Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Aus dem Nachlaß
von
Peter Göring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

Mit 21 Kupfertafeln

Nicht ausleihbar

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.
XV. DEEL.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

VIJFTIENDE DEEL.

FAA-FRA.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXVI.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Rara
Niederl. G. 364
LANDES- UND STADT-BIBLIOTHEK DÜSSELDORF
43. G. 243

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

FAA.

FAAN, een Dorp in de *Groninger Ommelanden*, nabij *Groningen*, in het Kerklijke gecombineerd, met *Oldekerk* en *Niekerk*; de Predikant der drie Dorpen heeft zijne woonplaats te *Niekerk*, als leggende tusschen *Oldekerk* en *Faan*. Nabij *Faan* legt het Huis *Beima*.

BACHIENE, *Geogr.* bl. 237.

FAAN, (.....) Heer van *Mepsche*, was, in het Jaar 1730, Regter van *Ooster-Langewold*, in de *Groninger Ommelanden*. In openbaare schriften van dien tijd, werd hij openlijk beschuldigd, als hadde hij de hand in de strafoeffeningen, over de gruwelijke zonde van *Sodomie*; doch alle die beschuldigingen waren slegts gegrond, op het geen van de zijde der veroordeelden was voortgebragt, zonder eenige agt te slaan op het geen de Heer FAAN, ter zijner verontschuldiginge, daar tegen aanvoerde. Hevige geschillen veroorzaakte dit naderhand, tusschen de *Ommelanden* en de drie andere Kwartieren, doordien, in het Jaar 1732, zeker verzoekschrift, ten behoeve van eenige gevangenen om *Sodomie*, aan de zes Onderkwartieren in handen gesteld was, tegen den zin der drie anderen, met magt om daarop een afdoende vonnis te vellen. De Baron VAN LINTELO, Heer van *Stedum*, onder het twisten hier over, zig uitgelaaten hebbende, in woorden, welke de zes Kwartieren zeer aanstootelijk voorkwamen, werd gelast, zig uit de *Ommelander Vergadering* te onthouden. De rechtspleeging, die, middelerwijl, door den Heer FAAN, over de beschuldigden gehouden was, werd bij de zes Onderkwartieren verworpen, en door de drie andere, die zijne zijde hielden, goedgekeurd.

Beide partijen vervoegden zig, ſedert, bij de Algemeene Staaten, die eene uitſpraak deeden over het geſchil, waarin de zes Onderkwartieren genoegen namen. De Stad, hiervan de lucht gekreegen hebbende, trok zig de zaak aan, en nam het euvel op, dat de Staaten eenige ſchikkingen ſcheenen te willen maaken, op de rechtspleeging in de *Ommelanden*, die, huns oordeels, door twee leden konden geregeld worden. Maar die van de zes Onderkwartieren der *Ommelanden* verſtonden, dat zij op zig zelve konden huishouden, zelfs in het ſtuk van rechtspleeginge, zonder dat zij verbonden waren, zig te onderwerpen aan de de ſchikking van der Hoofdmannen-Kamer, bij welke de rechtspleeging, over de beſchuldiging van *Sodomie*, was goedgekeurd. De zes Onderkwartieren voeren intuſſchen voort, met het maaken van ſchikkingen, op de rechtspleeginge in de *Ommelanden*, tragtende dezelve intevoeren, op het gezag der Algemeene Staaten, zeer tegen den zin der Stad, die verſtond, dat hierdoor de Hoogheid der Staaten van 't Gewest, meer of min gekwetst werd. Ook oordeelden de drie Onderkwartieren, dat de Landſchaps Vergadering onwettig was, zo lang zij, gelijk tegenwoordig, alleen uit de zes Onderkwartieren beſtond. De Vergadering werd, derhalven, opgeſchort. De Algemeene Staaten verzuimden vervolgens niet, de Stad te vermaanen tot het hervatten van de Vergaderinge, alzo de gemeente niet weinig leed, door de opſchorting van dezelve. Doch de Stad, de zijde der drie Onderkwartieren houdende, was hiertoe niet te beweegen, zo lang de drie Kwartieren leden van de Vergadering bleeven. Ondertuſſchen kon men de bewilliging der Staaten van het Gewest, in overeenkomst, wegens de onzijdigheid der *Oostenrijkſche Nederlanden*, daardoor niet bekoomen. Hierom beſlooten de Algemeene Staaten, in de maand December, van het Jaar 1733, de geſchillen, in de *Ommelanden*, die, behalven het ſtuk der rechtspleeginge, ook het begeeven der Ampten betroffen, door hun gezag en uitſpraak, te beſliſſen. De Stad, nogthans, ſchoon de Algemeene Staaten erkennende voor handhaavers van het *Ommelander-Reglement*, waartoe zij, weleer, door beide de leden, verzogt waren, vond geen genoegen in de uitſpraak, door de Algemeene Staaten gedaan.

Ook

Ook was dezelve niet naar den zin der drie Kwartieren. Dus werd de Landdag, andermaal, afgebrooken, en de verwijdering grooter. De rechtspleeging van den Heere FAAN, onder anderen ook, over negen van zijne Eigenërfden, die hem, naar zijn zeggen, in de kuiperije lang waren tegen geweest, werd, door de zes Onderkwartieren, verdagt gemaakt, bij de Algemeene Staaten. De Stad, daarentegen, verdeedigde die rechtspleeging; beweerende, naar waarheid, dat men den Heere FAAN, als Rechter, veele valschheeden had aangewreeven: ook bewerkte zij, dat deeze rechtspleeging, die zo veele geschillen veroorzaakt had, ten uitvoer gebragt werd, in het volgende Jaar.

Vaderlandsche Hiſtorie, XIX Deel, bl. 39, 171 en 173.

FABER, (EGIDIUS) Monnik van de Orde der *Carmeliten*, gebooren te *Brusfel*. Hij onderwees de Jeugd, te *Leuven*, in de Godgeleerdheid, en werd, door zijne Leerredenen, zeer vermaard. Hij was in groote achting bij Keizer MAXIMILIAAN, die, om zijnent wille, zijne Orde zeer bevoorregtte. Hij overleed, in het Jaar 1596, nalaatende eene menigte Godgeleerde Schriften, in de *Latijnſche* taal.

FOPPENS, *Bibl. Belgica*.

FABER, (JACOBUS) was een tijdgenoot van den beroemden FABER STAPULENSIS van *Picardie*, die te zaamen, over en weder, briefwisseling hielden met ERASMUS. Onze FABER onderwees de Jeugd, in zijne Geboorteſtad *Deventer*, in de taalen en wetenschappen, en gaf ook eenige schriften in 't licht. Onzeker is het, ondertusschen. of hij die JACOB VAN DEVENTER geweest zij, welken eenigen houden voor den Aardrijksbeschrijver van *Friesland*, welke in de Chronijk van SEBASTIAAN MUNSTERUS is ingelast, en waarvan de kaarten te *Mechelen* vervaardigd zijn.

Zie REVIUS, *Hiſt. Daventriæ*, Lib. II.

FABER, (JOHANNES) Rechtsgeleerde te *Mechelen*. Door veelvuldig ſtudeeren en ſchrijven had hij zijne hersſenen zodanig gekrenkt, dat hij in hoogen ouderdom, te *Keulen*, als een dwaas bij den weg liep. Hij ſtierf aldaar, in armoede, tusſchen de Jaaren 1570 en 1580.

VAL. ANDREAS.

FABER, (JOHANNES) gebooren in het Dorp *Weert*, in *Braband*; hij heeft geſchreeven, de *recta pronunciatione*; en *de arte Metrica*.

Ibidem.

FABER, (PETRUS) gebooren te *Nijmegen*. Hij was een Godgeleerde van de Orde der *Predikheeren*, en heeft zijnen meesten tijd te *Rome* doorgebragt, alwaar hij, in groote achting, overleed in het Jaar 1525; zijnde door vergif omgebragt.

Ibidem.

FABER, (TIMAEUS) werd, in het Jaar 1578, te *Leeuwaarden*, in *Friesland*, gebooren, en leide aldaar de gronden zijner ſtudiën. Vervolgens werd hij Hoogleeraar in de rechten, te *Franeker*, in plaatze van JULIUS BEIMA, en overleed, den 17 September, in het Jaar 1623. De Hoogleeraar BOURICIUS deed de Lijkrede over zijnen Amptgenoot. Zijne ſchriften vind men genoemd, door

VAL. ANDREAS.

FABRICIUS. (ALBERT) Hij was een der Staatsleden, welke, in het Jaar 1722, als Gecommitteerden van wegen de Heeren Staaten van *Holland*, met en benevens de Heeren KAREL FILIPS VAN DORP, WILLEM BUYS en H. DAAY, naar *Utrecht* en *Overijſſel* gezonden werden, om, ware het mooglijk, te beletten, dat de Prins van *Oranje*, WILLEM DE IV, in *Gelderland*, tot Stadhouder verkooren werd; en, daartegen, te bewerken, dat de toen-

toenmalige Regeeringsform, buiten het Stadhouderschap, zo wel in die Provintie, als in *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, en *Overijssel*, gehandhaafd werd. Doch deeze bezending, zo als uit de Geschiedenissen van dien tijd, bekend is, liep vruchteloos af, dewijl die van *Gelderland*, met hun voorgenoomen oogmerk, doorgingen.

Vaderl. Historie, Deel XVIII, bl. 244, enz.

FABRICIUS, (CAREL) een uitstekend Schilder van perspectiven, en daar voor, als de beste van zijnen tijd, bekend, was ook teffens een goed Pourtraitschilder. Onzeker is de tijd en plaats zijner geboorte. Zeker is het, dat hij, veele Jaaren, te *Delft* gewoond heeft: gelijk ook zijn naam, in de Stads Archiven, op het Jaar 1654, den 12 October, bij het springen van 't Kruidmagazijn, bekend staat, nevens die van zijne schoonmoeder en broeder, midsgaders SIMON DEKKER, Koster van de Oude Kerk, met wien hij toen bezig was, om hem te pourtraiteeren; ook MATHIAS SPOORS, zijn leerling; alle welke, door het instorten van het huis, onder de puinhoopen, deerlijk verplet en gesneuveld zijn. In FABRICIUS alleen vond men nog eenig leven, na dat hij, nevens de anderen, na verloop van 6 a 7 uuren, onder de puin, waaronder zij bedolven waren, werden weg gesleept. Om dat de huizen der Geneesmeesters, voor het meeste deel, waren ingestort, werden zij in het Gasthuis gebragt, alwaar, een kwartier uur daarna, FABRICIUS den geest gaf; hebbende hij nog naauwlijks den ouderdom van dertig Jaaren bereikt.

HOUBRAKEN, *Schouburg*, III Deel, bl. 337.

FABRICIUS. (CHRISTOFFEL) Eerst was hij een *Karmeliter-Monnik*, geboren te *Brussel*, daarna, het Pausdom verlaatende, trouwde hij eene vrouw, en onthield zig, eenigen tijd, in *Engeland*. Daarna, door zijne Geloofsgenooten, terug ontbooden, bediende hij de *Antwerpenaars*, een poos, als Leeraar. Zes maanden had hij dit ampt waargenoomen, wanneer hij,

door zekere VROUW, LANGE MARGRIET genaamd, die zig geneerde met het verkoopen van Bonnetten, en voorgaf, door hem in den Godsdienst te willen onderweezen worden, op den 2 Julij van het Jaar 1564 verraden werd; nevens eenen OLIVIER DE BAK, van *Aalst*, Hoogleeraar der *Latijnſche* taale te *Heidelberg*, die, ten dien tijde, te *Antwerpen* zig onthield, om eenige zaaken te verrichten. FABRICIUS werd, daags na zijne gevangenis, op den pijnbank geworpen, en ondervraagd naar zijn ampt, huwelijk, mededienaars, en naar 't beleid der heimelijke Vergaderingen. Zonder iemand te willen bezwaaren, deed hij openlijk belijdenis van zijn geloof, en van het geen hij gepredikt had.

De Geestelijken redetwistten met hem, op hunne gewoone wijze, en behandelden hem ongemeen hard. Ook zogten zij zijnen medegevangene te ondervragen; doch deeze weigerde te antwoorden, en beriep zig op den Keurvorst, zijnen Souvrain; die ook, door een afgezant, zo veel te weeg bragt, dat hij, den 1 November, uit zijne gevangenis ontſlagen werd.

FABRICIUS zogt noch vond uitkomst, dan in den dood. Ten vuure verweezen zijnde, droeg hij dit kruis, met eene buitengemeene ſtandvastigheid, zagmoedigheid en Christelijke gelatenheid. Vrienden en vreemden troostte hij, met brieven, uit zijne gevangenis, kort vóór zijnen dood geſchreeven; zelfs aan zijne verraderesſe, LANGE MARGRIET, vergeevende haar het gepleegde misdrijf, en haar vermaanende tot bekeering. 's Nachts vóór zijnen ſterfdag, vergaderde het volk, in groote menigte, voor zijnen Kerker, als meenende, dat hij in 't duiſter zou worden omgebragt. Hij hield zig bezig met het zingen van Pſalmen en Geestelijke liederen. Den volgenden morgen, den 4 October, ter ſtraſplaatze gevoerd wordende, zag hij, dat het volk, van alle kanten toeſchietende, zeer beroerd was. Vreezende voor oproer, ſprak hij het aan, met deeze woorden: *Lieve broeders! dat zig niemand voordoe, om mij te verloſſen; laat de Heere zijn werk in mij volbrengen*; anderen vermaande hij, *dat zij bij de leere, door hem voorgeſteld, zouden volharden.* Sommigen, dit hoorende, zeiden toen: *ſtrijd vromelijk, waarde broe-*

broeder: want dit is de uure. De Schout, dit hoorende, riep tot zijne dienaars: *vangt, ſmijt, ſlaat dood;* en dreigde te ſchieten. Op de markt gekoomen zijnde, knielde FABRICIUS bij den houtſtapel, om God te bidden; maar men rukte hem terſtond naar den brandſtapel, en drong hem aan den paal; waaraan hem de beul, met een ijzeren keten, vast hegtte, en een ſtrop om den hals wierp, om hem het ſpreeken te beletten. Terwijl hij aan den ſtaak ſtond, begonnen veele omſtanders verſcheiden Pſalmen te zingen. De Hellebardiers riepen, dat zij zwijgen zouden, en kwamen van dreigen tot ſlaan. 't Volk wierp met ſteenen, en wel met zulk eene woede, dat eerst de beul, en daarna de Schout de vlugt nam; roepende de laatſte, eer hij vlugtte: *Burgers, ſlaat bij; wij zijn het niet, die hem dooden, maar het regt des Konings.* Doch 'er was niemant, die een voet voor hem verzette, of een hand voor hem uitſtak. Men liet het volk begaan. Eenigen ſprongen hierop in 't perk, om den Predikant te ontzetten, rukten de paalen uit den grond, en den keten los; maar het was te laat. Want de beul had, vóór zijne vlugt, met een ijzeren hamer, hem de hersſenen ingeſlagen, en, van agteren, met een ponjaard doorſtoken. Men liet het vuur, dat al ontſteeken was, branden; men zag 'er den man, ſchoon zo doodelijk gekwetst, nog lang in leeven, zijn hoofd verroeren, zijn mond, lippen en handen openen en ſluiten: tot dat hij, eindelijk, in het vuur vallende, den geest gaf. Het gemarteld lijk, na dat het vuur geblusscht was, bleef wel agt uuren leggen. Ten laatſten werd het aan een grooten ſteen gebonden, en in de *Schelde* geſmeeten. Dus deerlijk was het einde van CHRISTOFFEL FABRICIUS, in het 37 Jaar zijns Ouderdoms. Het oproer, 't welk, gedurende zijnen marteldood, begonnen was, duurde nog eenige dagen. 's Daags na zijnen dood, werd, op de markt, een gedigt aangeplakt, te kennen geevende, dat 'er binnen *Antwerpen* waren, die met eede zig verbonden hadden, om zijnen dood te wreeken. Eenigen der zamenverbondenen ontmoetten, dien zelfden dag, LANGE MARGRIET op ſtraat, vielen op haar aan, met ſcheldwoorden en ſteenen, en zouden, waarſchijnlijk, haar hebben afgemaakt, hadde zij niet tijdig, in

een huis, de vlugt genoomen. Eenen van hun, welke, bij den dood van FABRICIUS, met steenen geworpen had, deed de Landvoogdes, met de koorde, ter dood brengen; hier mede bragt zij den schrik onder de Gemeente, en hield alzo de Stad in rust.

Zie E. V. METEREN. *Nederl. Gesch.* I Deel, bl. 33; BRANDT, *Hist. der Reformatie*, I Deel, bl. 149, 262 en 263.

FABRICIUS, (FRANCISCUS), een Geneesheer van *Roermond* geboortig, practizeerde te *Aken*, en schreef, in het *Latijn*, verscheiden werken. Ook heeft hij den *Lijdenden Christus*, van GREGORIUS NAZIANZENUS, uit de *Griekſche* in *Latijnſche* versen overgebragt. Hij overleed in 't Jaar 1572.

PONTANUS, *Gelderſche Geſchieden.*, fol. 59.

FABRICIUS, (FRANCISCUS) een beroemd Taalkundige, Zoon van JOH. FABRICIUS ROLLAND, die de beroerten der *Munſterſche Wederdoopers* beschreeven heeft. Na dat hij, in het Vaderland, eenig onderwijs had genoten, reisde hij naar *Frankrijk*, om de lessen van TURNEBIUS en RAMUS te hooren. In het Jaar 1563, werd hij Rector te *Dusseldorp*. Met grooten vlijt bekleedde hij dien post, en maakte, door zijne geleerdheid, veele vrienden: onder anderen, de beide UITTENHOVENS, de JUNIUSSEN, en anderen. Hij overleed te *Dusseldorp*, den 25 Maij, in het Jaar 1573. Zijne veelvuldige schriften zijn aangeweezen, door VOSSIUS. THUANUS en TEISSIER gewagen met lof van hem.

FABRICIUS, (FRANCISCUS) Doctor en Professor in de H. Godgeleerdheid en Redeneerkunde, op de Hooge Schoole te *Leiden*, Lid van het Koninklijk Genootschap in *Engeland*, Predikant te *Leiden*, en aldaar overleeden, den 17 Julij, van het Jaar 1738. Om 's mans leevensloop en karakter te schetzen, zullen wij ons bedienen van de Lijkrede, op hem gedaan,

FRA.

FRANCISCUS FABRICIUS,
S.S. Theologiæ Professor
Lugd. Bat.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

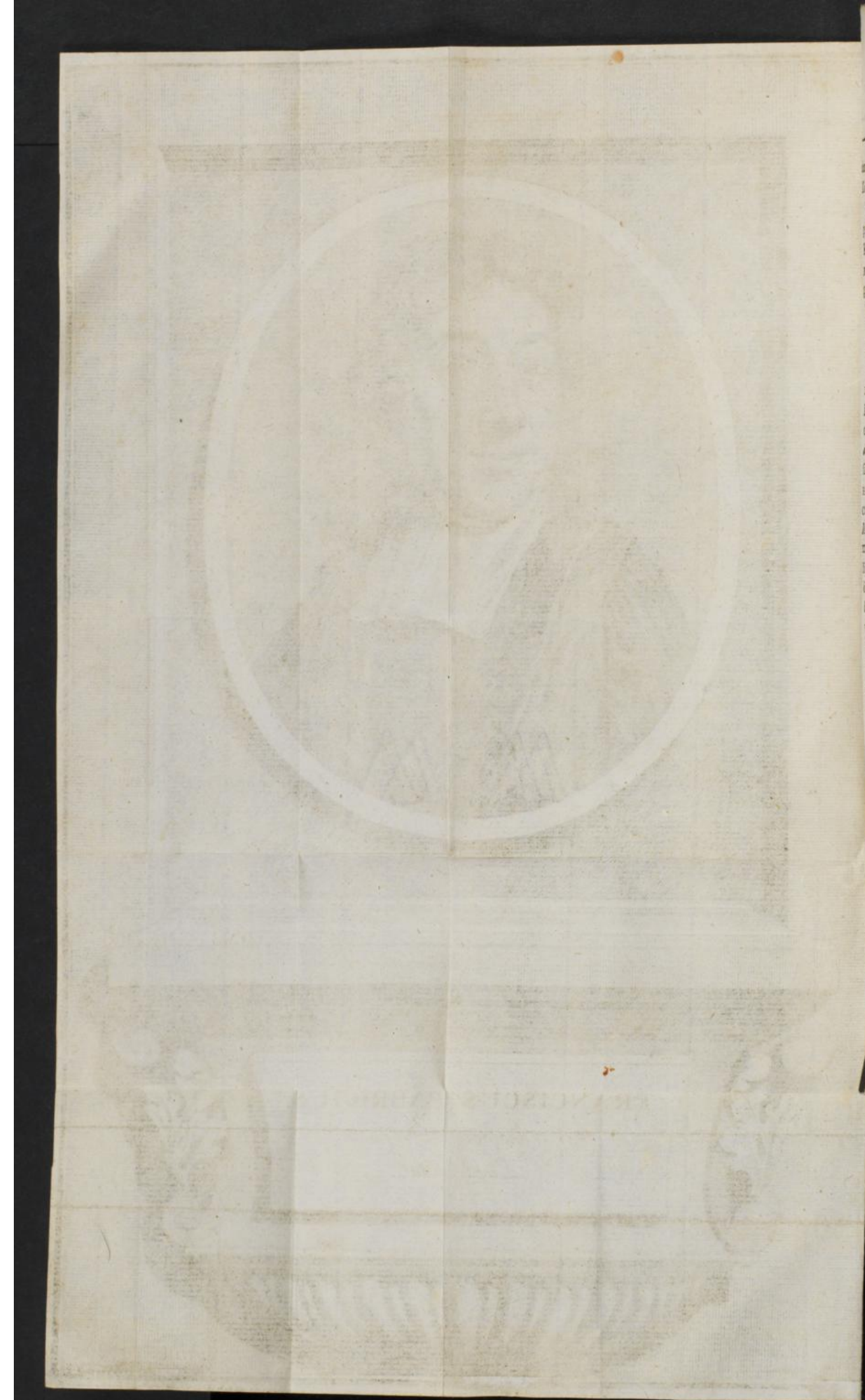

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

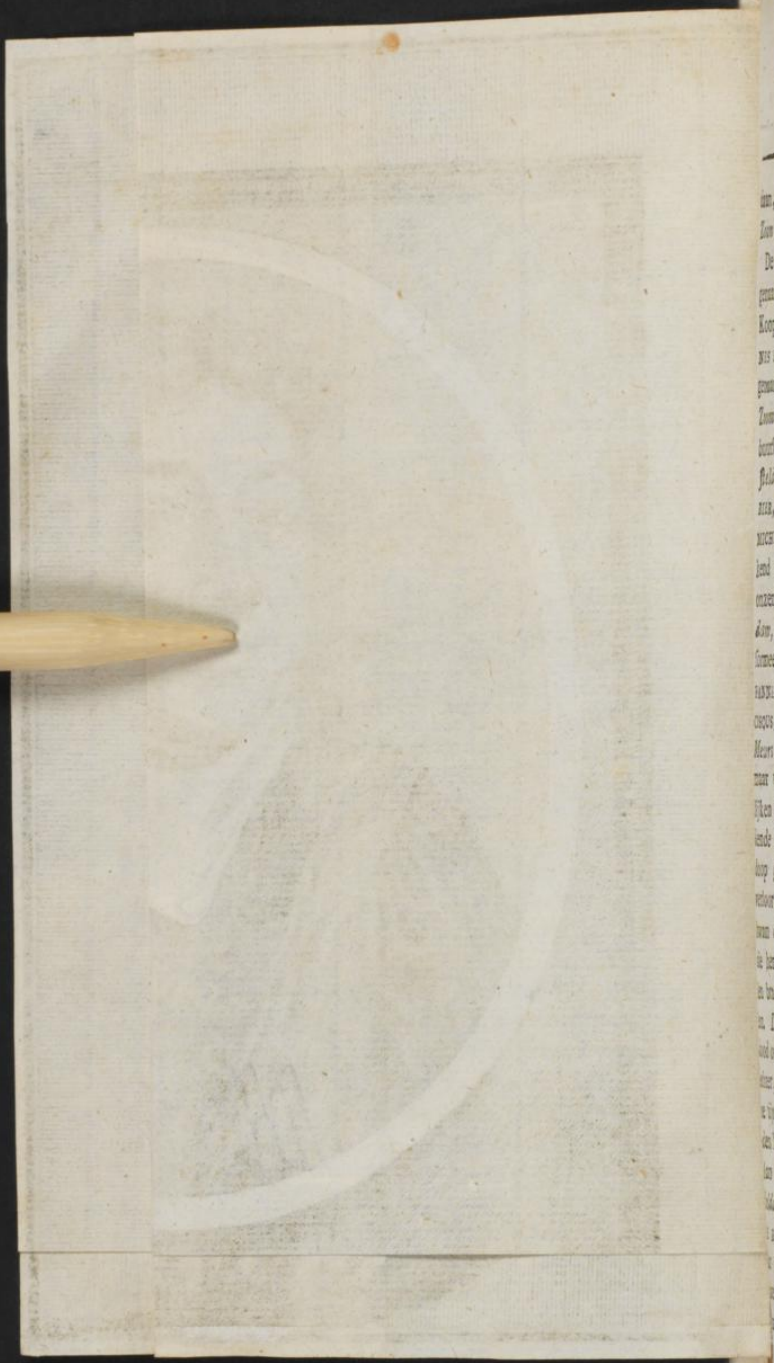

daan, door den Hoogleeraar JOHAN VAN DEN HONERT, *T. H. Zoon*, den 16 van de maand September des gemelden Jaars.

De vader van FRANCISCUS FABRICIUS, JOHANNES FABRICIUS genaamd, was afkomſtig van aanzienlijke *Amſteldamſche* Kooplieden, in die Stad gebooren, in het Jaar 1632. JOHANNES FABRICIUS was eerst Predikant, op een Dorp, het *Zandt* genaamd, gelegen in het *Marquizaat van Bergen op den Zoom*, en daarna op een ander Dorp, *Nieuwkerk*, in de nabuurſchap der Stad *Meurs*. Hij begaf zig in huwelijk, te *Amſteldam*, met KATHARINA FELBIER, dogter van FRANS FELBIER, wiens broeder, HANS FELBIER, nevens zijnen Neef, MICHIEL, onder de Regeeringsperſoonen der Stad *Gouda*, bekend zijn geweest. FRANS, de moederlijke Grootvader van onzen FRANCISCUS, was een aanzienlijk Koopman te *Amſteldam*, Lid van den Burger-Krijgsraad, en Ouderling der Gereformeerde Kerk aldaar. Bij KATHARINA FELBIER, heeft JOHANNES verwekt, vijf kinderen, die allen, uitgenomen FRANCISCUS, jong geſtorven zijn. Hij werd niet gebooren te *Meurs*, alwaar zijne ouders toen hunne woonplaats hadden, maar te *Amſteldam*, ten huize van opgemelden zijnen moederlijken Grootvader, op den 10 April, van het Jaar 1663; wordende hij ook, in die Stad, door JOHANNES FELBIER, ten doop gehouden. FRANCISCUS, pas vijf Jaaren oud zijnde, verloor, eerst zijnen vader, en kort daarna zijne moeder, en kwam dus onder het opzigt van zijnen Grootvader FELBIER, die hem, met zijn tiende Jaar, in de Stads openbaare Schoolen bragt, tot het leeren van de *Latijnſche* en *Griekſche* taalen. Drie maanden had hij hier naauwlijks doorgebragt, of de dood ontrukte hem ook deezen getrouwen Voedſtervader, die, echter, op zijn doodbedde, hem verklaarde, zijn uiterſten wil te zijn, dat hij, op het voetſpoor van zijnen vader, zig tot den Predikdienst ſchikken en zou trachten bekwaam te maaken. Aan deeze begeerte voldeed hij in allen deele. Na, te *Amſteldam*, te hebben genooten het onderwijs der Hoogleeraaren DE RAY, WOLZOGEN en FRANCIUS, begaf hij zig, in het Jaar 1681, naar *Leidens* Hooge Schoole, aan welke hij vijf Jaaren lang, de vermaardſte mannen van dien tijd hoorde. Thans keerde hij, in het Jaar 1686, naar *Amſteldam* terug,

alwaar hij, in het volgende Jaar, tot den Predikdienst bekwaam gekeurd en toegelaaten, en, nog in de maand November van dat zelfde Jaar, beroepen werd te *Velzen*. Negen Jaaren bediende hij deeze Gemeente, geduurende welken tijd, verscheiden beroepen door hem werden afgeslagen. Eindelijk nam hij het beroep te *Leiden* aan, en werd 'er, den 7 Maij, in het Jaar 1696, in den dienst bevestigd.

Geduurende zijn verblijf te *Velzen*, had hij, op den 20 Februarij, in het Jaar 1690, zig in huwelijk begeeven, met ANNA VAN TEILINGEN, eene vrouwe, zo vermaard om haare deugd als aanzienlijk Geslacht. Uit dit huwelijk werd hem één zoon, JOHANNES genaamd, gebooren, die op den ouderdom van 24 Jaaren overleed.

In het Jaar 1705, werd FRANCISCUS FABRICIUS, na den dood van JACOBUS TRIGLAND, tot Hoogleraar in de Godgeleerdheid, door Curatoren der Hooge Schoole te *Leiden*, aangesteld, met behoud van eene halve Predikantsplaats; welken halven dienst hij ook getrouwelijk heeft waargenoomen, tot in het Jaar 1734.

Na veele Jaaren, te *Leiden*, onderweezen te hebben, in de konst om gewijde Redenvoeringen te doen, werd hij, in het Jaar 1722 verwaardigd met een nieuwen, en, tot dien tijd, onbekenden tijtel, van Hoogleeraar in de gewijde Redeneerkonst; vier Jaaren daarna, werd hij aangenoomen, tot Lid der *Engelsche Koninklijke Maatschappij, ter voortplantinge van het Euangelie, in de Overzeesche Gewesten;* welke Maatschappij, in het Jaar 1701, door Koning WILLEM DEN III, was opgeregt. In bovengemelde Lijkrede, vindt men de aanzienlijke Eerampten, welk FABRICIUS, aan de hooge Schoole te *Leiden*, bekleed heeft, opgeteld; als mede eene aanwijzing van zijne schriften: van welke wij hier alleen opnoemen, zijne *plegtige Redenvoering*, gedaan den 8 Februarij, van het Jaar 1725, ter gelegenheid van het vijftigste Jubeljaar der *Hollandsche* Academie, te *Leiden*; bij welke gelegenheid hij, ten derdenmaale, het Rectoraat dier Academie nederleide. Deeze Redenvoering is, door DIRK SMOUT, uit het *Latijn* vertaald, en, met Plaaten en Pourtraiten, onder welke ook dat des Hoogleeraars, door P. VAN DER AA, in gr. 4to in druk uitgegee-

geeven. Onder de Geſchiedkundige Gedenkſtukken van ons Vaderland, verdient dit ſtuk geplaatst te worden.

FABRICIUS ſtierf, zo als gezegd is, den 27 Julij, in het Jaar 1738, in den ouderdom van 76 Jaaren, in tegenwoordigheid van zijnen Amptgenoot, J. VAN DEN HONERT, *T. H. Z.* en van zijne Huisvrouw; van welke beiden hij, met de volgende woorden, een Christelijk en geloovig affcheid nam: „ Ik „ ſterve in dat geloove, dat ik altijd gepredikt heb. Ik ver„ zoeke u, zoo ik iets op u vermag, en gebiede het u, dat „ gij dit aan allen zegt, die iets van mij begeeren te weeten. „ Ik hebbe, in dit Jaar, de Sijnode niet konnen bijwoonen; „ maar zeg mijnen broederen, dat ik heenen gaa naar de He„ melſche Sijnode, en dat ik hen daar afwachte."

FABRICIUS, (GEORGIUS) werd, in de 107 zitting der Nationaale Sijnode te *Dordrecht*, den 11 Maart, in het Jaar 1619, in plaats van JOHANNES BYSTERVELD, Hofprediker te *Siegen*, die den 18 April overleden was, in de Sijnode toegelaaten.

BRANDT, III Deel, bl. 502,

FABRICIUS, (JOHANNES JACOBUS) geboortig uit *Keuls*- of *Bergsland*, was eerst Predikant te *Zwol*, en naderhand te *Sulsbach*. Hij overleed te *Amſteldam*, den 4 Maart 1637; hebbende aldaar geſchreeven het *verſtokte Egipten*, of *verhandeling over de waare Boetvaardigheid*.

FABRICIUS, (JOHANNES LODEWYK) geboren te *Schafhuizen*, den 29 Julij, des Jaars 1632, alwaar zijn vader Rector was. In zijne Geboorteſtad de eerſte gronden van geleerdheid gelegd hebbende, vertrok hij naar *Keulen*, tot zijnen ouder broeder SEBALDUS, onder wiens opzigt, hij zig aldaar, in de *Latijnſche* en *Griekſche* taalen, en in de Wijsbegeerte oefende. In 't Jaar 1648, kwam hij in zijne Vaderſtad terug. Het Jaar daaraan begaf hij zig naar *Hetdelberg*, alwaar zijn gemelde broeder tot Hoogleeraar in de *Griekſche* taale bevorderd was. In het Jaar 1650 bevond hij zig te *Utrecht*, en verwierf 'er eerlang vrijheid, om de Jeugd te onderwijzen. Twee Jaaren

ren daarna reisde hij, met den Heer DE LA LANE, zoon van den Gouverneur van *Rees*, als Hofmeester, naar *Parijs*. Drie Jaaren bleef hij in deezen dienst, en begaf zig vervolgens, als Pedagoog, of Huisonderwijzer, in dienst van den Edelman LE COCQ. In het Jaar 1656, nam hij de reize, over *Bazel*, naar *Heidelberg* aan, alwaar hij, onder voorzitting van den Hoogleeraar FREDRIK SPANHEIM, openlijk disputeerde, meester der konsten wierd, en kort daarna, tot Hoogleeraar in de *Griekſche* taal aangeſteld; wordende ook, ſchoon hij geen vast beroep had, tot den Predikdienst toegelaaten. In dat zelfde Jaar, vertrok hij, op bevel van den Keurvorst, met den Baron LODEWYK VAN ROTHENSCHILD, als Hofmeester, naar *Parijs*, en vervolgens naar *'s Gravenhage*. In het Jaar 1660, reisden zij te zamen naar *Engeland*, van waar de Baron naar *Parijs*, en FABRICIUS naar *Leiden* keerde, alwaar hij ook den eeretrap van Doctor beklom. Te *Heidelberg*, vervolgens, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aangeſteld, werd hem het opzigt over de Letteroefeningen van den Keurprins, en over het *Collegie der wijsheid* toebetrouwd. In het Jaar 1664, werd hij Keurpaltziſche Kerkenraad, en in het Jaar 1666, naar *Schafhuizen* gezonden, om de reden van den *Lotharingſchen* krijg af te vraagen. Toen, in het Jaar 1674, de *Franſchen* voor *Heidelberg* gerukt waren, nam hij de wijk naar *Fredriksburg*, en van daar naar *Keulen*; doch kwam, in dat zelfde Jaar, terug. In het Jaar 1680, moest hij, na 't bieden van langen tegenſtand, nevens een *Roomſchen* Geeſtelijke, de *Eendrachtskerk*, te *Manheim*, inwijden. Na dat *Heidelberg*, in het Jaar 1688, aan de *Franſchen* was overgegaan, verkreeg hij, op voorſpraak van den Raad van *Schafhuizen*, vrij geleide, om naar *Zwitzerland* te mogen gaan; doch keerde, in het volgende Jaar, te *Heidelberg* terug. Doch alzo die Stad, door de *Franſchen*, bij aanhoudenheid, ontrust werd, begaf hij zig van daar naar *Frankfort*, en vervolgens, op aanhouden van den Koning van *Engeland* en de Algemeene Staaten, naar *Zwitzerland*, ter ondersteuninge van den *Engelſchen* Gezant, en ter bevorderinge van de belangen der Algemeene Staaten. Bij uitneemenheid deed hij hier veel werk, om de *Waldenzen* met den Hertog van *Savoijen* te bevre-

vredigen. Wijders gebruikten hem hier de Algemeene Staaten, om met gemelden Hertog, in hunnen naam, een verbond te sluiten; 't geen hem ook gelukte. Zo dra hij hier zijn ontslag verkreegen had, keerde hij terug naar *Heidelberg*. Kort vóór de overstrooming, bragt hij alle de oude stukken en handvesten der Kerken en Hooge Schoole naar *Erbach*, en van daar naar *Frankfort* in zekerheid. Hij overleed in deeze Stad, in het Jaar 1697; wordende zijn dood, door de *Paltzische* Kerk, lang betreurd. 's Mans leven is, in de *Latijnsche* taale, door HEIDEGGERUS beschreeven.

FABRICIUS; (WILLEM) deeze was, in het Jaar 1672, Vroedschap der Stad *Haarlem*, en werd, in dat zelfde Jaar, na dat de opgeruide Gemeente aldaar, even als in andere *Hollandsche* Steden, de Regeering had gedwongen, WILLEM DEN III tot Stadhouder, uitteroepen, met drie anderen, afgevaardigd, om den Prinse, van die verheffing, van wegen de Stad *Haarlem*, de tijding te brengen. Met de verandering, die gemelde Stadhouder in de Vroedschap te *Haarlem* maakte, werd ook deeze Mr. WILLEM FABRICIUS, als de 29 in rang der Vroedschappen, op nieuw aangesteld, op den 14 September des gemelden Jaars.

Vaderl. Hist. XIV. Deel; *Handvesten van Haarlem*, fol. 570.

FABRICIUS DE LA BASSECOUR. Hij was Predikant, in de *Waalsche* Gemeente, te *Amsterdam*, in 't Jaar 1615, en zeer berugt, door de Kerklijke geschillen, die aldaar voorvielen. Hevige twisten waren, in die Gemeente, ontstaan, met den Predikant SIMON GOULART. Na dat deeze in zijnen dienst, geschorst was, werd zijne zaak gebragt op de Sijnode te *Middelburg*, en aldaar voorgesteld, dat de *Waalsche* Gemeente te *Amsteldam* voorneemens was, FABRICIUS DE LA BASSECOUR op den Predikstoel te brengen, ten minsten tot zo lange dat GOULART zig met de Kerk verzoent zoude hebben. De leden der Sijnodaale Vergadering, dit gantsch niet naar den zin zijnde, raadden zij den Kerkenraad, daarvan aftezien, ter zaake

zaake van zijne ongeſtadigheid en gegeevene ergernisſe. Hij was, zeiden zij, Prieſter geweest in de *Roomſche* Kerk, van 't Pausdom tot de Hervormden overgegaan, en weder afgevallen tot de *Roomſche* Kerk, de waarheid der Hervormde Leer verzaakende. Naderhand zig wederom bij de Gereformeerden vervoegd hebbende, was hij een ijveraar voor de *Contra-Remonſtranten* geworden. De Leden van het Conſiſtorie verzweegen dit voorſtel der Sijnode, en bragten, met toeſtemming van de Magiſtraat, FABRICIUS DE LA BASSECOUR op den Predikſtoel. Doch, vóór zijne bevestiging, vergaderde de *Waalſche* Sijnode te *Amſterdam*. Hier werd het Conſiſtorie zo hevig berispt over het verzwijgen van het verhandelde te *Middelburg*, dat het den Predikant LA VIGNE traanen koste, en hij genoodzaakt was, tot zijne verſchoning, intebrengen, dat de genegenheid van de leden der Gemeente voor FABRICIUS niet had konnen gekeerd worden. De Sijnode beklaagde zig naderhand openlijk, zo wel over het gedrag van het *Amſteldamſche* Conſiſtorie, als over den perſoon, door hetzelve ten Predikſtoel gebragt. Ook werd zijne beroeping niet erkend, vóór het Jaar 1617, op een *Waalſche* Sijnode, die toen te *Leiden* gehouden werd. Na deeze erkenning verzette zich FABRICIUS DE LA BASSECOUR, te *Amſteldam*, openlijk, tegen de *Remonſtranten*, en hunne gevoelens, die door hem, zo als in de brieven van NIELLIUS verhaald wordt, beſchuldigd werden, als Landverraaders, en die briefwisſeling hielden met de *Jeſuiten*. De *Remonſtranten*, onder anderen NIELLIUS, antwoordden hierop, en in een gedrukt geſchrift, 't welk in de *Franſche* taal, in het Jaar 1618, in het licht kwam: „ dat Basſecourt „ en zijns gelijken zelfs verraders waren van den Staat en „ Kerk, wanneer zij zulke dingen wisten die niet aanbragten „ en beweezen, daar het behoorde; of dat zij agterklappers en „ lasteraars waren, als zij het volk met zulke dingen aan het „ hollen hielpen, zonder iet te konnen bewijzen." FABRICIUS DE LA BASSECOUR ſchreef, daarentegen, dat men hem met onwaarheid betigtre; maar erkende, gepredikt te hebben, *dat 'er veele luiden in het land waren, gelijk Achas, die goede miene maakten, en niettemin verraders van het Vaderland waren, niettegenſtaande hunnen goeden raad en voor-*

id en gegeevene ergernisse. Hij
weest in de *Roomsche* Kerk, van
n overgegaan, en weder afgeval-
de waarheid der Hervormde Leer
wederom bij de Gereformeerden
een ijveraar voor de *Contra-Re-*
Leden van het Consistorie ver-
e, en bragten, met toestemming
DE LA BASSECOUR op den Pre-
evestiging, vergaderde de *Wan-*
Hier werd het Consistorie zo he-
van het verhandelde te *Middel-*
LA VIGNE traanen koste, en hij
erschoning, intebrengen, dat de
Gemeente voor FABRICIUS niet
De Sijnode beklaagde zig nader-
gedrag van het *Amsteldamsche*
on, door hetzelve ten Predik-
beroeping niet erkend, vóór
he Sijnode, die toen te Leiden
enning verzette zich FABRICIUS
, openlijk, tegen de Remon-
die door hem, zo als in de
wordt, beschuldigd werden, als
leling hielden met de *Jesuiten*,
nderen NIELLIUS, antwoordden
chrift, 't welk in de *Fransche*
t licht kwam: „ dat Bassecourt
nders waren van den Staat en
ngen wisten die niet aanbragten
orde; of dat zij agterklappers en
t volk met zulke dingen aan het
e konnen bewijzen." FABRI-
f, daarentegen, dat men hem
erkende, gepredikt te hebben,
land waren, gelijk Achas, die
ttemin verraders van het Va-
ande hunnen pleden raad en
voor.

XV. D.l p.l I.

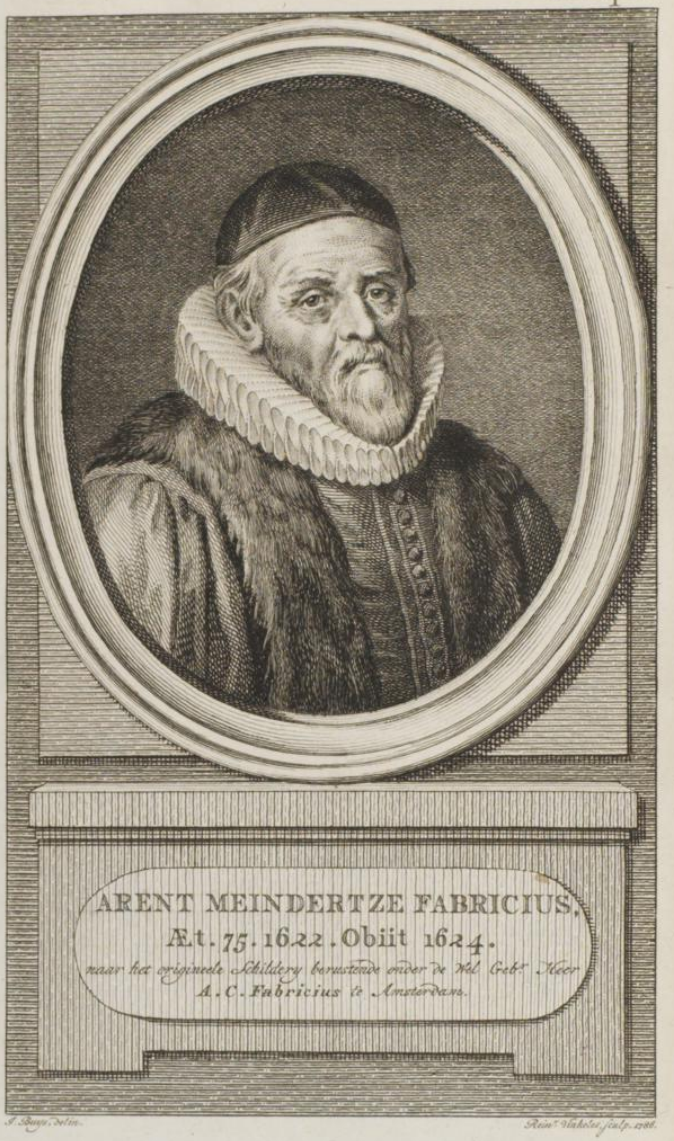

J. Buys, delin. Rein.r Vinkeles, sculp. 1786.

voorzigtigheid voor zo veelze met hunne dwalingen en valsche leeringen, het oordeel Gods over het land haalen. UITTENBOGAART bewees daarna, uit een eigen geschrift van FABRICIUS, dat hij daarin gezegt had, *datter drie of vier Pelgrims* (*Remonstrantsche* Predikanten) *naar Antwerpen waren gegaan, om de Jesuiten, Capucijnen en anderen Compagnons te bezoeken; en dat een derzelven een boek uit de Bibliotheek der Capucijnen gestoolen had.* FABRICIUS heeft dit niet ontkend; maar een der *Remonstranten* gaf daartegen een boekje in 't ligt, waarin hij ronduit verklaarde, dat het gezegde, hier boven gemeld, een puure logen was; maar dat, integendeel, drie of vier van de *Contra-Remonstrantsche* Predikanten (die daarin met naamen genoemd werden,) in gezelschap van een *Remonstrantsch* Predikant, door den Schrijver medegenoemd, te samen komende van eene *Walsche* Sijnode, gehouden te *Breda*, alleen uit nieuwsgierigheid, om dat zij *Antwerpen* nooit gezien hadden, derwaarts waren getrokken; dat zij te samen aldaar geweest waren in het Klooster der *Capucijnen*, zonder bij dezelven nat of droog geproefd te hebben; en dat zij aldaar tot de Bibliotheek toegelaten zijnde, een der vier *Contra-Remonstrantsche* Predikanten, (welks naam door hem niet genoemd word) een klein geschreeven boekske heimelijk had medegenomen. Dus ontzagen de partijen, in dien tijd, elkander niet het geringste. FABRICIUS DE LA BASSECOUR word ook nagegeeven, dat hij, in de maand December van het Jaar 1618, op den Predikstoel te *Dordrecht*, zo hevig tegen de *Remonstranten* uitvoer, dat de Magistraat dier Stad zig genoodzaakt vond, bij Plakaat daar tegen te voorzien.

Zie UITENBOGAART, *Kerkl. Historie*; BRANDT, *Reformatie*, II. Deel, bl. 265, 266, 543, en 544, en de Twistschriften van dien tijd.

FABRICIUS, (ARENT MEYNERTS) bij welke laatste benaaming deeze vermaarde Staatsman, bij alle Schrijvers, zo BRANDT, WAGENAAR, als CERESIER bekend geweest is, was geboren in het Jaar 1547, werd, in het Jaar 1577, Raad in de Vroedschap der

der Stad *Haarlem*, en naderhand in den Jaare 1583, bij Acte of nader Octroij van Prins WILLEM DEN I, in dato den 21 October, tot Raad in de Vroedschap dier Stad aangesteld. Hij was Schepen aldaar, in de Jaaren 1588, 1596, 1598 en 1599, Burgemeester in de Jaaren 1595, 1602, 1607, 1608, 1610 en 1618, Gecommitteerde in het Collegie der Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde der Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, in het Zuiderkwartier, Ao. 1600, 1601, 1604, 1605, 1606, 1619, 1620 en 1621, Gecommitteerde Raad ter Admiraliteit te *Hoorn* in 't Jaar 1589, te *Amsteldam*, in 't Jaar 1613, 1615, 1602, 1623 en 1624. In welke posten zijn Ed. mede tot de voornaamste Staatszaaken gebruikt werd, als onder anderen, op aandrijving van 's Lands Advokaat van OLDENBARNEVELT, als Gedeputeerde van H. H. Mog. de Staaten Generaal, tot de directie van zaaken, geduurende het vermaarde beleg der Stad *Ostende*, in het Jaar 1603. Waar in de Heer FABRICIUS zig zo loffelijk gekweeten had, dat 's Lands Staaten hem daar na ter erkentenisse beschonken hebben, met eene zilveren vergulden kop, boven op versiert met het Wapen van *Holland*, en van binnen in het dekstel met de afbeelding van de belegering dier Stad, welke als nog berust bij deszelfs nazaat, den Wel Ed. Heere FABRICIUS, en daarenboven een Lijfrente van honderd guldens Jaars, ten laste van *Holland* en *Westfriesland*, ter keuze of ten zijnen naame, of ten naame van zijnen zoon, geprocureert bij MARIA WILLEMSDOGTER, blijkens den inhoud van dit onderstaande getuigschrift.

., De Ridderschap Edelen ende Steden van Hollandt ende Westvrieslandt, representeerende de Staten van denselven Lande, doen condt allen jegenswoordigen ende toecommenden dien desen aangaan sal, dat wij geleth hebbende op de goede merckelicke ende zeer notabele dienstен, den gevnieerden Nederlanden in 't generael ende den voorsz. Landen in 't particulier goedwillichlick gedaen ende beweesen bij Arent Meijnerts &c., Burgermeester der Stadt Haerlem, onsen geweesden Gecommitteerde Raed ende Gedeputeerde van de Ed. Mog. Heeren Staten Generael van de Vereenigde Nederlanden tot directie van de saecken van de belegerde Stede van Oosteijnde, in 't be-

bevorderen van alle nootsaeckelickheijd en gedient hebbende tot conseruatie van desselve Stadt van Oosteijnde ende den Crijchsvolcke, so daer binnen geweest sijnde, als van tijd tot tijd aff ende aengebracht weesende daer inne hij gebruijckt hebbende sulcke vuijterste ende extraordinaris devoir dat alle 't selve mede extraordinaris vergoedinge vereijschte, wij omme denselven daer ouer te vereeren ende ons danckbaer te thonen jegens alsulcke moeijten ende trauaille, als in 't beleijt ende vuijtvoeren van de voorsz. last bij hem is gedaen, den voornoempden Arent Meijnerts &c. (bouen de vereeringe van eene silueren vergulden Cop ouer de twee hondert ponden van XL groon 't pont waerdich, verciert bouen op met *'t wapen* van den voorsz. Lande ende binnen in den dexsele, met het pourtrait van de belegeringe van de voorsz. Stede van Oosteijnde) geconstitueert hebben, als wij hem constitueeren op ende tot laste van de voorsz. Lande, een Lijffrente jegens den penninck zome van hondert ponden van XL groot 't pront tsiaers; ten Lijue van Meijnert Arents &c. sijnen soone oudt omtrent seuenthien Jaeren, geprocreert bij Maria Willems &c. zijne Huijsvrouwe. So ist dat wij tot vaste verseckerheijt van de voorsz. Lijffrenten van hondert ponden munte voorsz. tsiaers den voorn. Arent Meijnerts &c. ten behouue van sijnen soone ter goeder trouwe belooft hebben, als wij belouen bij desen Jaerlicx aen ende ten behouue als bouen geduerende t' leuen van de voorn. Meijnert Arents &c. ende langer nijet te doen betaelen op ten eersten Januarij daer van 't eerste Jaer Renten gevallen ende verschenen sal sijn den eersten Januarij des Jaers sesthien hondert ende vier, lastende ende ordonneerende Cornelis van Mierop Heere van Hoocht ende Aertswoude &c. onsen Ontfanger Generael van den voorsz. Lande, ofte anderen in der tijd wesende, onwederroepelick ter tijd thoe de voorsz. Rente affgestorue sal weesen, vuijten middele tot betalinge van des gemene Lants Renten gedestineert ofte noch te destineeren, de voorsz. Lijfrenten van hondert ponden munte voorsz. Jaerlicx als uoren te betaelen, ofte te doen betaelen aen de voorn. Arent Meijnerts &c. vuijte eerste ende gereetste penningen van den selven ontfanck ten lancxsten binnen sess weecken na den voorsz. verschijndach, vrij gelts sonder eenige cortinge

tinge van verpondinge, honderſte, vijſtichſte penningen ofte eenige andere impoſitien ofte ommeſlagen hoe die genaempt ſouden mogen worden, nijettegenſtaende eenige Ordonnantien ende Placcaten alrede gemaeckt ofte noch te maecken, die tegens deſe beloften eenighſints ſouden mogen ſtrijden, dewelke wij als nv voor als dan ende als dan voor als nv gederogneert gerenunchieert, ende te buijten gegaen hebben, derogueeren, renunchieeren ende gaen te buijten bij deſen ende tot meerder verſekerheijt van de betalinge der voorſz. Lijffrenten, in gevalle den voorn. onſen Ontfanger Generael ofte anderen in der tijd in gebrecken waren de betaelinge als voorſz. is te doen, hebben wij daar vore verbonden, ende verbinden bij deſen, alle des gemeijne Lants middelen ende incompſten in de reſpectiue Steden, ten eijnde de betalinge voorſz. daer vuijt te mogen doen, ende ſal 't ſelve den Ontfanger ofte Collecteur derſelver valideeren, mits quitantie van deſelue betalinge ende blijcke van 't leue van den voorn. Meijnert Arents &c. overbrengende, ende tot onderhoudenisſe van alle ende eenen ijegelick der voorſz. poincten, hebben wij voorts te buijten gegaen ende gerenunchieert, gaen te buijten ende renunchieeren bij deſen, alle rechten, exceptien, gratien ende beneficien gegeuen ende noch te geuen daer mede het onderhoudt van deſen ofte eenich poinct van dien ſoude mogen worden ontgaen, ende namentlick de Rechten diſponeerende dat generaele denunchiatie van geender waerdeij is, ten waere ſpeciaele voorgaet, gedaen in den Hage onder onſe groten Zegele ende Signature van onſe Gecommitteerde Raden den twaelffden Augusti Anno ſesthien hondert ende drije" (van Oldenbarnevelt)

Holparik Corneliſſ.

1603.

In het Jaar 1618 werd zijn Ed. mede aangeſteld tot een der Gedelegeerde Rechters, over de Heeren J. VAN OLDENBARNEVELD, DE GROOT en HOGERBEETS. Het waarneemen van dien post, zou ſommigen geen al te gunſtig denkbeeld van hem doen vormen, ware het niet, dat men in het zekere onderrigt was, dat hij nimmer in het doodvonnis over dien vermaarden Staatsman geſtemd, en ook volſtandig geweigerd had,

had, de bepaalde som van 2400 gulden daar voor te ontvangen, En dat zijn Ed. in dat fameuse doodvonnis, volgens het getuigenis van zijn zoon, niet heeft gestemd, noch heeft konnen stemmen, kan men opmaaken, uit het getuigenis, dat de Heer FABRICIUS aan OLDENBARNEVELD gegeeven heeft, met te zeggen: *Dat Holland nooit Personaadje gedraagen hadt, die den Advocaat gelijk was, en dat hij zich nergens in hadt vergreepen, dan alleen in eene zaak: dat hij met Huza zijn hand aan de Arke des Heeren hadt geleid.* Wat aangaat de beschuldiging tegen den Heere FABRICIUS, ten aanziende Heer JOHAN DE HAAN, Pensionaris te *Haarlem*, bij WAGENAAR, verkeerdelijk uit BRANDS Historie van de Rechtspleeging aangehaald, zal op het Art. DE HAAN (JOHAN) ter toets worden gebragt.

De Heer ARENT FABRICIUS, *Meijnertszoon*, stierf te *Haarlem*, den 19 December, in het Jaar 1624, en werd aldaar in Noordertrans van de Groote Kerk begraaven, zijnde zijn Graf gemerkt, No. 202. Onder zijn wapen op de Zerk uitgehouwen, leest men:

Hier leid een dapper Heer in 't Sant
Een vader van het Vaderland
Oostende was zo niet vermaart
Hadt zijne trouw haar niet bewaart,
In veelerlei Regeeringsstaat:
Genoot de Stad en 't Land zijn Raad
Gods Kerk heeft ook zijn dienst bespeurd
Dus Kerk en Raadhuis hem betreurt.

Hij was getrouwd geweest met MARIA LAKEMAN, dogter van WILLEM LAKEMAN en ANNETJE WARRENLOOS; welke WILLEM LAKEMAN in de Registers van den Krijgsraad der Stad *Haarlem*, in 't Jaar 1548, gemeld word als vinder van de Burgerij, en in 't Jaar 1550 geweest Regent van 't Leprozenhuis. Zijne vrouw was geboortig van *Antwerpen*.

Volgens megedeelde berichten. Het origineele Schilderij, waarna het hier bijgevoegde Pourtrait in het koper is gebracht, berust bij den Wel Ed. Heer FABRICIUS. Zie verder WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* X Deel, BRANDS, *Historie der Rechtspleeging*, in 4to. CERISIER, *Tafreel*, V Deel.

FA-

FAGEL, is de naam van een Geslacht, waarvan men de afkomst en Geslachtlijsten, als oorspronkelijk uit *Vlaanderen*, vindt bij SANDERUS, in zijn *Flandria Illustrata*, Tom. I. pag. 388. Een Geslacht, welk in *Holland*, geduurende een reeks van Jaaren, mannen heeft opgeleverd, die de aanzienlijkste Ampten bekleed hebben. Dit kan blijken uit de gedrukte lijsten van de Presidenten en Raden van de Hoven van Justitie, in *Holland*.

Onder anderen vind men, op die lijsten, op het Jaar 1619, gemeld, den Heer

FAGEL, (FRANCOIS) Raadsheer in den Hoogen Raad; overleden in het Jaar 1644. Deeze was de vader van den Raad-Pensionaris van *Holland*. Verder eenen anderen

FAGEL, (FRANCOIS) President in den Hoogen Raad, in den Jaare 1677.

FAGEL, (BENJAMIN) Raadsheer in den Hove van *Holland*, in 't Jaar 1674.

FAGEL, (NICOLAAS) Burgemeester der Stad *Nijmeegen*, Postmeester Generaal van *Gelderland*, broeder van den Raad-Pensionaris van *Holland*.

FAGEL, (FRANCOIS NICOLAAS) van wien nader.

FAGEL, (HENDRIK) Griffier van H. H. Mogende, een Staatsdienaar van zeer groote bekwaamheid: hij was de vader van

FAGEL, (FRANCOIS) mede Griffier van H. H. Mogende, van wiens wel versnedene pen de In- en Uitlandsche Staatkundigen eenpaarig bekenden, dat 'er maar weinigen gevonden werden, die, in het stellen van Resolutien en brieven, zo eene groote wijsheid, duidelijkheid, republikeinsche rondborstigheid, minzaamheid en omzigtigheid wisten aan den dag te brengen.

Zijn broeder was:

FAGEL, (CORNELIS GERRIT) Raadsheer in den Hove van *Holland*, Commissaris Politiek, wegens Hun Ed. Groot Mogende

gende op de sijnodale Vergaderingen van *Noord-Holland*; een Regter en Regtsgeleerde van uitmuntende geleerdheid. Hij liet na één Zoon:

FAGEL, (HENDRIK) Commies van H. H. Mogenden, die, in het Jaar 1728, zijnen oom, den Heere HENDRIK FAGEL, opvolgde als Griffier van H. H. Mogende. Nog meer andere aanzienlijke mannen zijn uit dit Geslacht voortgesprooten, doch die wij, bij gebrek van voldoende berigten, niet allen kunnen noemen. Hierom moeten wij ons vergenoegen, met de meest vermaardste dier mannen nader te doen kennen.

FAGEL, (GASPAR) Raad-Pensionaris, Groot-Zegelbewaarder, en Stadhouder van de Leenen van *Holland*, Hoogheemraad van *Rhijnland*, enz. een Staatsdienaar, van wien, in gedrukte geschriften, met lof en laster gesprooken word. Hij werd gebooren in het Jaar 1629. De Regeerders van *Haarlem* benoemden hem, in 't Jaar 1663, tot Pensionaris van hunne Stad; in het Jaar 1670, na het overlijden van den Heere RUISCH, werd hij, op den 5 November, tot Griffier van de Staaten Generaal verkooren. H. H. Mogenden zonden hem, in het Jaar 1672, nevens twee andere Heeren, aan den Prins van *Oranje*, WILLEM DEN III, om hem kennis te geeven van het besluit, bij hun genomen, om zijne Hoogheid te verheffen tot de waardigheid van Kapitein Generaal, en met een te verzoeken, dat het zijner Hoogheid behaagen mogt, zig, door den Griffier, (dien men nagaf, tot die verhefling, hemel en aarde bewogen te hebben) te laaten inleiden in de Vergadering van H. H. Mogenden, om aldaar zijne Commissie te ontvangen, en den eed te doen. De Heer FAGEL leidde den Prins, bij de hand, over de galderijen, tot in het vertrek van H. H. Mogenden, en, na het afleggen van den eed, weder terug. Algemeen word gezegd, dat FAGEL, tot den post van Griffier, een meer dan gewoone bekwaamheid bezat, en, in dien benarden tijd, eenen ijver voor het Vaderland betoonde, die voor alle gevaaren pal stond. Na dat de Koning van *Frankrijk*, met zijne Krijgsmagt, de *Betuwe* genaderd was, kwam, volgens echte verbaa-

len, de Heer Raad-Penſionaris J. DE WITT, op eenen morgen ten vier uuren, bij den Griffier FAGEL, hem verklaarende, *dat hij ten einde raad zijnde, geen kans zag het langer te houden*; en dat daarop de Griffier hem te gemoet voerde, *dat* FILIPS DE II, *ruim zo magtig als* LODEWYK DE IV, *de Provintien in veel benarder ſtaat had gebragt; dat het alleen aankwam op cordaatheid en kloeke Reſolutie; Holland en Zeeland hadden alles, wat tot een langen en dapperen tegenweer van noden was.*

Bij dat zelfde denkbeeld bleef deeze Miniſter, bij gelegenheid van die zeer zonderlinge Reſolutie, bij de meerderheid van *Holland*, uitgezonderd *Amſteldam*, genoomen, om een deputatie, met onbepaalde magt, te zenden aan den Koning van *Frankrijk*, om met denzelven te handelen; in welk geval de Heer FAGEL weigerde, als Griffier, die onbepaalde volmagt te tekenen. *Gij moogt*, zeide hij, gerugſteund door de Afgevaardigden van *Amſteldam*, *het land aan Frankrijk verkoopen; maar ik hoope dat het nimmer aan u zal ſtaan, het zelve te leeveren. Eerder liet ik mij aan ſtukken kappen, dan dat ik zulk eene bezending zoude op mij neemen.* Na dat de Heer JOHAN DE WITT, op den 12 Augustus van het Jaar 1672, zijn ontſlag als Raad-Penſionaris van *Holland*, op deszelfs verzoek, verkreegen had, *werd in de plaats van hem*, (zegt J. LE CLERC) GASPAR FAGEL *verkoren, die ſchoon een aanhangeling van den Prins van Oranje, de Republiek met zeer veel getrouwheid en lof heeft bediend.* De Griffier klom dan op, tot dien zo gewigtigen post, van Raad-Penſionaris van *Holland*, in die verwardſte geſteldheid van binnen, en in zo dringenden nood van buiten, en gaf blijken van zijnen ijver voor het Vaderland. Doch anderen ſpreeken 'er van op eene wijze, die hem op verre na zo veel eer niet aandoet. Uit een gemaakte nominatie, tot dit zo gewigtig ampt, werd de Heer G. FAGEL, op den 20 Augustus, met meerderheid van ſtemmen gekooren, en, den 27 van die maand, het ampt van Griffier opgedragen aan deszelfs ouder broeder, den Heere HENDRIK FAGEL. De Heer JAN SPRONSSEN diende vervolgens als tweede Griffier, tot den 12 Junij van het Jaar 1681; wanneer gemelde Heer HENDRIK

FA-

FAGEL, deszelfs zoon, den Heer FRANCOIS, FAGEL, den 7 Augustus van dat zelfde Jaar, tot Commies van Hun Hoog Mogende, bevorderd zag, wordende vervolgens, den 13 September, van het Jaar 1685, in den post van zijnen Heer vader, zonder bezwaar van het land, geadjungeert, en eindelijk in den Jaare 1690, den Heer HENDRIK FAGEL overleeden zijnde, tot Commies aangesteld; en het ampt van tweeden Griffier vernietigd.

Na de verheffing van den Prins van *Oranje* tot Stadhouder, de Heer G. FAGEL dus bevorderd en aangesteld zijnde, vond de Heer FAGEL, in deszelfs persoon wederkeerig eenen eersten Staatsdienaar, die zijne belangen ongemeen ter harte nam. Ook vindt men aangetekend, dat gemelde Prins, bij de ontvangst der tijdinge van zijne aanstellinge, ongemeen verheugd was. Zijne ongemeene bekwaamheid, zijne getoonde kordaatheid, in dit hachlijkste tijdstip, waarin zo veelen onder de vreeze zugtten, zegt men, was de oorzaak van het volmaakt vertrouwen, dat de Stadhouder in den Raad-Pensionaris stelde. Zelfs wil men dat de Heer J. DE WIT zou gezegd hebben: *dat hij niemand kende, zo bekwaam tot deeze bediening, dan den Heer Griffier* FAGEL; *eene bediening, onderhevig aan klippen, die met geene omzigtigheid, hoe groot, gemijd konden worden.* G. LETI, in zijn *Theatro Belgico*, gedrukt in het Jaar 1690, getuigt, zo als ook algemeen bekend is, dat nooit in de Republiek neteliger zaaken voorvielen, dan geduurende het Ministerschap van dien Heer. En, echter, heeft, volgens het eenparig getuigenis, de Heer Raad-Pensionaris, niettegenstaande alle die oneindige zwaarigheden, dien verschrikkelijken, en reeds zo verre doorgedrongen aanval der twee magtigste Vorsten van Europa, mitsgaders andere zaaken van groote beslommering, dit ampt kloekmoedig getorst, en vervolgens den tijd van zestien Jaaren, met lof en laster bekleed.

Men zag, binnen de twee eerste Jaaren van zijn Ministerie, den oorlog van de grenzen verwijderd; de Republiek gesterkt, door aanzienlijke alliantien, met den *Keizer*, *Spanje*, *Denemarken*, *Brandenburg* en meer andere Vorsten; in *Engeland*, onder de hand, vrienden gemaakt, met dat gevolg, dat deszefs Koning den krijg moest staaken; zo dat de Republiek,

met eene harde voorwaarde, der *Keulſche* negotiatie ontging. Voorts werden de voorgevallene zaaken tot zo eene gelukkige gedaante herſteld, dat als men, te *Nijmeegen*, de Vredesonderhandelingen aanving, de vijanden, van alle hunne gemaakte conquesten, niets overig hadden, dan alleen *Maaſtricht*, 't welk naderhand mede moest worden afgeſtaan.

Een kleine ſchets van zijne doordringende kennis in de zaaken van Europa, zo in het dirigeeren der Krijgsoperatien, als het maken van Traktaaten, en het neemen van voordeelige maatregelen, kan worden opgemaakt, uit een geſprek, tusſchen hem, en den *Engelſchen* Ambasſadeur W. TEMPLE, gehouden den 3 Januarij, in het Jaar 1677; de laatſte heeft het ons, in zijne *Memorien*, nagelaaten; het komt hierop uit.

Na vooraf te hebben ter nedergeſteld, een geſprek, welk hij te vooren gehouden had, met den Prins van *Oranje*, over den *Nijmeegſchen* Vredehandel, zegt hij: „ Twee dagen daarna ſprak ik den Penſionaris FAGEL over eenige gemeene zaaken, raakende mijne Ambasſade in den *Haag*, die in de handen van den Secretaris van die Ambasſade gebleeven waren. Deeze discourſen geëindigd zijnde, vraagde hij mij, of ik de Vrede van *Nijmeegen* bragt? Ik antwoordde, dat dewijl hij zo onweetend ſcheen, van het geene daar was voorgevallen, ik het hem zou verhaalen; dat zij *Hollanders* hunne zaaken aldaar, als braave lieden (wel te verſtaan ſpottender wijze) hadden aangelegd. Dat zij, om de Geallieerden tot het Congres te doen ſpoeden, voorgegeeven hadden, dat zij, na het verſchijnen van dien dag, de vertoonde volmagten hadden gewraakt, en nieuwe verzogt; mitsgaders de Mediateurs van den eenen na den anderen te doen gaan, en aldus verſpilt den tijd van twee maanden; zulks, dat zij het ſpoor der *Keizerſche* en *Spaanſche* Miniſters volgden, het welke ik oordeelde haar opzet te zijn, om zelfs die pas verder te houden."

„ De Penſionaris antwoordde mij ernſtig, en met een bedroefd aangezigt, dat ik, de Staaten en den loop van haare zaaken, zederd ik den Haag verlaaten hadde niet kende, of wilde kennen: dat zij niet alleen de Vrede van harte wenſchten, maar die ook noodzaaklijk voor haar oordeelden;

den; dat zij tot de Vredehandelinge op die tijd zekerlijk getreeden zouden zijn, indien de Franschen eenigzints aanneemelijke volmagten hadden overgeleverd, of zig verbonden nieuwe te zullen bezorgen, en dat de Staaten zelfs op geene Vrede, volgends de pretensien van haar Geallieerden zouden dringen: ook konde hij niet verzekeren, dat zij geene separate vrede zouden maaken: ik zeide dat dit een werk van zodanig gewigt was, dat ik mij verzekerde, dat zij zig nog wel een Jaar daarop zouden bedenken. Hierop trok hij zijn stoel wat nader bij mij, en begon een discours, met meer ijver en ernst, dan met den staat van zijn gezontheid toen overeenkwam, zeggende eerstelijk: dat zij genoeg op die zaak gedagt hadden, en door die veel bedagt te hebben, begonden te bevinden, dat 'er geen remedie was."

„ Dat zij aan Spanje veel verpligt waren, om dat, die kroon in den Oorlog getreeden was, om haar Land te behouden, en daardoor ook Vlaanderen te bewaaren; dog dat zij de Spaansche geene kwade vergelding hadden gedaan, in het continueeren van den Oorlog drie Jaaren lang, alleenlijk ten aanzien van het intrest van Spanje, dewijl 'er niets van gewigt tusschen haar en Frankrijk overbleef, dat zij zig verder verpligt hadden, om in het aanstaande Jaar een Oorlog te voeren, en zulks ook met zo veel magt, als zij, in 't voorleden Jaar zouden gedaan hebben, indien de Geallieerden, haare beloften volbragt hadden. Maar dat Spanje geene zorge droeg, dan om haar te laaten zien, dat zij beslooten hadden te vergaan. Dat dezelve de Hollandsche Vloot, van Sicilien t'huis gezonden had, zonder de beloofde betaalinge en het zelve op de wederkomste, aan de Staaten hadden overgelaaten."

„ Dat de Staaten niet één stuiver werd betaald, van een groote somme, die de Spaanschen dezelve schuldig waren, wegens togtkosten en vivres in de laatste zomer, van welke men magazijnen voor 't aanstaande Jaar zou opregten, zonder dewelke haare legers in dat land niet konden marcheeren, dewijl zij verzekerd waren, geen magazijn te zullen vinden, dat door de Spaanschen verzorgt was. Dat zij aan Spanje, de noodzaaklijkheid hadden voorgedragen, om alleenlijk zo veel wel-

welgereguleerde magt op de been te houden, als genoeg was, om haar Steden te beschermen, terwijl de Prins met het leger van den Staat te veld zou gaan, en alle groote belegeringen zou verhinderen of onnut maaken, doch dit al zonder antwoord; dat zij, dezelve naderhand verzogt hadden, om zo veel benden van de Duitsche Vorsten, haare Geallieerden, over te neemen, als haar voornaamste Steden zouden konnen verdedigen; maar dat zij dezelven integendeel uit haar land dreeven. Dat zij den Keizer altijd verklaard hadden, dat ten zij, zijn leger in Frankrijk rukten of ten minste dezelve tot een batalje dwongen, door zodanige magt, die groote Fransche detachementen kon trekken uit Vlaanderen, dat het land van deze zomer, of ten uitterste in de aanstaande niet behouden kon worden, indien de Keizerschen de winterkwartieren in den Elsas, of aan die zijde van den Rhijn niet betrokken. Maar dat men te Weenen, Vlaanderen zo weinig, als de Hollanders Hongarijen aanmerkten; en om dat de Hoogduitsche Officieren haar particulier belang in de winterkwartieren van Duitschland beter vonden, als in een verwoest land, gelijk den Elzas was, moesten haar legers den Rhijn deze winter passeeren, en daardoor alle de voordeelen van de laatste, en hope van de aanstaande veldtogt verliezen. Dat door gebrek aan magazijnen in Vlaanderen, twee of drie sterke Frontierplaatsen, aldaar in de aanstaande zomer zouden verlooren gaan, voor dat de Keizerschen in het veld zoude konnen verschijnen; en, dat in dien Kamerijk, Valencien en Mons genomen wierden, alle de anderen zoude afvallen, ter oorzaake van te reeds geledene, en indien den Oorlog nog duurde nog te lijdene ellenden. Dat de Prins niet magtig was, om het te beletten of vroeg genoeg in het veld te konnen komen, om te marcheeren, door gebrek van provisien in Vlaanderen, werdende dat land woest, door de ongereguleerde contributien; of ten minsten niet met een leger gedekt, hetwelk bekwaam was om een slag te wagen, of een Stadt te ontzetten, terwijl de Spaansche troupen zo zwak waren, en de Franschen zo sterk zouden zijn, op een tijd als zij geen vijand hadden, om aan den Rhijn een diversie te maaken. Dat de vrienden van den Prins niet konde lijden, dat hij te veld ging, alleenlijk om Steden in zijn gezigt te verlie-

zen

zen, en misschien wel gantsch Vlaanderen, terwijl men verwagtte dat hij het beschermen zoude, daar hij op zekeren tijd tweemaal in het zelve verhinderd werd, door de misslagen der Spaansche, die nogthans niet zoude nalaaten hem zo wel, als zijn vijanden buiten, en zijne benijders binnenslands, die na die gelegenheid haakten, te beschuldigen. Dat de Staaten ondertusschen van Frankrijk alle conditien konden verkrijgen, die zij begeerden, het zij, door de ontruiming van Maastrigt; een Reglement van Koophandel, of eenige voordeelen aan het Huis van Oranje; en wegens, dit laatste alles wat de Prins zelfs zou konnen begeeren: dat zij ten dien eijnde alle weeken ernstige brieven van Monsieur d'Estrades ontvongen, om een separate vrede te maaken, en hoewel hij daar toe met het uitterste leedwezen zou treden, kon hij nogthans niet bespeuren, wat men anders zou konnen doen: ook kende hij niemant in Holland, die van dezelve gedagten niet was. Dat hij met mij niet sprak als een Ambassadeur, maar als een vriend, wiens gevoelen hij agtte, en verzogt, dat hij mij openhertig, *de sterkte en zwakheid* geopenbaard hebbende, verheugd zou zijn, in het weten van het geene ik dagt, dat zij, in alle deze omstandigheden, en *verval van haaren staat door zo langduurigen Oorlog*, souden doen. Ik beantwoorden het compliment van den Pensionaris, doch verschoonde mij van het verklaaren van mijne gedagten aan een persoon, die zo bekwaam was, om mesures te neemen, die de gevoeglijkste voor het beleid der Staaten en zijn eigen waren. Maar ik verzogt van hem te weten, wat hij dagt, dat van Vlaanderen zou worden, indien de Hollanders een separate Vrede sloten; om dat het noodlot van dat land het zelve was, waarin de rest van hun gebeuren zo veel belang hadden als zij. Hij antwoorde: dat het in eenen zomer, of in twee, maar waarschijnlijker in eenen, verlooren zou worden: dat hij geloofde dat Kamerijk, Valencien, Namen en Mons in eenen zomer zouden verlooren gaan; dat na derzelver verlies, de groote binnelandsche Steden zig niet zouden tragten te verweeren, uitgenomen Antwerpen en Oostende, voor welke men misschien met Frankrijk eenige mesures zou konnen neemen: gelijk ik wist, dat de Franschen, aan de Heer DE WITT, op haar eerste inval gedaan hadden in het Jaar

1667. Ik vraagde hem, hoe hij dagt dat de Staaten met Frankrijk, naa het verlies van Vlaanderen, zouden moeten leven? en of hij wel dagt, dat het anders, dan volgens discretie der Franschen kon zijn?"

„ Hij verzogt mij te gelooven, dat indien zij konden hoopen, om Vlaanderen door den Oorlog te behouden, zij nooit op een separate Vrede souden denken; doch indien het dog verlooren moest worden, wilden zij liever, dat zulks zou geschieden, door de Vrede, die het land zo niet zou uitputten, nog den Prins onteeren; dat zij na het verlies van Vlaanderen, sodanig met de Franschen zouden moeten leven, dat zij dezelve zouden doen begrijpen, dat het meer haar intrest was, den Staat te behouden, als te verdelgen; dat 'er geene keur was, maar dat men het als een desperate remedie moest inzwelgen; dat hij op eenige herstellinge, door beter beleid in de Spaansche zaaken, gehoopt had, of dat eenige voornaame onderneemingen van Hoogduitsche legers, aan die zijde tegens Frankrijk, de Vrede tot eenigzints redelijke conditien gebragt zouden hebben: dat hij voor zijn deel, altijd van gedagten geweest was, dat Engeland zelfs op de eene pas, of de andere, die Frankrijk zoude maaken, *hou op* zoude roepen; en dat indien wij te vreeden waren, de helft van Vlaanderen, verlooren te zien gaan, wij nogthans het gantsche verlies, nog dat van Sicilien ten aanzien van onze Negotie, in de Middelandsche Zee niet zouden gehengen. Dat de Koning de Vrede al twee Jaaren in zijn hand had gehad, en dezelve, wanneer 't hem beliefde, gesloten kon hebben, op sodanige conditien, als hij zou denken, dat met de regtvaardigheid, en de veiligheid, van de rest van zijne gebuuren en zijn eigen, zouden overeenkomen. Dat een ijder wel wist dat Frankrijk in geen staat was, om zijne Majesteit eenige conditien, die hij zou mogen begeeren, afteslaan, of een Oorlog tegens Engeland, in conjunctie met de Geallieerden, te wagen; dat het minste blijk van het zelve, indien het maar eenigsints in Frankrijk gelooft werd, genoeg was, om de Vrede te veroorzaaken; dat zij dit alles overlang, door den Heer van Beuningen, in Engeland hadden voorgedragen, en aangeboden om zijne Majesteit arbiter van de Vrede te maaken, en de conditien aan-

te-

teneemen, die hij zou voorschrijven; dog zonder het minste antwoord, maar dat alles zo koel als het mooglijk was, werd aangehoord, hoewel veele luiden dagten, dat wij redenen hadden, om wat gevoeliger deswegens te zijn; dat dit hem te meer aanporden om te denken, dat eene separate Vrede noodzaaklijker was, dan al het andere; dat hij bekende, *dat men het allereerst moest bezoeken*, maar dat hij het op 't laatst, *een ongeneeslijke wonde* bevonden had."

„ Dat hij wel wist, wat ik door de vraag, *hoe zij met Frankrijk leven zouden naa het verlies van Vlaanderen*? verstond: dog dat het oogmerk van Frankrijk meer op Italien of Duitschland, of wel misschien op Engeland zou zijn; dat het intrest van de Franschen niet kon zijn, om den Staat te verdelgen of te conquesteeren, maar om denzelven in onafhanglijkheid van die kroon te bewaaren; dat zij beter nut van de Hollandsche Vlooten konden krijgen, dan van eenige weinige Visserspaatsen daar men Holland toe zou brengen; indien men haare vrijheden en religie eenig geweld deed; dat de Koning van Frankrijk haar land gezien had, het zelve kende, en ook zo voorstond, dat hij in alle gelegenheden zeide, dat hij dezelve liever tot vrienden als onderdaanen wilde hebben; dog indien ik al besloot dat de Staat in vierentwintig uuren zou verlooren gaan, het nogthans beter voor haar was, het verderf tot het laatste uur uittestellen, en dat het des nagts zou gebeuren, als des middags."

„ Dit werd met zodanige hevigheid en ijver uitgesprooken, dat hij geen krachten genoeg had, om zijne reden te vervolgen; en hebbende gezegt, dat het geen zaak was, die wij tusschen ons beiden konden besluiten, scheide ik van hem, na hem gezondheid genoeg gewenscht te hebben, om de gedagten, en zaaken van zo groote aangelegenheid, in die gevaarlijke omstandigheden uittevoeren en waarteneemen."

Zie daar een verhaal, zo als gezegd is, alleen genoeg om de bekwaamheid van den Heer G. FAGEL te doen kennen, en met één den Lezer over de Staatsgesteldheid van dien tijd een juist oordeel te doen vellen; en waaruit tevens blijkt, dat de Ridder TEMPLE niet mistastte, met te zeggen,

dat de Raad-Penſionaris de belangen der Hoven van Europa zo goed als iemand kende.

De Heer FAGEL was niet alleen een groot Staatkundige, maar tevens een man, die lijf noch leven ſchroomde. Hij verzelde, niettegenſtaande het groot gewigt van zijn ampt, als Raad-Penſionaris, in veele belegeringen en onderneemingen, den jongen Stadhouder, die zig ook getrouwelijk van zijnen raad bediende, en een volkoomen vertrouwen op hem ſtelde; ter bezorging van het geen tot den Oorlog van noden was. Toen de *Engelſchen* de kust met eene landing dreigden, begaf zig de Raad-Penſionaris op de Vloot, en ontbood alle de Scheeps-Opperhoofden, aan boord van het Schip, waarop hij zig bevond, en vertoonde aan hun de middelen, die zij moesten te werk ſtellen, om den vijand, die op de hoogte van *Texel* en 't *Flie* lag, te wederſtaan, en de kust voor een landing te bevrijden. Tevens vraagde hij de gedachten der aanwezenden, hoe elk dagt, om op de best mooglijke wijze, de verwagt wordende *Oostindiſche* Schepen in veiligheid te brengen; met verzekering, dat alles, wat 'er aan volk of Oorlogsbehoeften ontbrak, terſtond zou bezorgd worden. Nog dien zelfden avond deed de Raad-Penſionaris verſlag aan de Staaten van *Holland*, en rende den volgenden morgen weder naar de *Helder*, om den Stadhouder, welke zig daar bevond, het zelfde rapport te doen. Op de tijding dat de Prins inmiddels naar den *Haag* gekeerd was, begaf hij zich insgelijks derwaarts, en deed, daags daaraan, zijnde den 11 Augustus, in de Vergadering der Staaten, rapport van 't geene hij, met den Stadhouder, overleid en nodig geoordeeld had, en beraamde, op ſtaanden voet, eene order voor de Vloot, welke door den Admiraal Generaal werd afgevaardigd, en niet weinig toebragt ter verijdeling van de oogmerken der vijanden.

Niet minder was zijn ijver voor de behoudenis van den heerſchenden Godsdienst van den Staat. Twee uitmuntende blijken daarvan gaf hij: eerst in het Jaar 1680, in eene fraaije en kragtige deductie, ten verzoeke van den Graave VAN SUNDERLAND, Secretaris van Staat in *Engeland*, door hem op het papier gebragt; en, door den *Engelſchen* Gezant SIDNY, naar

Lon-

London gezonden, om Koning KAREL DEN II te bewegen, tot het geeven van zijne toeſtemming, op zekere Reſolutie, bij het Huis der Gemeenten genomen, om den Hertog VAN JORK buiten de ſucceſſie te ſluiten. De andere blijk was in het Jaar 1687, toen de Gemeenten van *Engeland* ten voorſchijn bragten, dat de Hervormde Godsdient niet veilig konde zijn, indien een Koning den *Roomſchen* Godsdienst beleedt. Ook leerde de ondervinding eerlang, dat die bekommering maar al te gegrond was; wanneer de Hertog VAN JORK, naderhand Koning van *Engeland*, den *Roomſchen* Godsdienst, met onderdrukking van dien der Proteſtanten, door allerlei middelen, poogde te doen zegevieren. Doch de wetten, die hem tegen waren, zag hij geen kans te konnen vernietigen, ten ware de Prinſeſſe *van Oranje*, als de naaſte Erfgenaame van de kroon, zig mede openlijk voor de vernietiging dier wetten verklaarde. Men meende, in *Engeland*, dit door te drijven, door aan die vernietiging den naam te geeven, van *Tolerantie* en *Vrijheid van geweeten*. Een zeker Regtsgeleerde, met naame JACOBUS STEWART, werd door het Hof te werk geſteld, om den Heer FAGEL, door brieven, tot het overſchrijven van het gevoelen, van den Prins en de Prinſes, omtrent die wetten, te beweegen.

De Raad-Penſionaris toonde zig zeer huiverig, om over die ſtoffe iets op het papier te brengen, als zeer wel bewust zijnde, hoe veel de gedagten hunner Hoogheden van die van het *Engelſche* Hof verſchilden. Doch, hoe meer hij dit van de hand wees, hoe ſterker de aandrang werd; met bijvoeginge, dat dit verzoek geſchiedde, met voorweeten en goedkeuring van den Koning. WILLEM en MARIA inmiddels verſtaande, dat men het volk in *Engeland* diets maakte, dat de *Roomschgezinden*, in *Holland*, niet alleen vrijheid van openbaare Godsdienſtoeffeninge hadden, maar ook tot alle ampten werden toegelaaten, vonden zig genoodzaakt, daarvan eene andere verklaaringe te geeven. De Raad-Penſionaris, daar toe, door hunne Hoogheden, verzogt zijnde, ſchreef toen, in 't *Latijn*, een zeer bondigen brief, inhoudende de waare geſteldheid der Tolerantie, welke hier te Lande plaats had. Op den 4 No-

ven-

vember, in het Jaar 1687, werd deeze brief aan STEWARD gezonden.

Uit *Engeland* ontving men eerlang berigt, dat het Hof alöm verſpreidde, dat de Prins en Prinſeſſe tot de vernietiging dier wetten geſtemd hadden; dit noodzaakte den Prins, om de kwaade gevolgen, die daar uit ontſtaan mogten, den brief van den Raad-Penſionaris publiek te maaken; wordende dezelve vervolgens door BURNET in 't *Engelsch*, en door een anderen in het *Nederduitsch* overgezet. De uitwerkzelen van dien brief kon men ontwaar worden, door de zeldzaame maatregels, welke het Hof en de Jeſuiten daar tegen beraamden. De Heer FAGEL had dien brief, alvoorens, aan den *Engelſchen* Gezant, den Marquis VAN ABBEVILLE, in den *Haag*, medegedeeld. STEWART had aan den Raad-Penſionaris geſchreven, dat hij zijnen brief aan den Koning had vertoond. Dit alles onaangezien, durfde het *Engelſche* Hof, bij een openbaar geſchrift, *Parliamentum Pacificum* genaamd, met toeſtemming van een Secretaris gedrukt, der Gemeente op den mouw ſpelden, dat de brief verkeerd was, en dat de Miniſter van *Holland* geen deel altoos hadde aan het ſchrijven van dien brief. Doch het uitgeeven van STEWARTS eigen brieven, gevoegd bij een brief van den Heere FAGEL aan den Marquis VAN ABBEVILLE, waarbij de Miniſter van *Holland* voldoening eischte, wegens die laſtering, ontdekte het gantſche bedrog. De Jeſuiten en de *Engelſche* Miniſters verlooren hierop eensſlags al hun credit bij het gemeen. Het groot en gewigtig nut, door den brief van den Heere FAGEL, aan het Proteſtantſche belang, in het hachelijkſte tijdgewricht, waarin het ooit geweest was, te wege gebragt, vindt men, onder anderen, bij een voornaam *Engelsch* Hiſtorieſchrijver, L. ECARD, Hofprediker van den Aartsbiſchop van *Canterburij*, in deeze woorden erkend. „ De „ brief van den Raad-Penſionaris (zegt hij) diende om 't „ waare belang der Natie te onderſchragen, en veroorzaakte „ een volkoomen vertrouwen op den Prins en de Princes, bij „ de Kerk van *Engeland* en bij de Diſſenters, dewelke toen „ begonnen hoop te ſcheppen van die zijde, bijaldien eenige „ geweldige middelen tegen hen werden ter hand genomen."

Een

Een ander *Engelsch* Schrijver van dien tijd zegt, onder anderen: „ Ik moet bekennen, dat 'er, sints het Huwelijk van „ hunne Hoogheden, niets is voorgevallen, dat zo veel tot „ welstand van het Protestantsche wezen heeft toegebragt, als „ deeze brief van den Heere FAGEL."

De Protestanten waren in hunne hoop ook niet bedrogen. De Minister, die, met zijne pen, het waare belang der Natie zo treffelijk had weten te onderschragen, was vervolgens de voornaamste bestierder van de groote Expeditie op *Engeland:* een wonder voor alle de volgende eeuwen, en de behoudenis van het Protestantendom in *Engeland.* Men verspreidde, op zijnen raad, dat de Prins een oogmerk had naar den kant van *Keulen.* De *Fransche* Ambassadeur was zeer opmerkzaam; hij meende, als 'er iets wegens *Engeland* op 't tapijt kwam, eene stribbeling onder de Leden, of ten minsten een uitstel, te zullen te weeg brengen; maar de groote vooruitzigten van den Heere FAGEL, zegt BURNET, kwamen alles te boven. De Raad-Pensionaris, om zijn voorneemen binnenslands vast te stellen, ontbood, van tijd tot tijd, de Predikanten, uit de aanzienlijkste Steden, en gaf hun te kennen, dat 'er geen middel was, tot behoud van de Religie en het Vaderland, dan de Expeditie op *Engeland;* hun beveelende, des Prinsen regtvaardige onderneeminge in hunne gebeden indagtig te zijn. Doch hij beleefde den uitslag niet. Evenwel gelukte het hem, den Prins bij zijn vertrek te begroeten, en uit naam der Staaten eene gelukkige reize te wenschen. Kort daarna werd hij van eene ziekte overvallen. Zommigen verhaalen, dat wanneer hij, op zijn ziekbedde, vernam, dat de Prins te *Torbaij* voet aan land gezet had, hij met groote blijdschap zou gezegd hebben: *Nu ga ik gerust van hier scheiden:* in het vast vertrouwen naamlijk van eene goede uitkomst der zaake, waarvan hij het voornaamste beweegrad geweest was. Hij stierf op den 15 December, in het Jaar 1688, in den ouderdom van 59 Jaaren, en werd in de groote Kerk in *'s Hage* begraaven.

Deeze groote Staatsman, van wiens lof en laster verbazend veel geschreeven is, was middelmatig van lengte; van een aangenaame gestalte en wezen; levendig, vaardig en vrolijk van

van geest, en, volgens het getuigenis zijner tijdgenooten, de welsprekendste man, die immer in *Holland* leefde; zijne aanspraaken en voorstellingen waren lieftalig en minlijk. De Schrijver, dien wij boven hebben bijgebragt, ten bewijze van het nut van zijnen brief, om aantetoonen, dat de brief waarlijk van hem was, geeft dit volgende van zijn Karakter op: „ De brief, zegt hij, is den Autheur gelijk: de stof is wig- „ tig, de redenen bondig, de stijl deftig, vol zin en klaar, „ gelijk die van een Regtsgeleerden; ze heeft doorgaans een bewijs „ die de Religie en het humeur van den Schrijver uitdrukt, „ gelijk de stoffe en de methode zijne bekwaamheid en oor- „ deel te kennen geeven; alle deeze hoedanigheden maaken „ het Karakter van den Heer FAGEL uit."

In zijne jeugd had hij, met eene bijzondere naarstigheid, zig op de Studie der regten toegeleid; en die voltrokken hebbende, eenige Jaaren, met lof, als Advocaat, voor het Hof gepleit; van welken tijd hij naderhand altoos met veel genoegen sprak. Nooit is hij gehuwd geweest. De eenigste vlek, die hem is aangewreeven, is, dat hij al te groote ijveraar was voor de belangen van Prinse WILLEM DEN III. De Heeren JOHAN DE WITT en GASPAR FAGEL maakten dus een volmaakt contrast. De eerstgenoemde stelde, dat de Republiek zonder Stadhouder wel en gelukkig konde bestierd worden: daar FAGEL al het welvaaren van dezelve van het Stadhouderschap deed afhangen; zeggende, dat de Republiek zonder Stadhouder, zonder ziel of leven was. Hoe groot die beide mannen ook mogen geweest zijn, is het, echter, van agteren gebleeken, dat zij beiden hunne denkbeelden, ten nadeele van de Republiek, te verre getrokken hebben. De reden deezer aankleevinge aan het Huis van *Oranje*, en bijzonder aan den persoon van WILLEM DEN III, door hem verklaard aan den Afgezant van *Groot-Brittanje*, was, volgens diens verklaaring „ de liefde voor zijn Vaderland, doordien hij „ (FAGEL) vastelijk geloofde, dat door den Prins alleen het „ Land behouden kon worden." Een geloof, 't welk, onzes bedunkens, geene geringe minachting voor alle waare Vaderlandsche Regenten in zig bevatte. Geen wonder dan ook, dat een man van dien invloed op de Republiek, uit hoofde

van

van zijne bekwaamheid en gewigtige Amptsbediening, van WILLEM DEN III, die al zijne grootheid aan hem verschuldigd was, ongemeen bemind werd. BURNET, die zig veel moeite gegeeven heeft, om het egt Karakter van den Raad-Pensionaris te doen kennen, zegt, dat hij een man was, vol van moed, als de zaaken voor den wind gingen; maar dat het gantsch anders met hem gesteld was, in bachelijke omstandigheden. En, op eene andere plaats, dat hij altoos geneegen was, zig zelven te vleijen. Doch, gantsch anders is het afbeeldzel, welk G. LETI van hen maakt, zeggende, „ Hij (de „ Raad-Pensionaris) kweet zig, in alle opzigten, met zo „ groote vaardigheid, in alle de Raadsvergaderingen, dat 'er „ geen voorbeeld van was; hij wist, zo verre het zijn Ampt „ raakte, het Schip van staat, onder de zwaarste tempeesten, „ in eene goede haven te stieren, met zulk een beleid en „ kloekmoedigheid, dat men met waarheid zeggen kan, dat „ hij den Staat voor zwaare Schipbreuken heeft behoed; waar „ door hij dan ook, na zijnen dood, door veelen betreurd is „ geworden; zijnde 'er niets ten zijnen nadeele te zeggen, dan „ alleenlijk, dat hij niet gemakkelijk te genaaken was. Doch „ zijne veelvuldige bezigheden, en onophoudenlijke arbeid, „ beletten hem ieder te woord te staan, en vooral niet voor „ die geenen, die tot hem kwaamen, om bloote complimenten te maaken." Anderen, die zig bevlijtigd hebben om zijnen lof te verbreiden, verklaaren dat hij geheel en al vrij was van eenige schraapzugt; zij brengen bij tot bewijs, dat, schoon hij twee Jaaren bekleed had het Ampt van Griffier, zestien Jaaren dat van Raad-Pensionaris van *Holland*, op een traktement van twaalfduizend guldens, en vervolgens, door den dood van den Heere VAN DUIVENVOORDEN, geworden zijnde Groot Zegelbewaarder van *Holland*, en Stadhouder van de Leenen, welke Ampten mede eene goede somme opbrengen, daarenboven nog Hoog Heemraad van *Rhijnland* was, echter weinig of niets heeft nagelaaten; als hebbende het grootste deel zijner middelen verspild aan de Abtdij van *Leeuwenhorst*, eene plaatze aan de Ridderschap behoorende, die hem tot zijne uitspanninge vergund was. SANDERUS in zijn *Verheerlijkt Vlaanderen*, weid nog breeder in zijnen lof uit.

Uit

Uit alle het bovenſtaande is ten duidelijkſten gebleeken, dat de Raad-Penſionaris FAGEL, in veele gevallen, alles heeft doorgedrongen, wat tot verheffing en vermeerdering van het gezag des Stadhouders dienen kon. Ieder kundig leezer zal daaruit ook ontwaar worden, dat alle de Schrijvers van dien tijd, als niet voorziende de nadeelige gevolgen, die daaruit, voor de Republiek, te dugten waren, dit alles tot zijnen lof hebben uitgemeeten. Maar hoe moet die lof verminderen, als men, in de tegenwoordige meer verlichte tijdsomſtandigheden, de meeste onheilen, die de Republiek van binnen zo geweldig beroeren, inzonderheid in de Provintien *Gelderland Utrecht* en *Overijſſel*, aan zijn beſtier moet toeſchrijven? En wel vooral, nu men, in die Provintien, het drukkend juk der Regeerings-Reglementen ten volle gevoelt, en hierom van den hals wil ſchuiven, na het honderd en elf Jaaren getorſcht te hebben. Hoe de zaaken, in dien tijd, door hem beſtuurd zijn, blijkt ten klaarſten uit de Reſolutien, Advijſen, Brieven en Reglementen, volgens inhoud der Extracten, uit het Register van Hun Hoog Mogende, en Hun Ed. Gr. Mogende, rakende de aſſumptie in de Unie, en het beſtel der Regeeringe, van de reſpective Provintien, die onder het geweld der *Franſchen* zijn gebragt geweest, en bijzonderlijk van de Provintie van *Utrecht*, die wij hier zullen laaten volgen, zullende daar mede van het Art. van den Raad-Penſionaris FAGEL afſlappen.

Extract uyt de Reſolutien, van de Staten Generael.

Van dato den . . . .

Dat de Staten Generael by ſekere hare Reſolutie, van den 1. September 1592. ſeer loffelijck hebben verklaert, dat den welſtandt van den Lande in 't generael, ende elcke Provintie in 't particulier, daer aen ten hooghſten gelegen is, dat een yder

yeder in sijn Gerechtigheydt, Recht, en Privilegies wierde gemainteneert, soo de Wapenen by den Landen daer voor aengenomen, en noch tegenwoordigh gevoert worden, ende dat het selve geschiedende, achtervolgens de generale Unie, by de Provintien beswooren, sonder op eenige tijden den eenen op den anderen in 't minsten yets te empieteeren, Godt den Almogende de gemeyne saecken zegenen, en eene goede uytkomste daer van verleeven sal, ende daer tegens doende, daer meerder ongeluck ende straffe hier namaels soude geraken te volgen.

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vriesland, in haer Ed: Groot Mog: Vergaderinge genomen.

Donderdaghs den 4. Augusti 1672.

By Resumptie gedelibereert zijnde op de Sessie van de Heeren Gedeputeerden uyt de Provintie van Gelderlandt, Utrecht, en Overyssel ter Generaliteyt, ten opsichte, dat de hoogh gemelte drie Provintien, jegenwoordigh onder het geweldt van de Vyanden worden gehouden, is na voorgaende deliberatie, en daer op al-voorens ingenomen wesende de consideration en het hoog wijs Advis van den Heere *Prince van Orangien*, goet gevonden, ende verstaen, dat van wegen haer Ed: Gr: Mo: de sake ter Generaliteyt daer heenen soude werden gedirigeert; ten eynde de gemelte hare Gedeputeerden van de Provintien van Gelderlandt, Utrecht en Overyssel, by provisie, en op de civielste, en op de bescheydenste manier van de Sessie aldaer: mitsgaders oock in de Generaliteyts Collegien mogen werden geëxcuseert, ende dat de saeken onder de hand is doenlijck, derwaerts mogen worden beleydt; dat de gemelte Heeren haer vrywillich dienthalve sonder eenige Resolutie van de Bontgenoten af te wachten, uyt de Vergaderinge van haer Ho: Mo:

mitsgaders oock uyt de Collegien van de Generaliteyt mogen abſenteeren en haer onthouden.

Dinghſdag den 9. Auguſti 1672.

Op 't geene alhier ter Vergaderinge is gerapporteert, dat namentlijck de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Gelderlandt verſocht hadden, om met de Gecommitteerdens van haer Ed: Gr: Mo: in Conferentie te komen, omme den inhoud en van haer Ed: Gr: Mo: Reſolutie van den vierden deſes lopende Maents genomen, op de admiſſie van de gemelte Heeren Gedeputeerden, is naer voorgaende deliberatie goedt gevonden, ende verſtaen, dat de voorſz. verſochte Conferentie van wegen haer Ed: Gr: Mo: beleefdelijck geëxcuſeert, ende voorts by de voorſz. Reſolutie van den voorſz. 4. Auguſti deſes, geperſiſteert ſal worden.

Extract uyt het Register der Reſolutien van de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Lunæ den 29. January 1674.

Den Heere Raed-Penſionaris *Fagel*, en andere haer Ho: Mog: Gedeputeerden, hebbende, ingevolge en tot voldoeninge van der ſelver Reſolutie Commiſſoriael van den 26. deſes, in conferentie geweeſt, met den Heere *Prince van Orangie*, hebben ter Vergaderinge gerapporteert, dat Sijn Hooghheyt aendachtelijck overwoogen hebbende, 't gunt in den Jaare 1672. met de Vyanden van deſen Staet was ghepaſſeert, geoordeelt hadden, dat men conſidereeren moeſte, dat het Godt de Heere Almachtigh gelieft hadde in den ſelven Jare 1672. deſelve Landen ſeer ſwaer te beſoecken, toelatende, dat de *Koningen van Vranckrijck* en *Groot-Brittannien*, ſonder eenige rechtveerdige redenen, den Staet met een ſeer hevigen Oorlogh te Water en te Lande aengegrepen, en voorts ſoodanige generale conſternatie over het geheele Lant te ſenden, dat den hoogh-

hoogh-gedachten *Koningh van Vranckrijk*, en sijn Majesteyts *Geallieerden*, daer door in seer weynigh tijd Meester geworden waren, van seer considerabele Frontieren van desen Staet, en van drie geheele Provintien. Dat Godt de Heere Almachtigh daer na de Wapenen van den Staet, en van des self hoogh *Geallieerden*, wederom soodanigh gezegent hadde, dat de Provintie van Utrecht in het geheel, oock een goet gedeelte van de Provintie van Gelderlandt en Overyssel, gekomen waren onder desen Staet, het een seer harde saeck soude wesen, die hoogh-gemelte Provintien uyt de Unie te willen secludeeren, om dat Godt de Heere Almachtigh deselve Provintien het gesagh, en het gebiedt van een Uytheemsch Heer hadde doen proeven, en de andere Provintien daer van genadelijck verschoont. Daer de Unie wel expresselijck mede bracht, dat de Geunieerde Provintien voor des anderen conservatie, goedt en bloedt opsetten moesten. Dat het oock seer hardt soude wesen, de Plaetsen, die voor desen onder de hoogh-gemelte Provintien hadden behoort, haer te willen benemen, of sich toe te eygenen, alleen om dat die aen eenighe van de andere Provintien niet qualijck voegen, ofte dienen souden: en datmen tegens die geene, die een ende het selve lichaam van Staet, met die over-geblevene Provintien hadden gemaeckt, in diervoegen procedeerde, alleen om dat het voorsz. ongeluck haer hadde getroffen, en dat de andere Provintien daer van verschoont gebleven waren, seer soude justificeren de Wapenen van den Vyandt: die den Oorlogh tegen den Staet, uyt geen andere redenen hadde aengevangen, als om dat die aen haer seer wel passen souden, en daer-en-boven de Zegen van Godt Almachtigh misschien wederhouden. Ende dat die Forten gelegen waren, eenige ten deele in de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt en West Vrieslandt, ende ten deele in de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht, eenige oock in 't geheel in de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht. Ende dat de hoogh-gemelte Sijn Hoogheydt daer nevens hadde geconsidereert, dat de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, genoorsaeckt waren gheweest, eenige Forten tot bescherminge van deselve Provintie te doen maken. Dat mede by experientie bevonden was, dat de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt

tegen den aenval der Vyanden, door het inunderen der Landen niet konde werden beſchermt, ten zy de voorſz. inundatie oock over de Landen van de hoogh-gemelte Provintie in het werck geſtelt wierde, van Advis ſoude zijn, dat de hoogh gemelte Provintie van Utrecht: mitſgaders de Provintien van Gelderlandt en Overyſſel, ſoo haeſt die oock insgelijcks onder de Macht van den Staet gekomen ſullen zijn, wederom in de Unie ſouden behooren te werden geadmitteert; ende aen haer vergunt deſelve Seſſie en Rangh, die de hoogh-gemelte Provintien voor dato van de voorſz. calamiteyten en deſaſtres hadden gehadt. Dat aen de hoogh-gemelte Provintien van Gelderlandt, Utrecht en Overyſſel, oock wederom ſouden behooren te volgen de Landen en plaetſen, die voor deſen onder deſelve Provintien hebben behoort, uytghenomen alleen, dat de Souverainiteyt, met allen gevolgen en aenkleeven van dien, niet uyt-ghefondert over het Landt, of de Plaetſen, op dewelcke by de hoogh gemelte Provintie van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt eenige Forten zijn geleydt, ſouden behooren te blijven aen de meer hoogh gemelte Provintien, en ſulcks alles alleen voor ſoo veel aengaet 't gunt beſlooten is in Wallen, Grachten, en Fortificatien van de voorſz. Forten, ſonder eenige verder extenſie op, ofte over het platte Landt, om deſelve Forten gelegen. Dat oock de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt ſoude hebben vryen toegangh, acces en reces tot, en uyt de voorſz. Forten over den Bodem van de hoogh gemelte Provintie van Utrecht, ende dat de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, ſoo wanneer de defenſie van deſelve Provintie ſulcks ſoude mogen komen te vereyſſchen, vry en onbekommert, en ſonder eenige oppoſitie, of tegenſprake ſal mogen inundeeren indiſtinctelijck, ſoo wel de Landen, die onder de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht, als onder de hoog gemelte Provintie van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt behooren, waer op gedelibereert zijnde, hebben de Heeren Gedeputeerden van de Reſpective Provintien het hoogh-gemelte Advis over ghenomen, om in de haren breder gecommuniceert te werden, dewelcke verſocht worden, haer daer op ten ſpoedighſte te verklaren.

Ex-

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Hollandt.

Vrydagh den 2 Febr. Anno 1674.

By resumptie gedelibereert zijnde op het Advis van den Heere *Prince van Orangie*, ende de H: H: haer Ed: Gr: Mog: Gecommitteerden, hebbende ingevolge, ende tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den 24. November des voorleden Jaers 1673. overleyt ende overwogen, hoe de Provintie van Utrecht by de gemeene Bontgenoten soude behooren te werden geconsidereert, ende met deselve geprocedeert, midtsgaders wat Interessen haer Ed: Gr: Mog: ontrent deselve Provintie van Utrecht in acht te nemen hadden, breder onder de Notulen van den 23. January deses lopenden Jaers gemelt, hebben de H: H: van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de respective Steden, in den name ende van wegen Burgemeesteren ende Vroedschappen van deselve Steden eendrachtelijck verklaert, gelijck haer Ed: Gr: Mog: verklaren by desen, dat de hooghghemelte Provintie van Utrecht: mitsgaders de Provintien van Gelderlandt ende Overyssel, soo haest die insgelijcks onder de Macht van den Staet gekomen sullen wesen, wederomme in de Unie sullen werden geadmitteert, ende aen haer vergunt deselve Sessie en Rangh, die de hoogh gemelte Provintien voor date van de Calamiteyten en Desastres den Lande in den Jare 1672. overgekomen, hadden gehadt: Dat aen de hooghgemelte Provintien van Gelderlant, Utrecht ende Overyssel oock wederom sullen volgen de Landen ende Plaetsen, die voor desen onder deselve Provintien hebben gehoort, uytgenomen alleen dat de Souveraineyteyt met allen den gevolge ende aenkleven van dien, niet uytgesondert over het Landt, ofte de Plaetse op dewelcke by de Provintie van Hollant en West-Vrieslandt eenige Forten ofte Fortificatien zijn geleydt, sal blijven aen de selve Provintie, ende sulcks alles alleen voor soo veel aengaet 't gunt beslooten is in de Wallen,

Grachten en Fortificatien van de voorsz. Forten, sonder eenige verder extensie, op ofte over het platte Landt, om desel-ve Forten gelegen, behoudelijck dat de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht niet sal vermogen, binnen de hondert roeden te reeckenen van het uyterste van de Fortificatie der voorsz. Forten, eenige Huysen, Gebouwen, Plantagien, ofte yets anders te bouwen, te planten ofte te maken, ofte yets aen ofte in de Gebouwen ofte Plantagies, die althans binnen de voorsz. hondert roeden souden mogen zijn, te vermaken ofte veranderen, het gunt de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt sal vermogen eygener authoriteyt te demolieeren en te vernietigen, 't gunt binnen de voorsz. hondert roeden van nieuws gebouwt, geplant, gemaeckt; ofte in de Gebouwen ende Plantagies, die althans binnen de voorsz. hondert roeden souden mogen staen, vermaeckt ofte verandert soude mogen zijn: Dat oock de hoogh gemelte Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt sal hebben vryen toegangh, acces ende reces, tot ende uyt de voorsz. Forten over den Bodem van de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht: Dat insgelijcks de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt, soo wanneer de defensie van deselve Provintie sulcks soude mogen komen te vereysschen, vry onbekommert ende sonder eenige oppositie ofte tegenspraeck sal mogen inundeeren, indistinctelijck soo wel de Landen die onder de hoogh-gemelte Provintien van Gelderlandt ende Utrecht, als die onder de hooogh-gemelte Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt ghehooren.

Dat voorts soo veel belanght de Landen, Polderen, Dijckgraef ofte Waterschappen, die met ofte over de hoogh-gemelte Provintie van Hollant en West-Vrieslandt uytwaterende zijn, ofte noch soude mogen uytwateren, gelijck van outs alle Quæstien, Processen en differenten concerneerende het Dijck ofte Heemrecht, met alle den ghevolge ofte aenkleven van dien, niets uytgesondert, ende sulcks soo wel rakende de Regeeringe van dien, boeten, breucken, ommeslagen, als alles anders wat het oock soude mogen zijn, sonder yets te excipieeren, sullen moeten werden geventileert voor Dijckgraef en Heemraden, ofte by gebreken ofte provocatien van deselve voor

voor den Hove van Hollant, soo wel wanneer het differentt soude mogen ontstaen tusschen Stichtsche Dorpen, Polders ofte Ingesetenen, onder ofte tegens den anderen, soo wel in het verweeren als in het eyschen.

Dat wijders den Hinderdam van de Vecht voor desen gelegen hebbende in de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht, nu geamoveert, ende in des selfs plaets geleyt zijnde de Sluys tot Muyden, altoos ten eeuwigen dagen sal moeten blijven geamoveert, en dat de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht den voorsz. Hinderdam niet wederom, 't zy op de plaetse daer die van outs gelegen heeft of ergens elders, waer het oock soude mogen zijn, te maecken ofte te leggen, directelijck of indirectelijck in eeniger manieren.

Ende dat de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt en West-Vriesslandt van alles 't gunt voorsz. is, by of van wegen de hoogh-gemelte Provintie van Gelderlant ende Utrecht behoorlijcke Acte bekomen en verkregen hebbende, aen de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht sullen laten de Plaetsen althans onder de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt en West Vriesslandt ghebracht.

Ende is wijders by de gemelte H: H: van de Ridderschap en Edelen: mitsgaders de Gedeputeerde van de respective Steden, in den name ende van wegen Burgermeesteren ende Vroedschappen van de selve Steden, goedt gevonden en verstaen, gelijck haer Ed: Gr: Mog: goedt vinden en verstaen by desen, dat de H: H: der selver Gecommitteerde Raden ende Gedeputeerde ter Generaliteyt, yeder voor soo veel haer aengaet, dese haer Ed: Gr: Mog: Resolutie in de beste en krachtighste forme, daer en soo het behoort ter Executie sullen stellen.

Resolutie van Hollandt, nopende de Herstellinge in de Overheerde Provintien.

Saturdagh den 3. *Febr.* 1674.

Is ter Vergaderinge voorgedragen en gerepresenteert, dat voor desen, by haer Ed: Groot Mog: en vervolgens mede by

haer Ho: Mog: goet gevonden was, dat alle de geene die in de Provintie van Utrecht in eenige Bedieninge waren geweeſt, buyten de Functie van deſelve Bedieninge ſouden werden gehouden ten tijden ende wijlen toe nader ſoude weſen gereſolveert over de ſaecken van deſelve Provintie, ende dat nu by haer Ed: Gr: Mog: vaſt geſtelt zijnde, dat de hoogh-gemelte Provintie, mitſgaders de Provintien van Gelderlandt en Overyſſel, ſoo haeſt die wederom onder de Macht van den Staet ſouden zijn gekomen, in de Unie ſullen werden geadmitteert.

Oock dat van noden was, dat gediſponeert ſoude mogen werden van en over die geene die de Regeeringe aldaer hebben geconſtitueert, ende noch ſouden moeten conſtitueeren, dat het evident en klaer was, dat verſcheyde Perſoonen in de hooghgemelde Provintie beſchuldight wierden van haer ſoodanigh in hare Charges niet te hebben gecomporteert, als den Staet van goede en ghetrouwe Bontgenoten hadde konnen en moeten verwachten, ende dat het dienvolgende niet alleen veel opſpraeck cauſeren, maer onverantwoordelijck zijn ſoude, indien men indiſtinctelijck alle die geene, die de Regeeringe aldaer hadden helpen conſtitueren, daer inne ſimpelijck werderom herſtelde, ende dat 'er weynigh correctie ofte verbeteringh te hoopen ſoude zijn, indien men het ſelve ſimpelijck aenbevoolen liet aen die geene, die de Regeeringe voor deſen hadden geconſtitueert, en dat daer uyt ſekerlijck in deſelve Provintie murmuratie en diffidentie van de Ingeſetenen ontſtaen ſoude (*) *dewijle veele notabele Borgeren en Ingeſetenen van de hooghgemelte Provintie over verſcheyde van de voorſz. Regenten alhereyts ſeer hadden geklaeght*; En is derhalven in bedencken geſtelt, of niet van wegen haer Ed: Gr: Mog: de ſaecken ter

Gene-

(*) *Deſe Reſolutie is daer nae geconverteert in een Reſolutie van de Staten Generael, alleenlijck met die veranderinge, dat de woorden met* Curſyf-letter *gedrukt, daer uytgelaten zijn: ende daerom heeft men het onnodigh geacht, de Reſolutie van haer Hoog: Mog: hier nevens te drucken.*

Generaliteyt daer heenen souden behooren te werden gedirigeert, ten eynde by haer Hoogh-Mog: aen den Heere Prince van Orange soude mogen werden gedefereert de Macht, ende Auctoriteyt, omme naer genomene informatie, van nu af, in de Hoog gemelde Provintie van Utrecht, mitsgaders in de Steden ende plaetsen van Gelderland ende Overyssel by de Unie gekomen, ende in de selve Provintien midsgaders andere Steden ende plaetsen van dien, soo haest die mede onder de macht van de Unie gekomen sullen zijn, die gene die de Regeringe in de hoogst gemelde Provintien ofte in de Steden van dien hebben gecomposeert, ofte eenige ampten 't zy van Politie, Justitie, ofte andere hebben geexerceert ofte bekleet, in de functie van de voorsz. hare ampten te continueren, te herstellen ofte oock daer van te verlaten, ende soodanige anderen in hare plaetsen ofte anderssints in de vacante ofte deficierende plaetsen te stellen, als sijn Hoogheyd oordeelen sal daer toe de bequaemste, capabelste, ende den Landen meest geaffectioneerste te wesen; behoudelijck dat die gene, die alsoo van de voorsz. Bedieningen ofte ampten souden mogen werden verlaten, daer door aen d'eene sijde niet souden werden gequetst ofte benadeelt in haren goeden Naem en Faem, ende dat oock aen d'andere sijde, die gene die bevonden souden mogen worden haer niet naer behooren te hebben gecomporteert, door de voorsz. verlatinge niet en souden mogen pretenderen, geëximeert te zijn van de straffe die der selver competente Rechters, na de Rechten en 't placcaet van de Landen souden mogen oordeelen tegen haer in Justitie te moeten werden gedecreteert ende geexecuteert, ende dat alle het selve soude geschieden alleen voor dese reyse, ende sulcx sonder eenige præjuditie ofte consequentie voor het toekomende, ten aensien van de privilegien, Vry ende Gerechtigheden de Hoogst gemelde Provintien in 't gemeyn, ofte de Leden en Steden van dien in het particulier competerende.

Waer op gedelibereert en by de H. H. Gedeputeerdens der Stad Amsterdam Copye van het voorsz. geproponeerde versocht zijnde, omme de intentie van de Heeren hare principalen daer op te mogen verstaen, is de finale Resolutie diensthalven te nemen uytgestelt tot nader deliberatie.

Missive geschreven by de Gedeputeerden van haer Ho: Mog: aen de absente Leden van de Regeeringh van de Provintie van Utrecht, na dat de presente Heeren gesuspendeert waren.

Uyt Uytrecht den $\frac{13}{23}$ *Novemb.* 1673.

De Hoog: Mog: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, hadden voor desen tot haer uyterste droefheydt en leetwesen verstaen, dat de Vyanden van desen Staet genoeghsaem sonder slaen ofte stoot hadden geoccupeert verscheyde importante Vestingen deser Landen, in veel weyniger dagen als onse Voor-ouderen Jaren hadden besteet, om die tot securiteyt ende veyligheydt der goede Ingesetenen te acquireeren ende vestigen, en dat sy haer oock onder anderen meester hadden gemaeckt van de Provintie ende Stadt van Utrecht, dat het voorsz. verlies haer soo veel smertelijcker is geweest, niet alleen om de groote perijckelen, in de welcke de noch overighe Provintien daer door zijn gestort geworden, ende de schadelicke desolatien ende devastatien van Moorden, Branden, ende ruïneren van Menschen, Huysen, Landen ende Gewassen, die de selve Provintien hebben moeten uytstaen, maer oock om dat de voorsz. plaetsen, die haer aen den Vyandt over gegeven hebben, niet een druppel Bloedts ten besten hebben gehad, voor de Conservatie van het algemeyne lieve Vaderlandt, de Vrye Oeffeninghe van de ware Christelijcke Gereformeerde Religie ende Vrijheydts-panden, by de Voor-Ouderen soo hoogh geacht, dat de selve daer voor lijf en goedt met de uyterste genegentheydt hebben op geset, ende die daer op van Godt den Heere Almachtigh soo seer gezeegent zijn geweest, dat de selve tegen alle apparentie van menschelijcke hoope staende gebleven zijn, ende naedemael den selven Godt de Wapenen van den Staet, onder het hoogh wijs beleydt van de Heere *Prince van Orange*, ende die van de Geallieerden, als nu wederom

soo,

soodanigh gezeegent heeft, dat de voorsz. Vyanden genoot druckt zijn geworden, de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht te evacueeren ende ontleedigen, ende dat die alsoo wederom by de Unie gekomen zijnde, hoogh-gemelte haer Ho: Mog: met rijkheydt van Raede te overdencken ende overweegen hebben, wat de selve in justitie ende rechtveerdigheydt met de meeste moderatie ende bescheydentheydt schuldigh zijn te doen, aen die geene die haer uyterste debvoir aen-gewend of te daer in gemancqueert hebben, dat deselve mitsdien oock kennisse van het voorsz. voorval hebben gegeven aen den hoogh-gemelte Heere *Prince*, met versoeck dat Sijn Hoogheydt aen haer Hoog: Mog: daer op wilde laten toekomen, des selfs hoogh-wijse Consideratien ende Advys, dat de saecken gehouden mochten werden buyten alle præjuditie ofte præoccupatie, dat oock hoogh-hemelte haer Ho: Mog: goedt gevonden hebben, dat wy ons souden transporteeren nae de gemelte Provintie van Utrecht, om door minnelijcke inductien, ende was het van noode oock door krachtige ende efficacieuse middelen te persuaderen, de Heeren voor desen de Regeeringe van die Provintie bekleet hebbende, dat de selve haer van de exercitie van de Staten Ampten, Officien of Bedieningen die sy voor date hadden bekleet, by provisie ende tot de voorsz. nadere dispositie, souden willen onthouden: soo hebben wy niet konnen mancqueeren ons herwaerds te begeeven, om den last ons by hoogh-gemelte haer Ho: Mog: op-geleydt, te volvoeren, ende hebben oock dat geluck ende dien zeegen gehadt, dat wy daer inne alhier met groote minsaemheydt hebben gereussieert, op 't versoeck van de gemelte Heeren by Acte aen yeder van haer ter handen gestelt, verklaert hebbende, dat het selve was onvermindert ende sonder eenigh het alderminste præjuditie van de Privilegien ende Voorrechten, die de hoogh-gemelte Provintie in 't gemeyn, ende de voorsz. Stadt en de Ingesetenen van dien in het particulier; mitsgaders soodanige verdere defensie als yeder van de gemelte Heeren in het bysonder soude competeeren. Wy hadden oock ten selven eynde doen sommeeren U: Ed: met meyninge om de voorsz. onse ordres by U: Ed: insgelijcx af te leggen, dan nademael U: Ed: is absent, zijn wy genoot-

saeckt

ſaeckt den ſelven daer van by Miſſive kenniſſe te geven, ende in den Naem van haer Ho: Mog: op het ernſtighſte te verſoecken, dat U: Ed: ſich van de exercitie van de Stadt ofte Bedieninghe te vooren by de ſelve bekleedt, by proviſie ende tot de voorſz. naedere diſpoſitie toe, onvermindert ende ſonder præjuditie als vooren wilt onthouden, wy en behoeven daer toe niet veele redenen ofte argumenten te gebruycken, maer ſullen van U: Ed: een acquieſcement verwachten, ſonder dat U: Ed: ons ſal willen neceſſiteeren om verdacht te moeten weſen op andere middelen, die wy tuſſchen die geene, die ſoo goede ende Oude Bondtgenooten zijn geweeſt, geerne ſaegen geëviteert. Wy ſullen hier op ten ſpoedighſten ende uyterlick binnen drie daghen naer de receptie deſes te gemoet ſien U: Ed: reſcriptie om te mogen dienen tot onſe informatie. Ende onder des ſullen wy U: Ed: in de beſcherminge Godes beveelen ende blijven.

U Ed: dienſtvvillige Dienaren.

Was onderteyckent

J. Geelvinck. Gaſpar Fagel. W. van Crommom. B. Gemmenich. Scato Gockinga.

Utrecht den $\frac{17}{27}$ *Novemb.* 1673.

Miſſive van haer Hoog: Mog: aen de Staten van Vrieſlandt, en Stadt en Landen, noopende het herſtellen der Provincien die Overheerſt zijn geweeſt, van dato den --- Martij, 1674.

Edele Mogende Heeren,

Het is niet als uyt de uyterſte beweginge van ons gemoet, dat wy U: Ed: Mog: moeten repreſenteren den deplorabelen toe,

toeſtand van de Provintie van Utrecht, mitſgaders van de Steden ende plaetſen van Gelderlandt, ende Overyſſel, die albereyds onder de macht van de Unie gekomen zijn, ende die eerſt door de Vyanden van den Staet in de grootſte ongelegentheydt, armoede ende miſerie gebracht zijnde, naderhandt door de langhwijlige Ceſſatie van hare Regeringhe, deſe hare imminerende ruine ſtaen te ſullen accompleren, ſoo niet door eene ſpoedighe herſtellinge daerinne ſorghvuldelick wierde voorſien, dat dan ons bewoogen, ende geneceſſiteert heeft onſe gedachten te laten gaen, hoe ende op wat wijſe de aengroeyende deſordres in de voorſz. Provincien, Steden, ende plaetſen, in welcke door het voor-gemelte defect van Regeringhe, naer behooren geene ſtraffe nochte correctie geexerceert kan werden, in hare verdere voortganck ſullen kunnen werden geſtuyt, ende die Provintie by gevolghe in Staet geſteld, van deſe hare preſente ende onvermijdelijcke ruine te kunnen overwinnen, ende daeromme goed gevonden, met eene klare ende naeckte repreſentatie van het generael verval in de Juſtitie, Politie, ende Finantien, die door de voorſz. ceſſatie in de Provintie ende voorſz. Steden ende plaetſen, van dagh tot dagh grooter ſtaet te werden: De reſpective Provincien inſtantelijck te verſoecken, van hare Advyſen en Reſolutien t' onſer Vergaderinghe ten ſpoedighſten te willen in-brengen, gelijck dan dien conform eyndlijck op den negenden deſes, de Heeren Gedeputeerdens van de voor-gemelte Provintien hare principale Advyſen, rakende de herſtellinghe van de Provintien van Gelderlandt, Utrecht, ende Overyſſel, t' onſer Vergaderinghe geopent hebbende, wy mits de diſcrepantien daerinne vervat, goedt gevonden hebben de ſelve door een goedt aental Gedeputeerdens uyt de reſpective Provintien te laten examineren, de diſcrepante conſideratien, in de ſelve gevonden werdende te concilieren, oock daer over te hooren ende in te nemen de Hooghwijſe Conſideratien ende het Advys van Sijn Hoogheyd den Heere *Prince van Orangie*, die dan daer over met hooghgemelte Heeren Gedeputeerdens op heden in een langhdurige Conferentie, ende opereuſe beſoigne geweeſt zijnde, eyndelijck tot herſtellinghe van de voor-gemelte drie Provintien heeft geformeert, dit by gaende Advys conciliatoir, dat wy verſoecken

ken dat by U. Ed: Mog: in dier voegen, ende soo als 't selve ter neder gestelt is, sonder eenigh 't minste uytstel mach werden geamplecteert, ende alsoo een eynde gemaeckt aen de ruinen ende desastres die in de voor-gemelte Provintie van Utrecht, door het voorsz. defect van Regeeringhe, hoe langher hoe grooter staen te werden, ende die inder daedt, niet als met de alderuyterste ontstelteniſſe, ende droefheydt moeten werden aen-gesien. U. Ed: Mog: kunnen neffens ons wel considereren, dat het van eene groote difficulteyt, soo niet onmogelijcheydt wesen soude, dat men behoudens de respecten ende digniteyten van de voor-ghemelte drie Provintien, ghenerallick in alles soude konnen voldoen aen de sentimenten ende opinien van de respective Provintien: Ende dat daerom om de saeck tot een Eenparigh besluyt te brengen, aen de gedachte Considerationen van d'een wat toe-gedaen, en van den anderen wat af-genomen sal dienen te werden, sonderlinghs dewijle by dit langhwijligh uytstel van eene herstelde Regeringhe in de voorsz. Provintien, noch die swarigheden komen, dat de selve daer door, soo niet voor altoos, ten minste voor een langhen tijdt, onbequaem ghehouden ende ghemaeckt werden, om nevens de voorsieninghe van haere particuliere ende domestique Intressen te versorghen, het Generaele Intrest van de ghemeyne Unie, die sonderlinghs door het defect van de voorsz. Regeeringhe staet te sullen lijden, ende in langhe niet sal konnen komen te participeren aen het genot van 't gheene de voorgemelte Provintie van Utrecht, midtsgaders Steeden, ende plaetsen, tot soulagement van de swaere lasten, met welcke de respective Provintien, voor desen swaeren Oorlogh soo jammerlijck werden ghedruckt, in reedelijckheydt geoordeelt sal worden te moeten contribueren, want behalven dat de voorsz. Provintie, Steeden, ende plaetsen van nu aff aen, daer, soo door het generael verval, soo in de Steden selve, als ten platten Lande, genoeghsaem onbequaem gemaeckt werden, oock in 't herstellen van Huysen, ende het cultiveeren ende Bouwen van Landen, geene lust nochte resolutie en kunnen scheppen, vermits door het gebreck van eene goede ende wel gereguleerde Justitie, ende Politie, de Ingesetenen in onseeckerheydt werden gehouden, off daer van yets soude kunnen profiteeren, soo

wordt

wordt door het langer continueeren van dit *interregnum*, de ongebondentheydt, miſerie, ende verwoeſtinge ten platten Lande en in de Steden daer geen reſpect nochte ontſagh is; van dag tot dag des te grooter, ja ſodanigh, dat ſy by langer continuatie capabel ſal weſen, om eer korten de ruine ende totale onderganck van die Provintie, Steden ende plaetſen, aen welckers conſervatie den Staet in 't gemeyn ſoo ſeer gelegen is, ganſch ende gaer te perfecteren, ſulcx dat wy gene expreſſie van rechtvaerdige klachten over de ruïne ende ongelegentheyd van die Provintie, Steden ende plaetſen, die ten tijde van hare welſtand niet gemeriteert hebben van de Bondgenooten in deſer wijſe getracteert, ende als geabandonneert te werden, en kunnen uyt-vinden of de eygentlijcke ende miſerabele geſtalte, komt de waerheydt ende rechtvaerdigheydt deſer klachten noch te ſurpaſſeren, dat dan ons te meerder neceſſiteert U. Ed: Mog: op 't alderſerieuſte te verſoecken, dat doch tot voorkominge van 't generale verderf ende de uyterſte devaſtatie van de voorſz. Provincie, Steden ende plaetſen, de ſelve haer hoe eer ſoo liever, conform dit bygaende Concept conciliatoir gelieven te verklaren, (ende liever aen haer geſuſtineerde wat toegeven) als door langer deliberatien op ſich laden, de ſmerten ende droefheydt van ſoo veel duyſende zielen, welckers verderf met geen pen te beſchrijven (ende niet als te gelijck door een ſpoedige herſtellinge van Regeeringhe, ende miraculeuſen toevloedt van Godes genadigen zegen te helen) ende te repareren ſal zijn. Wy willen dan hoopen, ende van de gewoone juſtitie ende equiteyt van U. Ed: Mog: verwachten, dat de ſelve haer ontrent het voorſz. project conciliatoir, ſoo wel ſpoedighlijck als ſatisfactoirlijck ſullen gelieven te verklaren, ſonderlinghe, dewijle wy het ſelve van ſoo veel billickheydt achten, dat de reſpective Provincien na redelijckheydt haer genoegen daer in kunnen en behooren te vinden, ende alſoo de goede legeſeetenen van de voorſz. Provintie, Steden ende plaetſen eeniger wijſe benemen de rechtvaerdigheydt van hare klachten, van dat ſy door het traineren ende langer uytſtellen haerder herſtellinge geprecipiteert ſtaen te werden in den ſtaet van de alderuyterſte deſolatie; die door een goede ende prompte Reſolutie dient te werden geprevenieert,

ende

ende sulcx te meerder, dewijle onses oordeels, naer de natuure ende gelegentheydt deser saecke, niet stucks-gewijse, noch anders als in 't voorsz. Concept conciliatoir staet vervat, met eenige vrucht ofte dienst, soo wel voor den gemeynen Staet, als de voorsz. Provintie, Steden ende plaetsen geprocedeert sal kunnen werden. Wy sullen dan hier op U: Ed: Mog: Resolutie ten alderspoedighste te gemoet sien.

Extract, uyt het Registier der Resolutien van de Hoog: Mog: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden.

Veneris, den XX: *April* 1674. *ten* 4. *uuren naerdemiddagh.*

By Resumptie gedelibereert zijnde, op het Advijs conciliatoir by Sijn Hoogheyt ende de Heeren haer Hoog: Mogt Gedeputeerdens den 16. der voorledene maend Martij uytgebracht, ontrent het herstellen van de Provincien van Gelderlandt, Utrecht, ende Over-Yssel, breder onder de Notulen van den selven dato gementioneert. Is goed gevonden, verstaen, ende vast gestelt, gelijck goed gevonden, verstaen, ende vast gestelt werd mitsdesen, dat de hoogh-gemelte Provincie van Utrecht, mitsgaders de hoogh-gemelte Provincien van Gelderlandt ende Over-Yssel, soo haest die insgelijcks onder de macht van den Staet gekomen sullen wesen, wederom in de Unie sullen werden geadmitteert, ende aen haer vergunt de selve Sessie ende Rangh, die de hoogh-gemelte Provincien voor dato van de calamiteyten ende desastres, den Landen in den Jare 1672. overgekomen hebben gehad. Dan nademael al van over vele Jaren, ende genoeghsaem met den beginne van de Regeeringhe, eene particuliere quæstie is geweest tusschen de Provincien van Utrecht ende Vriesslandt over den Rangh, die de hoogh-gemelte Provincien in de Unie,

Unie, ende onder de Bondgenooten hadden te houden: Dat de voorſz. quæſtie over den voorſz. Rangh, ſal werden geſubmitteert aen het oordeel van Hoogh-gemelte Sijne Hoogheyd ende den Heere *Henrick Caſemier Furſt tot Naſſau*, Stadhouder van de hoogh-gemelte Provincie van Vrieſlandt, ende dat meer gemelte ſijn Hoogheyd ende den wel gemelte Heere Stadthouder van Vrieſlandt, de voorſz. queſtie tuſſchen de hoogh-gemelte Provincien ſoodanigh ſullen decideren ende termineren, als de ſelve na recht ende reden in goede juſtitie ſullen bevinden te behooren: Ende dat beyde de hoogh-gemelte Provincien, haer deſen aengaende ſullen moeten reguleren naer 't gunt daer op, by meer hoogh-gemelte ſijn Hoogheyd ende den wel gemelten Heere Stadthouder van Vrieſlandt gedecideert ende getermineert ſal worden. Dat de hoogh-gemelte Provincien ten voorſz. eynde, binnen den tijdt van vier Maenden, na het nemen van de voorſz. concluſie aen meer hoogh-gemelte ſijn Hoogheyd ende den wel gemelten Heere Stadthouder van Vrieſlandt, ten wederſijden ſullen moeten exhiberen, ende overleveren onder behoorlijcke Inventaris alle ſoodanige ſtucken, papieren, en documenten, waer mede de ſelve haer gepretendeert recht ſullen meynen te kunnen juſtificeren, ende dat den eenen van des anderen voorſz. geexhibeerde, ofte gefurneerde ſtucken ſal mogen lichten Copye, ende dat de hoogh-gemelte Provincien binnen den tijdt van twee Maenden daer naer, by de ſelve ſtucken noch ſullen mogen voegen eene Deductie van Rechten tot adſtructie van hare reſpective vermeten, ende dat meer hoogh-gemelte ſijne Hoogheyd ende den wel gemelten Heere Stadthouder van Vrieſlandt, binnen den tijd van twee gelijcke Maenden, de voorſz. queſtie ſullen moeten decideren, ende termineren; ende dat mitſdien de voorſz. queſtie binnen den tijdt van acht Maenden, na het nemen van de voorſz. Concluſie, ſal moeten zijn gedecideert ende getermineert. Dat wijders geduyrende den tijdt dat de voorſz. queſtie noch niet ſoude mogen zijn gedecideert, ofte getermineert, de hoogh-gemelte Provincien van Utrecht, ende Vrieſlandt, by beurten ſullen voor ſitten, te weten, van vier weken tot vier weken, ende dat door het Lot ſal werden gedefinieert, wie van beyde de hoogh-gemelte Provincien de eerſte vier weken ſal voor ſitten,

ten, soo nochtans, dat die van de twee hoogh-gemelte Provincien, die in gebreke soude mogen blijven, sijne stucken binnen den tijdt hier vooren gestelt te exhiberen ende furneren, sijne alternative ofte toe beurte sal verliesen, ende gedurende den tijdt tot de definitie van de voorsz. questie hier vooren gepresigeert, verliesen sijn voor-rangh, ende moeten sitten achter die Provintie die haer stucken geexhibeert ende gefurneert sal hebben.

Dat voorts de hoog-gemelte Provintien van Gelderlandt, Utrecht, ende Overyssel als vooren in de voorsz. Unie geadmitteert te werden, de selve Unie wederom van nieuws sullen moeten Besweren, ende namentlijck oock Belooven meer daedt te sullen af-stellen ende doen cesseren, de Belastinghe daer mede de selvighe ofte eenige Steden ofte Leden van dien, de Goederen, Waren, Gewassen, Bieren, Koopmanschappen, Manifacturen, Materialen, ofte anderen, in het inkomen ofte uytgaen, ofte oock op de Consumptie der selver, hooger ofte swaerder hebben belast, als de Goederen, Waren, Gewassen, Koopmanschappen, Manifacturen, Materialen, ofte anderen, in de hoogh-gemelte Provintien vallende, ofte gemaeckt werdende, Belast zijn, onder wat pretext, titul ofte benaminge de voorsz. Belastinghe soude mogen zijn geintroduceert ofte geheven geweest, ende overgeven, dat sulcks voor het toekomende niet meer sal geschieden, gelijck mede de Heeren Staten van de vier andere Provintien geene soodanige meerder Belastinge sullen mogen doen, noch ten opsichte van elkanderen, noch ten opsichte van de hoogh-gemelte Provintien van Gelderlandt, Utrecht, en Overyssel, ende voor soo veel die gedaen soude mogen wesen, de selve sullen af-stellen.

Dat aen de hoogh-gemelte Provintien van Gelderlandt, Utrecht, ende Overyssel oock wederom sullen volgen de Landen ende plaetsen, die voor desen onder de selve Provintien hebben gehoort: uytgenomen alleen, dat de Souveraniteyt met alle den gevolghe ende aenkleven van dien, niet uytgesondert, over het Landt ofte de plaetsen, op de welcke by de Provintien van Hollandt, ende Vrieslandt eenige Forten ofte Fortificatien zijn geleydt, sal blijven aen de selve Provintie, ende dat het in de macht ende faculteyt van de Provintien van Vrieslandt,

ende

ende Stadt en Landen ſal ſtaen tot koſte van de ſelve Provintien, te leggen een Fort by ofte ontrent Roveen, ende dat de Souveraniteyt met alle den gevolge ende aenkleven van dien, niet uytgeſondert, over het Landt ofte de plaetſe, op de welcke het voorſz. Fort ſal weſen geleyt, mitſgaders oock over de Ommer-ſchans, ſoo haeſt die wederom onder de macht van den Staet ſal weſen gebracht, ſal komen aen de hoogh-gemelte Provintien van Vrieſlandt ende Stadt ende Landen, mits dat het repareren ende onderhouden van de voorſz. Forten (welckers Souveraniteyt, in manieren vooren verhaelt) aen de hoogh-gemelte Provintien van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt; Vrieſlandt, ende Stadt en Landen wert gebracht, ſal komen tot laſte van de ſelve Provintien reſpective, ende buyten laſten van den Staet, ende dat oock de voorſz. Souveraniteyt alleen ſal gaen over 't gunt beſlooten is in de Wallen, Grachten ende Fortificatien van de voorſz. Forten, ſonder eenige verdere extenſie op, ofte over het platte Landt, om de ſelve Forten gelegen: behoudelijck dat de hoogh-gemelte Provincien van Utrecht, ende Overyſſel reſpective, niet ſullen vermogen binnen de hondert Roeden, te reeckenen van het uytterſte van de Fortificatie der voorſz. Forten, eenige Huyſen, gebouwen, plantagien, ofte yets anders te bouwen, te planten ofte maecken, ofte yets aen, ofte in de gebouwen ofte plantagies, die althans binnen de voorſz. hondert Roeden ſoude mogen zijn, te vermaecken, ofte veranderen, het gunt de hoogh-gemelte Provintien van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt, Vrieſlandt, ende Stadt en Landen reſpective, ſouden mogen oordeelen aen de voorſz. Fortificatien ſchadelijck te weſen, ende dat de ſelve Provintien van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt, Vrieſlandt, ende Stadt en Landen reſpective, ſullen vermogen eygener Authoriteyt te demolieeren ende te vernietigen, 't gunt binnen de voorſz. hondert Roeden van nieuws gebouwt, geplant, gemaeckt, ofte in de gebouwen ende plantagien, die althans binnen de voorſz. hondert Roeden ſouden mogen ſtaen, vermaeckt ofte verandert ſoude mogen zijn. Dat oock de hoogh-gemelte Provintien van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt, Vrieſlandt, ende Stadt ende Landen reſpective, ſullen hebben vryen toeganck, acces ende reces, tot ende uyt de voorſz.

ten, over den Bodem van de hoogh-gemelte Provintien van Utrecht ende Overyſſel. Dat inſgelijcks de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt, ſoo wanneer de defenſie van de ſelve Provintie ſulcks ſoude mogen komen te vereyſſchen, vry, onbekommert, ende ſonder eenige oppoſitie ofte tegen-ſpraeck ſal mogen inunderen, indiſtinctelijck ſoo wel die Landen die onder de hoogh-gemelte Provintien van Gelderlandt ende Utrecht, als die onder de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt behooren.

Dat voorts ſoo veel belanght de Landen, Polderen, Dijckgraef, ofte Waterſchappen, die met ofte over de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt uytwaterende zijn, ofte noch ſouden mogen uytwateren, gelijck van oudts alle queſtien, proceſſen, ende differenten, concernerende het Dijck ofte Heem-recht, met alle den gevolge ende aenkleeven van dien, niets uytgeſondert, ende ſulcks ſoo wel raeckende de Regeeringhe van dien, Boeten, Breucken, Ommeſlagen, als alles anders wat het oock ſoude mogen zijn, ſonder yets te excipieeren, ſullen moeten worden gheventileert voor Dijckgraeff ende Heem-raden, ofte by gebreecke ofte provocatie van de ſelve, voor den Hove van Hollandt, ſoo wel wanneer het different ſoude mogen uytſtaen tuſſchen Stichtſe Dorpen, Polders, ofte Ingeſetenen onder ofte tegens den anderen, als tuſſchen Hollandtſche en Stichtſche Polders ofte Ingeſetenen, onder, ofte tegens den anderen, ſoo wel in het verweeren, als in het eyſſchen.

Dat wijders den Hinderdam van de Vecht, die voor deſen gelegen heeft in de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht, nu geamoveert is, ende in welckers plaetſe geleyt de Sluys tot Muyden, altoos ende ten eeuwigen dage ſal moeten blijven geamoveert, ende dat de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht, den voorſz. Hinderdam niet wederom, 't zy op de plaetſe daer die van oudts gelegen heeft, ofte ergens elders, waer het oock ſoude mogen zijn, ſal vermogen te vermaecken, ofte te leggen, directelijck ofte indirectelijck in eeniger manieren.

Ende naedien geduerende de voorſz. calamiteyten ende deſaſtres, by eenighe Collegien in Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt re-

reſideerende zijn genegotieert verſcheyde ſommen van penningen tot verval van de onkoſten, die tot Conſervatie van eenige Waerden ofte plaetſen moeſten werden gedaen, ende namentlijck mede by die van de Crimpenderwaert, tot laſten van den Loopickerwaert, dat overſulcks noch den voorſz. Loopickerwaerdt, noch oock eenighe andere Waerden ofte plaetſen, tot welckers laſte geduerende den jegenwoordighen Oorlogh, eenighe penningen by de gemelte Collegien in Hollandt en Weſt-Vrieſlandt Reſiderende, ſouden zijn mogen genegotieert, ſullen werden geſtelt onder het geſagh, beheeringe ofte diſpoſitie van de hoogh-gemelte Provintien van Utrecht, ofte van Gelderlandt, voor ende al eer de ſelve Collegien ſullen zijn gerembourſeert van de voorſz. genegotieerde penningen, ende dat oock het Octroy op den 23. January deſes loopende Jaers, by de Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt aen die van de Ronde Veenen, ten deele gelegen in de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt, ende ten deele gelegen in de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht, by de Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt voornoemt, verleent, ſtandt grijpen, ende volkomen effect ſorteeren ſal, ſonder dat daer toe eenige nieuwe Confirmatie ofte Approbatie van de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht, gerequireert ſal zijn.

Dat mede de Provintien van Gelderlandt, ende Overyſſel, de hoogh-gemelte Provintie van Hollandt ende West-Vrieſlandt geruſt ſullen ſtellen, dat de Ingeſetenen van de gemelte Provintie van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt ongemoleſteert ende ongeturbeert gelaten ſullen werden, in de poſſeſſie daer inne de ſelve hebben gejouiſſeert, in het ſtuck van de Viſſerye op de Zuyder-Zee, ende het Swarte-water, ende dat alle trubel, hinder, ende empechement, de voorſz. Ingeſetenen ſedert eenigen tijdt herwaerds, ontrent de voorſz. Viſſerye aengedaen, metter daedt ſal ceſſeeren, ende niet wederom ter handen genomen worden. Dat wijders de hoogh-gemelte Provintien van Gelderlandt, Utrecht, ende Overyſſel, noyt ſullen mogen weder, tegen, ofte ophouden, directelijck ofte indirectelijck in eeniger maniere yets, ſelfs het minſte van het gunt by de Provintien van Hollandt, Zeelandt, Vrieſlandt, ende Stadt ende Landen, ofte een van de ſelve vier Provin-

tien in 't byſonder, ofte oock den Raedt van Staten, geoordeelt ſoude mogen werden te kunnen dienen, tot verdiepinge van de Rivieren der Neder-Rhijn en Yſſel, ofte tot het onderwater ſetten, ende houden van de Moeren, gelegen in, aen, ofte ontrent de hoogh-gemelte Provintie van Overyſſel, ofte om de ſelve Rivieren ende Moeren inpaſſabel ofte des te bequamer te maecken, om den Vyandt alle paſſagien ofte invaſien, door ofte over de ſelve te konnen beletten, ofte diſputeeren, dat dienvolgende den gemelten Raedt van Staten ſal executeeren, ende in het werck ſtellen, alles, 't gunt by de hoogh-gemelte Provintien van Hollandt, Zeelandt, Vrieſlandt, ende Stadt en Landen, ofte een van de ſelve vier Provintien in 't byſonder, ofte oock by den gemelten Raedt van Staten dien aengaende nodigh, ofte dienſtigh geacht ſal mogen werden, ſonder dat de hoog-gemelte Provintien van Gelderlandt, Utrecht, ende Overyſſel, haer daer jegens ſullen vermogen te oppoſeeren, ofte het ſelve te beletten, onder wat pretext het oock ſoude mogen ſijn, mede directelijck ofte indirectelijck in eeniger manieren, ende dat om 't gunt voorſchreven is, beter ten effecten te brengen, ende in goeden Staet te houden, Jaerlijcks eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raedt van Staten wegens de hoogh-gemelte Provintien van Hollandt, Zeelandt, Vrieſlandt, ende Stadt en Landen ſullen worden gecommitteert, omme inſpectie te neemen van den toeſtandt ende gelegentheyt van de voorſz. Rivieren den Neder-Rhijn, ende Yſſel, ende de voorſz. Moeren. Ende dat de gemelte Heeren Gecommitteerdens gehouden ſullen zijn, een net pertinent ende gecircumſtantieert Verbael, aen haer Hoog: Mog: over te brenghen van de Conſtitutie, daer inne de ſelve de voorſz. Rivieren ende Moeren gevonden ſullen hebben, ende dat de twee laetſte van de voorſz. overgebrachte Verbaelen, t'elckens geſtelt ſullen moeten worden in handen van die Heeren, die het volgende Jaer tot de voorſz. inſpectie ſullen werden Gecommitteert, ende dat de gemelte Heeren Gecommitreerdens uyt den gemelten Raedt, gehouden ſullen weſen in haere Perſoonen ende Goederen te verantwoorden, 't gunt de ſelve aengaende de Conſtitutie van de voorſz. Rivieren

ende

ende Moeren, in de voorsz. Verbaelen ter neder hebben gestelt.

Dat binnen 's Jaers naer het eyndigen van den jegenwoordigen Oorlogh, de Heeren Staten van alle de Seven respective Provintien, sullen furneren ende aen den anderen overleveren, eenen pertinenten Staet van de Constitutie, ende gelegentheydt van der selver Finantie, ende naementlijck wat het Inkomen van yder van de selve Provintien in goede tijden is geweest, ende uyt wat ende hoedanighe Impositien, ende andere schattinghen, ofte revenuen het voorsz. Inkomen heeft bestaen, ende met wat Lasten yder van de selve Provintien is beswaert, alles met de Authentycque stucken van dien, ende expurgatie onder Eede, van dat de selve dien aengaende niets hebben achterhouden, ende dat hoogh gemelte Provintien binnen den tijdt van een half Jaer daer naer, met den anderen de voorsz. Staten sullen examineren, ende voorts reguleren de begrootinge van 't gunt yder van de selve Provintien, voor sijne Quote in de Lasten van de Unie behoort te Contribueren, ende ingevalle de selve den anderen binnen den voorsz. tijdt van ses Maenden, op de begrootinge van de voorsz. Quote, niet en souden kunnen verstaen, dat in sulcken gevalle, binnen den tijdt van gelijcke ses Maenden, de voorsz. begrootinghe der voorsz. Quotes sal werden gedaen by de meer hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt, als daer toe by de gesamentlijcke Provintien versocht zijnde, ende dat na de begrootinge by hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt te doen, de voorsz. Quotes gereguleert, vermeerdert ofte vermindert sullen werden, sonder eenighe verdere oppositie, ofte contradictie van ymandt.

Dat wijders de Pachters pachtende de Middelen van de respective Provintien, mitsgaders van de Landtschap Drenthe, in ofte aen eenige plaetsen gelegen op de Grensen van de eene ofte andere Provintie, ofte van de voorsz. Landtschap, tot allen tijden sullen hebben Acces, ende d'een den anderen des begeerende, moeten geven Copye t' sijnen redelijcken kosten, van de Collecte ofte andere Boecken ofte Registers, daer op, ofte daer uyt de voorsz. Middelen geheven ofte gevordert worden, ende dat de selve Provintien, mitsgaders Landtschap Drenthe, den een den anderen, met alle getrouwigheyt de

handt ſullen bieden, om te weeren de frauden, die daer ontrent ſoude mogen werden gepleegt.

Ende nademael de Heeren Staten van Gelderlandt, van Utrecht, ende van Overyſſel, noch eene merckelijcke ſomme van Penningen ſchuldigh zijn, aen de reſpective Collegien ter Admiraliteyt in Hollandt, ende in Zeelandt Reſiderende, ter ſaecke van de Conſenten by der ſelver Provintien tot de laſten van de Zee, voor dato van den jegenwoordigen Oorlogh gedragen, dat aen de Deciſie van meer hoogh-gemelte Sijne Hoogheyd ſal gelaten werden, het ſtellen van redelijcke Termijnen, binnen de welcke het voorſz. achterweſen aen de ſelve Collegien ter Admiraliteyt ſal moeten werden voldaen.

Dat voorts in Conſideratie van de goede dienſten ende trouhertige dapperheydt by de Heeren Staten van Stadt ende Landen, in den jegenwoordighen Oorlogh ten beſte van het gemeyne beweſen, aen de hoogh-gemelte Provintie ſal werden toegeſtaen, ſoo aen haer toegeſtaen wordt by deſen, een tweede plaetſe in den Raedt van Staten, des dat aen de hoogh-gemelte Provintie van Gelderland voor deſen aldaer twee plaetſen gehad hebbende, maer een plaetſe ſal werden gelaten.

Ende hebben voorts haere Hoog: Mog: aen meer hoogh-gemelte Sijn Hoogheyd gedefereert, gelijck de ſelve defereren by deſen de Macht ende Auctoriteyt, om nae ingenoome informatie van nu aff in de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht, mitſgaders in de Steden ende plaetſen van Gelderlandt, ende Overyſſel by de Unie gekomen, ende in de ſelve Provintien van Gelderlandt, ende Overyſſel, mitſgaders de vordere Steden en plaetſen van dien, ſoo haeſt die meede onder de macht van de Unie gekomen ſullen zijn, die geene die de Regeringe in de hoogh-gemelte Provintien ofte in de Steden van dien hebben gecompoſeert, ofte eenige Ampten, 't zy van Politie, Juſtitie ofte andere hebben geexerceert ofte bekleet, in de functie van de voorſz. hare Ampten te continuëren, te herſtellen, ofte oock daer van te verlaten, ende ſoodanige andere in hare plaetſen, ofte anderſints in de vacante ofte deficierende plaetſen te committeeren, ende de Regeringhe in de hooghgemelte Provintien ſoodanigh te Ordonneren ende beſtellen, als hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt oordeelen ſal, beſt, bequaemſt ende

ende voor den Landen 't ſekerſt te weſen, behoudelijck dat die gene alſoo van de voorſz. Bedieningen ofte Ampten ſouden mogen werden verlaten, daer door, aen de eene ſijde niet ſullen werden gequetſt ofte benadeelt in haren goeden Naem ende Faem, ende dat oock aen de andere ſijde die gene, die bevonden ſoude mogen worden, haer niet na behooren te hebben gecomporteert, door de voorſz. verlatinghe niet en ſullen mogen pretenderen, geexcuſeert te zijn van de ſtraffe die der ſelver competente Rechters, na de rechten ende placcaten van den Landen, ſouden mogen oordelen tegens haer in Juſtitie te moeten werden gedecreteert, ende geexecuteert: Ende dat alle het ſelve ſal geſchieden voor deſe reyſe, ende ſulcks ſonder eenige præjuditie ofte conſequentie voor het toekomende, ende mede onvermindert ende ſonder eenigh nadeel voor het toekomende, ten aenſien van de Privilegien, Vry ende Gerechtigheden de hoogh-gemelte Provintien in 't gemeyn, ofte de Leden ende Steden van dien, in het particulier competerende.

Vt.

NIC. STAVENISSE.

Accordeert met het voorſz. Regiſter,

H. FAGEL.

Extract uyt de Reſolutien van de Ed: Mog: Heeren Staten 's Lands van Utrecht.

Jovis 16. *Aprilis* 1673.

Den Heere *Prince van Orangie* in de Ordinaris Vergaderplaetſe van de Heeren Staten 's Lants van Utrecht verſcheenen zijnde, ende aldaer verſcheyden hebbende de Heeren, die Sijn Hoogheyt, ingevolge van de authoriſatie den 20. deſer lopende

Maent Nieuweſtijl aen hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt, by de Hoogh Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden verleent, goet-gevonden hadde, dat het Lith van de Geëligeerde Raeden, als mede het Lith van de Ridderſchap 's Lands, mitſgaders de Magiſtraet der Stadt Utrecht ſouden bekleden, heeft aldaer bekent gemaeckt, dat hoogh-gemelte Sijne Hoogheyt, reflectie makende op de groote capaciteyt, langhduerige experientie, goede conduite, ende trouwhertige affectie tot den Lande, ende particulierlijck tot de hoogh-gemelte Provintie van Utrecht, daer van den Heere van *Renſwoude*, by alle voorvallende gelegentheden, kennelijcke preuven hadde gegeven. Den gemelten Heere *Renſwoude*, niet tegenſtaende des ſelfs krachtigh ende ernſtigh verſoeck ter contrarie, iterativelijck gedaen hadde aengeſtelt als Preſident van de Vergaderinge van de Heeren Staten 's Lands van Utrecht, ende als ſupernumerairen geëligeerde Raet van de voorſz. Lande: ende dat hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt wijders hadde goedt gevonden, dat het voorſz. Lith van geëligeerde Raeden ſoude worden bekleet door de Heeren hier na genoemt.

Heeren Geëligeerden.

De Heer Johan van Rheede, Heere van Renſwoude, &c. Preſident van de Staten.
De Heer Pieter Ruyſch.
De Heer Gerard van der Nypoort.
De Heer van Hardenbroeck, Heere tot Hardenbroeck.
De Heer Pieter Roſa.
De Heer Johannes Marcelis.
De Heer Pieter van Beeck.
De Heer Samuel de Marees, Heer van Meersbergen.

Hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt aen ſich gereſerveert hebbende de faculteyt om noch een achtſte perſoon tot Geëligeerde Raedt te mogen aenſtellen, dewelcke naderhandt is geworden.

De Heer Jacob Mandemaker, Heer van Kattendijck.

Dat

Dat hoogh-gemelte Sijne Hoogheyt voorts goedt gevonden hadde, dat het voorſz. Lith van de Ridderſchap ſoude werden bekleet door de Heeren hier na genomineert, te weten:

De Heeren Edelen in de Ridderſchap.

De Heer Caſpar van Lienden, Heer van Mijnden.
De Heer Godart van Rheede, Heere van Amerongen.
De Heer Jacob van der Does, Heer van Berkeſteyn.
De Heer Gerlach van der Capel, Heer van Arentsbergen ende Schalckwijck.
De Heer Hendrick Jacob Tuyl van Serooskerck, Heere van Zuylen.
De Heer Fredrick van Renes, Heer van der Aa.
De Heer Johan van Lochorſt, Heer van Schoonauwen.
De Heer van Hardenbroeck, Heer van Groenewoude.
De Heer N. de Naſſouw, Heer van Woudenbergh, Ouwerkerck.
De Heer Fredrick Henrick van Boetſelaer, Heer van Langeraeck.
De Heer Carel Valckenaer, Heer tot Valckenaer, Duckenburgh.
De Heer Willem de Naſſou, Heer van Zuyleſteyn.
De Heer Uytenhoven, Heer van Ameliſwaert.

Hebbende hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt hier by verklaert, dat ter beſchrijvinge van Staeten onder het gemelte Lith van de Edelen ende Ridderſchap ſullen werden geadmitteert de Heeren Baron van *Langeraeck*, den Heer van *Ouwerkerck*, ende den Heere van *Zuyleſteyn* behoudens haere militaire chargens, nochtans ſonder conſequentie, gelijck mede Sijne Hoogheydt in conſideratie van de goede ende getrouwe dienſten van den Heere van *Amerongen*, aen den Staet, ende Sijne Hoogheydt hier bevoorens ende in deſe verwerde conjuncture van tijden, ende ſaeken alomme gedaen, oock ten reguarde van de goede comportementen van des ſelfs Soon den Heere van *Ginckel*, Colonel van een Regiment Paerden, mede invoegen als boven, onder de voorſz. Heeren van de Ridderſchap

schap te beschrijven met sijne militaire Charges, om t' sijner tijd ter Vergaderinge van de hoogh-gemelte Heeren Staeten te compareren, soo nochtans, dat hy daer toe niet en sal werden geadmitteert, als by het overlijden van gemelten Heere van Amerongen, ofte dat die sijn rangh ende sessie aldaer mocht komen te quiteren.

Ende heeft Sijn Hoogheydt voorts tot Secretaris van dese Provintie aengestelt *Jonathan van Luchtenburgh*, verklarende aen sich te reserveeren de dispositie over alle de vordere ampten, ende bedieningen, daer van Sijne Hoogheydt noch gene begevinge gedaen en hadde.

Ende dat meer hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt, mede goet gevonden hadde, dat de Magistraet ende Raet der Stad Utrecht soude werden gecompeseert uyt de Heeren hier na genoemt te weten.

Vroedtschap.

Mr. Johan vanNellesteyn. } *Burg.*
Dr. Willem Verstraten, }
Mr. Gijsbert van der Hoolck.
Dr. Cornelis Booth.
Mr. Johan Ram.
Dr. Cornelis van der Voort.
Mr. Samuel Gerobulus.
Jacob van Dinter.
Mr. Johan Strick.
Mr. Jacob Martens.
Mr. Pieter Both van der Eem.
Mr. Anthoris van der Nypoort.
Mr. Aernout van der Lingen.
Wouter van Nellestyn.
Henricus Quint.
Jor. Willem van der Meulen.
De Heer Pieter Hattingh.
Mr. Hendrick Quellenburgh.
Hendrick van Zuylen.
Albert van Benthem.
Justus Vermeer.
Hendrick van Pothuysen.
Ambrosius Bosschaert.
Mr. Paulus Voet van Winssen.
Isaac Tentenier.
Mr. Aernout Straets.
Jor. Taats van Amerongen.
Jor. Caspar Liesman.
Jacob van Doyenburgh.
Steven van Soesdijck.
Mr. Johan van Aelst.
De Swart.
Mr. Van Rijssen.
Willem van Bunnick.
Mr. Cornelius Matthisius.
Dr. Adrianus Gentman.
Mr. Aernout Spoor.
Johan van der Meer.
Mr. Johan van Baerle.
Jor. Adriaen Strick, tot Linschoten.

Ende

Ende heeft hoogh-gemelte Sijne Hoogheyt wijders daer nevens bekent gemaeckt, dat eenige van de voornaemste Borgers der voorsz. Stadt hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt hadde versocht te willen arresteeren een Reglement, waer na de Regeringe 's Lands van Utrecht voorsz. soude worden beleyt. Dat Sijn Hoogheydt 't voorsz. versoeck aendachtelijck overwoogen, ende het voorsz. Reglement met rijpe deliberatie van Raeden geexamineert hebbende, wel hadden geconcipieert een Reglement tot beleydt van de voorsz. Regeringe en soodanich een opgestelt, als Sijn Hoogheydt geoordeelt hadde, dat naest, ende meest over een quam met de Regeeringe van de Provintie, gelijck die van outs was geweest, echter niet hadde connen resolveeren, om het voorsz. Reglement te arresteeren voor en, de al eer hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt daer op de consideratien van de presente Heeren gehoort ende der selver goet vinden ende approbatie dien aengaende verstaen soude hebben: Waer op in yder van de voorsz. Leden gedelibereert sijnde, hebben deselve eenparighlijck verklaert, haer het voorsz. Reglement wel te laten gevallen. Ende is vervolgens het voorsz. Reglement ter hoogh-gemelte Vergaderinge gearresteert, ende vastgestelt, gelijck het selve gearresteert ende vastgestelt wert by desen, soo ende in sulcker voegen als het voorsz. Reglement hier nae van woorde tot woorde staet geinsereert.

Ordre ende Reglement waer nae de Regeeringe ende Provintie van Utrecht in het toekomende sal werden beſtelt ende beleydt.

Dat de Regeeringe van de hoogh-gemelte Provintie sal blijven bestaen als van outs in drie Leden, te weten Geëligeerde Raden, Edelen ende Ridderschappen, mitsgaders Stadt en Steden.

Dat de Geëligeerde Raden, als nu by Sijn Hoogheydt aengestelt, ende die geene die in het toekomende aengestelt sullen wor-

worden, hare Functie ende Bedieninge ſullen bekleden den tijt van drie achter een volgende Jaeren, ende dat de voorſz. Geëligeerde Raeden ofte Raedt, welckers ofte wiens tijdt van bedieninge ſal koomen te expireeren, drie maenden voor de expiratie daer van kenniſſe ſal moeten geven aen den Stadthouder van de hoogh-gemelte Provintie in der tijt. Ende dat den wel-gemelten Stadhouder de voorſz. Geëligeerde Raden ofte Raet, 't ſy alle ofte eenige van dien, als dan ſal vermogen te continueeren voor noch gelijcke drie Jaren, ofte oock wel andere in plaetſe van de gene, die niet gecontinueert ſoude mogen worden, ofte die geduerende de voorſz. tijdt van drie Jaren afſijvich ſoude mogen werden, verkieſen, uyt het gehele lichaem van Prooſten ende Deeckens, ende Canonicken van de vijf Capittelen alhier ſonder eenige nominatie, ofte contradictie van ymandt behoudelijck dat de Perſoonen die daer toe ſoude mogen werden verkoren. Sullen moeten hebben geadimpleert den vollen Ouderdom van vijf ende twintigh Jaeren. Ende doen publicque Profeſſie van de ware Chriſtelicke Religie, ende dat de voorſz. Geëligeerde Raden ſullen moeten beſtaen uyt vier Edelluyden, en vier Borgers.

Dat de voorſz. continuatie ofte nieuwe verkieſinge in manieren hier voorens verhaelt ſucceſſivelijck van drie tot drie Jaeren, van den Stadthouder in der tijdt verſocht ende gedaen ſal moeten werden.

Dat den Stadthouder in der tijdt, ſal hebben de begevinge van de Prepoſituren ofte Prooſtdyen, ſoo wanneer die ſouden mogen komen te vaceren, ſonder eenige nominatie, ofte contradictie van ymandt, ende dat den wel gemelten Stadthouder inder tijdt, inſgelijcx ſal hebben de vrije ende libere diſpoſitie van alle de Canoniſyen, die in de ſes alſoo genaemde 's Lants ofte Staten maenden ſullen koomen te vaceren, daer mede ſal mogen doen ende handelen nae ſijne goetduncken, ende wel gevallen.

Dat de Decanien ende Canoniſien van de voorſz. vijf Capittelen niet ſullen mogen werden gealieneert, verhandelt, ofte gereſigneert, anders dan met conſent ende goet-vinden van den wel-gemelten Stadthouder inder tijdt.

Dat

Dat den Stadthouder in der tijdt sal hebben de dispositie over de inkomsten van alle de Vicarijen, dependerende van de voorsz. Prooften, Dekenen, vijf Capittelen, gene uytgesondert, soo haest eick voors. Vicarye successivelijck, ende van tijdt tot tijdt sullen koomen te vaceren. Ende dat den selven Stadthouder ten dien eynde een Rentmeester over den Ontfangh van de Inkomsten der voorsz. Vicaryen sal stellen, behoudelijck dat d'inkomsten der voorsz. Vicaryen sullen moeten werden bekeert, tot het onderhoudt der arme Predikanten, haere Weduwen, ofte andere gelijke pieuse saeken, binnen dese Provintie.

Dat tot voorkominge van alle onlusten, ende questien, die voor desen meenichmael ontrent de Beschrijvinge der Edelen sijn ontstaen, sal werden vastgestelt, gelijck vastgestelt wort by desen: Dat soo wanneer den Stadthouder van dese Provintie inder tydt soude mogen goetvinden de Ridderschap door beschrijvinge te vermeerderen, ofte dat een Heere, in de welgemelte Ridderschap beschreven deser werelt soude mogen koomen te overlijden den selven Stadthouder daerinne absolutelijk, ende sonder eenige contradictie sal mogen beschrijven den geenen die den selven sal oordeelen daer toe bequaemst te zijn, mits dat de Persoonen, by den wel gemelten Stadthouder in manieren vooren verhaelt in de gemelte Ridderschap te beschrijven, daer toe ten aensien van haer geboorte, Jaeren, ende goederen sullen moeten weesen gequalificeert, volgens de Reglementen dien aengaende, ende namentlijck ontrent de qualificatie van de Ridder-hofsteden albereyts gemaeckt, ende noch te maeken, ende dat de selve persoonen ock sullen moeten doen professie van de waere Christelijke Gereformeerde Religie.

Dat de Heeren in de wel gemelte Ridderschap beschreven, daerinne sullen blijven, ende perpetueren haer leven langh geduerende.

Dat de Borgermeesteren, Schepenen, ende Raet by Sijn Hoogheydt als nu aengestelt, ofte noch aen te stellen, binnen de Stadt Utrecht in haer bedieninge sullen continueren tot Remigium ofte den 1. October 1675. toekomende, ende binnen

de

de andere Steden, tot den dach op welcke de nieuwe verkiesinge in het aenstaende Jaer 1675. soude moeten geschieden.

Dat acht dagen voor den dach der voorsz. verkiesinge by Borgemeesteren, Schepenen ende Raden van de voorsz, Stadt en Steden respectivelijck sal werden gedaen eene nominatie van dubbelt getal van Borgermeesteren, mitsgaders van Schepenen van de selve Stadt ende Steden, ende dat de selve nominatie sal werden gesonden aen den Stathouder deser Provintie inder tijt om by den selven daer uyt Borgermeesteren ende Schepenen geëligeert ende verkooren te worden.

Dat die gene, die tot Borgermeesteren ende Schepenen genomineert, ende verkooren sullen worden sullen moeten doen professie van de ware Christelijcke Gereformeerde Religie, ende voorts gequalificeert zijn volgens de Privilegien van de selve Steden.

Dat niemant langer, dan twee Jaeren Borgermeester ofte Schepen sal mogen sijn, ende als dan een Jaer sal moeten stille staen, sonder tot de voorsz. functien te mogen worden genomineert, ofte geëligeert. Doch een Jaer stilgestaen hebbende, het volgende Jaer daer toe wederom nominabel ende eligibel sal weesen.

Ende wat belanght den Raet, ofte Vroetschep der voorsz. Stadt ende Steden, dat deselve Raet ofte Vroetschap van deselve Stadt ende Steden, alle Jaeren gecontinueert, ofte verandert sal mogen worden, gelijck sulcx van allen ouden ende onbedenckelijke tijden, tot het Jaer 1610. toe onverandelijck is geobserveert geweest, dien volgende, dat den Stadthouder inder rijdt electie gedaen hebbende van Borgemeesteren ende Schepenen respectijf, den Raet ofte Vroedschap van de voorsz. Stadt, ende Steden, het sy in 't geheel, het sy ten deele sal mogen continueren, ofte uyt het gehele Lichaem der Borgeren ende Ingesetenen van de selve Stadt ende Steden Respective andere nieuwe Raden ofte Vroetschappen te verkiesen, mitsgaders op het overlijden van ymandt, die tot Borgermeester of Schepen Geëligeert souden mogen sijn, soo als de welgemelte Stadthouder inder tijdt sal oordelen best, ende bequaemst te weesen sonder eenige nominatie, ofte contradictie van ymand, be-

behoudelijck dat gene andere perſonen tot Raeden ſullen mogen werden aengeſtelt dan die publicke Profeſſie doen van de ware Chriſtelijcke Gereformeerde Religie, ende daer toe gequalificeert ſijn volgens de Privilegien.

Dat den Stadthouder van deſe Provintie inder tijd, ſonder eenige voorgaende nominatie ſal verkieſen, de Schouten, ende Hooft-officieren van de reſpective Steden, mitſgaders de Maerſchalcken van de Reſpective quartieren, mits mede doende publicque Profeſſie van de ware Chriſtelijcke Gereformeerde Religie, ende daer toe gequalificeert ſijnde volgens de Privilegien.

Dat den Stadthouder van deſe Provincie inder tijdt inſgelijcx ſonder eenige voorgaende nominatie, ofte contradictie van ymandt ſal aenſtellen den Secretaris van de ſelve Provintie, ſoo meenichmael het voorſz. Secretariſſchap ſal koomen vacant te vallen, mits dat den voorſz. te eligeeren Secretaris ſal moeten doen publique Profeſſie van de ware Chriſtelijcke Gereformeerde Religie, ende daer toe gequalificeert ſijn volgens de privilegien.

Dat den Stadthouder inder tijdt van deſe Provintie, ſonder eenige nominatie ofte contradictie van ymandt, ſal hebben de begevinge van alle Militaire charges gene uytgeſondert, het ſy dat die in het Velt ofte daer buyten komen vacant te vallen.

Dat ten aenſien van de Deputatie in de vergaderinge van de Heeren Staten Generael, den Raet van Staeten, Collegien ter Admiraliteyt, Generaeliteyts Rekenkamer ofte andere Collegien, ofte Societeyten van de Generaliteyt onder de Leden van deſe Provintie ſullen worden geobſerveert de Tourbeurten, daer inne noch geuſeert, mits dat de commiſſien daer toe te geven, alleen ſullen zijn voor ſes Jaren. Ende dat het Lith, wiens Tourbeurte het weſen ſal eenige van de voorſz. Deputatie te doen, den Perſoon daer toe te committeeren, ſal moeten preſenteeren aen den Stadthouder van deſe Provintie inder tijdt ende dat het aen den ſelven Stadthouder vry ſal ſtaen, de voorſz. gepreſenteerde Perſoonen te verklaren voor aengenaem ofte niet aengenaem, ſonder gehouden te ſijn daer van eenige redenen te geven. Ende ſoo wanneer

den Perſoon tot de voorſz. Deputatie gepreſenteert, voor niet aengenaem ſoude mogen werden verklaert, het gemelte Lith de voorſz. Tourbeurte hebbende, gehouden ſal weſen t'elckens daer toe een ander Perſoon te preſenteren.

Ende ſoo wanneer eenige plaetſe, ofte plaetſen van de Preſiderende Raden, Advocaet Fiſcael, Procureur Generael ofte Griffier in den Hove van deſe Provintie ſoude mogen vacant vallen ofte anderſints begeven moeten worden, dat de Heeren Staeten van deſelve Provinie als dan ſonder onderſcheydt van Leden ende buyten Tourbeurte, ſullen doen nominatie van een Tripel getal van Perſoonen, tot de voorſz. vacante ofte te begeven plaetſen, ende de voorſz. nominatie van het tripel-getal ſullen preſenteren aen den Stadthouder van de Provintie inder tijdt, omme daer uyt een Perſoon tot de voorſz. vacerende plaetſe, ofte plaetſen verkooren te worden.

Dat de voorſz. te nomineren, ofte eligeren Perſoon, ofte Perſoonen ſullen moeten doen publicque Profeſſie van de ware Chriſtelijcke Gereformeerde Religie.

Ende nademael de Inkomſten der goederen van de Conventen van Ooſtbroeck, St. Paulus, St. Catharinen, ende andere (voor ſoo veel die niet ſpecialijck zijn geaffecteert tot eenige publicque ſaken) voor deſen by de Heeren Staeten deſer Provintie zijn gebruyckt om d'een ende d'ander Familie te benifieeren, ende gratificeeren. Dat aen den Stadhouder van deſe Provintie inder tijdt ſal werden gedefereert de diſpoſitie over het overſchot der voorſz. inkomſten voor ſoo veel die tot de voorſz. publicque ſaken niet ſpecialijck en zijn geaffecteert, ende dat vervolgens den Stadhouder inder tijd ſal aenſtellen de Rentmeeſter over de ſelve goederen.

Dat oock ſoo wanneer het ſoude mogen koomen te gebeuren dat tuſſchen de Leden van deſe Provintie, eenige verſchillen ofte diſcrepantien ſouden mogen koomen te ontſtaen, ende dat de ſaken daer ontrent na haeren aert, ende nature, ende volgens de ordre in de Regeeringe geobſerveert, tot geene concluſie ſoude connen werden gebracht, de definitie ende deciſie van de voorſz. verſchillen, ende diſcrepantien van wat nature die oock ſouden mogen weſen, gene uytgeſon-

sondert, sullen werden verbleven aen de definitie ende decisie van den Stadthouder deser Provintie inder tijdt: ende dat alle de Leden, van de hoogh-gemelte Provintie, sullen moeten naerkoomen ende volbrengen, het gene by die welgemelte Stadthouder gedefinieert ende uytgesproocken sal wesen, sonder eenige oppositie ofte contradictie van ymandt.

Ende is wyders by meer gemelte Sijn Hoogheydt in deliberatie geleyt het arresteeren van een Formulier van Eed, voor die gene, die in de Vergaderinge van de Heeren Staeten deser Provintie sullen verschijnen, ofte compareeren, ende by de hoogh gemelte Vergaderinge dien aengaende mede eenparighlijck gearresteert, soo als gearresteert wert by dese, het formulier hier na van woorde tot woorde geinsereert.

Ick Beloove ende Sweere alle Privilegien, Handvesten ende Gereghtigheden van den Landen van Utrecht, ende de drie Leden van dien, als ook d'oude Wettige ende wel-hergebraghte Costuymen te sullen voorstaen ende helpen defenderen, ende handthaven alle de gemeyne Lands saeken, met raed ende daed te helpen bevorderen, daerinne adviseren, ende besluyten, sulkx ik na mijn verstand ende in reghter Conscientie ten gemeynen beste ende welvaren bevinden sal te dienen ende behooren, sonder affectie, gunst, ofte ongunste tot ymand, alle Ordonnantien ende Resolutien van de Staten, ook Commissien ende Lasten my Staets gewijse bevoolen ende op-geleyd, na mijn vermogen ende wetenschap, met allen yver, ende getrouwigheyd na te komen, te doen naerkoomen, waer te nemen, ende uyt te voeren: Dat ik ook de Christelijke Gereformeerde Religie, ende Leere, gelijk de selve in den Jare 1619. by de Synode Nationael tot Dordrecht is bevestight, ende in dier voegen in de publique Kerken deser Landen werdt gepredikt, ende geleert, ende die ik in alle opgereghtigheyt geloove, ende houde te wesen de waere Salighmakende Religie, na mijn beste vermogen heylighlijk ende opreghtelijk sal maintineeren, onderhouden, ende doen onderhouden, sonder immermeer (voor soo veel in mijn is) te gedoogen, dat by ymand daer inne eenige indragt ofte veranderinge werde gedaen; Ende dat ik mede punctuelijk sal observeeren ende na-

komen, het Reglement, noopende het beſtel ende beleyd van de Provinciale Regeeringe, op heeden ter Vergaderinge gearreſteert. Ende eyndelijk, dat ik Secreet houden ſal, alle ſaken in de Vergaderinge van de Staten verhandelt ofte beſlooten, die bevoolen ſullen werden Secreet te houden. Soo waerlick moet mijn Godt Almachtigh helpen.

Ende hebben dienvolgende alle gemelte Heeren, uytgenomen den Heere van *Zuyleſteyn*, *van Ameliſwaert*, ende *van der Hoolack*, die niet preſent waren, afgeleght den Eedt op 't voorſz. Formulier.

Den Heere van *Renſwoude*, heeft aen haer Ed: Mog: in bedencken geſtelt, of het niet voor den Lande dienſtigh, ende noodigh ſoude weſen, dat by de Regeeringe wierde vaſt geſtelt, dat het Stadthouderſchap, ende Capitain ende Admiraelſchap Generael van deſe Provintie, werde gedefereert aen den Heere *Prince van Orangien*, ende aen Sijn Hoogheyts Mannelicke wettige Deſcendenten in wettige Huwelijck te verwecken. Waer op gedelibereert zijnde, hebben haer Ed: Mog: eendrachtelijck verklaert, ende verklaren by deſen, dat de ſelve aendachtelijck hebbende geconſidereert, den Staet ende Conſtitutie van de Regeringe deſer Landen, ſoo als die in voorleedene tijden, door Godes zeegen onder de Doorluchtige Heeren *Princen van Orangien* was geweeſt, ende particulierlijck, mede 't gunt ſedert drie ofte vier-en-twintigh Jaren herwaerts, daer inne gepaſſeert ende voorgevallen was, geſien ende ondervonden hadden, dat deſen Staet ſedert het droevigh ende ongeluckigh Jaer 1650. met ſeer veele calamiteyten, ſoo van buyten, als van binnen geworſtelt hadde; Dat voor ſoo veel de ſaecken van buyten aengingh, men by na noyt ſonder Oorlogh was geweest; Dat in den Jare 1653. tuſſchen het Coninckrijck van Engelandt, en deſen Staet, een ſeer ſwaren Oorlogh was ontſtaen, die de Fundamenten van de Regeringe deſer Landen dapper hadden geſchut, dat men nauwelijks adem in dien Oorlogh geſchept hebbende, den Staet wederomme in den Jare 1656. in Oorlog met de Kroon van Portugael, en naderhant in den Jare 1658. en 1659. genoegſaem in een openbaren Oorlogh ter ſake van den Oorlogh in het Noorden ontſtaen,

ſtaen, gevallen was; dat daer op wederomme in den Jare 1664. een nieuwen Oorlogh, tuſſchen den Coningh van Groot Britannien, ende deſe Landen was gereſen, ende dat maer even na het eyndigen van dien Oorlogh, wederomme was op gekomen, den jegenwoordigen droevigen ende luctueuſen Oorlogh, ende dat tuſſchen dien tijdt van de voorſz. openbaren Oorlogen, deſen Staet noch hadde moeten lijden ende ſupporteren, ſeer veele wederwaerdigheden van ſoodanighe Nabueren, van de welcke de ſelve voor deſen ſeer was ontſien geweeſt: Dat voor ſoo veel de ſaecke belangt van binnen, de Republike met innerlicke diſſentie, ende oneenigheden ſeer was gequelt geweeſt, dat van den Jare 1650. af, tot den Jare 1670. toe, eenige Leden van de Unie t'eenemael hadden afgeſien, van den jegenwoordigen Heere *Prince van Orangien*, eenigh naergelaten Manſoir van dat Doorluchtige Huys, ende dat eenige andere Leden met grooten yver hadden geſuſtineert, dat men de handt van Sijn Hoogheyd niet en behoorde af te trecken, ende dat men in 't laeſte van den Jare 1671. ende in 't begin van den Jare 1672. met den anderen gevallen was in ſeer groote differenten, over het Eligeren van meer hoogh-gemelte Sijne Hoogheyd, tot Capitain Generemel over de Militie deſer Landen: Dat de voorſz. innerlicke diſſentien, oorſaeck ende aenleydinge aen de Vyanden van den Staet hadden gegeeven, om daer op t'elckens van nieuws te inſulteeren: wetende, dat die ſelve onbequaem maecken, omme met eene gewenſchte Eendraght, by de Voorouderen tot een fundament van deſe Republike geleyt, ende van Godt Almachtigh ſoo genadelijck gezegent, haer defentie ende beſcherminghe te betrachten; ende dat de differenten die ontrent het Eligeren, ende verkieſen van een Cheff over de Militie deſer Landen, t'elckens ontſtonden, ende de diſſidentien die men daer inne van den anderen hadden, retardeerden ende wederhielden de deliberatien ende Reſolutien, die nootwendigh genomen moeſten werden om het Uytheems gewelt af te keeren, ende met diſputen onnuttelick deeden verloopen den tijdt, die boven al in achtinge te nemen was. Dat die ſelve diſcrepantien oorſaeck waeren geweeſt, dat men in 't laeſte van den voorſz. Jare 1671. ſoo wanneer den Coningh van Vranckrijck genoeghſaem openbaer betuygde, dat hy

dese Landen met den Oorlogh aengrijpen wilde, maer hadden geconsumeert ende door-gebracht met desiberatien, over de Electie van den Capitain Generael ende den Persoon van Sijn Hoogheyd, die men hadt behooren te besteeden, met het aennemen van Krijghs-volck, ende het by een versamelen van de Middelen tot Defensie van den Landen gerequireert, en dat daer door toe gekomen was, dat soo wanneer den Coninghh van Vranckrijck in den Jare 1672. den Staet met de Wapenen aen-taste, de selve in het uyterste gevaer ende perijckel van haren totalen onderganck, ende ruïne gekomen was; Ende dat dese Provintie daer van soo droevige effecten hadde gevoelt, ende gesmaeckt, dat de selve niet geschapen was in veele Jaren daer van te sullen bekomen; ende onder het swaere jock van eene Uytheemsche Regeeringhe noch soude hebben moeten suchten, ende eyndelijck te gronde gaen, indien sijne Goddelijcke Majesteyt uyt sijne oneyndelicke goedertierenheyt, haer, door de hoogh-wijse Conduite, onder het dapper beleyt van hoogh gemelte Sijne Hoogheyd, daer van niet en hadde verlost: ende dat mede hoogh-gemelte Sijne Hoogheyd na de voorsz. verlossinge, by de gemeyne Bondgenooten, ten uyterstèn ende krachtelick hadde aengehouden, ende soo veel mogelijck geeffectueert, dat dese Provintie herstelt ende geconserveert mochte blijven.

Dat hare Ed: Mog: vervolgens eenparighlijck hadden gemeynt, dat niets beter ofte heylsamer te dencken, ofte te hoopen was, dan aen de eene sijde, 't gunt occasie tot de voorsz. discrepantie gegeven hadde, t'eenemael in de grond wegh-ghenomen, ende geamoveert mochte werden: op dat men daer door niet wederom mochte vervallen in soo swaere ongelegentheden, als men jegenwoordigh hadde uytgestaen: Ende dat aen de andere sijde erkent mochten werden de groote diensten, die het Doorluchtige Huys van *Orangien*, tot erectie ende conservatie van dese Provintie, hadde gedaen: Ende hebben over sulcx haer Ed: Mog: eendrachtelijck gedefereert, gelijck de selve defereeren by desen, aen meer hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt, ende de Wettelicke, Mannelijkke kinderen, Kinds-kinderen, ende Descendenten, ende verdere Nakomelingen die hoogh-gemelte Sijne Hoogheyd,

ende

ende selfs Wettige Mannelicke kinderen, Kinds-kinderen, Descendenten, ende verdere Nakomelingen, in Wettige Huwelijck sullen komen te procreeren, het Stadthouder, Capitain ende Admirael Generaelschap, van ende over de hoogh gemelte Provintie van Utrecht, met alle de digniteyten, preëminentien, prerogativen, ende waerdigheden, daer toe eenighsints spectierende, niets uytgesondert: ende dat dienvolgende na het Overlijden van meer hoogh-gemelte Sijne Hoogheyd (die haer Ed: Mog: wenschen ende bidden, dat Godt den Heere Almachtigh seer veele Jaren voorspoedelijcken wil bewaeren, ende zeegenen,) het gemelte Stadthouder, Capitain ende Admiraelschap Generael, van, ende over de hoog-gemelte Provintie van Utrecht, met alle de voorsz. preëminentien, prerogative gerechtigheden, ende waerdigheden daer toe spectierende, niets uytgesondert, sal Erven, succedeeren ende volvoeren op de Mannelicke, Wettige kinderen, Kinds kinderen, Descendenten, ende verdere Nakomelingen, by hooghgemelte Sijne Hoogheyd in Wettigen Huwelijck geprocreëert, ende by desselfs Wettige, Mannelicke kinderen, Kinds kinderen, Descendenten, ende verdere Nakomelinghen in Wettigen Huwelick te procreëeren. Ende is voorts by haer Ed: Mog: goet gevonden ende verstaen, gelijck haer Ed: Mog: goet vinden ende verstaen by desen, dat hier van Brieven in behoorlicke forme onder het groote *Zegel* van den Lande, ten behoeven van hoogh gemelte Sijne Hoogheyd, ende Sijne Hoogheyds Mannelicke, Wettige kinderen, Descendenten, ende verdere Nakomelingen in Wettigen Huwelijck te procreëeren, sullen gedepescheert werden, ende copye Authentique van dien sal werden gesonden aen den Hove, om aldaer geregistreert te werden.

Dat wijders hoogh-gemelte Sijne Hoogheyd, in de voorsz. qualiteyt van Stadthouder sal werden geintroduceert in den gemelten Hove, om aldaer geinstalleert te werden, daer toe versocht ende Gecommitteert werden by desen, de Heeren . . . .

En dat vorders van dese haer Ed: Mo: Resolutie aen den Volcke kennisse sal werden gegeven, door den Heere *Baron van Rheede*, *Heer van Renswoude*, Presidént van de Staten

's Lands van Utrecht, *Godart Adriaen Baron van Rhede van Amerongen*, wegens de Heeren Edelen en Ridderſchappen, en Mr. *J. van Nelleſteyn*, eerſte Regerende Burgermeeſter van wegen de Stad Utrecht, met haer Ed: Mo: *Secretaris*, aen de Trappen van haer Ed: Mo: Vergader-plaetſe:

Is voorts gereſolveert, ende verſtaen, dat wegens haer Ed: Mog: de ſaecke ter Generaliteyt daer henen op 't krachtighſte ſal werden gedirigeert, ten eynde by haer Hoogh Mog. het Capitain ende Admirael Generaelſchap aen hoogh gemelte Sijne Hoogheydt, ende Sijne Hoogheydts mannelicke Wettige deſcendenten, by hoogh-gemelte Sijne Hoogheyd in Wettigen Huwelijck te procreëeren, inſgelijcks mach werden gedefereert, ende daer van ten behoeve van meer hoogh-gemelte Sijn Hoogheyd, ende Sijn Hoogheydts mannelicke Wettighe deſcendenten, by hoogh-gemelte Sijne Hoogheydt in Wettigen Huwelijck te procreëeren, gelijcke Brieven in behoorlijcke forme, onder het groot Zegel van de Generaliteyt mogen werden gedepeſcheert, ende uytgegeven.

Zie daar, in een aaneengeſchakelde order, alles 't geen door den Griffier geſmeet en beraamt was, om de overheerſchte Provintien onder het juk van den Stadhouder te brengen; waar van zig deeze zelve Provintien thans trachten te ontſlaan: ſtukken, die in onze dagen hoogstnodig dienen gekend te worden. Uit het vervolg zal blijken, hoe het Geſlacht van FAGEL, altoos ten voordeele van den Stadhouder is werkzaam geweest.

FAGEL, (FRANCOIS NICOLAAS) Baron van het *H. Roomſche* Rijk; Generaal van de Infanterij van den Staat; Luitenant Veld-Marſchalk ten dienſte van den Keizer; Maitre de Camp Generaal van de Legers van *Portugal*; Gouverneur Generaal van *Staats-Vlaanderen*; Kolonel van een Regiment voetvolk, enz. enz. Een Veldheer, die zijnen naam, door uitſteekende dapperheid, beleid en menigvuldige Krijgsverrigtinge, in de Oorlogen van dien tijd, vermaard heeft gemaakt. Hij was de zoon van NICOLAAS FAGEL, Burgemeester van *Nijmeegen*, Postmeester Generaal van *Gelderland*, enz. die volgen zal.

FRAN-

FRANCOIS NICOLAAS FAGEL werd, van zijne jeugd af aan, tot den Krijgsdienst opgeleid, en diende, als Vaandrig, in het Jaar 1672, onder het Regiment van BERKHOFFER, binnen *Maastricht*. Geduurende het beleg dier Stad, door de *Franschen*, kweet zig de Heer FAGEL, in uitvallen en andere gelegenheden, zo kloekmoedig, dat de Vorst VAN WALDEK hem, kort na het beleg, verhief tot den rang van Kapitein. De Stadhouder, Prins WILLEM DE III, ooggetuige zijnde van veele zijner verrigtingen, bevorderde hem, na verloop van vier Veldtogten, tot Luitenant Kolonel, en Kapitein van de Gardes te voet, en, in het Jaar 1679, tot Kolonel van het opengevallen Regiment van LAVERGNE; kort vóór de Expeditie naar *Engeland*, benoemde de Prins hem tot Brigadier, en stelde hem op de lijst der Bevelhebberen, welke tot dien togt waren uitgekoozen; FAGEL bragt ook niet weinig toe, ter bevorderinge van 's Prinsen oogmerken. Naderhand diende de Brigadier in *Vlaanderen*, en heeft zig, in het Jaar 1690, in den slag van *Fleurij*, bij uitneemenheid doen zien. De vijand, meer dan een derde sterker, omsingelde den linker vleugel der Geälliëerden. De Ruiterij daarvan nam de vlugt. Het voetvolk, dus ontbloot, werd van vooren, van achteren en van ter zijden, door de vijandelijke Ruiterij en Infanterij, te gelijk aangegrepen. Nooit deed eenig voetvolk grooter daaden, dan dat der Geallïeerden, bij die gelegenheid. De Brigadier deed zijne Batailjons vierkant front formeeren, 't welk door alle de anderen gevolgd werd. Deeze Batailjons quarréés, gelijk men ze noemt, op alle vier zijden front maakende, en in drie gelederen tot vuuren gereed zijnde, lieten de vijanden, tot op een pistoolschoot, naderen, en gaven toen met zo veel dapperheid vuur, dat geheele Esquadrons ter neder vielen; zo dat de *Franschen* hem eindelijk niet meer durfden aandoen, en, schoon zij het veld behielden, echter tweeëndertig standaarden moesten achterlaaten. Dit deed den Hertog VAN LUXEMBURG zeggen, *dat het Spaansche voetvolk wonderen had gedaan, in den slag van Rocoi; maar dat dit vegten der Hollandsche Infanterij alles overtrof:* een lof, aan welken de Heer FAGEL geen gering aandeel hadt.

Het vermaarde beleg van *Bergen in Henegouwen* verschafte

hem, in den volgenden Veldtogt, gelegenheid om zijne dapperheid te toonen, tegen een Leger van 100.000 man, onder bevel van den bekwaamsten Generaal, en den kundigsten Ingenieur: BOUFLERS en VAUBAN, door den Koning en den Dauphin, in persoon aangemoedigd. Zijn ongemeen beleid en groote kloekmoedigheid, in het verdedigen van die Stad, tegen zo een gedugte magt, gevoegd bij zijnen aangewenden ijver, om den opstand der Burgers te dempen, deden den roem, dien de Heer FAGEL, in zo veele gevallen, reeds had verkreegen, niet weinig vermeerderen. Naast den Gouverneur, den Prins VAN BERGES, voerde hij het opperste gezag binnen de Stad. De Vesting werd, den 7 Maart, in het Jaar 1691, gantsch onverhoeds, en vóór den gewoonen tijd des Veldtogts, door het gemelde zeer magtig Leger, omsingeld, en met de uiterste woede aangegreepen. De vijand veroverde meer dan één buitenwerk, maar werd 'er telkens, met dezelfde woede, weder uitgeslagen. Dit duurde tot den 6 April, wanneer de vijanden, in dien nacht, met een ijselijk geweld, negen uuren agter den anderen stormden. De Koning van *Engeland* verzamelde, in allerijl, zijn Leger, bij *Italie*, daar hij den 7 berigt van den Gouverneur ontving, dat hij de Stad nog 5 of 6 dagen zou konnen houden. De Koning besloot, het ontzet den 11 te onderneemen. De *Franschen*, naar allen schijn, hier van de lugt gekreegen hebbende, deeden de Stad, op den 8, andermaal, met de uiterste woede, twee reizen agter een, bespringen; maar wierden telkens, met groot verlies, terug geslagen. In alle deeze stormen, was de Brigadier tegenwoordig; gevende zijne bevelen met de grootste bedaardheid en oplettenheid; moedigende Officieren en gemeenen, door zijn voorbeeld, aan: 't welk dan ook van dat gevolg was, dat 'er, in ieder storm, over de duizend, of, zo als anderen schrijven, bij de twee duizend vijanden bleeven; wordende zelfs, in een van die aanslagen, verscheiden Prinsen en grooten van het Hof gekwetst.

Na dat de Stad dus zeer dapper, van den 17 Maart tot den 8 April, was verdedigd, tegen het hardste beleg, dat nog in de *Nederlanden* gebeurd was, en de *Franschen* zig tot eenen nieuwen aanval gereed maakten, kwam, dien zelfden dag, de Bur-

Burgerij, opgeruid door de Geestelijkheid, gantsch mismoedig op de been. De zestig Gezwoorenen vergaderden op het Stadhuis, en verzogten den Gouverneur te spreeken. De Prins begaf zig, met den Brigadier, derwaarts. Hier bij moet worden aangemerkt, dat de Militie, veel zwakker in getal dan de Burgerij, geenzints bestand was, om de muiters in toom te houden, en dus buiten staat om aan twee vijanden het hoofd te bieden. De Gouverneur bediende zig van alle bedenklijke middelen en redenen, om de hoofden tot betere gedachten te brengen. De Heer FAGEL, een van de onverzaagtste Bevelhebberen, in Staten dienst, (dus noemt hem SYLVIUS, in zijn vervolg op AITZEMA,) betteedde mede alle zijne welsprekendheid. De Burgers, daarentegen, zeiden: *Hunne Stad was door kogels en bomben verwoest; zij zelve liepen gevaar van het leven te verliezen.* FAGEL had, dien eigen morgen, volgens zijne gewoonte, alle posten naauwkeurig onderzogt, en voerde hun te gemoet, dat zij nog in geen agt dagen dat gevaar te vreezen hadden; dat hij hun dit zelfs wilde aantoonen; doch alles was te vergeefsch. De Prins VAN BERGES en de Brigadier zogten, door minnelijke gesprekken, hen op den thuijl te houden, om nog een dag te winnen; maar alle de Burgers liepen naar 't Stadhuis, schreeuwende: *In 't geweer! in 't geweer!* De doldrijfigsten liepen met een trom naar den wal, en sloegen de *Chamade*. Veele pogingen werden toen nog aangewend, om de voornaamsten tot bedaaren te brengen. De Brigadier vertoonde hun, met de grootste cordaatheid, dat de vreemdelingen alleen moeds genoeg hadden om de Stad tegen de *Franschen* te verdedigen, en dat dus de Burgers zelve hun leven niet behoefden te wagen; als mede dat de Koning van *Engeland* in aantogt was, om de Stad te ontzetten; doch alles was vrugteloos. De bezetting, om niet krijgsgevangenen te worden, was genoodzaakt voor haar zelve te zorgen. De vijand, hoe talrijk en magtig die ook zijn mogt, was, niettegenstaande dit schrikkelijk verraad van binnen, gantsch overbodig in het toestaan van alle eerlijke voorwaarden aan de braave bezetting. De Dauphin, voor wien zij voorbij trokken, betuigde hun zijn genoegen; vraagende, onder anderen, aan den Brigadier FAGEL: *Is het niet waar, mijn Heer,*

Heer, dat nooit Vesting met meerder geweld is aangegreepen, noch met meerder moed verdedigd?

Geene minder blijken van moed en dapperheid, gaf de Heer FAGEL, na dat de Koning van *Engeland* hem tot Major Generaal had verheven, en het volgende jaar, in het berugt beleg van *Namen*, daar hij, 's nagts tusschen den 12 en 13 Julij, den tweeden na het openen der Loopgraaven, de vijanden, die in grooten getale waren uitgevallen, zodanig ontving, dat zij, in de grootste verwarring, te rug keerden. Altoos in het heetste vuur zijnde, werd hij door een musketkogel getroffen, welke naderhand, onder het schouderbeen, in den rug, werd uitgesneden. Na verloop van nog twee of drie veldtogten, waarin hij even zeer uitmuntte, verhief hem de Koning tot Luitenant Generaal. Koning WILLEM zond hem, in 't jaar 1696, met een corps van negen duizend man, om de steden en plaatsen, op de *Vlaamsche* kust, die, in het betaalen van Brandschattinge, ten agteren waren, op nieuw onder contributie te stellen. De Luitenant Generaal posteerde twee duizend man omtrent *Furnes*, om de bezetting binnen te houden, en trok, met zevenduizend man, langs de Zee, tot digt onder *Duinkerken*, van waar ruim twee honderd kanonschoten op dit corps gedaan werden. Hij kwam, met een groot getal gijzelaars, uit alle de omleggende plaatsen, te *Nieupoort* te rug, houdende zulk een geregeld gedrag en goede order, dat de vijanden, op den gantschen togt, hem geene de minste verhindering durfden toebrengen.

Na den vrede van *Rijswijk*, in het jaar 1702, wanneer de Oorlog, om de *Spaansche Successie*, aanvong, werd de Heer FAGEL, als een der eerste en ervaarenste Generaals, benoemd, om benevens den Graaf VAN TILLIJ, het vliegend Leger, welk, in den aanvang bij *Sante* campeerde, te gebieden. Hij was het, die, op het aannaderen van de groote Armée, onder den Marschalk BOUFLERS, den raad gaf, om de zestig stukken kanon, met welke dit kleine leger zig belemmerd vond, door middel van den vliegenden brug te *Santen*, over den *Rhijn* te zenden; het welk, hoewel niet zonder groote tegenspraak, twee dagen voor de aankomst der *Franschen* geschiedde: en zeker, ter gelukkiger uure, dewijl anders de geheele artillerij,

alzo

alzo 'er geene paarden waren, om dezelve te vervoeren, noodwendig hadde moeten in de handen der vijanden vallen; al het welk den aftogt niet weinig begunstigde. Zes weeken daarna, in den aftogt van *Claarenbeek* naar *Nijmeegen*, terwijl de gealliëerden te *Groesbeek* campeerden, onstond 'er een zwaar geschil onder de Generaals, hoe men zig van daar zoude redden, en het voorneemen van den Vijand, die, met buiten om te trekken, de steden *Grave* en *Nijmegen* meende afteснijden, best zou verhinderen. De Generaal FAGEL, ziende dat men elkander niet kon verstaan, en dat, door die verdeeldheid, de vijand tijd zou winnen, gaf zijne meening te kennen, hoe de marsch moest geregeld worden, met ernstig verzoek aan den Graave VAN ATHLONE, zijnen raad te willen volgen. Deeze daarin bewilligd hebbende, ontwierp FAGEL terstond de Marschroute, namelijk van *Mook* tot *Nijmegen:* de stad en het leger werden hier door behouden.

Geen minder aandeel had hij aan het algemeen ontwerp, of de dispositie, kort daaraan, op de komst des Hertogs VAN MARLBOROUGH, met goedvinden der meeste Generaals, voor dien Veldtogt gemaakt, en aan de Staaten Generaal ter goedkeuring gezonden; als ook aan alle de verrigtingen van dien veldtogt; als mede aan de belegering van *Bon*, met welke de veldtogt van het jaar 1703 geopend werd. De Luitenant Generaal FAGEL kwam, op den 25 April, met de Infanterij, voor de stad, daar hij den aanval, door den Luitenant Generaal DEDEM begonnen, ten einde toe commandeerde. Allerroemrugtigst was zijn gedrag, geduurende dien geheelen veldtogt, en bijzonder in den slag van *Ekeren*. Het leger der gealliëerden was, door een veel sterker aantal, omsingeld en afgesneden. De Heer FAGEL, die de agterhoede commandeerde, ziende van een dijk, de Infanterije, in eene weide, aan al het kanon, en aan alle de vijandelijke Ruiterij en Infanterij te gelijk bloot gesteld, zwom, nevens zijnen Adjudant, door een water, rende, in vollen galop, naar die weide, en hield, met de voorsz. Infanterij, tegen des vijands Ruiterij en Voetvolk, het allerhartnekkigste gevegt, dat ooit gezien is, en waarin hij zelfs, tweemalen, eens aan het hooft, en andermaal aan een been, gewond werd; tot zo lange, dat zijn volk geen lood meer

meer hebbende, hij hetzelve gebood, de knoopen van de rokken in plaats van kogels te gebruiken: waarna hij der Ruiterije, die tot nog toe niets gedaan had, toeriep, dat de Infanterij haare uiterſte kragten had in 't werk geſteld; dat het nu haare beurt was; daarbij voegende, dat zij moeſten ſtaat maaken, te overwinnen of te ſterven; want dat de vijand geen kwartier wilde geeven. Met een gebood hij de Infanterij zig te openen, en de Ruiterij door te laaten. Dit geſchiedde, met dat gevolg, dat zij, kort daarop, verſcheiden Esquadrons en Battailjons overhoop wierp, en deels aan ſtukken hakte. Zijne ontvangene wonden beletteden hem niet, den ſlag, ten einde toe, bij te woonen.

De Baron FAGEL verzelde, nog in dat zelfde jaar, in November, KAREL DEN DERDEN, Koning van *Spanje*, naar *Portugal*, om de troepen van den Staat, in dat gewest, te gebieden. De Koning verklaarde hem, bij het overreiken van een gouden ſtaf, tot *Maitre des Camps Generaal* van zijne legers, op den zelfden dag, met en nevens den Hertog VAN SCHOMBERG, Generaal der *Engelſchen*. De Baron, willende zijner Majeſteits hand kuſſen, ombelsde hem de Koning, met een zonderlinge tederheid; hem vervolgens, onder de ſterkſte betuigingen van achting en genegenheid, verſcheiden maalen, op de ſchouderen drukkende. Den Hertog VAN SCHOMBERG, op verzoek des Konings van *Portugal*, opontboden zijnde, werd de Graaf VAN GALLOWAI, in zijne plaats, gezonden. Deeze was ſlegts Luitenant Generaal, en wilde, echter, den rang van *Maitre des Camps Generaal* aan FAGEL niet overgeeven. De zaak kwam, in den Raad van *Portugal*, meer dan eens op het tapijt. De meeſte leden oordeelden, dat de Baron, volgens zijne commisſie, dien rang behouden, en aangemerkt moest worden als een *Portugees*; doch anderen, die zijn gezag en rang benijdden, bragten daar tegen in, dat een *Engelſche* Generaal niet konde ſtaan, onder een Generaal van de *Republiek*. GALLOWAI vorderde, dat de Koning hem zou geeven eene Commisſie, gelijk aan die van FAGEL, doch van een ouder dagtekening. Om zijn oogmerk te bereiken, had hij het Miniſterie van *Engeland* lastig gevallen, tot zo verre, dat Koningin ANNA daar over ſchreef aan H. H. Mogende, die, uit beleeft-

leeftheid voor zo eene magtige gealliëerde, het middel van vroegere dagtekeninge, volgens reſolutie van den 29 December 1704, zig lieten welgevallen, en den Baron FAGEL ordonneerden, zig daar naar te ſchikken. Hoe zeer ook dit middel den Generaal ſcheen te benadeelen, ter Liefde nogthans van de goede zaak, en op dat dezelve geene veragtering mogt lijden, verklaarde de Baron zeer edelmoedig, aan den Koning en aan de Staatsdienaars van *Portugal*, *dat nadien zijne ſouvrainen hadden goedgevonden, de Koningin van Engeland met die Courtoiſie te verpligten, wijl zij het in haare magt hadden, 't nadeel in zijn regard, door andere middelen te vergoeden, hij bereid was, zig het voorgeſlagene Expedient, ſchoon zonder exempel, in den oorlog, met gehoorzaamheid te onderwerpen.*

De Koning van *Portugal*, om zig uit die zwaarigheid te redden, gaf aan GALLOWAI eene commisſie van den zelfden datum, als die van FAGEL, en nog eene andere van den zelfden rang en dagtekening, aan den Graave VAN CORSANA, gewezen Onderkoning van *Catalogne*. De Marquis DAS MINAS was opperſte Veldheer; de drie *Maitres des Camps Generaal*, de Graaf GALLOWAI wegens *Engeland*, de Graaf CORZANA wegens *Portugal*, en de Baron FAGEL wegens de *Republiek*; commandeerden, dewijl hunne Commisſien van de zelfde dagtekening waren, week om week, onmiddelijk onder DAS MINAS. Sommigen wilden *Bajadoz* belegeren, en alzo in *Andaluſie* indringen, om *Sevilie* te vermeeſteren. Doch FAGEL vertoonde aan den Krijgsraad, dat *Bajadoz* te groot was, om met de troepen, die men hadde, te worden ingeſlooten; dat dit zoude zijn, den os bij de hoorns aantetasten; dat men, volgens zijn ontwerp, moest zien in het hart van *Spanje* te komen, om met de genegenheid der Ingezetenen, die, door lang draalen, zoude konnen verkoelen, voordeel te doen; dat men den Veldtogt moest beginnen, met het bemagtigen van *Valenza d'Alcantara*, om in *Castilie* te koomen; dat men vervolgens *Albuquerque* konde veroveren, waar door men meeſter zou worden van al het Land, tuſschen de *Taag* en de *Guadiana*; dat men als dan *Alcantara* ligtelijk zou konnen vermeeſteren, welke ſtad zeer weinig verſterkt was, als zijnde

het

het weekſte harnas van *Spanje*. Dit Plan van FAGEL werd, door de twee Koningen, goedgekeurd. De Baron maakte de ſchikkingen tot het beleg van *Valenza d'Alcantara*, en de Prins VAN LICHTENSTEIN ſchreef hem, den 30 April, een zeer beleefden brief, uit naam van Koning KAREL, over de onderneeming.

Het Leger kwam, den 2 Maij, voor de Stad. FAGEL, daags daaraan, in zijn weeklijksch gebied getreeden zijnde, werd de Stad, onder zijn beleid, op den 8, ſtormenderhand, na een zeer hardnekkig gevegt, door de bres veroverd; met dat gevolg, dat die van het Kaſteel, door ſchrik bevangen, zig op den zelfden tijd overgaven. Men trok van daar naar *Albuquerque*, welke plaats men, den 17, begon te beſchieten; op den 20 ſloegen die van binnen de *Chamade*. De Prins VAN LICHTENSTIN wenschte den Baron FAGEL geluk, uit naam des Konings, wegens de behaalde overwinningen; het zelfde deed de Koningin Regentesſe van *Portugal*, bij eenen verpligtenden brief, gedagtekend den 26 Maij. De Baron meende thans, het beleg voor *Alcantarra* te ſlaan; doch zekere perſoonen aan het Hof, die zulks niet gaarne zagen, bragten allerlei hinderpaalen in den weg, om deezen, en alle andere voorſlagen, die gemakkelijk waren uittevoeren, te dwarsboomen.

Zelfs bleven eenige voornaame mannen niet buiten verdenking. De Hertog VAN CADAVAL was getrouwd met eene dogter van den Hertog VAN ARMAGNAC, Opperſtalmeester van *Frankrijk*. De zoon van den Marquis DAS MINAS had een dogter van den Marſchalk VAN VILLEROI. Men onderſchepte eenen brief van de vrouw van zeker *Portugeesch* Heer, vol van uitdrukkingen, in 't voordeel van *Frankrijk*, haar Vaderland. De Hertog VAN CADAVAL werd openlijk beſchuldigd, den Oorlog tegen *Spanje* te hebben tegen gehouden, zo lang hij konde.

Ook moet men aanmerken, dat de *Portugeezen*, doorgaans, zogten, de naast gelegenen plaatzen te vermeesteren, om bij het einde van ieder Veldtogt weder thuis te konnen koomen. Hier bij kwam nog, ten nadeele der algemeene zaak, de jalouzij der Generaals, die niet konden verdragen, dat een plan, van zo groot aanbelang, door een *Hollandſchen* Generaal alleen

leen gemaakt, zo veel eer zou ontmoeten. Trouwens, dit was de eerste reize niet, dat de beste ontwerpen, uit enkele jalouzij, gedwarsboomd werden. Het geen de wangunst, tegen den Heer FAGEL, nog meer gaande maakte, was, dat de beide Koningen, op eenen tijd, tot den Baron zeiden, *dat zij overtuigd waren, dat men niet beter konde doen, dan de plans, door hem gemaakt, te agtervolgen.* De Baron, om de afgunst tegen hem te doen staaken, antwoordde, *dat ieder Generaal zijne gedachten over de operatien in geschrift moest overgeeven;* een inval, waarby de Koning van *Portugal*, die daar door ieders bekwaamheid ontdekte, zig zo wel bevond, dat hij daarover, meer dan eens, zijn genoegen aan den Baron betuigde. Maar dewijl de zulken, die door enkele gunst waren opgeklommen, dus hunne onbekwaamheid niet konden verbergen, zo verwekte dit, op nieuw, een heimelijken haat tegen hem. De Baron, zulks niet vermoedende, had zijn ontwerp tot geen ander einde voorgesteld, dan om de beide Koningen, 't Ministerie en de Generaals zelve in staat te stellen, om ieders gedagten te overwegen, en uit allen het voordeeligste plan te kiezen. De Admirante van *Castilie*, had, al vóór de komste der *Engelsche* en *Hollandsche* Generaals, de invasie van *Spanje*, aan de Ministers van *Portugal*, afgemaald, als eene zo gemakkelijke zaak, dat de *Portugeezen*, in slaap gewiegd, geene toebereidzels gemaakt, ja zelfs niet voor voorraad van Graanen gezorgd hadden, om een Corps in het veld te doen bestaan, veel min om iets met vrugt te kunnen onderneemen. 't Was voor de evengemelde Grooten, die den Oorlog onder de hand dwarsboomden, geen zwaar werk, de anderen in die denkbeelden van gemakkelijkheid te koesteren, en om den tuin te leiden. De zaaken bleven, niettegenstaande de menigvuldige vertogen van den Baron, aangaande de noodwendigheden voor de troepen in het veld, in 't zelfde verzuim; tot zo verre, dat FAGEL, geene verandering te gemoet ziende, eindelijk het besluit nam, *Portugal*, met verlof van zijne meesters, te verlaaten, liever dan zijnen roem, ten koste van veelvuldige perijkelen en voorgaande roemrugtige diensten, te wagen, bij een Leger, van al het nodige onvoorzien, en waar van niets goeds kon verwagt worden.

Terwijl zijn verlof onderweg was, werd tot de belegering van *Badajoz* beslooten. De Koning van *Portugal*, met den Baron alleen in gesprek zijnde, zeide tot hem: *Ik weet, dat dit beleg met uw gevoelen niet overeenkomt, maar ik heb het moeten toestemmen: dus verzoek en bid ik u, 'er mede in te stemmen.* FAGEL antwoordde, dat de wil van zijne Majesteit voor hem eene wet was; maar dat hij klaar voorzag, dat die onderneeming niet wel zou afloopen. Hij vertoonde hierop de grootte en sterkte der plaats; de zwakheid van het Leger; de nabijheid der vijanden, die veel sterker waren en bijzonder in Ruiterij, om ze te ontzetten; hoe zeer het aan al het noodige ontbrak; behalven dat de onophoudelijke regen, in de maand October, de gronden zodanig onbruikbaar maakte, dat de paarden tot den buik toe in de klei zakten; dat ook, al ware dit zo niet, de Artillerij van paarden onvoorzien was, en dus niet dan door osfen, 't geen zeer langzaam voortging, kon worden aangevoerd. Men zou het beleg op het einde van September beginnen. De Baron ontving, op het einde dier maand, te *Elvas*, alwaar alle de Generaals bij een gekomen waren, de Resolutie van H. H. Mogende van den 2 September, waarbij hem verlof gegeeven werd, naar *Holland* weder te keeren. De Ambassadeur van *Portugal* in den *Haage*, had zijnen meester, van die Resolutie, reeds kennis gegeeven. De Koning zeide, bij die gelegenheid, tot zijnen gunsteling, den Graaf VAN SOURS, in half *Portugeesch* en half *Fransch*: *Zo* FAGEL *de Armée verlaat, ben ik verlooren.* De Koning zond zijne beide Secretarisfen, ROQUEMONTERO en MENDOZA, aan den *Hollandschen* Minister SCHONENBERG, die te *Lisfabon* residéerde, hem te kennen geevende, dat zijne Majesteit een Generaal van zo groote bekwaamheid en ervaarenheid, in deeze omstandigheden, onmogelijk ontbeeren kon; dat de Koning daar over wilde schrijven aan zijnen Minister in den *Haag*, ten einde het gegeeven verlof mogt worden ingetrokken. De Koning zond gemelde zijne Secretarisfen, voor de tweedemaal, aan SCHONENBERG, met die zelfde boodschap, en schreef zelfs aan den Baron. De Generaal FAGEL, zig aan de verzoeken des Konings overgeevende, begaf zig naar de Armée, waarin hij, den 8 October, vier dagen na het openen der loopgraaven, aankwam.

GAL-

GALLOWAI, die het beleg ondernomen had, bragt hem in de loopgraaven. Terwijl de beide Generaals op eene batterij ſtonden, kwam 'er een kanonkogel, die den Baron den opſlag van den mouw wegnam, en den Graave GALLOWAI de regter arm verplette, zo dat het bloed den Baron beſpatte; die vervolgens het beleg op zig moest neemen. Den volgenden dag ontving men tijding, dat de vijanden over de *Guadiana* getrokken waren, en op *Badajoz* aankwamen, daar zij, van dien kant, een hoop vers volk inwierpen. Dit noodzaakte de Geallieerden, het beleg op te breeken, door dien de vijand, met een veel ſterker Leger, in de nabijheid campeerde. De aftogt geſchiedde op klaaren dag, in het aanzien van die talrijke legermagt, zonder dat 'er één eenig ſoldaat, of ſtuk geſchut verlooren ging, ſchoon men ſlegts eenen nagt tijd had gehad, om zig tot den aftogt gereed te maaken.

Het gedrag, welk de Generaal zijne troepen deed houden, benam den vijand, hoewel 'er maar een Riviertje (*la Caija*) tuſſchen beide was, het welke hij, over den Brug, te *Badajoz*, kon paſſeeren, den lust om zig van die gunſtige gelegenheid te bedienen. De Baron FAGEL had, bij zijn vertrek naar *Liſſabon*, de overige Generaals gewaarſchuwd, dat zij, bij aldien zij *Badajoz* wilden antasten, alvoorens *Talavera*, een klein Steedje twee uuren boven *Badajoz*, moesten verſterken, om van daar het beleg te dekken, en den vijand te konnen ophouden. Doch dit was door hun verzuimd. Het beleg was niet begonnen, of de vijand, die bijna 10 uuren van *Badajoz* campeerde, trok, in allerhaast, naar *Talavera*, formeerde aldaar een magazijn; van waar hij, in den tijd van twee uuren, het beleg konde overvallen, voor en aleer de Geallieerden 'er eenige tijding van konden bekoomen.

Uit dit alles blijkt middagklaar, dat het onmooglijk is, ongerijmder en te gelijk boosaartiger te werk te gaan, dan gedaan is, door den Schrijver van zeker boek, dat den naam voert. *Conduite de Comte de Gallowai en Espagne & en Portugal*, in den Jaare 1711, te *Rotterdam* gedrukt; waarin de Schrijver, met eene onbeſchaamtheid zonder wederga, enkel om anderen van dien lak te bevrijden, de onberaadene belegering van *Badajoz* op den Generaal FAGEL ſchuift, die on-

dertusschen, zo als wij gezien hebben, 'er volstrekt tegen was, en enkel door zijne bekwaamheid, de Gealliëerde Armée uit het gevaar redde, waarin zij, door die onderneeming, gebragt was. De Schrijver, echter, zegt daarin, onder anderen „ dat indien GALLOWAI zijn arm niet verlooren had, of „ zo men de dispositien, bij hem gemaakt, om de Stad naauwer inteſluiten, hadde gevolgd, de Gealliëerden deeze plaats „ zekerlijk zouden hebben vermeesterd, en dat men alzo het „ kwaad succes, van die onderneeming, aan niemand, dan „ aan den Generaal FAGEL kon toeschrijven." Om de eene leugen op de andere te stapelen, voegt hij daarbij „ dat de „ Baron, geinformeert van de gerugten, die van hem liepen, „ verscheidene schriften tot zijne verdediging deed drukken, „ maar dat men hem des niet te min altoos beschuldigde van „ onagtzaamheid, als die, de marsch der vijanden niet weten„ de, voor ze in het gezigt der Gealliëerden waren, en het te „ laat was, het ontzet van de Stad zogt te verhinderen." Waar is het, dat de vrienden van den Graave VAN GALLOWAI, op dien tijd, dezelfde valschheden verbreidden, als uit de *Conduite* zijn aangehaald, ten laste van den Generaal; doch zekere onderschepte brieven, van den Marschalk VAN TESSE, gevoegd bij de schriftelijke berichten van verscheidene Generaals en Adjudanten, ontdekten het bedrog van dit uitstrooizel, en overlaadden de Autheurs daarvan met schande. 't Was dus eene dubbele laagheid, dit bedrijf, waarvan het onbestaanbaare reeds lang bekend geweest was, zes jaaren daarna, nog eens op te warmen, om, ware het mooglijk, den Graaf GALLOWAI, andermaal, ten koste van den *Hollandschen* Generaal, bij het publiek te verontschuldigen. FAGEL had, het Jaar te vooren, wanneer men *Cividad Rodrigo*, tegen zijnen raad, belegerde, ('t geen ook kwalijk uitviel,) reeds in den zin naar *Holland* te keeren; terwijl de Koning, zo als wij gezien hebben, deed al wat mooglijk was, om hem te rug te houden; geevende hem, boven zijne vleiende brieven, een geschenk van zes duizend Crusados, in vergoeding van zijne pakkaadje, te *Salvatera* verlooren. Dit alles, gevoegd bij de tijding, dat 'er, binnen kort, een secours van volk en behoeften, uit *Engeland* en *Holland*, stond te koomen, deed hem toen van besluit ver-

veranderen. Doch ziende dat de zaaken, door de slegte directie, langs hoe meer verliepen, vertrok hij, eindelijk, in de maand November, in het Jaar 1705, met het Schip van den Vice-Admiraal VAN DER DUSSEN, naar *Holland*. De Koning van *Portugal* belastte hem met een eigenhandigen brief aan de Staaten Generaal, behelzende, onder anderen, „ dat hij den „ Baron FAGEL niet had konnen laaten vertrekken, zonder bij „ deezen haar Hoog Mogende te verzekeren van het groot „ en welverdiend vertrouwen en de agting, welke hij altoos „ had gehad voor den persoon van den Baron, als Generaal „ in dienst van H. H. Mog., om zijne voortreffelijke dien„ sten, altoos waardig de uiterste attentie van H. H. Mog., „ dewelke, geproportioneert met de groote bekwaamheden „ en zonderlinge dienſten, bij den Baron, aan zijn Rijk en „ aan de gemeene zaak gedaan, zijne Majesteit altoos zeer „ aangenaam zoude wezen." enz.

De Generaal FAGEL kwam, den 6 December, in *Holland*, en werd met alle tekenen van achtinge ontvangen. Hij had vervolgens een groot deel aan de overwinninge bij *Ramme lies*; aan de verovering van *Doornik*, waarbij hij eenen aanval commandeerde; aan den vermaarden zegepraal, behaald bij *Malpuket*, alwaar hij, voor dat het werk aan den gang was, meer dan tienmaalen, door het vuur van 's vijands kanon, van de eene vleugel naar den ander rende, om alles in beweeging te brengen. Ook was de schikking, tot den aanval op den linker vleugel der Gealliëerden, door den Generaal FAGEL gemaakt, en door de Gedeputeerden te velde goedgekeurd. Aan alle de Officieren onder hem, wees hij hunnen post aan, en gaf de instructien, vervolgens, ten einde toe, vegtende als een Leeuw, en de Regimenten, reis op reis, met den zelfden moed, tegen den vijand aanvoerende. De Hertog van MARLBOROUGH verkoos hem, in het Jaar 1711, om het bevel te voeren, bij het beleg van *Bouchain*: eene onderneeming, die de vermaardste belegeringen der voorleedene tijden overtreft; als zijn de bezetting talrijk, en van alles wel voorzien. De *Franschen*, ten getale van 100,000 man, hadden, door hunne verschanzingen, het Leger van *Bouchain* zelfs belegerd, en wel van zo nabij, dat geen

musket, in het Geallieerde Leger, werd afgeschoten, of de *Fransche* Generaal kon den schoot hooren, en den damp 'er van zien opgaan; zijnde de *Franschen* en de Geallieerden, genoegzaam, door elkander gecampeert. In weerwil van dit alles, werd de bezetting, door den wakkeren FAGEL, in het gezigt van zo magtigen vijand, binnen twintig dagen, krijgsgevangen gemaakt. Een Officier van de Geallieerden, schreef, in eenen brief, geplaatst in de *Mercure Galante* van de maand September: van het Jaar 1711, aldus „ Ik admiree-„ re heel zeer de verkiezing van den Generaal FAGEL, „ (bij den Hertog van MARLBOROUGH gedaan) om deeze be-„ legering te commandeeren; het goed succes kroont alle zijne „ onderneemingen en heeft die verkiezing gerechtvaardigd. De „ Generaal FAGEL gaf zig oneindig veel moeite; was gestadig „ in de loopgraaven; onvermoeid milddadig; alle dingen zelf „ bezigtigende; helpende de ordres, bij hem zelven gegeeven, „ zelf uitvoeren; met ieder oogenblik, zo kostbaar in den „ Oorlog, zijn voordeel doende: voornamelijk in deeze gele-„ genheid, daar een magtige Armée, op een musketschoot „ na, bij ons was, en nog daaglijks onder het werk aangroei-„ de, en met een hand verdraaiens alles kon omkeeren. De „ werken en loopgraaven, zo vernuftig, zo konstig aangelegt; „ dat listig uitdeelen van tabak onder de vijandelijke soldaten; „ die behendigheid omtrent het verbreiden van gerüchten, om „ hem te verschrikken; de mijnen hier door uit hunnen mond on-„ dekt; de kanonschooten zo ter snee gelost, om het dessein der „ vijanden op *Douai* te leur te stellen: kortom zijn gantsche „ handel, van het begin tot het einde, overhoopt hem met „ glorie. De verovering van *Bouchain*, zal, door duizend „ uitblinkende daden, haaren glans behouden, zelfs in het „ midden van *Hochstet*, *Ramelies*, *Oudenaarden*, *Malpla-„ quet* en zo veele andere uitsteekende overwinningen; de uit-„ voering van dit wonderdadig beleg, zal den naam van FA-„ GEL eeuwig doen leven in de Historie."

In het volgende Jaar 1712, commandeerde de Baron het Leger, 't welk, in het begin des Veldtogts, bij *Bouchain*, over de Rivier, campeerde; en belegerde vervolgens de sterke vesting *Quesnoi*, waarvan de Bezetting, binnen weinige dagen, zich

zich moest krijgsgevangen geeven. Dus met laurieren beladen, begaf hij zig, na het sluiten van den *Utrechtschen* Vrede, in het jaar 1713, in zijn Gouvernement *Sluis* en onderhoorige sterkten, en is aldaar, den 23 Februarij, in het Jaar 1718, overleden, aan een gezwel, tusschen den hals en den rug, daar hij eertijds met een kogel getroffen was. Bij de begraavenis, overeenkomstig met zijnen rang en verdiensten, zag men het paard van bataille, bereden door een Officier in harnas, met den ontblooten degen in de hand, en aan wederzijde een dienaar van den Generaal. De Kornet; de Guidon, met het devies van den overledenen: *Je ne l'oublierai jamais*; het wapen; de stormhoed; de degen; de staf van kommando; de handschoenen; de spooren; de lijfrok, werden, elk door een Officier, op een fluweelen kussen gedraagen. Hierna volgde de lijkkoets, in de gedaante van een triumfwagen, bespannen met zes paarden, geheel met rouw bekleed: de koetzier en voorrijder waren met lange rouwmantels omhangen. Het lijk, in een gewast kleed omwonden, lag in een dubbele kist, met zwart fluweel geboord met zilveren kanten, en daarover het ceremoniekleed; door vier Hoofd-Officieren werden de slippen gedragen. De Krijgsraad, de Wethouders, Predikanten en Kerkenraaden der Steden *Sluis*, *Aardenburg* en *St. Anna*, en alle de Burgers en Inwooners, volgden den trein. Vooraf ging het Regiment van den Commandeur der Stad *Sluis*; zijnde de Officieren, vaandels en geweeren der Officieren van het zelve allen in den rouw. Het lijk, bij de Kerk op een baar gezet zijnde, werd van de Officieren van het Regiment, 't welk zig bij de Kerk gerangeerd had, met het geweer gegroet, en onder het driemaal losbranden van het kanon en de musketterij bijgezet.

Wat aangaat de lichaamsgestalte van den Heer FAGEL; Hij was rijzig en zeer wel gemaakt van persoon. Zijn moed en onverzaagtheid waren zonder wederga, en gingen zelfs zo verre, dat hij meer dan eens gewaarschuwd werd, dat hij zig te veel bloot gaf. Liefde voor het Vaderland, en zugt naar waaren roem; altoos tegenwoordig in het heetste van het vuur; kennis van de terreinen; kundig in het schikken van de aanvallen, het slaan van campementen, en het regelen der marschrou-

ten; uitmuntend bekwaam in het belegeren van Steden, en om derzelver zwakte te kennen; nooit gevaar te ontzien: dit alles bezat de Baron FAGEL in den hoogsten graad. Nimmer was een Generaal naauwkeuriger omtrent de goede order en krijgstugt, of oplettender, om, door een waakzaam oog, alle verrasinge voortekoomen. Een Leger onder zijn bevel hebbende, was zijne gewoonte, driemaal daags, alle de posten zelfs te bezigtigen. In eene belegering zag men hem zelden zijne kleederen en laarzen afleggen, voor dat de Stad in zijne magt was. En daar de soldaaten gewoon zijn, de dagen te tellen, als het hunne beurt is, in de loopgraaven te moeten zijn, bezogt hij dezelve mede driemaal daags, op alles naauwkeurig agt geevende, om de nodige orders uittedeelen, en het volk door zijn voorbeeld aantemoedigen. Nooit kon dus een Schrijver, als de hier bovengemelde, met lomper leugens voor den dag komen, dan hij, die in de *Conduite du Comte de Callowaij*, het Karakter van deezen Held trachtte te bezwalken, of zig zelven meer verachtelijk maaken, dan door den Generaal FAGEL van onachtzaamheid te beschuldigen. Een van de minste Officieren behoefde 'er slechts toe gekoozen te worden, om hem te logenstraffen; de onachtzaamste soldaat was, in dien tijd, daar toe een evenvoldoende getuige. Schoon wij niet voorneemens zijn, eene lofrede op den Heer FAGEL te schrijven, konnen wij, echter, niet nalaaten, der waarheid hulde te doen, en nog iets van hem te zeggen, in de hoope dat zijne lof zal dienen ter aanmoediginge en onderrichtinge van hun, die zig in den Krijgsdienst reeds begeeven hebben, of nog zullen begeeven. Ten dien einde zullen wij melding maaken van zijne onbaatzugtigheid, de echte proefsteen van de trouw eens Krijgsmans. Geduurende het beleg van *Rijssel*, met een Corps in het *Veurner* gebied leggende, beval hij de opgezeetenen van 't Ambacht, eenige duizend zakken tarwe voor de Armée te leveren. Men bood hem, onder de hand, vijftig duizend guldens in goud, als hij dat bevel wilde intrekken. Doch verre van zich door goud te laaten verblinden, ontstak hij in billijke verontwaardiging, en beval, de tarwe op staanden voet te leveren.

Af-

Afkeerig van de middelen, door welke een Generaal in ſtaat is, zijn beurs te maaken, en zich te verrijken, was, in tegendeel, zijne gewoonte, ſauvegardes en paspoorten, om niet, op eene edelmoedige wijze uittedeelen.

Wij zwijgen thans van zijne burgerlijke deugden, die hem niet minder geacht en bemind maakten, en die men vindt opgeteld, in eene lijkrede, over hem gedaan, door HATTINGA, den 2 Maart, in het Jaar 1718, in de groote Kerk te *Sluis*. Men zie verder van hem, de meeste Schrijvers van zijnen tijd.

FAGEL, (NICOLAAS) was, geduurende het Jaar 1674, Lid der Regeering van *Nijmeegen*, en gaf, op dien tijd, de grootſte blijken, dat hij, even als alle anderen van zijne maagſchap, niets onbeproefd wilde laaten, om den toenmaaligen Stadhouder eenen onbeſtaanbaaren trap van grootheid te doen bereiken; ondersteunende de aanſlagen van zijnen broeder, den Raad-Penſionaris, zo veel hem mooglijk was: waartoe hun beider zwager, WILLEM VAN HOEKELUM, en deszelfs ſchoonzoon, KOENRAAD KLERK, Secretaris van *Nijmeegen*, hun de behulpzaame hand booden. Deeze, die voor een man van verſtand en eer bekend was, hield, op aandrijven van den Raad-Penſionaris G. FAGEL, welke, omtrent deezen tijd, met verlof der Staaten van *Holland*, een keer naar *Gelderland* gedaan had, de Ridderſchap van 't Kwartier van *Nijmeegen* voor oogen „ in welken ſlegten ſtaat de geldmiddelen van het ge„ west, door den Oorlog, geraakt waren, en hoe veel voor„ deel men zou konnen vinden in de beſcherming van den „ Prinſe, indien het hem behaagen mogt, de opperſte magt „ over *Gelderland* te aanvaarden." Men voegt 'er bij, dat hij zelfs aan ſommigen te kennen gaf, „ dat men ſpoedig „ daarop diende te beſluiten, *wilde men niet, door Holland*, „ *daarin verhinderd worden*." Van HOEKELUM en NICOLAAS FAGEL voerden in de Stad, bij alle hunne vertrouwden, dezelfde taal. In de twee andere Kwartieren werd dezelfde voorſlag, door lieden van hunnen aanhang, gedaan, en op alle mooglijke wijzen den leden ſmaaklijk gemaakt. De ſlaafſche Ridderſchap, die alleen daar voordeel bij behaalen kon, neig-

de 'er gereedlijk toe. Maar, gelukkig ontbrak hun de magt, om 'er mede voorttegaan: dewijl, om daar toe besluiten, eene Landschaps Vergadering moest beleid worden; waartoe de Regenten, in de Provintie *Gelderland*, na het vertrek der *Franschen*, slegts bij voorraad aangesteld, buiten bijzonder verlof van den Stadhouder, niet bevoegd geoordeeld werden. Die van *Nijmeegen*, den Prinse daartoe verlof verzogt hebbende, werden door hun, den 2 Januarij, in het Jaar 1675, gemagtigd, om als eene *Provisioneele Regeering* dier Stad, over eenige zaaken, den dienst van de Provintie betreffende, de Ridderschap en Gemagtigden tot de Provisioneele Regeering in de andere Steden van het Kwartier, te mogen samenroepen, en ook, des noods, te mogen raadplegen met de andere Kwartieren, uit welke de *Provisioneele* Regeeringen van *Zutphen* en *Arnhem* insgelijks gemagtigd werden, om de Ridderschap en Steden van elk Kwartier te mogen vergaderen.

Dit tot zo verre bekuipt zijnde, kwamen de Kwartieren, kort daarna, bij een. Na eerst afzonderlijk, en daarna onderling geraadpleegd te hebben, namen ze, op den 29 Januarij, een eenparig besluit, *om den Prins van* ORANJE, *en deszelfs mannelijke nakomelingen, uit erkentenis zijner uitstekende dienſten, de Hooge Regeering des Vorstendoms Gelder en des Graafschaps Zutphen aantebieden, onder den titel van Hertoge van Gelder en Graave van Zutphen*; een aanbod, waar mede de vrijheid van dat gewest, met éénen slag, ter neder geveld werd. In de Steden had men, door allerlei middelen en wegen, het zo verre weten te brengen, dat de zelve daartoe mede gestemd hadden. Daags daar aan werd den Prinse, die zig te *Zuilenstein* bevond, kennis gegeeven van dit besluit, 't welk zeker buiten zijne voorkennis niet te werk gesteld en genoomen zal zijn. De aanbieding van deeze nieuwe Hoogheid, was hem, buiten twijffel, aangenaam; doch hij vond niet raadzaam, dezelve aanteneemen of afteslaan, zonder alvoorens de gedachten der andere Gewesten daarop verstaan te hebben; welke hij voorts innam, houdende zig, inmiddels, te *Zuilenstein*, *Amerongen* en *Dieren* met de jagt onledig. De Heeren, die hem verzelden, dronken dikmaals, over den maal-

maaltijd, op de gezondheid van den *Hertoge van Gelder*; ja, een hunner was laag genoeg; *de gezondheid van den Graaf van Holland* inteſtellen; 't welk evenwel, zegt men, door den Prins kwalijk genomen werd. Die van *Utrecht*, als onder het dwangjuk zugtende, raadden den Stadhouder, het aanbod te aanvaarden, en gaven 'er hem kennis van door vier Gemagtigden, onder welke zig bevond PIETER ROSA, zwager van den Raad-Penſionaris FAGEL. In *Holland* waren de meeste Steden van gevoelen, dat men zijne Hoogheid moest raaden, voor de aanvaarding dier waardigheid te bedanken; de beſluiten der *Zeeuwſche* Steden kwamen hier mede genoegzaam overeen. Al het welk dan ten gevolge had, dat de Prins, om den argwaan, die tegen hem begon te ontſtaan, nog eenigzins den mond te ſtoppen, beſloot, voor de aangebódene waardigheid te bedanken. De oogmerken der familie van FAGEL werden dus verijdeld.

Zie *Vaderlandſche Hiſtorie*, XIV Deel, bladz. 345, enz. Temple, *Memorien*, enz.

FAGEL, (MR. FRANCOIS) eerſte Griffier der Algemeene Staaten, werd, op deszelfs verzoek, in de maand November, des Jaars 1744, uit aanmerking van zijnen hoogen ouderdom, van dat gewigtig en moeilijk ampt ontſlagen, en door zijnen neef, den tweeden Griffier, MR. HENDRIK FAGEL, opgevolgd, en voorts als tweede Griffier aangeſteld, de Heer en Mr. JACOB GILLIS. MR. FRANCOIS FAGEL overleed den 4 *O*ctober, van het Jaar 1746.

FAGEL, (MR. HENDRIK) Griffier der Algemeene Staaten, was, in het Jaar 1748, een der Staatsleden, welke benoemd waren, om aan wijlen den Prinſe van *Oranje*, WILLEM DEN IV, wegens *Holland*, het Diploma te overhandigen, waarbij dezelve, als Erf-Kapiteín en Erf-Admiraal van de Unie, werd aangeſteld. Ook verzelde de Griffier zijne Hoogheid, in dat zelfde Jaar, te *Amſteldam*, zittende met den Prins, den Graaf VAN BENTINCK en den Requestmeester DE BACK, in de Lijt-

koets

koets van den Prins. Zedert het Jaar 1744, tot heden toe, wordt door dien Heer de gemelde post bekleed.

FAGEL, (AGNES) eene Jonkvrouwe van 90 Jaaren, zuster van den Griffier GASPAR FAGEL, en Moei van den tegenwoordigen Griffier, overleeden in *'s Hage*, den 22 November van het Jaar 1751, zijnde gebooren in het Jaar 1661.

FAGEL, (MR. FRANCOIS BENJAMIN) werd, in 't Jaar 1753, Schepen te *Haarlem*, in het Jaar 1756 Raad en Burgemeester aldaar, welke waardigheid hij nog bekleedde in het Jaar 1777. In het Jaar 1761, werd hij, door de Staaten van *Holland*, aangesteld tot Baljuw en Stadhouder van de Lenen van *Brederode*, en Meesterknaap van het Jachtgerigt aldaar.

FAILLE, (ABRAHAM LA) was, in het Jaar 1619, Predikant in de *Nieuwe Tonge*, en werd, als behoorende tot de *Remonstranten*, in dat zelfde Jaar, door de *Klasis van Leyden*, in zijnen dienst geschorst, en, om dat hij de *Canons der Dordrechtsche Sijnode* weigerde te ondertekenen, vervolgens geheel afgezet. Op den 10 van de maand September, nevens anderen, voor Gecommitteerde Raden verscheenen zijnde, en aldaar weigerende, de *acte van stilstand* te teekenen, werd hun het Land ontzegd, en zij, door eenige Staaten Boden, naar *Waalwijk* gevoerd. ABRAHAM LA FAILLE was de zoon van BERNARDUS LA FAILLE, voorheen Predikant in *'s Gravenhage*. Deeze, schoon tot de *Contra-Remonstranten* behoorende, was, echter, onder anderen, door de *Delftsche Sijnode*, voor den tijd van zes weeken, in zijnen dienst geschorst, met bedreiginge van hem voor gedeporteert te zullen houden, indien hij, binnen den tijd van zes weeken, aan de Sijnode geene voldoening gaf. Dewijl 'er geene andere bezwaaren tegen hem waren, dan alleen, dat hij een vriend van UITENBOGAART was, en hij zig daarop stil hield, verstond de Sijnode, dat het vonnis van gedreigde afzettinge moest volvoerd worden. Andere, van een meer Vredelievenden geest, waren van oordeel, dat BERNARDUS voor de *Sijnode* gedagvaard, en hem de verzoening moest worden aan-

I. TAFEL VAN HET GESLACHT VAN DELLA FAILLE.

LEONARD DELLA FAILLE, of LEOPERDO DELLA FAILLE, was afkomstig van Conftantinopels. Volgens de Italiaenſche Hiſtorieſchrijvers was hij voormaals een der rijkſte en magtigſte Burgers van Napels, gelijk hij't nog uit de pragtige en koſtbaare Paleizen, welke hij aldaar gebouwd heeft, onder anderen op het Voorgebergte van Pauſilipe, aan de Voorſteden beleend; in welke Provinciën zijn Wapen zich vertoonde, zijnde een Schild met drie Leeuwenkoppen, in 't goud gevoerd, twee over de overigen tegen elkander ſtaande, en de woorde in Azur gekeurd. Daarenboven had hij in Zee, Galeien en oorlogs toegerust, met welke hij dikmaals Krijgstogten deedt naar de Levant, tegen de Turken en Mooren, welke hij menigmaalen verſloeg. Tot een Zinnebeeld of Zegeteken daar van nam hij, voor een Helmſtuk van gemelde Wapen, Eene Halve of Wasſende Maan. Hij trouwde *Maria Delfaſo*, dochter van *Jan Baptiſta Delfaſo*, Heer van *Granaar*, eene der voornaamſte jonkvrouwen der Stad, bij welke hij eenen zoon verwekte, naar zijnen Grootvader van Moeders zijde ingelijks *Jan Baptiſta* genaamd, en eene dogter, naar haare Moeder, *Maria* geheeten.

1. JAN BAPTISTA DELLA FAILLE, of DELLA FAILLA, Bevelhebber der Ruiterije van Paus Alexander den VI van dien naam, in den oorlog, welken zijne Heiligheid voerde tegen Virginio en Paulus Urſini, vijanden der Kirke, Aanhangers van den Koning van Frankrijk, Karel den VIII, in den Jaare 1495. Hij trouwde met *Lucida Baldo Della Rovere*, zuſterlijke dochter van *Guido Baldo Della Rovere*, Hertog van Urbino, bij welke hij, onder anderen kinderen, de volgende verwekte.

2. *Maria Della Faglia*, of *Della Faille*, was de vrouw van *Bernardo Ruffo*, Graave van Scigla Sorrapi en Nicotera, waar van voortkwam Don *Fabrizio Ruffo*, Graaf van Scigla de Spinazzi en Nicotera, in het Koningrijk Napels. En hiervan Scipio Antonio hoar wil gekweeten hebben voor de dochter van *Jan Baptiſta Della Faile*, was zij ongelukkig zijne zuster, en wij zijn geblieken te wil het berigt eens anderen Italiaenſchen Geſlagkundige.

BAPTISTA, of JAN BAPTISTA DELLA FAGLIA, meent te uit te geboorte, en ſtond in blaakende gunst bij Paus Paulus den III, uit het huis van Farneſe, dat, in den Jaare 1537, hem benoemde tot de waardigheid van Wereldlijken Raadsheer der Kerke, onder het getal der veertig Edelen van de Stad Caſtro ſtelde, en tot een bijzonder en uitnemend gedenteken zijner genegenheid drie Leliën in zijn Wapen deedt. En dewijl bij den Aanlang van Pieter Lodewijk van Farneſe, Hertog van Caſtro, landwaarts en goedig aanhield, werd hij uit de gemelde Stad verdreven, met zijne huisvaſte huisſlaven en vaſtende goederen de wijk neemende naar Vlaanderen. Hier trouwde hij met *Margarita de la Barre*, gebortige vrouwe van *Heraghem*, tabij *Kortrijk*, dogter van *Otto de la Barre*, gebeid Tiscont, Heer van *Moucron*, en van gemelde *Heraghem*, en van vrouwe *Johanna van Kortrijk*, zijne huisvrouwe.

Scipio Antonio zegt, in zijne Napolitaanſche familiën, dat hij gedood werdt met den gemelden Hertog: dat zijn huis geplunderd en zijne kinderen gekwetst worden. Hierin dwaalt hij: want hij vlugtte met zijne goederen naar Vlaanderen, daar hij de reeds volgende stamen verwekte. Zie A.

A. BAPTISTA, of JAN BATISTA DELLA FAILLE; 2 kinderen.

1. *Jan Baptiſta Della Faille*, ook naar Caſtro, in zijn zevenſtendo of achtſtendo Jaar, en vervolgde zich bij Pieter Lodewijk van Farneſe, Hertog van Caſtro, ten dien tijde zijn geheer bij zijne onderdanen, als mede bij Keizer Karel den V, en bijzonder bij die van Caſtro, en Piacenſe, alwaar hij nieuwe Wetten gemaakt, en aan de Regering der Steden verſcheiden hebbende, de Burgers, door over zee afgezonden, op zekeren dag gewapend in zijn Paleis te zien, en met dolken afmaken, verpondde voorts zijn Lijk uit het veſſter, onder het roepen van Koningklijk! Keizerlijk! Vrijheid! Vrijheid! waar door de gemelde Steden onderworpen wierden aan de magt der Keizers, met welken de gemelde *Jan Baptiſta Della Faille*, eerlang zijn dier na, wederkeerde naar Vlaanderen, zijn Vaderland, alwaar hij te Kortrijk trouwde met de dochter van *Marten van der Berghe*, Lid der Regeringe der Stad; bij had bij haar gezin kinderen.

2. OTTO DELLA FAILLE, die geraakt ter eere van Heere *Otto de la Barre*, Heer van *Moucron*, zijnen Grootvader van Moeders zijde. Hem viel ten deele de Heerlijkheid *Heraghem*, alwaar hij trouwde met *Margarita van Caſtighen*, dogter van *Jan Chevalier*, Heere van *Rodes*, en van *Catharina de Hallewin*, dogter van Gilles, Heer van *Hallewin*. Hij ſtierf te *Moucron*, nalatende bij zijne huisvrouw drie kinderen.

1. JAN GILLES DELLA FAILLE, Heer van *Heraghem*, trouwde met *Catharina de Tollenaere*; hij ſtierf te Moucron, in den Jaare 1512, en werd in de Kerk aldaar begraven.

2. *Margareta Della Faille*, was de huisvrouw van *Gerard de Tollenaere*, broeder van *Catharina*.

3. *Catharina Della Faille*, Abdis van het Klooſter van Poeghem, bij Oudenaarden, van de Orde van St. Cues.

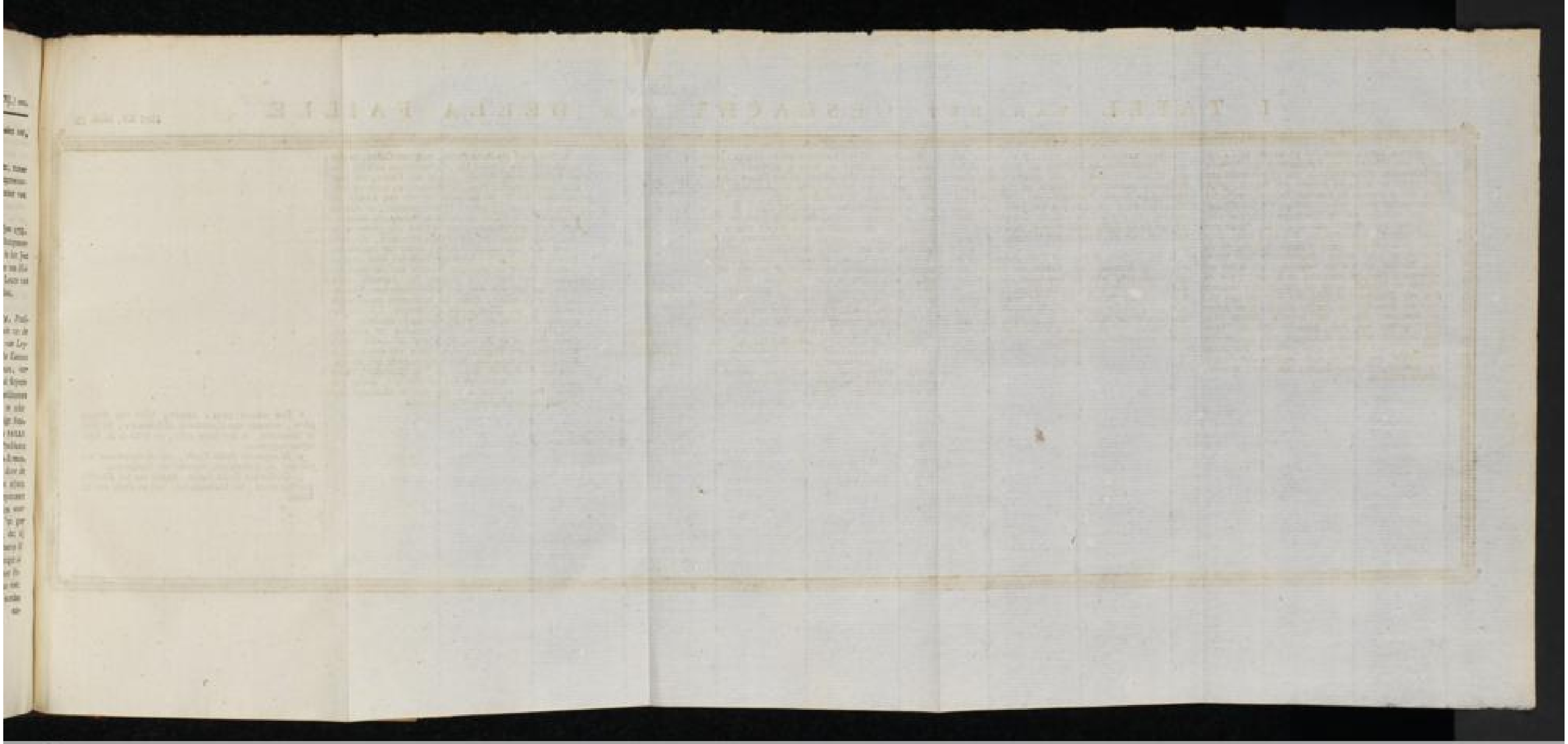

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

LEONARD DELLA FAILLE, of LEOPARDO DELLA FAGLIA, was afkomſtig van Conſtantinopole. Volgens de Italiaanſche Hiſtoriſchrijvers was hij voormaals een der rijkſte en magtigſte Burgers van Napels, gelijk blijkt uit de pragtige en kostbaare Paleizen, welke hij aldaar geſtigt heeft, onder andere op het Voorgebergte van Poſilipe, aan de Voorſteden belend, in wier Frontiſpies zijn Wapen zich vertoonde, zijnde een Sabel met drie Leeuwenkoppen, in 't goud gevat, twee met de aangezigten tegen elkander ſtaande, en de voorſte in Azur gekast. Daarenboven hadt hij in Zee, Galeien ten oorloge toegerust, met welke hij dikmaals Kruistogten deedt naar de Levant, tegen de Turken en Mooren, welke hij menigmaalen verſloeg. Tot een Zinnebeeld of Zegeteken daar van nam hij, voor een Helmſtuk van gezegde Wapen, Eene Halve of Wasſende Maan. Hij trouwde *Maria Delfaſo*, dochter van *Jan Baptista Delfaſo*, Heer van *Geuzane*, eene der voornaamſte jonkvrouwen dier Stad, bij welke hij eenen zoon verwekte, naar zijnen Grootvader van Moeders zijde insgelijks *Jan Baptista* genaamd, en eene dogter, naar haare Moeder, *Maria* geheeten.

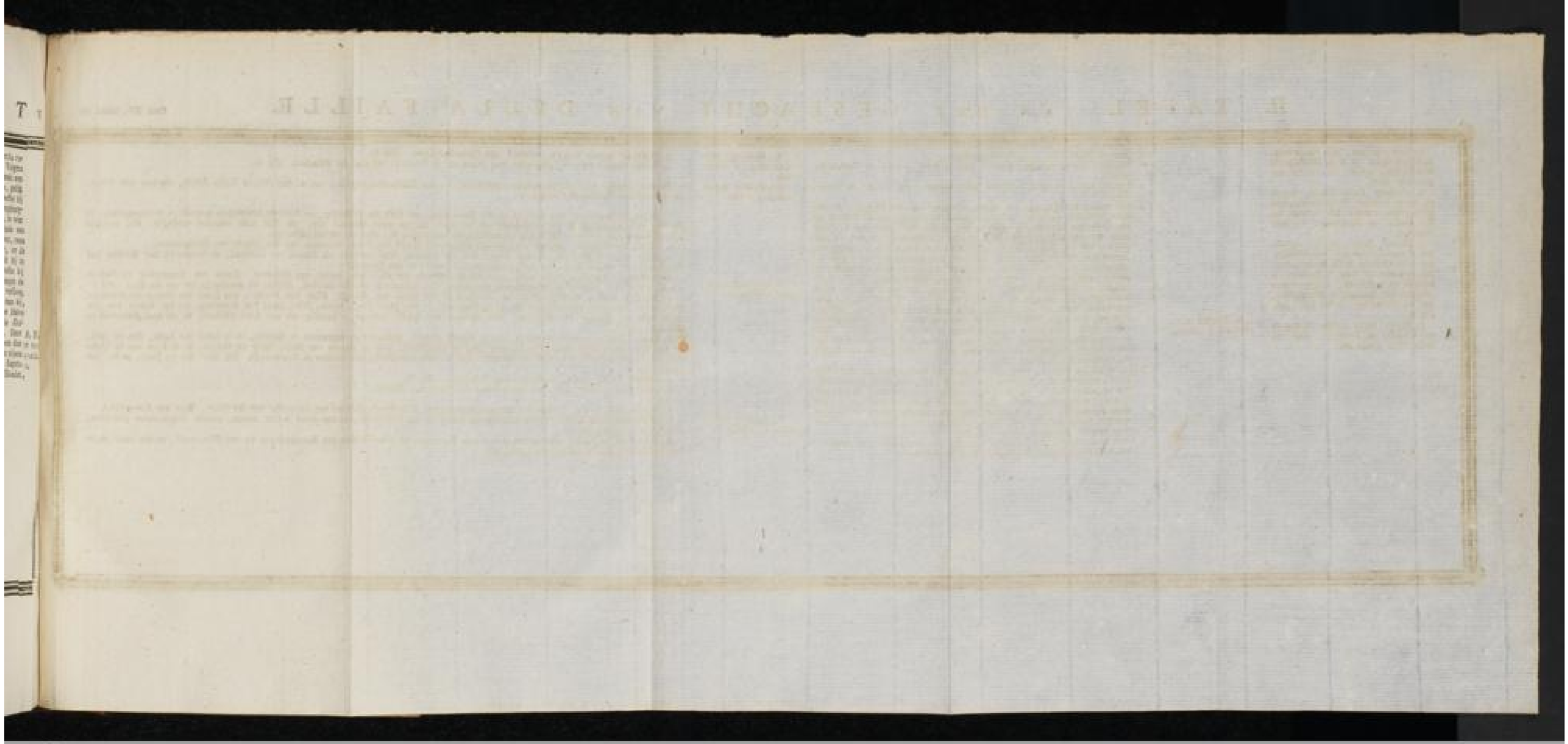

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

II. TAFEL VAN HET GESLACHT VAN DELLA FAILLE.

1. *Jan Baptista Della Faille* volgde zijnen vader op in de Heerlijkheid *Weveghem*, alwaar hij zonder erfgenamen stierf.

2. *Adriaan Della Faille*, volgde op zijnen broeder in de Heerlijkheid *Weveghem*, welke hij verkogt aan den Heere van Mouscron, en stierf kinderloos.

3. *Pieter Della Faille*, trouwde met *Francesca Calvaert* van Saligniés, een Edel Geslacht in de Nederlanden; bij verwekte bij haar 6 kinderen: 4 zoonen en 2 dogters, welgenen zijnen vaderen wil, geraakte te *Weveghem*, den 24 November, in het Jaar 1546. Zie B.

4. *Maria Della Faille*, Nonne in het Klooster te Peteghem, waar van haare Moei Abdis was.

B. PIETER DELLA FAILLE, 6 kinderen.

1. *Joanna Della Faille*, ongehuwd gestorven.
2. BERNARD DELLA FAILLE, gehuwd met vrouwe *Isabella de Courstains*. Zie C.
3. PIETER DELLA FAILLE, gehuwd met vrouwe *Joffina de la Porte*. Zie D.
4. JAN DELLA FAILLE, had tot vrouwe *Cornelia van der Capelle*, uit een Edel Vlaamsch Geslacht. Groote diensten bewees hij aan de Prinsen uit het Huis van Oostenrijk, bijzonder aan Keizer Ferdinand den I; gelijk blijkt uit eigene brieven van Zijne Keizerlijke Majesteit van den 18 Augustus, van het Jaar 1564: als mede aan Filips den II, in het beleg van Antwerpen, in den Jaare 1585, alwaar hij het grootste deel der uitstekende post te bevechten, hem voor haarden Vaste te schenken; bij welke gelegenheid hij, benevens zijnen broeder *Jakob Della Faille*, veele elenden en smaadheden leed. Uit aanmerking hier van wierd hij, na de bemagtiging der Stad, door den Prince van *Parma*, vereerd met een goeden brief, waar aan een aanzienlijke brug van het zelfde overal, met het Portrait van zijne Majesteit van de eene, en die van den Prince aan de andere zijde. Nog heden word die brief in het Geslacht bewaard. Men en vonden zijn begraven in Onser Lieven Vrouwe Kerk te Antwerpen. Op dien Graf zijn uitgebeeld de Wapenen van *Della Faille*, *van der Capelle*, *Calvaert* en de *Haze*. Zie E.
5. JACOB DELLA FAILLE, Heer van *Beerlaer*, *de Baesperghem* en van *Westbroek*, getrouwd met *Johanna van Ganzel*. Hij deed veele groote diensten aan Filips den II, bijzonder in het beleg van Antwerpen, in den Jaare 1584, alwaar hij, benevens zijnen broeder *Jan*, het veld uit te zoeken wagt vervaarde, zig te begeven onder de schutsmantels van hunnen wettigen Vorst, welchen hoedje word hij gevat en gevangen gezet, doch voor eene groote Somme gelds. Zie F.
6. *Catharina Della Faille*, gehuwd met *Jan van de Wiele*, geproven uit een Edel en Burgemeesterlijk Geslacht in de Stad Gend.

C. BERNARD DELLA FAILLE, 2 kinderen.

D. PIETER DELLA FAILLE, 1 Kind.

E. JAN DELLA FAILLE, 2 kinderen.

F. JACOB DELLA FAILLE, 3 kinderen.

1. BERNARD DELLA FAILLE, gehuwd met *Christina Cens*. Zie G.
2. ROGER DELLA FAILLE, getrouwd met *Anna de la Planche*, of *van der Planken*. Zie H.

PIETER, *graaf* VAN DELLA FAILLE, getrouwd, 1. met *Catharina Charles*; en 2. met *Maria Della Faille*, douairie van Karel, en van vrouwe *Cecilia de Grammaye*.

1. *Jakob Della Faille*, was Kolonel in den Jaare 1583, en tijde als de Hertog van Alençon Antwerpen meende te overrompelen; bij gelegenheid zich zo dapper in de verdediging van die Stad, dat 'er twee duizend man van zijn volk wierden verslagen. Hij trouwde met *Johanna van Hamele*, bij welke hij verscheiden kinderen hadt, allen ongehuwd gestorven.
2. *Maria Della Faille*, gehuwd met *Ludewijk Malapert*, Heere van *Rost*, Edelman van den Graave van Hoogstraaten.
3. *Ester Della Faille*, gehuwd met *Daniel van der Meulen*, Afgevaardigde der Staaten van Brabant, en Gezant bij den Koning van Frankrijk, van wegen de Staaten der Vereenigde Provincien, in den Jaare 1613.
4. JAN DELLA FAILLE, enige zoon, trouwde met *Maria van der Gust*, zuster van *Hendrik*, Heere van *Rauterfem* en *Pleisrighem*, Thesaurier Generaal en Schepen van Antwerpen. Dit Geslacht is een der oudsten, rijkslen en aanzienlijksten van die Stad. Zie K.
5. MARTEN DELLA FAILLE, Heer van de Stad en het Land van *Heusden*, Heer van *Vlyhe*, was Raad van Hunne Doorluchtige Hoogheden, en in de voorzaatgheid Gezant in Engeland, in den Jaare 1603, ouvers Prins Karel van Arenberg, tot het sluiten van een vrede met den Koning van Engeland. Hij trouwde met *Odille Stecker*, afcomstig uit een Edel Geslacht in de Stad *Berkenrode* in *Zwaben*. Zie L.
6. KAREL DELLA FAILLE, gehuwd, 1. met *Maria Celosse*, gestorven en begraaven te Rastlib, in 't Land van Luik, den 16 Julij, in het Jaar 1573; en als nog blijft als Heer en Graaf van, met de nazaten van *Della Faille* en *Celosse*, in de Kerk van St. Quintin, in Onser Lieve Vrouwe Koor te Hasselt. Ten tweede trouwde hij met *Cecilia de Grammaye*. Hij stierf den 13 Junij, in het Jaar 1617. Zie M.
7. STEVEN DELLA FAILLE trouwde *Anna Schetters*. Zie N.
8. *Anna Della Faille*, getrouwd met *Robbert van Echeren*, Ridder.

1. *Maria Della Faille*, Vrouwe van *Baesperghem* en van *Westbroek*, gehuwd met *Alexander van der Goes*, Heer van *Ravenschot*.
2. *Cecilia Della Faille*, Vrouwe van *Baesperghem* en van *Westbroek*, in den staat haarer staat, zonder erfgenaamen gestorven, gehuwd met *Cornelis Heers*.
3. *Juliana Della Faille*, gehuwd met *Jakob van Hertzeel*; zij was Vrouwe van *Baesperghem* en van *Westbroek*, in den staat beide samen, zonder erfgenaamen gestorven.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

1. *Jan Baptista Della Faille* volgde zijnen vader op in de Heerlijkheid *Wevelghem*, alwaar hij zonder erfgenaamen ſtierf.

2. *Anthony Della Faille*, volgde op zijnen broeder in de Heerlijkheid *Wevelghem*, welke hij verkogt aan den Heere van Mouscron, en ſtierf huwbaar.

3. *Pieter Della Faille*, trouwde met *Vincentia Calvaert* van Saſignies, een Edel Geſlacht in de Nederlanden; hij verwekte bij haar 6 kinderen: 4 zoonen en 2 dogters, volgens zijnen uiterſten wil, gemaakt te *Wevelghem*, den 24 November, in het Jaar 1546. Zie B.

4. *Maria Della Faille*, Nonne in het Klooster te Peteghem, waar van haare Moei Abtdis was.

B. PIE
FAILLE;

1. B
2. R

PIET
en van

1. *Ja*
gedroeg
met *Jo*
2. *M*
3. *E*
Frankri
4. JA
ghem,
5. M
Hooghe
vrede i
Zwaben
6. K
in het
tin, in
1617.
7. S
8. *A*

1. *M*
2. *Co*
gehuwd
3. *J*
beide zu

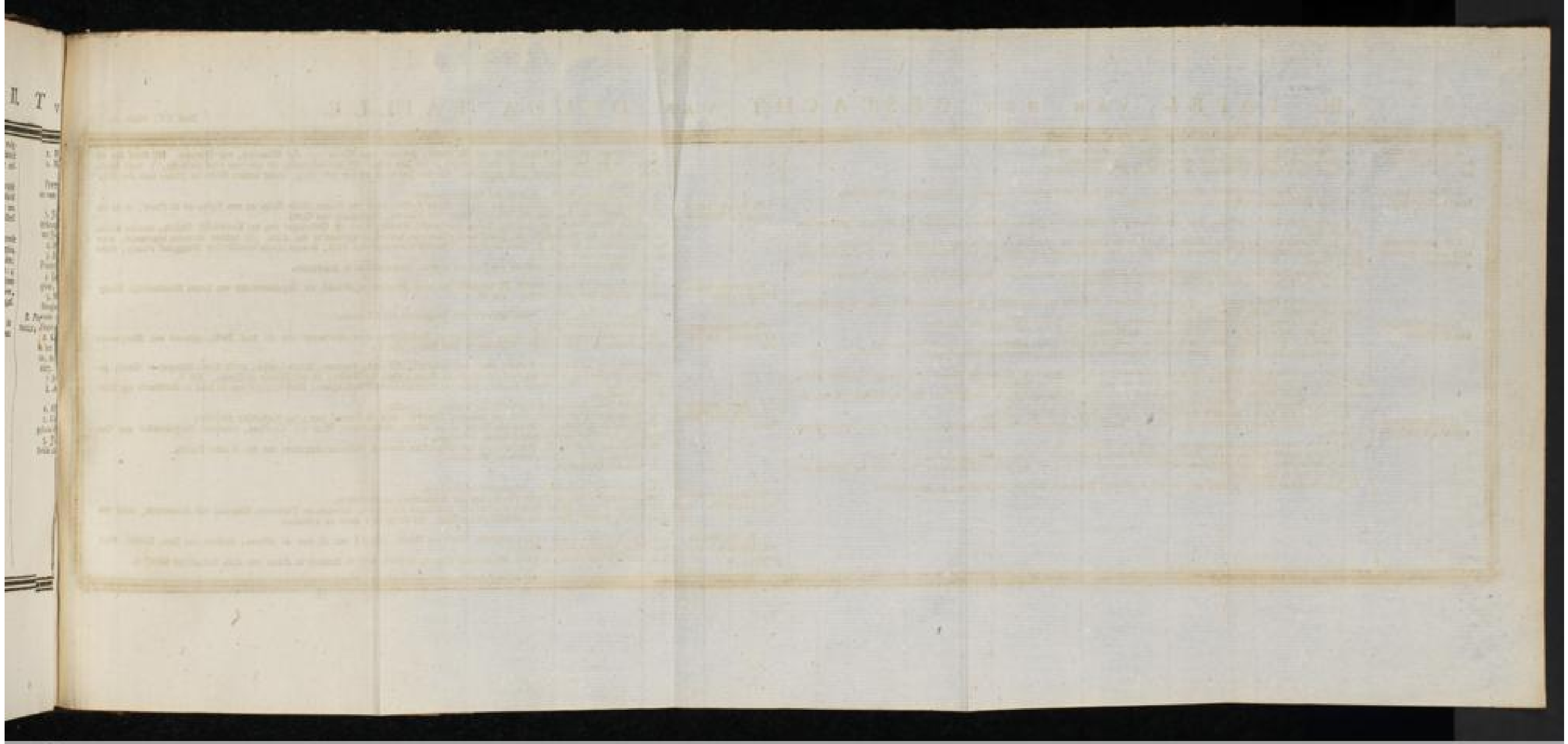

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

III. TAFEL VAN HET GESLACHT VAN DELLA FAILLE.

G. BERNARD DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. FERMYN DELLA FAILLE, gehuwd met *Elizabeth Camerlin*. Zie O.
2. *Daniel Della Faille*, Stadhouder van den Vierde van Brederode.
3. *Jakob Della Faille*, Schildknaap, van den Heere de la Roche Creyel.

H. ROGIER DELLA FAILLE; 2 kinderen.

1. *Jan Della Faille*, ongehuwd gestorven, in den Jaare 1648, en begraven in de Kerk der Karmelieten, te Antwerpen.
2. *Anna Della Faille*, gehuwd met *Jan Bertrimont*.

I. PIETER, genoemd FLAT DELLA FAILLE; 4 kinderen.

1. *Pieter Della Faille*, Ridder, Heer van *Hermelen Ruchelfijn*, en gewezen Minister-Conseillaris der Troepen, gehuwd met *Isabella Boots*.
2. JAN BAPTISTA DELLA FAILLE, Ridder, Heer van de Landen van *Alfonde* en van de Sint *Lenkebe*, enz. President van den Raad van zijne Majesteit in Vlaanderen; gehuwd, 1. met *Maria van den Broek*; 2. met *Maria de Cordes*, Vrouwe van *Gaasbeek*. Zie F.
3. *Catharina Della Faille*, gehuwd met *Philippus de la Motte*, Heer van Ingelbeen, Kapitein van eene Kompagnie Walsch voetvolk.
4. *Joan Della Faille*, gehuwd met *Anna Maria van den Broek*.

K. JANTJE DELLA FAILLE; 5 kinderen.

1. *Maria Della Faille*, getrouwd met *Andreas Happart*, Edelman van Maastricht, Geheimschrijver der Koningin in zijn Hoogen Raad van Brabant, zonder kinderen gebleven.
2. JAN DELLA FAILLE, Schepen der Stad Antwerpen, gehuwd met *Judith Diepenbroeke*. Zie Q.
3. *Melchior Della Faille*, Heer van *Wissenbroek*, ongehuwd gebleven.
4. *Balthasar Della Faille*, Heer van *Wissenbroek*, na zijne broeders dood, gehuwd met *Catharina van der Gucht*.
5. ALEXANDER DELLA FAILLE, tweede zoon, Schepen van Antwerpen, gehuwd met *Maria Faillon van Stalbergen*. Zie R.

L. MARTYN DELLA FAILLE; 8 kinderen.

1. JAN DELLA FAILLE, Ridder, volgde op zijnen vader in de Heerlijkheid en Baronie van *Noyelle*, trouwde met *Adriana Maes*, eenige dochter van *Engelbert Maes*, Ridder, Raad van State, President der Nederlanden. Zie K.
2. *Karel Della Faille*, Ridder, Heer van Lalaing, 's Konings Geheimschrijver in den Raad van State en Geheimen Raad, getrouwd met *Helena Maes*, dochter van den President, zonder kinderen gebleven.
3. *Martin Della Faille*, getrouwd met *Sabersal van den Driel*, Raad van Vlaanderen.
4. *Sibilla Della Faille*, getrouwd met *Jakob de Faria*, Regenmeester van 's Konings Huis, Raad in het Parlement van Mechelen.
5. DANIEL DELLA FAILLE, getrouwd met *Livinia van Hasselen*. Zie T.
6. PIETER DELLA FAILLE, diende zijner Majesteit in vele Krijgstogten, getrouwd met *Anna de la Hove*. Zie U.
7. *Katharina Della Faille*, gehuwd met *Melchior de Lonqüy* bij dezen een nagelaten Zoon makende, in de Kerk der Jezuiten met zijn Wapen over in ongehoorden.
8. *Isabella Della Faille*, gehuwd met *Arnold de Horion*, Heere van *Geldorp*, Generaal der Leenwaarddelen.

M. KAREL DELLA FAILLE; 5 kinderen.

1. JAN KAREL DELLA FAILLE, Heer van Rijsenen, gehuwd met *Maria van den Wouwere*, van Quenast. Hij stierf den 16 *Oktober*, in het Jaar 1641, en zij den 6 April, in het Jaar 1659. Zij was afkomstig uit een zeer Oud Geslacht, 't welk Mechelaren van de Stad Antwerpen heeft gegeven, zints het Jaar 1248 tot het Jaar 1559, onder andere *Gillis* en *Pieter van den Wouwere*. Zie V.
2. *Cornelia Della Faille*, gehuwd met Heraldik Lenaers.
3. *Maria Della Faille*, getrouwd met *Pieter Della Faille*, zoon van *Pieter Della Faille* en van *Juffrau de la Pont*, en in het tweede huwelijk met *Jan van der Sporren*, Heere van *Eekelen*, Vroedsman van Gend.
4. *Anna Della Faille*, gehuwd met *Pieter Everhards*, Ridder, Raad en Ontvanger van het Koninkrijk Napels, zonder kinderen gebleven. Zij hertrouwde met *Jan Filain*, Heer van Quyal, Burgemeester van Aath. Zij hebben malkaren nagelaten, waar van nog twee leven te zetten te *Filain de Wolle*, Generaal Ontvanger van Artois, zeven zijnen broeder den Burggraaf *Filain*, thans eersten Burgemeester van Gend.
5. *Isabella Della Faille*, gehuwd met *Joannes Santos*, Regenghierde te Antwerpen.

N. STEVEN DELLA FAILLE; 1 kind.

STEVEN DELLA FAILLE, Generaal Munteester van zijne Majesteit te Brussel, en Zegelbewaarder van hunne Doorluchtige Hoogheden, gehuwd met *Anna Lattre*. Zie W.

O. BERNARD DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. *Bernard Della Faille*, Schildknaap van den Burggraave van Nieuwburg.
2. *Christina Della Faille*.
3. JAN DELLA FAILLE, Schildknaap, Raadsheer en Hoofdschout voor zijn leven van de Stad Delft, gehuwd met *Margareta Bogge*, dochter van *Jakob Bogge*, Raad van de Stad Delft. Zie X.

P. JAN BAPTIST DELLA FAILLE; 8 kinderen.

1. PIETER DELLA FAILLE, Ridder, Heer van Asfeude, Ecbrove, Hermale, Maria Lierpe, eerste Eaux-Schepen te Gend, gehuwd met *Maria Catharina Hazaert*, dochter van Pieter, Heer van Molem, en van *Maria de Cordes*. Zie Y.
2. *Jan Baptista Della Faille*, Ridder, Heer van Pamelaere en Wambergnies, Hoofdschout van de Stad en Kasselrij van Belle bij in Vlaanderen.
3. *Gillis Della Faille*, Kommandeur van het Kapittel te Doornik.
4. *Augustinus Della Faille*, Heer van Sellaine, Kapitein onder de Ruiterij van zijne Katholijke Majesteit.
5. *Maria Della Faille*, gehuwd met *Pieter de la Motte*, Schildknaap, Heer van Crevelaer, voorheen Burgemeester van Oudenaarde, nadezelvent zestiendeerde Schepen te Brugge.
6. *Ferdinand Della Faille*, Kapitein van het Italiaansche voetvolk onder het Regiment van den Ridder Caraffa.
7. GEORGE DELLA FAILLE, Heer van Waasbeek.
8. *Hyacinth Della Faille*.

Q. JAN DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. *Jan Arnold Della Faille*, Schepen van Antwerpen.
2. *Alexander Philippus Della Faille*, een der Weduwaarden te Antwerpen.
3. *Maria Beatrix Della Faille*, gehuwd met *Balthasar des Cordes*, Schepen en Thesaurier Generaal van Antwerpen, zoon van *Jan Karel*, Ridder, Heere van Mildam en Sevenaar. Zij stierf in 't jaar 1721 den 1 October.

R. ELISABETH DELLA FAILLE, 9 kinderen.

1. JAN BAPTISTA DELLA FAILLE, Ridder, Heer van Reeth, gehuwd met *N. van de Werve*, dochter van *Jan*, Ridder, Heer van Hoevenen en Bouchoom. Zie Z.
2. *Maria Della Faille*, gehuwd met *Servaas Tilghes*, Kapitein over de Ruiterij in dienst van zijne Keizerlijke Majesteit.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

G. BERNARD DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. BERNARD DELLA FAILLE,
2. *Daniel Della Faille*, Stad
3. *Jakob Della Faille*, Schild

H. ROGER DELLA FAILLE; 2 kinderen.

1. *Jan Della Faille*, ongehu
2. *Anna Della Faille*, gehuw LLA

I PIETER, genoemd PIAT DELLA FAILLE; 4 kinderen.

1. *Pieter Della Faille*, Ridd
Isabella Boote.
2. JAN BAPTISTA DELLA FAIL
Raad van zijne Majesteit in V
signes. Zie P.
3. *Catharina Della Faille*, g
4. *Piat Della Faille*, gehuw LLA

K. JAN DELLA FAILLE; 5 kinderen.

1. *Maria Della Faille*, getro
Raad van Braband, zonder kind
2 JAN DELLA FAILLE, Sche EL-
3. *Melchior Della Faille*, H de-
4. *Balthazar Della Faille*,
5. ALEXANDER DELLA FAILL

L. MARTEN DELLA FAILLE; 8 kinderen.

1. JAN DELLA FAILLE, Ridd
oudste dochter van *Engelbert M*
2. *Karel Della Faille*, Rid
trouwd met *Helena Maas*, do IST
3. *Maria Della Faille*, getr kin-
4. *Sibilla Della Faille*, get
Mechelen.
5. DANIEL DELLA FAILLE, g
6. STEVEN DELLA FAILLE, d
7. *Kornelia Della Faille*, ge
zijn Wapen daar in uitgehouwen
8. *Isabella Della Faille*, geh AIL-

DER
kin-

III. TA

BERNARD DELLA FAILLE,
Daniel Della Faille, Sacr
Jakob Della Faille, Schil

Jan Della Faille, ongehu
Anna Della Faille, gehuwd
en.
Pieter Della Faille, Ridd
della Boote.
JAN BAPTISTA DELLA FAIL
ed van zijne Majesteit in V
es. Zie P.
Catharina Della Faille, g
Piat Della Faille, gehuwd
Maria Della Faille, getro
van Braband, zonder kind
JAN DELLA FAILLE, Schepen
Melchior Della Faille, Hede
Balthazar Della Faille, 1
ALEXANDER DELLA FAILLE
JAN DELLA FAILLE, Ridd
e dochter van Engelbert M
Karel Della Faille, Rid
d met Helena Maas, do
Maria Della Faille, getr
Sibilla Della Faille, getr
len.
DANIEL DELLA FAILLE, g
STAVEN DELLA FAILLE, d
Cornelia Della Faille, ge
gen door in uitgebouwen
Isabella Della Faille, geh

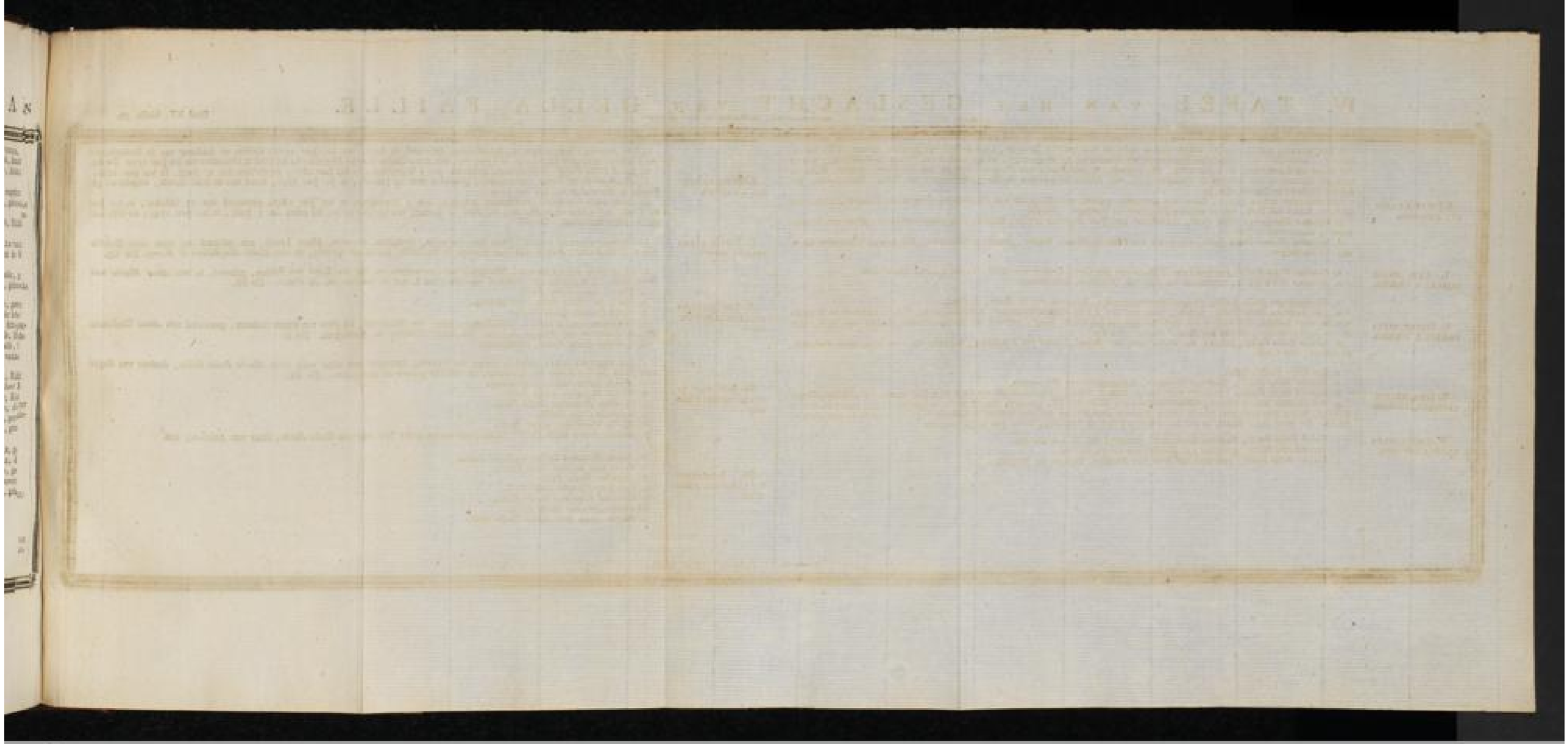

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

IV. TAFEL VAN HET GESLACHT VAN DELLA FAILLE.

5. JAN MARTEN DELLA FAILLE, volgde zijn vader op in de gemelde Baronnie, Land en Jool van Novelle, en was, in die hoedanigheid, Commissaris van wegen zijne Majesteit bij de verandering der Regeeringe, en het maaken van Wetten in Vlaanderen, nevens den Graaf van Rennenberg, in 't Jaar 1664. Hij trouwde, 1. met *Maria van Pitzhenz*, dochter van *Abraham*, Ridder, Raad en Generaal Ontvanger der Koningen in Vlaanderen; 2. met *Maria Magdalena de Berry*, Ridderesse van Tilloij, Hennuyville, een Adelijk Geslacht in Artois. Zie Aa.

5. JAN DELLA FAILLE; 4 kinderen.

1. ENGELBERT DELLA FAILLE, Baron van Scorpaix, gehuwd met *Margareta van Marfaar*, dochter van *Frederik*, Heere van Opdorp, Baron van Perk, en van wylaare Margareta de Bremaer. Zie Bb.
2. *Paulina Margaretta Della Faille*, huisvrouw van *Jan Baptista d'Oijs*, Ridder, Burggraave van Loon, Heer van Ridderwoude, Saaftcoeden en Heren.
3. *Johanna Helena Della Faille*, huisvrouw van *François Beiar*, Ridder, Heere van Wouthor, Schepen en Thesaurier Generaal van Antwerpen.

6. DAN. DELLA FAILLE; 2 kinderen.

1. *Valentin Della Faille*, getrouwd met *Isabella van der Gucht*, dochter van *Cæsar*, en van *Isabella van Fielen*.
2. *Susanna Della Faille*, huisvrouw van *Jan van Mechelen*, Schildknaap.

7. STEVEN DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. *Maximiliaan Della Faille*, Apostolisch Protonotaris, Kanonik van St. Bavo, te Gend.
2. *Jan Baptista Della Faille*, Ridder, Heer van den Huize Oudebalkewinkel, Hoofdschout van Gend, Kastelein en Kapitein van het oude Kasteel, Erf-Bailjuw van de Kastelenije van den Ouden Burg, gehuwd met *Barbara Trier*, dochter van *Jasse*, Heer van Ruddershoven, en van *Barbara d'Amant*. Zie Cc.
3. *Sibilla Della Faille*, gehuwd met *Pieter van den Broeck*, Heere van Roosberg, Kapitein van zeker Kompagnie Voetvolk, en Schepen van Gend.

8. JAN DELLA FAILLE DELLA FAILLE 2 KINDEREN.

1. *Jan Della Faille*, Jelab.
2. *Vincent Della Faille*, Heer van Rijmenant, Burgemeester van Wijnendaele.
3. *Isabella Della Faille*, huisvrouw van *Jan de Fassal*, Ridder, Algemeenlagte van den Adel in de Staaten des Graafschaps Namur.
4. AUGUSTINUS DELLA FAILLE, Gehelmschryver van Philips den IV, geboozen den 13 April, in het Jaar 1627, getrouwd den 19 October, in het Jaar 1660 met *Maria Anna Prevost Delval*, van een zeer aanzienlijk Geslacht in de Provincie Henegouwen en Artois. Hij dierf den 6 Maart, in het Jaar 1675; zij den 28 Augustus, in het Jaar 1676. Zie Dd.

9. STEVEN DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. *Jakob Della Faille*, Heer van Kouterve, getrouwd met *N. van der Elst*.
2. *Anna Della Faille*, getrouwd met *Michiel van Lanr*, Kolonel.
3. *Esther Della Faille*, getrouwd met *Don Jan Hidalgo*, Kapitein der Kuraffiers.

10. JAN DELLA FAILLE; 4 kinderen.

1. JAN HERMAN DELLA FAILLE, Schildknaap, geboozen in April, van het Jaar 1674; Griffier en Auditeur van de Rekenkamer van Holland, getrouwd den 7 Juli, in 't Jaar 1701 met *Anna Catharina van Heemskerk*; hij dierf in December van het Jaar 1739. Zie Ee.
2. *Jakob Della Faille*, Schildknaap, geboozen den 3 September, in het Jaar 1677; overleeden den 17 Junij, in het Jaar 1681.
3. *Abraham Della Faille*, Schildknaap, geboozen den 25 Januarij, in het Jaar 1676, Raad van de Stad Gendt; ongehuwd gestorven in November van het Jaar 1729.
4. JACOB DELLA FAILLE, Schildknaap, geboozen den 7 November, in het Jaar 1685, getrouwd den 25 October, in het Jaar 1716 met *Anna Maria de Marees*; zij dierf in Januarij van het Jaar 1720; hij zelve den 5 Junij, in het Jaar 1744: en zijn beiden te Delft begraaven. Zie Ff.

11. PIETER DELLA FAILLE; 1 kind.

JAN BAPTISTA DELLA FAILLE, Heer van Asfoode, Eecheloo, Herman, Maria Lierde, enz. gehuwd met zijne nicht *Isabella Klara Della Faille*, dochter van *Jan Maurijn Della Faille*, Baron van Novelle, en van *Maria Magdalena de Berry*. Zie Gg.

12. JAN BAPTISTA DELLA FAILLE; 6 kinderen.

1. ALEXANDER DELLA FAILLE, Markgraaf van Antwerpen en van het Land van Reijen, gehuwd, 1. met *Anna Maria van Breugem*, bij welke hij vier kinderen verwekte; en 2. met de Weduwe van *St. Vidor*. Zie Hh.
2. *Maria Anna Della Faille*.
3. *Balthazar Della Faille*, Schildknaap.
4. *Anna Isabella Della Faille*.
5. MELCHIOR DELLA FAILLE, Schildknaap, Heer van Waterloos, bij gifte van zijnen vaderen; getrouwd met *Anna Constantia Anfelme*, dochter van *Antonio Anfelme*, Thesaurier Generaal van Antwerpen. Zie Ii.
6. *Ignatius Della Faille*, Schildknaap.

13. JAN BAPTISTA DELLA FAILLE; 6 kinderen.

1. JAN FRANÇOIS DELLA FAILLE, Baron van Novelle, getrouwd met zijne volle nicht *Maria Della Faille*, dochter van *Engelbert Della Faille*, Baron van Everpoel, en van *Margareta de Maesfaar*. Zie Kk.
2. *Albert Della Faille*, Schildknaap.
3. *Maria Dorothea Della Faille*.
4. *Carolina Francisca Della Faille*.
5. *Gabriëlle Della Faille*.
6. *Maria Magdalena Della Faille*.
7. *Isabella Klara Della Faille*, gehuwd met haaren neve *Jan Baptista Della Faille*, Heer van Asfoode, enz.

14. MARTEN DELLA FAILLE; 7 kinderen.

1. *Maria Johanna Catharina Della Faille*.
2. *Franz Jan Baptist Della Faille*.
3. *Angelina Della Faille*.
4. *Gabrielle Thereſe Della Faille*.
5. *Carolina Francisca Della Faille*.
6. *Maria Jacoba Della Faille*.
7. *Maria Anna Magdalena Della Faille*.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

IV. TAF N

S. JAN DELLA FAILLE; 4 kinderen.

1. JAN MARTYN DELLA FAILL
nigheid, Commisfaris van wege
den Graaf van Renenburg, in '
Generaal Ontvanger des Konin
Adelijk Geflacht in Artois. Zie
2. ENGELBERT DELLA FAILLE
Opdorp, Baron van Perk, en v
3. *Paulina Margareta Della*
voorde, Santvoorde en Houe.
4. *Johanna Helena Della Fa*
raal van Antwerpen.

FAIL-

ELLA

T. DAN. DELLA FAILLE; 2 kinderen.

1. *Valerius Della Faille*, ge
2. *Sufanna Della Faille*, hu

U. STEVEN DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. *Maximiliaan Della Faill*
2. *Jan Baptista Della Faill*
van het oude Kafteel, Erf-Bal
re van Ruddershouwe, en van
3. *Sibilla Della Faille*, gehu
en Schepen van Gend.

TISTA
6 kin-

V. JAN KAREL DELLA FAILLE; 4 kinderen.

1. *Jan Della Faille*, Jefuit.
2. *Vincent Della Faille*, He
3. *Ifabella Della Faille*, hui
4. AUGUITINUS DELLA FAIL
October, in het Jaar 1660 met
Artois. Hij ftierf den 6 Maart

RTEN
7 kin-

W. STEVEN DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. *Jakob Della Faille*, Heer
2. *Anna Della Faille*, getro
3. *Esther Della Faille*, getr

LBERT
7 kin-

IV. TAF. N

1. Jan Martyn della Faill
nigheid, Commissaris van wege
den Graaf van Reneburg, in
Generaal Ontvanger der Kon
Adelijk Geslacht in Artois. Zie
2. Engelbert della Faille
Opdorp, Baron van Perk, en v
3. Paulina Margareta Della
voorde, Santvoorde en Hove.
4. Johanna Helena Della Faille
raal van Antwerpen.

1. Valerius Della Faille, ge
2. Susanna Della Faille, ha

1. Maximiliaan Della Faill
2. Jan Baptista Della Faill
van het oude Kasteel, Erf-Ba
ne van Ruddershouwe, en van
3. Sibilla Della Faille, geh
en Schepen van Gend.

1. Jan Della Faille, Jesuit.
2. Vincent Della Faille, He
3. Isabella Della Faille, hu
4. Augustinus della Fail
October, in het Jaar 1660 met
Artois. Hij stierf den 6 Maart

1. Jakob Della Faille, Heer
2. Anna Della Faille, getro
3. Esther Della Faille, get

LEET
7 kin-

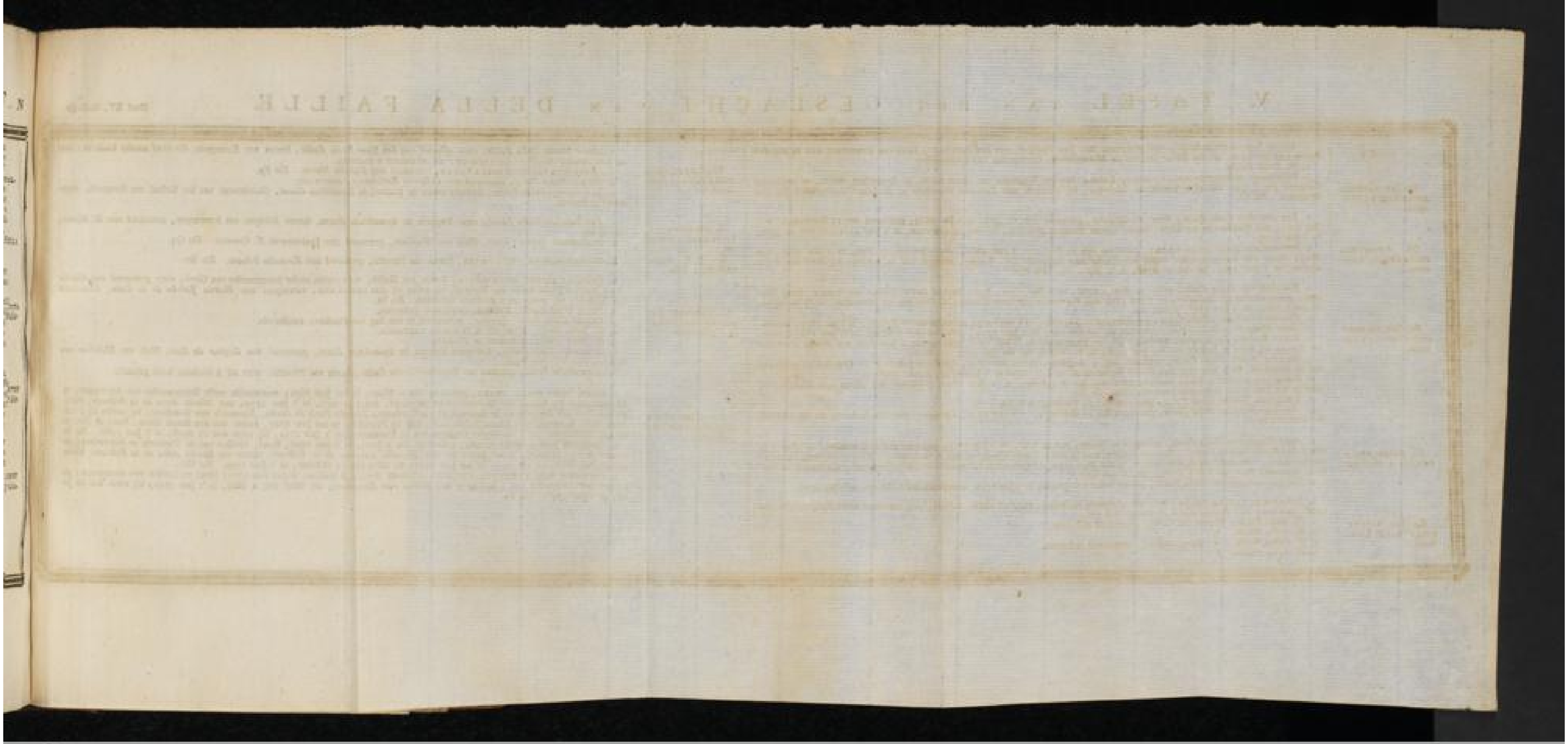

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

V. TAFEL VAN HET GESLACHT VAN DELLA FAILLE.

Cg. JAN BAPTISTA DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. *Maria Joanna Della Faille*, eerst getrouwd met *Jan François van den Kerkhoven*, Heer van Enzeveren; daar na met den Baron van Overloon, uit den Heere Origines en Memorandt, Gouverneur van Oudenaerden.
2. *N. Della Faille.*
3. FERDINAND HIPPOLYTUS DELLA FAILLE, Kolonel van een Regiment van zijnen naam, in Spaanschen dienst, en onderhoofd Generaal der Legers van zijne Katholieke Majesteit; hij trouwde met *Carolina Francisca de la Lata*, Burggravin van Oudenaerden. Zie Ll.

Dd. AUGUSTINUS DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. *Jan Augustyn Della Faille*, Heer van Colpoirt, gebooren den 15 Juli, in 't Jaar 1683, getrouwd den 13 November, in 't Jaar 1708, met *Cecilia van der Zype*, beiden zonder kinderen gestorven; hij den 13 Augustus, in 't Jaar 1715; zij den 18 Juni, in 't Jaar 1720.
2. HERMANUS JOSEF DELLA FAILLE, gebooren den 21 Juli, in 't Jaar 1688, getrouwd den 21 Mei, in 't Jaar 1691, met *Maria Agnes van Langenbergh*, dogter van *Rudolf van Langenbergh*, Ridder, Schepen van Antwerpen; hij sterf den 9 December, in 't Jaar 1703; zij den 22 April, in 't Jaar 1779. Zie Mm.
3. *Jan Lodewyk Della Faille*, gebooren den 2 April, in 't Jaar 1701, Raad der Stad Delft, Heer van Hoog en Laag Zwaluwe, getrouwd den 28 December, in 't Jaar 1729 met *Petronella Adriana Barrea*; zij sterf den 28 November, in 't Jaar 1739, hij den 5 Mei, in 't Jaar 1781, zonder uit.

Ee. JAN HERMAN DELLA FAILLE; 8 kinderen.

2. *Elisabeth Catharina Della Faille*, gebooren den 26 Augustus, in 't Jaar 1703, gestorven den 16 Januarij, in 't Jaar 1760, ongeh.
3. *Anna Margareta Della Faille*, gebooren den 16 Oktober, in 't Jaar 1704, gestorven den 5 Maart, in 't Jaar 1760, ongeh.
4. *Pieter Reinard Della Faille*, gebooren den 22 September, in 't Jaar 1706, getrouwd in 't Jaar 1733 met *Maria Henriette Borel*; hij sterf in Januarij van het Jaar 1738, zij in Oktober van het Jaar 1753, zonder uit.
5. *Bernard Jakob Della Faille*, gebooren den 4 Augustus, in het Jaar 1709, Raad van Justitie in de Ommelanden; getrouwd den 16 Augustus, in 't Jaar 1731 met *Maria Geertruida Maria*; hij sterf in 't Jaar 1748, zonder kinderen.
6. KONRAAD BONBELIS DELLA FAILLE, gebooren den 7 Oktober, in 't Jaar 1710, getrouwd met *Elena van Schagen*; hij sterf in het Jaar 1744, nalatende twee dochters. Zie Nn.
7. *Hildegonde Jakoba Della Faille*, gebooren den 11 Oktober, in 't Jaar 1713.
8. *Abraham Nicolaas Della Faille*, gebooren den 17 Februarij, in 't Jaar 1716, Luitenant onder de Ruiterij; hij sterf verscheiden dochters na.

Ff. JAKOB DELLA FAILLE; 2 kinderen.

1. *Anna Magdalena Della Faille*, gebooren te Hoorn, den 22 Juli, in 't Jaar 1727, getrouwd den 21 December, in 't Jaar 1750 met *Simon Pieter Collard Enguest*, Heer van Nauwelaers en Bloemendaal, Oud-Wagenaer van de Noorderwaard, Raad en Ontvanger Generaal van Gorinchem, Ontvanger van de Admiraliteit; in den Jaare 1739, *Afgevaardigde van gemelde Stad in de Vergadering der Staaten van Holland*; voormaals Page van Prinse Willem den IV van Oranje.
2. *Margareta Catharina Della Faille*, gebooren den 3 Augustus, in 't Jaar 1718, overleden den 20 Maart, in 't Jaar 1735.

Gg. JAN BAPTIST DELLA FAILLE; 5 kinderen.

1. JAN FRANÇOIS DELLA FAILLE, Heer van Aelmonde Eechelen, Herman Maria, Lierde, enz. tweemaal eerste Burgemeester van Gend, getrouwd met *Maria Klara de Haese*. Zie Oo.
2. *N. Della Faille*, Abdij van Gend, ongehuwd gestorven.
3. *N. Della Faille.* }
4. *N. Della Faille.* } Allen dochters, ongehuwd gestorven.
5. *N. Della Faille.* }

Hh. ALEXANDER DELLA FAILLE; 5 kinderen.

1. *Anna Maria Della Faille*, eerst gehuwd met den Heer *Della Faille*, Baron van Exmpole; die sterf zonder kinderen: daar na met *Arnold Matthieu Kabbeljaauw*; zij verwekten 2 dochters.
2. ALEXANDER FRANÇOIS DELLA FAILLE, getrouwd met *Gabriëlla Hurez*. Zie Pp.
3. *Caspar Denis Faille*, getrouwd met *Catarina Ruitschaert*, zonder uit.
4. *Jan Martyn Della Faille*, Kolonel onder de Ruiterij in Spaanschen dienst, Gouverneur van het Kasteel van Saragosa, ongehuwd gestorven.

Ii. MELCHIOR DELLA FAILLE; 2 kinderen.

1. *Jan Baptista Della Faille*, eerst Kapitein in Spaanschen dienst, daarna Schepen van Antwerpen, getrouwd met *N. Moens*, zonder uit.
2. ALEXANDER DELLA FAILLE, Heer van Wauthon, getrouwd met Jonkvrouwe *N. Courtois*. Zie Qq.

Kk. J. T. DELLA FAILLE; 2 kind.

ELISABETH MARTIN DELLA FAILLE, Baron van Nevelle, getrouwd met *Cornelia Schoute*. Zie Rr.

Ll. FERDINAND HIPPOLYTUS DELLA FAILLE; 7 kinderen.

1. FRANÇOIS ALBERT DELLA FAILLE, Baron van Huisse, meermalen eerste Burgemeester van Gend; eerst getrouwd met *Maria Anna Joanna Della Faille* van Nevelle, bij welke hij drie zonen had; vervolgens met *Helena Jakoba de la Lain*, Gravinne van Tilkoet, bij welke hij 2 dochters verwekte. Zie Ss.
2. *Pieter Della Faille*, Kolonel, ongehuwd gestorven.
3. *Caspar Della Faille*, Kolonel, gesneuveld in den slag van Pfaulino; zonder uit.
4. *N. Della Faille*, Kanonnik te Doornik; overleden.
5. *N. Della Faille*, Kanonnik te Doornik.
6. *Alexander Della Faille*, Luitenant Kolonel in Spaanschen dienst, getrouwd met *Regina du Bait*, Wed. van *Melchior van Susteren* van 't Gravenwezel.
7. *Anna Della Faille*, getrouwd met *Engelbert Della Faille*, Baron van Nevelle, wien zij 3 kinderen heeft gebaard.

Mm. HERMANUS JOSEF DELLA FAILLE; 2 kinderen.

1. KAREL JOZEF DELLA FAILLE, gebooren den 2 Maart, in het Jaar 1691; meermalen eerste Burgemeester van Antwerpen, en Afgevaardigde der Staaten van Brabant; eerst getrouwd, den 5 januarij, in 't Jaar 1719, met *Maria Anna de la Bistrate*, dochter van *François Ignatius de la Bistrate* en van *Catharina Theresia Rosa de Smits*, Baronesse van Boechout, bij welke hij 3 kinderen kreeg; andermaal met *Elena Josefa Goet*, den 13 Februarij, in het Jaar 1727, Ruiter van den Baron Goes, Raad en Schepen van Antwerpen; zij sterf zonder kinderen den 12 December, in 't Jaar 1752, hij zelve den 24 April, in 't Jaar 1760. Zie Tt.
2. EMANUEL JOSEPH DELLA FAILLE, gebooren den 3 Juli, in 't Jaar 1696, Raad, Griffier van de Thesaurie te Antwerpen; getrouwd den 17 Oktober, in het Jaar 1726 met *Theresia Karolina de la Bistrate*, zuster van *Maria Anna de la Bistrate*, boven gemeld; hij sterf den 27 Juli, in het Jaar 1745; zij zelve den 19 October, in 't Jaar 1751. Zie Mm.
3. PHILIPPUS HILBERTHUS DELLA FAILLE, gebooren den 24 Augustus, in het Jaar 1708; Raad en Griffier van Antwerpen; getrouwd den 6 Augustus, in 't Jaar 1739 met *Maria van Maerdeeck*; zij sterf den 2 Mei, in 't Jaar 1740; hij zelve den 26 Januarij, in 't Jaar 1743. Zie Vv.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Cç. JAN BAPTISTA DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. *Maria Joanna Della*
Baron van Ouvieres, uit a
2. *N. Della Faille.*
3. FERDINAND HIPPOLYTE; 5 kin-
Generaal der Legers van
denaarden. Zie Ll.

Dd. AUGUSTINUS DELLA FAILLE; 2 kinderen.

1. *Jan Augustyn Della F*
Jaar 1688, met *Cecilia van* OR DEL-
in 't Jaar 1720. kinde-
2. HIERONYMUS JOSEF DE
Maria Agnes van Langenb DELLA
cember, in 't Jaar 1725, zind.

Ee. JAN BERNARD DELLA FAILLE; 8 kinderen.

1. *Jan Lodewyk Della F*
luwe, getrouwd den 18 Dec
hij den 5 Maij, in 't Jaar 17 ND HIP-
2. *Elizabeth Catharina D* LA FAIL-
3. *Anna Margareta Dell* n.
4. *Pieter Reinard Della*
ter Borch; hij stierf in Janu
5. *Bernard Jakob Della*
den 16 Augustus, in 't Jaar
6. KOENRAAD KORNELIS
stierf in het Jaar 1744, nalaa
7. *Hillegonda Jakoba Del*
8. *Abraham Nikolaas Del* ONYMUS
den dochters na. FAILLE;

Ff. JAKOB DELLA FAILLE; 2 kinderen.

1. *Anna Magdalena Della*
met *Simon Pierre Collot d'Esc*
van Gornichen, Ontvanger va
land; voormaals Page van Pri
2. *Margareta Catharina D*

Gg. JAN BAPTIST DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. JAN FRANÇOIS DELLA F
Gend, getrouwd met *Maria*
2. *N. Della Faille*, Majoo
3. *N. Della Faille.*
4. *N Della Faille.*
5. *N. Della Faille.*

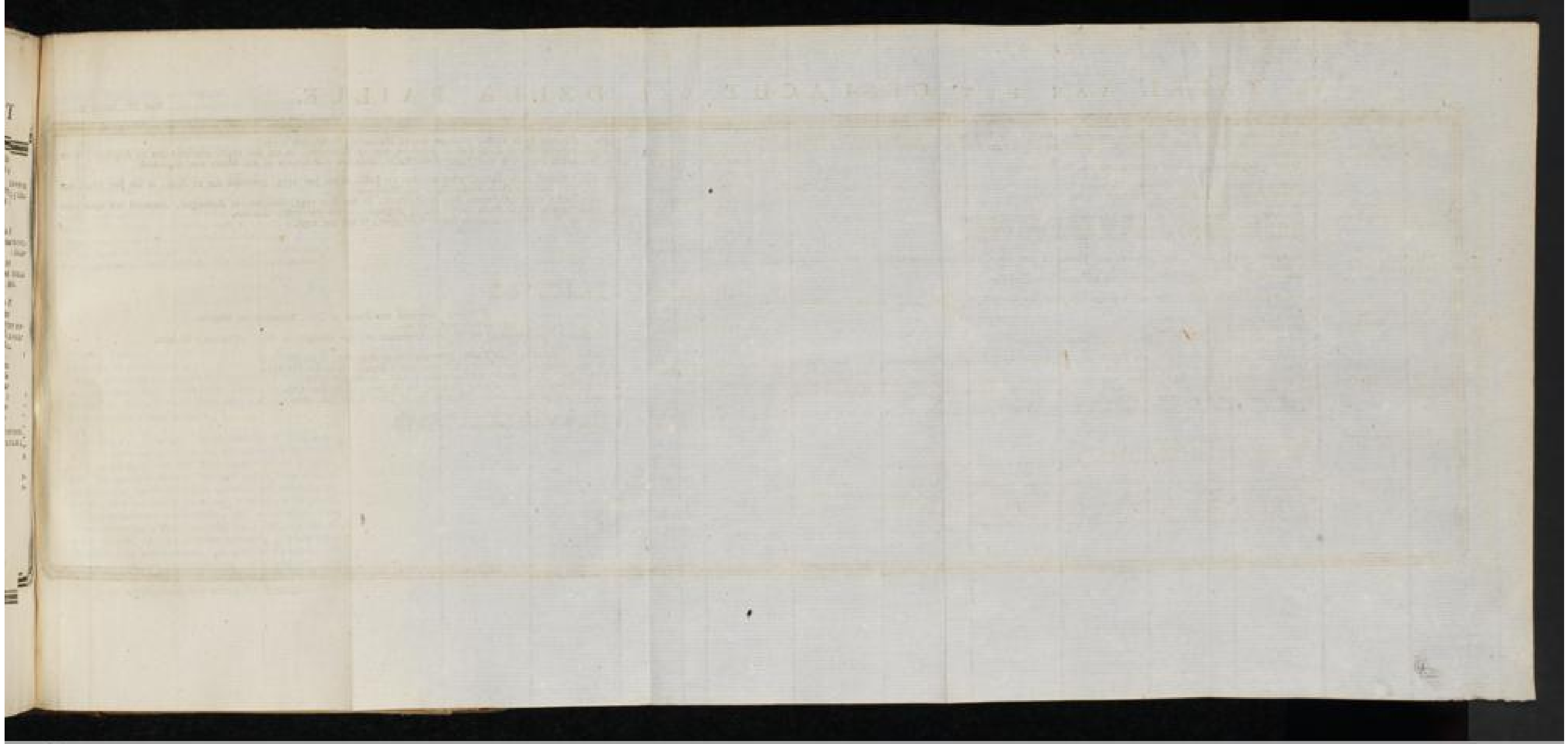

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

VI. TAFEL VAN HET GESLACHT VAN DELLA FAILLE.

Nic. Edmd. Ferd. Della Faille; 2 kinderen.

Otto Jan François Della Faille; 6 kinderen.

Pp. Al. Franç. Della Faille; 2 kinderen.

Qq. Al. Della Faille; 4 kinderen.

Rr. Edm. Hubert Della Faille; 3 kinderen.

Ss. Vinc. Albert Della Faille; 3 kinderen.

Tt. Karel Joseph Della Faille; 3 kinderen.

1. *Anna Theodora Della Faille*, eerst gehuwd met *Pieter Wouters*, die stierf den 30 April, in het Jaar 1759, zelfstandig eene dochter; daar na met *Pieter Godfried van Fierst*, Secretaris van den Hoogen Raad der Gemeenlen; zij stierf den 28 October, in het Jaar 1760.
2. *Cornelia Magdalena Della Faille*, gehuwd met den Heere *Hoedemyst*.

1. N. Della Faille, Heer van Aelmoede, Rocheloo, Maria Linde, enz. getrouwd met *Gisellaine de Tollenaere*. Zie Ww.
2. *Karel's Della Faille*, Schepen van 't Land van Waes.
3. *N. Della Faille*, Majoor van Gend.
4. *N. Della Faille*, getrouwd met den Heere Schoonaus; zij heeft 3 kinderen nagelaten.
5. *N. Della Faille*, getrouwd met den Baron van *Altet*; zij hebben kinderen.
6. *N. Della Faille*, gehuwd met den Heere *Berthout Northon*; zij hebben kinderen.

1. Alexander Della Faille, eerst getrouwd met Jonkvrouw van *Made*, die zonder kinderen stierf; daar na met Jonkvrouw *N. van Genst*. Zie Xx.
2. *Maria Theresia Della Faille*, echtgenoote van den Baron van *Arwenlage*.

1. *Jan Baptista Della Faille*, Heer van Wanloos, getrouwd den 18 April, in het Jaar 1759, met zijne nicht *Joanna Maria Della Faille*.
1. *François Della Faille*, jongman.
2. *Regina Della Faille*, jonge dochter.
4. *Maria Della Faille*, gehuwd met *Jan Landes*; hebben kinderen.

1. Engelbert Della Faille, Baron van Nivelle, eerst getrouwd met de Gravin van *Bergeyck*, die zonder kinderen stierf; daar na met *Anna Della Faille*, van *Huissle*. Zie Yy.
2. *Isabella Margarita Della Faille*, gehuwd met *Jakob Franz Josef Donnerstorer*, Graave van Monnyen. Zij hebben een zoon nagelaten, getrouwd met *Joanna Ernestina Albertina*, Gravinne van St. Aldegonde, zelfstandig 6 kinderen: 2 zoonen en 4 dochters; de tweede zoon is thans Ridder van Malthe.
3. *Maria Anna Joanna Della Faille*, gehuwd met *François Albert Della Faille*, Baron van Huissle; zij heeft 3 zoonen nagelaten.

1. *Pieter Baron Della Faille*, jongman.
2. *Maximiliaan Baron Della Faille*, Schepen van Gend.
3. *Albert Ridder Della Faille*, Officier onder het Dragonder Regiment van Ligne, ongehuwd gestorven.

1. Hubertus Jozef Della Faille, Heer van Colpoint, Majoor van Antwerpen, gebooren den 24 December, in het Jaar 1719, getrouwd den 24 November, in het Jaar 1748, met *Gabriella Theresia Joseph Colins*, dochter van *François Colins*, Raatsheer en Gecommitteerde in Raade van zijne Keizerlijke en Koninklijke Majesteit, en van *Cecilia de Wirst* van Lanerghem, enz.
2. *François Ignatius Della Faille*, gebooren den 15 Februarij, in het Jaar 1753. Zie
3. *Maria Theresia Della Faille*, gebooren den 15 October, in het Jaar 1744.

Uu. Ern. Jos. Della Faille; 2 kinderen.

Vv. Phil. Jos. Della Faille; 3 kinderen.

Ww. N. Della Faille; 3 kinderen.

Xx. Alex. Della Faille; 2 kinderen.

Yy. Engb. Della Faille; 3 kinderen.

Zz. Hub. Jos. Della Faille; 5 kinderen.

Aaa. Jan. Della Faille; 2 kinderen.

1. *Karel Emanuel Della Faille*, gebooren den 25 November, in het Jaar 1727.
2. *Klara Josepha Maria Della Faille*, gebooren den 19 November, in het Jaar 1741, getrouwd den 15 Augustus, in het Jaar 1761, met haaren neef *Jan Baptista Della Faille*, Heer van Wanloos.

1. *Joanna Maria Della Faille*, gebooren den 17 Julij, in het Jaar 1733, getrouwd den 18 April, in het Jaar 1759, met haaren neef *Jan Baptista Della Faille*, Heer van Wanloos.
2. Jakob Della Faille, gebooren den 29 Februarij, in het Jaar 1735, Schepen van Antwerpen, getrouwd met zijne volle nicht *Klara Josepha Maria Della Faille*, den 25 Augustus, in het Jaar 1761. Zie Aaa.
3. *Anthoni Della Faille*, gebooren den 22 September, in het Jaar 1736.

1. *N. Della Faille*.
2. *N. Della Faille*.
3. *N. Della Faille*.

1. *N. Della Faille*, jongman.
2. *N. Della Faille*, jongman.

1. *N. Della Faille*, Baron van Nivelle, getrouwd met *Marie de Cave*, Baronesse van Meghem.
2. *N. Della Faille*, Baron van Emerpaie, jongman.
3. *N. Della Faille*, Baronesse van Nivelle, huisvrouw van *Jan Anthoni de Boir*; zij hebben 5 kinderen.

1. *Catharina Theresia Della Faille*, gebooren den 30 Augustus, in het Jaar 1749.
2. *François Ignatius Della Faille*, gebooren den 5 September, in het Jaar 1750.
3. *Joseph Xavel Della Faille*, gebooren den 9 April, in het Jaar 1754.
4. *Maria Christina Della Faille*, gebooren den 18 Junij, in het Jaar 1755.
5. *Rosalie Joseph Della Faille*, gebooren den 25 Julij, in het Jaar 1758.

1. *Maria Della Faille*, gebooren in het Jaar 1762.
2. *Joanna Della Faille*, gebooren in het Jaar 1763.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

VI. T A V A N

Nn. KOENR. KORN. DELLA FAILLE; 2 kinderen.

Oo. JAN FRANÇOIS DELLA FAILLE; 6 kinderen.

Pp. AL. FRANC. DELLA FAILLE; 2 kinderen.

Qq. AL. DELLA FAILLE; 4 kinderen.

Rr. ENG. MARTEN DELLA FAILLE; 3 kinderen.

Ss. FRANC. ALBERT DELLA FAILLE, 3 kinderen.

Tt. KAREL JOZEF DELLA FAILLE; 3 kinderen.

1. *Anna Theodora Del*
dochter; daar na aan *Piet*OS. DEL-
het Jaar 1760. 2 kinde-
2. *Kornelia Magdalena*

1. N. DELLA FAILLE, R. HIER.
2. *Kornelis Della Faille*, LE; 3
3. *N. Della Faille*, Maj
4. *N. Della Faille*, getro
5. *N. Della Faille*, getro
6 *N. Della Faille*, gehu DELLA deren.

1. ALEXANDER DELLA FA
N. van Gendt. Zie Xx.
2. *Maria Thereſia Della* DELLA deren.

1. *Jan Baptista Della F*
Della Faille.
2. *François Della Faille* DELLA deren.
3. *Regina Della Faille*, j
4. *Maria Della Faille*, g

1. ENGELBERT DELLA FA S DEL-
daar na met *Anna Della Fa* kinde-
2. *Iſabella Margareta D*
nagelaaten, getrouwd met
dochters; de tweede zoon is
3. *Maria Anna Joanna* DELLA
laaten. deren.

1. *Pieter Baron Della F*
2. *Maximiliaan Baron D*
3. *Albert Ridder Della F*

1. HIERONYMUS JOZEF DE
1719, getrouwd den 24 Nov
lonel en Gouverneur in diens
2. *François Ignatius Della*
3. *Maria Thereſia Della*

aangeboden: doch hij weigerde te verſchijnen, en hield zig voor gedeporteert. De Sijnode beſchouwde toen haar vonnis als wettig, en beval hem, zig te gedragen als een onbeampt perſoon. BERNARDUS LA FAILLE verſcheen daarop, den 3 Augustus, voor de Sijnode, daar hij, in geſchrift, verklaarde, *dat hij ten onregt was geſuſpendeert en gedeporteert; dat hij niet begeerde dat men zijne zaak op nieuw zou overzien, maar dat hy zig als een ampteloos perſoon wilde gedragen.* De Sijnode wilde zijne zaak weder ter hand neemen; doch hij bleef bij zijn gevoelen, verklaarende de *acte van ſtilſtand* te zullen tekenen: zo als hij ook deed, in de maand September daaraanvolgende, met nog twaalf anderen.

Zie BRANDT, *Reformatie*, III. Deel, bl. 343, 864, 865, 886, 914 en 915.

FAILLE, (DELLA) een zeer Adelijk en oud Geſlacht, oorſpronkelijk uit *Conſtantinopole*, en waaruit voortreffelijke mannen, in alle takken van geleerdheid en weetenſchappen, zijn voortgekoomen. Van dit Geſlacht leeven nog heden, in *Braband* en *Holland*, veele aanzienlijke perſoonen, zo als, uit de bijgaande Tafels, te zien is.

FALKENBURG, (GERRARD) werd gebooren te *Nijmeegen*, en was, volgens het getuigenis van alle geloofwaardige Schrijvers, de kundigſte van alle *Nederlanders* in de *Griekſche* taal. Tot getuigen daarvan kunnen dienen, zijne geleerde aantekeningen, op het *Griekſche* Dichtſtuk van NONNUS. Hij was niet meer dan veertig Jaaren oud, toen hij, in het gevolg van den Graave van NIEUWENAAR, omtrent *Steinfort*, zeer zwaar beſchonken zijnde, van zijn paard viel, en zig zo zwaar bezeerde, dat hij kort daarna overleed, in 't Jaar 1578. Behalven zijne aantekeningen, op gemelde Dichtſtuk, die hij, in het 29 Jaar zijns ouderdoms, in 't licht gaf, heeft hij ook eenige *Griekſche* vaerzen nagelaten, die te vinden zijn in de aantekeningen van DOUZA op TIBULLUS. Meer an-

andere onuitgegeven werken van hem, worden te *Leiden*, in de Boekzaal der Academie, bewaard.

TESSIER, *Eloge*, tom. 3.

FALAIS of FELLAIS, is het laatste Dorp, onder de redemptie van *Staats-Braband*, liggende (gelijk alle de anderen) ook wel op den *Luikschen* Bodem, maar aan de grenzen van *Namen*, aan de Rivier *Mehaigne*, waar door deeze Provintie, van 't gebied van *Luik*, geſcheiden word. Dit *Falais* is meer een Vlek dan een Dorp, als zijnde groot en volkrijk. De Heer FRANCOIS MARIA FILIPS, Graaf van *Pontij*, enz. is thans eigenaar van dit Vlek, welk Jaarlijks, voor redemptie, opbrengt 384 gulden.

FAMA, (*Heer van*) maakte zig, in de maand Junij, van 't Jaar 1572, zeer vermaard, door het inneemen van *Valenchien*; doch zijne magt te gering zijnde om die Stad te konnen houden, moest hij dezelve den *Spanjaarden* weder inruimen. Het voornaamſte dat hem verhinderde, was, dat hij het Kaſteel niet te gelijk met de Stad had konnen bemagtigen. Het was rijklijk met *Spanjaarden* voorzien, en werd nog daarenboven verſterkt, door JOHAN de MENDOZA; 't welk onder de bende van den Heere VAN FAMA zodanigen ſchrik veroorzaakte, dat zij, voor dat ze werden aangevallen, de Stad verlieten, en die aan de *Spanjaards* inruimden.

BOR, *Nederl. Beroerten*, VI. Boek, fol. 275.

FAMARS, (CHARLES DE LEVIN, *Heer van*) werd, in het Jaar 1580, Gouverneur van *Mechelen*. TEMPEL, Heer van *Corbeek*, Gouverneur van *Bruſſel*, had aan de Staaten Generaal kennis gegeeven van den toeſtand der Stad, met aanwijzing van het geen daarop kon ondernomen worden, en 't geen hij hoopte, wel ten uitvoer te zullen kunnen brengen. De Heer van CORBEEK, daarop last ontvangen hebbende,

kwam

kwam met den Heer VAN FAMARS, en J. NORRITS, Kolonel onder de *Engelſchen*, met een deel volks, zo te voet als te paard, bij een vergaderd uit *Bruſſel*, *Lier* en *Vilvoorde*, in den vroegen morgen, voor *Mechelen*. Een Burger, genaamd Capitein GOVAERT, had de nachtwagt gehad aan de *Bruſſelſche* Poort, en het volk zeer vroeg van daar doen trekken. De *Engelſchen* maakten, aan de andere zijde van de Stad, een groot alarm, om het volk derwaards te lokken, terwyl het volk van de Heeren van CORBEEK en FAMARS, met ladders, de veſten aan de *Bruſſelſche* Poort beklommen. Daar binnen geraakt zijnde, begaven ze zig terſtond naar de markt, alwaar de Burgers in grooten getale vergaderd waren. Onder deeze bevond zig zeker Broeder PETER LUPUS, Provinciaal der *Carmeliten*, geheel in het harnas; welke LUPUS voorheen bewerkt hadt, dat *Mechelen* zig van de Unie ontrokken had. Op dit tijdſtip had hij weten te bewerken, dat twee hondert *Albaneeſen*, in der haast, waren binnen gelaten. Lang verweerden zij zig, door hulp van deeze, tot dat Broeder LUPUS, aan het hooft van dezelven, gekwetst werd, en dood ter nederviel; wordende dus zijne hoop, om Biſſchop van *Namen* te worden, geheel en al verijdelt. Eene menigte Burgeren insgelijks geſneuveld zijnde, redden zig de ſoldaaten met de vlugt; en dus bleeven de Heeren van CORBEEK en FAMARS meesters van de Stad. De eerstgemelde ſtelde alle de proceſſen, de Inwoonderen van *Holland* betreffende, in handen van de Staaten dier Provintie; waar voor hem eene vereering van 24000 guldens gedaan werd. Ook werd de Heer VAN FAMARS tot Gouverneur der Stad aangeſteld; waarna hij al wat hem mooglijk was aanwendde, om de zaaken in eene behoorlijke order te herſtellen. Hij voerde het bevel, tot in het Jaar 1585. Zeer zwaar werd, in dit Jaar, door de belegering van *Antwerpen*, *Mechelen* door hongersnood geprangd. Geen hoop op ontzet voor hande zijnde, vond de Heer VAN FAMARS zig genoodzaakt, de Stad te verlaaten; na, echter, vooraf, van de Burgerij, zo voor zig zelven, als voor de 12 vaandelen ſoldaaten, eene maand ſoldij geëiſcht te hebben: deeze aan hem voldaan zijnde, ſtelde hij de Stad in handen van den Marquis VAN-

REN.

RENTI, en begaf zig, met de zijnen, naar *Holland*. In het Jaar 1589, bevond FAMARS zig binnen *Heusden*, en ſchreef van daar, den 7 Augustus, brieven aan zijne Excellentie Prinſe MAURITS, met verzoek om onderſtand van volk en geld, alzo hij de tijding bekomen had, van eene ſpoedige verſterking, welke de vijand bekoomen zoude. Aan dit verzoek werd ook daadelijk voldaan, en hij daar door in ſtaat geſteld om de gevreesde muiterij niet alleen te voorkoomen, maar ook dapperen tegenſtand aan de vijanden te kunnen bieden. Voor 't een en ander werd hij naderhand, door de Staaten, plegtig bedankt.

Op den 18 Junij van het Jaar 1592, kwam de Heer VAN FAMARS, met 9 vaandelen Ruiters, van *Coeverden* terug, in het Leger voor *Steenwijk*. Hier berigtte hij, dat de weg naar *Coeverden* zeer goed was; dat men ook het geſchut, te water, zo nabij zoude konnen aanvoeren als men begeerde; dat het land zeer bekwaam was, om het Leger op het zelve neder te ſlaan; dat de eenigſte zwarigheid beſtond, in het aanbrengen van mond- en krijgsbehoeften, enz. In het beleg voor *Oortmarſum*, alwaar deeze dappere held, als Generaal van de Artillerij, het bevel voerde, was hij de eenigſte, welke aldaar ſneuvelde; dit ongeval gebeurde op den 30 van Julij. Sedert het Jaar 1566, dat is, van dien tijd af, dat het verzoekſchrift der Edelen aan de Gouvernante was aangebooden, had hij de wapenen, ten dienſte van den Staat, gedraagen. BOR zegt dat hij was een vroom Edelman, en gedeputeerde van de zaam verbondene Edelen.

Zie BOR, 14, 20, 26 en 29 Boek.

FARMSUM, oudtijds *Firmesheim*, *Fermeshem* en *Farmesſum* genaamd, ligt in het Oosterkwartier, *Oostergoo*, aan de zuidzijde van de Rivier de *Fivel*, niet verre van derzelver uitwatering, in den mond der *Eems*, en zo nabij *Delfzijl*, dat het genoegzaam onmiddelijk daar aan paalt.

Het is een groot en aanzienlijk Dorp, zijnde de Gereformeerde Gemeente aldaar de aanzienlijkſte en talrijkſte van de geheele Klasſis van *Appingadam*. Ten oosten van de Kerk ſtaat het

ALEXANDER FARNESE,
HARTOGH VAN PARMA EN PLAISANCE.
GOUVERNEUR GENERAELEN VELDTOVERSTE
IN DE SPAENSCHE NEDERLANDEN.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

XV. D! P! II.

Het Slot *Ripperda*, zij
aanzienlijk Geslacht, het
rechtbezat; doch waa
dere onderhoorige Dorp
van RENGERS. De tege
HERT SCOTTO, Baron
dit Dorp is vrij groot
Roomsche tijden was d
nunniken, welke een D
Landdeken, te gelijk
oeffende.

Tot de gemeenschap
Buurtschappen, *Gevesu*

FARMSUM, een A
Uiter-Huizen-Mede

FARNESE, (ALE
maard in de Geschie
oordeelen, eerst het
uit voortgekomen, in
king gehad hebben, te
Het Huis of Geslach
twee honderd Jaaren,
Castro voortgebragt; zij
grootsten luister is het ve
nadeelhand bekend onder
'Er zijn 'er, die meenen,
is. Doch waarschijnlijker
NESE oorspronglijk is uit
Farneto, niet verre van
nese, aan 't geheel den naam
de eerste van dien naam,
jaren 1027 en 1033. Hij
XV. DEEL.

het Slot *Ripperda*, zijnde het Stamhuis van dat aloud en aanzienlijk Geslacht, het welk deeze Heerlijkheid voortijds bij erfrecht bezat; doch waar uit het, daarna, benevens eenige andere onderhoorige Dorpen, overgegaan is tot het Geslacht van RENGERS. De tegenwoordige bezitter is, de Heer LAMBERT SCOTTO, Baron RENGERS *van Farmsum*. De Kerk van dit Dorp is vrij groot en van een Orgel voorzien. In de *Roomsche* tijden was dezelve een Kollegiaale Kerk, van Kanunniken, welke een Deken aan hun hoofd hadden, die, als Landdeken, te gelijk het gezag over eenige nabuurige Kerken oeffende.

Tot de gemeenschap van *Farmsum*, behooren mede de Buurtschappen, *Geveswaar*, *Amsweert* en *Tuukweert*.

Zie *Oudheden van Groningen*, bl. 127; BACHIENE, *Geographie*, bl. 210.

FARMSUM, een Adelijk Huis, in de nabuurschap van *Uiter-Huizen-Meden*, in de *Groninger Ommelanden*.

FARNESE, (ALEXANDER) of FARNESIUS, een naam zo vermaard in de Geschiedenissen der *Nederlanden*, dat wij nodig oordeelen, eerst het Geslacht, en daarna de personen, daar uit voortgekomen, in zo verre zij tot deeze landen betrekking gehad hebben, te leeren kennen.

Het Huis of Geslacht van FARNESE, heeft, sedert bijna twee honderd Jaaren, Hertogen van *Parma*, *Piacenza* en *Castro* voortgebragt; zijnde dus zeer oud en edel: zijnen grootsten luister is het verschuldigd aan ALEXANDER FARNESE, naderhand bekend onder den naam van Paus PAULUS DEN III. 'Er zijn 'er, die meenen, dat het uit *Duitschland* afkomstig is. Doch waarschijnlijker is het, dat het Geslacht van FARNESE oorspronglijk is uit *Toskanen*, daar het Kasteel van *Farneto*, niet verre van *Orvieto*, namaals verandert in *Farnese*, aan 't geheel den naam gegeeven heeft. PETRUS FARNESE, de eerste van dien naam, was Burgemeester te *Orvieto*, in de Jaaren 1027 en 1037. Hij nam de verdediging van den Stoel

van *Rome* op zig, tegen de Keizerschen, en verkreeg groote achting. PETRUS FARNESE DE II leefde in het Jaar 1099; deeze is geweest Burgemeester, en Kolonel onder de Kerklijke Ruiterij. In het Jaar 1164 liet hij, als opvolger in alle zijne ampten, na, zijnen Neef PRUDENTIUS, wiens zoon, PETRUS FARNESE DE III, zijn opvolger, en Burgemeester te *Orvieto* geweest is, in 't Jaar 1174. Deeze laatste hernam *Montepulciano*, hun voorheen ontnomen. Zijn vader was PEPO, een groot Krijgsman, Burgemeester in het Jaar 1183. Zijn broeder, RAINUNTIUS, volgde hem in alle zijne waardigheden op. PEPO's ZOON, RAINUTIUS DE II, was Hoofdbevelhebber over alle de troepen van den Kerklijken Staat, en sneuvelde in het Jaar 1288. NICOLAAS FARNESE, deszelfs broeder, nam de wapens voor den Kerklijken Stoel, en voor KAREL VAN ANJOU, op. *Orvieto* kwam daarna onder bestier van PETRUS DE FARNESE DEN IV, wiens broeder GUIDO Bisschop van die Stad was. PETRUS DE V van dien naam, was Generaal van de Republiek van *Florence*, en nam, in het Jaar 1360, *Piza* in; hij leefde nog in het Jaar 1388. RAINUTIUS FARNESE DE III, was Generaal van *Siena*, in het Jaar 1416; van *Florence*, in het Jaar 1424; van de Kerklijke troepen, in het Jaar 1432. Paus EUGENIUS DE IV beschonk hem met de gouden ROOS. PETRUS LUDOVICUS FARNESE, zijn ZOON, trouwde JOHANNA GAETAN DE SERMONETA, bij welke hij teelde ALEXANDER FARNESE, naderhand Paus PAULUS DEN III.

Eer hij den Pauslijken Stoel beklom, was hij gehuwd geweest, en had gehad tot Echtgenoote, CONSTANTIA (welke hij toen ter vrouwe gaf aan BIOFORCE DEN III, Graave van *S. Fiore*) die bij hem moeder werd van PETRUS ALOISIUS, door hem tot Hertog van *Parma*, *Piacenza* en *Castro* verheven, doch, om zijn slegt gedrag, in het Jaar 1547, te *Piacenza* vermoord. Van hem bleeven na drie zoonen: ALEXANDER, OCTAVIO en RAINUNTIUS, van welke de eerste en de laatste Kardinaalen en de tweede Hertog geweest is. Behalven deeze drie zoonen, had hij eene dogter, VICTORIA genaamd, gehuwd aan GUIDOBALD, Hertog van *Urbino*, die eenen zoon HORATIUS had, welke zonder erfgenaamen, in het beleg van *Hesdin*, sneuvelde. Het Geslacht van FARNESE is verder voortge-

geplant, door OCTAVIO, die, in het Jaar 1586, ſtervende, naliet ALEXANDER, Hertog van *Parma*, wiens zoonen waren, RAINUTIUS en ODOARDUS; welke laatſte Kardinaal, en de eerſte zijn opvolger in het Hertogdom was. Hij had twee zoonen, die beiden ſtom en doof waren. Zijn Staatsopvolger ODOARD ſtierf in het Jaar 1646. Onder zijne zoonen, zijn RAINUTIUS DE II en ALEXANDER, inzonderheid beroemd geweest. De laatſte was *Spaanſche* Generaal, en Gouverneur der *Nederlanden*, van het Jaar 1660 tot 1682, en is, in het Jaar 1689, ongehuwd geſtorven, nalaatende drie natuurlijke kinderen: een zoon en twee dogters. RAINUTIUS DE II was de vader van ODOARDUS, die vóór hem geſtorven was, in het Jaar 1693, en van FRANCISCUS. Uit den voornoemden ODOARDUS is nagebleeven eene dogter, ELISABETH genaamd, die, in het Jaar 1714, trouwde met FILIPS DEN V, Koning van *Spanje*.

FARNESE, (ALEXANDER) Kardinaal, Aardsbiſſchop van *Avignon* en *Montreal*, Biſschop van *Parma*, enz. was een zoon van PETRUS ALOISIUS FARNESE, en kleinzoon van Paus PAULUS DEN III, geboren te *Rome*, den 7 October, in het Jaar 1520. Paus CLEMENS DE VII ſchonk hem, onder verſcheiden Kerklijke bedieningen, ook het Bisdom van *Parma*. Op onderſcheidene tijden is hij geweest Biſschop van *Maſſa*, *Spoleto*, enz. Aartspriester van *St. Maria Maggiore*, en van *St. Pieter*, te *Rome*; Proost van *Wisburg*. Reeds in het 14 Jaar zijns ouderdoms, werd hij, door zijnen grootvader, tot het Purper verheven. Zijn doordringend verſtand en groote bekwaamheden deeden dien zelfden Paus beſluiten, hem, als Gezant, naar *Frankrijk* te zenden, om tegenwoordig te zijn bij de zamenkomst, die aldaar, in 't Jaar 1539, tuſschen Koning FRANCOIS DEN I en Keizer KAREL DEN V, ſtond gehouden te worden. Den Keizer naar de *Nederlanden* gevolgd zijnde, moest hij de geringe trouw van dien Vorst, kort daarna, ondervinden, en naar *Italie* wijken. Te *Genua* voegde hij zig weder bij hem, en overreedde hem tot een mondgeſprek met den Paus, dat gehouden werd, in het Jaar 1543, te *Buſetto*, gelegen tuſschen *Parma* en *Piacenſa*. Twee Jaaren daarna was hij op den Rijksdag te *Worms*, en gaf zig veel moei-

moeite, tot de opening van de Kerkvergadering te *Trente*, die op den 13 December van dat Jaar eenen aanvang nam. Ten tijde des overlijdens van zijnen grootvader Pauſe PAULUS DEN III, was hij te *Rome*, gelijk ook bij de verkiezing van JULIUS DEN III, die tot de Pauslijke waardigheid verheven werd, den 8 Februarij, in het Jaar 1550. Schoon deeze veele verpligting had aan den Kardinaal, verbond hij zig, echter, met den Keizer tegen *Parma*; waarom FARNESE raadzaam oordeelde, naar *Avignon* te wijken; van waar hij niet dan na den dood van JULIUS DEN III, in het Jaar 1555, naar *Rome* terug keerde, daar hij toen MARCELLUS DEN II op den zetel vond, die hem als zijnen vriend ontving. MARCELLUS kort daarna overleden zijnde, was hij voorzitter in 't Conclave, door 't welk Paus PAULUS DE IV verkooren werd: onder de Regeering van deezen, gelijk ook van andere volgende Pausſen, werden FARNESE's verdienſten zeer hoog geacht. Onze ALEXANDER FARNESE, die veele achting had voor alle geleerden, is geſtorven den 2 Maart van het Jaar 1589, en werd begraaven in de Kerk van de Paters Jeſuiten te *Rome*, daar hij zelve de ſtichter van was. Zijn Graffſtede, van rood marmer, is nog heden te zien, voor de trappen van het groot Altaar.

AUBERY, *Hiſt. des Card.* THUANUS.

FARNESE (ALEXANDER) Hertog van *Parma* en *Florence*, zoon van OCTAVIO FARNESE, en van MARGRETA, natuurlijke dogter van Keizer KAREL DEN V. Men zegt, dat hij, van der jeugd af aan, meer zucht tot allerlei lichaamsoeffeningen dan tot de geleerdheid deed blijken. Voor het grootst gedeelte aan het *Spaanſche* Hof opgevoed zijnde, was hij in blaakende gunst bij Koning EILIPS, die hem ook behulpzaam was, in zijn Huwelijk, met de *Portugeeſche* Prinſes MARIA, het welk, in het Jaar 1566, te *Bruſſel*, voltrokken werd. Hierna bragt hij eenige Jaaren in *Italie* door, en wel tot aan het Jaar 1571, wanneer die verbaazende toerusting ter Zee tegen de *Turken* gemaakt werd. Hij woonde den ſlag van *Lepanto* bij, en maakte zig meester van een der vijandelijke Sche-

Schepen. Zulk eene naauwe vriendschap onderhield hij met Don JAN VAN OOSTENRYK, dat deeze, bij de aanvaarding van de Regeering over de *Nederlanden*, FARNESE steeds bij zig begeerde te hebben, en in de gewigtigste zaaken zijnen raad opvolgde; zo dat hij, na het overlijden van Don JAN, in het Jaar 1578, tot deszelfs opvolger, zonder eenige de minste moeite, benoemd werd, en geduurende den tijd van 14 Jaaren de Landvoogdijschap bekleedde. In den aanvang van zijn bewind, verzoende hij *Artois*, *Henegouwen* en een gedeelte van *Vlaanderen* met *Spanje*, en deed dezelve van de *Spaansche* troepen ontruimen. In het Jaar 1579 overmeesterde hij *Maastricht*; doch de belegering daarvan koste niet alleen veel volk, maar ook hem zelven een zwaare krankte; waar door hij, een geruimen tijd, buiten staat bleef, iets van belang te kunnen onderneemen. *Kamerijk* werd te vergeefsch belegerd; doch *Doornik* viel in zijne handen, kort na dat de zijnen *Breda* overrompeld hadden. Tot groot genoegen van den Koning, wist hij de afgevallene Provintien, die het met hem hielden, te overreden tot het weder inneemen van vreemde troepen, waar mede hij, in het Jaar 1582, optrok tegen de *Franschen*, onder den Hertog VAN ANJOU. In het volgende Jaar maakte hij zig meester van *Duinkerken*, *Nieupoort*, *Wijnoxbergen* en *Dixmuiden*, en in het Jaar 1584, ten deele door geweld, ten deele door list, van *Gent*, *Brugge* en *Ieperen*. Niets scheen nu overig, dan het beleg van *Antwerpen*, waar toe hij zeer groote toebereidzelen maakte, en het eens begonnen hebbende, zo aanhoudend voortzette, dat hij, na een rond Jaar de Stad bezet gehouden te hebben, dezelve bemagtigde, op den 1 Augustus van het Jaar 1585.

Kort daarna werd hem, uit *Spanje*, de Ridderorde van het Gulden Vlies toegezonden. Dewijl hij aldaar sterk had aangehouden op de ontruiming van *Placenza*, werd hem zulks, uit aanmerking van zijne diensten, toegestaan: hoewel, volgens anderen, dit eerst geschied is, na den dood van OCTAVIUS, in het Jaar 1586 voorgevallen. In dit zelfde Jaar mengde hij zig in den *Keulschen* Oorlog, en nam, op aanhouden van den nieuwen Keurvorst ERNEST, *Nuijts* stormenderhand in. Naar *Vlaanderen* wedergekeerd zijnde, werd de Vesting *Sluis*, in

het Jaar 1587, door hem veroverd. Het volgende Jaar was voor hem niet zo gunſtig : want de onderneeming der zo genaamde *onoverwinnelijke Spaanſche Vloot*, tegen *Engeland*, zullende ondersteunen, en in gevalle van eene landing, als Generaal, het gebied voeren, had hij, voorheen, de *Engelſchen*, door onderhandeling tot vrede, in ſlaap zoeken te wiegen, en te *Duinkerken*, alle de noodwendigheden voor de verwacht wordende Vloot, en ter overvoering van het gantſche heir, met platboomde vaartuigen, doen in gereedheid brengen. Doch alle deeze maatregelen mislukten, en de gantſche Vloot, gelijk bekend is, onderging eene genoegzaame vernieling. Want, behalven den gegeeven last, om zonder vereeniging met PARMA niets te onderneemen, vernam hij daarenboven, volgens ingekomen berigt van den *Spaanſchen* Admiraal te *Duinkerken*, dat de gegeevene bevelen niet alleen zeer gebrekkig volvoerd waren, maar vond zig zelven daarenboven, door de *Nederlandſche* Vloot, zo naauw ingeſloten en bezet, dat het hem onmogelijk was, in Zee te kunnen loopen.

In *Spanje* werd hem dit ten kwaadſten geduid, en de geheele mislukking aan zijne traagheid toegeſchreeven; eene beſchuldiging, nogthans, welke in 't geheel geenen grond had. Ook mislukte hem, in dat zelfde Jaar, zijn aanſlag op *Tholen* en *Bergen op den Zoom;* waarbij nog kwam dat zijn meeste Krijgsvolk verliep, wegens wanbetaaling. Eenige voornaame *Spanjaarden*, die bij hem waren, ſpraken niet alleen, maar ſchreven zelfs ten zijnen nadeele, over zijne bedrijven, aan het Hof van *Spanje*, even als of hij, al te driftig tot het overrompelen van *Engeland*, den vredehandel, tot groot nadeel van de Vloot zelve, had afgebroken, en eenen toeleg had gemaakt op de Regeering over de *Nederlanden*. Van dit alles, door de Infante, die hem zeer beminde, heimelijk bericht uit *Spanje* ontfangen hebbende, trok hij het zelve zig zo zeer ter harte, dat hij, in het Jaar 1589, zeer krank werd, en de wateren te *Spa* moest gebruiken. De Koning, zijnen dienst niet konnende ontbeeren, nam, echter, zijne verontſchuldiging aan, en gaf hem last, de *Ligue*, in *Frankrijk*, te ondersteunen. Dat bevel des Konings

nings moest worden opgevolgd, schoon hij zeer ongaarne zag, dat de *Nederlanders* hier door lugt kreegen, en de reeds gemaakte voordeelen in gevaar zouden gesteld werden. In het begin van het Jaar 1589, eene heimelijke bijeenkomst, met den Hertog VAN MAINE gehouden hebbende, maakte hij, geduurende den geheelen winter, en een gedeelte van den volgenden zomer, de nodige bestelling; trok daarop, in de maand Augustus, van het Jaar 1590, met een aanzienlijk Leger, naar *Frankrijk*, noodzaakte den Koning het beleg van *Parijs* optebreeken, en nam daarop *Corbie* stormenderhand in. Het misverstand, tusschen hem en den Hertog VAN MAINE, was, echter, oorzaak, dat in 't vervolg niet veel verrigt kon worden: waarom hij, op het einde van het Jaar, agt duizend *Franschen* agter laatende, naar *Vlaanderen* terug keerde. Zijne afweezigheid was den *Spanjaarden* zeer nadeelig geweest, vermids de vijandelijke partijen tot aan *Brussel* toe stroopten, en Prins MAURITS, de eene plaats voor, en de andere na, bemagtigde. Op uitdrukkelijk bevel van het *Spaansche* Hof, moest hij, met het einde van het Jaar 1591, wederkeeren naar *Frankrijk*, om *Rouaan* te ontzetten. Op zijnen weg derwaarts, deed hij, tot meerder zekerheid, zig de Stad *Fere* inruimen, en hield, verscheidene maalen, een mondgesprek met den Hertog VAN MAINE; daar de oogmerken des *Spaansche* Konings, tot bijstand der *Ligue*, niet dan mistrouwen in de *Fransche* verwekten. PARMA, dus zelfs in de minste onderneeming, tegen het Koninklijk Leger, door DE MAINE, geduurig wederstreeft wordende, werd *Rouaan* wel ontzet; doch FARNESE was vooraf genoodzaakt, *Caudebek* weg te neemen, daar hij met een schoot door den arm gewond werd. Met moeite, vond hij grond voor een Legerplaats, om die Stad te dekken, en de nodige levensmiddelen te verkrijgen. Terwijl hij, intusschen, veel afbreuk door de Koninklijke troepen leed, werd hij gedwongen tot een gevaarlijke marsch, over de *Seine*, naar *Parijs*, op welke de Koning hem ligtelijk geheel had kunnen overhoop werpen; doch die, echter, zo gelukkig uitviel, dat hij 's Konings Leger, zonder het minste nadeel, ontkwam. In Junij van 't Jaar 1592, keerde hij, onpasselijk zijnde, naar de *Nederlanden*, en gebruikte wederom de wate-

ren te *Spa*. Vervolgens ondernam hij een vergeefschen aanslag op *St. Quintijn*, en rustte zig, op nieuw, toe naar *Frankrijk*. Ten dien einde naar *Arras* gereisd zijnde, nam zijne zwakheid zodanig de overhand, dat hij, den 22 November, of volgens anderen, den 4 December, des Jaars 1592, den geest gaf; nog dien zelfden dag had hij te paard gezeten, en verscheidene bevelen afgevaardigd. Zijn lijk werd naar *Italie* gevoerd.

Zijne onpasselijkheid word inzonderheid toegeschreeven aan het verval der *Spaansche* zaaken in de *Nederlanden*; en bijzonder daaraan, dat de schuld aan hem werd geweeten; of, volgens anderen, dat eenige *Spanjaarden* hem ten laatste niet meer vertrouwende, meenden, dat hij zig zelven tot Heer van de *Nederlanden* wilde opwerpen, of ten minste den Oorlog zo lang sleepende zogt te houden; en dat hij daarom heimelijk vergeeven zouden zijn: van dit laatste, echter, na dat zijn lijk geopend was, werd geene de minste blijk gevonden. Die onpartijdiger over hem geoordeeld hebben, zeggen, dat hij was een dapper, standvastig, voorzigtig, welspreekend en minzaam man.

Niettegenstaande zijn lijk, in eene maale gepakt, naar *Spanje* gezonden was, werd nogthans zijn uitvaart te *Brussel*, met groote pracht en staatsie, gevierd: dit zelfde geschiedde in verscheiden Steden van *Italie*, inzonderheid te *Rome*, den 3 April, in het Jaar 1593. Door den raad en het volk aldaar, als zijnde zijne Geboorteplaats, werd hem een marmeren Praalbeeld opgeregt, met een opschrift tot zijnen zonderlingen roem en lof, en daar nevens een Tafreel van zeer schoonen steen, in welken, in het *Latijn*, eenige regels stonden uitgehouwen, waarvan de vertaaling dus luidt.

„ ALEXANDER FARNESIUS, *zoon van* OCTAVIUS, *Hertog van Parma en Placenza den* III, *door* FILIPS, *Koning van Spanje aangesteld, om te Gouverneeren de Nederlandsche Provintien, die gehoorzaamheid weigerden. Heeft de sterke Stadt* Maastricht *met geweld ingenomen.* BIRON *in een veldslag overwonnen.* Duinkerken, Gent, Brugge, Yperen, Dendermonden, Brussel, Sluis, *en veel meer andere Steden geweldadig overmeesterd; of tot overgave gedwongen.* Antwer-

werpen, *voor menschelijke kracht bijna onwinbaar, gelegen op de Rivier de Schelde, rondsom met groote werken magtig bezet, overwonnen. Nuijts, van hem vermeesterd zijnde, heeft hij den Aardsbisschop van Keulen wedergegeeven. Alle de Nederlanders, woonende op het vaste land, wedergebracht onder de gehoorzaamheid van den Koning, en de H. Roomsche Kerke. Om deeze en andere zijne dappere daaden, is hij van den Roomschen Raad en het volk, vercierd met den tijtel van Oppersten* Imperator (*Veldheer*) *als waardig de Thriumphe der oude Romeinen; die zo hij ze niet te boven gegaan heeft, ten minste is gelijk geweest.*"

Hoe groot hij ook ware, heeft hij, nevens andere grooten, meer dan eens, den veranderlijken aart der Vorsten moeten smaaken. In den aanvang zijner bedrijven, beminde FILIPS hem zo sterk, dat de Hovelingen daar over schaamrood werden. Een van hen lei een brief in de Koninklijke Kamer neder, met het opschrift: *aan zijn Catholijke Majesteit, nu in dienst van den Hertog van Parma.* Op zekeren tijd met den Koning wandelende, struikelde hij over een steen; waarop een der Hofnavren zeide: „ Zie wel toe; want zo gij een„ maal op uw neus komt te vallen, zult gij niet ligt weer „ opstaan:" waarop de Koning antwoordde: *Indien hij valt, willen wij beiden vallen, op dat de een den anderen ophelpe.*

Hoe zeer, echter, FILIPS hem naderhand wantrouwde en haatte, is genoeg bekend. Men zie van hem verder: HOOFT; BOR; VAN METEREN, en andere Historieschrijvers van zijnen tijd.

FARNESE, (OCTAVIO) Hertog van *Parma*, zoon van PETRUS ALOISIUS, vader van ALEXANDER, zo even gemeld, en Neef van Paus PAULUS DEN III, werd geboren in het Jaar 1524. Gemelde Paus bewerkte het huwelijk tusschen hem en 's Keizers natuurlijke dogter, MARGRETA, weduwe van ALEXANDER DE MEDICIS, en naderhand Gouvernante der *Nederlanden*. Dit huwelijk, schoon tegen den zin der bruid, om reden dat OCTAVIO toen nog slegts 13 Jaaren oud was, werd, echter, op aandrijving van den Paus en den Keizer, voltrok-

ken; ſtaande beiden 'er even ſterk op, dat het met grooten luister zou gevierd worden. Weinig baatten de klagten der bruid, die voortbragt, hoe zeer men haar mishandelde, met haar, toen zij pas twaalf Jaaren oud was, te doen trouwen aan een ſterk volwasſen man, van zevenentwintig Jaaren; en nu zij volwasſen was, haar een kind van 13 Jaaren optedringen. Ook duurde het eenige Jaaren, eer zij haaren afkeer tegen hem overwon. OCTAVIO volgde, in het Jaar 1541, den Keizer naar *Algiers*; een bedrijf, 't welk de eerſte vonken van lieſde in het hart zijner Gemaalinne deed ontbranden. Want toen het gerucht liep, dat hij geſneuveld was, berouwde het haar, dat hij, om haare wrevelmoedigheid te ontgaan, dien togt ondernomen had. Na zijne terugkomſte, verzoenden zij, en leidden een genoegelijk leeven. Ook verliep 'er geen Jaar daarna, of zij baarde hem twee zoonen t'eenerdracht. OCTAVIO werd, ten zelfden tijd, met het Hertogdom van *Parma* en *Placenza* verrijkt. Naderhand begaf hij zig in dienst des Keizers, tegen de *Franſchen*. Tot het Jaar 1559, in den Oorlog in de *Nederlanden* gediend hebbende, keerde hij naar *Italie*, laatende zijnen zoon ALEXANDER bij Koning FILIPS. Ter belooning van zijne gedaane dienſten begeerde hij niets anders, dan het Hertogdom *Placenza* ontledigd te zien van het *Spaanſche* Krijgsvolk. Maar FILIPS hier toe niet kunnende beſluiten, en het ook niet raadzaam agtende te weigeren, bood hem, in de plaatze daarvan, aan, zijne Gemalinne de Regeering der *Nederlanden*, als Gouvernante, te willen opdraagen. OCTAVIO, in de verbeelding van zig daar door te noodzaaklijker bij FILIPS te zullen maaken, nam de aanbieding aan. Doch FILIPS, om hem in bedwang te houden, bedong dat de jonge ALEXANDER ten zijnen Hove moest worden opgevoed; met belofte, kort daarop aan hem gedaan, den Hertog verder genoegen te zullen geeven. MARGRETA vertrok hierop herwaards, en werd, zo door den Koning en haaren Gemaal, als door 's Lands Staaten, allerplegtigst ingehaald, en in die waardigheid geſteld. OCTAVIO DE FARNESE vertrok hierop, nog in dat zelfde Jaar, naar *Italie*; hebbende alvoorens zijne Gemalinne ten allerſterkſte aangeraaden, om bij den Koning aantedrin-

dringen op het terug ontbieden van de *Spaanſche* ſoldaaten. In het Jaar 1560, begon de Koning bedagt te zijn, om ALEXANDER, Hertog van *Parma*, in 't huwelijk te doen treeden. Zijn vader OCTAVIO had eerst het oog geworpen op de zuster van ALPHONSUS, Hertog van *Ferrara*; want hij oordeelde, dat de vriendſchap van nabuurige Vorſten een ſteunzel voor den Staat was; de Hertogin nam 'er insgelijks genoegen in. Doch de Koning begreep het anders; hij wilde niet, dat hij met de *Franſchen* zo naauw vermaagſchapt zou zijn, en ſchreef, den 9 December van gemelde Jaar, aan de Hertoginne, dat hij al voor lang aan een huwelijk gearbeid had, tusſchen ALEXANDER en de dogter van Keizer FERDINAND, hunner beiden oom. Doch FILIPS veranderde hier omtrent van gedachten, en liet zijne keuze vallen op MARIA, Prinſes van *Portugal*, zijnde de dogter van EDUARD en van ISABELLA VAN BRAGANCE; 't welke ook door ALEXANDER en MARGRETA werd goedgekeurd. Op den 8 October, in het Jaar 1565, werd dit huwelijk, te *Bruſſel*, met groote pracht voltrokken; om de plegtigheid bij te woonen, was OCTAVIO zelf uit *Italie* derwaards gekoomen.

De Hertogin het bewind aan ALBA overgedraagen hebbende, werd, in het Jaar 1568, door haaren Gemaal, met uitſteekende pragt, in *Italie* ontfangen. Hij overleed te *Parma*, den 17 September, van het Jaar 1586.

Zie STRADA, *Nederlandſche Oorlogen*, I Deel, bl. 64, 65, 66, 69, 70, 128, 234, 236, 242, 435, enz.

FARMA, eene Staate, in *Friesland*, in de Grietenij *Barradeel*, onder *Firdgum*.

FATUM, eene *Frieſche* Staate, in de Grietenij *Franekeradeel*, 1 half uur van *Tzum*, ten *Zuidoosten*.

FAUKELIUS, (HERMANUS) was, in het Jaar 1616, Gereformeerd Predikant te *Middelburg*, in *Zeeland*, alwaar hij in den

den dienst bevestigd werd, den 27 Junij, in het Jaar 1599. In dat Jaar werd hij, nevens anderen, beschreeven, ter bijwooning van de Kerklijke vergadering, welke te *Amsteldam* gehouden werd, om aantedringen op het houden van de Nationaale Sijnode. Men overwoog, op die vergadering, eene Resolutie, genomen bij de Staaten van *Gelderland*, ter zaake van de Kerklijke verschillen; in dezelve was goed gevonden en gelast, *dat haare Classe ten overstaan van het Hof, en etteliike Gedeputeerden des Landschaps eenig bekwaam middel van accomodatie, was 't mooglijk, zoude beraamen, of dat anders de Heeren, bij voorraad, eene tusschenorder zouden beraamen.* Deeze Resolutie beviel niet aan de Kerklijken, die van oordeel waren, dat alles aan de Nationaale Sijnode moest onderworpen blijven. In het Jaar 1618, was hij een Lid der Provintiaale Sijnode van *Zeeland*, en werd door dezelve mede gedeputeert tot de Nationaale Sijnode, en vervolgens gelast, geene verdraagzaamheid omtrent de vijf *Artikelen*, en andere verschillen met de *Remonstranten*, voorteslaan, noch toe te laaten, zonder reces te neemen. In de tweede Sessie der Sijnode, werd FAUKELIUS, nevens ROLANDUS, gekooren tot *Assessor*; waarin de *Remonstranten* weinig genoegen namen, dewijl zij deeze beiden, zo wel als den President BOGERMAN, voor hunne sterkste partijen hielden. In de 12 Sessie werd hij mede benoemd tot eenen der overzetters van het Nieuwe Testament. Na het eindigen van de 42 Sessie, bragt FAUKELIUS, aan de gedaagde *Remonstranten*, de copijen van het verhandelde, en stelde hem de vragen van den President voor; welke hier in bestonden: „ of de *Remonstranten* verstonden, dat men zulke „ vrijheid, om hun gevoelen voorteslellen, te verklaaren en te „ verdedigen, en andere gevoelens te bestrijden, behoorde „ toetelaaten, die met geene wetten van de Heeren Gedeputeerden Hunner H. Mog. ofte van de Sijnode bepaald om„ schreven waren, maar die alleenlijk hunne conscientien zou„ de houden billijk en genoegzaam te zijn." Terwijl de *Remonstranten* deeze vraagen afschreeven, om dat FAUKELIUS weigerde hun die te laaten, geraakte PYNAKKER met hem in gesprek; deeze klaagde over de hardigheid en onbillijkheid,

die

die de Sijnode tegen de *Remonſtranten* oefende, hen perſende met ja of neen, in zo gewigtige ſtoffe, zonder tijd vergunning, te antwoorden. Waarop FAUKELIUS hernam, dat de *Remonſtranten* de zaak te lang ſleepende hielden, en het Land de groote kosten niet kon draagen. Waarop PYNAKKER hem toevoegde: „ dat die geen, die een toren wilde timmeren, „ te vooren de kosten moest berekenen. Kon het Land de „ kosten niet draagen, ware het beter de Sijnode nagelaaten. „ De Sijnode moest tot het afdoen van zo zwaare en verwarde „ zaaken tijd geeven, en zig de kosten getroosten." FAUKELIUS zeide daarop dat de zaaken geen uitſtel konden lijden. *Dan moogt gij ons hebben thuis gelaaten*, zeide PYNAKKER. „ Men hadde de *Remonſtranten* konnen thuis laaten," zeide FAUKELIUS daarop, „ wijl de Sijnode ſtof genoeg had, om „ hun te beoordeelen uit hunne geſchriften: maar de Sijnode „ had de *Remonſtranten*, ten overvloede en om welſtaanshal„ ve, ontboden, om dat zij niet zouden ſchijnen, onverhoord „ veroordeeld te zijn."

Na het eindigen van de 123 Sesſie, op den 30 December, van het Jaar 1618, vertrok FAUKELIUS, nevens anderen, naar den *Haage*, om aan de Staaten Generaal rapport van het hier verhandelde te brengen, en derzelver nadere orders te vraagen. In de 128 zitting werd FAUKELIUS mede gecommitteerd tot het opſtellender Canons; en naderhand, in de 165 Sesſie, benoemd tot Mede-Examinateur van de *Nederlandſche* Geloofsbelijdenisſe. In de 174 Sesſie was hij tegenwoordig bij het nazien der Formulieren en toeſtemming der Leere; wordende hij al verder, in de 177 Sesſie, den 27 Maij, in het Jaar 1619, door de Sijnode gemagtigd, om, met en benevens den Preſident BOGERMAN, den Schriba FESTUS HOMMIUS en POLYANDER, de Staaten Generaal, uit naam der Sijnode, te bedanken, voor de weldaaden, aan de Kerk beweezen, en de gemelde Staaten te verzoeken, derzelver toeſtemming, op derzelver beſluiten, te willen verleenen en ten uitvoer doen brengen, enz. Dit deeden ook, drie dagen daarna, de Wethouders van *Dordrecht*. Tot een geſchenk, boven zijn gewoon daggeld, zijnde

de vier guldens, ontving thans FAUKELIUS eene ſomma van driehonderd guldens.

Zie UITTENBOGAARD; TRIGLAND; BRANDT, II en III Deel; W. TE WATER, *Reformatie van Zeeland*, bl. 191.

FAVOLIUS. (HUGO) Zijn vader, FRANCISCUS genaamd, was geboortig van *Piſa*, in *Italie*; doch zijne moeder in *Zeeland*. HUGO, tot jaaren gekoomen zijnde, oeffende de Geneeskunde te *Antwerpen*, en was te gelijk een dichter, die in 't maaken van Heldenverſen niet ongelukkig ſlaagde. Zijne gedrukte werken zijn vijf in getal, die tuſſchen het Jaar 1563 en 1584 in 't licht kwamen. Hij was een groot vriend van FRANCISCUS SONNIUS, Biſſchop van *Antwerpen*, in welke Stad hij ook overleed, den 10 Augustus, in het Jaar 1585, in den ouderdom van ruim 61 Jaaren. Toen hij op zijn uiterſte lag, maakte hij op zig zelven dit onderſtaande Graffſchrift:

Artis Apollineæ cultura inſignis & uſu,
Phœbæi cultor carminis atque lijræ;
Piſano *genitore ſatus*, *genitrice* Zelandâ,
Hugo Favoliacæ *ſollicitudo domus:*
Ætatis bis ſex anno poſt luſtra ſecundo
Conditur hoc tumulo, *ſpiritus aſtra tenent.*

Men leest nog heden dit Graffſchrift, met zijnen ſterftijd daar onder, in de Kapelle van de Kerk der *H. Maagd.*

Dat deeze FAVOLIUS geen gering dichter geweest is, blijkt uit het getuigenis van J. VAN BROEKHUIZEN, een bevoegd rechter, om iemands waarde te ſchatten: dus luiden zijne woorden, in zijne aanmerkingen op PROPERTIUS: HUGO FAVOLIUS, *Poëta non proletarius, quem virum miror famæ eſſe tam obſcuræ, etiam apud noſtrates, qui propius noſſe debebant.*

REIGERSBERG, *Chronijk*; LA RUE, *Geletterd Zeeland*, bl. 57, enz.

FAY,

FAY, (DU) was, in het Jaar 1588, Ambasſadeur van wegen den Koning van *Navarre*, zo bij de Staaten Generaal, en bij de Koninginne van *Engeland*, als bij de *Duitſche* Proteſtantſche Vorsten. Het Gezantſchap, welk hij bekleedde, had zijnen oorſprong uit de *Ligue*, welke de Hertog VAN GUISE geſmeed had, tegen de *Hugenoten*. Om deeze *Ligue* te niet te doen, zogt de Koning een dergelijk verbond, ter beſcherming van de Religie, met de gemelde Mogendheden in ſtand te brengen. De Heer DU FAY kwam, in de maand Maij des gemelden Jaars, in *'s Hage*, en, na vertooning van zijne credentiaalen, deed hij, den 2 van die maand, de volgende Propoſitie, na voorgaande inleiding, van deezen inhoud:

„ Zijne Majeſteit, bidt ook hen luiden (de Staaten) dat zij continueeren in de goede affectie, die zij altijt hebben betoond, en dat zij verſekert kunnen zijn, dat in alle occaſien, alwaar hij middel zal hebben om hem te gebruiken, voor heurlieden, hij niet ſal ſpaaren, noch zijne onderdaanen, noch zijne middelen, veel min zijn eigen perſoon. En door dien, dat de aanſlagen van de gemeene vijanden, daaglijks waſchen en vermeerderen, en dat zij trachten bij alle middelen, om hen te verſterken door alliantien, vrienden, volk en geld; zijne hooggemelte Majeſteit, hebbende in deeze generaale Oorlog, genoeg het principaal intrest, is gereſolveert, hen te ſtellen tegen het voorneemen der vijanden, ende te verſoeken de Vorſten en Staaten, doende Profeſſie van de Religie, van gelijken te doen, en hen te ſaamen te vereenigen, met een contrarie Ligue, brengende alle haar lieder ſterkte in het gemeen, en voerende alle haare middelen te zaamen. Tot welken einden zijne Majeſteit, hem, aan de Koninginne van Engeland, en Proteſtantſche Vorſten, als ook aan de Staaten, heeft afgevaardigd, met verſoek in die vereeniging te treeden. En door dien zijne Majeſteit is verwittigd geworden dat gehandeld word, over eene vrede tusſchen den Koning van Spanje en de Staaten. Zo was hij mede gelast te vertoonen, aan de Heeren Staaten, van wegen den Koning, de gewigtigheit van ſodanig eene vrede, en het ongelijk dat men hem doen ſoude, bij aldien men

men zonder noot en dwang de voornoemde vrede ſloot, wijl daar door alle de magt van Spanje, ten nadeele van de Religie tegen de Religie intevallen in de Landen van ſijne Majeſteit, zo als reeds door de magt van Parma geſchied was."

„ Dus was hij Heer DU FAY gelast, om te proteſteeren, tegen alle de geenen, die tot vrede raden, waar door den val van de Kerke van Frankrijk moet veroorzaakt worden, en waar mede alle Kerken, en andere Landen haar kracht verliezen zullen. Hebbende dus hij daar tegen bij de Koninginne van Engeland geproteſteert."

„ Kunnende hoogstgedachte ſijne Majeſteit zig niet genoeg verwonderen, dat zij (de Staaten) hebbende zo veele middelen, zo veel geld, zo veel goede Steden, en van rondsomme bezet door de Zee, en daarenboven geenzints geperst, om te vreeſen voor een Spaanſche Armade, dat zij zouden willen verſlaan, tot een miſerable en ſchandelijke vrede, die hen niet dan ſchade kan veroorzaaken. Dat zijn exempel van op Godt te betrouwen, hun moest aanmoedigen, hun vijanden klein te agten. Aangezien hij met zeer weinig Steden, geenzints te vergelijken met de haare, heeft geſtreden 3 Jaaren lang, tegen magtige partijen, tegen Frankrijk en Spanje te zaamen, zonder hem een hand breet te laaten winnen, zonder tot hier toe, van iemant onderſteunt te zijn."

„ Biddende verder zijne Majeſteit dat de Staaten gelieven indagtig te zijn, dat zij met geene Prinſe of Vorſten, meer geintreſeert zijn, dan met hem, om dat zij te zaamen hebben eenen gemeenen vijand den Koning van Spanje, dus hoofd vijand der Proteſtanten, voor welke hij meer meend gedaan te hebben dan iemant anders. Waarom dan de Koning ſmeekt, dat de Staaten zig bij hem zullen voegen, dat zij, hem zullen zenden een Agent, om altoos goede Correspondentie te houden."

„ De groote toebereidzelen, die de vijanden maaken, noodzaakt en zijne Majeſteit, als ook het verlies van zijne Vloot, en de dood van de Prinſe van Conde, mij te gelasten, u van wegen zijne Majeſteit te verzoeken, hem voor deeze reize te aſſiſteeren, met middelen, die hij zal proponeeren, aan de Gecommitteerden van de Heeren Staaten."

„ Dat

„ Dat doch de Staaten willen gedachtig te zijn, hoe dat zijne Majesteit altoos van zijne zijde betoond heeft, de genegenheid, om hun, na zijn uitterste vermogen te helpen." *Waarvan de bewijzen door* DU FAY *werden bijgebragt.*

„ Dat de Heeren Staaten, ook zullen gelieven te considereeren, dat de Koninginne van Engeland, en de Prinsen van Duitsland, veel minder geintresseert zijn, dan zij, en echter hebben dezelve zig in geenen deelen onttrokken."

„ Versoekende hij (*Heer* DU FAY) dat hooggemelte Heeren Staaten, zullen gelieven te raadpleegen, op de artikulen, zo kort als mogelijk, zijnde den tijd kostbaar, en hij noodzaaklijk zal moeten tegenwoordig zijn, op de vergadering der Protestantsche Prinsen, die met Pinxter staat gehouden te werden. Verzoekende verder voor hem in den zijnen eenen vrijen doortogt, enz."

De Staaten Generaal namen daarop, den 16 Junij, deeze volgende Resolutie.

„ De Staaten Generaal der vereenigde Nederlandsche Provintien, hebben aangehoord en verstaan, 't geene de Heer DU FAY, Ambassadeur des Konings van Navarre, mondeling heeft geproponeert, in haare vergadering en daarna schriftelijk overgegeeven. En hebbende insgelijks behoorlijk regard geslagen, op het rapport gedaan, door de Commisfarisen, uit den raad van Staate, na hunne gehoudene conferentie, met den Heer Ambassadeur, op de pointen van zijne Propositie, bedanken voor eerst den Heer Koning duisent fout, voor het faveur ende goede affectie, die hij draagt, tot conservatie, en voorstand, van de waare Christelijke Religie, en insgelijks tot de welstand van de Landen, biddende zijne Majesteit daarin te wille volharden, met bijvoeging, dat zij altijd gereed zullen zijn, naar haar uiterste vermogen, zo merkelijke weldaad te erkennen, dat zij niet zullen nalaaten te continueeren, in haar goede Resolutie, tot conservatie en voorstant van de Christelijke Religie ende den Staat deeser Landen, met een vast vertrouwen, dat Godt Almachtig, zijne Majesteit en hen luiden, sal verleenen eenen gelukkigen uitslag, ter eere zijns naams, en tot vordering van sijn H. Woord."

„ Hebbende gemelte Staaten met groot genoegen, uit de voorsz. Propositie verstaan, de standvastige Resolutie van sijne Majesteit den Koning om niet alleen zijn eigene middelen te waagen, tegen de aanslagen van den gemeenen vijand, maar ook selve gerefolveert is, als hebbende ongetwijffelt, de grootste intrest bij de gemeene saak, alle Koningen en Prinsen, doende Professie, van de Euangelische Religie, daartoe te nodigen, ten einde sij hen, door een Contra-alliantie te saamen vereenigen en verbinden, om alle haare krachten te saamen te voegen, tegen den algemeenen vijand, met middelen van defensie, en om ook andere daarin te doen treden; bedankende zijne Majesteit, voor zijn heldhaftige Resolutie, en ook voor hem, daar mede toe te nodigen, wenschende van gantscher herten, dat bij een Generaal en Christelijk verbond, van alle Koningen en Prinsen, Cheurvorsten en andere Heeren, en Republieken des H. Roomsche Rijx, geweeken van de Roomsche Religie, werden voorsien, en derselver rechtvaardige bescherming, tegen de onrechtvaardige en rampsalige aanslagen der gemeene vijanden. Gelijk sij ook gaarne souden zien, dat, de voorschreeven alliantie werde ten effecte gebracht, daar toe sij hen van haare sijde altoos willig en bereit sullen toonen, wel verstaande dat het geschiedde, met kennisse van de Koninginne van Engeland, ofte den Gouverneur Generaal van den Krijgsmagt, die sij deese Landen goedertierenlijk heeft vergunt, volgens het tractaat gemaakt tusschen haar hooggemelte Majesteit en de voorsz. Landen. Ten welken einde de gemelde Staaten, de Commisarisen, welke zij hebben goedgevonden, mitten eersten te senden naar Duitschland, en aan den Koning van Denemarken, sullen ordineeren, met gemelde Heer Ambassadeur, te houden goede correspondentie, en hem, door alle doenlijke middelen, het verbond te helpen bevorderen."

„ Nopende het point van de vredehandelinge verhaald in de voorsz. Propositie, de voornoemde Staaten willen aan den hooggemelde Koning niet verswijgen, dat eenige maanden geleden, de Doorlugtigste Koningin van Engeland, hen luiden heeft doen voorstellen haare intentie, zo door den Heer Graave van Leycester, als naderhand, door haaren Ambassadeur Herbert,

dat

dat zij in vredehandeling wilde treden, met den Koning van Spanje of met den Hertog van Parma van zijnent wegen, en dat haare Majesteit verzogt heeft, dat de Staat, bij de haare eenige Commissarisen zoude voegen. Maar, dat de Staaten voorziende de swarigheid, en apparente perijckelen, die, door het sluiten van 't voorsz. Tractaat, stonden te vreezen tegen den Staat der Christelijke Kerke, niet alleen in deese Landen, maar ook in de nabuurige Rijken en Landen, hebben een Ambassade gesonden aan haare Majesteit, om haar de voorsz. periculen en swarigheden voor oogen te stellen, ende door alle middelen te arbeiden, om haar daar van aftebrengen en te beweegen, omme niet vorder in het voorsz. Tractaat te procedeeren, ende bijaldien zij zo verre daar mede is voortgegaan, dat zij 'er niet toe zoude zijn te persuadeeren, om in sulke gevallen haar intentie nader te sondeeren, hoe men best, door het sluiten van sodanig Tractaat, de voorsz. Christelijke Religie en den Staat deezer Landen, met goede versekerheid zou conserveeren. En also Commissarisen het eerste point van haare Majesteit, niet en hebben konnen verwerven, maar alleenlijk haar intentie versmaan op het tweede, so beraatslagen nog eenige Provintien, op het rapport daar van gedaan, ende op de Propositie van de voorsz. vredehandeling, het welk een oorsaak is, dat de Staaten, noch niet generaarlijk konnen verklaaren, wat bij alle de Provintien, op dit point generaalijk zal werden gesolveert. Doch hebbende Gedeputeerden der particuliere Provintien, respectivelijk op de tegenwoordige vergadering, gecommitteert, gesonden aan haare Principaalen, de Propositie, van den gemelden Heer Ambassadeur, omme hen te informeeren, van de goede en heilzaame vermaaninge van zijne Majesteit, omme op dezelve zulk inzicht te neemen, als de importantie van de zaake vereischt. Gelijk mede bij de Staaten Generaal, voor so veel in hen is, gedaan zal worden.

„ Ook is de gemelte Staaten wel bekend, hoe grootelijx de gantsche Christenheid, en inzonderheid deeze Landen is geleegen, aan de conversatie van den Staat, van zijne Majesteit ende der Kerke van Frankrijk, hier bijgevoegd de goede vriend-

schap en faveur van dezelve, en om deeze oorsaak sullen zij, die gaarne naar heur vermogen adsisteeren, om zijne zo Christelijke als heldhaftige Resolutien te bevestigen ende te maintineeren. Maar also de vereenigde Nederlandsche Provintien, nu bijna 22 Jaaren lang zijn gehouden geweest in een geduurige swaaren oorlog, en nog tegenwoordig gedreigt worden met een veel zwaarder magt, en ook de deliberatie over den vredehandel zeer ontrust zijnde, en door groote oneenigheden en muitinatien gedreigd wordende, zo bevinden zig ook de Staaten deeser Landen, seer verloopen, en belast in het stuk van de Finantien en schattingen, en wel bijzonder in de zes laatste maanden; en ook bevonden, dat de tegenwoordig loopende lasten van den oorlog zeer zwaar zijn, dat het onmooglijk is sijne Majesteit de verzogte asistentie te doen, als zijne groote en gewigtige affaire vereisschen.

„ Niet te min acht neemende op sijne tegenwoordige Staat, en hoe veel de gemeene vijand der waare Christelijke Kerk uitrechte en vordere in heure aanslagen, tegens hem; so sullen de gemelte Staaten, met advijs van den Raad van Staaten, den hooggemelte Heer Koning adsisteeren, in conformatie van het inhouden van de acte en obligatie, daar van aan den voorn Heer Ambassadeur overgeleverd, met een vast vertrouwen, dat zijn Majesteit, so door sijn eigene middelen, als met hulpe van de Koningin van Engeland en andere Christelijke Koningen, Princen, Ceurvorsten, enz. binnen 5 a 6 maanden sodanig Heirleger sal formeeren, dat met hulpe des Almagtigen, en der voorsz. middelen, de zaaken des Konings tot een gelukkige uitkomste zullen gebragt werden. So verwagten, dan de gemelde Staaten, dat mitte de voorsz. acte, ende obligatie ook sal cessceren 't geene geproponeert ende geadviseert is, bij den Heere *Joan Immes* en Doctor *Gerard Voet*, die in den voorleeden winter, door den Heer Paltzgraavē den Hertog Johan Casimir, om gelijke asistentie herwaards gezonden zijn geweest, gelijk het ook in de daat cesseert in regart van den tijd die verstreeken is. Versoekende gemelde Staaten, dat zijne Majesteit hem versekerd wil houden, van de goede affectie ende adsistentie ten zijnen dienste, en in regard van dien de affairen dee-

deeſer Landen, in zijne Koninklijke recommandatie te houden, enz. enz."

Reſolutie van de Staaten Geneaaal, den 16 Junij, van het Jaar 1588.

FATUM, eene *Frieſche* Staate, in de Grietenij *Franekeradeel*, 1 half uur van *Tzum*, ten *Zuidoosten*.

FEDDES, (PETRUS) geboortig van *Harlingen*. Onbekend is het, of hij een Glas- of Tafreel-Schilder geweest zij; uit het bijwerk, rondsom zijn beeltenis in het koper geſneden, zou men het laatſte beſluiten, dewijl daar in palet en penceelen gevonden worden. Op den rand van de lijst ſtaat PETRUS FEDDUS. *Pictor*. 1615, 't welk tevens den tijd aanwijst, waarin hij geleefd heeft. Ook heeft men van hem eenige gantsch niet onaartig geëtſte prenten, gemerkt P. HARLINGENSIS.

FEENKEERENZIJL, een tweede Sluis, tuſschen de Dorpen *ter Kaple* en *ter Horne*, in de *Frieſche* Grietenij *Utingeradeel*.

FEENWOLDE of VEENWOLDE, een Dorp in *Friesland*, in de Grietenij *Dantumadeel*, onder het Kwartier van *Oostergoo*, hebbende dien naam bekoomen, van de daar bij geleege ne Veenen. Voortijds ſtond, ten einde van dit Dorp, een oude Kerk, die geheel vervallen is, en onbruikbaar was geworden. Hierom heeft men, in het Jaar 1648, een quart uur van daar, eene nieuwe Kerk geſticht, voor een gecollecteerde ſomme van 7120 guldens.

Reeds lang te vooren was deeze Gemeente, met die van *Akkerwolde* en *Marmerwolde*, gecombineerd geweest. Het getal der Huizen en Inwoonders van dit Dorp, intuſschen, merklijk zijnde toegenomen, is hun, door de Staaten van *Friesland*, den 6 Maart, in het Jaar 1755, een eigen Leeraar toegeſtaan, en hebben de ſtemgeregtigde Ingezetenen, bij de de Kerk, een Paſtoriehuis geſtigt. Men vind 'er mede een Ge-

meente der *Doopsgezinden*, die bediend word door twee Leeraaren. Het Dorp heeft 33 ſtemmen.

BACHIENE, p. 1307.

FEERWERD, een Dorp in de *Groninger Ommelanden*, ten Noorden van *Farmſum*. In dit Dorp word het Regt geoeffend, door de Huizen ADUART en ALLERSMA.

FELDWERTH, weleer een oud Klooster der *Benedictijnen*, in *Fivelingo*, waarvan de Overſte, reeds in de XII eeuw, den tijtel van Abt gehad heeft. Die van *Wirum* maaken 'er dikwils gewag van. De Heeren MEIJERS hebben die plaats lang bezeten, met den naam van *Feldwert* en *Oldeklooster*. Het legt vierdehalf gemeene *Duitſche* mijlen van *Groningen*, naar het Zuidoosten.

HALMA.

FEITH of FEITHIUS, (EVERARD) geboren in de XVI. eeuw, te *Elburg*, in *Gelderland*. Na dat hij zig, eenige Jaaren, in de wijsbegeerte geoeffend had, gaf hij zig geheel en al aan de beſchaafde wetenſchappen over, en maakte 'er ongemeene vorderingen in. De *Griekſche* en *Hebreeuwſche* taalen was hij in den grond magtig: waarvan hem de Hoogleeraaren der *Franſche Proteſtanten* te *Bearn* een heerlijk getuigſchrift gaven. In *Gelderland* wedergekeerd zijnde, vond hij daar alles in de uiterſte elende, wegens den *Spaanſchen* Oorlog, onder bevel van SPINOLA; waarom hij geraaden vond, zijn Vaderland wederom te verlaaten. Hij begaf zig dan naar *Frankrijk*, en maakte aldaar voornamelijk zijn werk van het onderwijzen in de *Griekſche* taal; behaalende daar mede, zo wel als door zijne verdere kundigheden, de achting van de beroemdſte mannen van zijnen tijd, en bijzonder van CASAUBONUS, DU PIN en THUANUS. Op zekeren tijd, alleen van een knegt verzeld, van *Rochelle* gewandeld zijnde, nam hij, op deszelfs verzoek, zijn ver-

verblijf in het Huis van een burger; doch is, na dien tijd, nimmer wederom ten voorschijn gekoomen; zelfs heeft men nooit iets van hem konnen ontdekken, niettegenstaande alle onderzoek, door de Overigheid daar toe aangewend. Het verlies van deezen Letterheld, in den bloei zijns levens, werd door de Geleerden zeer betreurd, alzo hij, waarschijnlijk, een man van den eersten rang in de geleerde waereld zou geworden zijn. Bewijzen daar van zijn zijne werken. In het Jaar 1677, is van hem, te *Leiden*, in het licht gekomen, een werkje in 12vo, groot 350 bladzijden, onder den naam van *Antiquitatum Homericarum Libri quatuor*, vol van uitgezogte geleerdheid. De Uitgeever daar van was zijn neveef, HENDRIK BRUMAN, Rector der *Latijnsche* Schoole te *Zwolle*. Te *Amsterdam*, in 't Jaar 1726, is dit boekje herdrukt. Nog heeft hij geschreeven een werk, *de Athenienſum Republica*, en eindelijk nog *Commentarii de Antiquitatibus Atticis*.

BRUMAN, *Epist.*

FEIJTSMA, eene State in de Grietenij *Ferwerderadeel*, in de nabuurschap van het Dorp *Hallum*. Een ander Staate van dien naam is geleegen in de Grietenij *Kollummerland*, nabij *Kollum*; en eene derde, denzelfden naam dragende, in de Grietenij *Rauerderhem*.

FEIJTSMA, (JELGER VAN) was een van die geenen, welke, door de Staaten van den Lande, in het Jaar 1585, werd afgezonden, aan de Koninginne van *Engeland*, om haarer Majesteit de Souveraineiteit deezer Landen aantebieden.

Zie BOR, 20 Boek, fol. 63.

FELISIUS, (MATTHIAS) in het *Nederduitsch*, CATS genaamd, te *Brouwershaven*, uit een aanzienlijk Geslacht geboo-ren, was eerst Monnik, en vervolgens Provinciaal van de Orde der *Franciskaanen* in *Nederland*. Onder anderen heeft hij

geſchreeven, eene geleerde verhandeling over de 10 geboden, getijteld: *Catholica elucidatio Decalogi*, in 8vo, te *Antwerpen*, in het Jaar 1573, bij PLANTYN, en ook te *Parijs*, in het Jaar 1576 en 1604. Deeze CATS is, waarſchijnlijk, de oom geweest van den vermaarden Ridder CATS, die, in zijn tweeëntagtig Jaarig leven, van zijne vaders ſpreekende, geenen anderen dan deezen ſchijnt bedoeld te hebben. Wanneer hij zegt:

Mijn vader zat geſlaag...
Zijn broeder was geleerd, en heeft ook veel geſchreeven,
Zijn boeken zijn bekend, als die nog heden leven,
PLANTYN *uw Drukkerij die heeft 'er kennis van.*

Deeze MATTHIAS FELISIUS, of CATS, is den 24 Februarij, in het Jaar 1576, te *Leuven*, geſtorven.

AND. VAL. p. 659.

FELUA; een oude Landſtreek der *Auchen*, die men naderhand vind verdeeld geweest te zijn in drie kleindere, namelijk: *Huitingoia*, *Flehita*, en *Felua*. De eerſte ſchijnt haaren naam ontleend te hebben van de *Auchen*; de tweede van het *Vliemeer*; en de derde van die beiden. Dit *Felua* legt geheel beſlooten tusſchen den *Rhijn*, de *Druſiaanſche Graft* in het *Flumeer* (*Flevo Lacus*), wanneer men een linie trekt tot aan den oorſprong van het Rivlertje de *Node*, of de *Grebbe*. Van buiten is het rondom bezet met vette kleiakkeren; van binnen heeft het meest dorre zandgronden, of waterachtige moeren. Weleer was het zeer boschrijk. Graaf RUTGER heeft de Hofſtede *Lona*, met de gehugten tot dat Geregt behoorende, in in het Jaar 838, opgedraagen aan ALFRICUS, of ALFRIDUS, Biſchop van *Utrecht*. Nog meer andere goederen, binnen de paalen deezer Landſtreek, heeft Keizer HENDRIK DE III, in het Jaar 1046, aan BEROALDUS geſchonken; Keizer HENDRIK DE IV wederom andere, in den Jaare 1077. Doch uit de kroning van Keizer HENDRIK DEN VI, in het Jaar 1196, of liever 1195, blijkt, dat de Hertogen van *Lotharingen*, of *Bra-*

Braband, het regt van Souverainiteit gehad hebben over de geheele Landſtreeke; welk regt zij wederom overgedragen hebben op de *Gelderſchen*. Vervolgens zijn de Oorlogen, tuſschen andere en de Biſschoppen bijgeleid, op deeze voorwaarde, dat de Biſschop het Leen des Graafſchaps *Felua* zou ontvangen van den Keizer, en de Hertog van *Braband* van den Biſschop. Dit regt heeft de *Brabander* wederom overgedraagen aan de Vorſten van *Gelderland*, waar mede het nog heden ten dage vereenigd is, zonder eenige verbintenis van Leenregt.

ALTING, *Not. Germ. Inf.* Tom. II. fol. 53.

FELVIDA, boven *Arnhem*, word, in den giftbrief van Keizer LOTHARIUS DEN II, van het Jaar 1134, geteld onder andere giften, welke de Graaf van *Zutphen* aan het Klooster van *Elten* geſchonken heeft. Hedendaags werd het *Velp* genaamd, liggende een halve *Duitſche* mijl van *Arnhem*.

Ibidem.

FENE. Dit ſchijnt geweest te zijn eene Parochie, of ten minſten een Kapel, in de *Veenlanden* van *Fivelingo*, waar omtrent de gravers woonden, die de brandſtoffe leverden aan de Kloosters. Maar na dat deeze geheel uitgegraaven waren, was het natuurlijk gevolg, dat zij eene eenzaame verlaatene plaats geworden is; en bij gevolg ook het Kerkje zelf, welke de Abten aan de voorzorge van een Diaken weleer hadden opgedraagen. EMO verhaalt, dat de Diaken van FENE, met name FALKWARD, in het Jaar 1227, dood geſlaagen werd, en dat, om deeze en andere moorden van Priesteren, die van *Fivelingo* in den bau zijn gedaan. De verlaatene plaats behoud nog hedendaags den naam van *Gaarveen*, hoewel dezelve, al voor lang, van veenſtoffe geheel ontbloot is geweest. Zij legt ten Noorden van *Sapmeer*.

Ibidem.

FERDINAND DE I, van dien naam onder de *Roomsche* Keizers, was de zoon van FILIPS DEN I, Koning van *Spanje*, en van JOHANNA, erfdogter ven FERDINAND, toegenaamd *de Catholijke*, broeder van Keizer KAREL DEN V; op den 10 Maart, des Jaars 1503, te *Medina*, of volgens anderen, te *Alvala de Hinares* geboóren. Hij werd in *Spanje*, door de beroemdſte mannen, in de Mathematiſche en Staatkundige wetenſchappen onderwezen. Vervolgens begaf hij zig, nevens zijnen Hofmeester GABRIEL SALAMANCA, naderhand Graaf VAN ORTENBURG, naar *Duitschland*, daar hem, in den Jaare 1521, bij de Rijksverdeeling, door zijnen broeder Keizer KAREL DEN V, de Provintien van *Duitschland* werden ingeruimd. Hij trouwde met ANNA, dogter van UDESLAUS DEN II, Koning van *Boheemen* en *Hungarijen*; welk huwelijk hem den weg baande tot den Troon van die beide Koninkrijken. FERDINAND werd, na den ſlag bij *Mohats*, waarin LODEWYK, Koning van *Hungarijen* en *Boheeme*, de broeder zijner Gemalinne, ſneuvelde, zonder kinderen natelaaten, op den 24 Februarij, in het Jaar 1527, te *Praag*, met groote plegtigheid, als Koning van *Boheeme* gekroond. De *Hungaaren* hadden, voor een groot gedeelte, eenen JAN, Graaf van *Zips* en Waiwode van *Zevenbergen*, in het oog. FERDINAND grondde zijnen eisch op zeker verdrag, in den Jaare 1491, tuſſchen Keizer MAXIMILIAAN en LADISLAUS, Koning van *Hungarijen* geſlooten, uit kragt van het welke, bij onſtentenis van manlijk oir, het *Oostenrijkſche* Huis zou opvolgen; en voorts, op het regt zijner Gemalinne. Hij begaf zig terſtond naar *Hungarijen*, en deed zig aldaar, den 28 October, in het Jaar 1527, kroonen. De Waiwode JAN, Graaf *van Zips*, wiens magt niet zo groot als die van FERDINAND was, bragt zijne klagten aan den Paus, aan de Rijksvergadering en aan de Hoven van *Frankrijk*, *Engeland* en *Poolen*. Doch hij bediende zig van zulke harde en aanſtootelijke woorden, dat 'er verbittering tegen hem ontſtond. Dus bij geene Christen Mogenheden eenige hulpe konnende vinden, nam hij zijne toevlugt tot den *Turkſchen* Keizer SOLIMAN, aan wien hij beloofde, Jaarlijks een groote ſomme te zullen betaalen, indien hij hem op den Troon hielp. SO-

LI-

LIMAN, die zig ter zijner hulpe gereed maakte, belegerde, in het Jaar 1529, met een Leger van 300,000 man, de Stad *Wenen*; doch de aantogt van het Leger der Christenen noodzaakte hem, na het doen van 20 vergeefsche stormen, waar bij hij 60,000 man verlooren had, het beleg optebreeken. Dewijl, intusschen, de Oorlog in *Italie* moest worden voortgezet, werd Graaf JAN niet verder vervolgd; zo dat de onlusten in *Hungarijen* gestild werden. JAN, die als Koning in *Neder-Hungarijen* regeerde, sloot met FERDINAND een verdrag, bij 't welk deeze tot erfgenaam van JAN verklaard werd; die ook kort daarna overleed. Onder bescherming van SOLIMAN stelde zijne weduwe haaren zoon op den Troon. Doch SOLIMAN werd, door FERDINAND, gedwongen, het beleg van *Ofen* optebreeken; 't welk daarna met troepen bezet werd. De jonge Graaf van *Zips* werd, nevens zijne moeder, in ballingschap gezonden, in het Jaar 1540. Het volgende Jaar viel het grootste gedeelte van *Hungarijen* in handen van FERDINAND: die daarop een verdrag sloot met de weduwe van Graave JAN, die daarbij genoodzaakt werd, hem *Zevenbergen* afteslaan. Doch alzo de *Turken* 'er zig meester van maakten, vond FERDINAND zig genoodzaakt, zo goed hij kon, een einde van dien ongelukkigen Oorlog te maaken. Terwijl dit in *Hungarijen* voorviel, werd FERDINAND, in het Jaar 1531, niettegenstaande het protest van den Keurvorst van *Saxen*, te *Keulen* tot *Roomsch* Koning verkooren, en te *Aken* gekroond: het oogmerk hiervan was, op dat hij, in afwezenheid van zijn broeder Keizer KAREL DEN V, de zaaken des Rijks met nadruk zou konnen bestieren. Drie Jaaren daarna erkende hem de Keurvorst als *Roomsch* Koning; doch niet dan op zekere voorwaarden. Na dat ULRIG, Hertog van *Wirtenberg*, hersteld was, FERDINAND was, in het Jaar 1547, tegenwoordig bij den slag, in welken de Keurvorst van *Saxen* gevangen werd genoomen. De *Boheemers* weigerden, uit hoofde van zeker oud verbond, dat zij het Erfbroederschap noemden, te vegten. FERDINAND, thans voorspoedig in den Oorlog, ontzette de *Boheemers*, en wel voornamelijk de Stad *Praag*, van alle hunne voorregten. Doch ten opzigte der belijders van de *Augsburgsche Confessie*, was hij eenigzins gematigder dan zijn broe-

broeder; ook bevorderde hij, zo veel in hem was, de *Passauſche Vrede*; 't welk veel toen bracht, dat hij, na den afſtand van KAREL DEN V, in 't Jaar 1556, zonder veel tegenſtand voor zijn opvolger erkend werd. De Paus, over die keuze niet voldaan, weigerde hem te kroonen; zedert dien tijd, heeft geen Keizer den Paus daarom meer gevraagd. FERDINAND, ziende dat zijn broeder, met allen dwang, in het ſtuk van den Godsdienst, niets vermogt had, wendde het over een anderen boeg, en zogt *de verdoolde Schaapen*, zo als hij de Hervormden noemde, door zagtigheid in een ſtal te brengen. Den vermaarden CASSANDER deed hij, ten dien einde, een vereenigingsgeſchrift opſtellen; dog zijn dood verhinderde hem, dit geſchrift te voltooien. Keizer FERDINAND overleed den 25 Julij, van het Jaar 1564. In het voorgaande Jaar, had hij zijnen zoon MAXIMILIAAN als *Roomsch* Koning doen kroonen, welke waardigheid aan zijns broeders zoone, FILIPS DEN II, geweigerd was. 'Er word van deezen Keizer getuigd, dat hij was een zeer verſtandig, zagtmoedig en regtvaardig Vorst, hebbende ten zinſpreuk: *Liever met nadeel dan met onregt.* Zijne Erflanden, als men *Hungarie* en *Boheemen* uitzondert, genooten tamelijke ruste. De *Nederlanden*, met wier rampen hij zeer begaan was, ſmaakten al het goede, dat hij in ſtaat was, daar aan toe te brengen.

Uit zijn huwelijk, met ANNA boven gemeld, en die, in 't Jaar 1547, van haar vijftiende kind, in het Kraambedde ſtierf, verwekte hij vier zoonen en elf dogters: als MAXIMILIAAN, die hem in de Regeering volgde; FERDINAND, Aartshertog van *Inſpruk*; JAN, jong geſtorven; CAREL, Aartshertog van *Oostenrijk*, die deezen Stam heeft voortgeplant; ELIZABET, Gemalin van SIGISMOND, Koning van *Polen*; ANNA, die ten man had ALBERT DEN V, Hertog van *Beijeren*; MARIA, Gemalin van WILLEM, Hertog van *Cleeve*; CATHARINA, getrouwd, eerst met FRANCOIS GONZAGA, Hertog van *Mantua*, en daarna met haar zusters man, SIGISMOND, zo even gemeld; BARBERA, gehuwd met ALPHONSUS VAN ESTE, tweeden Hertog van *Ferara*; JOHANNA, getrouwd met FRANCOIS DE MEDICIS, Groot Hertog van *Toskane*; MARGRETA, Geeſtelijke dogters; URSULA, in de wieg geſtorven; HELENA, ongehuwd ge-

geſtorven. De overige Keizers, die deezen naam gevoerd hebben, als FERDINAND DE II, DE III, DE IV, DE V en DE VI, als minder betrekking tot de *Nederlanden* hebbende, gaan wij met ſtilzwijgen voorbij.

Zie SLEIDANUS; THUANUS, enz.

FERDINAND, Infant van *Spanje*, Aartsbisſchop van *Toledo*, Kardinaal, en broeder van FILIPS DEN IV, Koning van *Spanje*, gebooren in het Jaar 1609, werd, na den dood van de Infante ISABELLA CLARA, Gouverneur Generaal over de *Spaanſche Nederlanden*, in het Jaar 1633. Ongaarne nam FERDINAND deezen last op zig; liever hadde hij, in zijn Bisdom *Toledo*, in rust gebleeven, en van zijne Jaarlijkſche inkomſten, bedraagende meer dan 200,000 kroonen, of, gelijk andere zeggen, zo veele ducaten, een ſtil leeven geleid; doch FILIPS begeerde het anders. Hij kwam, in het Jaar 1634, in de *Nederlanden*, en werd, als zijnde de broeder des Konings, in *Braband* zeer heerlijk ontfangen. Zijn eerſte werk was, niet alleen het afſchaffen van de oude en voornaamſte Hofbedienden van ISABELLA, maar ook van veele *Nederlandſche* Heeren die den meesten tijd huns levens, in 's Konings of in 's Lands dienst, verſleeten hadden; ſtellende, in derzelver plaatſe *Spanjaarden*. Dit baarde wel veel misnoegen, maar, niemant durfde 'er zig tegen verzetten. Dit deed hij voornamelijk in de Provintien *Artois* en *Henegouwen*. Daarenboven gaf hij openbaare bevelen uit, dat ieder, in zijne klederen, de *Spaanſche* mode volgen, geen lang hair dragen, hoofd en baard kort ſcheeren zoude, enz. Het ontbrak aan geene openbaare ſchimpſchriften, waarin, op eene niet onaartige wijze, met deezen Prins Kardinaal, en zijnen *Spaanſchen* hoogmoed geſpot werd; voorſpellende zelf zijne dienaars niet veel goeds. Veele Heeren, in de *Spaanſche Nederlanden*, werden beſchuldigd, dat zij met den Graaf VAN DEN BERG, geweezen Generaal, en afvalligen *Nederlander*, heimelijk verſtand hielden, en dus van verraad zwanger gingen; wordende zelfs eenigen in hegtenis gebragt. 't Zij dat de beſchuldigingen, hen ten laste gelegd, gegrond of valſch waren, dit is onbetwistbaar, dat de rot-

trotsche behandelingen der *Spanjaaaden* een algemeen misnoegen veroorzaakten. Hier bij kwam nog der *Kastiliaanen* onvoorzigtigheid, door zo veel volks, uit *Brabant* en *Vlaanderen*, naar *Duitschland* te zenden, ter hulpe van Keizer FERDINAND, dat zij daar door geheel verzwakt werden. Graaf HENDRIK VAN DEN BERGH kreeg daar door gelegenheid, om *Maastrigt* te overmeesteren. Verder baande het Graave WILLEM en den zijnen den weg, om, tusschen *Antwerpen* en *Bergen op den Zoom*, eenen inval te doen, en verscheiden schanzen weg te neemen. Veele Dijken werden doorgestooken, en de Landen rondsom *Antwerpen* onder water gezet; tot zeer groot nadeel der Landlieden.

In allen opzigte slaagde de Infant, in den aanvang van zijn bewind, ongelukkig in zijne bedrijven. Het eerste ongeval was, dat 12000 van zijn soldaaten, onder THOMAS, Prins van *Savoijen*, tegen de *Franschen* aangevoerd, omtrent *Hoije* in het Land van *Luik*, deerlijk geslagen werden. In het Jaar 1635, liet hij, door den *Spaanschen* Admiraal, verzelt van DE LA FONTAINE, Gouverneur van *Brugge*, in allerijl, met 8000 man, en veele Oorlogschepen, de Schans *Philippijne* in *Vlaanderen*, belegeren: twee Jaaren te vooren, was die zelfde Schans, door Graaf WILLEM VAN NASSAU veroverd, van wegen het groot aanbelang, welk men in de zelve stelde voor *Holland* en *Zeeland*. De *Staatsche* troepen, die daar binnen lagen, waren versterkt met 800 koppen, door *Zeeland*, in allerhaast, derwaards gezonden; deeze verdedigden zig zo dapper, dat de belegeraars groote schade leden, schoon de aanslag, in den aanvang des belegs, hun bijna gelukt was. FERDINAND was in eigen persoon in het Leger gekomen; in de hoop van roem te zullen behaalen, dreef hij de Krijgsknegten al te onvoorzigtig aan; waar door de bloem zijner benden sneuvelde. Den 15 Maij van dat zelfde Jaar, naderde Graaf WILLEM, met veele Schepen en eenige Regimenten, de Schans; waarop de *Spanjaarden*, met agterlaating van veele dooden, en onder deeze eenige Bevelhebbers, de vlugt namen. De *Spanjaarden*, die zig in *Gelderland* bevonden, hadden aanslagen gemaakt op *Esfen* en *Thiel*; *Esfen* hadden ze reeds bemagtigd; doch zij wierden allen dood geslaagen. Te *Thiel*, daar zij den Wal

reeds

reeds beklommen hadden, werden zij weder te rug gedreeven. Hun toeleg op de *Clundert* en *Steenbergen* mislukte insgelijks; doch *Schenkenschans* was door hen overrompeld. Binnen deeze Schans lagen niet meer dan 80 *Staatsche* knegten; en de *Spanjaards* waren meer dan 600 in getal. Men oordeele hier uit, of dit een heldendaad ware, waarop de Infant reden had zig zo sterk te beroemen. Prins FREDRIK HENDRIK sloeg terstond wederom het beleg voor de Schans. Don FERDINAND kwam hierop wel, met het voorneemen om dezelve te ontzetten; doch hij durfde geenen kans wagen. In 't Jaar 1637 maakte hij zig, echter, meester van *Limburg* en *Venlo*. Ook ontwierp hij meer gewigtige aanslagen, doch bracht ze niet ten uitvoer: integendeel behaalden de *Staatschen* veele voordeelen op hem. Op het einde van de maand Augustus, des Jaars 1641, werd hij van de kinderziekte aangetast, en deed zig naar *Kortrijk* voeren. Bijna hersteld zijnde, keerde hij naar *Brusfel*, alwaar hij, in de maand September, weder instortte, en overleed den 9 van de maand November, oud zijnde 34 Jaaren. Vóór zijn overlijden, had hij gelast, dat zijn Lijk naar *Spanje* moest gevoerd, en in de Hoofdkerk van *Toledo* begraven worden. Het ontbrak hem, in zijne bedrijven, meer aan geluk, dan wel aan verstand. In het hoofd van zijn Testament straalde de *Spaansche* hoogmoed door; gevende hij zig aldaar eene verbazende menigte Tijtels, zo als men zien kan bij ALTZEMA, bij wien het zelve geheel te vinden is. Wij zullen slegts eenige weinige plaatzen bijbrengen. De inleiding was; *Ik Don Ferdinando, door de gratie Gods Infant van Spanje, Kardinaal*, enz. enz. enz. Hij badt den Koning zijnen broeder, dat hij mogt begraaven worden in de Kapèl van onze lieve Vrouw *del Sacrario*, in de Hoofdkerk van *Toledo*, en om aldaar iets ter zijner gedachtenisse te vestigen, naar zijner Majesteits goedvinden. Hij verzogt aan de Dekenen van het Kapittel van dezelve Kerk, voor zijne ziel te bidden, en aan den Koning, dat die zoude beveelen, dat Jaarlijks, op den dag van zijn overlijden, eene misse gedaan werd, in de Kerk ven *St. Marie* te *Rome*. Den Paus verzogt hij, zijnen Kardinaalshoed te schenken aan Don ANTONIO DE BONEVIDES, zijnen Opperaalmoesenier, en te gelijk, dat zijne Heiligheid

voor

voor zijne ziel wilde bidden. Hij beval, dat voor het behoud zijner ziele, in allerhaast, gedaan zouden worden 12000 Misſen, meest op geprivilegiëerde Altaaren. De *Nederlanden*, en de *Staaten* van dezelve, beval hij, de *Roomsch Catholijke Apostolische Religie* te bewaren, en daar aan te betoonen den verſchuldigden ijver. Verder ſtelde hij order op het betaalen van zijne ſchulden; verſprak veele legaaten, en daarenboven nog 20,000 kroonen, aan *Broer* JAN *van de moeder Gods*, en *Don* MIGAEL *van Salamanca*. Eindelijk nog beval hij, aan gemelden *Broer* JAN te geeven, 200 kroonen 's maands, zo lang die zulks begeeren zou.

Toen na zijn overlijden, de order des Konings geopend werd, bevond men dat tot de Regeering deezer Landen, zo in het Staats- als Krijgsbeſtuur, benoemd waren Don FRANCISCO DE MELO, Marquis van *Vellada*, de Graaf DE LA FONTAINE, de Aardsbiſchop van *Mechelen*, de Preſident ROSA en Don ANDRIA DE CANTELMO. Het lichaam van Don FERDINAND werd, terſtond na zijn overlijden, geopend en gebalzemd. Dit verrigt zijnde, werd het gedekt met vergulden wapenen, en nog dien zelfden nacht gebragt in de Kapel van het Paleis, en aldaar geplaatst op eene verhevene Tabernakel, gedekt met goud laaken, overſchaduwt van een verhemelte van dezelfde ſtoffe. Dus lag het ten toon, tot den 14 November. Op den eerſten dag zag men, aan de regter zijde van zijn hoofd, een roode Bonnet, op een kusſen van fluweel; en een weinig lager een Prinſelijke kroon, verſiert met groote paarlen en diamanten, en aan zijne voeten een helm, overeenkomende met de wapenen, waar mede hij bedekt was. Daags daaraan werd de Kardinaalshoed geſteld, in de plaats van de roode Bonnet, de gouden kroon aan de linker zijde van het hoofd, met de ſtaf van Commando in de hand. Aldus bleef het lijk ten toon liggen den 13 en den 14 November, en werd daarna in een kist geleid, en gezet achter het Altaar, aan de regter zijde van de Infante ISABELLA zijn Moei, met alle pracht, aan een perſoon, van den rang, dien hij in zijn leven bekleed had, toekomende.

Zie *Theatre d'Europe*; AITZEMA, *Zaaken van Staat*, II. Deel.

FER-

FERDINANDO D'AVALOS DE GUADO LA FARA, een *Spaanjaard*, in dienst van den Koning van *Spanje*, in de *Nederlanden*, beroemd geworden door zijn zonderling betoon van broederliefde. In het beleg van *Haarlem*, in het Jaar 1573, kwam deeze FERDINAND D'AVALOS, na een gedaanen ſtorm, in de loopgraaven terug, en zogt overal zijnen broeder JOHAN DE ZUINGA: hem nergens vindende, hangt hij het Rondas om den den hals, en treedt onverzaagd naar Stads vesten terug, zonder op het ſchieten der belegerden agt te geeven. Hij vond dien hij zogt nog levende, doch zwaar door een kogel gewond. In allerijl rukt hij de wapenen van 't lijf, neemt den gewonden op zijne ſchouderen, en gaat daar mede naar het Leger. Onderweg werd hij wel door een kogel getroffen, maar bragt evenwel zijnen last in de Schans. Don FREDRIC, de zoon van den Hertog VAN ALBA, bezorgde dat zij beiden genezen werden. Voorwaar eene prijswaardige daad, welke men moet roemen, en, ſchoon verrigt door eenen vijand, ter navolging voorſtellen.

Zie HOOFT, *Nederl. Hiſtorien*, fol. 304.

FERHILDERSUM, een Adelijk Slot of Huis, te *Leerms*, in de *Groninger Ommelanden*, onder het Kwartier van *Hunſingo*.

FERMESHEM, een Dorp in *Fivelingo*, om de rijke Kerklijke inkomſten, boven andere geroemd, door den Abt van *Wierum*.

FERNANDO. (*Ilhas de Juan de*) Dus worden de Eilanden in *Zuid-America* genaamd, naar hunnen ontdekker JAN FERNANDO. Zij zijn twee in getal, en geleegen op 33 gr. en 48 minuten zuider bredte, beiden zeer hoog land. Het westelijkſte, zijnde het kleinſte, is een dor en bar Eiland, vertoonende niet dan naakte bergen en dorre klippen. Het Oostelijke, dat veel grooter is, is insgelijks zeer bergachtig, doch vol ſchoon geboomte en zeer vrugtbaar, voedende veele bokken en verkens; ook levert de Kust een menigte van visch, om welke te vangen de *Spanjaards* van het vaste land derwaarts

koomen, en met volgelaadene barken naar *Peru* keeren. De Reede ligt aan den Oosthoek; dus men daar ten Oosten moet aankomen. Aan de Westzijde zijn, digt onder het Eiland, 30 en 40 vademen water. Zeeleeuwen en Robben zijn 'er bij duizenden; op het gebergte staan veele *Palmiten;* ook is het Land rijk van Zandelhout, als mede van een soort van hard en vast hout, even als dat van Ipenboomen, schoon niet hoog genoeg voor masten. De beruchte FRANCOIS DRAKE landde, op zijnen togt, aan dit Eiland, en ontving 'er van de bewoonders eenige verversching; doch daags daaraan twee man aan land gezonden hebbende, om water te haalen, werden deeze door de *Indiaanen* gedood. THOMAS CANDISCH had 'er de zelfde ontmoeting. Beter slaagde aldaar onze *Nederlandsche* Admiraal OLIVIER VAN NOORT: hij handelde vriendelijk met de wilden, ruilende bijlen en messen tegen schaapen en andere levensmiddelen; voor een bijl kogt hij een schaap, en voor een mes een of twee hoenders; verder maiz, batatas, pompoenen en andere vrugten, die aldaar in overvloed vallen. De bewooners hadden, bij zijne komste, een Dorp van 50 Huizen van stroo gemaakt, langwerpig van gedaante, met een portaal in het midden. Niemand van het Scheepsvolk mogt daar binnen komen; ook deeden zij, door een hard geschreeuw, alle de vrouwen buiten koomen; in hoopen van drie of vier te samen, gingen zij, agter de mans, op de knieën zitten. Elk der bewooners had zo veele vrouwen, als hij konde voeden; die onder hen de meeste dogters hadden, werden voor de rijkste gehouden: om reden dat zij die verkoopen aan andere mannen, voor ossen, schapen of ander vee. Zij gingen gekleed in lange rokken, gemaakt van schaapenvagten. De mans hadden het hair lang bij den rug nederhangen, doch de vrouwen met een vlegt opgebonden.

SPILBERGEN bevond zig, in het Jaar 1615, mede aldaar, en bekwam 'er allerlei ververschingen. LE MAIRE, SCHOUTEN en andere Zeehelden, hebben, in hunne togten, deeze Eilanden mede aangedaan. De *Nassausche* Vloot, onder bevel van den Admiraal L'HEREMIT, ankerde aldaar, in het Jaar 1624, en vond 'er ook de nodige ververschingen. In laater

tij-

tijden, inzonderheid zedert de *Nederlandsche* bezitting aan de Kaap de goede Hoop is opgericht, zijn ze minder bewoond en bezogt geworden.

DE LAAT, *Jaarlijks Verhaal, en Beschrijving van de Westindien.*

FERNOE. Dus noemde Keizer OTTO DE I, in het Jaar 970, eene Hoeve, die, nevens *Elten*, geschonken was, door WICHMAN, Graaf van *Zutphen*, aan een Klooster, door hem gesticht. OTTO DE III noemde die plaats *Furnon*, en ook LOTHARIUS DE III, in het Jaar 1134, *Furvum* als of het een bijvoegzel was van *Warthuizen*.

ALTING, *Not. Germ. Inf.*

FERVAQUES, (WILLEM VAN HOUTEMER, *Heer van*) was een der vertrouwdste vrienden van den Hertog VAN ANJOU, vooral in deszelfs zo wanhoopigen als trouwloozen aanslag op *Antwerpen*. „ Een man," zegt de Ridder HOOFT, „ van „ aanzienlijken huize, snel van vernuft, stout van moed, „ glad van tong, drijver van zaaken, een geenzints schoor„ voetende om het gewigt van den aanslag op zig te nee„ men." Na dien *Franschen* Officier dus geschetst te hebben, meldt hij eene rede, door hem gedaan, tot aanprikkelinge des gedachten Hertogs, om zig als Oppermagtig Vorst over alle de *Nederlanden* te doen begroeten, en daartoe, zonder uitstel, het bemagtigen van gantsch *Vlaanderen* te onderneemen, waar toe hij hem, als den gereedsten weg, de overmeestering van *Antwerpen* aanprees. De rede, die hij voerde, was trots en hartelijk, en juist geschikt om het jeugdig bloed van eenen Vorst, die naar de Opperheerschappij haakte, te doen zieden. Uit dit zelfde gesprek blijkt ook, hoe zeer Prins WILLEM DE I den Hertog VAN ANJOU in den weg stond, wanneer FERVAQUES tot hem zeide: „ 't Volk is „ voogd, *Oranje* hun afgodt: die hun de oogen begoogelt, „ en ijders alvermogen voor vrijheid doet aanzien, om in „ troebel water te visschen; en dan wanneer het hem gelee„ gen komt, het net over het hooft te trekken. Wat eere

„ bewijst men hem niet in uwe tegenwoordigheid. Hoe „ gaapt ieder naar zijn mondt, met wat handgeklap word „ alles omhelst, als het maar van hem komt." Zo dat de Hertog VAN ANJOU, in dien aanslag, ook bijzonder bedoelde, om ORANJE in zijne kluisters te krijgen; 't geen hem, echter, zo wel als de gantsche aanslag, ter zijner schade en schande, mislukte. Terwijl FERVAQUES nog sprak, zegt de Heer HOOFT, stemden de andere Krijgshoofden zijns Legers daarin; en naauwlijks had hij geeindigt, of het besluit werd genomen: waarop het verhaal van dien aanslag, dat wij reeds, op het Art. ALENCON, geboekt hebben, volgt. Uit het vervolg van dat verhaal ziet men, dat het FERVAQUES mislukte, de *Kroonenburgerpoort* te openen, en dat hij in de Stad, nevens andere Hoofden van het Leger, gevangen werd. Hoe het verder met hem is afgeloopen, word niet gemeld.

Zie HOOFT, *Nederl. Hist.* fol. 840, 851, 853.

FERVET, (JEAN) was, in het Jaar 1590, Kapitein in dienst der Staaten, en werd, door HERAUGIERIE, uit zijn Garnizoen opontboden, om behulpzaam te zijn tot den aanslag op *Breda*, welke gelukkig volbragt werd.

Zie BOR, 27 Boek, fol. 523.

FERWERD, FERWERT, een Dorp in de *Groninger Ommelanden*, onder het Westerkwartier. Het heeft twee Sloten of Adelijke Huizen onder zig, die, in het Jaar 1640, behoorden aan de Jonkers BOTHMA en ALDRINGA.

VAN DER HOUVE, *Handv. Chronijk*, I. Deel, fol. 171 en 173.

FERWERD, een fraai oud Dorp, in de *Friesche* Grietenij *Ferwerderadeel*, versierd met een fraaije Kerk en Toren, staande op een zeer hoog Kerkhof, waar door men, van den Toren aldaar, een heerlijk gezigt in Zee heeft. Bij dit aanzien-

zienlijk Dorp lagen oudtijds veele Adelijke Staten of Heerlijkheden; onder anderen aan de Zuidzijde, de *State Juwsma*, die, in het Jaar 1500, ingenomen en verbrand werd. Ten Noordoosten van dit Dorp ligt de oude Heerlijkheid, weleer behoorende aan 't Geslachte van KAMMINGA, alwaar, in het laatst van de XVI eeuw, door ROELAND VAN ACHELEN, die nog leefde in 't Jaar 1602, een fraaije huizing werd aangelegt; die, echter, in deeze eeuw, merkelijk verbeterd is, door wijlen den Grietman ALARDUS VAN BURUM. Na deszelfs dood, is die schoone Heerlijkheid, door koop, de eigendom geworden van den Colonel VEGELYN VAN CLAARBERGEN; tegenwoordig behoort zij aan Jonker T. H. VAN HAARZOLTE. Men heeft hier een bekwaam Veer, om over te steeken naar *Ameland*. Dit Dorp heeft 56 stemmen.

FERWERDERADEEL, de tweede in rang der *Friesche* Grietenijen, word aldus genaamd naar het zo even beschreeven Dorp *Ferwerd*. Dezelve bestaat uit zeer hoog en droog land, vooral aan den Zeekant, alwaar de grond zeer vrugtbaar is. De Grietenij legt beslooten tusschen de *Dokkemmer* trekvaart en de Zee. In dezelve vind men zeer weinige wateren, en maar één Meir, het *Wanswerder Meir* genaamd, 't welk van een kleinen omtrek is. Voorts komt onder de wateren vooral in aanmerking de *Dokkummer Ee*. In dit vaarwater ontlasten zig alle de binnewateren deezer Grietenij; ook word dezelve daar door van haar overtollig binnenwater ontlast.

De groote binnendijk van *Ferwerderadeel*, welke van *Mariengaarde*, door *Blija*, naar *Westdongeradeel*, de III. Grietenij, loopt, schijnt oudtijds een Zeedijk geweest te zijn, dewijl dezelve alomme bijna evenwijdig aan den tegenwoordigen Zeedijk loopt, en men van denzelven naar den Zeedijk gaat, langs lijnregte binnenwegen, het echte kenmerk van laatere aandijkingen.

De Grensscheidingen deezer Grietenij zijn, ten Noordoosten, eene scheidlijn van den hoek des ouden binnen Zeedijks van *Westdongeradeel*, naar de *Dokkummer* vaart loopende, tusschen de Dorpen *Lichtaard* en *Rauwerd*; ten Zuidoosten,

de *Dokkummer Ee*; ten Zuiden en Zuidwesten de *Heijemervaart*; en eindelijk, ten Noordwesten, een gedeelte van het *Bild* en de *Wadden*, liggende vóór den Zeedijk een aanmerklijken plek droog buiten land, de *Keegen* genoemd.

Oudtijds waren in deeze Grietenij drie Kloosters; *Mariengaarden* of *Marienhof*, *Foswerd* en *Gennaard* of *Genauwerd*.

De tegenwoordige Grietman van *Ferwerderadeel* is de Heer EMILIUS JOSINUS DE SCHEPPER. Men telt in dezelve XI Dorpen: 1. *Ferwerd*; 2. en 3. *Marum* en *Nijkerk*; 4. en 5. *Blija* en *Hoogebeintum*; 6. en 7. *Wanswerd* en *Jelsum*; 8. *Hallum*; 9. 10. en 11. *Reitsum*, *Genum* en *Lichtaard*; zijnde aldus zes gecombineerde Gereformeerde Gemeenten.

Zie BACHIENE, *Geogr. Tegenwoordige staat van Friesland.*

FERWOLDE of FERWOUDE, een Dorp in *Friesland*, gecombineerd met *Gaast*, en geleegen in het Kwartier van *Westergoo*, in de Grietenij *Wonseradeel*. De Kerk van dit Dorp, door ouderdom, moetende worden afgebrooken, is aldaar, in het Jaar 1769, op de plaats der oude, een nieuwe gestigt, die wel kleiner dan de voorige is, doch, echter, een fraaije gedaante heeft. Ongemeen hoog en zwaar, voor een Landdorp, was de Toren der oude Kerk. Dit Dorp heeft 47 stemmen.

BACHIENE, *Geogr.*, p. 1337.

FERWOU, (FREDRIK VAN) *tot Martenahuis*, was een der afgezanten van den Staat, welke, in het Jaar 1621, naar *Engeland* gezonden werden, om aldaar zo als ook aan andere Hoven, tegen het uitgaan van het twaalfjaarig bestand, verbonden te sluiten.

Zie *Vaderl. Hist.* X D. bl. 427.

FETH-

FETHNA, een Dorp of Buurt in het Sticht van *Utrecht*, nu *Vechten* genaamd. Zie *Vechten*.

FETHNA, een Hofstad met een Heerenhuis, weleer de eigendom der Koningen van *Friesland*, draagende den naam van *Wiltenburg*. KAREL MARTEL schonk deeze plaats, in het Jaar 722, aan Bisschop WILLEBRORD. Het is naderhand *Vechten* genaamd; zie verder *Wiltenburg*.

FESTE, een Adelijke Stins in *Friesland*, onder het Dorp *Dronrijp*, in de Grietenij *Menaldumadeel*.

FEUCI, (JAN DE) een Reguliere Kanunnik van de Orde der *Augustijnen*, in de *Nederlanden*, en naderhand Abt te *Mont St. Eloi*, in *Artois*, omtrent het Jaar 1530. Hij was een der Raadsheeren van Keizer KAREL DEN V, en heeft geschreeven, een Kronijk van de Houtvesters en Graaven van *Vlaanderen*.

Zie VALERIUS ANDREAS, *Bibl. Belg.*

FIENUS, (THOMAS) beroemd Hoogleeraar in de medicijnen te *Leuven*, was, den 28 Maart, in het Jaar 1567, te *Antwerpen* gebooren, alwaar zijn vader, JOHANNES FIENUS, Stads Doctor was. Deeze zijn vader stierf te *Dordrecht*, in het Jaar 1585, geduurende het beleg van *Antwerpen*. THOMAS studeerde eerst te *Leuven*, en daarna in *Italie*; keerde van daar terug naar de *Nederlanden*, en werd, in het Jaar 1593, tot Hoogleeraar te *Leuven* beroepen. ALBERT, Aartshertog van *Oostenrijk*, begeerde hem als zijnen Lijf-medicus; doch zijn zwakke lichaamsgesteldheid gedoogde niet, den Aartshertog alom te volgen. Hij werd, op eene zeer aanzienlijke wedde, te *Boulogne* beroepen; doch de Aartshertog verhoogde zijn traktement, en hield hem te *Leuven*. Hij was niet alleen zeer ervaaren in de medicijnen, maar te gelijk een groot Natuurkundige. Zijne werken, die menigvuldig zijn, en door VALERIUS ANDREAS genoemd worden, zijn eerst lang na

zijnen dood, door JACOB EDELHEER, Penſionaris van *Antwerpen*, in het ligt gegeeven.

FILIBERT VAN CHALON, de laatſte Prins van *Oranje* uit den huize van *Chalon*, werd gebooren in het Jaar 1502. Zijn vader was JOHAN DE II, van *Chalon*, regeerend Prins van *Oranje*. Hij verklaarde zig, naar het voorbeeld van zijnen vader, voor Keizer KAREL DEN V, tegen FRANCOIS DEN I, Koning van *Frankrijk*; waarom hem, door dien Vorst, zijn Prinsdom *Oranje* ontnomen, en vervolgens geſchonken werd aan de weduwe van den Marſchalk DE CHANTILLON, ANNA MONTMORENCY. Daarentegen ſtelde hem de Keizer, niettegenſtaande zijne jonkheid, onder KAREL VAN BOURBON, tot Generaal over de Ruiterij, in welke waardigheid hij, in het Jaar 1525, niet weinig toebragt tot de overwinning van *Pavia*, dewijl hij de troepen van den Hertog VAN ALENÇON in wanorde bragt. De Hertog VAN BOURBON, kort daarop, de reize naar *Madrid* aanneemende, liet, intuſſchen, het opperbevel over aan FILEBERT. In het Jaar 1527, trokken deeze beide Helden voor *Rome*. Na dat KAREL VAN BOURBON aldaar, door een kanonkogel, het leven verlooren had, bedekte FILIBERT het lijk met zijnen mantel, om zijnen dood voor de ſoldaaten te verbergen, en zette, intuſſchen, den aanval met geen minder moed voort; welke daad, zo wel als de moedwil, dien hij de ſoldaten te *Rome* liet pleegen, zijnen roem bij de Roomſchgezinden niet weinig verduiſterde.

In het Jaar daaraan volgende, trok hij in het Rijk van *Napels*, om het zelve tegen den *Franſchen* Generaal LAUTEREC te beſchermen. Dewijl, in een Zeeſlag tegen den *Franſchen* Admiraal DONA, de Onderkoning HUGO MANCADA geſneuveld was, nam hij, uit kracht van een Keizerlijk bevel, waar mede de verkiezing van het Leger overeenſtemde, den post zo wel van Onderkoning, als van Generaal, in dat Rijk waar. Toen andere Keizerlijke Miniſters en Generaals ſtemden, om den *Spanjaarden*, in de Provintie *Apulien*, ſlag te leveren, bragt hij, door zijne wijze raadgeevingen, te weeg, dat in plaats van dat beſluit, alle krachten, ter verdediging van de

Hoofd-

Hoofdstad van *Napels* werden aangewend: waar door de gantsche Krijgsmagt der *Franschen*, bijna zonder slag of stoot, vernield, en het geheele Koninkrijk onder de gehoorzaamheid van den Keizer gebragt werd.

Keizer KAREL DE V, om deeze en meer andere bewijzen, zo van zijn uitmuntend verstand als dapperheid, was zo zeer met hem ingenomen, dat hij, na het sluiten van den vrede met Paus CLEMENS DEN VII, in het Jaar 1530, hem boven alle andere verkoos om *Florence*, ten voordeele van het Huis *de Medicis*, inteneemen. Hij nam die onderneeming op zig, bragt *Perugia*, *Cortona*, *Avreo*, en andere plaatsen, die hem weerstaan wilden, ten onder, en sloeg het beleg voor *Florence*. Geduurende een beleg van negen maanden, bragt hij de inwoonders zodanig in 't naauw, dat hun geen hoop meer overig was, dan den bijstand van FERRUCI, een dapper en gelukkig Krijgsman. FILIBERT had zo dra zijnen aantogt niet vernomen, of hij trok hem te gemoete, tastte hem aan, bij *Cavignano*, en dreef zijne benden op de vlugt; doch te ijverig zijnde in 't vervolgen van dezelven, werd hij, door twee schoten, gewond, waar aan hij overleed. Een zijner Officieren, MARAMALDO genaamd, was zo driftig, om wraak over zijne wonden en dood te neemen, dat hij FERRUCI, na dat deeze zig gevangen gegeeven had, met eigen hand doorstak. Na den dood van deeze beide helden, moest *Florence* zig aan zijne benden overgeeven.

FILIBERT, *Prins van Oranje*, zonder kinderen natelaaten gestorven zijnde, volgde hem in het Prinsdom, RENÉ VAN NASSAU, zoon van zijne zuster CLAUDIA, gewonnen bij HENDRIK VAN NASSAU, die het Prinsdom, bij testament, naliet aan WILLEM, Graave VAN NASSAU.

Zie ORLRES, *Geslachtboom*.

J. DE LA PISE, *Tableau de l'Histoire des Princes d'Orange*; fol. 152, 199.

FILIPPA, was een dogter van ADOLF VAN EGMOND, Hertog van *Gelder*. Zij en haar broeder bevonden zig, in het Jaar 1473, te *Nijmeegen*, welke Stad toen door Hertog KAREL belegerd en ingenomen werd. Hertog KAREL zond FILIPPA

en haaren broeder naar *Gend*, om aldaar opgevoed te worden. In het Jaar 1485 was zij gehuwd met RENÉ, Hertog van *Lotharingen*. Zij liet na éénen zoon, ANTONIE, die zijnen vader opvolgde.

Zie SLICTENHORST, *Gelderſche Geſchiedenis*, II. Deel, bl. 443.

FILLIPPEVILLE, een *Nederlandſche* Stad, in de Provintie *Henegouwen*, aangelegt in het Jaar 1555, door de Koningin van *Hongarijen*, en dus genaamd naar FILIPS DEN II. Deeze Stad is niet alleen ſterk uit de natuur, maar werd nog, om dezelve tegen de *Franſchen* te verzekeren, merkelijk verſterkt. Bij de *Pijreneeſche* Vrede werd dezelve, in het Jaar 1666, aan *Frankrijk* afgeſtaan.

FILIPPINE, is de naam van een vesting, die uit een regelmaatig vierkant beſtaat, in *Hollandsch Vlaanderen* gelegen, tuſschen *Axel* en *Biervliet*, een halve mijl van *Gend*. Deeze Schans, of liever vesting, heeft mede haaren naam naar FILIPS DEN II, die dezelve heeft doen bouwen. Zij heeft twee Poorten, één aan de Land en één aan de waterzijde. De wal heeft bijna een half uur gaans in den omtrek, en is verſterkt met twee heele en twee halve Bolwerken, door twee Ravelijnen gedekt, en van een goede graft en kontreſcharp voorzien. Aan den waterkant en binnen den wal, legt het Kaſteel, zijnde een Fort van vier Bolwerken, en van een goede graft omringd. De Kommandeur der vesting heeft daarin zijne wooning. Aan den waterkant ſtaat een Redout, die het Haventje dekt. Door deeze en twee andere Sluizen geſlooten te houden, kan een goede ſtreek lands onder zoet en zout water worden gezet. Deeze vesting dekt de vaart naar 't *Sas van Gend*, en heeft het voordeel van niet ingeſlooten te konnen worden.

Graaf WILLEM VAN NASSAU bemagtigde deeze vesting, na een aanval van drie daagen, op den 11 September, van het Jaar 1633. De *Spaanſchen* zogten wel, kort daarna, dezelve weder te overwinnen; doch hun aanſlag werd, door Graaf WIL-

WILLEM, verhinderd. Hij deed een goed aantal ledige schuiten van *Biervliet* koomen, waarop hij zestig tromslagers plaatste, die des nachts, terwijl de *Spanjaards* naderden, verschillende marsen sloegen. Dit gerugt verbaasde den vijand dermate, dat hij de vesting verliet, en hals over hoofd de vlugt nam. Na het vertrek der *Spaanschen*, deed Graaf WILLEM de vestingwerken versterken. In het Jaar 1635, kwamen zij weder, doch werden ook toen, met verlies van 1000 man, terug gedreeven. Zints dien tijd, tot in het Jaar 1747, bleeven de *Staaten* in het gerust bezit 'er van. Maar in dat ongelukkig Jaar, moest FILIPPINE, na een beleg van zes dagen, voor de magt der *Franschen* bukken.

De vesting zelve is klein in haaren omtrek: men telt 'er niet meer dan drie straaten, omtrent 70 Huizen en tagtig mansperssoonen, behalven de Bezetting, die in Cazernen gehuisvest word: deeze staat onder bevel van den Kommandeur, die een Major onder zig heeft. De Gereformeerden worden 'er door één Predikant bediend. De Roomschgezinden verrigten hunnen Godsdienst te *Asfenede*, of te *Boekhout*. Het Raadhuis is van weinig aanzien; doch het Krijgsmagazijn is vrij groot, en staat onder opzigt van een Kommis van den Raad van Staate.

Het burgerlijk bestier berust, bij een Baljuw, die door de Algemeene Staaten word aangesteld; één Burgemeester en vier Schepenen, welke Jaarlijks, door de afgevaardigden der zelfde Staaten, veranderd of in hunnen post bevestigd worden. De Secretaris, die doorgaans ook het Ampt van Ontfanger bekleed, word *ad vitam*, door de Algemeene Staaten, aangesteld.

Het Kollegie ter Admiraliteit van *Zeeland* stelt aldaar een Ontfanger der inkomende en uitgaande regten.

FILIPPUS DE I, van dien naam, onder de Koningen van *Frankrijk*, werd gebooren in 't Jaar 1053; hij was de zoon van HENDRIK DEN I, die hem, den 9 Maij, in het Jaar 1059, door den Aartsbisschop GERVASIUS, te *Rheims*, als zijnen opvolger deed kroonen. HENDRIK, het Jaar daaraanvolgende

gende overlijdende, liet hem onder de Voogdije van BOUDEWYN DEN V, Graave van *Vlaanderen*. Deeze BOUDEWYN, die toen den tijtel van *Marquis van Frankrijk* voerde, regeerde, geduurende den tijd van 6 Jaaren, het Rijk met zeer veel verſtand, en wendde alles aan om den jongen Koning eene goede opvoeding te geeven. In het Jaar 1062, bragt hij de *Gaskonjers* tot gehoorzaamheid. Hij zogt, in het Jaar 1066, onder de hand, den overtogt van WILLEM, Hertog van *Normandien*, wel te verhinderen, maar was daar toe onmagtig. Hij ſtierf in het Jaar 1067. FILIPS aanvaardde daarop de Regeering. Kort daarna ontſtond 'er een Oorlog tuſſchen hem en de zoonen van zijnen Voogd, ROBBERT DE VRIES, den overweldiger van *Frieſland*, en BOUDEWYN DEN VI, Graaf van *Vlaanderen*, waarbij de laatſtgenoemde het leven liet. FILIPS koos de zijde der kinderen van BOUDEWYN. Maar na dat hij, te *Montcaſſel*, door ROBBERT geſlagen was, liet hij zig, door Keizer HENDRIK DEN IV, raaden, en ſloot een minlijk verdrag met ROBBERT.

Dien zelfden Keizer, daarna, een Tegen-Paus verkoozen hebbende, onder den naam van CLEMENS DEN III, weigerde FILIPS dien te erkennen, niettegenſtaande hem GREGORIUS DE VII zeer hard gehandeld en zelfs met den ban gedreigd had. Naderhand mengde hij zig in de verſchillen, tuſſchen WILLEM DEN VEROVERAAR, aan de eene, en den Hertog VAN BRETAGNE en zijn eigen zoon ROBBERT, aan de andere zijde ontſtaan; gevende hij aan de laatſten eenige reizen een ſchuilplaats in zijn Rijk. Dit en zijn ſpotten met WILLEM was oorzaak, dat deeze eenen inval in *Frankrijk* deed.

In het Jaar 1092, gaf FILIPS aanleiding tot groote onluſten. Zijne Gemalinne BERTHA, die eene Dogter was van FLORIS DEN I, Graave van *Holland*, die hem reeds drie kinderen gebaard had, was hij moede geworden; en vervolgens, onder voorwendzel, dat zij elkander te na in den bloede beſtonden, haar verſtooten hebbende, zond hij naar *Sicilien*, daar zijn broeder ROGIER Hertog was, om deszelfs dogter EMMA ten huwelijk te verzoeken. Doch eer deeze in *Frankrijk* kwam, was hij op BERTRADA, Gemalin van den Grave VAN FOULQUES

QUES VAN ANJOU, verliefd geworden; die ook om hem haaren man verliet, en zig met FILIPS in den egt begaf. Omtrent deezen tijd kwam EMMA te *Parijs*, en moest dus gehoond terug keeren. De Graaf VAN ANJOU troostte zig het verlies zijner ontrouwe egtgenoote zo goed hem doenlijk was. Doch de meeste Bisschoppen van het Rijk veroordeelden des Konings egtscheiding met BERTHA; en Paus URBANUS DE II deed hem werklijk in den ban.

Hoewel BERTHA kort daar na overleed, trok, echter, de Paus in persoon naar *Frankrijk*, hield aldaar, in het Jaar 1095, eene Kerkvergadering, en dwong den Koning te belooven, BERTRADA te zullen verlaaten, en, tot boete, gedurende eenigen tijd, de kroon niet te draagen. Doch naauwlijks was de Paus terug gekeerd, of de Koning deed zig zelven nevens zijne nieuwe Gemalin, door de Bisschoppen, kroonen. PASCAL DE II deed hier op weder een Concilie in *Frankrijk* vergaderen, en den ban tegen FILIPS uitspreeken. De Koning, om zijnen onderdaanen eenig genoegen te geeven, deed LODEWYK, geteeld in zijn eerste huwelijk, kroonen. BERTRADA, die haare eigen kinderen, welke zij den Koning gebaard had, liever op den throon zag, vatte zo een doodelijken haat op tegen LODEWYK, den kleinzoon van Graave FLORIS, dat zij zelve hem vergif ingaf; 't welk, echter, door toegedienden geneesmiddelen, werd afgedreeven. Zo zeer was FILIPS op haar verzot, dat deeze euveldaad niet alleen bij hem verschoond werd, maar hij zelfs eene bevrediging tusschen haar en LODEWYK bewerkte. De Paus, intusschen, liet niet na zijn best te doen om den Koning tot andere gedagten te brengen, en bewerkte eindelijk, dat in eene Kerkvergadering te *Parijs*, in het Jaar 1105, de Koning, in de gedaante van een boeteling, onder eede belooſde, geen vleeschlijke gemeenschap meer met BERTRADA, noch eenige verkeering met haar te zullen houden, dan in 't bijzijn van eerlijke luiden. De Koningin deeze zelfde belofte gedaan hebbende, werden zij beiden van den ban ontheven.

FILIPS overleed te *Melun*, den 29 Julij van het Jaar 1108; hebbende uit zijn eerste huwelijk, met de dogter van FLORIS DEN I, verwekt, LODEWYK, bijgenaamd DEN DIKKEN, die hem

hem opvolgde; HENDRIK en CONSTANTIA; en bij BERTRADA, twee zoonen en eene dogter.

P. DANIEL, *Hiſtoire de France*, Tom. I.

FILIPS DE II, Koning van *Frankrijk*, bijgenaamd de VEROVERAAR, werd geboóren den 22 Augustus van het Jaar 1165. Hij werd, nog bij het leven van zijnen vader, gekroond, in het Jaar 1179. FILIPS VAN DER ELZAS, Graaf van *Vlaanderen*, was zijn eerſte en voornaamſte Staatsdienaar, en tevens zo goed als zijn voogd. Deeze gaf hem ten huwelijk zijne nicht ELIZABETH, dogter van BOUDEWYN, Graave van *Vlaanderen*, onder voorwaarde dat het Graaffchap *Artois*, als haar huwelijksgoed, aan de kroon vervallen zou. Hij overleed den 14 Julij, in het Jaar 1223.

FILIPS DE IV, bijgenaamd DE SCHOONE, werd gebooren te *Fontainebleau*; in het Jaar 1286 volgde hij zijnen vader FILIPS DEN III, op den throon van *Frankrijk*. Reeds te vooren, was hij, door zijn huwelijk met JOHANNA, erfdogter van HENDRIK VAN NAVARRE, als Koning van dat Rijk en Graaf van *Champagne* erkend. Na dat hij de Regeering van *Frankrijk* en *Navarre* aanvaard had, floot hij den vrede met de Koningen van *Arragon* en *Caſtilie*. Doch, in het Jaar 1289, geraakte hij in Oorlog met EDUARD DEN I, Koning van *Engeland*. De wederzijdſche onderdaanen hadden reeds veelvuldige verſchillen gehad, en, ter zaake van den Koophandel, ter Zee vijandelijkheden tegen elkander gepleegd. Beide de Koningen wilden ieder in zijn Rijk deeze twisten beſlist hebben. FILIPS dagvaardde EDUARD, als Leenman, in zijn Rijk te komen; doch deeze niet verſchijnende, kwam het tot een openbaaren Oorlog. EDUARD had, om dat te verhoeden, aan FILIPS de veſting *Guienne* afgeſtaan, op eenige voorwaarden, die door FILIPS niet werden nagekomen. Waarom EDUARD een leger op de been bragt, welk *Baijonne* en andere plaatſen innam. Ook haalde hij GUIDO DEN II, Graaf *van Vlaanderen*, en Keizer ADOLF VAN NASSAU in zijne belangen over.

FILIPS, wetende dat FLORIS DE V, Graaf van *Holland*, op

EDU-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

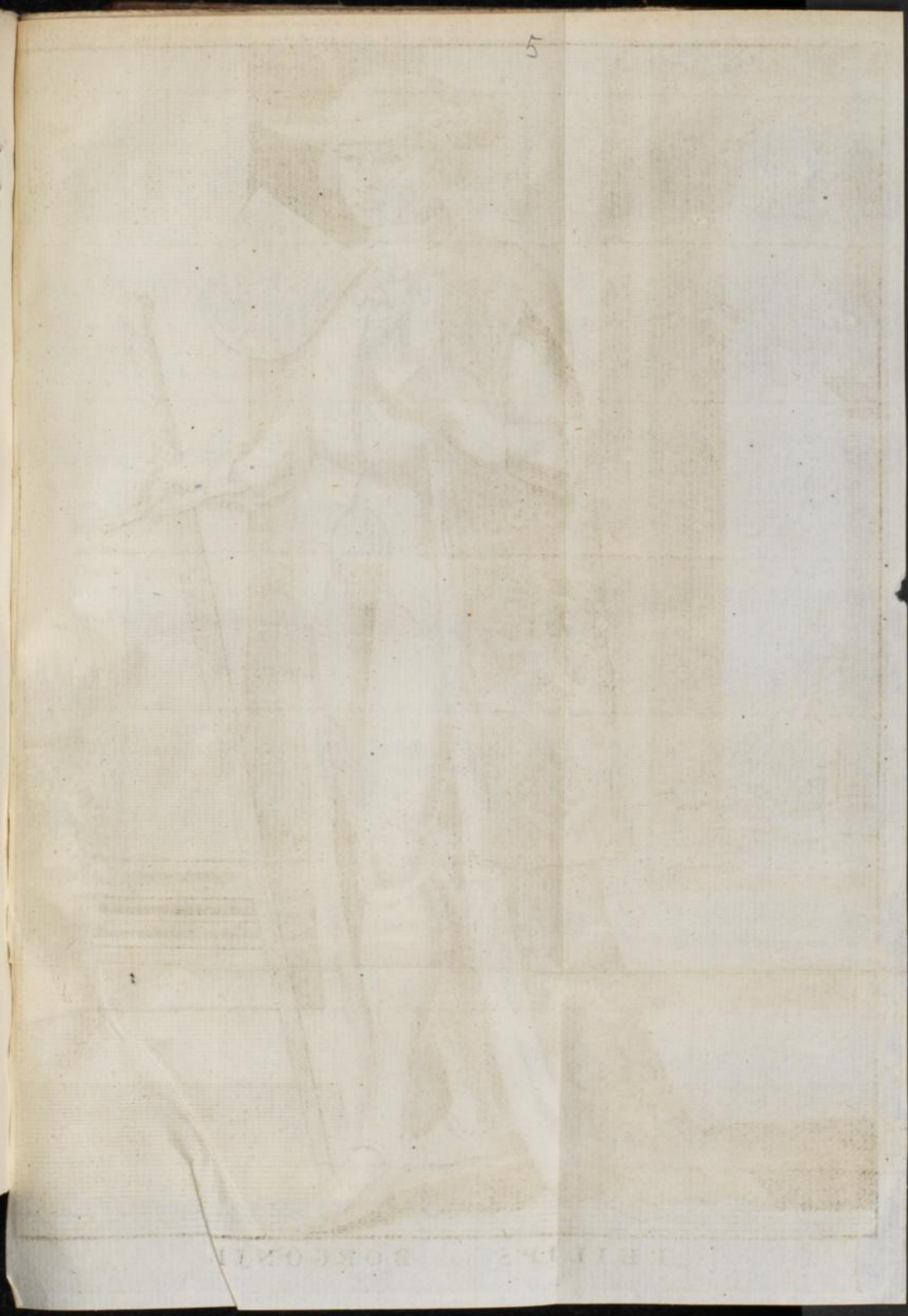

PHILIPS van BORGONJE.

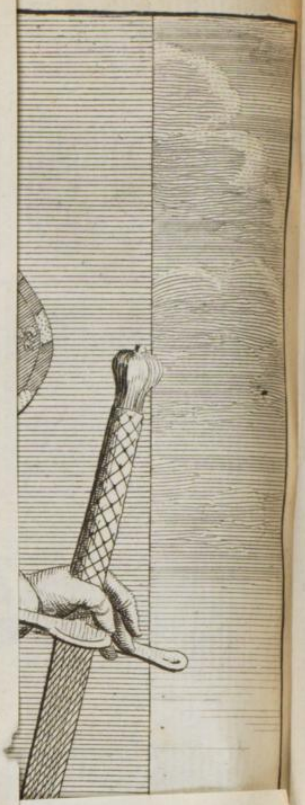

EDUARD onvergenoegd was, floot met hem een verbond tegen EDUARD, in het Jaar 1294. De onderhandeling werd, in den beginne, zeer geheim gehouden. ROBERT, Graaf van *Artois*, neef van Graave FLORIS, ontbood hem heimelijk te *Bergen in Henegouwen*. FLORIS begaf zig derwaarts, onder voorwendzel van zijnen neef te bezoeken. In het Jaar 1295 trok hij naar *Frankrijk*, om het ontworpen verdrag, (waar van wij den inhoud op het Art. FLORIS DE V zullen melden) tot ftand te brengen.

Men had in *Engeland* geen kennis van dit verbond, of EDUARD betoonde zijn uiterst ongenoegen daar over. Zelfs was dit een der redenen van den moord, gepleegd aan FLORIS DEN V, in het Jaar 1296. De Oorlog werd allerhevigst gevoerd in *Vlaanderen*. Na dat FILIPS den Keizer, door aanzienlijke fommen gelds, van het verbond met *Engeland* had afgetrokken, werd hij meester van genoegzaam geheel *Vlaanderen*. In het Jaar 1303, werd tusfchen FILIPS en EDUARD de vrede herfteld, waar van, echter, *Vlaanderen* werd uitgefloten. De Oorlog tusfchen *Frankrijk* en *Vlaanderen* duurde nog bij het overlijden van FILIPS DEN IV, welk voorviel den 29 November van het Jaar 1304.

Zie P. DANIEL, enz.

FILIPS, bijgenaamd DE GOEDE, Hertog van *Bourgondien*, Graaf van *Holland*, *Zeeland*, enz. Op het Art. JACOBA VAN BEIJEREN zal omftandig moeten verhaald worden, op wat wijze hij aan het Graaffchap van *Holland* geraakte: hier zeggen wij alleen, dat hij, in het Jaar 1434, gehuldigd werd. Vooraf, en wel in het Jaar 1429, had hij het Graaffchap *Namen* gekogt, en, in het Jaar 1430, was hij als Hertog van *Braband* gehuldigd. In dat zelfde Jaar, op den 11 Januarij, ftelde hij, te *Brugge*, ter gelegenheid van zijn huwelijk met ISABELLA, dogter van JAN, Koning van *Portugal*, de *Ridderorder van het Gulden Vlies* in; kiezende daartoe vierentwintig van de voornaamfte zijner Vasfaalen en onderdaanen, en verklaarende zig zelven als den vijfentwintigften. Op welke wijze hij zijnen bastaard zoon, DAVID VAN BOURGONDIEN,

als

als Bisschop van *Utrecht*, met geweld op dien zetel stelde, is reeds op het Art DAVID VAN BOURGONDIEN gemeld. Hij was een goetaardig, wijs en verstandig Vorst; prachtig in gewaad, Hofhouding en gastmaalen; strijdbaar en stoutmoedig; ontzachlijk voor zijn vijanden. De Keizer, Koningen en andere Vorsten zogten, ieder om het ijverigst, zijne vriendschap.

Niettegenstaande hij agtenveertig Jaaren in geduurigen Oorlog was, was hij, echter, de rijkste Vorst van zijnen tijd, zonder zijne onderdaanen, door zwaare belastingen, te knevelen.

Onder zijne gebreken telt men zijne ontembaare zucht voor de vrouwen; hebbende hij, bij verscheidene Bijzitten, geteeld veertien onechte kinderen; als mede, dat hij, om de grenzen van zijn gebied, door een onmatige heerschzugt, uittebreiden, zig niet ontzag, de paalen van regt te buiten te gaan, zonder bloed of maagschap te ontzien. Deeze Vorst, die, in veele opzigten, eer den bijnaam van GEWELDENAAR dan van DE GOEDE verdiende, stierf te *Brugge*, den 15 Junij, in het Jaar 1467, in den ouderdom van 73 Jaar. Bij het leven zijns vaders, Hertog JAN DEN ONVERZAAGDEN, trouwde hij, eerst met MICHAËLE, dogter van Koning KAREL DEN VII, van *Frankrijk*, die hem geene kinderen baarde. Zijne tweede vrouw was BONNA, dogter van den Graave VAN ARTOIS, die mede zonder kinderen stierf. Daarna trouwde hij, gelijk reeds gezegd is, ISABELLA. Zij overleed in 't Jaar 1471, hebbende haaren Gemaal gebaard, drie zoonen: ANTONIE en JOOST, beide jong gestorven, en KAREL, Graaf van *Charlois*, die, na den dood zijns vaders, Hertog van *Bourgondie* en Graaf van *Holland* werd. Onder zijne bastaarden worden genaamd CORNELIS, Heer van....; ANTONIE, Graaf van *Stembergen*; DAVID, Bisschop; BOUDEWYN, Heer van....; FILIPS, Heer van *Sommelsdijk*, eerst Admiraal ter Zee, en daar na Bisschop van *Utrecht*; ANNA, gehuwd met ADRIAAN VAN BORSSELEN; MARIA, die ten man had PIETER VAN BEAUFREMONT; MARIA, Nonne; de andere zes zijn onbekend.

Zie van hem breder de oude *Hollandsche* en *Vlaamsche Chronijken*; als ook het Art. JACOBA VAN BEIJEREN.

FILIPS, bastaart zoon van FILIPS VAN BOURGONDIEN. Hij werd, door slinksche streeken, op den *Utretchschen* zetel geplaatst, als opvolger van FREDRIK VAN BADEN, die, door bemiddeling van *Frankrijk*, werd overgehaald, om het Bisdom van *Utrecht* te verwisselen voor dat van *Metz*. Na dat hij *Utrecht* had afgestaan, betwistten hem andere Vorsten *Metz*; zo dat hij niets behield, dan een goede somme gelds. FILIPS, Heer van *Sommelsdijk*, zijn ampt als Admiraal ter Zee neergeleid hebbende, kwam, met groote pracht, te *Utrecht*, in het Jaar 1516. Zo dra hij den zetel, meer als Krijgsman dan als wezenlijke Bisschop, beklommen had, liet hij, in *Holland*, volk werven, stelde daar over als Veldheer WILLEM ROGGENDORF, en zond denzelven naar *Friesland*, om dat gewest tot aankleeving van het Huis van *Bourgondien* te brengen. Geduurende zijn bestier, ontstonden 'er zwaare twisten, tusschen de Steden *Kampen* en *Zwol*, wegens den tol op het *Zwarte water*. De Staaten werkten daarin wel ten goede; doch de kwaade raadslieden van den Bisschop stookten het vuur van tweedragt, met oogmerk om hun beiden aftematten, en dan gemakkelijker te doen buigen, schoon die aanblaazingen het Land van *Overijsel* ten verderve strekten. De Steden werden zo zeer verbitterd, dat FILIPS het vuur, welk hij gestookt had, met al de *Bourgondische* magt niet kon blusschen. KAREL VAN GELDER onder dit alles zijn voordeel beoogende, bragt *Koeverden*, *Zwol*, de meeste vestingen van *Overijsel*, *Twenth* en *Drenth* onder zijne magt, en verdierf zelfs des Bisschops landen. Zijne *Bourgondiers* verlieten hem, en schreeuwden om geld, 't welk hij niet had. Nu begaf hij zig naar *Zeeland*, dan naar *Vlaanderen*, en stierf eindelijk van hartzeer, den 27 April van het Jaar 1524, oud 59 Jaaren. 'Er wordt van hem getuigd, dat hij meer geneegen was tot het bijwoonen van gastmaalen, dan zig te bemoeien met de zaaken van zijn Bisdom; hij vertrapte de voorregten 'er van, en verpandde de Kerkelijke goederen. Hij werd te *Wijk bij Duurstede* begraaven.

Zijne Regeering en achting blijkt uit dit oud vers.

Filips van Bourgondien werde gehaalt na Baden.
Deeze zijn tijdt meer overbragt in kostelijke banketten
Dan in zijn wapenen, regeerden agt Jaaren tot 's Lands schaden:
Sint Martijns erfdeel aan vreemde Heeren hij verzetten.
De vrije Landen met dienstbaarheid hij verpletten.
In de Oorlogen, was de fortuin zijn stiefmoeder,
Hij overtradt d'oude Costumen Privilegien en wetten.
Het Land verkleinde hij, daar hij gesteld was ten hoeder,
In 't Jaar vijfftien honderd twintig vier wierd hij begraven bij zijn broeder.

In tegenstelling van dit, niet zeer roemrijk *vers*, konnen wij niet voorbij, een ander te melden, op hem gemaakt, en te vinden in het *Tweede Deel* van 't *Batavia Sacra*; als mede eenige verdere aanmerkingen op het leven van deezen Bisschop. Het Grafschrift, uit het *Latijn* vertaald, luid dus:

„ Ter gedagtenisse van den zeer deftigen Kerkvoogd, en „ zeer genadigen Vorst FILIPS *van Bourgondie* (zoon van FILIPS *den Goeden*, Hertog van *Bourgondie*) Bisschop van „ *Utrecht*, hun Patroon, zaliger gedachtenisse, is dit Grafschrift opgesteld door JOHANNES MALBODIUS en GERRARD „ van *Nimweegen*."

„ *Hier rust Philips in 't Krijgsbestier ervaaren,*
„ *Maar die den krijg en onrust heeft gehaat.*
„ *Zijn edele ziel rust nu bij de Engele schaaren,*
„ *Daar hem geen woen des krijgs te dugten staat,*
„ *Als hij door list en schandelijke streeken*
„ *Noch in den krijg onnozel werd verwart,*
„ *Wist zijn gedult des vijands magt te breeken,*
„ *Die hem zo trots ten strijd had uitgetart.*
„ *Hoe pragtig zijn de Sloten en Kasteelen*
„ *Op zijne beurs in 't Bisdom opgehaalt!*
„ *Flux kwam de dood zijn Persoonadje speelen:*
„ *Zijn lichaam sterft, zijn faam hier eeuwig praalt.*

Dus

Dus ziet men wat de vleierij vermag. Doch laaten wij, om der waarheid hulde te doen, zijne levensschets, zo als dezelve, ter boven aangehaalde plaatse gevonden word, hier nederstellen. Op bladzijde 531 word gezegd, dat hij tot het aannemen van de Bisschoppelijke waardigheid meer gedrongen is geweest, door het gezag van Keizer MAXIMILIAAN, en van Koning KAREL, dan door eigen eergierigheid; want (vervolgt de Schrijver), het inzigt van gemelde Vorsten had ten oogmerk, door het indringen van een Bisschop, hunne Landen te verzekeren en te beveiligen. Hij had, gaat de Schrijver voort, zig te vooren meer in de wapenen dan in de wetenschappen geoefend, en, zo wel te water als te land, als Krijgsoverste gediend. Intusschen vindt men, in de aantekeningen, op bladz. 551, gemeld, hoe HEDA getuigt, dat hij, al voor lang, het oog op de Bisschoppelijke waardigheid gehad had; maar zig gedroeg, al of hij 'er van afzag: geene nieuwigheid voor heerschzugtige mannen, om hun oogmerk te bereiken! Verder zegt de aantekenaar, op bladz. 553. HEDA smaalt op de heerschzugt van deezen Bisschop; daar hij, nochtans, van meest alle Schrijvers gepreezen werd, en bijzonder van ERASMUS, in den 6 Brief van het 29 Boek. „ Ik „ zou u geluk wenschen (zegt hij) o Bisschop PHILIPPUS, die „ niet min roemwaardig zijt door de deugden en daaden van „ uw leven, dan door den edeldom van zo veele Vorsten, uwe „ voorouders, dat gij zo hoog eene waardigheid hebt bekoo„ men: ten ware mij bekend was, hoe onwillig gij dezelve „ hebt aangenomen, en hoe dat gij, als tegen uwen dank, „ daar toe gedwongen zijt, door het gezag van dien voor„ treffelijken Vorst KAREL." Op zijne vraage nu, op dit breed getuigenis van ERASMUS, antwoord de Schrijver in dezer voegen. „ Men kan zeggen, dat HEDA tegen hem vooringenoo„ men geweest is; maar men kan ook zeggen, dat GERRARD „ van *Nijmeegen* al te zeer met hem vooringenoomen was. „ ERASMUS kan gesprooken hebben volgens de algemeene ge„ rugten. Ook heeft FILIPS, Bisschop zijnde, niet getoont „ juist de heiligste te zijn, noch zo afkeerig van zo een aan„ zienlijke waardigheid."

Op bladzijde 532 van dit werk word zijne moeder zeer gepreezen, en zijne eerste jeugd met de volgende woorden afgemaald.

„ Zijne moeder was, MARGRETA VAN DER POST, eene „ vrouw, zo uitstekende in vromigheid des gemoeds, als in „ lichaamlijke schoonheid, (haare vroomheid was, echter, „ door FILIPS DEN GOEDEN, wiens bijzit zij was, overwonnen) onder wier oogen hij te *Brussel* werd opgevoed, in „ deftige reden en goede wetenschappen. Want KAREL, zijn „ broeder, kon daar geen agt op slaan. Tot aan zijn twaalfde Jaar, genoot hij dus een goed onderwijs. Als KAREL „ gestorven was, en MARIA, KARELS dogter, gehuwd met „ MAX MILIAAN, het bestier in handen had, werd hij onder de „ Hovelingen van MAXIMILIAAN aangenoomen, en gedroeg zig „ aan het Hof zo bevallig, dat hij van ieder bemind werd. „ Na den dood van MARIA geraakte hij onder de Krijgsbenden „ van MAXIMILIAAN; en als die Vorst te *Aken* als Keizer gekroond werd, werden hem, door FILIPS, de wapenen en „ Ridderorder omgehangen. Noch geen agttien Jaaren oud „ zijnde, werd hij eerst te *Grevelingen*, en naderhand te „ *Kortrijk* als Stadsvoogd aangesteld, waarin hij zig wel gekweeten heeft. Verder werd hij verheeven tot Ridder van „ 't Gulden Vlies, tot Admiraal van de Zee. Ook werd hij, „ als Afgezant van MAXIMILIAAN en KAREL, gezonden aan „ Paus JULIUS DEN II, waarna hij ISABELLA, de zuster van „ Keizer KAREL DEN V, als bruid van CHRISTIERNUS, Koning „ van *Denemarken*, derwaards geleidde. Waarna hij, zo als „ gezegt is, op den *Utrechtschen* Zetel kwam." Verder volgt aldaar een loffelijk getuigenis van alle zijne daaden. Indien dit alles waarheid is, moet het eerstgemelde vers een louter schotschrift zijn: iets, 't welk wij niet beslissen. Daarop volgden eenige staaltjes van zijne groote Krijgsbedrijven, of laat ik liever zeggen, van zijnen list en woede, in het oorlogen tegen de *Gelderschen*, in het Jaar 1521; waar door de partij van de *Gelderschen* werd uitgemergeld, en genoodzaakt, de *Bourgonjers* te verlaaten. Wat aangaat zijne levenswijze, daar van zegt de Schrijver: „ Als het hem gebeurde dat hij „ buiten gewoel was, en in zijn verblijf rustig, verdeelde hij „ den

„ den dag aldus: hij begon met het verrigten van goddelijke „ zaaken en het lezen van stigtelijke boeken. Dat gedaan „ zijnde, woonde hij de Raadsvergadering bij, hoorde brie- „ ven leezen, klachten en processen, willende dat 'er geen „ brief, dan in zijn bijwezen, werd geopend noch gesloten, „ dan na dat hij dezelven ondertekend had. Daarna ging hij „ aan zijn middagmaal. Over tafel werden verscheide vragen, „ 't zij uit Poëten, Historieschrijvers, of uit de H. Schrift, „ ter baan gebragt. Alle de *Latijnsche* Historien waren hem „ voorgeleezen door meergemelden GERRARD *van Nijmeegen*, „ die zijn Hof-Capellaan was. Nademiddags bragt hij zijnen „ tijd door met wandelen in den Hof of in de Stad, en be- „ zigtigde de winkels der Ambachtslieden. Onder het avond- „ maal had het zelfde als bij het middagmaal plaats; en daar „ na onderhield hij zig met geleerde mannen. Van dusdanigen „ inborst, was hij ten hoogsten vervreemd van gierigheid, „ beminnende zijne onderdaanen zeer tederlijk. Niemand heeft „ hij met schattinge of nieuwe imposten bezwaard. Ten uiter- „ sten was hij afkeerig van de Oorlogsberoerten, en heeft zig „ zeer beklaagd over *Kampen en Zwolle*, en tot op zijn dood- „ bedde betuigd, 'er geen oorzaak van geweest te zijn."

De anders zeer geloofwaardige HEDA spreekt gantsch anders van hem, en beschuldigt hem, dat hij het regt der Kerke zogt te overweldigen; weinig achting voor geleerden had; dat alle zijne gunsten veil waren, voor vleijers en woekeraars ter zijner baate; dat hij haastig van hoofd en wraakzugtig was, en liever wilde gevreesd dan bemind zijn; dat hij weinig werk maakte van den Godsdienst, en de Geestelijkheid niet achtte.

Men hoore eens, wat zijn grootste vleijer, GERRARD *van Nijmeegen*, in het gemelde *Batavia Sacra*, van hem verder zegt. „ Indien hij wat te veel gedronken had, onthield hij „ zig daar van den volgenden dag: hij verfoeide de dronkaarts, „ voornamelijk de zulke, die de gewoonte hadden, hun lijf „ vol bier te zuipen.

„ Tot nog toe is alles wel: maar helaas, tegen de hoererij „ (zegt hij) was hij zo zeer niet ingenomen. Want hij was „ zelfs, ó schanden, al vrij geneegen tot de minvermaaken, „ en zeer verzot op jonge meisjes." Dan voegt die zelfde

vleijer 'er nog eenige dingen bij, die, indien men ze voor waarheid mag aanneemen, duidelijk te kennen geeven, dat FILIPS een slegt gevoelen had van de kuisheid der maagden, Priesters en Kerklijke persoonen: hoopende dat de wet van de gedwonge onthouding mogt worden afgeschaft. En, echter, getuigt meergemelde Schrijver, dat FILIPS goed Catholijk gestorven is, schoon hij drie onechte zoonen, bij een zijner hoeren, naliet: JOHANNES, FILIPS en OLIVIER.

Zie breeder het II Deel van *Batavia Sacra.*

FILIPS DE I, zoon van Keizer MAXIMILIAAN en van MARIA VAN VALOIS, die de dogter was van Hertog KAREL DEN STOUTEN, werd gebooren te *Brugge*, den 20 Junij, van het Jaar 1478. Den ouderdom van vier Jaaren had hij naauwlijks bereikt, toen zijne moeder, door een val van het paard, uit het leven gerukt werd. Geduurende zijne minderjaarigheid, regeerde zijn vader, als voogd, over zijne moederlijke Erflanden. FILIPS, den ouderdom van 16 Jaaren bereikt hebbende, aanvaardde de Regeering in eigen persoon, onder de Tijtels van Aartshertog van *Oostenrijk*, Hertog van *Bourgondien*, Graave van *Habsburg*, *Holland*, *Vlaanderen*, *Zeeland*, enz enz. waar bij naderhand nog kwam de tijtel van Koning van *Arragon*; dien hij verkreeg, door zijn huwelijk met JOHANNA, dogter van FERDINAND, Koning van *Arragon*, en ISABELLA, Koninginne van *Kastilie* en *Leon*. Dus verkreeg hij den naam van FILIPS DEN I, Koning van *Spanje*, dog heeft die hoogheid niet lang bezeeten. Hij hield zijnen bruiloft, in het Jaar 1496, te *Lier*, in *Braband*. Vijf Jaaren daarna stierf de moeder van JOHANNA, in *Spanje*; en met haaren dood, begreepen de *Spanjaarden*, dat FERDINAND van *Arragon* geen deel meer had aan *Kastilie* en *Leon*, maar dat deeze Koninkrijken moesten overgaan op JOHANNA, oudste dogter van ISABELLA, en haaren Gemaal FILIPS van *Oostenrijk*; ook zonden zij met 'er daad de Kroon van *Spanje* naar *Brusfel*. In het Jaar 1505 vertrokken FILIPS en JOHANNA, met een magtige Vloot, naar *Spanje*, doch werden, door een geweldigen storm, genood-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

PHILIPS de EERSTE.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

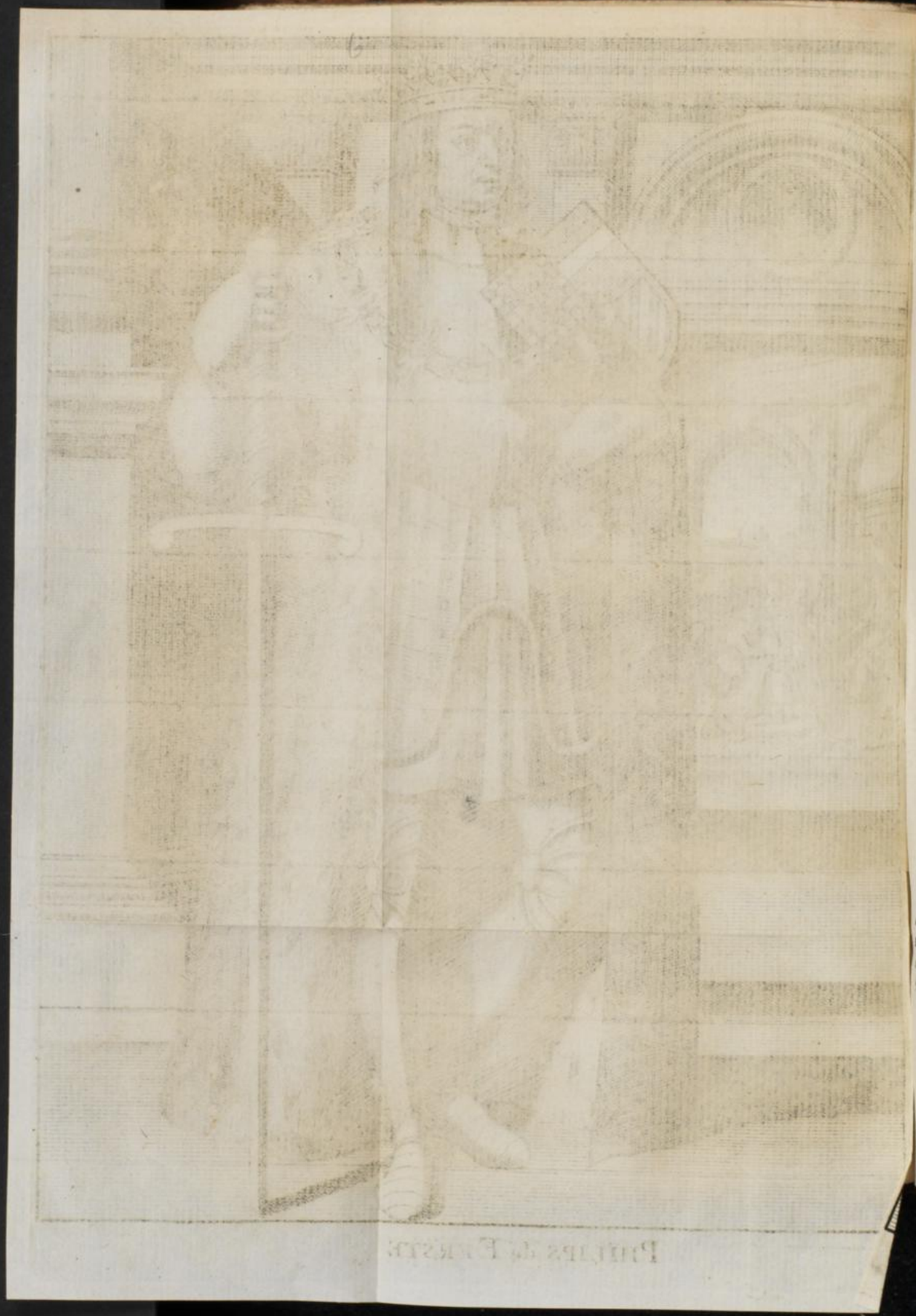

noodzaakt, in een der *Engelſche* havens binnen te loopen. Koning HENDRIK ontving hen, volgens hunnen rang, Vorstelijk; doch, om Staatkundige redenen, hield hij hen langer op, dan hun lief was. Zij vertoefden aldaar tot in de Lente van het Jaar 1506, en vervolgden toen hunne reize naar *Spanje*, waar van zij, tot groot ongenoegen van FERDINAND, bezit namen. Te vergeefs had deeze aan zijnen ſchoonzoon 500,000 dukaaten Jaarlijks geboden, indien hij in de *Nederlanden* wilde blijven. Doch, gelijk wij reeds te kennen gaven, FILIPS was niet zeer lang meester van die nieuwe heerſchappij: want reeds een half Jaar na zijne overkomſte in *Spanje*, overleed hij, op den 26 September, in het Jaar 1506, in het 28 Jaar zijns ouderdoms, niet zonder vermoeden van vergeeven te zijn; althans word dit verzekerd door *Spaanſche* Schrijvers. Doch anderen ſchrijven zijnen dood toe aan een te ſchielijken dronk, na dat hij zig in de kaatsbaan buitengemeen verhit had.

Zijne weduwe nam, na zijnen dood, het Rijksbeſtier wel ter hand, maar niet zonder onrust en moeite onder de voornaamſten der Rijksgrooten. JOHANNA was, door minnenijd, tegen haaren man opgevat, haarer zinnen bijſter geworden. FERDINAND kwam uit *Napels* terug, en bragt alles in order. Ook werd aan hem de heerſchappij over *Caſtilie*, geduurende zijn leven, opgedraagen, ſchoon MAXIMILIAAN die zulks voor zig zelven begeerde.

FILIPS was, onder de Koningen van *Spanje*, de eerſte van dien naam, onder de Hertogen van *Bourgondie* de derde; onder de Graaven van *Holland* de tweede. Bij zijne Gemalin had hij verwekt KAREL, naderhand Keizer, gebooren in het Jaar 1500; FERDINAND, in het Jaar 1503; ELEONORA, in het Jaar 1498; JOHANNA, in het Jaar 1504; en ISABELLA, na zijn overlijden, in het Jaar 1506.

Wij konnen niet voorbij hier aantemerken, dat, door veele Schrijvers, een misſlag begaan word, met te ſtellen, dat door het huwelijk van deezen FILIPS met JOHANNA, de *Nederlanden* aan *Spanje* gekoomen zijn; daar, integendeel, door dat zelfde huwelijk *Spanje* aan de *Nederlanden* gekomen is, naardien FILIPS eerder Graaf van *Holland* en *Zeeland* was, dan hij Koning van *Spanje* wierd. Ook was het voor de *Neder-*

landen, in dien tijd, wel roemrijk, doch ook kostbaar, en had naderhand de ongelukkigste gevolgen, in 't bijzonder onder zijnen kleinzoon FILIPS DEN II, Koning van *Spanje*, en den derden der Graaven van dien naam. Om FILIPS DEN I met luister naar *Spanje* te doen trekken, werd het Land zwaar belast. Hij verpandde zijne heerlijke goederen en domeinen; het geld, daar voor ontvangen, werd ingepakt en naar *Spanje* gezonden. Juweelen; gouden en zilveren vaatwerk; de gouden tafel; gouden en zilveren beelden; de groote en vermaarde kroon van diamanten; het goud van *Vlaanderen*; de kostbaare tapijten, en al wat heerlijk was, werd ten Lande uitgevoerd naar *Spanje*. De waarde der juweelen alleen werd geschat op negen millioenen.

LE KLERK, *Toneel der Keizeren*; PONTANUS, VAN METEREN, enz. enz.

FILIPS DE II, van dien naam onder de Koningen van *Spanje*, en DE III, als Graaf van *Holland* en *Zeeland*, werd geboren te *Valladolid*, in *Spanje*, den 21 Maij, in het Jaar 1527, uit het huwelijk van Keizer KAREL DEN V met ISABELLA, dogter van EMANUEL, Koning van *Portugal*. Door den vrijwilligen afstand zijns vaders, werd hij, geduurende deszelfs leeven, een der magtigste Vorsten van *Europa*; magtiger zelfs, zeggen de *Spanjaarden*, dan alle de Vorsten van zijnen tijd te zamen. Zijne tijtels duiden zijne Bezittingen en en Rijken aan; schrijvende hij, onder de openbaare Acten en Placaaten zig in deezer voegen: *Don Philippo, bij der gratie Gods Koning van Castilien, van Leon, van Arragon, van beide de Sicilien, Napels, Jerusalem, Portugal, Navarre, Granada, Folivo, Valenchien en Galicien; van Majorka, Sardinie, Corsica, Murcia*, enz. *van Algrahie, Gibralter, de Canarische Eilanden, de Oost- en Westindien, de vaste Landen, de Wester Zee en Oceaan*; Aartshertog *van Oostenrijk*; Hertog *van Bourgondie, Lotharingen, Brabant, Limburg, Luxemburg, Gelder, Milaan*; Graaf *van Habsburg, Vlaanderen, Artois, Henegouwen, Holland, Zeeland, Namen, Zutphen*; Prins *van Swaben*; Markgraaf *des H. Roomsche Rijks*;

PHILIPS de II.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

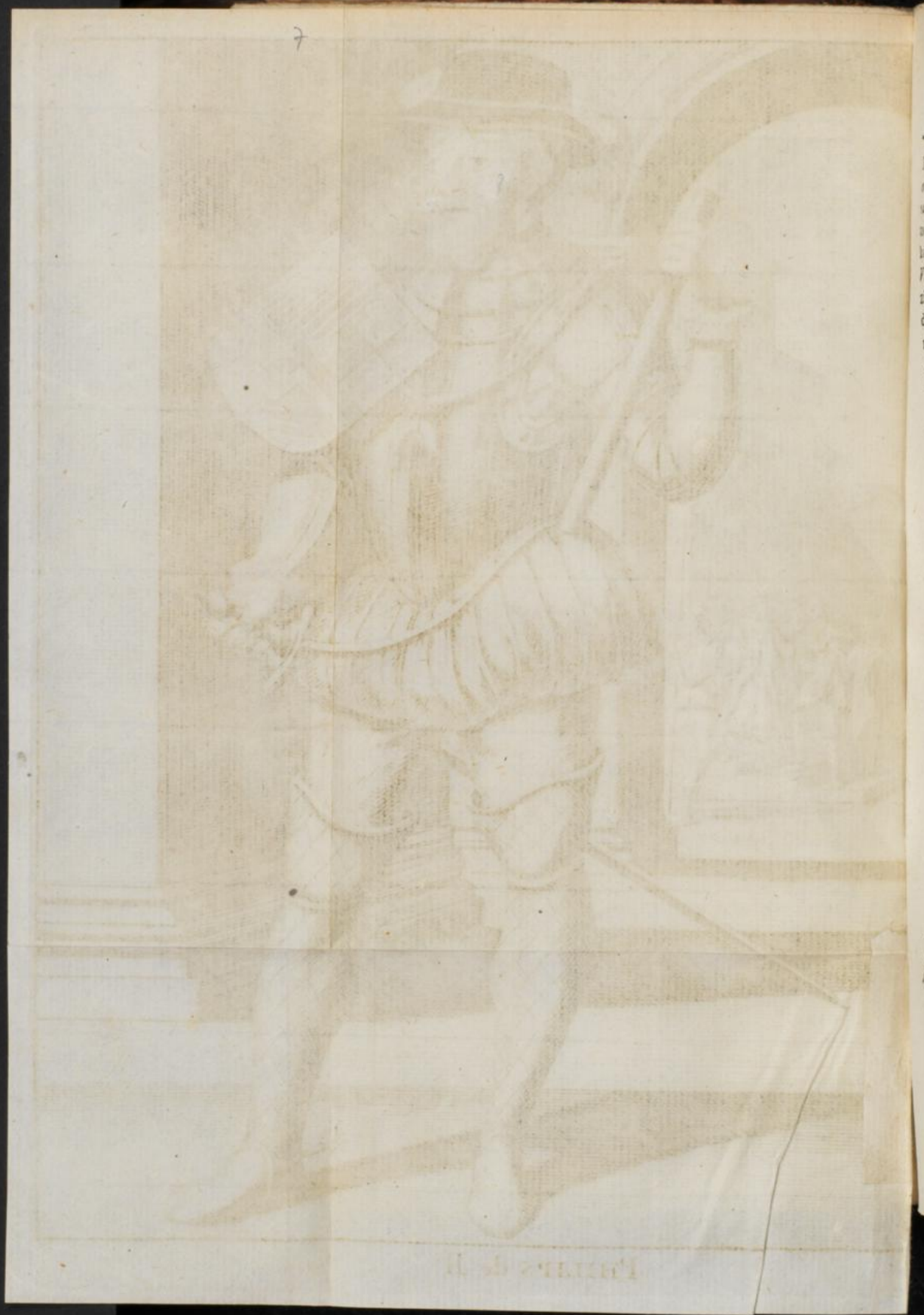

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

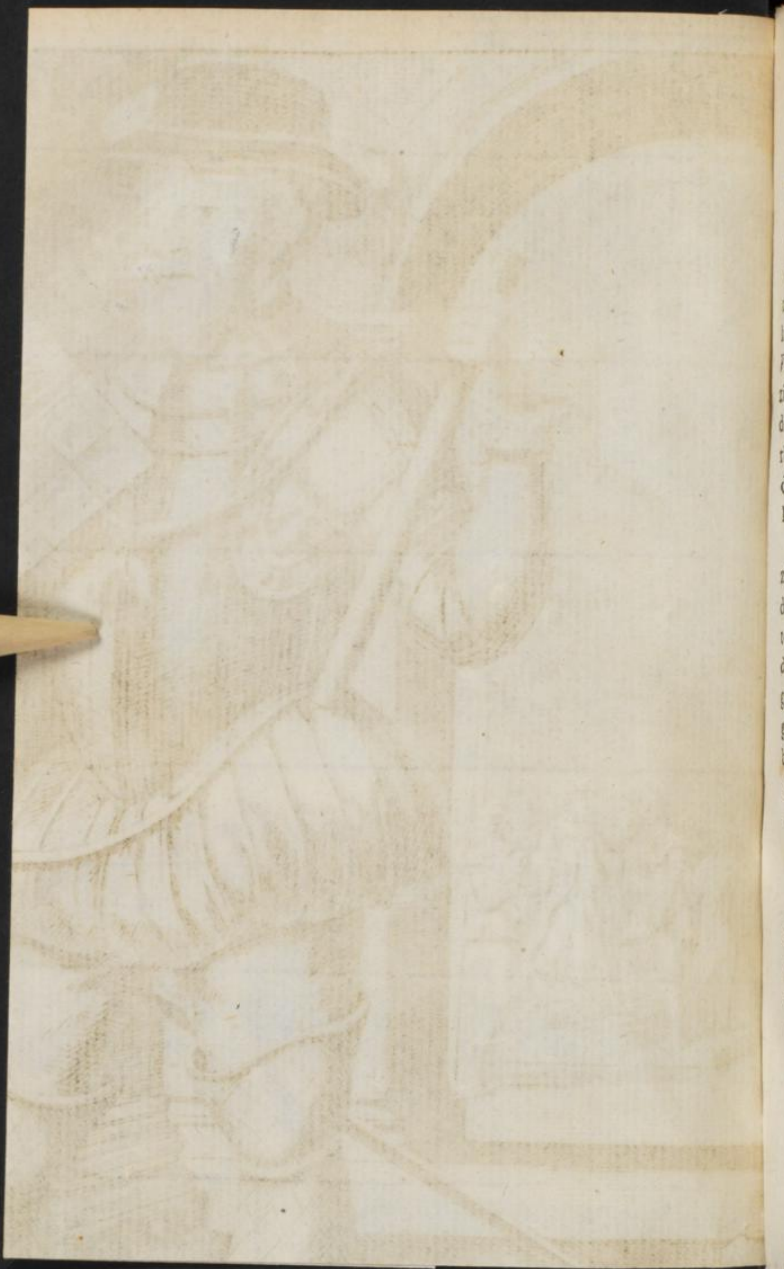

Rijks; Heer *van Friesland*, *Salms*, *Mechelen*, *van de Stad en Landen van Utrecht*, *Overijsfel en Groningen*; *Ridder van 't Gulden Vlies*; *Dominateur in Afia en Africa.* De toevloed der ſchatten uit de *Nieuwe Waereld* had hem in ſtaat konnen ſtellen, zig te doen erkennen, als den Oprichter der *Vijfde Monarchie.* Doch zijn ſlegt gedrag, bijzonder ten opzigte van het toen ter tijd genoegzaam weerloos deel dier aarde, de XVII *Nederlandſche Provintien*, deed hem alle die rijkdommen niet alleen verſpillen, maar daarenboven met ſchulden overlaaden ten grave daalen, zo als uit het vervolg zijner levenſchets blijken zal.

Men kan het niet als eenen misſlag in hem, maar wel in zijnen vader aanmerken, dat hij in *Spanje* opgevoed werd, door bijgeloovige Geestelijken, die door Keizer KAREL daar toe waren uitgekoozen, en in hem gevormd hebben denkbeelden van bijgelovigheid en wantrouwen, welke naderhand zijn gantſche Karakter misvormden, en bij alle zijne onderdaanen gehaat maakten. KAREL bedierf dus 't geen hij zogt te verbeeteren. Meer genegenheid hebbende voor de *Nederlanders* dan voor de *Spanjaarden*, was hij bij de laatſten niet zeer bemind; om hunne liefde te winnen, deed hij FILIPS tot een volmaakten *Spanjaard* vormen.

Al van zijne eerſte jeugd af aan, toonde FILIPS volmaakt vatbaar te zijn voor de opvoeding, welke hij genoot; hij was ſchrander, voorzigtig, onvoorbeeldelijk gehegt aan een bijgeloovigen en dweepachtigen Godsdienst; vatbaar voor een ſomber en peinzend geſtel, kweekte hij wantrouwen en arglistigheid, nevens de zaaden van tierannij in zijnen boezem, die tot rijpheid gekomen, hem eer tot een monſter dan tot een mensch maakten.

Den ouderdom van zestien Jaaren bereikt hebbende, trouwde hij, in het Jaar 1543, met MARIA, Prinſesſe van *Portugal*, die, twee Jaaren daar na, den ongelukkigen DON CARLOS ter waereld bragt; welke geboorte haar het leven koste. FILIPS bleef in *Spanje*, alwaar hem het beſtier was toevertrouwd, tot in het Jaar 1548, wanneer hij, door zijnen vader, in de *Nederlanden* ontboden werd. Niets evenaarde de pracht,

waar mede hij alöm ontvangen werd. De Steden putten elkander uit, om de eene der andere in luister te boven te gaan. Het volk zelf toonde de grootſte drift, om hem eene ongeveinsde genegenheid te betoonen. Maar hoe gedroeg zig FILIPS? Hij was buiten ſtaat, om onder al dat gejuich zijnen geſtrengen en achterhoudenden aart te verbergen. Niets van dat minzaame, niets van dat volkbehaagend hart, welk Keizer KAREL altoos deed uitblinken, was bij hem te vinden; de jonge Vorst vertoonde een ſtuggen en norſchen Grijsaard. Hij kende de taal noch de zeden der *Vlamingers*, *Brabanders*, of *Nederlanders*, en voerde met niemand eenig geſprek, dan met de *Spaanſche* Edelen.

Dit gedrag, 't welk niet alleen onvriendelijk, maar zelfs tegen der Vorsten Staatkunde ſtrijdig was, deed de *Vlamingen*, van dien tijd af aan, ijverzugtig worden tegen de *Spanjaarden*. Een openlijk bewijs hier van gaven ze, door KAREL te weigeren, aan FILIPS, als hunnen toekomenden Heere, den eed te doen, ten ware hij vooraf zig bij eede verbond, aan geene vreemdelingen, hoe genaamd, eenig deel in de Regeeringe in de Provintien te zullen geeven. En nog geſchiedde het alleen uit achting voor den vader, dat zij den zoon als zijnen opvolger erkenden. Na dat deeze erkentenis, in *Vlaanderen*, *Braband*, *Holland* en *Zeeland*, in alle Steden, geſchied was, begaf de Keizer, verzeld van FILIPS, zig naar *Duitschland*, met oogmerk om FILIPS als *Roomsch Koning* te doen aanneemen. Maar zijne trotſche aart en ſtugheid was oorzaak, dat dit den Keizer mislukte. Hierom keerde hij terug naar *Spanje*, alwaar hij bleef tot op zijn huwelijk met de Koningin van *Engeland*, dat voltrokken werd in het Jaar 1554. Niet dan op voorwaarden, die hem zeer bepaaldelijk waren voorgeſchreeven, hadden de grooten des Rijks daar in geſtemd. Naauwkeurig was aldaar gezorgd, dat hij, ſchoon den tijtel van Koning voerende, geen het minſte deel aan de Regeering zou hebben; en dat de oppermagt zou blijven in handen van Koningin MARIA, dogter van HENDRIK DEN VIII; dat geene vreemden in eenige bedieningen toegelaaten, noch de minſte veranderingen in de wet-

wetten of gewoonten van het Rijk zouden gemaakt worden: en wat verder, ter bewaaring van 's volks regten en vrijheden dienende was.

Naauwlijks was FILIPS in *Engeland* gekomen, of hij zogt, door de pracht en luister van zijn gevolg, de oogen dier Natie te verblinden; doch al wat hij bouwde, om zig geagt te maaken, ſtiet hij om ver met zijnen *Spaanſchen* hoogmoed, die bij de trotſche *Engelſchen* nog ondraaglijker was dan bij de eenvoudige *Nederlanders*. Daarenboven bezat hij zig zelven niet genoeg, om zijn ongenoegen over het gemaakte huwelijkscontract te verbergen. MARIA, om hem te behaagen, verzogt wel aan het Parlement, hem tot waarſchijnlijken erfgenaam van den Throon te verklaaren, en het Rijksbewind aan hem op te draagen; doch alles te vergeefsch. Geene giften of gaven; geene listen, die gebruikt werden, met de vervolging tegen de Proteſtanten te ſtaaken, konden haare oogmerken doen gelukken. Het eenige, waar in bewilligd werd, beſtond hier in, dat ingevalle de Koningin overleed, en erfgenaamen naliet, FILIPS, geduurende derzelver minderjaarigheid, ten tijtel en waardigheid van PROTECTOR zou bekleeden. Hier mede vergenoegden zig FILIPS en MARIA, geduurende haare vermeende zwangerſchap. Doch toen men ondekte, dat zij de waterzugt had, en zij vervolgens, door gemelijkheid van aart, onverdraaglijk werd in de verkeering, na dat men haar gezegd had, dat zij nooit kinderen zou kunnen baaren, verliet FILIPS haar en het het Rijk van *Engeland*, en begaf zig naar de *Nederlanden*. Omtrent dien tijd was Keizer KAREL bedagt, om zijn genomen beſluit, tot afſtand van zijne Staaten, te doen ten uitvoer te brengen. Reeds bij het aangaan van zijns zoons huwelijk met MARIA, had hij hem afgeſtaan het Koningrijk *Napels* en het Hertogdom *Milaan:* waar voor, echter, FILIPS zig alles, behalven dankbaar, jegens zijnen vader betoonde. Niet onduister gaf hij te kennen, dat KAREL alles moest afſtaan, of tegen zijnen heerschzugtigen zoon de wapenen opvatten; waar toe hem zo wel de kracht en ſterkte van lichaam als van geest ontbrak. Dus beſloot dan KAREL, wat men ook daar tegen giſſe voornamelijk om deeze redenen, in de maand October

des

des Jaars 1555, afstand te doen van de opperheerschappij over zijne geliefde *Nederlanden*, en in de maand Januarij van het volgende Jaar van *Spanje*. Eenige maanden daar na zond hij de Keizerlijke kroon, door WILLEM, Graaf van *Nassau* en Prins van *Oranje*, aan zijnen broeder. Groot was de plegtigheid, die daar bij plaats had. Zonder daar van thans te gewaagen, zal ik mij vernoegen, met hier alleen ter neder te stellen, de woorden, welke de Keizer, bij die gelegenheid, tot zijnen zoon sprak; terwijl de gantsche plegtigheid, zo als ik in het II Deel, op het *Art.* AFSTAND, gezegd heb, zal beschreeven worden, op het *Art.* OVERDRAGT der *Nederlanden*. De Vorst dan zijne rede tot de Staaten geëindigd hebbende, wendde zig tot FILIPS, en zeide: „ Indien het bezit dezer Landen door mijnen dood tot u gekomen ware, zou ik om het agterlaaten van zulk een aanzienlijk, en door mij zo zeer vermeerderd erfgoed, iets bij u verdiend hebben. Doch nu ik deeze erfenis, niet uit noodzaaklijkheid, maar uit vrije keuze nalaate; nu ik vroeg verkies te sterven, op dat gij zo veel te vroeger aan het bezit zoud komen, vorder ik met regt, dat gij, al wat gij mij hierom meer schuldig zijt, met zo veel meer zorg en liefde jegens de Ingezeetenen deezer Landen betaalt. Andere Vorsten verheugen zig, om dat zij hunne zoonen het leeven gegeeven hebben, en het gebied zullen geeven. Ik heb deeze vreugde beiderlei, als tegenwoordig willen genieten, en u zo wel door mij zien regeeren, als leven. Weinigen zullen dit mijn voorbeeld navolgen: gelijk ik zelfs hierin van de oudste tijden naauwlijks een voorbeeld voor mij gevonden heb. Doch men zal mijn besluit eerst prijzen, als men zal zien, dat gij het u zelve waardig maakt. En dit zult gij doen, als gij de wijsheid die gij tot hier toe bemind hebt; als gij de vreeze Gods, en den Catholijken Godsdienst, allen de regte zuilen der Regeering, standvastig blijft aankleeven. Een ding heb ik hier maar bij te voegen; den Almagtigen namentlijk te bidden, dat hij u een zoon geeve, wien gij het gebied afstaan kunt, maar niet behoeft afteftaan." Deeze laatste woorden, die niet onduister te kennen geeven, dat het, zo als wij hier boven zeiden, de

heersch-

heerschzugt van den zoon en de onmagt van den vader waren, die KAREL tot deezen gewigtigen ſtap noodzaakten, waren, in dien zin, een vinnige trek tegen FILIPS; die dezelve gevoelende, ligtelijk oorzaak konnen geweest zijn, dat zij hem en de omſtanders de traanen uit de oogen perſten. De laatſten voorzeker, zo min als alle andere Vorſten, uit aanmerkinge van zijne geduchte magt, konden zig niet veel goeds voorſpellen. *Engeland* zugtte thans onder de Regeering van eene zwakke en dweepachtige Koningin. *Duitschland* ſtond geregeerd te worden door zijnen oom FERDINAND; dus had hij van het Keizerrijk niets te duchten. *Zweeden* en *Denemarken* werden geregeerd, door CHRISTIAAN DEN III en GUSTAVUS ERICHSON; Vorsten, die werks genoeg vonden, om de rust in hunne eigen Rijken te vestigen. Paus PAULUS DE III hing meer van FILIPS dan van eenigen anderen Vorst af. De Hertog van *Toskaanen* had groote verpligting aan hem. De Hertogen van *Parma* en *Savoijen* moesten al hun geluk van FILIPS verwagten. De *Venetiaanen* hadden zijne beſcherming tegen de *Turken* nodig.

Zie daar de redenen, waarom wij boven zeiden, dat FILIPS magtiger was dan een der *Europeaanſche* Vorsten buiten hem. *Frankrijk* was het alleen, met wien hij te ſtrijden had, en welk Rijk hij, in het Jaar 1559, tot vrede noodzaakte; waar toe hem evenwel de bloeijende Staat der *Nederlanden*, om dien tijd, zeer behulpzaam was.

De *Vlamingen* hadden hem al van vroeg af aan mistrouwd, uit hoofde van hunne jaloerschheid op hunne voorregten, die hij, bij eede, beloofd had, niet te zullen ſchenden. Het eerst, waar mede hij dien eed verbrak, was het ſchenken van de gewigtigſte bedieningen aan den Biſſchop van *Arras*, van geboorte een *Bourgondier*; of aan zijne *Spaanſche* lievelingen: RUI GOMEZ DE SILVA, den Prins van *Ebeli*, de Hertogen van FERIA en ALVA; allen mannen, die wij reeds op het *Art.* ALVA hebben leeren kennen, en die door de *Vlamingen* en *Brabanders* beſchouwd werden, als natuurlijke vijanden der Natie, en als aanſtookers van het willekeurig gezag, waar na FILIPS haakte. De vreeze, die de *Vlaamingen* en andere *Nederlanders* tegen 's Graaven gedrag gevoed hadden, bleek maar al te

ras

ras gegrond te zijn, door de in- en uitvoering zijner maatregelen tegen hen, die in de gevoelens van Godsdienst van de *Roomsche* Kerk afweeken. Al wat men, tegen dergelijke vervolgingen, reeds bij Keizer KAREL hadde ingebracht, werd ook FILIPS voorgehouden; doch bij hem deed het geen de minste uitwerking. Integendeel, hij vernieuwde zijns vaders Bloedplakaaten, en gaf aan Gouverneurs en Magistraaten last, dezelve ten strengsten ten uitvoer te brengen. Hier mede nog niet vernoegd, richtte hij een bijzonder Gerichtshof op, ter uitroeijing der ketterijen. Of schoon de gevloekte naam van Inquisitie daar bij verzwegen werd, joeg het, nogthans, de Ingezetenen tegen hem in het harnas: naardien zij dit Gerichtshof beschouwden, zo als het wezenlijk was, als een middel ter vernietiging der vrijheid en een bederf van den Koophandel. Ter versterkinge van dit ongenoegen, kwam nog het vermeerderen van de vijf Bisdommen tot zeventien. Deeze instelling, die, mooglijk, in bedaarder tijden, van nut zou geweest zijn, had nu de heilloosste gevolgen. GRANVELLE, Bischop van *Arras*, was hier van de eerste vinder; zelfs schroomde deeze niet te bekennen, dat door de invoering daar van 's Konings bevelen strenger zouden konnen worden ten uitvoer gebragt. Hierom beschouwde het volk dit meerder getal van Bischoppen, als een vermeerderd getal van *Inquisiteurs*. De Adel, de Geestelijkheid, de Gemeente: ieder schreeuwde om 't zeerst, en stelde alle vermogens te werk, om hunne bijzondere belangen met die van den Staat te vermengen; zij schilderden de oprichting van deeze nieuwe zetels af, als niet min verderslijk voor het Land in 't algemeen, als voor hunne orde en rang in 't bijzonder.

Nog meer werd dit alles verzwaard, om dat, in het midden van den vrede, de Landschappen waren opgepropt met *Spaansche* soldaaten, strijdig tegen de grondwetten, volgens welke geene vreemde Krijgsknegten daar in mogten geleid worden. Doch zij waren 'er reeds ingebracht door Keizer KAREL DEN V, gedurende zijne Oorlogen met *Frankrijk*. Zo uit achting voor dien Vorst, als om den roem, dien hij met dezelve had behaald, had men, om het verbreeken van dit voorregt, toen niet gedagt. In *Zeeland* gedroegen de *Span-*

jaards

jaards zig zo kwalijk, dat het gemeen weigerde, aan de dijken te werken; zeggende, liever door de Zee, dan door de wreedheid en schraapzugt der *Spaansche* soldaaten, verdelgd te willen worden.

Niet zeer gunstig was dus het tijdstip, waar in FILIPS in beraad nam, naar *Spanje* te vertrekken, zo dra hij een persoon zou gevonden hebben, aan wien hij de Regeering konde aanbeveelen. Na lang beraad, koos hij daar toe MARGRETA, Hertoginne van *Parma*, natuurlijke dogter van Keizer KAREL DEN V. Terstond na dit besluit, deed hij eene vergadering der Staaten beleggen te *Gend*, in welke de Koning zelf en de nieuwe Landvoogdesse tegenwoordig waren. Naardien den Koning de Landtaal onbekend was, voerde zijn lieveling en verderflijke Raadsman, de Bisschop van *Arras*, het woord.

Hij begon met den Staaten bericht te geeven van 's Konings besluit om naar *Spanje* te vertrekken, met bijvoeging van de redenen, die hem daar toe nookzaakten. Hij maakte eene vertooning van de genegenheid, die zijne Majesteit voor de *Nederlanders* had; 'er bijvoegende, dat de Koning hoopte, dat zijne zaaken hem in *Spanje* niet lang zouden ophouden; doch zo dit al mogt gebeuren, dat hij dan zijnen zoon DON CARLOS, Erfprins van *Spanje*, herwaards zoude zenden. Hij vermaande verder de Staaten tot de bevordering van den Vrede onder de onderdaanen; waar toe, volgens zijne meening, niets vorderlijker was, dan de uitroeijing der ketterijen: waarop hij hoopte dat zij vriendelijk zouden samenspannen met Mevrouwe de Hertoginne van *Parma*, die hij, bij zijne afwezenheid, tot Landvoogdes had aangesteld. Eindelijk beloofde hij, de vreemde troepen te zullen doen vertrekken, en de gemeente ontheffen van alle andere lasten, welke de tijd en de omstandigheden hadden noodzaaklijk gemaakt.

Het antwoord der Staaten behelsde, in krachtige bewoordingen, gevoelens van trouwe en genegenheid; voor dat, egter, de vergadering gescheiden was, bemerkte FILIPS het ongenoegen der Staaten. Zij hadden het vertrek der *Spaansche* Krijgsknegten onmiddelijk verwagt. Hunne vreeze, dat de Inquisitie in de *Nederlanden* mogt worden ingevoerd, bragt hen in angst. Hierom werd hem, uit naam der algemeene Staaten, een Ver-

toog,

toog, gesteld in de *Walsche* taal, overgeleverd, behelzende „ 1. Dat 's Lands grenzen niet door vreemde knegten, gelijk „ tegenwoordig, maar door Landzaaten bewaard, en de vreem„den afgedankt of elders gebruikt mogten werden: 2. Dat het „ Land geregeerd mogt worden door een Raad van *Nederlan*„*deren*, en niet door Uitheemschen." Met veele en dringende redenen werden deeze verzoeken omkleed. Gantsch niet naar den smaak van FILIPS was dit Vertoog; zo als ten klaarsten bleek, uit zijn antwoord, twee dagen daarna hun ter hand gesteld, waar in gezegd werd: „ Dat de Koning niet „ van zins was, vreemdelingen in de Regeering intedringen, „ zo als uit de aanstelling der Landvoogdesse blijken kon, en „ dat men, uit het aanstellen van andere Leden van den Raad „ van Staate, zijne vaderlijke zorge zien kon; Dat het *Spaan*„*sche* voetvolk nodig was in het Land, om het te beschermen tegen onvoorziene voorvallen en beweegingen der na„buuren; Dat men altijd eenigen overlast van het Krijgsvolk „ had, het zij het vreemd of inlandsch ware, als het niet „ betaald werd; doch dat hij voor de betaaling der *Spaan*„*schen* zorgen zoude, die slegts drie duizend sterk waren, „ van drie maanden tot drie maanden; Dat men dezelven ge„bruiken kon, om zijnen zoon KAREL uit *Spanje* aftehaalen; „ Dat hij ze gaarne op de Vloot, die hem nu zoude overvoe„ren, zoude hebben mede genomen, hadde hij van de be„geerte der Staaten eerder kennisse gehad; Dat hij nu zijne „ genegenheid te hunwaards toonen wilde, met hen te ont„lasten van de soldij dier knegten, schoon dienende ter hun„ner beschermínge; Dat hij niet voor had, al het inlandsch „ volk aftedanken, maar twaalf honderd man in dienst wilde „ houden, ten laste van den Lande; eindelijk dat hij nimmer „ van zins was geweest, de *Spanjaarden* langer dan zes of „ zeven maanden in het Land te laaten; doch dat hij ze nu, „ om de Staaten genoegen te geeven, binnen drie, of uiter„lijk vier maanden, zou doen vertrekken, mids de Staaten „ zorge droegen voor de betaaling van het Krijgsvolk, welk „ in derzelver plaats, tot bewaaring der grenzen, zou moe„ten worden aangenomen." Hier mede moesten de Staaten zig laaten vergenoegen, schoon van dit alles niets werd nage-

koo-

koomen. Op een nader verzoek, om den Koning te bewegen tot intrekking van de bevelschriften, betreffende den Godsdienst, of ten minste verzagting daar van, verklaarde FILIPS, *liever geen Koning te willen zijn, dan ketters tot zijne onderdaanen hebben.* Even onverzettelijk bleef hij, omtrent de invoering der nieuwe Bisdommen. Om evenwel den haat en het ongenoegen des volks eenigzints te matigen, droeg FILIPS het bevel over de troepen op aan den Prins van ORANJE, en aan den Graave VAN EGMOND, de twee bekwaamste en meest beminde Edellieden. Reeds te vooren had hij den eersten aangesteld tot Stadhouder van *Holland*, *Zeeland*, en *Utrecht*; en den laatsten over *Vlaanderen* en *Artois*. Doch beiden hadden moeds genoeg, voor de aanbieding van het bevelhebberschap te bedanken; verklaarende zelfs, het verblijf der vreemde knegten aan te merken, als een schending der voorregten.

Op den 20 Augustus, van het Jaar 1559, vertrok FILIPS, met eene Vloot van bijkans zeventig Schepen, uit de *Nederlanden* naar *Spanje*, en kwam den 29 van die zelfde maand te *Loredo*, in *Biskaije*. Naauwlijks had hij voet aan Land gezet, of 'er ontstond een geweldige storm, waar door een groot aantal zijner Schepen schipbreuk leed, en meer dan duizend menschen verdronken. FILIPS nam toen voor, als een blijk van dankzegging voor zijne behoudenis, zijn gantsche leven te besteeden ter uitroeijing der ketterije. In alle zijne volgende gedraagingen straalde ten duidelijkste door, zijne verknogtheid aan *Spanje*, en zijn afkeer tegen de *Nederlanden*, om dat de ingezetenen deezer gewesten, gestadig, door hunne grondwetten, zijn gezag paalen stelden.

Bij zijne aankomst te *Valladolid*, vond deeze bijgeloovige mensch een schouwspel, waar van de natuur een affschrik moest hebben, doch welk hem hoogst aangenaam was. Men vierde, in die Stad, een *Auto da fé*, waar bij een groot getal Protestanten levendig in de vlammen geworpen wierden. Dertig bleven 'er nog in de gevangenis der Inquisitie, over welke die zelfde straffe was beschooren. FILIPS, om zo vroeg als mogelijk was, te toonen, welke tiranniesche geest hem bezielde, verzogt aan de Inquisiteuren den dag te bepaa-

len, waarop dit feest, zo als hij het noemde, gevierd zoude worden; begeerende hij in persoon daar bij tegenwoordig te zijn. Hij verscheen 'er met groote pracht, verzeld van zijnen zoon KAREL, zijne zuster en gevolg van lijfwachten. Onder de veroordeelde Protestanten was een Edelman, DON CARLOS DI SISSA genaamd. Terwijl de beulen hem naar den brandstapel sleepten, riep hij tot den Koning om genade, zeggende: „ Kunt gij dus, ô Koning, ooggetuige zijn van „ de smerten uwer onderdaanen? verlos ons van deezen „ wreeden dood: wij verdienen dien niet." *Neen*, antwoordde de tweede HERODES, op een barschen toon: *Ik zou zelfs het hout willen aandraagen, om mijnen zoon te verbranden, indien hij zulk een booswicht ware als gij zijt.*" Met vergenoeging zag hij dus dit ijselijk schouwspel aan. Doch wij zullen van deezen wreedaart dergelijke hoofdzaaken enkel aanstippen, en voor het overige ons alleen bepaalen tot zijn gedrag, omtrent de *Nederlanders* gehouden. Nog in dit zelfde Jaar leed FILIPS in zijne Staaten veel nadeel door de *Turken*. Nog meer, egter, kwelde hem de voortgang der hervorming, waarin zelfs verscheiden Vorsten de hand hadden, die, in sommige oorden, zelfs de Roomschgezinden het hoofd durfden bieden. Dit deed FILIPS en zijne medestanders ernstig aandringen op het houden van eene algemeene Kerkvergadering. De Hertog van *Savoijen*, daarentegen, begeerde van den Paus, eene Kerklijke onderhandeling in zijne Staaten; waar van men in *Frankrijk* ook gebruik wilde maaken. Dit bragt Paus PIUS in grooten angst; vreezende hij dat de uitspraaken dier Provintiaale Sijnode, zonder zijne toestemming, door andere Staaten zouden worden aangenomen en goedgekeurd. Ook bewerkte hij, dat de Hertog van *Savoijen*, in plaats van zijnen onderdaanen genoegen te geeven, zig in een bloedigen oorlog met dezelve inwikkelde; die hem, egter, daar na berouwde.

In het Jaar 1565 verlost van den inval der *Turken*, besloot FILIPS zijne twee voornaame doeleinden te werk te stellen: namelijk de uitroeijing der ketterijen, en de geweetens zijner onderdaanen te onderwerpen aan den dwang van 't Concilie van *Trente*. De voornaamste tegenstand, dien hij daar omtrent ont-

ontmoette, was in de *Nederlanden*, alwaar de zaaden van tweedragt inmiddels waren rijp geworden. De Hertogin VAN PARMA ging bijna gebukt onder den last, door FILIPS haar opgeleid, en die, door zijne onverzettelijkheid, nog merkelijk verzwaard werd. De Geestelijkheid werd langs hoe onvergenoegder, over het invoeren der nieuwe Bisdommen. De Adel gruwde van al wat zij, op raad van GRANVELLE, beflooten had; inzonderheid de Prins VAN ORANJE en de Graaven VAN EGMOND en HOORNE, die haaren raadsman op het vinnigfte haatten. ORANJE raadde haar, in den vollen Raad, om het gezag van GRANVELLE te knotten, eene bijeenkomst der Staaten te beleggen; waar tegen deeze zig met magt verzette, als zijnde overtuigd van den tegenftand, dien hij aldaar zou ontmoeten. Toen de Landvoogdesfe daar over aan den Koning fchreef, nam GRANVELLE die gelegenheid waar om FILIPS zulks te doen verhinderen. 's Konings antwoord aan de Landvoogdesfe behelsde dus niets anders, dan een bevel tot de ftrengfte uitvoering van zijne bevelen.

De vervolging tegen de Onroomfchen ging dan haaren gang; waar door de gemoederen, meer en meer, verbitterd wierden. GRANVELLE, om de Magiftraaten bij FILIPS gehaat, en bij de Landvoogdesfe verdagt te maaken, fchreef al het kwaad aan hunne flapheid toe; doch dit werkte niets anders uit dan dat hij nog meer den haat op zig laadde. ORANJE, EGMOND en HOORNE fchreeven ook aan den Koning, noemden hem de oorzaak van alle de beroerten, en vorderden zijne terugroeping. FILIPS, zig daar op bedienende van zijne gewoone listigheid, meldde in zijn antwoord, dat de befchuldigingen hem te ingewikkeld waren voorgekoomen; dat men ze breedvoeriger moest overzenden, of dat een hunner naar *Madrid* moest komen, alwaar zij met blijken van eer en agting zouden ontvangen worden. Hun wederantwoord behelsde, Dat zij niet gefchreeven hadden als befchuldigers van GRANVELLE, maar in gevolge van hunnen post, als getrouwe Raadsmannen; Dat zij den *Kardinaal* geen kwaad hart toedroegen, maar wenschten hem, overal, buiten de *Nederlanden*, wel te vaaren, daar zijn verblijf niet dan nadeelig was; Dat zij hem niet waardig genoeg agtten, om zijnent wille eene reize naar *Spanje* te

doen; maar was de *Kardinaal* bij den Koning van zo veel belang boven hen, dan verzogten zij ontslagen te zijn om den Raad meer bijtewoonen; Dat zij, behoudens hunne eer, niet langer in de tegenwoordigheid van den Kardinaal konden verschijnen. Behalven dit schrijven, maakten zij het GRANVELLE zo moede, dat hij zelf den Koning verzogt, terug te mogen keeren. Waarin FILIPS, niet dan met weerzin, bewilligde.

Luttel, egter, baatte dit vertrek. VIGLIUS en BARLAIMONT, door de Hertoginne in zijne plaats gebruikt, volgden getrouw zijne maatregelen.

Beiden, ijverig Roomschgezind, zuimden niet met den Koning de hand te bieden, om de besluiten van de *Trentsche* Kerkvergadering in de *Nederlanden* intevoeren; waar mede zij nog meer olij in het vuur wierpen. Doch de Prins hield, tegen het voorstel der Landvoogdesse, staande, „ Dat zij „ geen magt bezat, om van de ingezetenen van *Nederland* „ te vorderen, die besluiten aanteneemen; om reden dat ze „ strijdig waren met de grondwetten des Lands; hij vertoonde zelfs, dat verscheiden Vorsten, den Roomschen Godsdienst toegedaan, dezelve van de hand gewezen hadden, „ en deed een voorslag om den Koning de noodzaaklijkheid „ van de herroeping derzelven onder het oog te brengen," Door veele anderen werd hij daar in ondersteund; doch VIGLIUS, President van den geheimen Raad, drong sterk om terstond 's Konings bevelen te volvoeren. Zo veel invloeds hadden zijne redenen op den geest der Landvoogdesse, dat zij straks besloot, de besluiten van *Trente* en de bevelen des Konings te doen afkondigen. Zij overdagt niet, welke gevolgen dit zou medesleepen; noch hoe groot het getal reeds ware, welk der hervorminge was toegedaan; ook niet, dat veele Roomschgezinden 'er zelfs tegen waren, of wat uitwerking dit hebben zou op hen, die twijffelmoedig waren, naar welken kant zij zig wenden zouden.

Niet weinig belemmerd was intusschen de Landvoosdesse. Den Koning wilde zij gaarne boven alles voldoen; en uit vreeze dat het volk, aangevoerd door anderen, of door wanhoop gedreeven, haar, even als GRANVELLE, ten spot zoude stel-

ſtellen, wilde zij gaarne ook dit te vriend houden. Hierom nam zij het beſluit, een der voornaamſten naar *Spanje* te zenden, om den Koning, zo bij monde als bij geſchrift, den ſtaat des Lands te openbaaren. Op EGMOND, als bij allen het meest bemind, liet zij, ten dien einde, het oog vallen, en deed, door VIGLIUS, in den vollen Raad, zijn berigtſchrift opſtellen. Na hem ter zijde geroepen te hebben, gaf zij hem, mondeling, haare gedachten te kennen, en deed hem daarop terſtond naar *Spanje* vertrekken. Met de blijken van uitwendige agting werd hij aldaar ontvangen: ja men wist zijne oprechtheid en vroomheid zodanig te misleiden, dat hij wezenlijk geloofde, dat de Koning voornemens was, zijne ſtrengheid te matigen. Ten uiterſten voldaan, keerde hij terug naar de *Nederlanden*, alwaar hij verſlag deed van zijne bejegeningen. Maar de ſcherpziende ORANJE was zo gemakkelijk niet te misleiden; hij zeide openlijk, dat de Graaf VAN EGMOND, door de *Spaanſche* loosheid, zig had laaten verſtrikken; dat zijn bijzonder belang zijne ſchranderheid verblind, en het algemeen belang had doen voorbij zien.

Hoewel EGMOND aan ORANJE niet kon voldoen, ſchijnt, egter, zijn verſlag bij veelen ingang te hebben gevonden: want, op zijn voorſtel, waarin ook de Hertoginne bewilligde, werd eene Raadsvergadering, van zeker getal God- en Regtsgeleerden, te *Bruſſel*, vastgeſteld, bij welke in overweeging zouden genomen worden, de geſchiktſte middelen om de ketterij te ſtuiten.

Deeze vergadering kwam, na veel overlegs, tot het beſluit, dat 'er, in alle Landſchappen, ſchoolen zouden worden opgeregt, om de jeugd in het Katholijk geloof te onderwijzen; dat men zou bedagt zijn om de levenswijze der Geeſtelijken te hervormen, en in het ſtraffen der ketteren zig van zagte middelen bedienen.

Deeze middelen, die menſchelijker wijze bevoegd zouden geweest zijn om den *Roomſchen* Godsdienſt in ſtand te houden, behaagden aan allen, behalven aan Koning FILIPS, die alles door ſtrengheid, moord en bloed vergieten wilde te regt gebragt hebben. Men hadde, ſchreef hij aan zijne zuster, de onderwerpen, die hij bepaald had, niet moeten onderzoeken;

de gevaaren, welke zij vreesden, hadden alleen hunnen oorsprong in haare zagtheid, en in de lafheid haarer dienaaren; wilden deeze voortgaan met zijne bevelen te wederstreeven, zij moesten afgezet en andere in hunne plaatze gesteld worden; men kon hem nergens anders mede vergenoegen, dan met het uitroeijen der ketterije, te vuur en te zwaard.

De Hertoginne, haaren misslag, zo als zij meende, ontwaar wordende, kondigde een Plakaat af, waar bij alle de voorige Bloekplakaaten vernieuwd werden.

Ieder zag daaruit, hoe zeer men EGMOND in *Spanje* bedroogen had; men agtte ORANJE, die dit voorspeld had, te hooger, naar maate de haat tegen den Koning aanwies. VIGLIUS, hoe straf ook, stond bedeest; EGMOND was op 't sterkst getroffen: hij veragtte de veinzerij des Konings, en vreesde voor zijne eer. ORANJE alleen zag alles met bedaardheid aan, doch verzogt aan de Landvoogdesse, van zijne posten ontslagen te worden, als willende geen deel hebben aan den Burgerkrijg, die op de uitvoering van haare bevelen volgen moest.

Met de uiterste omzigtigheid gedroegen zig ORANJE, EGMOND en HOORNE, in deeze omstandigheid; doende zij nergens hunne te onvredenheid blijken, dan in de vertoogen, die zij in den Raad inbragten, om zig altoos tegens FILIPS, als mannen van eer, voor God en het volk, te konnen verdedigen.

Min voorzigtig handelden andere Edelen. Zij rigtten, in 't Jaar 1566, een Bondgenootschap op, waar bij zij elkanderen plegtig beloofden, de Inquisitie te helpen weeren. Met zekerheid meent men te weeten, dat de eerste ontwerper daar van was, de Heer F. VAN MARNIX, Heer van *St. Aldegonde*, die, nevens ORANJE, om zijne bekwaamheden, de voornaamste was, en tot de volvoering van die gelukkige omwenteling het meest heeft toegebragt. Naar zijnen wijzen raad, en volgens zijn ontwerp, werd het berugte *Compromis*, of verbond der Edelen opgesteld: een verbond, welks Inhoud aan alle de ingezetenen des Lands behoorde bekend te zijn; vooral in onze dagen, in welke men even zeer op de bewaaring der vrijheid, en eene grondwettige herstelling bedagt

dagt is. Een verbond, waaruit ten duidelijkſte blijkt, de bevoegdheid van ieder ingezeten, om voor de vrijheid en 's Lands voorregten te mogen ſpreeken, en waar toe ieder vrij gebooren, uit den aart en natuur der toenmalige Graaflijke Regeering, geregtigd was; en waar van het gevolg heeft doen zien, dat de ſtemme des volks, door den tiran, met alle zijne beulen, brandſtapels, galgen en raderen, niet kon verdoofd worden; als mede na dat die gehaate Regeeringsform afgeſchaft, en de vrije Volksregeering was ingevoerd, dat zulks even weinig kon geſchieden door Plakaaten, gemaakt door de Repreſentanten des volks, zonder de ſtemme des volks daarop inteneemen. Men zie uit den Inhoud van het Compris, hoe die Edele Voorſtanders der vrijheid 'er over dagten; en men vergelijke vervolgens hunne denkwijze met die der armhartige ſlaaven, welke thans, met een Plakaat van 1581, de ſtemme des volks zoeken te ſmooren, met oogmerk om de vrij gevogten *Nederlanders* het zij onder het juk van eenen Graaf, of onder dat der niet min gehaate Ariſtocraaten, van nieuws hunnen hals te doen bukken. Zie hier het COMPROMIS.

„ Nademaal zekere kwaadaartige lieden, onder den dek-
„ mantel van ijver voor de Catholijke Religie, maar voorna-
„ melijk uit ſtaatzugt, trotschheid, en gierigheid, door hun-
„ ne verkeerde voorſtellingen, onzen Heer den Koning over-
„ gehaald hebben, om in deeze Landſchappen het allerver-
„ derflijkſt Gerechtshof der Inquiſitie intevoeren, het welke
„ niet alleen ſtrijdig is tegen alle menſchelijke en Goddelijke
„ wetten, maar ook in wreedheid de barbaarſche inſtellingen
„ der woeſte dwinglanden, in de heidenſche waereld te bo-
„ ven gaat, onderwerpende alle gezag aan dat der Inquiſiteu-
„ ren, alle menſchen tot den altoosduurenden ſtaat van ſlaver-
„ nij breugende, en aanbeveelende een onderzoek te doen,
„ waar voor de beſte menſchen in een geduurige vreez' lee-
„ ven; zo dat indien een Prieſter, een *Spanjaard*, of god-
„ looze lieſling van de oppermagt het goedvinde, door mid-
„ del van dit Gerechtshof, iemand hoe onbeſprooken ook te
„ beſchuldigen; hij zulks doen kan en bewerken, dat zoda-
„ nig een onſchuldige gevangen gezet, veroordeeld en ter

„ dood gebragt worde, zonder hem tegen zijne beſchuldigers
„ te verhooren, en zonder dat men hem vergunne bewijzen
„ van zijn onſchuld te doen, of ter zijner verdediging te
„ ſpreeken; om die reden hebben wij ondergetekenden beſlo-
„ ten te waaken, voor de veiligheid onzer huisgezinnen,
„ goederen en perſoonen, en ten dien einde treden wij,
„ mids deezen, met elkanderen in een heilig verbond, met
„ een plegtigen eed belovende, met al ons vermogen het
„ invoeren van bovengemelde Gerichtshof in deeze Land-
„ ſchappen tegen te gaan, het zij men zulks openlijk doe of
„ in ſtilte, onder den naam van *Inquiſitie*, *Viſitatie*, *Com-*
„ *miſſie*, of *Plakaat*. Verklaarende wij ten zelven tijde,
„ verre af te zijn, van eenige aanſlag te ſmeden, tegen het
„ belang van onzen Opperheer, den Koning, maar integendeel,
„ dat ons vast oogmerk is, zijne Regeering te ondersteunen,
„ en te verdedigen, den vrede te handhaven, en zo veel in
„ ons is, ons te verzetten tegen alle oproerigheden, muite-
„ rijen en oploopen. Ter naarkoming hier van hebben wij
„ gezwooren, gelijk wij belooven en zweeren bij deezen, dat
„ wij ons verbond altoos geheiligd zullen houden, roepende
„ den almagtigen God tot getuigen, dat wij nimmer in woor-
„ den of daaden, het zelve zullen verzwakken of tegen-
„ werken."

„ Insgelijks belooven en zweeren wij onderling elkander te
„ zullen verdedigen, in alle plaatzen en bij alle gelegenheden,
„ tegen alle aanval of vervolging, welke tegen iemand van
„ ons, in het bijzonder gemaakt of aangezet mogte worde,
„ uit hoofde van zijn aandeel in dit verbond: en wij verklaa-
„ ren, dat geen voorwendzel der vervolgeren, alhoewel zij
„ oproerigheid, wederſpannigheid, of eenig misdrijf mogten
„ voorgeeven, ons zal ontſlaan van deezen onzen eed, en van
„ deeze onze belofte: want de naam van wederſpannigheid,
„ kan niet gegeeven worden aan een daad, welke voortkomt
„ uit eene tegenkanting tegen de onrechtvaardige beſluiten der
„ Inquiſitie; en, om deeze reden, iemand onzer aangevallen
„ wordende, uit hoofde, dat hij zig verzette tegen deeze
„ beſluiten, of onder voorwendzel dat men eene weder-
„ ſpannigheid, of oproer ſtraft, zweeren wij bij dee-

zen,

„ zen, alle wettige middelen te zullen beproeven, om hem „ te redden.

„ In dit en ieder gedeelte van ons gedrag aangaande de In„ quisitie, meenen wij ons te onderwerpen aan het algemeen „ gevoelen onzer Bondgenooten, of aan dat van die geenen, „ die door de overige zullen benoemd worden, om ons met „ hunnen Raad bijteſtaan.

„ Ten oirconde van dit ons verbond, roepen wij den Heili„ gen Naam van den levendigen God aan, als den beproever „ onzer harten, hem demoedig ſmeekende, om de genade van „ zijnen Heiligen Geest, dat alle onze onderneemingen voor„ ſpoedig mogen zijn, en ſtrekken tot de eere van zijnen „ naam, tot welzijn onzer zielen, en tot bevordering van den „ vrede en het waar belang der *Nederlanden*."

De inhoud van dit verbond werd ſpoedig door alle de Provintien verſpreid, en door lieden van allerlei rang, het zij Proteſtantsch of Catholijken, getekend; en wijders gevolgd van eene menigte boeken en geſchriften, waarin de vrijheid van geweeten ten ſterkſte verdedigd, en de ongerijmdheden der *Roomſche* Kerk en de Inquiſitie op het haatelijkst werden afgeſchilderd.

De Landvoogdesſe vond zig niet weinig verlegen. „ Wat „ baat, zeide zij, het afkondigen van Plakaaten, indien mij „ de magt ontbreekt, om ze te doen uitvoeren. Alleen die„ nen ze, om het volk ſtouter, en mijn gezag kleiner te maa„ ken." Zij verzogt, op eene zeer dringende wijze, dat ORANJE, EGMOND en HOORNE in den Raad wilden wederkeeren. Deeze daar aan voldaan hebbende, verzogt zij dezelven, hun gevoelen rond uit te zeggen. Dit deeden zij, bijzonder de Prins VAN ORANJE, die eene manlijke rede voortbragt, welke niet geheel en al zonder vrugt was. Zij verkoos wel de toevlugt tot de wapenen te neemen, liever dan toe te geeven; doch EGMOND weigerde haar ten dienst te ſtaan, ter beſcherming van de Inquiſitie. Dus bleef 'er voor haar niets overig, dan de Plakaaten te matigen.

De Edelen en anderen, die het *Compromis* getekend hadden, groeiden, intusſchen, dag bij dag, in getal, en wel tot zo verre, dat zij meenden in ſtaat te zijn, eenen ſtap te kun-

nen doen, ter vervulling van hunne oogmerken en verbintenisse. Zij beslooten naar *Brussel* te trekken, verlof aan de Hertoginne te vraagen, en haar het ontworpene verzoekschrift te overhandigen. Dit werd te werk gesteld, in de maand April, van het Jaar 1566: zij trokken op ten getale van tusschen de drie en vier honderd, hebbende aan hun hoofd den Heer VAN BREDERODE, die het Request aan de Hertoginne overhandigde en het woord voerde. Met den zelfden staatelijken optogt, waar mede zij gekoomen waren, keerden zij, twee aan twee, van het Hof, naar het Huis van den Graave VAN CUILENBORG te rug. De Landvoogdesse antwoordde, daags daar aan, in geschrift, dit volgende: „ Dat de Koning „ haar geene magt gegeeven had tot de opschorting der Pla„ kaaten, maar dat zij niet ongenegen was, een bevoegd per„ soon naar *Spanje* te zenden, alwaar zij bereid was haar best „ te doen, om hem genoegen te verschaffen; dat zij, inmid„ dels, den Inquisiteuren zou doen aanschrijven, zig in het „ bedienen van hun ampt met bescheidenheid en gematigdheid „ te gedraagen: voor het overige verwagtte zij van de Ede„ len, dat zij, in erkentenis van deeze bereedwilligheid, alle „ gelegenheid van belediging zorgvuldig zouden vermijden."

De Edelen, hier mede niet voldaan, drongen aan op een uitdrukkelijker antwoord: waar na hun het bevelschrift werd medegedeeld, welk de Hertoginne beslooten had, aan de Inquisiteuren te zenden.

In gevolge van de eerste belofte der Landvoogdesse, werden door haar, met allen spoed, naar *Spanje* afgevaardigd de Markgraaf VAN BERGEN en de Baron DE MONTIGNY, met last om het verzoek den Koning te overhandigen. Deeze persoonen, die met vreugde vertrokken, vonden zig ras in hunne meening bedroogen: want in plaats dat FILIPS hun beschouwde als Afgezanten van zijne zuster, zag hij hen aan met een hart, waar in de wraak reeds werkzaam was. In zijn oog waren zij lieden, die tegen zijne Regeering waren opgestaan, en hoofden der muitelingen.

Het volk, intusschen, bedroog zig zelve mede deerlijk. Het geloofde dat de Landvoogdesse de openlijke belijdenis van den Hervormden Godsdienst had toegestaan. Dit verkeerd gevoelen

len had ten gevolge, dat men, indien het wezenlijk zo geweest ware, verre van daar van een goed en bedaard gebruik te maaken, in plaats daar van gewapend ter preeke kwam, en deeze vergaderingen, door een verkeerd beſtier, ſpoedig bijeenkomſten der muitzugt wierden. Een berooide hoop ſlegt volk, meer geſchikt om te rooven en te plonderen, dan om God te dienen, viel, met de onbegrijpelijkſte woede, op Kerken en Kloosters aan, plonderende en verwoestende al wat hun voor kwam. Met één woord, het ſchuim des volks was alomme op de been; in *Vlaanderen*, *Brabant* en *Holland* werd de ſchandelijke oproerkreet algemeen gehoord. De weldenkenden beoogden niets dan vrijheid van Godsdienst en geweeten; en deeze vrijheid, die ieder van natuure toekomt, zocht een bijeengeſchoolde hoop den Roomschgezinden te *Antwerpen* en elders te beletten, zo als op het Art. BEELDENSTORM ten klaarſten is aangetoond. Al wat ORANJE en anderen te werk ſtelden, om dien geest van muitzugt te beteugelen, was vrugteloos. Niet alleen bij het gemeen, maar ook bij FILIPS werden de beste poogingen van ORANJE, EGMOND en HOORNE ten kwaadſten geduid, ſchoon hij geveinsdelijk dezelve ſcheen goed te keuren. De Koning zond aan de Landvoogdesſe eenig geld, en tevens een bevel om voor hetzelve troepen te werven, op welke zij zig verlaaten konde. Zij volbragt in haast dit bevel, en ſtelde de aangeworvene manſchap, die uit eene bende Ruiterij en vijf Regimenten voetvolk beſtond, onder bewind van de Graaven van EBERSTEIN, MANSVELT, REULS, SCHOMBERG en HIERGES. Bij de Stadhouders der bijzondere gewesten kon dit niet anders worden aangemerkt, dan als een middel om den twist en tweedragt op nieuw te doen ontbranden. Door den Markgraaf VAN BERGEN en den Baron DE MONTIGNY wierden zij uit *Spanje* onderrigt, dat de Koning ten hoogſten vertoornd was, over het geene de Landvoogdesſe aan de Proteſtanten had toegeſtaan; dat ORANJE, EGMOND en HOORNE 'er werden gehouden voor de aanblazers der oproeren, en aanmoedigers der ketterije. Ook had ORANJE, door eene briefwisſeling, die hij in *Frankrijk* onderhield, een afſchrift van een brief bekoomen, door den Hertog VAN ALBA aan de Landvoogdesſe geſchreeven, waar

door

door hij in de gegrondheid van het berigt van MONTIGNY en BERGEN bevestigd werd. Ook vernam hij daar uit, hoe de Hertog bij de Landvoogdesse aandrong, om in dit tijdstip het onbepaald gezag des Konings te vestigen. Hij raadde haar, zo lang de zaaken nog niet rijp waren om ten uitvoer gebragt te kunnen worden, de effene troniën van ORANJE, EGMOND en HOORNE met die zelfde loosheid te verschalken als zij gebruikt hadden. Eindelijk berigtte hij, dat de Koning gezwooren had, hun ras het loon hunner ongeregtigheid te zullen betaalen, en alle de *Nederlanders* op de voorbeeldigste wijze straffen.

ORANJE deelde den inhoud van deezen brief mede aan de Edelen, die te *Dendermonde* vergaderd waren, ter beraaminge der middelen, welke thans dienden te worden te werk gesteld. Graaf LODEWYK, broeder van Prinsse WILLEM, was van oordeel, terstond de wapenen aantegrijpen. Doch ORANJE, meer doorzigtig, keerde dien drift af, en gaf andere middelen aan de hand. EGMOND verschilde ook met hem; HOORNE speelde een gantsch anderen rol, dan de Edelen van hem verwagt hadden; hij weigerde te stemmen in alles, wat tot herstel werd voorgeslaagen. Van zijnen bijstand verstooken, moesten dus de overigen, in veele opzigten, zig schikken naar den wil der Landvoogdesse. Ras smaakten de Hervormden daar van de wrange vrugten; wordende zij, door kracht van wapenen, in veele Steden te onder gebragt. BREDERODE, de moedige BREDERODE, vond zig zelfs genoodzaakt, poogingen aantewenden om met de Hertoginne te verzoenen. Maar zij weigerde hem het verzogte gehoor, en gaf hem, in eenige regelen schrifts, haare gedagten te kennen. Door deezen onberadenen stap zag hij geen andere uitkomst, dan zijne toevlugt tot de wapenen te neemen, en zig openlijk als vijand te gedraagen, ten minste op zelfs verdediging bedagt te doen zijn; waar toe, echter, zijne magt te gering was, wordende hij, door den Graaf VAN AREMBERG, genoodzaakt, *Vianen*, hoewel zijnen eigendom, te verlaaten. Met zijne vlugt, verslapten alle handen, die tot hier toe werkzaam geweest waren.

Het is eene algemeen bekende waarheid, dat indien FILIPS zijne voorgenoome wraakzugt ter zijde gesteld, en de jalouzij hem niet in het harnas gejaagd had tegen de Landvoogdesse, wel-

welke hij de eer misgunde, van de rust hersteld te hebben, hij het bloed van duizenden zou gespaart hebben, en meester van zijne schatten en Landen zou gebleeven zijn. Doch de *Tiran*, dorstende naar het bloed van 's Lands ingezetenen, smeedde de verderflijkste aanslagen. Alle vertogen zijner eerlijke Raadslieden, alle de smeekingen zijner zuster hadden geen het minste vermogen, op zijne vereelte ziel, meer passende aan eenen beul, dan aan eenen Vorst, die 't heil zijner onderdaanen zoekt. ALBA, een zijner bekwaamste Veldheeren, doch even bloeddorstig en tirannisch als FILIPS, moest, zo als wij op zijn Artikel gezien hebben, met een heirleger naar de *Nederlanden* trekken. Vergeefsch zogt de Landvoogdesse dit te weeren. 'Er volgde met 'er daad, het geen zij voorspeld had, namelijk een algemeene schrik en onsteltenis in de harten der *Nederlanders*. Edelen en onedelen vlugtten bij duizenden ten Lande uit; de ongelukkige EGMOND en HOORNE alleen verwagtten hunnen beul, en strekten met veele anderen ten offer zijner onmenschlijkheid. MARGRETA, zig ten hoogsten gehoond en beledigd achten, toen zij al het gezag in handen van den Hertog zag, en te menschlievend zijnde om langer ooggetuige te zijn van het vermoorden van zo veele braaven; en daarenboven met verachting aangedaan over het gedrag haars broeders, die aan den wreedaart duizenden van vonnissen, in blanko, met zijne hand ondertekend, had mede gegeeven, verzogt, om aan haare eer en geweeten te voldoen, haar ontslag. Het zelve bekomen hebbende, verliet zij, met het begin van het Jaar 1568, de *Nederlanden*; wordende door de Landzaaten met traanen gevolgd. ALBA, die niemand liever dan haar zag vertrekken, deed haar, met een innig gevoel van vreugde, uitgeleide. Straks daar na toonde hij zijn onbeperkt gezag. De afkondiging der Bloedplakaaten, en het bevel om dezelve ten strengste uit te voeren, was de welkomst groet, die hij den *Nederlanders* deed En op dat aan dit zijn gehaat bevel, met allen spoed, zou worden voldaan, werd door hem de Bloedraad opgeregt. Voor denzelven moesten gedaagd worden, allen die zig tegen de oprigting der nieuwe Bisdommen en tegen de Inquisitie verzet hadden; allen die bekend stonden, tot de Hervormden te behooren, enz. Indien zij

voor

voor dien Raad verſcheenen, werden de ſtrengſte ſtraffen over hun uitgeſproken en ook daadelijk ten uitvoer gebragt. Binnen weinige maanden kwamen meer dan 1800 menſchen door beuls handen om. Zie het Art. ALBA.

De *Nederlanders*, hoewel reeds met eigen oogen ziende dat bij FILIPS, noch bij ALBA de minſte menschlijkheid plaats had, werden daarin nog meer bevestigd, door de tijding, die uit *Spanje* herwaards kwam, en waar uit bleek, dat FILIPS zijnen zoon en Erfprins van *Spanje* zelfs niet geſpaard had, maar aan zijne wraakzugt opgeoffert.

Deeze jonge Prins had, van zijne vroegſte jeugd af aan, proeven gegeeven van een heftigen en oploopenden aart. En hoewel hij nooit blijken vertoonde van zeer bekwaam te zijn tot de Regeering, zag men, echter, niet onduidelijk, dat hij begeerde 'er aandeel aan te hebben. FILIPS, het zij uit wantrouwen, of uit ijverzugt, of om dat hij de onbekwaamheid van zijnen zoon kende, weigerde aan die begeerte te voldoen, en behandelde hem, in tegendeel, op eene zeer wantrouwende wijze; ſchenkende al zijn vertrouwen aan ALBA en anderen van zijne Raaden. Uit dien hoofde vatte de Erfprins een onverzoenlijken haat op, en ſchroomde niet, openlijk, zijns vaders bewind, bijzonder ten aanzien van de *Nederlanden*, te laaken. Hij verzette zig met alle zijne magt tegen ALBA, toen deeze derwaarts zou vertrekken. Aan het Hof werd hij verdagt gehouden, geheime bijeenkomſten gehouden te hebben met den Markgraaf VAN BERGEN en den Baron DE MONTIGNY. Ook meende men, dat hij een plan beraamd had, om in ſtilte zig naar de *Nederlanden* te begeeven, en zig aan het hoofd der misnoegden te ſtellen.

Eenige Hovelingen gaven 'er kennis van aan den Koning; die, met de Inquiſiteurs te *Madrid* daar over geraadpleegd hebbende, beſloot, hem van zijne vrijheid te berooven. Om dit werkſtellig te maaken, begaf hij zig, in het midden van den nagt, naar het vertrek van den jongen Prins, verzeld van ſommigen zijner Geheimraden en Lijfwagten. Na hem, op een barsſen toon, zijne ongehoorzaamheid verweeten te hebben, zeide hij, gekoomen te zijn, om als vader hem te ſtraffen. Straks allen, die hem verzelden, hebbende doen vertrek-

trekken, beval hij den Erfprins, zig in rouwgewaat te kleeden, en gebood den Lijfwagten, een waakend oog op den Prins te houden, en hem in zijn vertrek te doen blijven, op ftraffe van den dood. De jonge Vorst toonde zig ten uiterften gebelgd over die onwaardige behandeling, en fmeekte eerst zijnen vader, en daarna zijne wagters, een einde van zijn leven te maaken; verwijtende hem inmiddels zijne wreedheid. Onder het uitfpreeken zijner redenen, wierp hij zig plotfeling in 't vuur, en zou zig zelven hebben omgebragt, ware dit hem door de wagters niet belet geworden. Zijne wanhoop vervoerde hem, geduurende zijne gevangenis, tot razernij. Zomtijds vastte hij eenige dagen na elkander; dan wederom at hij allergulzigst, tragtende zig te verftikken, door de fpijs zonder kaauwen door te zwelgen. Verfcheiden Vorsten poogden vermindering van ftraf en genade voor hem te bewerken; dit zelfde deeden ook veele *Spaanfche* Edelen. Maar FILIPS bleef onverzettelijk; natuur en liefde waren bij hem uitgedoofd. Na verloop van zes maanden, deed hij, door het Inquifitiehof, een vonnis tegen zijnen zoon opmaken, en, onder dekmantel van dat vonnis, de ontmenschte vader en beul van zo veele duizend duizenden, een vergif voor hem bereiden, welk, in de maand Februarij, van het Jaar 1568, binnen weinige uuren, een einde maakte van het rampzalig leven van KAREL, Erfprins van *Spanje*, die toen den ouderdom van drieëntwintig Jaaren bereikt had.

Alle zijne onderdaanen ftonden verbaasd, dat FILIPS geen gevoel van fchaamte over dergelijke euveldaaden had. In de *Nederlanden* werd zijn naam niet dan met afgrijzen genoemd: ALBA pleegde aldaar, op naam des Konings, euveldaad op euveldaad. ORANJE was, met zijne komfte, het Land en zijne moordzugtige klaauwen ontweeken; waarom hij werd ingedaagd. Doch de Prins deed in het openbaar gantsch Europa zien, waarom hij weigerde daar aan te voldoen; gevende teffens daar bij te kennen, wat onregt hem was aangedaan, met de opligting van zijnen zoon van de Hooge School te *Leuven*, en deszelfs wegvoering naar *Spanje*; met de verbeurdverklaaring van zijne goederen, enz. In dit lot van ORANJE moesten veele andere voornaame Edelen deelen. Eer de

de Prins VAN ORANJE zijne toevlugt tot de wapenen nam, zogt hij FILIPS tot andere gedagten te brengen, door middel van den Keizer, die ook niet afliet, alle poogingen daar toe aantewenden; zendende ten dien einde zijnen broeder KAREL, Aartshertog van *Oostenrijk*, naar *Spanje*. FILIPS antwoordde den Keizer zijnen oom in deezer voegen: „ De ſtrenghe„ den, die men gebruikt had, waren onvoldoende geweest „ om de trotschheid en baldadigheid zijner *Vlaamſche* on„ derdaanen te beteugelen; en hij hoopte dat de Keizer zor„ ge zoq dragen, dat 'er geene troepen in *Duitschland* ge„ worven wierden, door den Prins VAN ORANJE en deszelfs „ medegenooten." Een antwoord van dien aart, aan den Keizer, veroorzaakte dat MAXIMILIAAN minder belang in de zaaken van FILIPS begon te ſtellen; en van hier dat hij de werving in *Duitschland* onverhinderd liet voortgaan. ORANJE, reeds voor lang, door de *Vlamingen* en andere *Nederlanders*, om bijſtand en onderſteuning gebeeden, begon zig nu gereed te maaken, en bragt, met veele moeite, een Leger op de been; hij verliet zig in deezen op den bijſtand van Koningin ELIZABETH, van de Proteſtanten in *Frankrijk*, en ook van de *Duitſche* Vorsten. Niet minder dan hij, beijverde zig zijn broeder, Graaf LODEWYK VAN NASSAU. Spoediger gereed zijnde om te veld te trekken, beſloot hij een aanvang te maken, met het doen van eenen aanſlag op *Groningen*; hij legerde zig zodanig, dat, terwijl hij aan die Stad alle gemeenſchap affneed met het nabuurig Land, echter de gemeenſchap met zijne vrienden in *Duitschland* open hield.

ALBA daarentegen zond den Graaf VAN AREMBERG en den Graaf VAN MEGEN derwaarts, op wier aannadering Graaf LODEWYK een nog voordeeliger ſtandplaats verkoos. Op het Art. Hertog VAN ALBA is verhaald, op hoedanig eene wijze de Graaven VAN AREMBERG en MEGEN, door LODEWYK en zijnen broeder ADOLF, ontvangen en geſlagen wierden. Om dit verlies te boeten, en aan de wraakzugt te voldoen, deed ALBA de Graaven VAN EGMOND en HOORNE onthalzen; zie EGMOND. Na dien moordrol geſpeeld te hebben, maakte hij zig gereed tot den optogt tegen Graaf LODEWYK, welken hij, in 't midden van de maand Junij, naderde, en op wien hij de

de overwinning behaalde. Van daar begaf hij zig naar *Groningen*, *Utrecht* en *Amsteldam*, en andere plaatsen, om onderzoek te doen naar de Protestanten, en ten strengsten te doen straffen allen, die bij hem verdagt waren. Inmiddels kwam Prins WILLEM, met zijn Leger, aan de *Maas*, alwaar ALBA hem te vergeefsch den overtogt zogt te beletten. Als een bekwaam Veldheer vermijdde hij evenwel, met alle zorgvuldigheid, den strijd, en noodzaakte ORANJE, zijn Leger aftedanken, en naar *Duitschland* te rug te trekken.

Geduurende alle deeze bedrijven in de *Nederlanden*, was FILIPS bezig met den Oorlog in *Granada*, alwaar de *Mooren*, door zijn ondraagbaar bestier, insgelijks tot opstand waren aangespoord. DON JAN VAN OOSTENRYK behaalde aldaar verscheidene overwinningen op die ongelukkigen. In het Jaar 1571 geraakte hij ook in Oorlog met de *Turken*, om welken met kracht voorttezetten, hij zig met den Paus en de *Venetiaanen* verbond. Ook op hen bevocht DON JAN eene volkoomen zege, in den vermaarden Zeeslag bij *Lepanto*, op den 7 October. Maar in het Jaar 1572 liep hem de fortuin tegen. De dood van Paus PIUS; de vrede, welken de *Venetiaanen* met de *Turken* slooten; als ook het verlies, dat hij in de *Nederlanden* leed, bragten hem veel nadeel toe; van alle 't welk de oorzaak alleen aan hem zelven en aan ALBA moet worden toegekend, dewijl zij beiden van de gantsche wereld gehaat, en van niemand der Vorsten of onderdaanen bemind wierden. Koningin ELIZABETH, aangespoord door Paus SIXTUS DEN V, deed hem veel afbreuk. En wat aangaat de Ingezetenen in de *Nederlanden*; zij allen vervloekten hem, om den eisch van den twintigsten en tienden penning; ja zelfs 's Lands Staaten, hoe ook gedrukt door de magt van dien tiran, kantten 'er zig manlijk tegen. Om, egter, de onnozelen te misleiden, had ALBA, op 's Konings naam, in het Jaar 1570, een algemeen pardon doen afkondigen. Doch het wantrouwen, gesprooten uit hunne voorgaande gedragingen, was oorzaak dat zeer weinigen aan dit gedrag gehoor gaven, en de meesten, zo veel de omstandigheden toelieten, zig tegen hem wapenden; als mede dat de *Watergeuzen*, schoon toevallig, hem den *Briel* ontnamen; welk verlies ALBA en zijne beulen,

aan de *Rotterdammers* en anderen, met moorden en bloedvergieten, betaald zetteden. De *Zeeuwen* en anderen, ondertusschen, waren, door het inneemen van den *Briel*, zo stout geworden, dat zij zig openlijk tegen den tiran verklaarden, voor de vrijheid de wapenen aangordden, en den Oorlog binnenslands algemeen maakten.

Het waren niet alleen de *Zeeuwen*, maar ook de niet min dappere *Hollanders*, die toonden, hoe zij, der slavernij en onderdrukkinge moede, het ijzeren juk wilden afwerpen. *Enkhuizen* was de eerste Stad in *Noord-Holland*, die de afschuwelijke ketens verbrak; veele andere volgde dat voetspoor. Doch te midden deezer goede vooruitzigten, leed de zaak der Protestanten een geweldigen schok, door den gevloekten *Parijschen* moord, waar van FILIPS voor den voornaamsten aanstooker gehouden werd. Ook deed de herneeming van *Bergen in Henegouwen*, door ALBA, den moed der *Nederlanders* een weinig verslaauwen, niettegenstaande ORANJE alle poogingen aanwendde, om de *Spanjaarden* te benadeelen, en het hem gelukte, FILIPS en ALBA te noodzaaken, van den eisch van den 20 en 10 penning aftezien; als mede den Staaten zo veel moed in te blaazen, dat zij eene vergadering te *Dordrecht* hielden, en aldaar met hem, dien zij als den eenigsten redder beschouwden, een verbintenis slooten. En, in de daad, zouden de zaaken een gantsch anderen keer genomen hebben, waren *Amsteldam* en *Middelburg* te beweegen geweest om de zijde van FILIPS te verlaaten; maar het gevloekte eigenbelang, 't welk nog heden de bron van verderf voor *Neerlands* vrijen Staat is, speelde toen ook zijnen rol. *Amsteldam* en *Middelburg*, den streng dus vasthoudende, waren oorzaak van den dood en het onheil van duizenden, wier bloed nog om wraake roept tegen hun, die toen het Stadsbestier in handen hadden. Getuigen zijn *Naarden*, *Zutphen*, *Haarlem*, en meer andere Steden. Ja, hadde de onverzetbaare moed en standvastigheid van hun, die den Hervormden Godsdienst omhelsd hadden, zulks niet verhinderd, die twee Steden zouden FILIPS op den waggelenden troon hersteld hebben.

Eindelijk hadden de *Nederlanders* het geluk, in het Jaar 1573, dat die Bloedhond, na het Land verwoest, 's Konings schat-

schatkist uitgeput, en duizenden van weduwen en weezen gemaakt te hebben, het zelve, al vlugtende, met schulden overladen, en een eeuwig afgrijzen der Natie, moest verlaaten. Vóór zijn vertrek had FILIPS tot Landvoogd, in zijne plaats, benoemd den Hertog VAN MEDINA CELI. Deeze vond den staat des Lands zodanig beroerd en voor den Koning onherstelbaar bedorven, dat hij spoedig om zijn ontslag verzogt, nog vóór het einde van dat zelfde Jaar naar *Spanje* te rugge keerde, en zijnen post overgaf aan Don LOUIS DE REQUESENS. Deeze was een man, niet min bekwaam in den krijg dan ALBA, doch bezat ongelijk veel meer verstands en gematigheid; hoedanigheden, van welke FILIPS meer goeds kon hoopen, en ook zou genooten hebben, hadde hij hem niet aan de nodige middelen, tot het voeren van den Oorlog, gebrek laaten lijden. *Middelburg* vond hij, bij zijne komste herwaards, door ORANJE belegerd. Zijn eerste werk was, eene pooging om die Stad te ontzetten; doch ORANJE en de moed der *Zeeuwen* verhinderden hem hier in; niettegenstaande de wakkere en eerlijke MONDRAGON die Stad, niet min in gevaar van door hongersnood omtekoomen, even manlijk verdedigde, als naderhand de gadelooze VAN DER WERF de Stad *Leiden*. Dit en de poogingen, door Graaf LODEWYK aangewend, om hem allen nadeel toetebrengen, bragten REQUESENS niet weinig in verlegenheid. Evenwel gelukte het hem, in den veldslag bij *Mook*, waar in de Graaf sneuvelde, overwinnaar te blijven. Inmiddels ontbloot zijnde van penningen, om de *Spaansche* knegten te voldoen, sloegen deeze aan het muiten; 't welk hem meer nadeel deed, dan de behaalde overwinning bij *Mook* hem voordeel had aangebragt. Geen geringe smart was ook voor hem de tijding, dat 's Konings vloot, door de *Zeeuwen* geslagen, vernield en de manschap gevangen genomen was. In deeze bedrukte omstandigheid zogt hij, door middel van een even bedrieglijk pardon, de *Nederlanders* te verschalken; doch dit gelukte hem even min, als ALBA daar mede zijn oogmerk had bereikt. Daarenboven verspilde hij alle de magt, die hem nog overig was, met het vermaarde beleg van *Leiden*, welk hij, in 't oogenblik als hij meende meester van de Stad te zijn, moest opbreeken, en daar nevens nog de smaad onder-

gaan, van door de *Spanjaarden* als een verrader beschouwd te worden. Alle deeze rampen deeden FILIPS zien, de onmooglijkheid om de *Nederlanden* door geweld te overmeesteren. Den Keizer, welken hij weleer zo barsch had afgeweezen, poogde hij, in het jaar 1575, te beweegen om eene bevrediging te bewerken; maar ook dit, alzo hij niet getrouw te werk ging, mislukte hem, na eenige vrugtelooze onderhandelingen. REQUESENS deed al wat konst en magt vermogt, om *Zeeland* magtig te worden. De togt der *Spanjaarden* naar *Schouwen* en *Duiveland* was eene onderneeming, zo stout als gevaarlijk; zij gelukte hem, en deed eenige *Zeeuwsche* Steden in zijne handen vallen. *Zierikzee* werd door hem belegerd, en gaf zig, na een langduurig beleg, over. Maar hij leefde niet lang daar na. Het verdriet, dat hij had, van ontbloot van geld te zijn en het niet te konnen bekoomen, deed hem ten grave daalen, in het Jaar 1576.

Zijne ziekte hem belet hebbende, eenen opvolger te benoemen, nam de *Raad van Staaten*, op naam des Konings, het bestier in handen. Niet weinig werd deeze Raad in 't naauw gebragt, door de muitzugt der *Spanjaarden*, die om niets anders dan om geld riepen. Zij maakten zig meester van *Aalst*, en plonderden *Antwerpen*; waarom zij, door den Raad van Staaten, als muitelingen vogelvrij verklaard wierden. Het Jaar liep bijna ten einde, eer 'er iets met kracht tegen hem ondernoomen werd. Na de *Gendsche* bevrediging, op den 6 November gesloten, namen de zaaken, ten hunnen opzigt, een anderen keer. Men waande toen, dat Don JAN VAN OOSTENRIJK zig als verdediger der vrijheid zou gedraagen; doch vond, integendeel, in hem een nieuwen stokebrand: zelfs was men genoodzaakt, bij vreemde Mogendheden, bijstand tegen hem en zijnen aanhang te zoeken. Met den aanvang van het Jaar 1577, traden de Staaten met hem in onderhandeling, en slooten, eenigen tijd daarna, een verdrag. 't Bleek, echter, ras, dat geen *Spanjaard* in staat was om woord te houden. Duidelijk bleek dit aan zijne bemagtiging van het Kasteel van *Namen*, en aan de ontdekking van zijne verdere voorneemens. Dit alles had ten gevolge, dat de Landvoogdij, door de *Vlaamingen*, aan den Aartshertog MATTHIAS werd opgedragen; een

Prins,

Prins, die zo min de bekwaamheid als het vermogen bezat, om dat geene te verrigten, waar toe hij was aangesteld. Na dat MATTHIAS reeds in het Land was gekomen, protesteerde Don JAN, in het Jaar 1578, tegen deeze aanstelling. MATTHIAS onbekwaam bevonden zijnde om dien last te torschen, sloegen de Staaten het oog op den Hertog VAN ANJOU, van wien, als zijnde den broeder des Konings van *Frankrijk*, zij zig veel goed en een magtigen bondgenoot beloofden. Doch ook bij deeze keuze bleek het eerlang, dat de buitenlandsche Vorsten, geen belang dan hun eigen kennende, de regte werktuigen niet waren om de verdrukte vrijheid te herstellen. Deeze onzinnige Vorst betoonde zig eerder een vijand dan een vriend des Vaderlands: gelijk op het Art. ALENÇON duidelijk gebleeken is; waarom wij hier van zijne bedrijven niets behoeven te melden, maar ons weder tot FILIPS zullen wenden. Deeze, ten uiterste verstoord over het gedrag van zijnen natuurlijken broeder, Don JAN VAN OOSTENRIJK, wiens moed hem zelfs verdagt was koos thans een ander voorwerp, ter uitvoeringe van zijne heerschzugtige bevelen. ALEXANDER FARNESE, Prins van *Parma*, scheen hem daar toe de bekwaamste. Ten dien einde moest hij de *Spaansche* troepen uit *Italie* naar de *Nederlanden* terug leiden. In allerijl volvoerde FARNESE zijnen last, en behaalde, met Don JAN, eene groote overwinning, in den veldslag bij *Gemblours*; waarop de overgave van eenige Steden in *Vlaanderen* volgde. Deeze verhaaste spoed, welken de *Spanjaards* maakten, was oorzaak dat men, met bovengemelden Don JAN, een verdrag had aangegaan. Doch deeze overleed nog in dat zelfde Jaar: zo dat de Staaten van een gevaarlijken vijand verlost werden. Na zijnen dood stelde FILIPS den jongen, doch te gelijk dapperen, voorzigtigen en onverschrokkenen PARMA in het bewind der Landvoogdij. In het eerste Jaar zijner Regeeringe, in het Jaar 1579 ondernam hij de belegering van *Maastricht*, en maakte, na een langduurig beleg en manlijke verdediging, 'er zig bij verrassing meester van. Ook werd, door zijn beleid, te *Keulen* eene vredesonderhandeling aangevangen; die, echter, in het volgende Jaar, werd afgebrooken. Eer dit geschiedde, had FILIPS, door alle schijnschoone beloften,

ORANJE op zijne zijde zoeken te lokken; doch deeze had zig in geene onderhandelingen, die hem alleen betroffen, willen inlaaten, noch naar voorſlagen van dien aart luisteren. FILIPS, wel voorziende dat alle zijne poogingen vrugteloos zouden afloopen; dat zijne ſchatkist werd uitgeput; en dat hij eindelijk een Land zou moeten misſen, welks inwoonders, even als de leeuwen, ontembaar waren, zorgde inmiddels, om dit aanſtaand verlies, in voorraad, te vergoeden, zig meester van *Portugal* te maaken, als wel verzekerd zijnde, dat hij de magtigſte was, die, na den dood van Koning HENDRIK, 'er aanſpraak op zoude maken. Hij deed zijnen eisch: en om dien te doen gelden, verzelde hem de Hertog VAN ALBA, met een magtig Leger, naar *Portugal*, kort na den dood van Koning HENDRIK, die overleden was den 31 Januarij, van het Jaar 1580. Nog in dat zelfde Jaar vermeesterde hij dat Rijk. Onder het voeren van den krijg, was, ondertuſschen, in de *Nederlanden* het vermaard verbond van vereeniging te *Utrecht* geſloten, waar uit ORANJE zig alles goeds beloofde; door zijnen broeder, Graaf JAN VAN NASSAU, Stadhouder van *Gelderland*, had hij het zelve tot ſtand doen brengen, in het Jaar 1579. Maar het had ten gevolge, dat FILIPS het banvonnis tegen ORANJE, dien hij onbuigzaam vond, had doen uitſpreeken; beloovende daar bij 25,000 kroonen aan eenen ieder, die hem levende of dood zou overleveren, of van het leven berooven. Had het den Prinſe niet ontbrooken aan redenen, om zig tegen de indaaging van ALBA te verzetten, en de gantſche waereld te doen zien, hoe onregtvaardig hij behandeld werd, FILIPS gaf hem, door dit zijn gedrag, nog ruimer ſtoffe, om aan Europa te toonen wat monſter de Koning was, die zelfs den Adeldom en den Hemel durfde belooven aan elk eenen, die zijnen moordlust wilde voldoen. Niet weinig wettigde het gemelde banvonnis den vermaarden ſtap, welken 's Lands Staaten, in het Jaar van 1581, deeden, door den Koning vervallen te verklaaren van het regt der heerſchappij; zie 't Art. AFZWEERING. In het volgende Jaar werd bijna voldaan aan de begeerte van FILIPS, alzo verſcheiden *Spanjaarden* een verbond gemaakt hadden, om ORANJE te vermoorden. De aanſlag, te *Antwerpen* te werk ge-

FLIPS DE IIde WORDT AFGEZWOREN, ZIJN WAPEN, ZEGELS ENZ VERNIETIGD, EN ANDERE VAN DE STAATEN IN PLAATS GEGEEVEN.

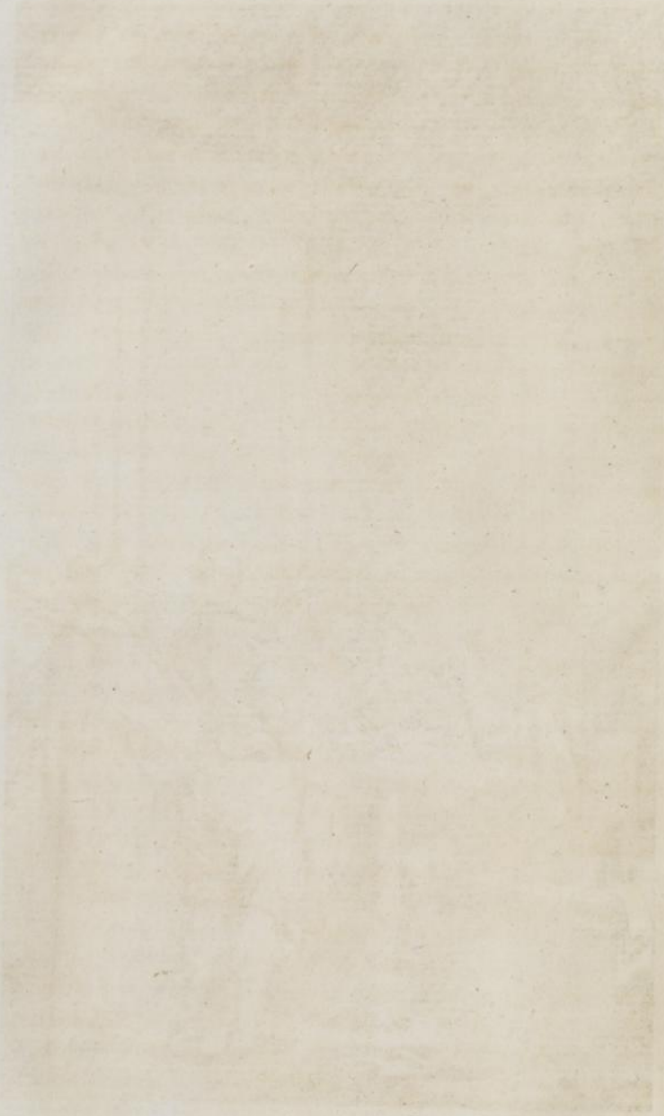

gesteld, mislukte insgelijks. Men herhaalde dien, in het Jaar 1583, doch met gelijken uitslag. Terwijl de Staaten nog worstelende waren met den Hertog van ANJOU, behaalde *Parma* veele voordeelen. Maar behaagde het den Hemel, den Staat, door den dood, van ANJOU te verlossen, waar over men reden had verheugd te zijn, de hemelsche voorzienigheid gedoogde insgelijks, dat een omgekogte huurling, met naame BALTHAZAR GERARDS, den Prinse VAN ORANJE, in 't Jaar 1584, het leven benam: een moord, die zelfs door weldenkende Roomschgezinden gedoemd werd, schoon 'er ook waren, die, om den Koning, als het hoofd der moordenaaren, te behaagen, 'er openbaare vreugde over bedreeven.

FILIPS en PARMA hadden nu eindelijk hun doel bereikt, en ORANJE uit den weg geruimd; doch het was 'er verre af, dat zij daar mede het spel gewonnen hadden. 's Lands Staaten namen terstond het besluit, zig mannelijk te verdedigen tegen alle openbaare en geheime vijanden. PARMA, wel ziende, dat met geveinsdheid of bedrog niets te winnen ware, nam zijne toevlugt tot de wapenen, naardien hij de Staaten, noch den jongen MAURITS bekwaam oordeelde, hem tegenstand te kunnen bieden. Het gelukte hem, *Brussel*, *Gendt* en andere Steden te bemagtigen. Ook moest *Antwerpen*, in het volgende Jaar, voor zijne magt bukken. In die benarde omstandigheden boden de Staaten de oppermagt aan den Koning van *Frankrijk*; doch de omstandigheden van dat Rijk niet gedoogende dezelve aanteneemen, wendde men zig tot de Koningin ELIZABETH, die dezelve insgelijks afwees; meer, echter, uit Staatkunde, en uit haat tegen FILIPS, dan uit waare genegenheid voor de *Nederlanden*, met wier Staaten zij in onderhandeling trad, hun haare hulp beloofde, en den Graaf VAN LEICESTER, een snooden en bedrieglijken veinsaart, als Opperbevelhebber herwaards zond. Hoe ontrouw deeze handelde, en welk gedrag de Koningin zelve hield, is reeds gezegd op het Art. ELIZABETH. PARMA ging voort met zijne krijgsverrigtingen. In de Jaaren 1585 en 1586, nam hij nu deeze, dan geene Stad in, en verloor wederom anderen. In het volgende Jaar werkten hem de *Engelsche* verraders JORK en STANLY bijzonder in de hand. FILIPS, om zig zo wel op ELIZABETH en haare onder-

daanen, als op de Staaten te wreeken, ſchraapte alle zijne ſchatten bij een, ter uitrustinge van eene ontzaglijke Vloot, aan welke de trotſche, ſchoon uitgemergelde *Spanjaarden* den naam van *de onverwinlijke Vloot* gaven. Doch ook deeze zijne bedoeling liep te leur: dewijl die kostbaare Vloot, door ſtorm en onweder beloopen, en ten deele in de handen der *Engelſchen* en *Hollanders* vallende, genoegzaam geheel en al verdelgd werd, in het Jaar 1588. FILIPS, om dien ramp voor zijne onderdaanen te verbergen, ontveinsde zeer konſtig de ſmart, die hij daar over gevoelde, met te zeggen, dat hij dezelve wel had uitgezonden om tegen de vijanden, maar niet om tegen de elementen te ſtrijden. In dat zelfde Jaar had PARMA *Bergen op den Zoom* te vergeefsch belegerd; maar door verraad maakte hij zig, in het Jaar 1589, meester van *Geertruijdenberg*. In het volgende Jaar moest hij, ſchoon tegen zijnen zin, zig met het Leger naar *Frankrijk* begeeven, alzo hij wel voorzag, dat de *Nederlanders* zig zijn afzijn ten nutte zouden maaken, zo als ook gebeurde. Nog in dat zelfde Jaar keerde hij terug. In het volgende Jaar maakte MAURITS verſcheidene veroveringen. Niettegenſtaande dezelve, moest PARMA eenen tweeden togt naar *Frankrijk* doen, alwaar FILIPS het vuur des oorlogs brandende hield, om de *Franſchen* te beletten, aan de *Nederlanders* bijſtand te verleenen, zonder te bevroeden, wat nadeel dit hem zelven toebragt. Zwaar was het verlies, dat FILIPS leed door den dood van den Hertog VAN PARMA, die voorviel den 8 December van het Jaar 1592.

De Koning ſtelde vervolgens tot Landvoogd aan, Graaf PIETER ERNST VAN MANSVELD. Terwijl deeze, in het Jaar 1593, in *Frankrijk* bezig was, ging MAURITS, ten voordeele van den Staat, met zijne krijgsverrigtingen voort, en belegerde *Geertruidenberg*. Kort daarop gebood de Koning, dat de Graaf VAN MANSVELD het gebied over de *Nederlanden* zou afſtaan aan ERNST, Aartshertog van *Oostenrijk*; welke daarop, in het Jaar 1593, te *Bruſſel* het bewind aanvaardde. Niet lang daar na maakte MAURITS zig meester van *Groningen*; wordende de Stad en de Provintie daar door in het Bondgenootſchap overgebragt. De *Spaanſche* ſoldaaten, in *Braband*, bij gebrek van betaaling, wederom aan 't muiten ſlaande, wierden door MAU-

RITS

RITS beschermd, met oogmerk om hen daar door, meer en meer, van de gehoorzaamheid aan *Spanje* te onttrekken. ERNESTUS VAN OOSTENRYK werd geen tijd gelaaten om goed of kwaad te doen: want hij stierf den 20 Februarij, van het Jaar 1594; hebbende tot zijnen opvolger gekooren den Graaf VAN FUENTES; welke keuze, kort daar na, door den Koning bekragtigd werd.

Deeze, kort vóór den dood des Hertogs van PARMA in de *Nederlanden* gekoomen, had, overeenkomstig de schriftelijke bevelen van FILIPS, geduurende het bewind van den Graave VAN MANSVELD en van den Aartshertog, een voornaam aandeel in het bestier van zaaken gehad. Op zijnen raad of gezag, had de Graaf VAN MANSVELD, op naam des Konings, een barbaarsch bevelschrift afgekondigd, waar bij alle gevangenen ter dood gedoemd, en 's Konings troepen gelast werden, alles te vuur en te zwaard te verwoesten.

De Staaten gaven hierop een Manifest uit, waarin zij hunnen afkeer van alle die barbaarsche gruwelen te kennen gaven; maar tevens verklaarden, dat indien de Landvoogd zijn bevelschrift niet herriep binnen een bepaalden tijd, zij die zelfde wreedheid, ondanks hunne geaartheid, aan de troepen des Konings en zijne onderdaanen zouden vergelden. FUENTES had dat middel uitgedagt, om den oorlog daar door te korter te doen duuren, schoon het gedrag van ALBA hem had moeten overtuigen, dat deeze, door zijne wreedheid, alles het onderst boven had gekeerd.

FUENTES volhardde in zijne maatregelen, met een onbeperkte wreedheid. De *Vlamingen* klaagden nu even sterk, als ten tijde van GRANVELLE; deeze klagten werden gesterkt door die der Edelen, toen hij tot Landvoogd werd aangesteld. AARSCHOT en MANSVELD, vermeenende den voorrang boven hem te moeten hebben, ontsloegen zig van hunne bedieningen en verlieten de *Nederlanden*. FUENTES stoorde zig daar aan niet. In weinige maanden bragt hij 't Leger des Konings in ontzaglijker staat, en onder beter tugt, dan zijne voorzaaten hadden kunnen doen.

Te nodiger was dit ten dienste van FILIPS, dewijl het bestand met *Frankrijk* ten einde liep, en dat Hof werklijk den

oorlog verklaarde in het Jaar 1594, die, van wederzijde, met groote hevigheid gevoerd werd, in dat en het volgende Jaar.

In het laatstgemelde Jaar werd *Grol* door MAURITS belegerd, doch hij in zijn oogmerk verhinderd door den wakkeren MONDRAGON.

In het Jaar 1596 werd, in plaats van den Graave van FUENTES, de Aartshertog ALBERT VAN OOSTENRIJK, Neef van den Koning, en jongste broeder van den Keizer, tot Landvoogd aangesteld. Zo dra Hertog ALBERT in de *Nederlanden* was gekoomen, vertrok FUENTES naar *Spanje*. Hoe deeze zig in de Landvoogdij gedraagen hebbe, en wat onder zijn beftier voorviel, is reeds op zijn Artikel gezegd. De oorlog met *Frankrijk* werd met het vermogen, dat FILIPS nog overig was, voortgezet, en *Hulst* in *Vlaanderen*, in dat zelfde Jaar, door den Landvoogd belegerd en ingenomen. Een zwaaren ramp leed de Koning, in dat zelfde Jaar, van de *Engelsche* en *Hollandsche* Vlooten, welke *Cadix* innamen en plonderden; (zie ESSEX) als ook in den veldslag bij *Turnhout*, waar bij Prins MAURITS eene volkomene overwinning behaalde. In het volgende Jaar veroverde de Aartshertog *Amiens*. Doch het voordeel, daar mede behaald, kon in verre na niet opwegen tegen het nadeel, welk hij, in dat zelfde Jaar, door den voorspoed der Staatsche troepen, leed; maakende MAURITS, geduurende het afzijn van den Landvoogd, zig van verscheiden Steden in *Gelderland* en *Overijssel* meester. Dit alles deed FILIPS haaken naar den vrede met *Frankrijk*. De Paus stelde al zijn vermogen te werk om dien te bewerken; doch *Engeland* en de *Nederlanden* waren integendeel werkzaam om denzelven te verhinderen. Nogthans werd hij, den 2 Maij, van het Jaar 1598, tot stand gebragt. Te meer had FILIPS zig hier toe bevlijtigd, om dat hij een ander ontwerp gesmeed had, welk hij, zonder tijdverzuim, wilde te werk stellen; namelijk om de heerschappij der *Nederlanden*, in schijn, over te dragen aan zijne oudste dogter, ISABELLA CLARA EUGENIA, welke hij den Aartshertog ALBERTUS VAN OOSTENRIJK ter vrouwe had toegeschikt. Op het Art. van den Aartshertog is reeds gezegd, welke snoodheid FILIPS daar omtrent geoefend, en onder wat dekkleed hij zijn bedrog verborgen had. Namelijk, zijne

zijne dogter zou ten bruidschat hebben de *Nederlanden*; doch indien zij, zonder kinderen natelaaten, vóór den Hertog, kwam te overlijden, zouden die Landen weder vervallen aan de kroon van *Spanje*. En het monster had, reeds lang te vooren, door geheime middelen, de natuur zijner dogter buiten staat doen stellen, om ooit kinderen te konnen baaren.

Dus bedroog de wreedaart zijnen aanstaanden schoonzoon; en de *Nederlanders* zogt hij te begochelen met den afstand, als zullende daar mede van hem ontslagen zijn. Doch hier te Lande ontdekte men ras het bedrog, daar men wist dat de Aartshertog, bij de aanvaarding, moest zweeren, niets te zullen doen buiten voorkennis, zo wel als goedkeuring van den Koning; alle 't welk naderhand, bij het aangaan van het Bestand, ten klaarsten kwam te blijken.

Deeze bedrieglijke overdragt beraamd zijnde, maakte de Aartshertog zig gereed, om naar *Madrid* te gaan, ter voltrekking van zijn huwelijk. Doch naauwlijks was hij op reize, of hij ontving de tijding van den dood des Konings.

Sedert twee Jaaren was FILIPS hevig gekweld geweest met de jicht, waar bij zig onlangs eene sleepende koorts en de waterzugt gevoegd hadden. Dit had zijne krachten niet weinig doen verminderen, en deed de bekwaamste Artzen oordeelen, dat hij nog maar weinige weeken leeven kon. De Koning, hier van onderrigt zijnde, deed zig van *Madrid* naar 't *Eskuriaal* voeren. Aan de Geneesmeesteren, die hunne vreeze te kennen gaven, dat hij daar toe te zwak zoude zijn, was zijn antwoord: *Ik heb nogthans besloten, mijne Lijkstaatsie naar het Graf te verzellen.* Na zijne komst op het *Eskuriaal*, verhief zig de jicht met dubbele woede, eerst in handen en voeten; en kort daar na in de knieën en borst. Daarenboven kreeg hij verscheide zweeren en gezwellen, die hem onlijdelijke pijnen veroorzaakten. Eenige verzagting vond hij, met die gezwellen te laaten openen; doch daar op volgde een nog ondraaglijker kwaal. De stoffe van zijne zweeren was van de etteragtigste en stinkendste soort, waar in gantsche zwermen Luizen voortteelden, van welke hij, door konst, noch door middelen kon gered worden. In dien rampzaligen staat lag hij, in eene agteroverleggende houding, meer dan vijftien dagen;

gen; in welken tijd hij, echter, blijken gaf van geduldig in zijn lot te zijn. Alle de bijgeloovige Ceremonien der *Roomsche* Kerk werden getrouw door hem in agt genomen. Het goed, dat hij deed, beſtond in bevel te geeven tot het ontſlaan der gevangenen, welke hij nu begon te begrijpen, te ſtreng gehandeld te hebben.

Twee dagen vóór zijnen dood, om zijnen zoon en zijne dogter ISABELLA gezonden hebbende, ſprak hij met hun over de ijdelheid van alle menſchelijke grootheid; gaf hem heilzaamen raad, met betrekking tot het beſtuur hunner Staaten; en vermaande hen, op 't allerernſtigſte, het *Roomſche* Geloof aan te kweeken en te handhaven. Na dat deeze hun met medelijden en droefheid verlaaten hadden, ſtelde hij order op zijne begraafenis, en ſtierf kort daar na, zonder dat iemand daar bij tegenwoordig was, om dat niemand, van wegens den ſtank, die uit zijn lichaam kwam, bij hem kon duuren, op den 13 September, van het Jaar 1598, in het 72 Jaar zijns ouderdom, en het 43 zijner Tiranniſche Regeering. Hij was, in het Jaar 1533, getrouwd met MARIA, Prinſeſſe van *Portugal* die in het Jaar 1545, in het Kraambedde van DON CARLOS overleed. In het Jaar 1554 hertrouwde hij MARIA, Koninginne van *Engeland*; zij overleed in het Jaar 1558. Hij trouwde, ten derdemale, met ISABELLA, dogter van HENDRIK DEN II, Koning van *Frankrijk*; deeze baarde hem ISABELLA CLARA EUGENIA en CATHARINA, Hertoginne van *Savoije*. Na dat hij zijne derde vrouw door vergif had doen ombrengen, trouwde hij, ten vierdemaale, in 't Jaar 1570, ANNA VAN OOSTENRYK, dogter van Keizer MAXIMILIAAN, en won bij haar drie zoonen en ééne dogter, allen, behalven den derden, jong geſtorven, die na zijnen vader Koning van *Spanje* werd, onder den naam van FILIPS DEN III. ANNA VAN OOSTENRYK ſtierf in het Jaar 1580, niet zonder vermoeden van mede door vergif te zijn omgebragt. Waar van geene reden was, dan haar afkeer voor het levende verbranden der zo genaamde ketters.

Weinige Vorſten zijn 'er, van wier karakter verſchillender geſchreeven en geſprooken is, dan van dat van FILIPS; en aangezien de reeks van Jaaren, die hij geregeerd heeft, en 't gee-

geene in dat tijdperk voorviel, is dit karakter geenzins gemaklijk te ſchetzen. Het geen wij in dit Art. vermeld hebben, laat geenen twijffel over, of hij bezat, bij alle zijne onmenſchelijke wreedheid en tirannij, een zeer groote doordringenheid en werkzaamheid, om als Vorst te regeeren. Zijne oogen waren geſtaag gevestigd op ieder gedeelte van zijne uitgebreide Staaten. Alle de takken van het bewind ſloeg hij naauwkeurig gade; hij ging, met onvermoeide oplettenheid, het gedrag zijner Staatsdienaaren na. In de keuze van hen en ook van zijne Legerhoofden, toonde hij een groote ſchranderheid. Nimmer gaf hij blijken van verblijd of neerſlagtig te zijn. Zijne geaartheid was een van de heerschzugtigſten. In zijn voorkomen en handelwijze had hij iets trotsch en geſtrengs; doch voor zijne *Spaanſche* onderdaanen was hij gemakkelijk te naderen; hoorende, met veel geduld, hunne klagten en bezwaaren: en wanneer hij, door zijne ſtaatzugt en valſchen Godsdienstijver, niet weerhouden werd, was hij geneigd hun behulpzaam te zijn. Dit is al de lof, die naar waarheid van hem gezegd kan worden.

Dat hij in de daad onopregt in zijnen ijver voor den *Roomſchen* Godsdienst zou geweest zijn, is niet wel van hem te vermoeden; maar de Godsdienst, dien hij beleed, toen in een allerſlegſten ſtaat en van de bedorvenſte ſoort zijnde, diende dezelve, naar maate zijne natuurlijke geſteldheid door de opvoeding bedorven was, om hem nog meer te bederven. Zij veroorloofde hem niet alleen, maar ſpoorde hem zelfs aan, om de haatelijkſte en verſchrikkelijkſte misdrijven te begaan. Alhoewel eenen Vorst, in de bijgeloovige eeuw van FILIPS, wijs gemaakt kon worden, dat het vrij ſtaat, het belang van den Godsdienst te bevorderen, door valschheid of door vervolging, is het, nogthans, te denken, dat, in een deugdzaam Vorst, de gevoelens van eer en menſchelijkheid, bij veele gelegenheden, zouden hebben gezegepraald over de Inſpraak van het Bijgeloof. Maar in het gantsch beſtier van FILIPS treft men daar van niet een enkel voorbeeld aan. Hij ſchond ieder oogenblik de geheiligſte verpligtingen, zo dikwijls de Godsdienst hem een voorwendzel verſchafte, om ze te ſchenden; en onder het gevloekte

voor-

voorwendzel, van den Godsdienst voorteſtaan, oeffende hij, veele Jaaren achter een, de onmenſchelijkſte wreedheden, zonder eenige wroeging of naberouw. Zijne heerschzugt, die uitſpoorig, zijne wraakzugt, die onverzoenbaar was, zijne willekeurige neigingen, die geen tegenſpraak duldden, ſpanden met zijnen bijgeloovigen ijver voor den Godsdienst zamen, en voerden den bloeddorstigen geest, die *Romes* Kerkleer in ſtaat was hem inteprenten, veel verder, dan dezelve ooit bij eenigen Vorst, vóór of na hem, gegaan was. Onder de *Spaanſche* Schrijvers zijn 'er, die hem den tijtel van FILIPS DEN VOORZIGTIGEN gegeeven hebben; hem afbeeldende als den wijsſten en Godsdienſtigſten Vorst, die ooit den *Spaanſchen* troon bezat. In den aanvang zijner Regeering gaf hij blijken van groote omzigtigheid. In zijne Krijgsbedrijven, en bij ſommige gelegenheden, maakte hij grooter toebereidzelen, dan nodig waren, om zig van een goeden uitſlag te verzekeren; maar zijn heerschzugt, zijn afkeer, van de Proteſtanten waren te geweldig, om te dulden, dat hij handelde overeenkomſtig de gezonde ſtaatkunde en voorzigtigheid. Hij zou, zo als wij uit het voorige konnen opmaaken, den opſtand in *Vlaanderen* en andere gewesten hebben konnen voorkomen, hadde hij het ſnoer der Regeering in handen der Hertoginne VAN PARMA gelaaten, en geenen ALBA gezonden om de ingezetenen tot ſlaaven te maaken. Hij zou, na de nederlaag van ORANJE, de vrije halzen der *Nederlanders* hebben konnen doen bukken onder het juk der ſlavernij, indien hij zig niet door al te kostbaare onderneemingen had uitgeput. Hij zou, door de groote bekwaamheden van den Hertog van PARMA, de afgevallene gewesten weder tot gehoorzaamheid hebben konnen brengen, indien eene onbezonnen heerschzugt hem niet had aangeſpoord om *Engeland* te veroveren, en zig van *Frankrijk* meester te maaken. In het laatst van zijn leeven waren zijne Legers nooit ſterk genoeg, om zijne beraamde plannen ten uitvoer te brengen; en, nogthans waren ze te talrijk voor zijne middelen om ze te kunnen onderhouden. Weinige Jaaren verliepen 'er, waar in niet de ſoldaaten, uit gebrek van betaaling, aan 't muiten ſloegen; waar door hem het grootſte nadeel werd toegebragt. Gelijk ieder monſter voor zij-

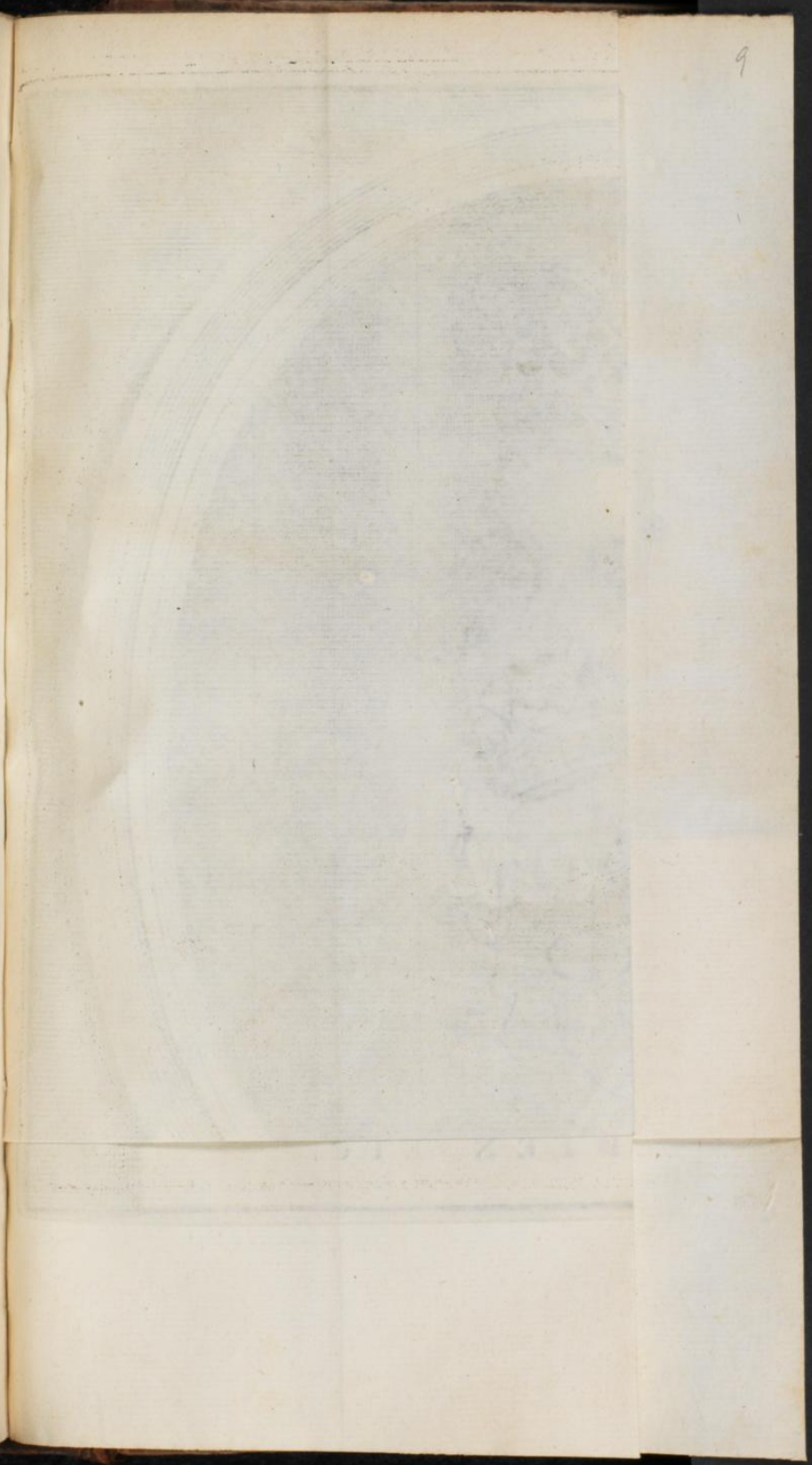

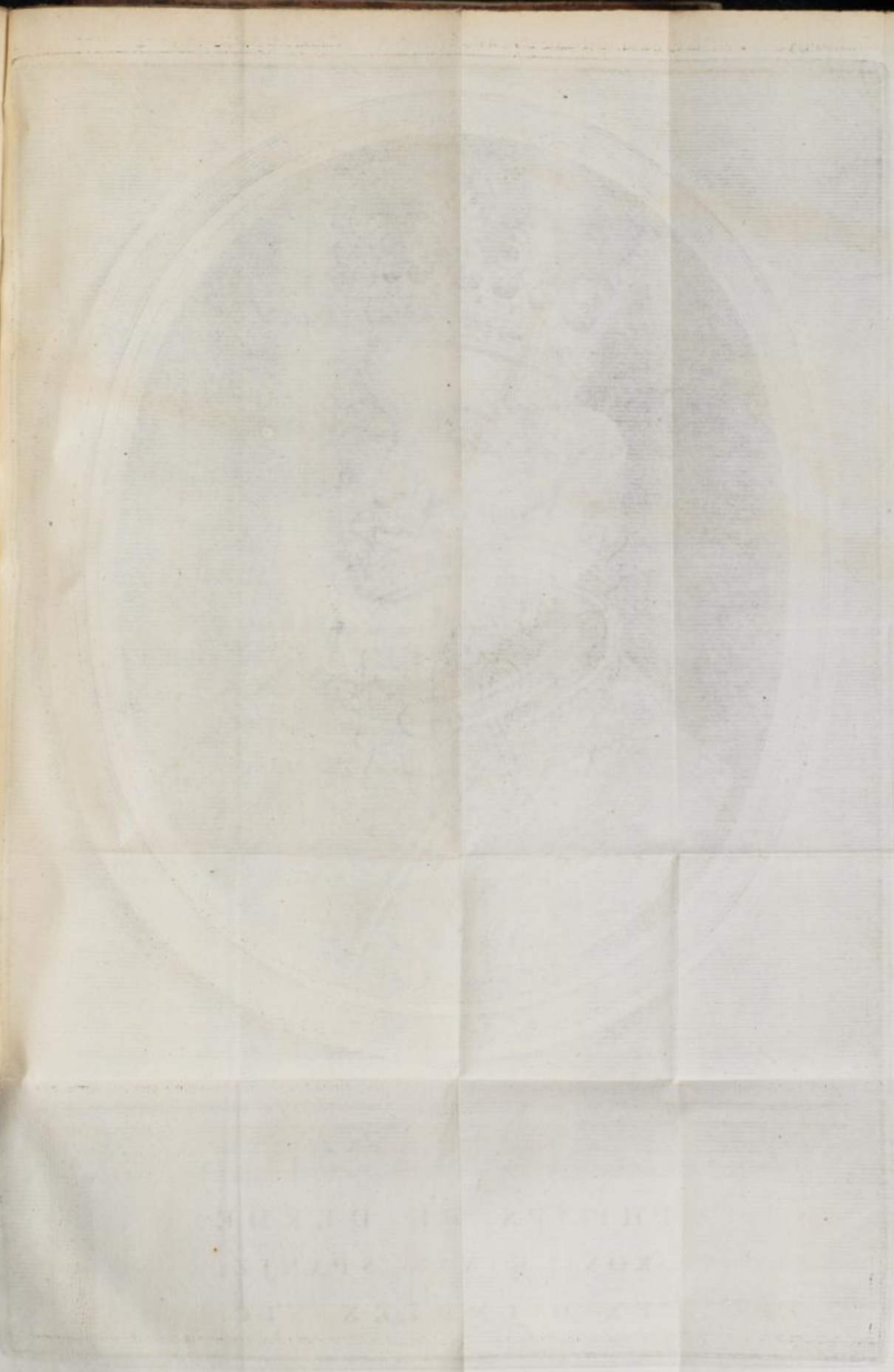

Tom. I. N°. 37.

PHILIPS DE DERDE,
KONING VAN SPANJE,
EN D' INDIËN ETC.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Tom. I. N°. 37.

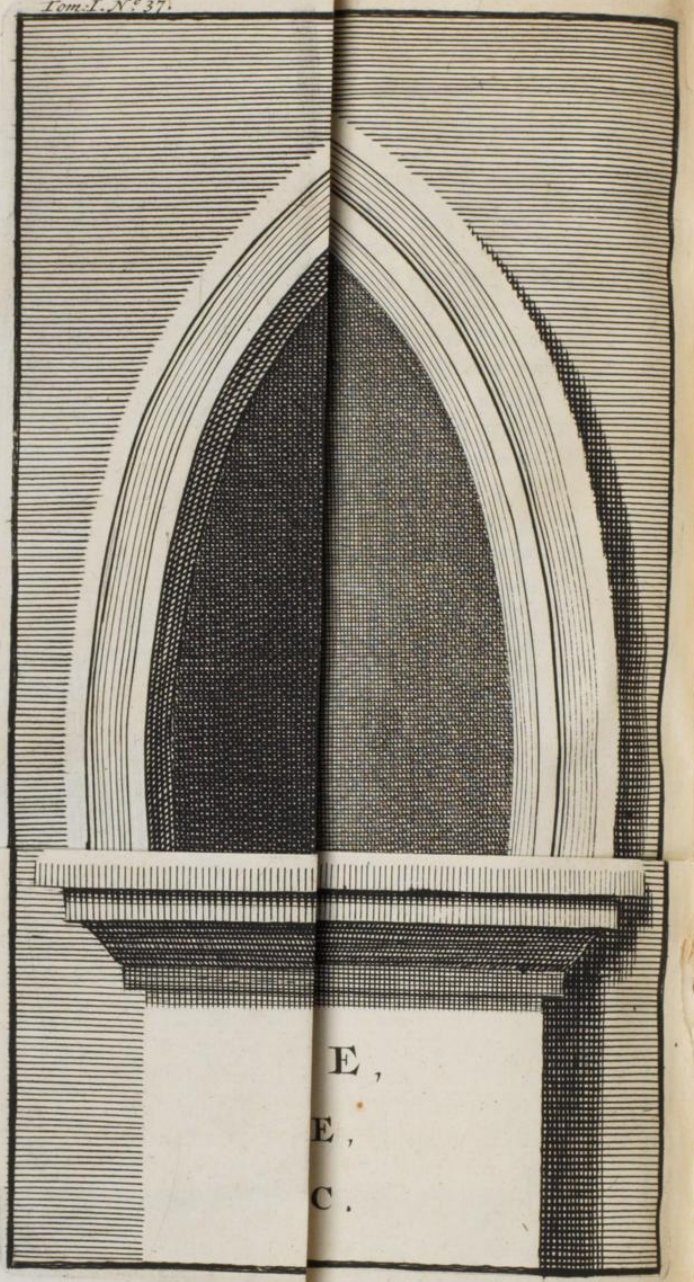

E,

E,

C.

zijnen eigen schim beeft, zo schrikte ook FILIPS voor zijne getrouwste dienaaren, als zij te veel veroveringen maakten. Om hun dan te snuiken, deed hij hun gebrek lijden aan het geen zij meest benodigd waren. Nimmer gaf hij gehoor aan de wijsste zijner Raadsmannen, die hem het schadelijke zijner wijd uitgestrekste bedoelingen voor oogen stelden. De heerschzugt deed hem altoos naar de bezitting van andere haaken, zonder agt te slaan op die hij van de zijne verloor. De Leezer maake hier op de proef, of men zodanigen Monarch den bijnaam van DE VOORZIGTIGE kan toekennen.

Men zie van hem alle de Geschiedschrijvers van zijnen tijd, en ook zijn leven, beschreeven door G. LETI, en R. WATSON; *'t Leven* en de *Apologie van* WILLEM DEN I; en herleeze de Artikels in deeze zijne levensschets vermeld.

FILIPS DE III, van dien naam onder de Koningen van *Spanje*, en DE IV onder de Graaven van *Holland*, werd gebooren te *Madrid*, den 14 April, in het Jaar 1576, en volgde zijnen vader in de Regeering. Met MARGRETA VAN OOSTENRYK, dogter van KAREL, Hertog van *Grats*, en van MARIA VAN BEHEREN, trad hij in 't huwelijk, in het Jaar 1599, te *Ferrara*, in tegenwoordigheid van Paus CLEMENS DEN VIII, door wien zelfs de huwelijkszegen werd uitgesprooken. Deeze FILIPS veroverde eenige plaatzen in *Africa*; hervormde de Gerechtshoven; verdreef de *Mooren* uit *Spanje*; bewilligde in het bestand met de *Nederlanden*, en leefde een geruimen tijd in rust. Uit zijn bovengemelde huwelijk verwekte hij vier zoonen en vier dogteren, en overleed den 31 Maart, in het 43 Jaar zijns ouderdoms, na eene regeering van 23 Jaaren. Van zijne Zoonen volgde hem in de Regeering FILIPS DE IV; KAREL overleed in het Jaar 1632. FERDINAND werd Kardinaal Aartsbisschop van *Toledo*, Stadhouder of Gouverneur van de *Nederlanden*, en overleed in het Jaar 1641. Zie hier voor Art. FERDINAND. ALPHONSUS was jong gestorven, gelijk ook twee van zijne dogters. De oudste van de twee anderen,

AN-

ANNA, werd de Gemalin van Koning LODEWYK DEN XIII, en MARIA, die van Keizer FERDINAND DEN III.

FILIPS DE IV werd gebooren in het Jaar 1605, en, na den dood van zijnen vader, in het Jaar 1621, Koning van *Spanje* en Graaf van *Holland*, enz. Of schoon het den naam had, dat de *Nederlanden* behoorden aan zijne Moei ISABELLA CLARA, eigende hij zig, egter, dezelve, in het Jaar 1633, wederom toe. De oorlog, die, onder zijne Regeering, van nieuws was aangevangen, was niet ongelukkig voor de *Nederlanders*. In het Jaar 1634 behaalden deeze, in de *West-Indiën*, twee gewigtige voordeelen: want het eene Leger, derwaarts gezonden, sloeg de *Spaansche* Vloot bij *Lima*; het andere veroverde de Stad *Salvador* in *Peru*. Doch hier uit werden de *Hollanders*, door DON FREDRIK DE TOLEDO, wederom verdreeven.

Intusschen gebeurde het, dat FILIPS, schoon hij, met Koning LODEWYK, een dubbel huwelijksverbond en vrede gemaakt had, evenwel niet naliet, den Hertog VAN ROHAN met geld bijtestaan; waar door eenige verkoeling, tusschen die beide Vorsten, veroorzaakt werd, en de zaaken van *Italie* zo verre van een verwijderden, dat zij, in het Jaar 1635, in vollen oorlog geraakten.

De aanleiding hier van was, dat de Keurvorst van *Trier*, door de *Spanjaarden*, kwaalijk behandeld werd, terwijl hij zig onder de bescherminge van *Frankrijk* begeeven had. Deeze oorlog, die der gantsche Christenheid veele rampen toebracht, werd met den slag bij *Aveins*, in het Hertogdom *Luxemburg*, aangevangen. In dien veldslag werd, door de Marschalken DE CHATILLON en BREZE, Prins THOMAS, Generaal van 't *Spaansche* Leger, geslagen: zo dat 'er 6000 man op de plaats bleeven. Deeze FILIPS, schoon een verstandig Vorst, was, egter, zelden gelukkig. In het Jaar 1640, doodden de inwooners van *Catalonie* hunnen Gouverneur te *Barcelona*, en schudden, na den dood van den Hertog VAN CORDOUA, het *Spaansche* juk af, begeevende zig onder de bescherming van *Frankrijk*. In dat zelfde Jaar verdreeven de Steden van *Portugal*, op éénen dag, alle de *Spanjaarden*, uit

uit haare vesten; verheffende voorts JOHANNES DEN IV, Hertog van *Briganze*, afkomstig uit het oud Geslacht der Koningen van *Portugal*, op den throon. In *Napels* ontstonden daarna insgelijks hevige beroerten, die eindelijk met veele moeite gedempt wierden. In het Jaar 1648 was FILIPS genoodzaakt, bij het sluiten van den *Munsterschen* vrede, voor eeuwig afstand te doen van de vereenigde *Nederlanden*. Na zo veel verlies van Landen en Steden, overleed hij, den 17 September, in het Jaar 1665. In het Jaar 1615 was hij in den egt getreden, met ELIZABETH, dogter van Koning HENDRIK DEN IV, uit welke hij verwekte, KAREL BALTHAZAR, gestorven, oud zijnde 17 Jaar; MARIA THERESIA, Gemalin van LODEWYK DEN XIV; en vier dogters, in haare jeugd overleeden. In het Jaar 1644 begaf hij zig, ten tweedemaale, in 't huwelijk, met MARIA ANNA, dogter van Keizer FERDINAND, waar bij hij verwekte MARGRETA MARIA THERESIA, die de Gemalin werd van Keizer LEOPOLD; twee Prinsen en ééne Prinses, allen jong gestorven; KAREL, die hem opvolgde, en nog eenen natuurlijken zoon, DON JAN VAN OOSTENRYK, gebooren in het Jaar 1629.

De zaaken, de *Nederlanden* betreffende, voorgevallen onder de Regeeringe van FILIPS DEN III en DEN IV, zullen omstandiger gemeld worden, onder het Art. FREDRIK HENDRIK, Stadhouder der *Nederlanden*.

FILIPS, Graaf van *Nassau Dillenburg*, was een jonger broeder van Graave WILLEM LODEWYK VAN NASSAU; een Heer, hoewel jong, egter van veele verdiensten; waar door hij ook het vertrouwen der Staaten geheel en al tot zig getrokken had. In het Jaar 1587 werd *Groningen* onder zijn bewind gesteld. MAURITS, in het Jaar 1593, naar *Luxemburg* gezonden zijnde, gelukte het hem, *St. Vit* te verrassen; waarna ook eenige Dorpen, hier en daar, in *Limburg* geplondert en verbrand werden. Zeer dapper gedroeg hij zig, in het Jaar 1594, bij de belegering van *Groningen*; hij maakte zig, met een hoop

Schotten, meester van een Ravelijn, en bragt daar door niet weinig toe tot de verovering van die Stad. Na, in het Jaar 1595, verscheiden proeven van dapperheid in *Frankrijk* gegeeven te hebben, had hij, van daar te rug gekeerd, zig met zijne bende gevoegd bij MAURITS, die, door hem versterkt zijnde, in de maand Julij, het beleg van *Grol* ondernam; doch de wakkere MONDRAGON noodzaakte hem, het zelve optebreeken. FILIPS VAN NASSAU trok toen, met vijf honderd paarden, over de Rivier de *Lippe*, om de vijandelijke voorraadhaalders te overvallen. Hij geraakte daar bij in een schermutzeling, en werd zodanig gewond, dat hij eenige dagen, daar na overleed.

Vad. Hist. D. VIII. bl. 425.

FILIPS WILLEM VAN NASSAU, Graaf van *Buuren*, oudste zoon van WILLEM DEN I, Prinse van *Oranje*, en van ANNA VAN EGMOND, gebooren den 19 December, in het Jaar 1554. Zijn vader, in het Jaar 1567, met de komst van ALBA, naar *Duitschland* vertrokken, liet deezen zijnen zoon op de Hooge Schoole te *Leuven*; gelovende dat zijne jonkheid, de voorregten van *Braband*, en die van de Universiteit, bekrachtigd door den Paus, genoegzaame waarborgen voor zijne veiligheid waren; doch hij vond zig daar in merklijk bedroogen. Want de Hertog, die privilegien noch voorrechten ongeschonden liet, deed hem, die nog geene 15 Jaaren oud was, den 10 September, ligten, en naar *Spanje* voeren, daar hij den tijd van 28 Jaaren, genoegzaam als gevangen, doorbracht. Hem werd de *Roomsche* Godsdienst, met alle magt, ingeprent. Na het vermoorden van zijnen vader, nam hij den tijtel aan van Prins van *Oranje*. In het Jaar 1595, werd hem de vrijheid gegeeven; ja zelfs, om dat men, in *Spanje*, iets goeds van hem verwagtte, met den Aartshertog naar de *Nederlanden* gezonden. Hij nam dan, den 28 September, van het Jaar 1595, de reize naar de *Nederlanden* aan. Te *Rome* gekomen zijnde, küste hij de voeten van den Paus, die hem met groote geschenken overlaadde; den 11 Februarij van het volgende Jaar kwam hij in de *Nederlanden*. De Staaten, zijne aankomst te *Brussel* ver-

Tom. I. N.o 33.

PHILIPS WILLEM, PRINS VAN ORANJE,
GRAEVE VAN NASSAU EN BUUREN ETC.
BARON VAN BREDA ETC.
Ridder van d' ordre van 't Gulde vlies . etc

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

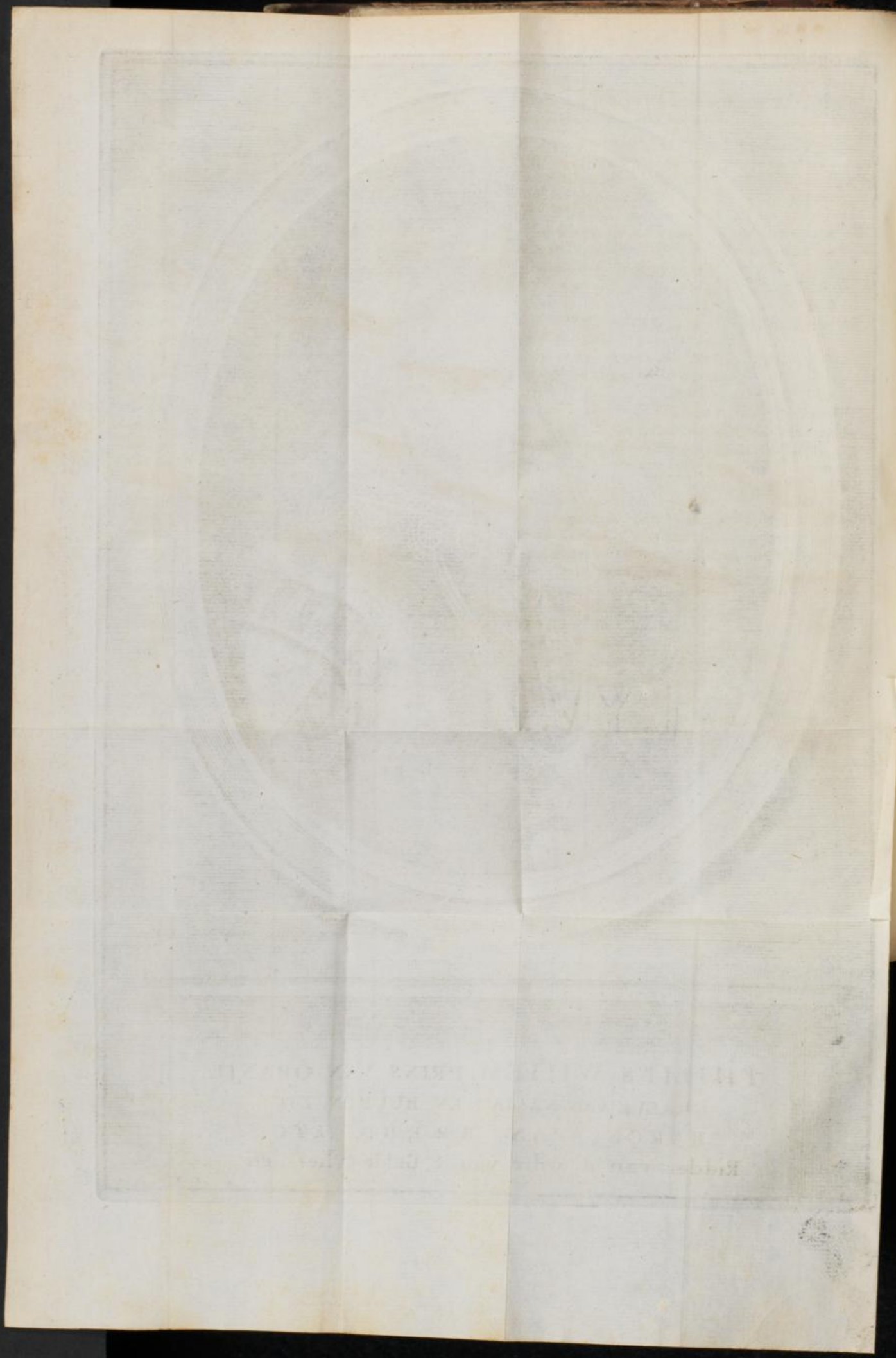

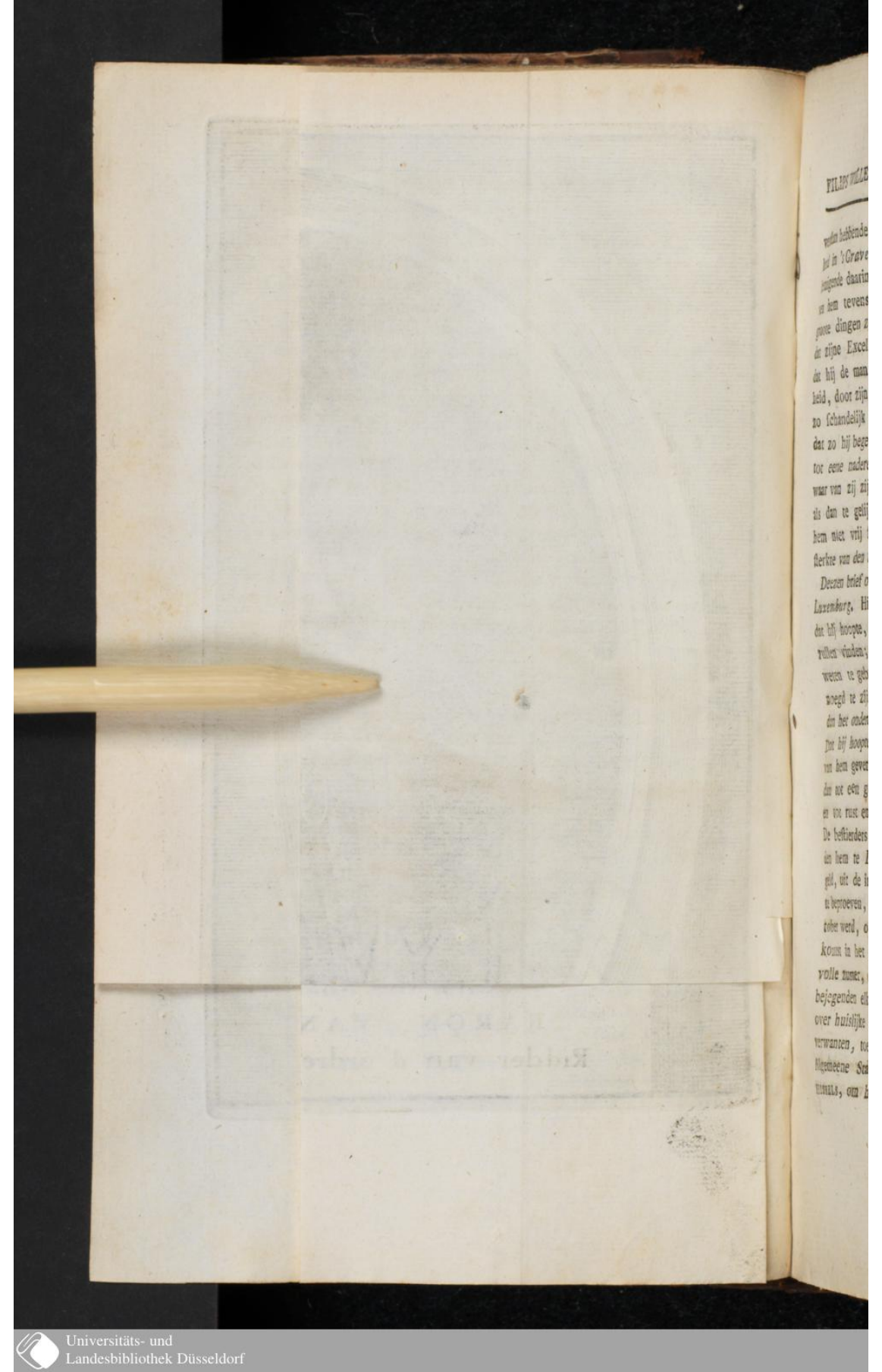

verstaan hebbende, begroetten hem, met eenen brief, gedagtekend in *'s Gravenhage*, den 22 December, in het Jaar 1596; betuigende daarin hunne vreugde over zijne verlossing. Zij gaven hem tevens te kennen, dat de *Spanjaarden* door hem groote dingen zogten te verrigten; doch dat zij niet hoopten, dat zijne Excellentie zig daar toe zou laaten gebruiken: en dat hij de man niet zoude zijn, die de fondamenten der vrijheid, door zijn vader gelegd, zou ondermijnen, en die daarom zo schandelijk vermoord was. Verder verzogten de Staaten, dat zo hij begeerte mogte hebbe om over te komen, hij zulks tot eene nadere en betere gelegenheid gelieve uitte stellen; waar van zij zijne Excellentie als dan zouden verwittigen, en als dan te gelijk toezenden de nodige verzekering, alzo het hem niet vrij stond, zonder paspoort, in eenige vesting of sterkte van den Staat te komen.

Deezen brief ontving de Prins nog op zijne reize, en wel te *Luxemburg*. Hij bedankte 'er de Staaten voor, betuigende dat hij hoopte, goede gelegenheid ter hunner verlossinge te zullen vinden; en dat hij die vindende, dezelve zo wel zou weten te gebruiken, dat zij reden zouden hebben, om vergenoegd te zijn over zijn gedrag: terwijl hij niets anders zogt, dan het onderdrukte Vaderland hersteld en welvaarende te zien; Dat hij hoopte dat God hem zou bewaaren, dat nooit iets van hem gevergd werd, 't welk ergens anders toe strekte, dan tot een goede uitkomste uit zo veele elenden en rampen, en tot rust en algemeen voordeel van alle deeze *Nederlanden*. De bestierders over den nagelaaten boedel zijns vaders zonden hem te *Brussel*, bij zijne aankomste, 10,000 guldens in geld, uit de inkomsten van zijne goederen; met oogmerk om te beproeven, welken weg hij wilde inslaan. In de maand October werd, op zijn verzoek, te weege gebragt, eene bijeenkomst in het Land van *Kleef*, tusschen hem en zijne eenige volle zuster, de Gravinne VAN HOHENLO. Zij ontmoetten en bejegenden elkander met behoorlijke beleeftheid, en spraken over huislijke zaaken. Aan haar werd, door de andere bloedverwanten, toegestaan, hem eenig huisraad toetezenden. De Algemeene Staaten zonden mede derwaarts, den Raadsheer HESSELS, om hem mondeling te verwelkomen, en verslag te

doen van het beſtier der goederen te *Breda*. Zijn broeder MAURITS zond aldaar mede afgevaardigden aan hem, met aanbieding van geld en geſchenken. Veelen verwonderden zich, dat toen ALBERTUS, in het Jaar 1598, naar *Spanje* vertrok, om zijn huwelijk te voltrekken, FILIPS met hem wederkeerde naar eene plaats, daar hij zo veel ſmart, als een gevangene van ſtaat, had ondergaan. Hij kwam van daar weder te rug, en vermaande toen zijnen broeder tot vrede met *Spanje*. Den 11 Maart, in het Jaar 1593, werd hij in zijn Prinsdom *Oranje* gehuldigd, en trouwde kort daar na, met de Prinſes VAN BOURBON, dogter van den Prinſe VAN CONDÉ. In het Jaar 1608 kwam hij, voor de eerſtemaal, in *Holland*. Geduurende den oorlog met *Spanje*, had hij zig elders onthouden; doch in dit tijdſtip maakte hij gebruik van de handeling over 't *Beſtand*; voorgeevende dat hij daar bij zijn belang moest behartigen. Doch de meesten geloofden dat hij gekoomsn was, om, op verzoek van *Spanje*, die onderhandeling te bevorderen. Graaf MAURITS was zeer geſtoord op hunner beider zuſter, die met DON EMANUEL van *Portugal* heimelijk getrouwd was; doch FILIPS vond middel om hem te bevredigen. In het Jaar 1609 kwam hij te *Breda*, en ontbood 'er zijne Gemaline, die aldaar zeer heerlijk ontvangen werd. Graaf MAURITS, FREDRIK HENDRIK, Graaf WILLEM VAN NASSAU en andere Grooten kwamen haar begroeten. FILIPS hield eenigen tijd zijn verblijf op het Kaſteel van *Breda*; 't welk, echter, met Staaten volk, onder bevel van JUSTINUS VAN NASSAU, bezet was. Geene anderen van zijn gevolg, dan die van zijn Hofgezin, hadden vrijheid den *Roomſchen* Godsdienst te oefenen, in de nabuurige Dorpen van *Breda*. De dood maakte een einde van zijn leven, op den 20 Februarij, in het Jaar 1618. Het Prinsdom van *Oranje* verviel toen op zijnen halven broeder MAURITS.

Zie HOOFT, DE GROOT, VAN METEREN, enz.

FILIPS VAN DEN ELZAS, Graaf van *Vlaanderen*, was een zoon van DIRK VAN DEN ELZAS, en kleinzoon van DIRK DEN I.

I, Hertog van *Lotharingen*. Hij volgde zijnen vader in het Graafschap, in het Jaar 1168, en had hevige verschillen met FILIPPUS AUGUSTUS, Koning van *Frankrijk*, met wien hij, echter, daar na den togt naar het H. Land ondernam. Hij sneuvelde in 't beleg van *Aine*, in het Jaar 1191, zonder kinderen natelaaten. Hier door kwam het Graafschap op zijne zuster MARGRETA, die trouwde met BALDUINUS DEN VIII; zie van hem verder FLORIS DEN III.

MARCHAND, *Comment. Fland.*

FILIPS VAN LEIDEN; zie LEIDEN (FILIPS VAN)

FILIPS VAN MARNIX, Heer van *St. Aldegonde*; zie ALDEGONDE.

FILIPS, (DIRK) indien niet een voorganger, ten minsten een tijd- en amptgenoot van MENNO SIMONS. Hij werd geboren te *Eimden*, in het Jaar 1504, en overleed aldaar, in het Jaar 1568 of 1570; zijnde geweest een zeer ijverig voorstander van de Leere der *Doopsgezinden:* moetende, als zodanig, wel zorgvuldig onderscheiden worden van de Leden der eertijds zo beruchte oproerige *Wederdoopers*, van welker toomloos en uitzinnig bedrijf alle de navolgers van MENNO SIMONS ten allen tijde, en nog heden ten dage de Doopsgezinden, een rechtmaatigen afkeer hebben.

Volgens het getuigenis van *Gereformeerde* en *Roomschgezinde* Schrijvers, heeft hij, in geleerdheid, MENNO overtroffen. Behalven OBBO, dien sommige *Mennoniten* een *Afvallige* noemen, heeft hij nog een broeder gehad, LUCAS FILIPSZ, die, onder de *Oude Vlamingen*, Leeraar te *Haarlem* geweest is.

Zie SCHYN en MAATSCHOON, *Hiſtorie der Mennoniten*, II Deel, bl. 325.

FIMEL; zie DAMSTERDIEP.

FIMELINGO-QUARTIER, een der Kwartieren van de *Groninger Ommelanden*, thans door de meeste Schrijvers gespeld, FIVELINGO; zie FIVELINGO.

FINAART; zie FIJNAARD.

FINCKINGA, of FINKEGA, een der twintig Dorpen van de *Friesche* Grietenije *Stellingwerfwesteinde*, onder het Kwartier van de *Zevenwolden*. Dit Dorp heeft 33 stemmen.

FINKUM; een der veertien Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Leeuwarderadeel*, onder het Kwartier *Oostergoo*. Nabij het zelve staat het heerlijk Huis *Holdinga*, en *Eminga*; het Dorp heeft 31 stemmen.

FINSTERWALDA of FINSTERWOLD; eenige geringe overblijfzelen van een, in vroegere tijden, zeer voortreffelijk Dorp, 't welk door den *Dollart* verslonden is, met een duister bosch, zo als de oude *Duitsche* naam te kennen geeft, die weleer gemeen was aan twee Dorpen, die, naar hunne gelegenheid, onderscheiden wierden: het westelijke behoort aan het *Oldampt*, liggende vijf *Duitsche* mijlen van *Groningen*, oostwaarst.

HALMA.

FINSTERWOLD, een der negentien Dorpen van het *Groninger Oldampt*. In den verderflijken *Groninger* watervloed van het Jaar 1686, leed dit Dorp weinig schade; zes huizen slechts werden weg gespoeld, en 68 beesten, paarden, osfen en koeijen, verdronken 'er.

HALMA.

FIRANDO, een klein Eiland, Stedeke en Kasteel in *Japan*, daar de *Nederlandsche* Oostindische Compagnie haare handelplaats heeft; geleegen in de lengte oostwaards van *Bongo*, anders genaamd *Cikoko*; hebbende, ten noorden, *Taquixima*; ten zui-

zuiden *Goto*, beiden rondom van de Zee beſpoeld. De mond van de haven van *Firando* is eng en gevaarlijk, en beter voor *Japanſche* barken en klein vaartuig, dan voor groote *Nederlandſche* Schepen geſchikt. Binnen heeft ze een wijden ronden kolk, daar geene ſtroomen of hooge golven gezien worden; doch de grond is modderig, en valt dikwils droog. De Rede is met een dubbele ſtraat betimmerd; ook plagten hier weinige vermogende luiden te woonen; doch ſedert de *Nederlandſche* Maatſchappij aldaar een vasten handel heeft gevestigd, is *Firando* zeer toegenomen, door dien de Kooplieden, uit alle hoeken, toevloeiden, om met de *Nederlanders* te handelen; zo dat de gantſche ſtraat in weinige Jaaren aangebouwd is. Het *Nederlandſche* Pakhuis, van hout getimmerd, vlak tegen de haven aan, komende met een trap in 't water, was, in het Jaar 1640, zeer bouwvallig. Om dat de goederen, tegen brand, dieven en andere ongemakken, niet genoeg bewaard waren, was de *Compagnie*, ten dien tijd, bedagt, om een nieuw gebouw van ſteen te maaken. Hier uit vatte de Keizer van *Japan* argwaan op tegen de *Nederlanders*, als of zij voor hadden, een ſterkte te bouwen; het timmeren werd dan verboden, en de *Nederlanders* gelast, hunne goederen naar *Nangeſaque* te brengen. Dus luid het verhaal van MONTANUS, in zijn *Gezantſchap naar Japan*; doch KEMPFER ſchrijft, dat de Keizer, in het Jaar 1638, gebood, het Pakhuis, 't welk van gehouwen ſteen reeds gebouwd was, om verre te haalen, 't welk de *Nederlanders* zeer gewillig gehoorzaamden; dat zij, in het Jaar 1641, bevel kreegen, hun Comptoir van *Firando* te verleggen naar *Nangeſaque*. Het Kaſteel van *Firando* is gelegen op een heuvel, in eene vermaaklijke Landsdouwe, en heeft een brug van blaauwen Arduinſteen. Op de poort ziet men, aan de eene zijde, het Keizerlijk wapen, en aan de andere zijde, dat van *Firando*. De toren is vrij hoog, en beſtaat uit zeven verdiepingen. Aan de agterzijde van het Slot ziet men agt deuren, ieder met een langen trap, in den heuvel ingehouwen. Beneden het Kaſteel liggen vier Lusthuizen, met gedraaide ſpitzen en gallerijen, op vierkante pilaaren. Een half uur van 't Pakhuis, bij een inham, ſtaat, aan Zee, een Afgod, in een houten kas, naauwlijks een elbreedte hoog,

daar de bevrugte vrouwen in menigte heen lopen, biddende om een zoon. Aan dien Afgod offeren zij rijst, en een zeker ſtuk hout, een vinger dik en lang, aan het einde met twee krullen, naar het fatzoen eener mannelijke roede: ſchreeuwende zonder ophouden: *Geef mij een zoon, dan zal ik een grooter brengen.*

Zie MONTANUS en KEMPFER.

FIRDGUM, een der agt Dorpen van de *Frieſche* Grietenije *Barradeel*, onder het Quartier *Weſtergoo*. Dit Dorp heeft 10 ſtemmen; in deszelfs nabuurſchap liggen de Huizen *Farma*, *Camſtra* en *Jelgersma*.

BACHIENE.

FIRAESI. Deeze worden voor een Natie of volk gehouden, afkomſtig van het half Eiland *Scania*, en voor afſtammelingen van ASKINAS, zoon van GOMER, zoons zoon van JAPHET. Niet onwaarſchijnlijk is het, dat van deeze FIRAESI de *Frieſen* (in overoude ſchriften, aantekeningen, ordonnantien en brieven altijd *Freſen* genaamd) hunnen naam en oorſprong ontleend hebben. Dat de *Friſii*, (*Frieſen* of *Vrieſen*) al lang vóór CHRISTUS geboorte bekend zijn geweest, en toen reeds vermaard, is buiten tegenſpraak. PICARD zegt, dat 'er een Land is, gelegen in *Weſt-Gotland*, onder den Koning van *Zweeden* behoorende, wiens inwoonders, al vóór de tijden van CHRISTUS, den naam droegen van *Friſii*, zo als PTOLEMEUS dezelven noemt. TH. CLUVERIUS zegt, dat dit Landſchap, in dien tijd, *Fieringe* genaamd wierd. Het legt niet verre van het Meir *de Wener*, of *Wener Zee*; doch eenige Landzaten van dit groote Land zouden hunne woonplaatzen dikmaals veranderd hebben: en derhalven is 't geloofwaardig, dat deeze FRISII, met een Leger van mannen en vrouwen, enz. van daar vertrokken zijn, om het tegenwoordige *Friesland* inteneemen en te bewoonen. Dus zou de oude *Frieſche* Natie haaren oorſprong hebben, van die zo zeer vermaarde *Gothen*; een zeer verwoed, woest en barbaarsch,

baarsch, doch teffens ſtrijdbaar volk. En, in de daad, als men aanmerkt, dat 'er, lang vóór CHRISTUS geboorte, een *Gothiſche Noordſche* Natie, *Friſii* genaamd, geweest is; dat de *Noordſche* volkeren gewoon waren, zig met gantſche ſchaaren naar andere gewesten te begeeven; dat 'er geen groot verſchil is, tuſschen den naam *Firaeſi* en *Frieſen*; dat men, in *Friesland*, Steden, Vlekken en Dorpen vindt, even zo genaamd als die in *Gothia*, als *Gronge* in *Gotland*, en *Groningen*, benevens *Gieten*, *Anloo*, *Aſen*, *Runen*, en meer andere plaatzen in *Drenth*, allen van gelijken naam met die in *Gothland*; dat ook de *Gothen* en *Frieſen* eenerlei naamen van perſoonen hebben: WATZE, UBBO, HAKO, TAKO; en onder de vrouwen: HETTA, JISKA, VROWA, HILLA; dat de oude *Frieſche* ſpraak eene groote gemeenſchap met de *Gotiſche*, en veele woorden eenerlei bekentenis hebben; wanneer men dit naauwkeurig overweegt, zal men deeze meening, aangaande den naam en oorſpronk der *Frieſen*, ligtelijk ſtellen boven de voorgeevens, op het woord *Frieſen*, *Friesland*, en *Friſo* vermeld. Te meer, wanneer men 'er bijvoegt, dat de naamen der eerſte *Frieſche* Prinſen, uit het noorden herwaards gekoomen, de zelfde zijn, als die der Koningen, welke over *Gothland* regeerden. JOACHIM HOPPERUS houd ſtaande, dat de *Frieſen* oorſpronkelijk zijn uit de hoog *Noordſche* volken (*Hijperborei*), en meent dat zij van hun de letterkunde bekoomen hebben. Vermoedelijk dan zijn zij uit de *Gothen*, verzeld, mooglijk, van andere *Noordſche* Natien, eerst in *Groningerland*, of wel laatst aangekoomen, daar ze *Groningen* gebouwd, en naar hun *Gronge* dien naam zullen gegeeven hebben: ook in *Drenth*, naar hun *Drontheim*, daar zij *Runen* geſticht, en naar hun vermaard *Gotisch* Eiland genaamd hebben.

HOPPERUS, in zijn *Tafel der Frieſche Koningen*; PICARD en anderen.

FISMARKE, een plaats in *Fivelingo*, waar omtrent die van *Wirum* en *Waltershem* een Verlaat of Sluis gehad hebben,

om het water, waar van hunne Landen gemeenlijk te veel voorzien zijn, uit of in te laaten. MENCO, Abt van *Wirum*, verhaalt, dat dit Verlaat, in het Jaar 1262, door geweldige ſtormen en de kracht van de Zee, doorgebrooken is. Doch dewijl het zelve ten deezen tijd, nu 'er andere Verlaaten te *Delfzijl* gemaakt zijn, van geen gebruik meer is, is ook de naam vergaan. EMMIUS, die dit zelfde uit MENCO verhaalt, voegt 'er bij, dat deeze Sluizen geweest zijn in 't *Oldampt*, welke ſtelling met de woorden van MENCO naauwlijks kan worden overeen gebragt.

ALTING, *Notit. Germ. Inf.* Tom. II. fol. 155.

FISWERD, weleer een Klooster, ten noorden, en onder het gebied of de klokkeſlag van *Leeuwaarden*.

FIVELA of de FIVEL, is een Riviertje, het welk zijnen oorſprong neemende omtrent de Veenen, van *Trentwalde*, en niet verder dan twee mijlen min een vierendeel, door *Duurswolde*, noordwest aangelopen hebbende, zijnen loop noordwaarts neemt, ter lengte van derdehalf mijl, en bij *Delfzijl* in de *Eems* valt: immers zo is het thans. Want in den leeftijd van MENCO heeft het zijnen uitloop gehad in de haven *Amiſia*, ter plaatze daar de Kerk van *Wirum* gebouwd is. Dit Riviertje noemt MENCO de *Fivel*, en die 'er omtrent woonden, *Fivelanders* (*Fivelgones*), en het Land zelfs *Fivelgo*; welken naam zij heden ten dage nog draagen, hoewel het Riviertje dien al lang verlooren heeft: om reden dat de oude Kil, door menigvuldige afleidingen, geheel uitgedroogd, en naauwlijks meer te vinden is; voornamelijk, na dat 'er eene nieuwe vaart, ter lengte van twee mijlen min een vierde, van de Stad af naar den bogt gegraaven is, waar aan men, te gelijk met de onderſte Kil van de *Fivel*, den nieuwen naam van het *Damſterdiep* gegeeven heeft; naar het Marktvlek *Appingadam*, daar deeze vaart doorloopt. Want aldus heeft men, midden door 't Land, een vaart doorgeſne-

ſneden, tuſſchen *Unſing* en den *Eems*, tot zeer groot gerief van het gantſche Landſchap.

Idem Ibid.

FIVELGA, een gedeelte der *Groninger Ommelanden*; zie FIVELINGO QUARTIER.

FIVELGOA, FIVELINGIA, in de giftbrieven van Keizer OTTO DEN GROOTEN, OTTO DEN III, en LOTHARIUS DEN II, van de Jaaren 970, 996 en 1134, *Fualga* genaamd, zijnde een Graaffchap der *Frieſen*, in de Landſtreeke, waar in ook leggen *Hunesgo*, *Mernu*, *Midage*; waar uit klaar blijkt dat *Fivelgo* verſtaan word, en dat men *Fivalgo* leezen moet. ALFRICUS noemt het, in 't leven van LUDGERUS, *Fivelga*. ADAMUS BREMENSIS, een Schrijver van de elfde eeuw, verhaalt, dat de Aartsbisſchop van *Hamburg*, door gifte van Keizer HENDRIK DEN IV, verkregen heeft, *het grootſte Graaffchap van Friesland, van Fivelgoe*; het welk eerst bezeeten heeft Hertog GOTHOFRIDUS, en toen ter tijdt EGBERTUS, de Markgraaf, namelijk van *Saxen Turingen*, die de *geesſel van Friesland* wierd genaamd, en wiens goederen, na dat hij gebannen was, in het Jaar 1086, verbeurd verklaard zijn, zo als de handvest van dien zelfden Keizer aanwijst. Die zelfden Schrijver voegt 'er bij, *dat de Aartsbisſchop ook tien Jaaren in 't bezit is geweest, van het voornoemde Graaffchap, ter tijd toe dat hij weg gejaagd wierd:* welke zaak, als bij zijnen tijd voorgevallen, men niet wel kan tegenſpreeken. Doch men dient te onderzoeken, om welke reden hij *Fivelgo*, het *grootſte Graaffchap van Friesland* genoemd hebbe, naardien *Oostergoo* en *Westergoo*, beiden uit den roof van denzelven, door EGERBT, aan den Bisſchop van *Utrecht* geſchonken, tweemaal zo groot zijn. Doch ik denke, dat deeze Schrijver, door het Graaffchap *Fivelgo*, verſtaat, geheel *Friesland* tuſſchen den *Eems* en de *Lauwers*, dewijl hij de Grenzen van het Graaffchap *Emisgoe*, waar van de giftbrief ſpreekt, insgelijks ſchijnt uitteſtrekken van de *Eemre* tot aan de *Meeren*; waar van de bogt van de *Jade*, of de *Inham*, die

die het Land over de *Jade*, bij hem *Oostergoo* genaamd, van *Emisgo* affcheid, gemaakt is. De Keizer heeft, derhalven, *Friesland*, het welk EGBERT bezeten had, verdeeld tusſchen twee Bisſchoppen; geevende aan den eenen dat gedeelte, welk tusſchen de *Isla* (den *Ijssel*) en de *Lauwers* legt; aan den anderen, het geen tusſchen de *Lauwers* en de *Jade* begreepen is: zo dat die van *Utrecht* verkreegen heeft, de Graaffchappen *Oostergoo*, *Westergoo*, en *Islago* of *Staveren*; en die van *Breemen*, de Graaffchappen *Fivelgo* en *Emisgo*. *Fivelgo* is eigenlijk het tweede gedeelte der *Groninger Ommelanden*, die, uit verſcheiden Dorpen, tot één Quartier vereenigd zijn. Naar het zuiden grenst het aan *Trentwolde*; naar 't oosten aan het *Oldampt*, bijna ter lengte van drie uuren; naar het westen aan *Hunesgo*, of het *Hunſingerland*, ter lengte van drie en een halve mijl; naar het noorden aan de *Eems*, ter lengte van bijna drie mijlen; dus het bijna vierkant is.

Zijne benaaming heeft het van de Rivier de *Fivel*, die weleer het Land doorſtroomde. Die van *Fivelgoa*, gelijk die van *Wirum* het noemen, of *Fivelgo*, volgens het Perkamentenboek van *Utrecht*, en, die van ons *Fivilgers* genaamd worden, hebben boven alle Bondgenooten wat nieuws gezogt, en zijn geweest zeer groote ijveraars, om hem gemeenſchap, gelijk EMO ſpreekt, en het hoogſte gezag in 't bijzonder toe te eigenen: niet veel eerbiedigheid betoonende voor het Keizerrijk, zig nu en dan aanmatigende zulke zaaken, die andere oordeelden, dat men van den Keizer, immers van de gemeene vergadering der Bondgenooten, moest verkrijgen: waar van wij hier boven eenige blijken gezien hebben op EMETHA. Eindelijk hebben zij zig, in het Jaar 1528, met *Groningen*, door een eeuwig verbond, vereenigd.

EMMIUS; WINSEMIUS; SCHOTANUS; *Hiſtoria Eccleſiaſtica*, lib. 4, 10, enz.

FIVELINGO (Kwartier) is eene der verdeelingen van de Provintie *Groningen* en *Ommelanden*, beſtaande in *Hunſinga*, *Fi-*

Fivelingo, *Westerkwartier*, en *de Oldampten*. M. VAN DER HOUVE spelt het *Fimelingo*. Men heeft daarin de volgende Dorpen: *Spijck*; *Borum*; *Losdorp*; *Goddinse*; *'t Sand*; *Leerris*; *Oostwitwert*; (anders *Wittewierum*, *Emum*; *Werdum*; *Meijwert*; *Heveskes*; *Oterdum*; *Mithuizen*; *Loppersum*; *Wester-Embden*; *Hoexmeijer*; *Stedum*; *Garsbuisen*; *ten Post*; *Garrelsweer*; *Wolversum*; *Heidenschap*; *Harkstede*; *ten Bour*; *Tesingeboeren*; *Steerwold*; *Garmerswold*; *Marsum*; *Sehwert*; *Jokwert*; *Coewert*; *Holwijrda*; *Uitweerde*; *Opweerde*; *Tjansweer ten Noorden*; *Tjamsweer ten Zuiden*, doch beide maar één Dorp; *Schermer-Kerspel*; *Schildwolder-Kerspel*; *Cobham*; *Sudeboeren*; *Stocheren*; *Helmi*; *Appingadam*, een groot Vlek, met eenige Stadsgeregtigheden. Bij anderen vind men *Delfzijl* en *Farmsum*. Men vind ook in dit Kwartier veele Sloten en Adelijke Huizen, namelijk te *Berum*; *te Losdorp*, *te Godlinse*; *Sand*; *Rijpe*; *Leermis*; *Oostwitwert*; *Enum*; *Werdum*; *Farmsum*; *Loppersum*; *Studum*; *Gasthuizen*; *ten Post*; *Garmerswolde*; *Schermer Kerspel*; *Slochteren*; *Hellum*; *Siddebuuren*; behoorende aan de Geslachten van BERUM, SCHAFFER, CLANT, OUWDA, HOSLE, SCHARF, RIPPERDA, UBONA, GRUIT, HUNINGA, RENGERS, MEPSER, enz. In den verschrikkelijken *Groninger watervloed*, van den 12 en 13 November, in het Jaar 1686, heeft dit Kwartier *Fivelingo*, nevens de andere Kwartieren, groote schade geleeden. De Heeren Staaten van die Provintie hebben, door de Predikanten van ieder Dorp, eene nette lijst daar van doen opmaaken, die wij hier zullen laaten volgen. Daar onder de cijffergetallen de letter E staat, zal de Lezer gelieven *eenigen* te verstaan, wijl het nette getal daar van niet bekend was.

Dorpen.	Menschen. Mannen, vrouwen, kinderen, zo verdronken als verongelukt.	Huizen. Huizen en Schuuren te eenemaal weg.	Huizen. Huizen en Schuuren meest verwoest.	Paarden. Paarden zo verdronken als verongelukt.	Koeijen, Osen, verdronken en verongelukt.
Appingadam.	—	3	13	2	12
Spijck.	104	42	—	68	284
Berum.	61	17	—	53	256
Godlinse.	53	13	9	23	166
Colham.	—	—	1	—	1
Delfzijl.	—	—	—	4	25
Holwijrda.	37	26	—	21	63
Uitweerda.	9	—	15	—	139
Solwert.	6	2	E. E.	6	43
Marsum.	—	1	2	8	42
't Sant.	9	5	—	14	39
Farmsum.	17	7	32	68	273
Oterdum.	97	32	13	44	255
Wijwert.	—	2	4	20	52
Siddebuuren.	4	6	22	136	468
Losdorp.	6	2	8	7	83
Ten Boer.	—	—	8	4	33
Wolterſum.	—	5	38	9	67
Tjansweer.	—	—	23	20	101
Hellum.	—	—	9	10	75
Heveskes.	11	12	8	40	174
Wester Emden.	1	—	—	—	1
Stedum.	—	—	—	—	1
Wittewijrum.	—	—	—	9	65
Crewert.	1	2	7	6	41
	416	177	212	572	2759

Den $\frac{13}{23}$ November, in het Jaar 1686, op vrijdag avond, begon de zeer vreeslijke storm, met donder, blixem, hagel en regen, en duurde dien gantschen nagt; waar door de Zee de hoogte van ruim een mans lengte over de Zeedijken vloeide, met vernieling van dezelve, en veele Zijlen; zo dat het gantsche Gewest, tusschen de Stad *Groningen* en *Delfzijl*, niet dan een openbaare Zee scheen. De elende van deeze Provintie was onbeschrijflijk. Nogthans is de inbreuk, in den daarop gevolgden watervloed, *Groningerland*, op Kersnacht, in het Jaar 1717, overgekoomen (behalven nog andere,) nog jammerlijker geweest, waar van wij, op 't Art. GRONINGEN, breeder verslag zullen doen.

De

De drie *Onderkwartieren*, waarin deeze Landſtreek verdeeld is, zijn: 1. *Oosteradeel*; 2. het *Wolddeel*; en 3. het *Hoogland*, of *Hooglandſterdeel*, die te zamen in zig bevatten XLV. Dorpen, waar van reeds geſprooken is, of nog nader, op de bijzondere Artikelen, zal geſprooken worden.

Zie VAN DER HOUVE, *Handv Chronijk*; I. Deel, p. 171 en 172. GABBEMA, *Waterv.*, *enz.*

FLAKÉ, (OVER-) of OVER-FLAKE, een boezem der Zee, waar door *Zeeland*, noordwaarts, van *Holland* word afgeſcheiden. Anders ook een Eiland in *Nederland*, dicht bij de Noordzee, in het Zuidwesterdeel van *Holland*, bij de Grenzen van *Zeeland*, tegen over 't Eiland *Schouwen*. Het Eiland *Flaké* word, zegt S. VAN LEEUWEN, van ſommigen, over *Flaké* genaamd, vermids het legt over het water, in de droogte van *Flaké*, waar van *Middelharnas* of *Oeltjesplaat* de Moederſtad is; als zijnde het eerst bedijkt, en dus de aanvang of het beginzel van dit Eiland; 't welk, door middel van aangedijkte polders, zo groot is geworden, als eenig Eiland in de Provintie *Zeeland*. M. VAN DER HOUVE ſpelt den naam van dit Eiland *Over-Flakké*, en ſtelt 'er agt Dorpen op, behoorende onder het Baljuwſchap van *Voorne:* namelijk, *Ouddorp*; *Derksland*, *Melisland*, *Herkinge*, *Oude-Tonge*, *Nieuwe-Tonge*, *Bommené* en *Rouxenisſe*.

Dit Eiland, welks eigenlijke naam *Zuidvoorn* is, in onderſcheiding van *Oostvoorn*, is van voor lang een twistappel geweest, tusſchen *Holland* en *Zeeland*. Wanneer, na de verandering van de Souveraine Regeering deezer Landen, de Stad *Briel*, met het Land van *Voorne*, voor een Lid van *Holland* was erkend geworden, trachtten de Staaten van *Zeeland* hun regt op dit Eiland met verſcheiden ſtukken te betoogen; doch te vergeefsch. Men bragt, wegens *Holland*, bij, dat de Stad den *Briel*, en het Land van *Voorne*, zints onheugelijke tijden, hadden behoord, en nog behoorden, onder de Provintie van *Holland* en *Westfriesland*; doch die van *Zeeland* hebben dit wel

wel voor gezegd, maar nooit voor beweezen gehouden. Niettegenstaande alle de verschillen, die daar over ontstaan zijn, behoort dit Eiland als nog onder de oppermagt der Staaten van *Zeeland*.

FLARDINGA. HERMANUS CONTRACTUS, Graaf van *Veeringe*, noemt dit *Phlaterdinga*, een Vlek in *Friesland*, (men verstaa hier den tijd, toen *Holland* den naam van *Friesland* droeg) het welk de Keizer, in 't Jaar 1046, DIRK DEN IV ontnomen had, die het reeds voor lang bezeeten had. Andere van dien tijd schrijven *Flerdingen*, een zeer vaste Stad in *Friesland*. De eerstgemelde noemt, om den Keizer te behaagen, Graaf DIRK slegts Markgraaf; zie hier van verder op VLAARDINGEN.

FLANSUM, was, vóór de tijden der Reformatie, een Kapel, in de Grietenij *Rauerderhem*, waarin Jaarlijks, door een Priester, de Misse en eene Predikatie gedaan werd, onder een grooten toeloop van volk, 't welk daarna, op ham en bier, onthaald werd.

Kerk. Oudh. van Friesland, I. Deel, bl. 45.

FLEDDERUS, (HERMAN KOOPS) Pagter en Koopman te *Steenwijk*, welke zig aldaar, in het Jaar 1750, zeer berugt maakte. Geduurende eenige Jaaren herwaards, was in die Stad eenig geschil geweest tusschen de Regeering en den Kerkenraad, dat zo hoog liep, dat 'er eene verdeeldheid uit ontstond, tusschen een goed gedeelte der Burgerije en de Wethouderschap. De Ingezeetenen begonnen de hand te leenen aan het ontwerpen en tekenen van een verzoekschrift aan de Regeering, waar bij herstel van eenige bezwaarpointen begeerd werd. De voornaamste voorstanders van dit verzoekschrift waren, onze FLEDDERUS, de Advocaat en Diaken H. TUTTEL, de Schipper JAN THOMASZ. en eenige anderen. Zij begonnen dit werk, in de maand Junij, van 't Jaar 1748, en dus in het hachlijkste tijdstip, waarin de Republiek, door alle aangewende listen, gebragt was, om de pagten afgeschaft te krijgen, en zelfs toen men

men te *Steenwijk* reeds eenige beginzels van oproer beſpeurd had; die, egter, door de inlegering van krijgsvolk geſtuit waren. Het opgemelde verzoekſchrift was getekend door 164 Ingezetenen, en door acht uit hun, welke zig den naam van Gecommitteerden uit de burgerij gaven, aan de Magiſtraat ter hand geſteld; welke niet goed vond, het zelve te beantwoorden.

TUTTEL en FLEDDERUS bragten vervolgens het verzoekſchrift naar den *Haag*, aan den Stadhouder, met verzoek dat zijne Hoogheid WILLEM DE IV de Wethouders wilde bewegen om 'er in te bewilligen; of de beſlisſing der geſchillen, tuſſchen hem en de Magiſtraat, door zijne uitſpraak bemiddelen. De Stadhouder gaf een uitſtellend antwoord; dus keerden zij, maar tamelijk vergenoegd, naar *Steenwijk* te rug. Het getal der ondertekenaars was, inmiddels, nog meer aangegroeid; die alle, egter, door de Regeering met geen goed oog aangezien wierden. Na dat het krijgsvolk van daar vertrokken was, klaagden de ondertekenaars, dat zij, boven andere, bij de doortrekking van militie, bezwaard waren. Zonder vooraf-gaande goedkeuring van de Magiſtraat, beſlooten zij, een vaandel Schutters opterigten, om met het zelve, zo als zij voorgaven, bij eene of andere gelegenheid, ter eere van den Prins optetrekken.

FLEDDERUS werd Majoor, en de meeste andere Gecommitteerden werden Officieren onder dit vaandel, welk zij den naam van de *Oranje Vrij-Compagnie* gaven. De Wethouderſchap, de gevolgen hier van vreezende, bragt te wege, dat veele burgers zig begaven onder een ander nieuw opgerigt vaandel, aan welks hoofd zig een der Burgemeesteren ſtelde, en 't welk de wagt op het Stadhuis hield, zonder te gedoogen, dat de *Oranje-Compagnie* het zelfde deed: waarop door deeze Compagnie, met of zonder last van FLEDDERUS, de trom werd geſlagen, en de Ingezetenen genodigd op een half vat bier, ten huize van den Majoor. De Magiſtraat nam dit zo euvel, dat zij den trom, op het Stadhuis, in verzekering deed brengen; die, evenwel, na het betaalen van acht guldens, te rug gegeeven werd. Voor dat dit geſchiedde, deed FLEDDERUS, met een anderen trom, omſlaan, en den tromſlager door eenige Officiers

van de *Oranje-Compagnie* geleiden. Ook voegde hij zig daar bij; waar door hij den haat der Regeering op zig laadde, en zelfs dien van de burgers, welke het met de Regeering hielden. Hij werd, door de wagthoudende burgers, geslagen, en met scherp op hem geschooten, waar door zijn dogtertje en eenige anderen ligt gekwetst werden. FLEDDERUS en TUTTEL begaven zig daarop andermaal naar den *Haage*, om aan den Stadhouder te klaagen, over het leed, hun aangedaan; en te gelijk om antwoord te vraagen op hun smeekschrift. Naauwlijks waren zij drie uuren thuis geweest, of de laatste werd, door twee Officieren uit het Regiment van AILVA, waar van een gedeelte binnen *Steenwijk* in bezetting lag, in een herberg over zijn deur, vastgehouden, en daar na, door de burgerwagt, op de Stads Gijzelkamer gezet, zonder dat men iemand bij hem toeliet. Zijne Huisvrouw vervoegde zig kort daarop bij den Stadhouder, die zig toen in *Friesland* bevond, om het ontslag van haaren man te verzoeken; doch haar verzoekschrift werd den Staaten van *Overijsfel* in handen gesteld. De Secretaris van *Steenwijk* bevond zig toen mede te *Leeuwaarden*, om aan den Prinse het berigt der Wethouderschap, op de verzoekschriften der Gecommitteerden, ter hand te stellen. In het begin van de maand Februarij, in het Jaar 1749, werden te *Steenwijk* nog twee anderen in hegtenis genoomen. Hunne vrienden hielden mede aan om derzelver ontslag; doch dit verzoek werd insgelijks in handen van de Wethouderschap gesteld. Ook kwam eerlang op het verzoekschrift van de Huisvrouw van FLEDDERUS een antwoord: *dat zijne Hoogheid het berigt der Staaten ontvangen hebbende, in haar verzoek niet kon treeden, maar de zaak aan den gewoonen Regter overliet.* Kort daar na keurde zijne Hoogheid de verandering der Regeering te *Steenwijk*, die onlangs, op de gewoone wijze, geschied was, goed, 't welk de Prins, in het voorleden Jaar, niet geraaden gevonden had. Zij, die het met de Regeering hielden, beslooten daar uit, dat de Prins geheel op hunne zijde was; waar over zij openbaare vreugde bedreeven. Ook trok de Compagnie, door de Regeering aangesteld, op, met een zonderlingen zwier. De Wethouderschap, nu haar gezag gevestigd oordeelende, deed eenen der gevangenen, beschuldigd

den

den Schildwagt geweld aangedaan te hebben, veroordeelen om drie Jaaren in 's Lands Tugthuis te *Zwolle* te worden opgesloten, en twee andere loslaaten. FLEDDERUS werd, inmiddels, ook verhoord; doch 'er verliepen meer dan drie maanden, eer hij gevonnisd werd. Weinige dagen te vooren waren nog twee Gecommitterden, TUTTEL en VOGELZANG, vastgezet, en eerlang verhoerd naar *Vollenhove*, daar men den Schipper JAN THOMASZ ook gevangen genomen had. FLEDDERUS werd, om dien tijd, uit de Gijzelkamer, alwaar hij tot hier toe gezeten had, gebragt in een afschuwlijken kerker; twee dagen daar na werd het doodvonnis over hem uitgesprooken, en hij, op den 24 April, op de gewoone Gerichtsplaats buiten *Steenwijk*, opgehangen. In het vonnis werd hem te last gelegd: „ dat hij, zijnde reeds te „ vooren, om ondernomen vrouwenkragt, in hegtenis geno„ men, en daar na voortvlugtig geweest, in het Jaar 1748 „ oproerige vergaderingen ten zijnen huize gehouden, het ge„ meene volk beschonken, en, door zijn vrouw aangezet had, „ om eerst tot zijnent de glazen inteslaan. Dat hij een der eerste „ opstellers en tekenaars geweest was van een verzoekschrift, „ strekkende tot verandering van de geheele wijze van Regee„ ringe, en dat hij, voorgeevende voor den Prins te ijveren, „ ook andere tot tekenen had aangezet; dat hij zig, op eigen „ gezag, zonder kennis der Staaten en zijner Hoogheid en „ tegen den wil der Wethouderschap van *Steenwijk*, gesteld „ had, aan het hoofd van een zogenaamde Compagnie; dat hij „ den trom had doen roeren, om volk tot die Compagnie te „ werven, en toen de trom op het Stadhuis gehaald was, „ eenen anderen doen gebruiken, den eersten, of geld daar „ voor, met bedreiging van eenen der Burgemeesteren te rug „ vorderende. Dat hij bij nagt aan het hoofd van eenig op„ geraapt volk, de burgerwagt gehoond, *Gecommitteerden „ boven! De Burgemeesters onder!* geroepen, en eenen gevan„ gene, met geweld, uit handen van het Geregt geholpen „ hadt."

In deezen stand der zaaken, zittende den Diaken TUTTEL te *Vollenhove* in hegtenis, terwijl verscheiden andere, die het met hem gehouden hadden, gevlugt waren, om het wraakzwaard der al te driftige Regeerders te ontwijken, vond de

Magistraat goed, tot het beroep van een Predikant te treeden; doende nu, hoe wel verre van in allen deele wettig, door eene meerderheid, de stemmen ligt vallen op den persoon, dien zij voor lang begeerd hadden, die ook het beroep aannam, doch elders beroepen wordende, het wederom afschreef; waarop tot een ander beroep getreeden werd, dat nu spoediger voortging. Inmiddels hadden de voortvlugtigen zig vervoegd bij den Prins, om zijne hulp, en hielden zo lang aan met hun verzoek, dat zijne Hoogheid beval, de zaak der gevangenen in staate te houden, en den voortvlugtigen vrijheid laaten, om zig, ongemoeid, in de Stad te onthouden. TUTTEL en JAN THOMASZ waren, eer dit bevel uit *Steenwijk* kwam, reeds wederom derwaards gevoerd, op bevel der Regeering, met oogmerk, om hen, even als FLEDDERUS, met de koord te straffen. Doch dit werd door den Prins gestuit. In de maand Augustus zond zijne Hoogheid als Gemagtigden naar *Steenwijk*, WILLEM, Baron van *Haarsolte*, Heer van *Ijrst*, en FREDRIK ROBBERT VAN LATHUN, Burgemeeters van *Zutphen*. TUTTEL, JAN THOMASZ en VOGELZANG, welke laatste nog te *Vollenhove* zat, werden, terstond na de aankomst der Gemagtigden, ontslagen. Sedert werden de Wethouders en Gecommitteerden der burgerij tegen elkander gehoord, voor de Gemagtigden, die eindelijk, in de maand November, een nieuw Reglement op de Regeering deeden afkondigen, waar bij, in sommige opzigten, voldaan werd aan het verzoekschrift der Gecommitteerden uit de burgerije. De twee nieuw opgerigte vaandels werden vernietigd, en elk vermaand tot stilte en rust; waar na de Gemagtigden van zijne Hoogheid wederom vertrokken. Doch het onderzoek van de zaak der gevonnisden en beschuldigden liep lang aan. Zij hoorden de Wethouders aan de eene zijde; waar tegen, aan de andere zijde, de verdediging der beschuldigden, gestaafd door veele getuigenissen ten hunnen voordeel, overwogen werd; daar veel aan vast was. De uitslag van alles was, dat zijne Hoogheid, verstaande, dat de gevonnisden en beschuldigden niets gedaan hadden, waar door zij zulke zwaare straffen, gevangenissen en vervolgingen verdiend hadden, zelfs FLEDDERUS niet uitgezonderd, in de maand Julij, van het Jaar 1750, in hunne eer en goeden naam hersteld werden, en onthe-

heven van alle verdere geregtelijk vervolgingen. De Gemagtigden, ten deezen tijde te *Steenwijk* te rug gekeerd, deeden deeze uitſpraak aldaar, op den 28. openlijk afkondigen: waar na zij terſtond tot een buitengewoone verandering van de Regeeringe traden. Alle de dienende Wethouders werden ontſlagen, en verſcheiden van die te voren Gecommitteerden geweest waren, tot Burgemeesters, of tot Gemeensluiden aangeſteld. TUTTEL werd *Secretaris*. In de bediening van Gerechtsbode en andere ampten werd mede verandering gemaakt. De perſoon, die voor drie Jaaren in s' Landſchaps Tugthuis verweezen was, werd terſtond ontſlagen, en, gelijk de anderen, in zijne eer herſteld. De weduwe FLEDDERUS verwierf, op haar verzoek, terſtond verlof om het lijk van haaren man, 't welk bij de galg begraaven was, te doen ontgraven, en op eene eerlijke wijze ter aarde te laaten beſtellen: het welk onder het geleide van de nieuwe Wethouderſchap, der Predikanten, en eene groote menigte van Ingezetenen, allen verſierd met *Oranjeſtrikken*, geſchiedde. De galg, aan welken FLEDDERUS gehangen had, werd, wat laater, door eenige ijveraars voor zijne eere, bij nagt in brand geſtooken, en vernield. 's Prinſen Gemagtigden, nog eenige bijzondere ſchikkingen gemaakt hebbende, vertrokken van *Steenwijk*, en daar mede eindigden de opſchuddingen aldaar.

Zie *Nederlandſche Jaarboeken*.

FLEDORP, een Dorp in de *Groninger Ommelanden*; zie FLIEDORP.

FLEHUS, FLIE, VLIESTROOM. De Oostelijke Kil van den *Rhijn*, die van het *Flie*, of het *Vliemeer*, tot aan het *Vliegat* loopt, werd, in de oude *Oostfrieſche* wetten, *Fli* genaamd, in plaats van *Flevi*; de letteren E en V daar uitgelaaten zijnde, gelijk PTOLEMEUS ook gedaan heeft. Bij de laateren heeft ze wederom den naam van *Flevus* gekreegen. Deeze ſtroom ſchijnt, van de tijden der *Romeinen* af, tot aan het begin van de 13 eeuw zijnen loop en engte behouden te hebben, wanneer afgrijslijke en menigvuldige watervloeden het gat geweldig

wijder gemaakt hebbende, de wadden zeer wijd over het Land uitgezet, en, voor de wateren van den *Vlieſtroom*, eenen nieuwen weg geopend hebben, om, regt toe regt aan, naar de Noordzee voortteſchieten; waar van de voorige kromme ſtroom, nog hedendaags, den naam van het *Oude Vlie* behoud. Het welk een onwrikbaar bewijs is, dat het Eiland, welk, door het nieuwlings beſpoelen van den *Vlieſtroom*, eerst gemaakt is, en nu 't *Breezant* genaamd word, gantsch geene overeenkomst heeft met het Eiland *Flevo* van POMPONIUS MELA, gelijk verſcheiden mannen, al te los en ligtvaardig, tot nog toe gemeent hebben. Van deeze oude watervloeden heeft niemand den nakomelingen zekerder berigt nagelaaten, dan de Abten van *Wierum*, EMO en MENCO.

ALTING, *Not. Germ.*

FLEMMING, een aloud en aanzienlijk Geſlacht in *Pommeren*, 't welk verſcheiden dappere en geleerde mannen heeft voortgebragt. Onder deeze was geen van de geringſte HEINO HENDRIK FLEMMING, *Generaal Veldmarſchalk*, gebooren in het Jaar 1632. Na zijne ſtudien, op verſcheiden Hooge Schoolen, zo in de Wiskunst als Geſchiedenisſen, te hebben voortgezet, leerde hij, in *Frankrijk*, alle Ridderlijke oeffeningen, en bezigtigde veele Landen. Hij diende eenigen tijd ter Zee, onder den Admiraal DE RUITER. In het Jaar 1657 begaf hij zig in dienst van *Brandenburg*, en daar na in dien van den Keizer, doch vervolgens wederom onder den Keurvorst van *Brandenburg*, daar hij tot aanzienlijke krijgsampten verheven werd. Na den veldtogt van den Koning van *Poolen* tegen de *Turken* te hebben bijgewoond, kwam hij in de *Nederlanden*, en was tegenwoordig bij de belegering van *Naarden*, door WILLEM DEN III, en andere onderneemingen der Geallieerden. Zijn dapper gedrag was oorzaak, dat de Prins van *Oranje* en de Gouverneur der *Spaanſche Nederlanden* hem verſcheide aanzienlijke bedieningen aanboden; doch hij verkoos in dienst van *Brandenburg* te blijven, waarin hij ook tot zijnen dood volhardde; bekleedende de grootſte Staats- en Krijgsampten. Na dat hij, nevens zijnen broeder, GEORGE KASPER FLEMMING,

MING, tot den Gravenſtand verheven was, overleed hij, in het Jaar 1706. Ik twijffel niet, of FLEMMING, welke ons eene beſchrijving van de belegering van *Oostende* heeft nagelaaten, was mede uit dit Geſlacht afkomſtig.

FLENIO, of FLETHIONE, bij ouds van de *Romeinen* zo genaamd. Men houd daar voor het Dorp *Vleuten*, in het Stigt van *Utrecht*.

FLENIUM, in de oude Reiskaart, een weg, loopende door het Land der *Batavieren*, langs de beide oevers van de *Waal*, van *Nijmeegen* tot aan het Dorp *Voorburg*, *Forum Adriani*, daar men vindt *Flenium*, tien uuren gaans van *Caſpingium*, (*Asperen*), en zes uuren van 't *Forum Adriani:* welke beide plaatzen zo naauwkeurig zijn afgemeeten, dat men een kring trekkende van de eene tot de andere, dezelve, in een ſtip toeloopende, den waaren ſtand der plaatze oogſchijnlijk aanwijst. De ſtip nu valt in het Land van *Putten*; en hoe wel men daar van de minſte blijk niet vind van deeze oude benaaminge, meene ik, echter, daarom niet, dat men deeze aanwijzing als een misſlag moet beſchouwen: dewijl 'er veele oude naamen van plaatzen zijn, die men nergens meer vindt. CLUVERIUS heeft, waarſchijnlijk, te veel vrijheid genomen, als hij ſtijf en ſterk beweerd, dat men *Flevio* of *Fletio* leezen moet, in plaats van *Flenium*, en daarenboven de talletters, naar zijn genoegen, veranderd, met in plaats van XVIII, tuſſchen *Forum Adriani* en *Flenium*, III te ſtellen, en het dubbel getal, XXX. M. P., dat is, tien uuren gaans, tuſſchen *Flenium* en *Caspingium*, zodanig verzet, dat het eene komt in de plaats van het andere: ſchoon hier toe geen ander bewijs of beweegreden hebbende, dan om de benaaming van *Fletio*, bij de *Delffſche Vliet* vinden. Met zulke verkeerde en ſtijfhoofdigde denkbeelden, heeft CLUVERIUS, hoe kundig hij ook ware, meermaals mis getast.

ALTING, *Germ. Inf.* p. I. p. 58.

FLERINGA, een oude vervallen Stins, in *Leeuwaarderadeel*.

FLETIO. Deeze is, de in gemelde Reiskaart, een andere weg, van *Nijmeegen* tot den laatſten oever van den *Rhijn*, en langs dien naar de Zee; waarin voorkomt de benaaming *Fletio*, tuſschen *Levefanum* en *Lauri*; van den eenen kant geleegen vier uuren gaans, en van den anderen vier gemeene *Duitſche* mijlen, of omtrent een quartier uur meer dan vijf uuren; 't welk, volgens de kromte van de Rivier, uitkomt op de plaats van het *Batavisch* Eiland, daar, regt tegenover, op den *Frieſchen* bodem, het Dorp *Vleuten* legt. Het is ook niet zeldzaam, dat de plaatzen, gelegen regt aan den overkant der Rivieren, dezelfde benaaming behouden. Of nu de Inwoonders van dit *Batavisch Fletio* hunne woonplaatzen naar dit *Frieſche* Dorp hebben, kan met geen zekerheid bepaald worden, om reden dat niemand der Schrijvers, die eenig geloof verdienen, zulks meld. Nogthans is dit zeker, dat men de ouden naam op den ſlinker oever niet meer vindt; maar dat de waare gelegenheid der plaatze, volgens het getal der mijltekenen, geweest zij, digt onder *Utrecht*, aan den bogt van den Rhijn, gemeenlijk de *Kromme Rhijn* genaamd.

Ibidem.

FLETIONE. Deezen naam vindt men in het *Itinerarium* van Keizer ANTONIUS, die in het Jaar 812 aan de Regeering kwam. Hij heeft zijn Reisboek gemaakt of gehouden in *Batavia*, en maakt daar in gewag van twee *Heirbanen*, of wegen, den eenen ter regter, den anderen ter ſlinkerhand, door het Eiland *Batavia*; dus overeenkomende met de Kaarten van PEUTINGER. De eerſte wegen liepen door de rechter zijde van 't *Batavisch* Eiland; dat is, aan of omtrent den kant des *Rhijns*, aldus: *Colonia Trajana*: het Dorp *Kelten* bij *Kleef*, *Burgenatio*, *Arenatio* bij CLUVERIUS. *Arnhem*, *Noviomagi*, of *Nijmeegen*: *Caſtra Herculis*, *Erkelens*; *Curtona*, de Stad *Graaf*; *Levefano*, *Leeuwen*; *Flectione*, *Vleuten*; *Lauri*, *Leerdam*; *Negro Pullo*, *Woerden*; *Albiniana*, *Alphen*; *Mateloni*, *Rhijnsburg*; *Prætorium Agrippinæ*, *Roomburg*; *Lugduno*, *Leiden*. Dus zou het voornoemde

Fle-

Fletione het tegenwoordig Dorp *Vleuten* zijn: zie op VLEUTEN. Maar op de andere zijde van de Heirbaan, loopende door de ſlinker zijde van 't Eiland, vinden wij dit *Fletione* mede aangetekend; gelijk men zien kan, in de Kaart en afbeelding deezer Heirbanen, in VAN LOON's *Aloude Hiſtorie van Holland.*

Ibidem.

FLETUM, een van de drieëndertig Dorpen, welke door de kracht des waters vernield zijn. Zie DULLAART.

FLEUM, is de Stad, die ook *Caſtellum Flevum* genaamd werd. PTOLOMEUS telt, onder verſcheidene Steden van *Groot Germanie*, voor bij het Oostelijk gat van den Rhijn, in de eerſte plaatze, *Fleum*, het welk onder de Regeering van Keizer TIBERIUS, niets meer dan eene ſterkte of veſting was, en van TACITUS *Flevum* genaamd word. De Heer ALTING toond zeer wijdloopig, dat deeze zeer voortreffelijke Aardrijksbeſchrijver, door andere misleid, hier groote misſlagen begaan heeft, en neemt tot een voorbeeld, de zeven Zeegaten, waar door men, ten tijde van gemelden PTOLOMEUS, op de kusten der *Taxanders*, *Batavers* en *Friezen*, alleen in de Noordzee konde uitvaaren: als 1. dat van de *Maas*; 2. het westelijke gat van den *Rhijn*; 3. het midden gat van den zelven; 4. het oostelijk gat; 5. de *Marnamaaſche haven*; 6. het gat van de *Vecht*; en 7. dat van de *Elons*. Vervolgens toont hij, dat zo wel de overzetting van den *Griekſchen* Text, als de Exemplaaren der Reisboeken, merkelijk verſchillen in tal- en merkletteren, ontſtaan door fouten van afſchrijven en drukken. Dit alles naauwkeurig overwogen, en in ſommige talletters eenige veranderingen gemaakt hebbende, beſluit hij, dat de Stad *Fleum*, daar PTOLOMEUS van meldt, en de veſting *Flevum*, daar TACITUS van ſchrijft, ten naaste bij geweest zijn ter plaatze, daar men nog hedendaags den naam vindt, namelijk in *Visvliet*, aan het watertje de *Lauwers*, of in *Fliedorp*, aan de Rivier *Hunſing*. Wil, echter, iemand, zegt hij, de gemeene leezing, (waarin hij talletters

verandert) behouden, ik wil daar niet hardnekkig tegen gaan. En dan zou de omtrek van den pasſer te zamen komen, een weinig boven de *Hunſing*, niet verre van *Groningen*; dat al door ſommigen, vóór meer dan twee Jaaren, geoordeelt is. Ja wat Text, (zegt hij) men ook van alle Leezingen wil volgen, zal *Fleum* altijd blijven tuſſchen de *Lauwers* en de *Eems*. Doch zij wijken te verre af, die, volgens CLUVERIUS, het bij het oostelijk gat van den *Rhijn Flevum* genaamd, gezogt hebben.

Ibid.

FLEVO. Een van de Ouden, te weten POMPONIUS MELA, die leefde ten tijde van Keizer CLAUDIUS, heeft ons aan den rechter arm van den *Rhijn*, welken DRUSUS heeft doen doorgraven, beſchreeven een Eiland, met den naam van *Flevo*: hij ſtelt het tuſſchen twee plaatzen, daar de naauwe Rivier, niet verre van elkander wijkende oevers, een groot *Meir* word, en daar zij weder enger geworden, met een ſtroom uit het *Meir* voortvloeit. Men kan niet twijffelen, of hij bedoeld de ligging omtrent de Stad *Kampen*. Maar over het tweede zijn het de Schrijvers van onze en de voorgaande eeuw niet eens. Ieders gevoelen voor zijne eigen rekening laatende, houde ik voor vast, dat de Rivier weder naauwer wordende, misſchien al van dien tijd af, dat DRUSUS de leiding des *Rhijns* gemaakt heeft, tot de Regeering van ARNULPHUS, of laater, daar ten plaatze geweest zij, daar men hedendaags de *Lemmer* heeft, en *Takezijl*, gelijk hier na, op FLEVUS FLUVIUS (*de Vlieſtroom*) nader zal worden aangetoond. Dit Eiland is derhalven geweest, ter plaatze daar men nu twee kleinder Eilanden heeft, namelijk *Ens* en *Urk*, welke te gader, denkelijk, ten tijde van MELA, maar één Eiland, van breede uitgeſtrektheid, zullen geweest zijn. Het tweede ligt regt tegen over *Takezijl*, en het *Diep*, dat derwaarts loopt, in *Hemelummer Olde Faarderadeel*. Ik zoude mij grootelijks verwonderen, hoe de groote CLUVERIUS hier in heeft kunnen verſchillen van ORTELIUS, die ook vast ſtelde, dat het hier moest zijn, indien het niet bleek, dat hij niet genoeg bedagt geweest is om zijne gedachten,

waar

waar mede hij vooringenomen was, naar de waare gesteldheid der zaaken te richten. Wat meer is, hij zelve houd staande, dat overal in de schriften van MELA, PLINIUS, en TACITUS, niet *Flevo* en *Flevus* maar *Fletio* en *Fleum* moet geleezen worden: als of het buiten tegenspraak ware, dat deeze benaamingen, van de woorden *Fliet* en *Flie*, naar de *Latijnsche* taal gebogen, af kwaamen.

Idem. Part. I, p. 59, MELA Lib. III. Cap. 2.

FLEVO LACUS; het *Vliemeer.* De *Rhijnstroom*, door het bestier van DRUSUS in den *Yssel* (*Isala*) afgeleid, met zig sleepende de *Vecht*, eene Rivier in het Land der *Brockteren* ontspringende, heeft de laage Landen, die, door het menigvuldig regenwater, nu al onderstonden, in een aanhoudend *Meir* veranderd. MELA alleen noemt dezelve *Flevo;* doch PLINIUS en TACITUS vermelden den naam niet, hoe wel zij beiden erkennen dat hier Meiren zijn. MELA noemt het een groot Meir, door den *Rhijn* gemaakt: zo dat de oevers verre van malkander afwijken, na dat hij de vlakten overstroomd heeft, die 'er geweest zijn tusschen de *Auchers*, de *Friesiabonen*, *Sturiers* en verdere *Friezen.* Deeze oevers zijn vrij verre vanmal kanderen af geweest, namelijk bij de *Frisiabonen*, ter lengte van tien uuren gaans, naar de *Sturiers* toe, vijf gemeene *Duitsche* mijlen.

Doch de Zeeboezem, die tegenwoordig, tusschen het *Enkhuizer Zand* en *Takezijl*, met dit *Meir* vereenigd is, is van laater tijd, en eerst ten voorschijn gekomen sedert de vijf laatste eeuwen. PLINIUS noemt het *Meiren*, in 't meervoudige, waarin de *Rhijn* noordwaards zig uitstortende, in Zee zig verliest. TACITUS geeft ze den naam van *afgrijzelijke Meiren*, rondom daar de *Friezen* woonden: beiden met het zelfde oogmerk in het meervoudig getal spreekende. Want het *Vliemeer*, (*Flevo Lacus*) werd door het Eiland van dien naam, en den hoek, die van *Enkhuizen* zeer verre voortschiet, gemeenlijk het *Enkhuizer Zand* genaamd, volkomen in twee *Meiren* verdeeld. Zij komen, derhalven, zeer wel overeen met dit *Meir*, of deeze *Meiren* des *Rhijns.* De

be

bewooners hebben ze al voor lang, eer de Zeeboezem door de *Noordzee* gemaakt was, de *Zuiderzee* genaamd; en hedendaags onderscheiden zij dezelve nog met den naam van Zeeboezem, hoe wel min kundigen aan beiden den zelfden naam geeven.

ALTING, Tom. I. fol. 63.

FLEVUM OSTIUM. PLINIUS alleen heeft het gat, waar door de Oostelijke Kil van den *Rhijn*, die zig wijd en breed in het *Fliemeer* verspreid, vervolgens naauwer toeloopt, en eindelijk in de *Noordzee* valt, *Flevum* genaamd. PTOLOMEUS heeft het, naar het gewest alleen, van de andere gaten onderscheiden, het zelve het Oostelijk *Rhijngat* noemende. De eerste telt bijna 25 gemeene *Duitsche* mijlen tusschen het *Fliegat* (*Flevum*), en het gat van de *Maas*, *Helium*. De laatste heeft slegts 21 mijlen, tusschen het Oostelijk en Westelijk gat: beide kan bijna met even goed regt van de zelfde gaten gezegd worden. Want indien men een kring trekt, rondom het strand van den Oosthoek van *Friesland* tot aan *Stavodurum*, zal men weinig minder vinden dan 25 *Duitsche* gemeene mijlen; en indien men een regte lijn trekt, van dien eenen kant tot den anderen, weinig meer dan 21 mijlen. Het *Fliegat* is dus, ten tijde van PLINUS en PTOLOMEUS, geweest ter plaatze, daar het nu nog is, namelijk tusschen de Eilanden *Flieland* en *ter Schelling*. Want de gaten, die men thans vind aan de beide zijden van *Texel*, heeft de *Noordzee*, eerst veele eeuwen daar na, gemaakt.

Ibid. fol. 64.

FLEVUS FLUVIUS, de Rivier *Flevus*. De *Rhijn*, drie killen of monden gekreegen hebbende, heeft men ieder van dezelve een bijzonderen naam gegeeven. De middelste heeft, bij uitneemenheid, den ouden naam met regt behouden. De slinker kreeg dien van *Waal*, *Vahalis*; de regter eerst van de *Drusiaansche Grift*, en daar na dien van *Ysel* (*Isala.*) Te gelijk met zijn water dien naam aangenomen, daar na zig in het

het *Meir* verſpreid hebbende, en weder naauwer daar uit voortloopende, is hij, tot aan het gat, met den toenaam van *Flieſtroom* (*Flevus*), zonder bedenking, onderſcheiden geweest; daar dezelve ophoud een *Meir* te zijn, en wederom begint een Rivier te worden, tot dat ze in de *Noordzee* valt, heeft ze de *Vlieſtroom* (*Flevus*) moeten genoemd worden, hoewel niemand der Ouden haar bij dien naam noemt, maar altijd met de een of andere omſchrijvinge. Want MELA noemt ze den *Rechter Rhijn*, naauwer uit het *Meir* voortloopende. PLINIUS, den *Rhijn*, Noordwaards zig uitſtortende in de *Meiren*, wier gat *Flevum* is. TACITUS, de *Druziaanſche Grift*, door de *Meiren* heen ſtroomende, naar het Land der *Friezen*. PTOLOMEUS, den Oostelijken *Rhijn*: immers dit Oostelijk gedeelte, het welk is tusſchen hêt *Fliemeer*, en tusſchen het *Fliegat*, behoud nog hedendaags dezelfde benaaming van 't *Flie*: als, het *lange Flie*, het *oude Flie*, of zonder eenig bijvoegzel, *het Flie*. De naam van *Rhijn* is alleen overgebleeven, tusſchen het groote *Meir* en het kleine. Ook is de oude loop van den *Flieſtroom* zo onduiſter niet, als veelen zig verbeelden: want dat dezelve, uit het *Fliemeer*, naauwer uitgelopen heeft, naar dien kant toe, daar men nu *Takezijl* en de *Lemmer* heeft, blijkt overvloedig uit de benaaming van *Rhijn*, die op de laatſte plaatzen nog gebruikelijk, en op de eerſte gemeen is aan het Riviertje de *Ee*, en met den zelfden naam nog bekend tusſchen de *Slooter Meiren*, daar de tusſchen beide loopende vaart, de *Rhijnſloot*, genaamd werd. Het groote *Slootermeer* doorgelopen hebbende, is dezelve, met een krommen bogt, van omtrend 1½ uur gaans, gekoomen in 't *Haager Meir*, bij een klein Dorpje *Indijk* genaamd; en dit doorgeſtroomd zijnde, heeft het, omtrent 500 ſchreden beneden het Dorp *Gaasmeer*, zijnen loop regt West Zuidwest genomen, met den naam van *Flieſtroom*, bij de bewooners het *lange Vliet* genaamd, ter plaatze daar nu de Stad *Workum* ligt, die wel eer *Oost Workum* genaamd wierd, ter onderſcheiding van een tweede, *West Workum*, of *West Warckum* genaamd, en nu onder de Zeebaren bedolven; waar van, egter, de naam, op de daar leggende droogte, een en ¼ mijl beneden *Oost Workum*, nog overig is. Van hier zijnen loop Zuidwaarts aan

aan neemende, heeft hij, met een langen omtrek, beſpoeld, de *Zuider* en *Wester Zoom* van 't Land, waar van de droogte nu het *Breezand* genaamd word, die bij de Zeevaarenden den naam heeft van het *Oude Vlie*, ter onderſcheiding van het *Nieuwe Flie*. Waar uit volgt, dat deeze nieuwe kil, eerst na de tijden der *Romeinen* is doorgebrooken, naar de andere, die van ouds onder dien naam bekend was, een regten doorloop gemaakt hebbende. van *West Workom* af Noordwaards aan; en dat ze vervolgens zamen gelopen zijn, tusſchen *Scheeringhals* en *Langerzand*, langs den kant van *Flieland*, die geheel Ootswaards uitſtrekt, daar zij in de *Noordzee* ſtorten, door het zelfde Zeegat, dat bij ouds veel naauwer was, dan tegenwoordig.

Ibid.

FLEVUS en HELIUS; 't *Flie* en *Hellevoet*, voorheen twee Burgten; zie 't FLIE in HELLEVOET.

FLIE, 't FLIE of het VLIE, een doorvaart uit de *Zuider* in de *Noordzee*, tusſchen de Eilanden *ter Schellink* en *Flieland*. Dikmaals word ook dus genaamd de Ankerplaats of Rhede, gelegen aan de Oostkust ten Noorden van 't Eiland *Flieland*. Het eigenlijk *Oude Flie* was, omtrent het Jaar 1200, tusſchen *Staveren* en *Enkhuizen*, niet meer dan een matige ſtroom of vaart, hebbende den uitloop, tusſchen *Texel* en *Flieland*, hoe wel de naam 't *Flie*, naderhand, aan het nieuwe gat gegeven is. C. SCHOTANUS, ſpreekende van den zwaaren watervloed, van het Jaar 1221 en 1222, zegt: „ Zulk een menigte Zeewater „ veroorzaakte eene groote verandering in dat Land, en be„ gon te formeeren, de gedaante, die het nu heeft. Want de „ Eilanden waren zeer nabij het vaste Land, even als daar „ aan gehegt: de *Wadden*, als laage en waterige velden met „ veele ſtroomen doorſneden, tusſchen de Eilanden, waren „ niet meer dan twee monden, of uitwateringen, der Rivieren „ 't *Flie* en 't *Borndiep*; daar na heeft de Zee de laage vel„ den bemagtigd en meer Zeegaten gemaakt: ter dier tijd liep „ het *Borndiep*, tusſchen *Oostergoo* en *Westergoo*, zo verre

„ als

„ als zig 't *Nieuwland* uitſtrekte; liggende daar aan *Min-*
„ *derskerk*, *Tuitkom*, *Beetgum*, *Marſum*, *Boxum*, *Jellum*,
„ *Oosterburum*, *Beſegem*, *Lutkebierum*; en aan de andere
„ zijde *Steenjede*, *Britſenburg*, *Leeuwarden*, *Huiſum*, *Gou-*
„ *tum*, *Wirdum*, *Roerda*, *Huizen*, *Rauwerd*, eindigende
„ niet verre van *Bolswert*. De *Zuiderzee* was een groot
„ *Meir*, met meerendeels laag Land. De *Tsſel* liep binnen zij-
„ ne wallen, tot voorbij de *Kuender*, van daar zig in veele
„ gedeelten verſpreidende, van welke het grootſte deel, in de
„ *Zuiderzee* naar de ſlinkerhand toeliep: want de gedachte
„ *Zuierzee* was achter de Eilanden *Ens* en *Urk*; de andere
„ deelen liepen door *Friesland*: de voornaamſte van dezelven
„ den naam van den *Tsſel* behoudende, vloeide voor bij
„ *Staveren* naar *Slooten* in het *Flie* uit, hebbende 't *Flie* zij-
„ ne uitwatering tuſschen *Texel* en *Friesland*. Een andere
„ arm naar de rechterhand gaande, liep voor bij het Dorp
„ *Tjerkwert* en ſtortte zig bij *Bolswert* in de *Middelzee*, of
„ 't *Borndiep*. 't *Flie* was tuſschen *Staveren* en *Enkhuizen* niet
„ meer dan matige Rivier. Die van *Galama* bezaten het
„ meeste deel van de Landen daaromtrent. Vermids het ge-
„ weld van de Zee, meest in de *Middelzee*, hebbende veele de
„ zwaare kosten der Dijken niet konnen dragen, hebben ze
„ hunne Landen aan de Kloosters gegeeven. Deeze deeden
„ ſterke Dijken maken, en die van 't Convent *Ludinga Ker-*
„ *ke*, onlangs daar na een wijde grift graaven tuſschen ter
„ *Schelling* en *Flieland*, welke Eilanden tot daar toe met
„ hooge Duinen aan elkander gehegt waren." Dus moet het *Flie* zijnen uitgang gehad hebben, tuſschen *Texel* en *Flie-land*, alhoewel de naam van 't *Flie*, naderhand, zo als reeds gezegd is, aan een nieuw Zeegat gegeeven is. Men maakte ook veele graften, die in deeze Grift en in dit Zeegat uit-waterden; ter deezer oorzaake heeft de Zee, omtrent het Jaar 1220 of 1221, en vervolgens, met haaren loop, door het *Flie* en de laage velden, alles aldaar vermeesterd. Den tijd, wan-neer 't *Flie* zo groot, en *Texel* tot een Eiland geworden is, ſtelt vossius op het Jaar 1170. „ Een Jaar (zegt hij) voor
„ de *Hollanders*, *Zeeuwen* en *Vlamingen*, maar boven al

„ voor

„ voor de *Friezen*, een Jaar van ellende. De Zee boven ge-
„ woonte zwellende vloeide over de dijken en duinen heen,
„ zig over de vlakke velden verſpreidende. De huizen wer-
„ den om verre geworpen, Kaſteelen weg geſpoeld, Dorpen
„ vernield, met een gruwelijk verderf van menſchen en bees-
„ ten. Landen te vooren, door een kleine boezem van een
„ geſcheiden zijn, door het geweldig inſtorten van het water,
„ zulker wijze van elkander van den anderen geſcheurd en
„ verdeeld, dat 'er nu een volle Zee tusſchen door loopt; eeni-
„ ge ſtukken van het vaste Land afgerukt, hebben de naam
„ van Eilanden bekoomen. Het water wiesch zo hoog, dat
„ de Zeegolven te *Utrecht* voor en tegen de muuren aanſloe-
„ gen, en 'er Zeevisch voor de Poorten gevangen werden:
„ maar de *Friezen* leden de allerjammerlijkſte ſchade; wijl al
„ het Land tusſchen *Texel*, *Medemblik* en *Staveren* te eene-
„ maal verdronk en met de wateren overdekt werd. De *Zui-*
„ *derzee*, nam daar door zeer toe in groote. De Landen van
„ *Texel* en *Wieringen* tot die tijd toe aan het vaste Land, zijn
„ door de Zee tot Eilandjes geworden, zo als ze nog zijn."

Vossius voegt 'er bij, dat ſommigen deezen vloed laater ſtellen, en wel op het Jaar 1220 of 1221; maar dat hij den Monnik GOTHOFRIDUS VAN S. PHANTELON gevolgd heeft, die in dien tijd leefden. Zeker oud Schrijver van een *Friesch Chronijk* ſteit, dat, in het Jaar 1395, de Zeegaten, tusſchen 't *Flie* en *Texel*, door het geweld van perzend water, bij hooge vloeden ingebrooken zijn; en het vaste Land, tot de *Zuiderzee* toe, omtrent *Medemblik* en *Enkhuizen* verdronken en tot een Zee, en toen ook *Texel*, *Vlieland* en *Wieringen*, tot Eilanden zijn geworden. M. VOSSIUS zegt, als boven, dat dit geſchied is in het Jaar 1170; JUNIUS, in het Jaar 1173; EYNDIUS, in het Jaar 1170; anderen, in het Jaar 1220; J. VAN OUDENHOVEN, in het Jaar 1237. Doch het is buiten twijffel, dat het *Flie* niet op één tijd zo groot wierd, als het thans is; en ook niet zo vroeg als bovengemelde Schrijvers ſtellen, indien wij het getuignis van SCHOTANUS aannemen, dat, omtrent het Jaar 1250, 't *Flie* nog zo eng was, dat men kon gaan van *Staveren* tot *Enkhuizen*. Nog ande-

ren

ren getuigen, dat men, na het Jaar 1200, nog heeft konnen te paard rijden, of te voet gaan, van *Texel* af tot *Wieringen* toe, over zeer ſchoone beemden en door lustige bosſchen.

Tot dus verre HALMA. Ik zal 'er nog bijvoegen, dat door dien geweldigen doorbraak, door welken de keten der duinen van een geſcheurd is, ook *Oost-* en *Westfriesland* van een gerukt zijn, die voorheen ſlegts een Rivier, de *Flie*, tusſchen beiden hadden; zijnde de grond aldaar toen vervuld geweest met bosſchen, in welke de *Frieſche* Koningen zig met de Jagt vermaakten: gelijk doorgaans geſteld word, dat de Stad *Hindelopen* haaren naam zou ontvangen hebben, van de *Hinden*, die daaromſtreeks plagten te loopen, en in menigte gevangen wierden. Het groote water, welk nu tusſchen beiden is, en de *Noord-* en *Zuidzee* met elkander vereenigt, word, veelal, nu de *Middenzee* genaamd, dewijl het tusſchen beide Zeeën in de midden legt.

De *Zuiderzee*, nu tot die ruimte aangewasſen, verſchaft den Inwoonderen der Landen, welke zij beſpoelt, veel voordeel, ter oorzaake van den vischvangst. Niet te min is dezelve zeer zorglijk; waarom de laage Landen, die met zwaare dijken moeten beſchermd worden, zeer groote ſommen van onderhoud kosten. Te meer is men op zodanige dijken, en andere Zeeweeringen, bedagt geworden, ſedert de onheilen, aan welke deeze Landen, door verſcheiden geduchte overſtroomingen, onderworpen zijn geweest: als den 15 November, in het Jaar 1530; den 2 November, in het Jaar 1532; den 1 November, in het Jaar 1570, en meer andere na die tijden, wanneer, bij hooge ſpringvloeden, aan eenige plaatzen, de dijken overſtroomd wierden, andere doorbraken, in *Holland* en *Friesland* de Landen onderliepen, en veele menſchen en beesten verdronken.

Niemand kan ontkennen, dat dit gevaar Jaarlijks toeneemt, dewijl men duidelijk ziet, dat de *Zuidzee* allengs hooger word, en de dijken meer en meer verzakken. Ja, zelfs weet men zeker, dat de Zee, zedert vier eeuwen, meer dan 70 of 80 duimen is geklommen. Aan verſchillende natuurlijke oorzaaken word deeze rijzing toegeſchreeven. Sommigen meenen, dat deeze verandering niet zo zeer in de rijzing van het

water, als wel in de daaling der Landen moet gezogt worden, die natuurlijk moet ontſtaan, door afſlijten van den grond, door het regenwater, het welk veel zand en ſtof, naar Beeken en Rivieren, weg ſleept, die het zelve Zeewaarts afvoeren; waar door te gelijk de bodem der Zee, voornaamlijk aan de monden der Rivieren, verhoogd moet worden. Daarenboven zijn andere van oordeel, dat de Binnenlanden, door de zwaarte van den grond, uit hunnen eigen aart, moeten zakken: 't welk, natuurlijk, de rijzing der Zee ten gevolge moet hebben. Wederom anderen willen de verhooging van de *Zuiderzee*, in het bijzonder, liefst toeſchrijven aan de verwijding der Zeegaten, tusſchen de voorgemelde Eilanden, *Texel*, *Vieland*, *ter Schelling*, *Ameland*, enz. die, bij ieder vloed, het water uit de *Noordzee* in de *Zuiderzee* inlaaten. Veelligt loopen alle deeze oorzaaken zamen, om uittewerken, dat de *Zuiderzee*, ieder eeuw, bijna 20 duimen hooger word: weshalven, door den tijd, de dijken verhoogd en verzwaard zullen moeten worden, zal men het gevaar van overſtrooming voorkomen.

Voorts vind men, binnen deeze Zee, veroorzaakt door de van eenſcheuring der gezegde Eilanden, veele *Slib*- en *Zandplaaten*, die de vaart op dezelve zeer gevaarlijk zouden maaken, indien de Schippers niet kundig, of van goede lootzen voorzien waren. Van dien aart zijn, het *Enkhuizerzand*; het *Kreupelzand*; het *Breezand*; het *Lange Zand*; *de Waard*; het *Vogelzand*; het *Balgzand* en meer andere. Tusſchen deeze plaaten loopt het vaarwater, dat de behoorlijke diepte heeft, voor de zwaarst geladene Schepen, die van *Amſteldam*, en uit het *Noorderkwartier*, naar de *Noordzee*, of van daar te rug willen; dit vaarwater word de *Texelſtroom* genaamd, dewijl het den weg opent naar het Eiland *Texel*, om van daar, tusſchen dit Eiland en de *Helder*, door het *Marsdiep* in de *Noordzee* te geraaken. Een andere ſtroom, welken de Schepen bevaaren, die naar *Vriesland* en *Groningen* den wil hebben, is het *Flie* of de *Flieſtroom*.

Bij dag dienen hier voor de Schippers tot *Baaken*, naar welke zij hunnen koers rigten, verſcheiden Kerktorens van Steden en Dorpen, langs de Oostkust van *Noord-Holland*, be-

benevens sommige hier en ginds opgerigte houten Baaken en Tonnen langs het strand. Des nachts moeten zij zig rigten naar de *Vuurbaaken*, die den meesten tijd van het Jaar branden.

Om den Zeelieden den weg op dit vaarwater aantewijzen, en hen te behoeden, van niet op de Zandplaaten te vervallen, en ondiepten te vermijden, gebruikt men nog andere hulpmiddelen; 'er zijn, op den *Texel*- en *Vlieſtroom*, verſcheiden Tonnen gelegd, die hunne naamen hebben naar de koleuren, waar mede ze geſchilderd zijn; als de *roode*, *zwarte* en *witte Ton*, aan de Lootslieden wel bekend. Ook ziet men hier en ginds, *Steekbaaken*, zijnde ſparren, op de ondiepten, in het zand geſtooken. Desgelijks zijn 'er houten *Kaapen*, die over en achter elkander ſtaan, om 'er zig naar te rigten. Zo dra de gronden deezer ſtroomen en Zeegaten, door den tijd, merkelijk verloopen, worden ook de *Baaken* verzet. Dit alles behoort onder het opzigt der Heeren over de *Pilotagie*, welke daar van, in de Nieuwspapieren, het nodige berigt geeven.

Zie SCHOTANUS, *Beſchrijving van Friesland*, pag. 352, 353, 356. VOSSIUS, *Jaarboeken*, pag. 43. GUTBERLETH, *Watervloed*, pag. 43, enz.

FLIE, bij de *Romeinen Flevus* genaamd, was wel eer een zeer oude *Burgt*, door hun gebouwd, op den hoek van den doortogt van den *Yſel* naar de Zee, doch door de Zee zelve geheel en al weg geſpoeld: waarom ook dat Zeegat, en het Land daaromſtreeks, het *Flie* genaamd word. De zelfde *Romeinen* hebben, wijders, andere Zeegaten, Sterkten en Kaſteelen gebouwd, zo ter beveiliging van het Land, als ter ontvangst der Tollen, van inkoomende en uitvaarende Schepen. Zulks getuigen het *Huis te Britten*, bij *Catwijk*, en de *Burgt Helius* bij den *Briel*; als mede dit *Flie*, of *Flevus*. Gemelde *Burgten* ſtonden aan de buitenſte uitwateringen van den *Rhijn* en *Yſel*.

TACITUS maakt van dit *Flevus* gewag, in deeze woorden: „ In dat zelfde Jaar, zijn de *Frisii* van de vrede afgeweeken, „ meer door onze gierigheid, dan door ongeduld over den dienst. „ DRUSUS had hun eene matige schatting opgelegd, dat zij, „ ten behoeve des oorlogs, eenige osfenhuiden, jaarlijks, le„ veren zouden; men zag zo naauw niet, noch op de dikte, „ noch op haare grootte; tot dat OLLENNIUS, een der voor„ pijldraagers, die als Overste over de *Friezen* gesteld was, „ huiden van wilde osfen ter schattinge, en als een maat om „ zig te rigtten, vorderde. Dit was voor andere volken ook „ een harde zaak; maar het werd van de *Germaanen* te zwaar„ der opgenomen, die wel bosschen genoeg hebben, daar „ overvloedig zwaar en grof wild in is, maar daar het tamme „ vee maar matelijk in valt. Hij, OLLENNIUS, nam daarom „ hen eerst hunne osfen af, daar na hunne Landerijen; einde„ lijk spaarde hij noch hunne vrouwen, noch hunne kinderen, „ makende die tot slaven; waar uit toorn, wraakzugt en klach„ ten ontstonden. Maar daar in niet te gemoete gekomen „ wordende, vatten zij den oorlog aan; en de soldaaten die „ bij het ontvangen van de schatringe stonden, greepen zij bij „ den kop, en hingen ze op. OLENNIUS voorkwam de ver„ bitterde *Friezen*, met de vlugt naar het Kasteel *Flevus*, „ daar hij werd ingelaaten, en waar in geene verfmadelijke „ magt van *Romeinsche* burgeren en bondgenooten, ter be„ scherminge van de bezettelingen der Zeestranden, lag."

VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.* fol. 52. TACITUS, IV. Deel, *Jaarboeken.*

FLIELAND, of VLIELAND, een Eiland aan de *Zuiderzee*, of liever in de *Noordzee*, ten Noordwesten van de kust van *Friesland* en de Stad *Harlingen*, tusschen *ter Schelling*, *Eijerland*, *Texel*, *Wieringen*, *Urk* en *Ens*. Wanneer en op wat wijze alle deeze tot Eilanden geworden zijn, is reeds gezegd. In het verhaal van den watervloed, in het Jaar 1237, vind men het volgende gemeld. Eerst waaide de wind uit den Westen; daar na uit het Zuiden en Zuidoosten, en vulde alzo den

den *Ysel* en het *Flie*, met de griften, zo dat een groot deel van *Friesland*, in het Westen geleegen, onderliep. De Landen van *Hokoland* overstroomden in den nacht; waar toe zij, door hun graaven, aanleiding gegeeven hadden. Des morgens vroeg zagen zij, die het eerst waren opgestaan, dat het Land blank van water stond, en riepen tot hunne nabuuren *Het is al Flieland!* om dat het *Flie* het Land overliep en vermeesterde. Men wil dat dit Land daar van den naam zou ontleend hebben. Anderen stellen dit later, en wel op het Jaar 1246, met deeze woorden: „ Inzonderheid vloeide de „ Westerzijde van *Westergoo* gantsch onder. Eenigen, die „ op *Hokoland* woonden, 's morgens vroeg op wezende, en „ dit water ziende aannaderen, riepen elkander toe: *'t is al „ Flieland!* in de gedachten, dat het water al het Land „ overstroomd had." Schoon dit een oud *Friesch* woord was, klonk het, echter, den nabuuren, onder welke veele *Hollanders* waren, vreemd in de ooren; een deezer roeperen hiette TETJE op *Hokoland*, en daar na kreeg hij, al spottende, den naam van TETJE op *Flieland*. Van daar meent men dat die streek deezen naam behouden heeft.

Dit Eiland is genoegzaam allerwegen door duinen omringd, of liever, het bestaat geheel uit enkele duinen, die in 't midden eenige valeijen hebben: waar uit men te zekerder besluiten mag, dat voorheen alles nog vast Land was; zijnde de duinen alhier breeder geworden, dan langs het overig gedeelte der *Friesche* kust. Alleenlijk is aan het Zuidwesteinde des Eilands eene opening, voor welke een stevige dijk gelegt is; die, echter, zeer gevaarlijk staat

De Regeering van dit Eiland bestaat uit één Schout, drie Burgemeesteren en zeven Schepenen. Op het zelve legt thans maar één Dorp, *Oostflieland* genaamd, dat redelijk fraai en groot is. Behalven de Gereformeerde Gemeente, waar van de Predikant onder de Klasis van *Enkhuizen* behoord, is 'er ook eene Gemeente der *Mennoniten*. Eertijds was 'er een tweede Dorp, *Westflieland* genaamd; doch de Kerk en de daaromstaande huizen, zijn, sedert eenige Jaaren, langzamerhand,

hand, het een na het ander, door de Zee verzwolgen: zo dat 'er niets meer van overig is.

RAIJ, *Woordenboek*, pag. 515; VAN DER HOUVE, I. Deel, fol. 142; WINSEMIUS, *Kronijk*, fol. 166; GABBEMA, *Watervloeden*, pag. 77.

FLINK, (GOVERT) vermaard Schilder, werd te *Cleeve*, alwaar zijn vader Stads Rentmeester was, in het Jaar 1616 geboren. In zijne jeugd werd hij door zijn ouders, in zijne Geboorteſtad, in een zijde-ſtoffewinkel beſteld; maar het leed niet lang, of zijn meester klaagde, dat GOVERT meer werk maakte van mannetjes te tekenen en te knippen, dan van den winkel. Het ongenoegen zijns vaders maakte hier in geene verandering; integendeel werd zijn lust tot tekenen langs hoe grooter: waar aan veel toebragt de kennis, die hij gemaakt had met een Glasſchilder, dien hij geſtaag, zo veel de tijd hem toeliet, ging bezoeken. Zijn Patroon gaf hem, zo als men zegt, de zak, en berigtte aan den vader, dat het beter zoude zijn, een Schilder van hem te maaken. Zijn vader verbood hem het tekenen met allen ernst, en zeide dat hij hem eerſtdaags op een Comptoir te *Amſteldam* zou bezorgen. GOVERT, altoos nagegaan wordende, en nergens vrij zijnde, dan op zijn ſlaapkamer, kocht, voor zijn ſpeelgeld, tekengereedſchap en prenten, ontfutzelde de meiden kaarslicht, en tekende gantſche nachten, naar prenten, die de Glasſchilder hem leende; tot dat zijn vader hem op zekeren nacht verraſte, alles aan ſtuk ſcheurde, en vervolgens GOVERT met ſlagen naar bed dreef. Na verloop van eenigen tijd, kwam LAMBERT JACOBZE, beroemd Schilder, en Leeraar der *Doopsgezinden* te *Leeuwaarden*, zijne Geloofsgenooten te *Cleeve* bezoeken. De ouders van GOVERT gingen hem hooren, en kreegen toen een gantsch ander denkbeeld van de Schilders en van de Schilderkonst. Thans gelukte het GOVERT, bij LAMBERT beſteld te worden, om de konst te leeren. GOVERT,

zo

zo dra hij op eigen wieken drijven kon, verliet zijnen meester, en begaf zig naar *Amſteldam*, daar hij, door middel van eenige aanzienlijke bloedverwanten, terſtond gelegenheid vond om proeven van zijne konst te geeven. De manier van REMBRANT was, in dien tijd, de algemeene ſmaak; al wat daar aan niet voldeed, kon niemand behaagen. GOVERT vond geraden, zig een Jaar onder dien vermaarden Meester te oeffenen. Het gelukte hem, REMBRANT zo wel na te bootzen, dat verſcheiden van zijne ſtukken voor die van REMBRANT verkogt werden. Doch met den tijd veranderde ook de ſmaak; en helder ſchilderen kreeg op nieuw de overhand. Geene kleine moeite kostte het FLINK, die aangewende manier weder aftewennen. Te *Amſteldam* begaf hij zig in huwelijk, met een jonge juffer, wier vader te *Rotterdam* Bewindhebber der O. I. Maatſchappij geweest was, en toen met haare moeder binnen deeze Stad woonde. Deeze zijne braave vrouw werd hem, in het Jaar 1649, na dat zij hem één zoon gebaard had, door den dood ontrukt.

FLINK bouwde, kort na zijn huwelijk, een fraaije Schilderzaal, met groote lichten. Op de bovenlijst zag men de Borstbeelden der Keizeren, en voorts veele fraaie afgietzels, naar de beste marmeren antiken; tuſschen beide veele vreemde gewaden, harnaſen, ſchiet- en ſteekgeweer; ook oude kostbaare ſluweelen, en andere met goud geborduurde Tapijten, gekomen uit het Hof van den Hertog van *Cleve*, en, door den Keurvorst van *Brandenburg*, aan FLINK geſchonken; waar voor hij verſcheiden ſtukken, en daar onder het Pourtrait van den Keurvorst, los en geestig, doch tevens buiten gemeen uitvoerig, geſchilderd had; een ſtuk, 't welk den Keurvorst zo wel behaagde, dat hij hem deszelfs afbeeldzel, omzet met diamanten, ten geſchenke zond. FLINK was niet alleen een gunſteling van deezen Vorst, maar ook van JAN MAURITS, *Vorst van Naſſau*, en Stadhouder van *Cleve* en *Mark*, die hem meenigmaal, als hij te *Amſteldam* kwam, bezogt.

FLINK bezat de deugd, van een vijand te zijn van gezelſchappen, waarin onmaatig gegeeten en gedronken werd; ook kwam hij zelden in de Schilders bijeenkomſten, ſchoon hij anders niet afkeerig van menſchen was. Des zondags, na de

Godsdienstoeffening, vermaakte hij zig, in 't bijzijn van eenige voornaame Konstminnaars, als de Heeren SIX en UITENBOGAART, die uitmuntende Cabinetten van *Italiaanſche* Schilder- en Papierkonst bezaten, waar van hij zelf mede een aanzienlijken voorraad verzameld had. Onder zijne eigen ſtukken muntten uit, twee Korporaalſchappen Schutters, van welke het eene nog te zien is, op de Groote Zaal, nevens den ſchoorſteen, in de Kloveniersdoelen te *Amſteldam*. Naderhand belust wordende op grooter onderneemingen, op het voetſpoor van RUBBENS en VAN DYK, wees hij die geenen van de hand, welke een Pourtrait van hem begeerden. Van zijne Konſtſtukken, is no geen te zien, voor den ſchoorſteen, in het vertrek van Heeren Burgemeesteren, op het Stadhuis van *Amſteldam*, daar MARCUS CURTIUS, met een gerecht van raapen vergenoegd, de geſchenken der *Samniten* veracht; als mede in de Raadzaal een groot ſtuk, verbeeldende SALOMON, *God om wijsheid biddende*. Een diergelijk ſtuk, maar kleinder en met minder bijwerk, vereerde hij aan zijne Geboorteſtad *Cleeve*, waar voor hij, met brieven van den 29 Auguſtus, in het Jaar 1659, bedankt werd.

Alle deeze ſtukken toonen een grootschheid van Ordonnantie, een konſtige koppeling en ſchikking der beelden; als mede kracht van ſchilderen, zonder bonte of harde koleuren. Alle zijne gedachten bepaalden zig nu, op het vervaardigen van groote werken; gelijk hem dan ook, in de maand November van het Jaar 1659, door Burgemeesteren van *Amſteldam* werden aanbeſteed, agt groote ſtukken, om te dienen, in de agt hoeken van de Zaal van het Stadhuis, en vier kleindere, om in de bogen geplaatst te worden. Met ongemeenen lust vervaardigde hij daar toe de modellen. In de agt groote zouden verbeeld worden, *de Oorlogen der Batavieren tegen de Romeinen*; en de vier andere, de twee helden der *Hebreën*, DAVID en SIMSON, en de twee *Romeinſche*, M. CURTIUS en HORATIUS COCLES. Terwijl hij hier mede zwanger ging, werd hij door een koorts overvallen, die hem, binnen den tijd van vijf dagen, tot groot nadeel voor de konst, en tot ſmerte van alle konſtminnenden, ten grave deed daalen, op den 2 December, in het Jaar 1660,

in

in den ouderdom van vierenveertig Jaaren. Hier op ſlaan de volgende zes regel van VONDEL, onder zijn Pourtrait, door BLOTELING in 't koper gebragt:

Dus leefde Apelles FLINK *te vroeg de Stad ontrukt,*
Toen hij bij Handvest van haar, edele Overheden,
Het heerlijk Raadhuis met Hiſtorien zou bekleden
Gelijk ze TACITUS *van ouds heeft uitgedrukt,*
Die Rome ſtrijken leert voor 't recht der Batavieren.
Bekranst dien Schilderheld, met eeuwige laurieren.

Verſcheiden ſtukken van FLINK, op 't Stadhuis, en op 't Admiraliteits Hof, zijn door VONDEL in vaerzen beſchreeven; de vier volgende, onder 't ſtuk van MARCUS CURTIUS, behelzen eene voortreffelijke les.

Op Burgemeesters wacht mogt Rome veilig ſlapen,
Als MARCUS CURTIUS *het aangeboden goud*
Verſmaad, en zig vernoegt met een geregt van rapen;
Zo word door matigheid en deugd de ſtaat gebouwd.

Hij liet eenen zoon na, NICOLAAS ANTONIS, welken hij, met veel moeite, van de Schilderkonst afhield, om dat hij wist, hoe zwaar het viel, verre te vorderen in een konst, welke zo veel kennis en opmerking vordert. Zijn zoon ſtudeerde tot Advokaat, hoewel hem de liefde tot de konst altoos is bij gebleeven; zijne nagelaatene Konstzaal kan daar van ten getuige dienen.

HOUBRAKEN, *Schouwburg*, II. Deel. COMMELYN, *Beſchrijving van Amſterdam*, I. Deel.

FLISSINGEN, ook wel FLESSINGEN, eene ſterke wel bewoonde Stad in *Zeeland*; zie VLISSINGEN.

FLIUSSERMEER, een water in *Friesland*, in de Grietenij *Wymbritzeradeel*, na bij het Dorp *Heeg*, alwaar het zig met de *Heegemeer* vereenigt. Volgens overlevering zou dit weleer

een bosch geweest zijn, waar in de *Friesche* Koningen plagten te jaagen.

FLODORP, een Dorp in *Gelderland*, in het Drostampt van *Montfort*, onder het Kwartier van *Roermont*. Toen, in het Jaar 1547, geheel *Gelderland* en *Zutphen* eene schatting van 75000 guldens was opgelegd, stond het Kwartier van *Roermont*, een der vier Kwartieren van dat Vorstendom, in de schatting gesteld op 19275 guldens, en *Montfort* op 2737 guldens 12 st. 3 penn. Deeze somme overgeslagen zijnde over 11 of 12 Dorpen van dat Drostampt, lastte *Flodorp* daar in 171 guldens 2 st. 8 penn.

FLORIS DE I, van dien naam, was de zesde in den rang der *Hollandsche* Graaven; zoon van DIRK DEN III, en broeder van DIRK DEN IV. Geduurende het leven van gemelden zijnen vader, was hij door hem aangesteld tot Stadhouder van *Kennemerland*; na den dood van zijnen broeder, volgde hij in het Graafschap, in het Jaar 1048. Op gemelden DIRK DEN IV, hebben wij gezien, wie zijne vijanden waren. Het gelukte FLORIS, bij de aanvaarding van zijne Regeering, met hulp van GODWAART, Hertog van *Lotharingen*, zijne vijanden te verdrijven. Hij nam ter vrouwe GEERTRUID, dochter van den Hertog van *Saxen*, die hem, volgens eenige oude Kronijken, onder anderen dat van JOH. VAN LEIDEN, baarde: DIRK, FLORIS, ALBERT, PETRUS, en eene dogter MATHILDA, eene jonkvrouwe van zonderlinge schoonheid. Ook verhaalen dezelve, dat FLORIS, ALBERT en PETRUS Kanunniken der *Utrechtsche* Kerke wierden. Doch MELIS STOKE maakt alleen gewag van éénen zoon, en ééne dogter, met deeze woorden:

An dese vrouwe Florens wan.
Enen sone Diderike,
En ene dochter des ghelike,
Die in huwelike te lone
Seder hadde de vranese crone.

Om het Eiland *Walcheren* te behouden, moest hij ten strijd gaan

FLORIS de I.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

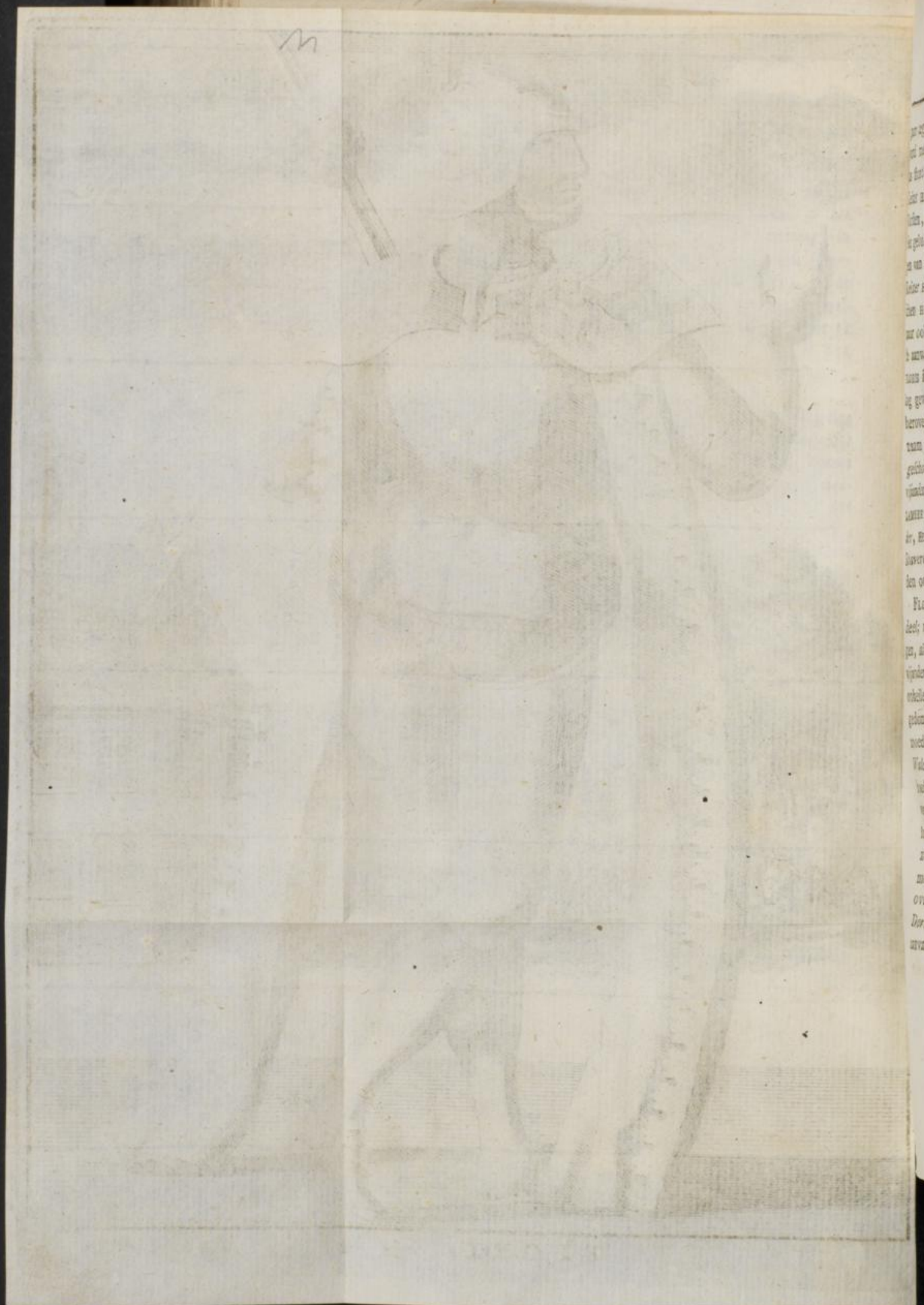

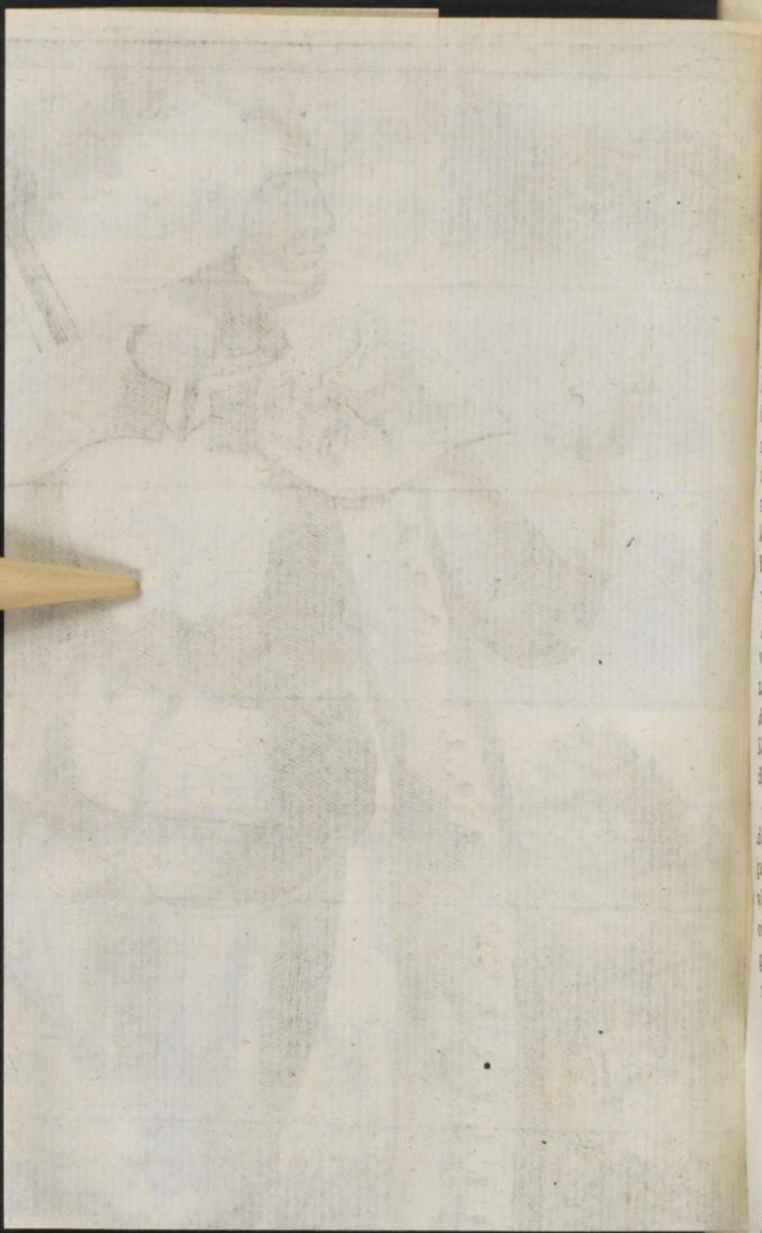

gaan tegen de *Vlamingen*, wier Land hij verwoestte. Hij werd meester van *Walcheren*, in het Jaar 1054. Graaf FLORIS ſtond, even als zijn broeder DIRK, in goede gunst bij Keizer HENDRIK DEN III; 't geen hem den haat van andere Vorſten, die zijnen voorſpoed benijdden, op den hals haalde. Het gelukte zijnen benijderen, ANNO en ADELBERT, Biſchoppen van *Keulen* en *Bremen*, als voogden over den onmondigen Keizer HENDRIK DEN IV, niet alleen het goed verſtand, tuſſchen HENDRIK DEN III en FLORIS DEN I, te verbreeken, maar ook Graave BOUDEWYN van *Vlaanderen* eene vreeze voor de aanwasſende magt der *Hollanders* inteprenten, en tegen FLORIS in de wapenen te brengen. FLORIS, dus in den oorlog gewikkeld, viel, met een talrijke Vloot, in *Zeeland*, en heroverde, binnen korten tijd, de vijf Eilanden, door of op naam van HENDRIK DEN IV, aan den Graaf van *Vlaanderen* geſchonken. Doch deeze voorſpoed berokkende hem nog meer vijanden. Want, behalven de gemelde Biſchoppen, hadden LAMBERT, Graaf van *Leuven*, WICHARD, Voogd van *Gelder*, HERMAN, Graaf van *Kuik*, en EGBERT, Markgraaf van *Staveren*; een van 's Graven naaſte bloedverwanten, deel in den oorlog genomen.

FLORIS was begaafd met een kloek vernuft en ſcherp oordeel; waar door hij de neteligſte zaaken wist te regt te brengen, niettegenſtaande zijne onderdaanen, zo door de magt der vijanden, als door andere dreigende voorboden van naderende onheilen, als aardbevingen en dergelijke, in de uiterſte vreeze gedompeld wierden. Onbezweeken onder dit alles, ſprak hij hun moed in, en ſtelde alle zijne krachten te werk, om het Eiland *Walcheren*, als een voornaam deel zijner erfgoederen, te behouden. Doch dit werd hem, door ROBBERT, jongſten zoon van BOUDEWYN, ontweldigd. Voor het overige, echter, gelukte het hem, zig in zijne andere bezittingen te handhaven, zo wel door zijn beleid en dapperheid, als door een zeldzaamen krijgslist. Een zijner getrouwe onderdaanen had geraaden, overal in de *Zuidhollandſche Waard*, en wel om en bij *Dordrecht*, daar men vermoedde, dat de vijand den eerſten aanval zoude doen, putten en kuilen te graaven, en dezelve

ve voorts te overdekken met horden van teenen en aarde, om alzo de vijanden in dezelve te doen nederſtorten. De uitſlag hier van was, dat door dit middel, op éénen dag, volgens de *Hollandſche* Chronijken, 60,000 menſchen in deeze Putten omkwamen. Andere ſtellen dit getal 20 000 minder; en wederom anderen zeggen, dat 'er 26000 in den ſtrijd geſneuveld zijn. BUCHELIUS zegt, zulk een groot getal nergens te hebben gevonden, in de Hiſtorien van *Luik*, noch elders. Ook maakt hij zwarigheid, om aan het graven der Putten geloof te ſlaan. Nogthans ſpreekt hij, met grooten ophef, van de overwinning, door FLORIS behaald. SLIGTENHORST en meer anderen getuigen eenparig, dat het voornoemde getal hun geloof te boven gaat, ſchoon hij erkent, dat 'er op dien dag, meer menſchen dan vogels gevangen zijn. WACHTENDORP zoekt ons te beduiden, dat de Biſchoppen van *Luik* en *Keulen* mede omkwamen; doch anderen, beter onderricht, getuigen, dat zij, door de vlugt, het gevaar ontkomen zijn; 't geen, echter, den Graave van *Leuven*, noch de Voogd van *Gelder* gebeuren mogt. FLORIS behaalde deeze overwinning, op den 13 Junij, in het Jaar 1058. Hoe luiſterrijk deeze zege ook ware, de haat zijner vijanden was daar mede gekoeld, noch hunne macht geknot. Binnen den tijd van drie Jaaren hervatteden zij den ſtrijd tegen hem. Thans werden zij, niet door liſt, maar door de magt van den onverſchrokkenen FLORIS, uit het veld gejaagd. De zege andermaal bevogten hebbende, en door het vervolgen van zijne vijanden gantſch vermoeid, had hij zig, te *Hemert* in de ſchaduwe van 't geboomte te rust geſchikt: gelijk ook de ſoldaaten zig aan een zorgeloozen ſlaap hadden overgegeeven. In dien ſtaat werden zij, door HERMAN, Graaf van *Kuik*, verraſt, en FLORIS, met veele van de zijnen gedood. 'Er zijn 'er, die meenen, dat FLORIS, met 1600 man, het leven liet; doch tevens, dat de *Dortenaars* den Graave van *Kuik* een mannelijken tegenſtand boden, en hem andermaal op de vlugt dreeven. Dit gebeurde op den 18 Junij, van het Jaar 1061. 's Graaven lijk wierd te *Egmond*, bij zijne voorzaten, begraaven. Hij liet na een onmondigen zoon, DIRK DEN V, in wiens

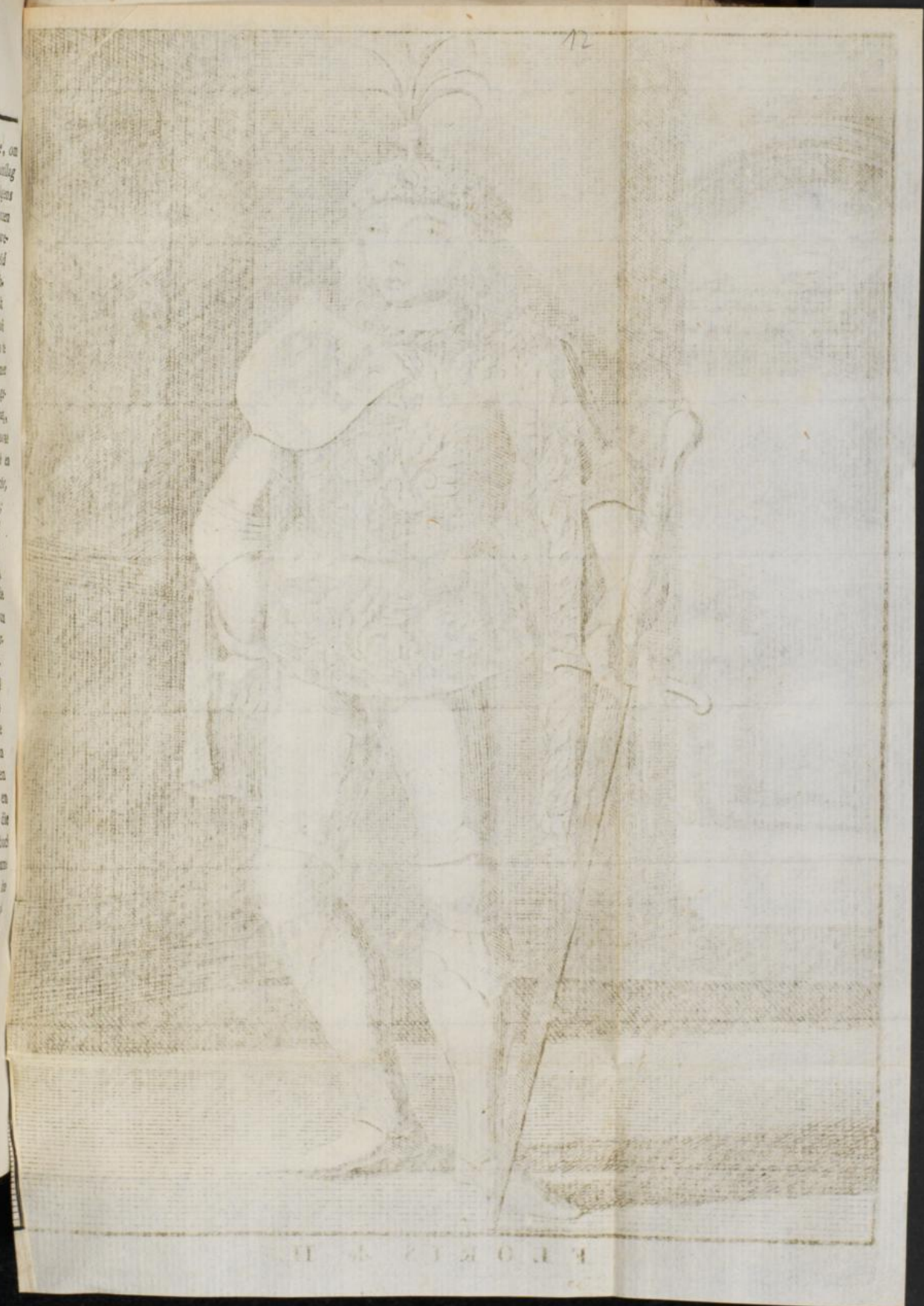

FLORIS de II.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

wiens naam zijne moeder, als voogdesse, de Regeering aanvaardde. LANGENDYK heeft, op het afbeeldzel van deezen Graaf, de volgende regelen gemaakt:

„ *Dit 's Floris, Diederijks zoon, geklonken in het wapen.*
„ *Westfriesland eert den held, tot groot bedrijf geschapen,*
„ *Die Holland tot s Lands Graaf naa 's broeders dood, ontvong;*
„ *Die Zeelands waterleeuw, en 't Keulsche Heir besprong.*
„ *Wat edelmoedig hart moet voor zijn lot niet beeven?*
„ *Hij, door den strijd vermoeid, had zig ter rust begeeven*
„ *In 't schaduw van 't geboomt, daar hem, ô snode daad!*
„ *De laffe Graaf van Kuik, vermoorde door verraad.*"

Zie *O. H. Kronijk*, fol. 259. VOSSIUS, *Jaarboeken*, p. 40, 46, 48, enz. SCHRIVERIUS, *Kronijk*, p. 71-75, en MELIS STOKE; HEDA; BUCHELIUS; LANGENDYK, enz.

FLORIS DE II, van dien naam, was de zoon van Graave DIRK DEN V, en van OTILDA. Hij volgde zijnen vader in het Jaar 1091 of 1092. Sommigen, die GEERTRUI VAN SAXEN, ROBERT DEN VRIES, en GOVERD MET DEN BULT uitsluiten, noemen hem den agtsten der Graaven van *Holland*; doch anderen, welke hun te regt op die lijst een plaats gunnen, houden hem voor den elfden. Deeze FLORIS, het zij hij van eene vreedzaame geaartheid was, of dat zijn zwaar lichaam, waar door hij den bijnaam van DE VETTE droeg, geene vermoeienisfen toeliet, regeerde, geduurende den tijd van eenendertig Jaaren, zijne Landen in vrede, zonder oorlog te voeren. DOUZA en BARLANDUS getuigen, dat hij zwaar van lichaamsgestalte, schoon en ontzachelijk van aangezigt, beleefd, milddadig, en een groot voorstander en weldoener der armen was, en de liefde van alle zijne onderdaanen bezat. Doorgaans hield hij zijn verblijf te *Haarlem*. Zijne hofhouding was prachtiger dan die zijner voorzaten; tot zo verre zelfs, dat de naam daar van naar andere Landen overwaaide. Door eenige Schrijvers, voor

voor 't overige altoos wangunstig op *Holland*, word hij, zo in dit als andere opzigten, gepreezen, en eenparig getuigd, dat onder al dien voorspoed, zijne onderdaanen tot geen de minste buitenspoorigheden uitspatteden. Wij maaken, met voordagt, geen gewag van het verschil, tusschen deezen FLORIS en den *Friesschen Edelman* GALAMA, in 't bosch de *Kriel*, omtrent het regt van de Jagt, ontstaan, als zijnde een vertelzeltje, door den zogenaamden KLAAS KOLYN ter baan gebracht, en geen het minste geloof waardig, zo als, op het Art. GALAMA, blijken zal. Ook spreeken wij niet van zaaken, door laatere Schrijvers, onder zijne Regeering gemeld, als zullende nader blijken, dat die gebeurtenisfen en oorlogen ten tijde van zijnen kleinzoon voorgevallen en gevoerd zijn. J. BEKA noemt hem *Confrater der Utrechtsche Kerk*. 't Was naamelijk, in dien tijd, eene gunst, en zelfs eene betooning van groote devotie, in de broederschappen aangeschreeven te worden; zo dat groote Vorsten, Keizers en Koningen zulks voor een groote eere rekenden.

Zijne Gemalinne was PETRONELLA, zuster van Keizer LOTHARIUS, en dochter van Hertog DIRK VAN SAXEN. Bij deeze won hij DIRK, die hem opvolgde; FLORIS, bijgenaamd DE ZWARTE, Stadhouder van *Kennemerland*; Jonkheer SIMON, en ééne dochter HADEWY, of HEDWIG genaamd, die de vrouw werd van GERRARD VAN NASSAU, ZOON van OTTO, Graave van *Gelder*. FLORIS DE II overleed, volgens de beste tijdrekening, den 6 Maart, van het Jaar 1122. Hij werd begraaven te *Egmond*.

De beste onzer Jaarboekschrijveren, zegt ALKEMADE op MELIS STOKE, spraken met ongemeenen lof van de manmoedigheid, wijsheid en regeerkunde deezer vrouwe, en met verwondering van de groote bedrijven, welke zij, terwijl zij het roer der *Hollandsche* Regeering, wegens haaren onmondigen zoon, den jongen Graaf DIRK, in handen had, uitvoerde. 't Is (zegt hij verder) onbedenklijk, dat de voorouders haar niet mede onder het getal der *Hollandsche Graaven en Gravinnen* gerekend hebben; en dit is de reden, dat SCHRIVERIUS, in zijne geleerde aantekeningen op het *Goudsche Chronijkje*, haar zeer gunstig gedenkt, noemende haar een manmoedige vrouwe,

we; verhaalende voorts dat zij, bij goedvinden der Staaten, na haars mans dood, zelve de heerschappij des Lands, en de voogdij over haare kinderen aannam, een tijd lang loffelijk waarnam, en meer dan vrouw GEERTRUI verdiend had, in den rang der Gravinnen geplaatst te worden.

VELDERNAAR tekent het volgende, wegens FLORIS en zijne Gemalinne, aan.

„ Florens die ander de also ghenoemt Greue Dircks soen
„ was die VIIJ Greue van Hollant ende van Zeelant Heer van
„ Vrieslant XXXIIJ jaer lanck. Hie nam een wijff hiet Pe-
„ tronilla ende was des Keijzers Lotharius suster daer hi bi
„ wan drie sonen ende een dochter die eerste hiet Dirck en-
„ de was Greue na die vader. Die andere soen hiet Florens.
„ Ende die derde soen hiet Sijmeon ende die dochter hiet
„ Hadewijck ende was een schoen Joffer. Dese Greue was
„ gheheten Florens die vette ende was al te schoen van liue
„ vreedsaam van herten, milde van aelmisen te gheuen Ende
„ hi had meer deugden ende recheijden dan enich van sinen
„ voeruaders."

„ In 't Jaer MCXXIIIJ. starff dese edel Vorst Greue Flo-
„ rens op die VI nonas van meert en werd begrauen met
„ grooter uitvaart bij sijn ouders tot Egmont in 't cloester
„ ende Petronilla die Greuinne gaff veel aelmisen voer hoer
„ manff ziel ende si dede veel goets ende veel fundieren en-
„ de tijmineren aen dat cloester van Reijnsborch Ende si
„ starff op die X kalendas van Junius ende wert tot Reijns-
„ borch begrauen in 't cloester."

Wij stappen van hem af, met de regelen, door LANGENDYK op zijne afbeelding gemaakt.

Aanschouw Graaf FLORIS *beeld met eerbied en ontzag,*
Die eenendertig Jaar in vrede 't Land regeerde;
Die Kerktwist en geweld van Hollands bodem keerde,
Ter liefde van 't gemeen, dat hem aan 't herte lag.

Du-

Dus zal zijn naam met die van PETRONELLA *leeven,*
Die Rhijnsburgs Nonne Abtdij Godvruchtig heeft gebouwd.
Wien 't lust den oorlogsheld een lauwerkroon te geeven,
Dit hoofd verdient een kroon van vreede olijf en goud.

Zie de voorgemelde Schrijvers.

FLORIS DE III, de tiende of dertiende Graaf van *Holland* en *Zeeland*, Heer van *Friesland*, was de zoon van DIRK DEN IV, en kleinzoon van FLORIS DEN II. Hij aanvaardde de Regeering in het Jaar 1157. Hij was een zeer hoogmoedig Vorst, en in den aanvang zijner Regeering ongelukkig in 't oorlogen tegen de *Vlamingen*; doch voorspoedig in den *Gelderschen* krijg, welke, door hulp van DIRK, Heer van *Batenburg*, zonder den Bisschop den oorlog te verklaaren, zig door list van de Stad *Utrecht* had meester gemaakt. Van den *Vlaamschen* krijg vinden wij, bij MEIJERUS, dit bericht: In het Jaar dat DIDERIK Graaf van *Vlaanderen*, zich in *Sijrien* bevond, nam de tweespalt met de *Hollanders*, toen vijanden der *Vlamingen* wegens de *Zeeuwsche* Eilanden op nieuws, eenen aanvang. Eenigen houden 'er voor de oorzaak van, dat Graaf FLORIS DE III, zoon van DIRK DEN VI, van Keizer FREDRIK ontvangen hebbende, het voordeel van den tol te *Geervliet*, onder dien dekmantel, den *Vlaamsche* Kooplieden zeer grooten overlast aandeed, hun veel meer, dan zij gewoon waren te geeven, afpersende. FILIPS, Graaf van *Vlaanderen*, na den dood van DIRK VAN DER ELSAS, die in den bloei zijner jeugd, en van een krijgszugtige geaartheid was, wierd daar door zodanig verbitterd, dat hij besloot, de *Hollanders*, te water en te land, te beoorlogen. Hij zond ook, metter daad, eene welvoorziene Vloot tegen hun in Zee, en viel, met de Landmagt, in het Land van *Waas*. Hij verjoeg DIRK VAN BEVEREN, verbrandde het Kasteel van dien naam, en keerde, met een groote menigte gevangenen en een rijken buit, te rug! Voor korten tijd werd'er een bestand gemaakt. Na het eindigen van het zelve, stak Graaf FILIPS, met zijnen broeder GODEVAART, Graaf van *Leuven*, met een

Vloot

FLORIS de III.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

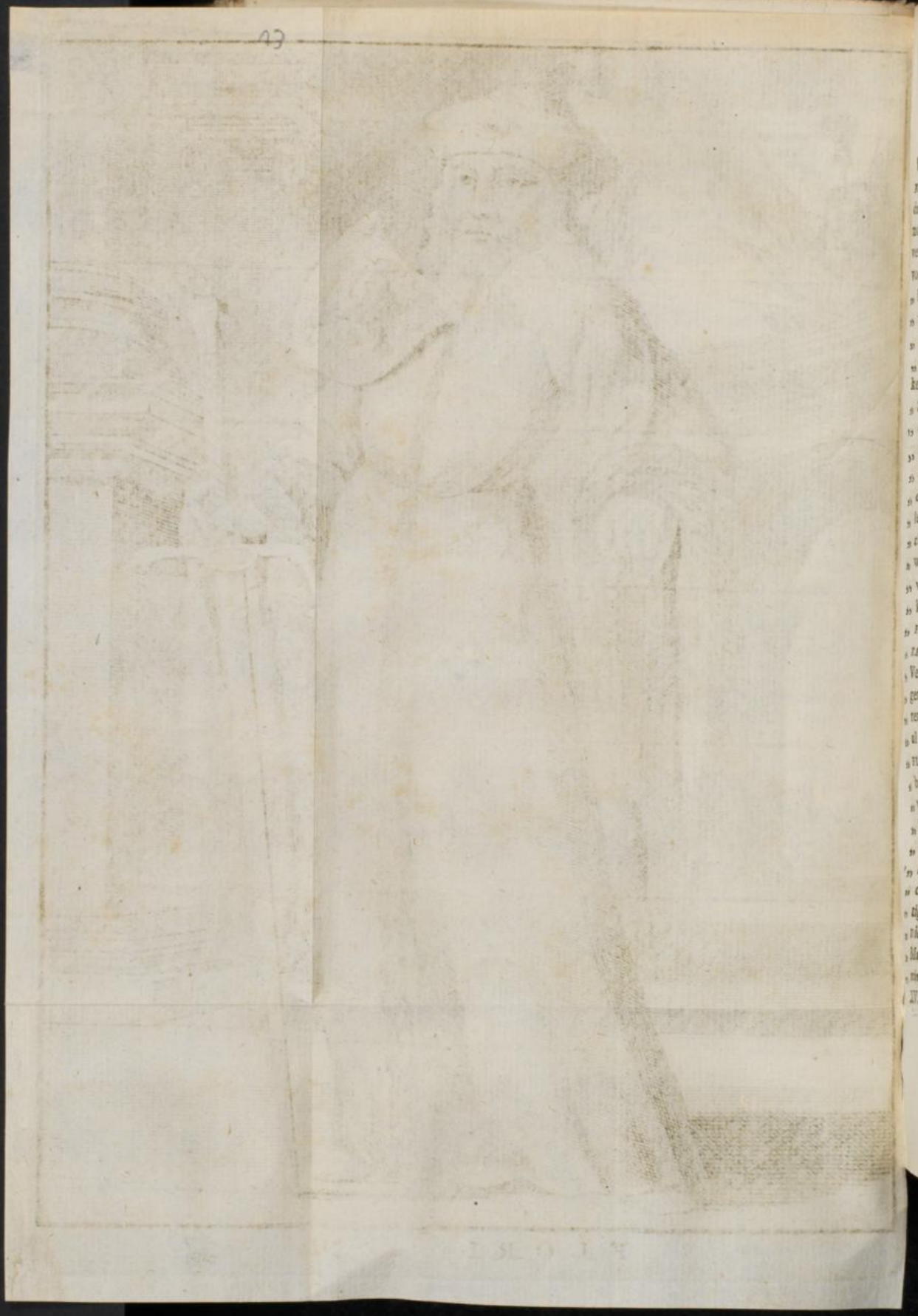

FLO

Voor wel toegeruste Sch
FLORIS, die zo veele Sc
dat hij meester van de Ze
moest zig, zonder slag o
ven. Dus luidt het verha
VOSSIUS spreekt, op het
„ heeft terstond het Eila
„ zo zeer op hoope va
„ dat hij bij weigering,
„ gen." VOSSIUS (gezeg
kenden Schrijver heeft)
„ Schrijver gaarne wil toe
„ dere zijde, dat men d
„ behoeft in twijffel te t
„ dat Graaf FLORIS, door
„ den meer afstam, dan beh
„ lei oorzaak van den oorl
„ cheren, en het verzwaar
„ wel kan zamen gaan. M
„ van beiden, of tot bei
„ kende Schrijver, deeze g
„ FILIPS en FLORIS, ten h
„ ZABETH, erfdochter van R
„ Vermids zij nu ten deele vi
„ genoegd; waar op dan, m
„ ren van den tol zal gevolg
„ al verder voort) met zek
„ FLORIS zig ten oorlog ge
„ baar, houdende voor dwaas
„ vijand gereed was. Het
„ Kasteel van Beveren verbr
„ uitschrijvende, en ruste een
„ Landers, te water en te la
„ dit zijn voornemen viel v
„ tigheid van FLORIS. In het
„ niets ondernomen, vermids
„ Maar in het Jaar 1165 hervat
„ ningen. Graaf FLORIS DE
IV. DEEL.

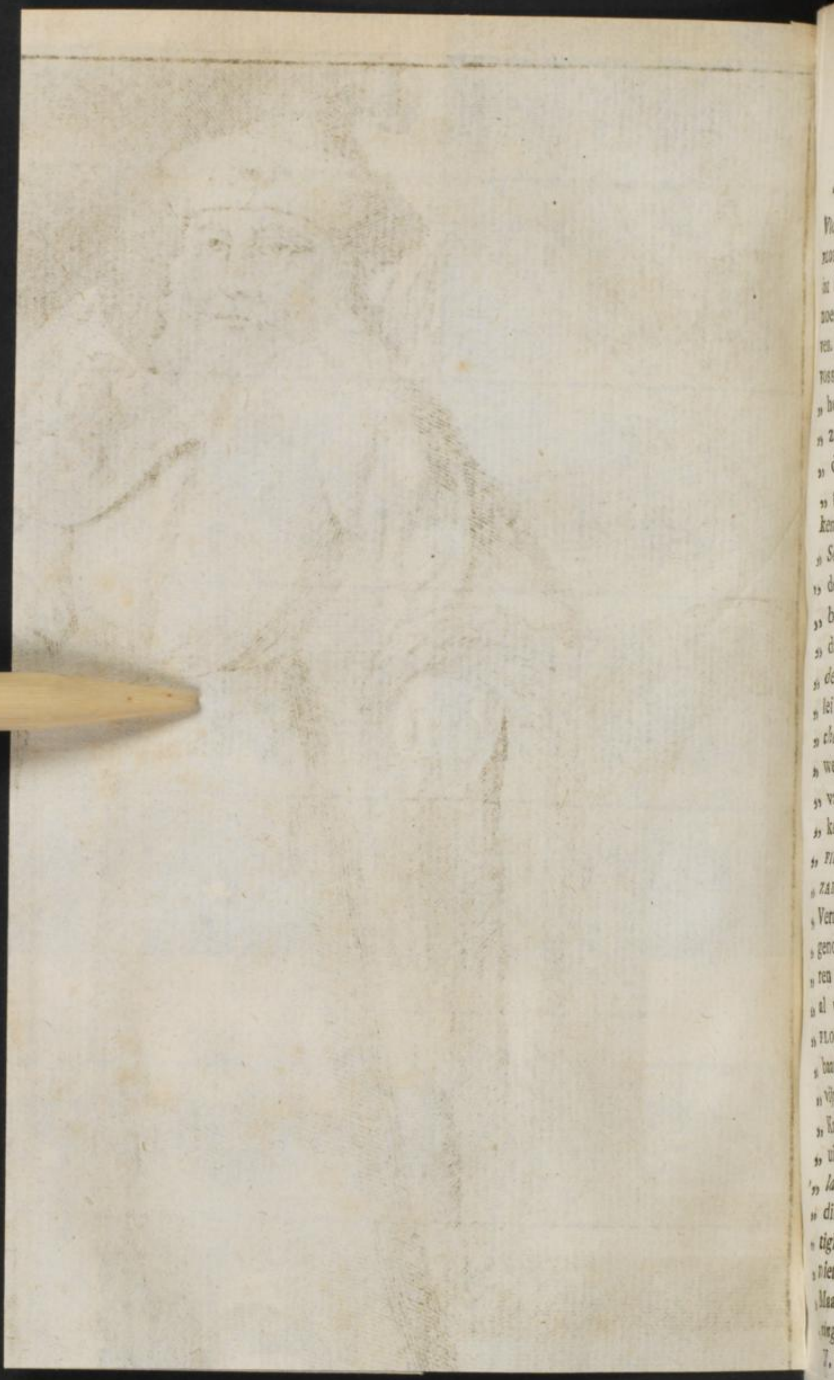

Vloot wel toegeruste Schepen, andermaal in Zee tegen Graaf FLORIS, die zo veele Schepen en volk bij een gebragt had, dat hij meester van de Zee scheen te zullen blijven; doch hij moest zig, zonder slag of stoot, aan de *Vlaamingen* overgeven. Dus luidt het verhaal der *Vlaamsche Jaarboeken*. Doch VOSSIUS spreekt, op het Jaar 1157, 'er aldus van; „ FLORIS „ heeft terstond het Eiland *Walcheren* weer geëischt, niet „ zo zeer op hoope van iets te zullen opdoen, als wel om „ dat hij bij weigering, oorzaak zou hebben, om te oorlo„ gen." VOSSIUS (gezegd hebbende dat hij dit uit een onbekenden Schrijver heeft) vervolgt aldus: „ Gelijk ik deezen „ Schrijver gaarne wil toevallen, zo houde ik ook, aan de an„ dere zijde, dat men de geloofwaardigheid van MEIJER niet „ behoeft in twijffel te trekken; want het kan zeer wel zijn, „ dat Graaf FLORIS, door gramschap, de *Vlaamsche* Kooplie„ den meer afnam, dan behoorde. Dus hebben wij hier tweeër„ lei oorzaak van den oorlog, het wedereisschen van *Wal„ cheren*, en het verzwaaren van den tol; welk een en ander „ wel kan zamen gaan. Maar de oorzaak, die FLORIS tot een „ van beiden, of tot beiden bewogen heeft, stelt die onbe„ kende Schrijver, deeze geweest te zijn; dat beide Graven, „ FILIPS en FLORIS, ten huwelijk verzochten, vrouwe ELI„ ZABETH, erfdochter van RUDOLF, Grave van *Vermandois*. „ Vermids zij nu ten deele viel aan FILIPS, was FLORIS onver„ genoegd; waar op dan, naar allen vermoeden, het verzwa„ ren van den tol zal gevolgd zijn. Als FILIPS (gaat VOSSIUS „ al verder voort) met zekerheid vernam, dat de verstoorde „ FLORIS zig ten oorlog gereed maakte, was hij in de voor„ baat, houdende voor dwaasheid, zo lang te wagten dat zijn „ vijand gereed was. Het Land van *Waas* nam hij in; het „ Kasteel van *Beveren* verbrandde hij; zelfs Heer DIRK daar „ uitdrijvende, en ruste een magtige Vloot toe, om de *Hol„ landers*, te water en te land, vijandelijk te plagen: doch „ dit zijn voorneemen viel vrugteloos uit, door de voorzig„ tigheid van FLORIS. In het daar aan volgende Jaar, werd „ niets ondernomen, vermids andere zaaken hem weerhielden. „ Maar in het Jaar 1165 hervatte hij den oorlog tegen de *Vla„ mingen*. Graaf FLORIS DE III nam 10,000 man aan, en

„ verzogt van zijne bondgenooten, de Graaven van *Gelder* en „ *Kleef*, hem te ondersteunen met 6000 man, die daar toe „ ook gereed waren. Deeze zaamgevoegde magt kwam in het „ Land van *Aalst*; en na aldaar alles te vuur en te zwaard „ verwoest te hebben, belegerde en bestormde zij de sterke „ Schans *Armesteín*. FILIPS VAN VLAANDEREN, de maare „ hier van verstaan hebbende, trok, met zijnen broeder, Graaf „ MATTHEUS VAN BOLOGNIEN en Heer HUGO VAN TORASTEIN „ tot zig. Daarenboven werd hij nog geholpen door den Graaf „ van *Leuven*, en bracht dus een Leger van 47000 uitgelee„ zene manschap te veld: welk getal den Graave van *Gelder* „ en *Kleef* een schrik aanjaagde. Doch FLORIS deed hem den „ moed hervatten, en voerde ze ten strijd aan. De *Gelder„ schen* en *Kleevenaars* namen terstond te vlugt; meer dapper„ heid betoonden de *Hollanders*, boven al Graaf FLORIS. De „ strijd duurde zes uuren, zonder dat de overwinning beslist „ werd. Eindelijk moest de moed voor de dapperheid wijken. „ Veelen der *Hollanders* waren reeds gesneuveld, en nog meer „ togen op de vlugt. FLORIS alleen hield stand, met 6000 „ dappere helden, die hem niet verlaaten wilden, voor dat „ het grootste deel daar van verslagen, en de overigen ge„ wond waren. Zelfs de Graaf moest zig gevangen geven. „ Aan de zijde der *Hollanders* waren 7000 gedood en 1000 „ gevangen. De dappere FLORIS, die niet dan door overmagt „ overwonnen was, werd naar *Brugge* gevoerd, en in het „ Klooster van *St. Donas* als gevangen bewaard. De Aartsbis„ schop van *Keulen*, de Bisschop van *Luik* en meer andere „ voornaame Edelen bewerkten den vrede tusschen FILIPS en „ FLORIS; onder voorwaarde, dat FILIPS, ten eeuwigen dage, „ het Land van *Waas* bezitten, FLORIS *Walcheren* zou te rug „ ontvangen. Hier na keerde FLORIS te rug naar *Holland*. „ Geduurende zijne gevangenis te *Brugge*, waren de *West„ friezen* in *Holland* gevallen, en hadden bijna alles vernield, „ wat hun voorkwam; doch zij werden spoedig te rug gedree„ ven." Dus verre VOSSIUS. Het ontslag van FLORIS was echter niet zo gemakkelijk geschied, als hij vermeld. FLORIS had, te *Brugge*, gevangen gezeten, van de helft van het Jaar 1165, tot den 7 Maart, van het Jaar 1167: en dus geen twee of drie

Jaa-

Jaaren, zo als WAGENAAR zegt, IV Deel, bl. 249. Doch ik bekenne gaarne, dat al wat wij, tot hier toe, van Graaf FLORIS gezegd hebben, duister is; en dus is deeze kleine misslag zeer ligt te verschoonen. Indien het geduld mijner Leezers zulks toelaat, zal ik de gantsche geschiedenis zien te ontknoopen.

MEIJER, in zijne *Vlaamsche Jaarboeken*, gelijk wij gezien hebben, stelt het begin der nederlaage en gevangenisse van Graave FLORIS op het Jaar 1165; hij zegt: *na dat* FILIPS *eene magtige Vloot in Zee gebragt hebbende, hem zo wel wist in te sluiten, dat hij zig zonder slag of stoot overgaf;* en dus zou dan FLORIS op Zee gevangen genoomen zijn. Doch WAGENAAR, die uit MEIJER overnam het geen hem goed dagt, zegt, dat hij te Land gevangen werd, en wel in den *Elsas*, een Graafschap, zo als hij zegt, van den *Vlaamsche* Graaf; wijzende ons naar een *Chron. Flandr.* M. S. bij SCHRIVERIUS, in zijn Graaven, p. 154 aangehaald. Men dient te weten, dat FILIPS en zijn vader DIRK, in *Vlaanderen*, alwaar zulke toenaamen gemeen waren, VAN DER ELSTATEN genaamd wierden: niet om dat zij daar Graaven waren; maar uit hoofde hunner vaderlijke afkomste: want DIRK, vader van DIRK, en schoonvader van FILIPS, was Hertog van *Lotharingen*, en niet van den *Elsas*, schoon mede dus genaamd, om dat hij uit den huize van *Elsaten* gesprooten was. Integendeel werd het Land van de *Elsaten*, ten dien tijd, bezeten door de Hertogen van *Zwaben*. Na dat RUDOLF, Graaf van *Elsaten*, opgeworpen Keizer tegen HENDRIK DEN IV, in het Jaar 1180 gesneuveld was, stelde HENDRIK zijnen schoonzoon, FREDRIK, Baron van *Hohenstauffen*, aan tot Hertog van *Zwaben*, en tevens tot Hertog van *Elsaten*. Deeze overleed in het Jaar 1105. Zijn zoon en opvolger, FREDRIK MET ÉÉN OOG, stierf in het Jaar 1147, en liet zijne Hertogdommen na aan zijnen zoon, sedert Keizer FREDRIK DEN I, die in het Jaar 1190 overleed. Men merke nu aan, voor eerst, dat FLORIS, vallende in het Land van *Elsaten*, of in den *Elsas*, in het Jaar 1165 zou gevallen zijn in het erfgoed van Keizer FREDRIK DEN I, met wien hij nimmer eenig verschil heeft gehad; en ten tweede, dat dit zou geschied zijn in het Jaar, dat FLORIS DE III in hevigen

twist was met GODEVAARD, Bisschop van *Utrecht*, over het bezit van *Oostfriesland* tot de *Lauwers* toe; welken twist de bovengemelde Keizer, in het volgende Jaar, beslisten. Uit al het welk dan klaar moet volgen, dat de *Vlaamsche* Schrijvers, en allen, die hen gevolgd zijn, mis getast hebben, in het verhaalen van dien oorlog, en de gevolgen daar van, in het Jaar 1165. Vraagt men, waar uit dit zou veroorzaakt zijn? Het antwoord is gereed: een der *Vlaamingen*, in laater tijden, een afschrift bekoomen hebbende van een verdrag, dat even zo valsch is als de Historie zelve, is zeker in de gedachten geweest, dat 'er een oorlog moet voorafgegaan zijn, en beschreef dien, zo als hem best dacht; welk opgeraapt verhaal, naderhand, naar ieders zinnelijkheid geplooit is geworden; want niet dan bij trappen heeft dezelve die volledige gedaante gekreegen. OUDERGERST, in zijn Chronijk, stelt den oorlog ter Zee op het Jaar 1157, cap. 76; en cap. 77. den oorlog in de *Elsas*, waar van hij, echter, zegt de oorzaak niet te weeten, op het Jaar 1165: en in deezen oorlog zou FLORIS gevangen, en eerst in het Jaar 1167 ontslagen zijn.

Wie ziet niet, dat de gemelde twist met den Bisschop van *Utrecht*, die zo hoog liep, dat FLORIS zig gereed maakte, om denzelven met de wapenen te beslissen, den *Vlaamschen* krijg, in dat zelfde Jaar, buiten alle mooglijkheid stelt? Men voege hier bij, dat noch MEERHOUT, noch M. STOKE, noch BEKA, noch de *Klerk uit de laage Landen*, noch de *Goudsche* of *Hollandsche Kronijken*, van dien gantschen oorlog en gevangenisse niet een eenig woord gerept hebben. Het verschil bestaat dan niet meer in de wijze van verhaal, het zij van MEIJER of van VOSSIUS, maar in het *neen* en *ja*, in de *logen* of *waarheid*. Het zwijgen van MEERHOUT alleen, die geleefd en geschreeven heeft ten tijde van FLORIS DEN III en DIRK DEN VII, en dus van zo een gewigtig voorval kennis moest gehad hebben, gelijk ook van den *Vlaamschen* oorlog, bewijst genoeg, dat dezelve geen plaats gehad heeft. Te meer nog, daar hij het gevangen neemen van DIRK DEN VII, in *Braband*, niet verzwijgt, maar zelfs bekent dat 's Graaven roekloosheid daar oorzaak van was. Geene reden was 'er dan, waarom hij de

de gevangenis van FLORIS zou verzwegen hebben. Men zegge niet, dat de Chronijk van MEERHOUT verminkt is; want dit vervalt, om dat alle onze Chronijken 'er van zwijgen. Zelfs bewijst hij, het geen wij hier trachten te beweeren, als hij, op het Jaar 1165, verhaalt, dat Keizer FREDRIK *te Utrecht kwam, en den* Graaf en den Bisschop *naar groote vijandelijkheden verzoende.* Het tweede bewijs is, dat de oude *Vlaamsche* Schrijvers 'er even weinig van geweten hebben, als MEERHOUT en STOKE. Doch misschien zal men hier in 't midden brengen het gemelde M. S. bij SCHRIVERIUS aangehaald, 't welk de Heer WAGENAAR, waarschijnlijk, voor geloofbaarder zal gehouden hebben, om dat het een *Manuscript* was. Maar dit doet niets af: want 'er is nog een *Vlaamsch Manuscript* Chronijk voor handen, geschreeven in het Jaar 1515, 't welk genoegzaam twee werken bevat, als een Oude en een Nieuwe Chronijk, van welke het eerste begint met het Jaar 580, en eindigt met het Jaar 1315; het tweede springt weder te rug tot het Jaar 1170, en eindigt met het Jaar 1462. En schoon het eerste 10 Jaaren verder gaat dan M. STOKE, 110 verder dan MEERHOUT, en 150 dan het Jaar 1165, zo word daarin, van den gantschen *Vlaamschen* krijg, geen woord of letter gemeld: daarentegen word, in het bijvoegzel, dezelve omstandig beschreeven; en dus zou het weinig moeite kosten, dit geval uit het bijvoegzel te bevestigen. Dit dient voor mij tot een bewijs, dat dit vertelzel niet oud maar nieuw is, en in de waereld gebracht door hen, die reeds lang na dien tijd geboren zijn. Zij, die gelegenheid hebben, het verzonnen verdrag na te gaan, zullen van dit alles nog nader overtuigd worden.

Laaten wij nu tot de levensschets van Graave FLORIS te rug keeren. In het Jaar 1167 trok hij naar *Schoorl*, om aldaar met zijne Raden te beraamen, hoe den oorlog tegen de *Friezen* best aantevangen. Terwijl hij daar mede bezig was, werd, door eenigen der zijnen, buiten zijnen last, het Dorp *Schaagen* in brand gestooken. Hevig verbitterde dit de *Friezen*, die zig in eene hinderlage begaven, en de wederkeerenden met hunnen roof doodsloegen. Onder deeze bevonden zig zo veele *Hollandsche* Edelen, dat 'er zelden, in een veldslag, meer gesneuveld waren. FLORIS keerde daarop te rug; en indien de

Friezen, van hun behaald voordeel, het regte gebruik hadden weten te maaken, zouden zij het geheele *Hollandsche* Leger van Graaf FLORIS hebben konnen verslaan. Naderhand, echter, bragt hij de *Friezen* te onder, en wel tot aan 't *Flie* In het Jaar 1184 maakte FLORIS zig gereed tot eenen togt naar 't *H. Land*, 't zij uit devotie, of om het graf zijner moeder te bezoeken. Van deezen togt te rug gekoomen, ondersteunde hij zijnen broeder BALDEWYN, Bisschop van *Utrecht*, tegen de *Gelderschen*, welken hij groot nadeel toebragt. Zijn laatsten togt deed hij naar *Palestina*, tegen de *Saracenen*, in de kruisvaart van Keizer FREDRIK, in het Jaar 1189, waar toe zig ook Graaf FILIPS van *Vlaanderen*, en OTTO VAN GELDER hadden aangeboden. Hoewel het begin wat groots scheen te belooven, was nogthans de uitslag allerongelukkigst. De ongelovigen werden in het eerst geslagen; maar het ongeluk, den Keizer overgekomen, die verdronk, veranderde de zaaken. In het Jaar 1190, werd Graaf FLORIS ziek, en overleed, wordende te *Antiochie* begraven, na eene Regeering van 33 Jaaren, volgens M. STOKE; doch volgens VELDENAAR, 27, en naar het bijschrift onder zijne beeltenis 25 Jaaren.

Zijne Gemalin was ADA, zuster van MILCOLUMBUS, Koning van *Schotland*, waar mede hij getrouwd was, in het Jaar 1162. Hij had bij haar verwekt vier zoonen en vier dogters: als DIRK DEN VII; WILLEM; FLORIS en ROBBERT; de naamen zijner vier dogteren, zijn BEATRIX, ELISABETH; ALYT en MARGRETA. DIRK volgde hem in 't Graafschap; FLORIS was Domproost van *Utrecht*; WILLEM Graaf van *Oostervant*, en na den dood van zijnen broeder, Graaf van *Holland*, enz. ROBBERT, Stadhouder van *Kennemerland*. De jongste der dochteren werd de Gemalin van den Graaf van *Kleef*.

MELIS STOKE schijnt slegts twee zoonen gekend te hebben; en onder het afbeeldzel leest men drie, met deeze woorden.

Hij

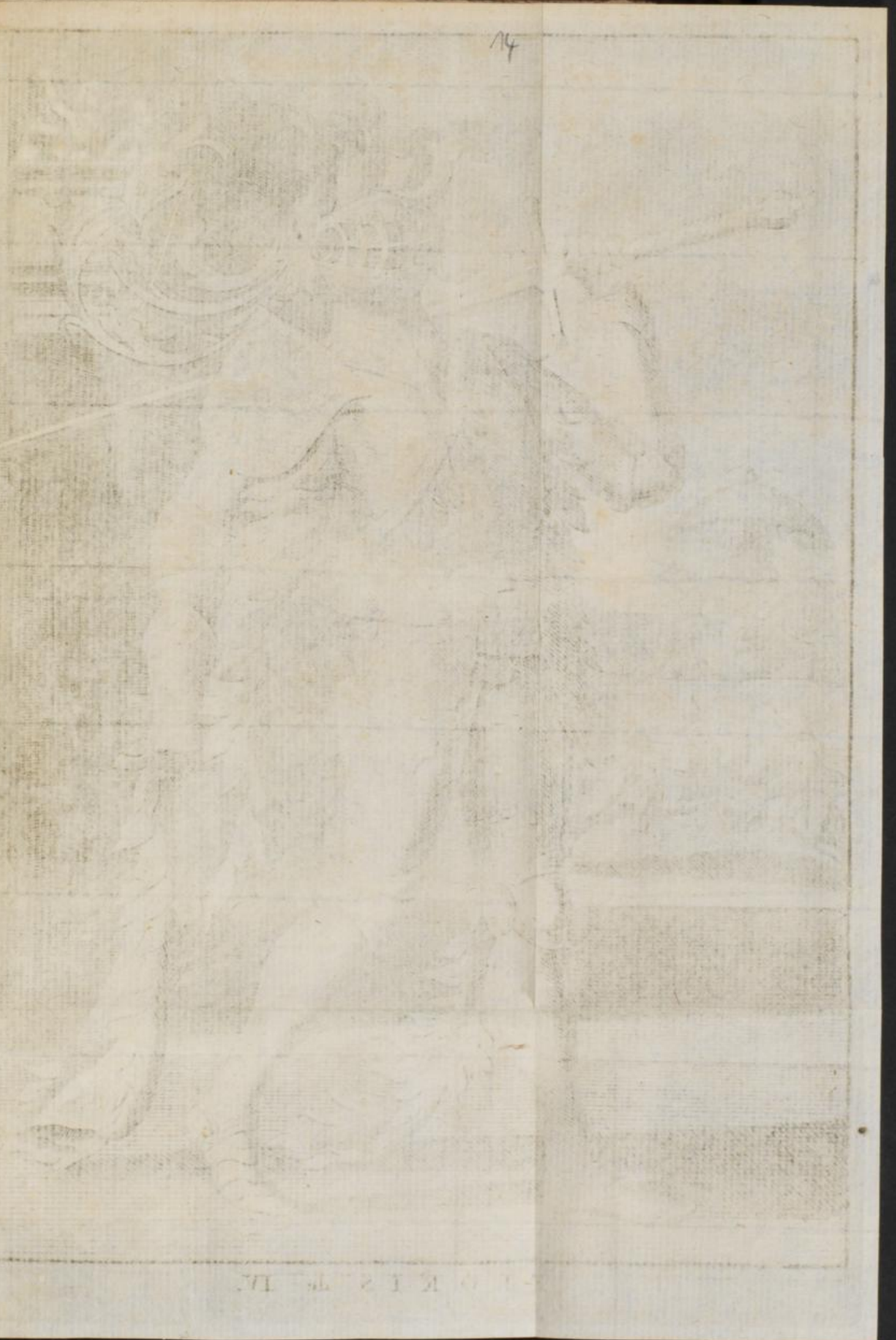

FLORIS de IV.

Floris de derde werd na den vader ghecoren,
Ada's Conijncx dochter van Schotlant was zijne vrouwe,
Van wien hem drie ſonen worden gheboren,
De eerſte hiet Diderijck, de ander Willem (ſo ik ſchouwe)
De derde Floris, enz. enz.

Zie MEIJERUS, VOSSIUS, *Oude Holl. Kron.* M. STOKE, enz.

FLORIS DE IV van dien naam, was de zoon van WILLEM DEN I, en werd Graaf van *Holland*, *Zeeland*, enz. in het Jaar 1223. Hij had den naam van een dapper held, en boven' gemeen moedig in de Tournoiſpeelen te zijn. Zijn eerſte oorlog was tegen den Biſſchop van *Utrecht*, ter hulpe van de *Gelderſchen*. De Graaf van *Gelder* had de Kooplieden, die onder het gebied van den Biſſchop ſtonden, te *Lobeth* aangehouden, bij wijze van wederwraake dat de *Gelderſchen*, die in *Zalland* woonden, door den Biſſchop met ſchattinge matig bezwaard waren, door de amptlieden, aldaar aangeſteld. De *Zallanders* of *Overijſſelſchen* hielden het met de *Gelderſchen*, die mede van oordeel waren, dat hun ongelijk was aangedaan. De Biſſchop, daar door gaande gemaakt, voegde zijne magt bij die van *Munſter*, en van zijnen broeder HERMAN, en maakte zig dus meester van de *Veluwe*. Graaf OTTO VAN GELDER trok hem te gemoet; niet verre van *Arkel* kwam het tot een hoofd treffen, waar in OTTO de nederlaag bekwam, en tevens daar door veele veſtingen verloor. Nogthans herſtelde hij zig, zogt hulpe bij den Hertog van *Limburg*, en begaf zig, kort na den gemelden ſlag, wederom te velde; hij durfde evenwel geen nieuw gevegt wagen, zig voldaan houdende met den Biſſchop in zijnen loop te ſtuiten. Doch toen deeze ſteeds voortging, wendde OTTO zig tot zijnen Neef FLORIS DEN IV; deeze, ter zijner hulpe, zijn volk ingeſcheept hebbende, kwam de *Lek* af, en deed een inval in het *Sticht*. Hij nam het Slot *Gijn* in, en verbrandde 't Slot *Boekhorst*. De *Utrechtſche* Biſſchop ontbood hier op zijnen broeder, den Biſſchop van *Breemen*, en trok tegen FLORIS op. In dit hachlijk tijd-

stip bewerkte de Pausselijke Legaat den vrede, op voorwaarde dat *Zalland* zou blijven aan den Bisschop; voor het regt, welk OTTO daar op meende te hebben, zou aan hem worden afgestaan, het gantsche Land en Slot van *Clistra* en *St. Odelienburg*. Voorts zou de Bisschop aan FLORIS betaalen, voor de gemaakte onkosten, 800 mark. Dit alles viel voor in het Jaar 1223, of kort daar na, onder het bestier van Bisschop OTTO VAN DER LIPPE. Op dien zelfden tijd werd beslist, een geschil tusschen den Bisschop en Graaf FLORIS DEN IV, over het stoppen van den Dam bij *Zwadenburg*, bij eene Akte van deezen inhoud.

„ *Conradus*, door Gods barmhartigheid, Bisschop van „ *Porto*, en Kardinaal van *St. Rufina*, Legaat van den A„ postolischen Stoel, allen Christen menschen zaligheid in „ den Heere. Als 'er disput was tusschen de Bisschop van „ *Utrecht* en de Graaf van *Holland*, over het Graafschap „ *Friesland*, en over de stopping van den Dam bij *Zwaden„ burg*, als ook over de verwisseling van eenige dienaaren „ van den Bisschop en den Graave, welke dingen alle publi„ lijk gedetermineert geweest zijn, tusschen zal: gedachte„ nis: THEODERICUS, Bisschop van *Utrecht*, en WILLEM, „ vader van de Graave voornoemd: zo is 'er in onze tegen„ woordigheid, met haar beider toestemminge en met raad „ van de voornaamste der *Utrechtsche* Kerke en beiderzeits „ Officieren, dusdanig een akkoord getroffen, dat 'er zeven „ sluizen gesteld werden, ter plaatze die men *wendelijk* „ noemt, waar van de Graaf zegt, dat de Bisschop 'er vier „ moet stellen, en de Bisschop daarentegen, dat hij 'er niet „ meer dan drie moet stellen. Hier over is dus beslooten: „ Bij aldien vier mannen van den Graaf, WILLEM VAN TY„ LINGEN, WILLEM VAN EGMOND, HUGO VAN NAALDWYK, en „ JACOB, *Burggraaf van Leiden*, bij ede van een ieder der„ zelve willen verklaaren, dat voor ons en den Aartsbisschop „ van *Keulen*, zal gedacht. te *Duisburg* uitgesprooken is „ geweest dat de Graaf drie sluizen zou moeten stellen, en „ den Bisschop vier, zo zal men zulx onverbreeklijk aan„ neemen en naarkomen. Maar indien de voorsz. vier man„ nen, van des Graaven zijde, zodanigen eed niet willen

„ stel-

„ ſtellen aan vier raden van des Biſchops zijde, die doemaals
„ als deeze zaak te *Duisberg*, voor ons en voor den Aarts-
„ biſchop der gemelde Kerke heeft gediend, preſent waren,
„ te weten, WOUTER, *Proost van St. Pieter*, GOOZEWYN,
„ *Proost van St. Jan*, GYZELBERT VAN AMSTEL, en ARNOUD
„ LOEF, dat dan een derzelver zweeren zal, hoe ze dan ge-
„ termineert is geweest, en zal ten wederzijde onverbreeklijk
„ onderhouden worden. Actum in *Utrecht*, in het Hof van
„ den Biſchop. Prent. den Eerw. Domdeken, WOUTER,
„ *Proost van St. Pieter*. B. Proost..... W. van S. SAL-
„ VATOR. G. VAN S. JAN. A. S. *Marien Deken*. T. C.
„ *Graaf van Goor*, BOUDEWYN, *Graaf van Benthem*, WIL-
„ LEM VAN BRONCHORST, HENDRIK VAN DEN BERGE, FRE-
„ DRIK VAN REDEN, GERARD VAN ROCHEM, ALARD VAN
„ BURGH, DIRK VAN VALKENBURG, ALFER VAN YSSELMONDE,
„ GYSELBERT VAN AMSTELLE, GERRIT VAN DOLRE, ARNOUD
„ VAN LOEF, DIDERIK VAN WASSENAAR, en FILIPS zijnen
„ broeder; OTTO SPYSDRAGER, van *Zeeland*, DIRK VAN
„ RAAPHORST, BOUDEWYN VAN RODENBURG, en GYSBERT DE
„ SWARTE, in het Jaar 1225, den 7 Februarij."

FLORIS, dus met den Biſchop verzoend zijnde, verleende hem zijnen bijſtand, tegen RUDOLPH, Kaſtelein van *Koeverden*. Maar dewijl de Biſchop, in deezen tijd, zeer ongelukkig omkwam, wist Graaf FLORIS te bewerken, dat zijn Neef WILLEBRAND, Biſchop van *Paderborn*, in het Jaar 1226, in plaats van den geſneuvelden, gekooren werd. In het Jaar 1233 was FLORIS DE IV mede tegenwoordig in den togt tegen de *Stadingers*. Men wil dat de *Hollanders* 300 Schepen aanvoerden tegen die ongelukkigen, die van ketterij beſchuldigd waren, en meest allen door het zwaard werden omgebragt. Deeze *Stadingers*, of *Stedingers*, woonden niet verre van *Hamburg*, aan de westzijde van de *Wezer*, Landwaarts in. Eerst hadden zij moeten oorlogen met die van *Breemen*, welks Biſchop, in het Jaar 1230, tegen hen optrok, met een groot Heirleger. Reeds in den eerſten aanval werd zijn broeder HERMAN VAN DER LIP verſlagen; 't welk zulk een verbaasdheid onder de *Bremers* veroorzaakte, dat zij niet meer durfden aanvallen; doch teffens zodanige verbitte-

ring bij den Bisschop uitwerkte, dat hij, uit wraak, hun bij den Paus aanklaagde, en als afschuwelijke ketters voordroeg. FLORIS, van dien togt, bij welken weinig eer was ingelegd, te rug gekeerd, leefde niet lang daar na. Zijne gewoonte was, zig te laaten vinden bij alle Tournoispeelen, in vreemde Landen, in welke hij doorgaans den prijs behaalde. Volgens de algemeene verhaalen, die, echter, vrij bedenkelijk zijn, had de Gravin VAN CLERMONT, eene jonge schoone vrouw, gehuwd, gelijk men wil, aan den ouden Graave VAN CLERMONT, van zijne bekwaamheid en lof zo veel hooren spreeken, dat zij, ter voldoeninge van haare begeerte, om hem te mogen zien, haaren man zo lang bad, om een Tournoispel te doen afkondigen, als zig verzekerd houdende, dat Graaf FLORIS van *Holland* niet zou nalaaten aldaar te verschijnen, dat hij 'er, eindelijk, in bewilligde, en de Stad *Corbie* tot de plaats bepaalde. Graaf FLORIS zuimde niet zich aldaar te laaten vinden, verzeld van Graave DIRK VAN KLEEF. Hij werd, door de *Duitsche* Ridders, tot hoofd verkooren, en de Heer VAN NIELLE tot dat der *Franschen*. FLORIS, om zijnen roem te bewaaren, wierp verscheiden Ridders in 't zand. De Graaf VAN CLERMONT, hoe wel oud van Jaaren, wapende zig daar op, nam de *Fransche* Ridders aan zijne zijde, omringde, met den Heer NIELLE, FLORIS en de zijnen, en sloeg hem trouwlooslijk dood, op den 14 Augustus, van het Jaar 1234 of 1235. Graaf DIRK VAN KLEEF schoot hier op met de *Duitsche* Ridders toe, om den dood van zijnen Neef te wreeken, bragt den Graaf VAN CLERMONT om 't leven, en verjoeg den Heer NIELLE. De Graaf VAN CLERMONT, wil men, zou FLORIS enkel uit jalouzij hebben omgebragt, om dat hem, door zijne Gemalin, te veel lof wierd toegezwaaid. BARLANDUS zegt 'er dit van: „ FLORIS tot den *Tournoi* gekomen, klom de jonge Gravin tot boven in haar huis, op dat zij van de hoog„ te hem des te beter zou konnen beschouwen; zij zig onbon„ dig in zijnen lof uitlaatende, begon haar man te begrijpen, „ dat hem een minnaar van haar voor 't oog gebragt was; des„ halve nam hij heimelijk eenige gewapende bij zig, ging hei„ melijk naar de strijdplaats, en vermoorde den onschuldigen „ Graaf, die geen kwaad vermoede. Zijn lijk werd te *Rhijns*-

„ *burg*

15

GRAAF FLORIS DE IV^DE IN EEN STEEK-SPEL TE KORBIE VERMOORD A^o 1234.

GRAAF FLORIS DE [illegible]RMOORD A: J234.

„ *burg* gebracht, en door de *Duitsche* Ridders treffelijk be-
„ graven."

Zie daar een verhaal, het welk alle voorkomen van geloofwaardigheid heeft. Wij twijffelen niet, of FLORIS is in een Tournoispel omgekomen; doch de plaats en de omstandigheden stemmen in alles, behalven met de waarheid, overeen; het behoort dus onder die verhaalen, welke men fabelen noemt. Om dit ons zeggen te bewijzen, zullen wij drie zaaken in aanmerking neemen: 1. het Jaar; 2. de plaats; 3. den persoon van den Graaf VAN CLERMONT. WAGENAAR verschilt met veele oude Chronijken; hij stelt, in plaats van den 14 Augustus, den 18 of 19 Julij, en wel bepaaldelijk nog geen maand na de overwinning van de *Stadingers*. De hoofden der togtgenooten, die tegen hem waren opgetrokken, waren, de Hertog van *Braband* en Graaf FLORIS. ALBERTUS VAN STADEN, toen te *Breemen* woonende, was de naaste getuige van de nederlaag der *Stadingers*, en noemt den dag den 26 Junij; welken dag wij voor den waaren mogen houden, alzo het op eenige dagen vroeger of laater niet aankomt. Gemelde A. VAN STADEN zegt, op het Jaar 1234, van den 24 Junij sprekende: *Hier bleef Graaf* HENDRIK *van Oldenburg, en met hem negen andere pelgrims: maar de Graaf van Holland weer thuis gekomen, is in een Steekspel bij* NOVIMAGIUM *dood gebleeven.* Het gebeurde, derhalven, niet terstond na zijne wederkomst, maar, onbepaaldelijk, na dat hij naar huis gekeerd was. Veel waarschijnlijker is het dan, dat dit ongeluk eenigen tijd daar na zal gebeurd zijn. JOH. VAN LEIDEN stelt het op het Jaar 1235; en in dat Jaar moet het ook gebeurd zijn; want den 8 Januarij, in het Jaar 1236 weet men met zekerheid, dat FLORIS niet meer in wezen was. Vreemd is het, echter, dat de *Fransche* Schrijvers, die van zo veele Tournoispelen gewagen, van dit te *Corbie* niets schijnen geweten te hebben.

Wat aangaat de plaats; bovengemelde ALBERTUS VAN STADEN zegt NOVIMAGIUM, doch meld niets van eenen Graaf VAN CLERMONT; dus men hier zo wel kan denken aan *Nijmeegen*, als aan *Noijon*, 't welk, in 't Latijn, ook *Novidunum* hiet, om thans te zwijgen van veele andere Steden, bij

den

den naam van *Noviomagum* bekend. Doch van waar MELISSTOKE en anderen *Corbie* gehaald hebben, is een raadzel. WAGENAAR verſtaat 'er, bij A. VAN STADEN, *Noijon* door; en, echter, verkiest hij mede *Corbie*, om dat de meeſten van dat gevoelen zijn. Maar waarom heeft men niet gedacht aan *Clermont*, daar men zegt den onderſtelden ouden Graaf Heer van geweest te zijn? Maar was die Heer te *Corbie* of te *Noijon?* beide Steden, gelegen in de daad in *Picardijen*, maar buiten het Graafſchap *Clermont*, 't welk geheel beſlooten was in het Landſchap *Beauvais*, en daarom genoemd werd *Clermont en Beauvaiſis*, ter onderſcheiding van *Clermont en Auvergne*. De *Keulſche* Chronijk brengt ons nog verder van huis: want daar in leezen wij: *als he* (FLORENS IV) *regeert hadde die Graeffchaff vurſz XII Jaer, wart he erſlagen in* CRABATEN *van den Greven van* CLAREMONTE *in* THIJROFNIO *XIIIſ. Kal. Augusti*; moetende daar in, door *Crabaten*, verſtaan worden *Croatien*. Doch JAN VAN LEIDEN ſtelt mede *Corbie*. In de Oude Rijmen, door BOXHORN aangehaald, leest men insgelijks, dat met de waarheid niet overeenſtemt. En dus blijft *Corbie* onzeker. Doch laaten wij zien, of de perſoon van den Graaf VAN CLERMONT ons uit den droom kan helpen.

Eerst zou men konnen vraagen: had hij geen naam? en dan is het antwoord, neen: want hij was niet aanwezig. Het Geſlacht der voorige Graaven VAN CLERMONT, reeds uitgeſtorven zijnde, in het Jaar 1218, door het overlijden van TETBALDUS, of TIEBAUT, vereenigde FILIPS AUGUSTUS, Koning van *Frankrijk*, dat Graafſchap met de *Franſche* kroon, en gaf het vervolgens aan zijnen jongſten zoon FILIPS; die, in het Jaar 1233, in den ouderdom van niet meer dan 33 Jaaren, ſtervende, naliet een éénige dogter, nog jong, en die, in het Jaar 1236, in den echt trad, en tot haaren dood Gravinne VAN CLERMONT geweest is. Zij, geene kinderen nalaatende, ſchonk LODEWYK DE IX het Graafſchap aan zijnen zoon ROBBERT, Stamvader van 't huis van *Bourbon*. Met zekerheid blijkt hier uit, dat FILIPS, Graaf van *Clermont*, overleden is, oud 33 Jaaren, in het Jaar 1223, en dat FLORIS nog leefde in het Jaar 1234, toen 'er geen Graaf van *Clermont* meer was, maar

ſlegts

FLORIS DE Vde
Graaf van Holland.

S DE Vre
n Holland.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

FLORIS de V.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

slegts eene jonge Gravin. En dus ziet men dan de fabelagtigheid deezer vertellinge.

FLORIS stierf dan, onzeker waar, in den bloei zijner Jaaren, na een Regeering van 12 Jaaren. Zijne Gemalin was MACHTELD, dochter van Hertog HENDRIK VAN BRABAND, bij welke hij verwekte: WILLEM DEN II, Roomsch Koning; FLORIS en ADELHEID, Gravinne van *Henegouwen*, en MARGRETA, Gravinne van *Hennenberg*.

LANGENDYK was, met anderen, in den waan, dat FLORIS te *Corbie*, uit minnenijd, door den Graaf van *Corbie*, wierd omgebragt. Dit blijkt uit de regels, door dien Dichter onder 's Graaven afbeelding gesteld.

„ *Is dit Graaf* FLORIS *beeld die Utrecht had besprongen*
„ *Maar edelmoedig Stad en Bisschop heeft gespaard?*
„ *Die 't heir der Stadingers, van ketterij vermaard,*
„ *Ten dienst der Geestelijkheid met wapens heeft gedwongen?*
„ *Is dit de Ridder in 't Tournoispel neérgeveld,*
„ *Wijl Klermonds schoone vrouw hem liefde scheen te draagen,*
„ *Was't om zijn heldendeugd, dan moet ik de oudheid vraagen,*
„ *Waarom bedekt de helm het aanschijn van den held?*

Zie de Schrijvers, bij FLORIS DEN I gemeld.

FLORIS DE V, van dien naam, onder de Graven van *Holland* en *Zeeland*, zoon van Koning WILLEM DEN II, en van ELIZABETH VAN BRUNSWYK bereikte pas den ouderdom van vijf of zes maanden, toen zijn vader, in den togt tegen de *Westfriezen*, in het Jaar 1256, ongelukkig omkwam. De oom van deezen jongen Graave was Stadhouder van *Zeeland*, en regeerde, volgens het getuigenis van M. STOKE, zeerloflijk, *staande de hand aan al het goede, doende dat een Landheer doen moet.* Met GUIDO, Graave van *Vlaanderen*, maakte hij een einde aan den oorlog, en beloofde hem zijne dochter ter vrouwe, hoewel ze naderhand trouwde met den Hertog van *Braband.* Anderen zeggen dat hij zelf ZWARTE MARGRIET, Gravinne van *Vlaanderen*, eenigen tijd op den tuil hield, door de belofte van met haar in het

het huwelijk te zullen treden. De Stadhouder, zegt STOKE, die hem ook voogd van den jongen FLORIS noemt, verzuimde nooit een *Steekspel*. In zodanig spel werd hij, in het Jaar 1258, te *Antwerpen*, derwijze gekwest, dat hij, den 26 Maart van dat Jaar, binnen die Stad overleed, en te *Middelburg* begraaven werd.

De gemeene *Hollandsche Kronijk* schrijft, dat na het overlijden van deezen FLORIS, Hertog HENDRIK *van Braband*, als oudoom van den jongen Graave, de voogdij aanvaardde, en eenigen tijd waarnam; maar dat zijne Hovelingen het zo grof maakten, dat HENDRIK het Land moest ruimen; dat de *Hollanders* vervolgens het oog lieten vallen op OTTO VAN NASSOU, Graaf van *Gelder*, zoon van eene oudmoei van FLORIS; doch dat die van *Zeeland* ADA, zuster van WILLEM DEN II, weduwe van AVENNES, bleeven aankleeven, en alleen als voogdesse wilden erkennen. M. STOKE maakt van de voogdij van den *Brabander* geen het minste gewag. Ook is het zeker, dat de voogdij, door ADA of ADELHEID, reeds aanvaard was, eer men den Graaf VAN GELDER daar toe verzogt. 'Er word ook getuigd, dat zij ongemeene zorge droeg voor haaren voedsterling; doch dat de Heeren van den Lande het zig tot schande rekenden, door een vrouw geregeerd te worden: waar uit men moet besluiten, dat de *Hollandsche* Heeren ten Hove niet veel te zeggen hadden; luisterende vrouw ADELHEID alleenlijk naar den raad van de *Henegouwers* en *Zeeuwen*. Hier uit ontstonden zwaare onlusten en openbaare vijandelijkheden, die haar noodzaakten, met FLORIS, *Holland* te verlaaten, en de wijk naar *Zeeland* te neemen. OTTO VAN GELDER kwam in persoon te *Dordrecht*, en deed aldaar openlijk afkondigen, dat hij de voogdijschap aanvaard had; 't welk van de Ingezetenen werd goedgekeurd. Vervolgens maakte OTTO zig gereed om ALEID te vervolgen. De strijd, die daar op volgde, in *Zuid-Beveland*, en die ten voordeele van OTTO uitviel, was oorzaak, dat OTTO, door geweld, voogd van *Holland* bleef. In de gemeene *Kronijk van Holland* word gewag gemaakt, van eenen opstand onder de *Kennemers*, die, zo als wij, op het Art. GYSBERT VAN AMSTEL, gemeld hebben, een inval in het *Sticht* deeden, en aldaar bijna alles verwoesten. Voor de re-

den

den hier van word doorgaans gehouden, een haat tegen de Edelen; doch ik mag hier vrijelijk bijvoegen, dat de *Kennemers* (*Westfriezen*,) meer genegen voor VROUW ALEID, dan voor OTTO, en haatende de magt van het huis van *Nassau*, welk toen ook de *Utrechtsche* Kerk regeerde, dezelve poogden te vernietigen. De Kronijk spreekt van dit oproer op het Jaar 1268; BEKA voegt 'er bij, dat het gebeurde, kort na dat JAN VAN NASSAU Bisschop geworden was; 's Jaars te vooren had deeze den zetel beklommen. Zo dat, door den vertaaler van BEKA, dit oploop verkeerdelijk gesteld is op het Jaar 1274. Vreemd is het ondertusschen, dat MELIS STOKE, die toen leefde, 'er niets van meld.

FLORIS DE V, in het Jaar 1272, den ouderdom van zestien Jaaren bereikt hebbende, aanvaardde de Regeering. In de maand Augustus van dat Jaar bragt hij een groot Leger op de been, met oogmerk om den dood van zijnen vader WILLEM op de *Westfriezen* te wreeken. Maar zijne *Hollanders* werden, bij de *Vrooner Geest*, geslagen; meer dan 500 bleeven 'er op het slagveld, en daar onder veele Ridders. Het Leger, zo goed als mooglijk was, trok naar *Heilo*, alwaar het, in een tweede gevegt, de overhand behield, en de *Friezen* meer dan 800 man verlooren. FLORIS bouwde daar na een sterk Kasteel bij *Wijdenes*, in *Westfriesland*. In het Jaar 1282 trok hij, andermaal, met een groote heirkracht, tegen de *Friezen* te velde, en sloeg hun tweemaalen, eerst bij *Schellingwoude*, daar na bij *Hoogwoude*. Een der gevangene *Friezen*, een man van hooge Jaaren, om zijn leven te redden en zijne vrijheid te bekoomen, openbaarde aan FLORIS de plaats, op welke, volgens zijn voorgeeven, Koning WILLEM begraaven was. Ten minste FLORIS hield de beenderen, die van onder de haarstede, in een boerevertrek, gehaald waren, voor die van zijnen vader, deed ze naar *Middelburg* voeren, en afdaar, in de Abdij, onder een Koninglijke *Tombe* begraaven. Hij zelfs was daar over zo wel voldaan, dat hij, op dat pas, van verdere vervolging tegen de *Westfriezen* afzag. Doch toen hij, in het Jaar 1285, zag, dat zij de hoofden weder opstaken, bediende hij zig van de elende, waar onder het volk zugtte, door zwaare overstroomingen en dijkbreuken, en zond zijnen

Neef,

Neef, DIRK VAN BREDERODE, een vermaard Krijgsman, met een aanzienlijke Vloot, derwaarts, die veele voornaame Ingezetenen gijzelde en gevangen nam; hier door wierd die Landstreek, zonder slag of stoot, tot onderwerping gebragt. FLORIS, na dat het Land van het overtollig water ontlast was, deed nog verscheiden andere Kasteelen bouwen, om hen in ontzag te houden, onder anderen te *Medenblik*, *Enigenburg*, *Middenburg*, *Nieuwburg*, *Vroon* en *Nieuwdoorn*. Uit *Westfriesland* toog hij naar *Friesland*. De burgers van *Staveren* kwamen hem te gemoet, en deeden hem den eed, waar bij zij hem voor hunnen Landsheer erkenden; waar voor zij door hem beschonken werden met verscheidene voorregten, die daar na, in het Jaar 1292, te *Albrechtsberg*, bevestigd werden. Niet lang genoot FLORIS de rust, die hij daar door bewerkt had. GUIDO VAN DAMPIERE, Graaf van *Vlaanderen*, deed een inval in *Zeeland*, om *Walcheren* te overmeesteren. FLORIS maakte zig hier op gereed om zijne bezittingen te verdedigen: doch de vrede werd, door bemiddeling van JAN, Hertog van *Brabant*, getroffen tusschen FLORIS en GUIDO, op voorwaarde dat FLORIS zou trouwen met 's Graaven dochter, gelijk geschiedde. Naderhand ondersteunde hij, met zijne magt, Bisschop JAN VAN SYRIK, tegen GYSBERT VAN AMSTEL en HERMAN VAN WOERDEN, die, zo als men meent, door aanhefling van WOLFERD, Heer van *Borsselen*, om het behoud van de Slooten *Vreesland* en *Montfoort*, de wapenen opgevat en den Bisschop geslagen hadden. FLORIS zond CONSTYN VAN RENESSE, met de *Zeeuwen*, herwaarts; nabij *Loenen* ontmoetten deeze de *Hollanders*; waar op een bloedig gevegt volgde, waar in veele dappere mannen omkwamen. AMSTEL werd gevangen en naar *Zeeland* gevoerd in 's Graaven gevangenis; WOERDEN ontkwam het met de vlugt: na een beleg van ruim een Jaar, gaf zig het Slot *Vreeland* over. De vrede vervolgens getroffen zijnde, werden beide Kasteelen aan den Bisschop te rug gegeeven. AMSTEL en WOERDEN moesten borgen stellen, tegen het *Sticht* of *Holland* voortaan nimmer de wapenen te zullen voeren, op verbeurte van alle hunne goederen. Voor de oorlogskosten werd de Graaf van hen voor Heer erkend, en hem hul-

de

de gezwooren. FLORIS was edelmoedig genoeg om niet alleen allen haat afteleggen, maar benoemde zelfs, tegen alle regelen van voorzigtigheid, AMSTEL, WOERDEN en BORSSELEN, zijne doodvijanden, tot zijne geheime Raden, en bewees hen meer voorregt dan zij verdienden.

FLORIS was een der dertien pretendenten, die, in het Jaar 1292, na den dood van ALEXANDER, Koning van *Schotland*, naar die kroon dongen. MELIS STOKE spreekt 'er van, als of niemant behalven hem tot den *Schotschen* troon geregtigd was, zeggende, IV Boek, vs. 795.

Want Schotland was hem an verstorven.

Anderen ontzeggen hem daar toe allen regt. Maar laaten wij zien, of 'er niet een middelweg, tusschen deeze beide uiterſten, te vinden zij. Onder de gezegde dertien mededingers waren 'er negen, minder geregtigd dan hij; en onder deeze zes, welke hun regt afleidden van Koninklijke kinderen, in onegt geteeld. De zevende was ROBBERT PINKENY, wiens overgrootmoeder geweest was, een jonger zuster van ADA, oud-overgrootmoeder van FLORIS. De agtſte was, JAN CUMIN, wiens meer-bet-oud-overgrootvader wel eer Koning van *Schotland* geweest was, en die dus mede behoorde tot het oude Geslacht. De negende was ERIK, Koning van *Noorwegen*. En wat recht had deeze? dit; hij was getrouwd geweest met MARGRIET, dochter van ALEXANDER DEN III, Koning van *Schotland*, bij welke hij gewonnen had éene dochter, MARGRIET, in het Jaar 1291 overleden; dus zou het vreemd geweest zijn, dat een vader een Koningrijk zou erven van zijne dochter. De overigen ziet men op dit Tafeltje.

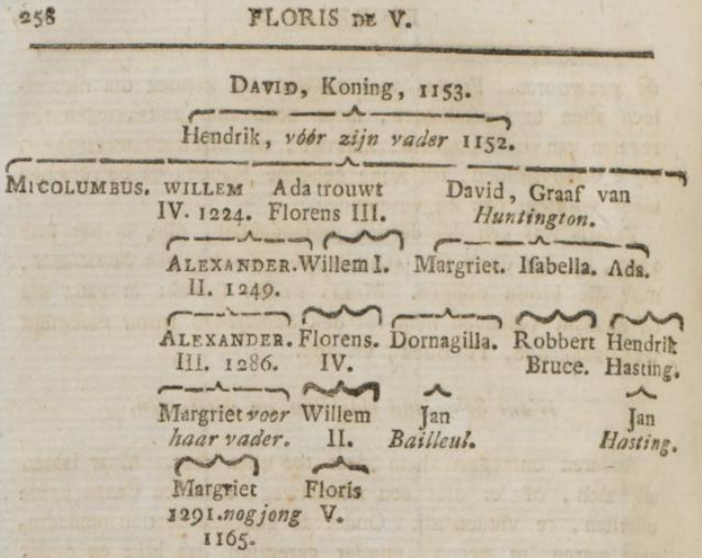

WAGENAAR, in zijne *Vaderl. Hist.* III. Deel, bl. 56, ontzegt FLORIS de kroon, om dat, zegt hij, de andere aan Koning ALEXANDER DEN III nader bestonden. Doch uit het Tafeltje ziet men, dat de laatst overledene was de jonge Koningin MARGRIET. Maar hier komt het niet op aan. Ondertusschen is dit nader bestaan, sedert veele eeuwen, geweest een bron van oorlogen en processen. Men zou dan nog in twijfel kunnen trekken, wie deezer mededingeren Koning had moeten weezen. Als men vraagt, wie den laatst overledenen nader bestond, is het klaar, dat JAN BAILLEUL het moest winnen van FLORIS; maar dan was 'er weder verschil, tusschen JAN BAILLEUL en ROBBERT BRUCE: te meer, daar de laatstgenoemde *een graad* nader was dan de eerste, en *twee graaden* nader dan FLORIS. Maar dit is hier de vraag nog niet, maar wel, *wie naast gerechtigd was tot de kroon*? Om dit te bepaalen, moet men geen *graaden*, maar *staaken* tellen. De vier mededingers waren allen wettige afstammelingen van HENDRIK, oudsten zoon van DAVID: drie derzelven leidden hun regt af van eenen zoon, DAVID, Graaf van *Huntington*; de vierde van eene dochter, ADA: en deeze vierde

was

was FLORIS DE V; welke, derhalven, als verbeeldende den laatsten staak, allereerst moest uitvallen, in de onderstelling, gelijk regt is, dat broeders gaan voor zusters, en broeders kinderen voor zusters kinderen, als het op een kroon of andere ondeelbaare bezittingen aankomt. Onder de drie anderen is het klaar, dat BAILLEUL het zelfde regt had boven BRUCE en HASTING, als zijn grootmoeder, in haar leven, gehad had boven haare jonger zusters ISABELLA en ADA, verbeeldende den eersten en oudsten staak; en daarom, indien regt plaats had, de naaste erfgenaam van de kroon was, en zonder tegenspraak Koning had moeten worden; zo als hij ook geworden is; hoe wel door een middel, welk hem, eeuwen daar na, door laatere Koningen van *Schotland*, tot schande geduid is. Hij en BRUCE waren de voornaamste mededingers. Zij verscheenen eerst, en bleeven laatst op het Toneel. Om hun geschil te beslissen, verkooren zij elk veertig persoonen tot rechters, bij welke Koning EDUARD nog vierentwintig *Engelschen* voegde; en dus te zamen 104: volks genoeg, om eene klaare zaak duister te maaken. Koning EDUARD vertoonde uiterlijk den schijn van rechtlievenheid; doch in zijn Kabinet beraamde hij, met eenige weinigen, de middelen, om *Schotland* aan *Engeland* onderwerplijk te maaken. Zie hier hoe dit beslooken werd. EDUARD bood eerst BRUCE de kroon aan, mids hij erkennen zou, leenman en onderdaan van de Koningin van *Engeland* te zijn. Maar als deeze daar op grootmoedig antwoordde, *dat hij niet zo heerschzugtig was, om der aloude vrijheid daarom te kort te doen*, was het met hem gedaan. Dezelfde aanbieding werd daar op aan BAILLEUL gedaan; en dewijl deeze graager was naar een kroon, dan naar een goeden naam, verkreeg hij door onrecht, 't geen hem van rechtswege toebehoorde.

Laaten wij nu nog onderzoeken, en eene vergelijking maaken tusschen het recht van BRUCE en van FLORIS, en waar op deeze hunnen eisch gegrond hebben. Merkelijk had, mijns oordeels, FLORIS hier omtrent bij BRUCE voor uit. De laatste had volstrekt geen recht, om dat hij de zoon was van een jonger zuster. Waarschijnlijk zal hij, in den beginne, zig beroepen hebben op de gemelde naderheid, gerekend volgens de

graaden, met betrekking tot de laatst overledene Koningin MARGRIET. Met veel meer schijn kon onze Graaf FLORIS zig verzetten tegen BAILLEUL, en voorwenden dat ADA, van welke hij zijne geboorte afleidde, ouder geweest was dan haar broeder DAVID. Want, toen ADA trouwde met FLORIS DEN III, was haar oudste broeder, Koning MILCOLUMBUS, slegts 22 Jaaren oud; zo dat DAVID de jongste was. Deeze twijfeling moest te zwaarder weegen, daar het recht van opvolging, in *Schotland*, toen nog niet geregeld was.

FLORIS dan werd, door de uitspraak des Konings, zijn eisch ontzegd. De *Hollandsche* Schrijvers zijn hier deerlijk in de war; sommige spreeken, als of FLORIS zijn recht van aanspraak aan BAILLEUL zou verkogt hebben; doch de *Engelschen* maaken daar van geen het minste gewag: en indien dit gebeurd ware, zou 'er geen uitspraak of vonnis des Konings nodig geweest zijn.

FLORIS trad daar na, met EDUARD, in een verbond tegen *Frankrijk*. Door zijne bemiddeling werd insgelijks een verbond geslooten, tusschen EDUARD en Keizer ADOLF, binnen *Dordrecht*. EDUARD zond de onderstandgelden, aan den Keizer en anderen, in het verbond begreepen toegezegd, aan Graave FLORIS. De brenger dier gelden was JAN BUTTECOURT. In den bijgaanden brief, verzogt EDUARD deeze penningen te bewaaren op een veilige plaats, om ze naderhand te doen uittellen, aan die geenen, aan wien ze behoorden. Uit dien zelfden brief blijkt, dat 'er, ten overstaan van FLORIS, niet alleen een verbond gemaakt was met den Keizer, maar ook met anderen; welke anderen, buiten twijffel, waren de Graaven van *Gelder*, *Cleeve* en *Gulik*, die zig, benevens den Keizer, verbonden hadden, aan EDUARD tegen FILIPS bijstand te verleenen. EDUARD noemt FLORIS, in het hoofd van dien brief, *zijnen liefsten vriend*, *den Graaf van Holland*; hij was gedagtekend den 12 November, in het Jaar 1294. Een der vrugten van dat verbond, tusschen EDUARD en FLORIS, was, buiten twijffel, het gebod, aan dien zelfden JAN VAN BUTTECOURT, 's Konings Gouverneur of kustbewaarder te *Yarmouth*, gegeeven den 28 September, in het Jaar 1295, om de *Hollanders*, *Zeeuwen* en *Friezen* op de kust vrij

vrij en onverhinderd te laaten visschen: met last aan den *Bailjuw* van *Yarmouth*, dit gebod, eens of tweemaal ter week, te laaten afleezen. In dien brief werd, als een reden van deeze vergunning, vermeld, dat de *Hollanders* in vriendschap stonden met den Koning; en op het einde, dat de vrijheid zoude stand grijpen, *tot op St. Maarten aanstaande*. Ook gebood EDUARD, volgens de *Hollandsche Chronijk*, geen wolle te verstapelen, dan binnen *Dordrecht*. Dit duurde, zegt de Rijmkronijk, *eenige stond*, maar *niet lange*; *want het waren*, leest men verder, *Engelsche voorregten en beloften*. Kort daar na werd de *wolstapel* verplaatst naar *Mechelen*; de reden daar van word gezegd deeze te zijn, dat 'er onvoorziens een stilstand van wapenen, tusschen *Frankrijk* en *Engeland*, getroffen was: of, zo als 'er eigenlijk staat,

't Oorlog was gevredet toe,
Tusschen die Koningen, men weet niet hoe.

Wegens de *wolstapel*, vind men geene brieven in de *Acta* van RYMER; maar wel een brief van den 15 Januarij, van het Jaar 1296, dus slegts vier maanden na de vergunning om te vissschen; Koning EDUARD verzoekt aldaar aan den Keizer om de tedere Jaaren van zijnen zoon JAN, Graave van *Holland* en *Zeeland*, en Heere van *Friesland* (dien EDUARD zijnen zoon noemde, om het huwelijk met 's Konings dochter), en om den gevaarlijken staat, waar in het gantsche Graafschap stond te vervallen, te willen gedoogen, dat JAN het Graafschap, 't welk zijn vader gehouden had, en de Graaf (JAN) nu zelf van zijne Koninklijke Majesteit houden moest, mogt doen verheffen door gemagtigden, in plaats van zulks in persoon te doen. Indien de dagtekening van dien brief egt is, zou men moeten besluiten, of dat FLORIS, die eerst 't Jaar daar aan volgende vermoord s, om zijn gemaakt verbond met *Frankrijk*, op aandrijven van EDUARD, door den Keizer is vervallen verklaard van zijn Graafschap; of dat die brief is afgezonden, op het valsch vermoeden van 's Graaven dood. Doch, 't geen dien zelfden brief nog duisterder maakt, is, een open brief van EDUARD van slegts vijftien dagen te vooren, te we-

ten van den 1 Januarij, van dat zelfde Jaar, waarin de Koning den Bisschop van *Eli*, zijnen oom den Graaf VAN PEMBROKE, en zijnen Thesaurier WOUTER VAN LANGETON, lastigt en magt geeft, om met FLORIS, Graave van *Holland*, het verbond te vernieuwen; als mede om den Graaf, wegens zeker getal troepen, welke FLORIS, bij een gezegelden brief, aan den Koning beloofd had, persoonelijk in den eed te neemen, en, aangaande het leveren van dezelve, een zekeren tijd met den Graave te bepaalen. Men zou derhalven mogen denken, dat de dagtekening van den 15 Januarij, van het Jaar 1296 is veranderd, en een Jaar vroeger zal moeten zijn. Dan, hoe dat ook zij; uit een laateren brief van EDUARD aan den Keizer, waar in FLORIS beschuldigd word van ondankbaarheid en ontrouw, zonder evenwel de daaden uittedrukken, blijkt klaar, dat 'er groote onmin tusschen den Koning en den Graaf plaats had: ja, dat FLORIS zelfs moet gedreigd hebben, zijnen zoon JAN te zullen onterven, of op eenige andere wijze van 't Graafschap verstieeken. Ten minsten verzoekt EDUARD bij den brief, bij aldien het gebeurde, dat FLORIS zijn Graafschap, bij huwelijk, of op eenige andere wijze, aan iemand zou willen overdraagen, zulks te willen verhoeden, op dat de zoon schadeloos mogt gehouden worden. Want ik hoop, voegt hij 'er bij, dat het Graafschap veiliger of beter zal wezen onder den zoon, dan onder den vader.

Uit alle deeze omstandigheden blijkt duidelijk, dat het voorneemen der geenen, die FLORIS vermoordden, niet alleen geweest is om hem naar *Engeland* te voeren, maar ook om JAN in het bezit van het Graafschap te stellen.

Indien het waar zij, dat FLORIS de bedreiging heeft gedaan om JAN te onterven, kan dit, zo wel als het aangaan van het verbond met *Frankrijk*, een tweede reden van zijnen dood geweest zijn. FLORIS, weet men, had, in het Jaar 1295, eene reize naar *Frankrijk* gedaan, en in tegenwoordigheid van verscheide Edelen, het verbond tot stand gebragt. De *Rijmchronijk* zegt, dat FLORIS, door FILIPS, zig liet beweegen, hem te zweeren; doch de Schrijver voegt 'er bij, *dat hij het uit nood deed, hoe wel hij 'er naderhand om dood bleef.* VOSSIUS beschuldigt FLORIS, ingewikkeld, ten onregte, als hij

zegt:

zegt: „ *Men zegt*, dat FLORIS, zonder weten van de Staa„ten heeft gehandeld om *Holland* te brengen onder *Frank*„ *rijk*, doch onder beding, dat hij nog zijne nazaaten, niet „ zouden gehouden zijn, voor 't Parlement te recht te ſtaan." Maar VOSSIUS zegt niet, waar hij die bijzonderheid, die men nergens anders vind, geleezen heeft. Hadde FLORIS dien toeleg gehad, of werklijk zulks bedreeven, de Staaten zouden recht gehad hebben, hem van 't Graaffchap te ontzetten. De *Rijmchronijk*, wel is waar, zegt, dat hij den Koning van *Frankrijk* zwoor; dan men weet, dat het de gewoonte van dien tijd was, beloften van bijſtand tegen vijanden met eeden te bevestigen. FLORIS had ook diergelijken eed aan EDUARD gezwooren. FLORIS ſchijnt geen vooruitzigt gehad te hebben op eenige hulpe van *Engeland* tegen de *Vlamingen*, die, zo wel als FLORIS, met EDUARD tegen *Frankrijk* in verbond waren. Uit de *Acta* VAN RYMER, op het Jaar 1295, blijkt dat de *Engelſche* Koning de geſchillen, tuſſchen GUIDO VAN VLAANDEREN en FLORIS, in der minne zogt te beſlisſen; ten welken einde hij zijne gezanten herwaards zond. Doch het blijkt ook, dat EDUARD, in die bemiddeling, de zaak van GUIDO, wiens hulpe hij tegen *Frankrijk* niet kon ontbeeren, meer voorſtond dan die van FLORIS.

Een verbond met *Frankrijk* was voor FLORIS, om de *Brabanders* en *Vlamingen* in ontzag te houden, veel voordeeliger dan met *Engeland*. Hoe het zij, vooraf merken wij aan, dat men het FLORIS als eene ſchending van het recht heeft toegeſchreeven, om een oorzaak voor het beraamd ontwerp te vinden; en dat zijn dood bijna de eenige vrugt van dat ongelukkig verbond geweest is.

Men vind den inhoud daar van geheel in MIERIS, *Charterboek*, I. Deel, bl. 563, en bij verkorting in de *Vaderlandſche Hiſtorie*, III. Deel, bl. 61, enz. Doch in dat uittrekzel zijn merkelijke misſlagen. Daar in word gezegd, dat FLORIS als Leenman van het *Duitſche* Rijk, *tegen den Koning van Duitſchland geheel geene vijandſchap pleegen mogt; waarom hij 'er zig ook niet toe verbinden wilde.* Voor eerst zijn deeze woorden: *Leenman des Duitſchen Rijks*, eene vermeerdering, die in een uittrekzel geen plaats behoorde te hebben,

en vooral hier niet, daar uit het verbond zelve blijken zal, dat FLORIS *geen Leenman van het Duitsche Rijk was.* De Schrijver van dat uittrekzel had zeker het oog op deeze woorden van het verbond §. 3. *Item il eſt accordé que nous* SOMMES TENUS DE FAIRE GUERRES, *a ſa requeſte, a ſes ennemis alliés* au Roij d'Angleterre, *& ſpecialement à ceux qui ont recu de deniers contre le dict* Roij de France, EXCEPTÉ LE ROY D'ALLEMANGE: dat is; „ voorts is overeengekoomen, „ dat wij, daar toe verzogt, *gehouden zijn den oorlog te voe-* „ *ren*, tegen alle zijne (FILIPS) vijanden, Bondgenooten des „ Konings van *Engeland*, en inzonderheid tegen de zulken, „ die geld genooten hadden (van EDUARD) tegen den Koning „ van *Frankrijk*, *uitgezondert den Koning van Duitschland.*" Keizer ADOLF was een van die geenen, die geld trokken van *Engeland.* Deeze zoude FILIPS, des vermaand zijnde, beoorlogen, alleen uitgezonderd ADOLF. Maar zo het gebeurde, dat ADOLF FILIPS beoorloogde of aanviel, dan zou FLORIS FILIPS te hulpe komen, zo wel tegen ADOLF, als tegen anderen. Maar dewijl de Traktaaten moeten verklaard worden, volgens de eigen kracht en betekenis der woorden, zal ik wederom het oorſpronkelijke met de vertaaling, uit §. 2. hier ter nederſtellen. *Si le dict Roij de France aſſailloit le Roijaume d'Allemange, en ce cas* tant ſeulement *nous* POURRIONS *aijder le Roij d'Allemange & deffendre ſon Roijaume, & ſi le Roij d'Allemange voulloit aſſaillir le Roij ou le Roijaume de France en ce cas nous* SOMMES TENUS *comme homme du dict Roij a deffendre lui & ſon Roijaume a ſes gages*, d. i.: „ Indien de „ Koning van *Frankrijk* het *Duitſche* Rijk aantastten, in dat „ geval alleen, zou FLORIS den Koning van *Duitschland* mo- „ gen helpen: maar zo die den Koning van *Frankrijk*, of „ deszelfs Rijk wilde aantasten, in dat geval zou FLORIS ge- „ houden zijn, als Leenman des *Franſchen* Konings, hem en „ zijn Rijk te verdedigen, op deszelfs kosten." Hier uit blijkt wel de eerbied van FLORIS voor het Rijk en deszelfs opperhooft, maar ook teffens zijne onafhanklijkheid. De tegenſtelling, van *mogen* en *moeten* of *gehouden* zijn, is hier beſlisſende, en heeft geene verdere verklaaring nodig. Voeg

hier

hier bij, dat FLORIS, §. 4. uitdrukkelijk zegt: „ Wij zullen „ van nu af aan niet vermogen eenige gewapende *Duitschers* in „ ons Land te ontvangen, noch het zij gewapend of ongewa„ pend, door ons Land laaten trekken, of uit onze havens „ laaten varen, naar *Engeland*, of naar eenig ander Land van „ 's Konings vijanden, enz."

Het bovengemelde Leenmanschap van *Frankrijk* schijnt alleen uitgedagt te zijn, om FLORIS in staat te stellen, zonder krenking van zijnen eerbied voor den Koning van *Duitschland*, FILIPS tegen ADOLF te kunnen helpen, als het geval zoude daar zijn. Maar dit ware immers hoogst belachlijk, indien FLORIS waarlijk een Leenman van 't *Duitsche* Rijk geweest ware?

De dagtekening, onder den brief of het verdrag, is gesteld: *Lundij apres* THEOPHANIE: „ na den 6 Januarij, van het Jaar 1295. Eenigen hebben daar voor genomen, den 10 Januarij, van het Jaar 1295; anderen den 9 Januarij, van het Jaar 1296. In den brief zelven spreeken geen andere dan *Hollanders*, die het Jaar met den 1 Januarij aanvingen; en dus zou het dan zijn den 10 Januarij, van het Jaar 1295. Maar dit is niet mooglijk. De jongste nederlaag der *Vlamingen*, in *Zeeland*, is voorgevallen, op *Simon en Judas Avond*, den 27 October, van het Jaar 1295; en sedert is FLORIS naar *Frankrijk* vertrokken, alwaar hij dit verdrag aanging: want MELIS STOKE zegt:

Recht cortelike hier na
Voor de Graave als ik versta
Toten Coninc te Parijs, enz.

Dit wil dan zeggen, terstond na den slag. Dus heeft hij den winter van het Jaar 1295 te *Parijs* doorgebragt; en op den 9 Januarij, in het Jaar 1296 sloot of tekende hij het berugte verdrag. Of dit den 10 of 9 van die maand geschied zij, dit zij hier van genoeg. Ook is het, zo als reeds gezegd is, bekend, dat de zamenspanning, om FLORIS te vangen, in *Engeland* gesmeed, en aldaar vertrouwd was aan Heere JAN VAN KUIK, die kort te vooren derwaards gezonden was, om eenige zaaken, *Hol-*

land betreffende, te verrigten. Deeze Heer JAN VAN KUIK was, volgens zijnen eigen eed, gedaan den 31 Maart, in het Jaar 1290, zo wel als zijn zoon HENDRIK, een Leenman van Graave FLORIS, welken hij toen *onzen lieven Heer* noemde, en maakte zig dus schuldig aan verfoeilijken *meineed*; hebbende hij zelve, te *Bergen op den Zoom*, in de vergadering der vloekverwanten, gezwooren, dat hij hun zou doen hebben den bijstand des Hertogs van *Braband*, des Graaven van *Vlaanderen*, en des Konings van *Engeland*. Ook verzekerde hij hun, dat JAN dit nooit op hun verhaalen zou. Waar uit ten klaarsten blijkt, wat staat hij op het woord van Koning EDUARD maakte.

De voornaamsten, aan welke KUIK dien gevloekten aanslag betrouwde, waren GERARD VAN VELZEN, HERMAN VAN WOERDEN en GYSBERT VAN AMSTEL; bij welke naderhand kwamen: JAN VAN HEUSDEN, JAN VAN TEILINGEN, JAN VAN RENESSE, WOLPHERT VAN BORSSELEN, en meer anderen. Zelfs hadden 'er eenigen in *Holland* kennis van; zo dat het bijna voor niemand der grooten een geheim was, dan alleen voor FLORIS. Jan VAN RENESSE openbaarde het zelve aan zes zijner knaapen; en, echter, bleef de zaak verhoolen. De zaamgezwoorenen verzonnen eenen nieuwen twist, en nodigden FLORIS te *Utrecht* te komen, om dien te beslisfen. Hij verscheen aldaar, en deed, zo als men ligt vermoed, eene uitspraak naar ieders genoegen. Het geld, dat de een aan den anderen moest uitkeeren, betaalde hij, edelmoedig, uit zijne eigen beurs, en onthaalde hun allen ter maaltijd; zijne trouwloosste verraders, AMSTEL en WOERDEN, zaten aan zijne zijde. Het gantsche Hof, zegt MELIS, was vrolijk, om dat het *een hooge*, dat is, heilige avond was; te weten, de dag voor *St. Jan*, op welken, in dien tijd, veele vreugde bedreeven werd. Na den maaltijd begaf zich de Graaf een weinig ter rust. Inmiddels reeden alle de verraders naar buiten, uitgenomen AMSTEL, die den Graaf wekte, onder voorwendzel dat het schoon weder was om op de vogeljacht te gaan, het gewoon vermaak van FLORIS. De al te ligt vertrouwende Graaf, (maar wie denkt op schelmstukken, die 'er zelf niet van zwanger gaat?) beval wijn te brengen, en zeide tot AMSTEL: *Eer wij uit-*

uitrijden, moet gij nog eerst St. Geerteminne beſcheid doen. Bekend is het, dat men, eeuwen agter een, ter eere van ST. GEERTRUID, zo wel in *Duitschland* als in *Holland*, plagt te drinken. Ook was dit een dronk van vriendſchap. Als zodanig eischte FLORIS, uit den ſlaap ontwaakende, tot verfriſsching, een glas wijn, dronk, waarſchijnlijk, een matigen teug, en bracht ze AMSTEL toe, die het ſchielijk uitdronk, brandende van begeerte om den Graaf in handen zijner medgezellen te leveren. Vervolgens reed de Graaf, met een klein gevolg, naar buiten, bij zig hebbende zijnen Neef, den jongen Graaf van *Henegouwen*, die naderhand Stadhouder van *Holland* wierd, en Heer GERRARD VAN VOORN, ſchoonzoon van WOLFERD VAN BORSSELEN, tegen wien hij zig, ten opzigte van Graaf JAN, manlijk verzette. HERMAN VAN WOERDEN was de eerſte, die dit rampzalig toneel opende; 's Graaven paard bij den toom grijpende, zeide hij: *Uwe hooge ſprongen zijn gedaan, Heer! gij zijt onze gevangene.* FLORIS, ziende dat het ernst was, ſchoon hij het eerst voor ſpel hield, greep naar zijn zwaard; VELZEN deed het insgelijks, dreigende den Graave, zo hij zig niet ſtil hield, den kop te zullen klooven. Een der dienaaren van den jongen Graave van *Henegouwen* ſtelde zig te weer, om FLORIS bijſtand te bieden; maar hij werd op het oogenblik vermoord. De jonge Graaf en de Heer VAN VOORNE ontſnapten hunne handen, tot verwondering van ieder, dat de zamenzweerders daar op niet verdagt geweest waren. Terſtond bragten deeze de tijding te *Utrecht*. De verraders, FLORIS gebonden hebbende, voerden hem naar het *Muider Slot*. ARKEL bragt de twee ontvlugten op zijn Slot in veiligheid, en van daar naar *Dordrecht*. FILIPS VAN WASSENAAR, verſtaan hebbende dat de Graaf gevangen was, brak het Graaflijk Zegel aan ſtukken, op dat 'er geen misbruik van gemaakt zoude worden. De maare, als een blixem, door het gantſche Land vliegende, bragt het volk alomme op de been, om den Graaf te ontzetten. Die van *Haarlem* en *Amſteldam* begaven zig, met vaartuigen, naar het *Muider Slot*; doch de geweldenaars van den Graave deeden hem een brief ſchrijven, waar in hij verklaarde, zig wel te bevinden,

en

en beval hen, naar huis te keeren. Ligt vermoedde men dat dit schrijven hem was afgedwongen; dus werden de verraders genoodzaakt met den Graaf zig elders te begeeven. Zij zetten hem te paard, bonden, met een koord, zijne voeten onder den buik van het paard, en een handschoe voor den mond, om het schreeuwen te beletten. Aldus verhaalt het MELIS STOKE, welke zegt, dit te hebben van ooggetuigen. Niet verre van *Naarden* ontmoetten zij eenig volk in het koorn; VELZEN reed voor uit, en vraagde, *wat zij zogten?* Het antwoord was: *den Graaf.* Toen zwenkte VELZEN zijn paard, en meende met zijn zwaard FLORIS te dooden; doch deeze den slag ontwijkende, zocht, met zijn paard, over eene sloot te springen, maar viel 'er midden in. VELZEN toen van het paard gesprongen, maakte den Graaf af met vijf wonden, volgens anderen met tweeëntwintig. Dus was FLORIS vermoord, eer die van *Naarden* ter zijner redding konden toeschieten. Inmiddels was VELZENS paard hem ontlopen; doch hij redde zig, zo wel als alle de anderen, met de vlugt, bedienende zig van het paard van eenen zijner dienaaren. Die van *Naarden* greepen VELZENS dienaar, dien zij deeden rabraaken. Ook haalden zij het Lijk des vermoorden Graafs uit het water. Het werd van daar naar *Alkmaar* gevoerd, aldaar gebalzemd, en vervolgens te *Rhijnsburg* ter aarde besteld, na dat alvorens zijne ingewanden, in de gemelde Stad, begraaven waren.

Zonderling is het, dat men bij de Schrijvers van een zaak als deeze, en eenen sterfdag zo naauwkeurig verhaald, nog zo veel verschil vindt. *'s Woensdags daar na*, dat is, zegt ALKEMADE, den 28 Junij, van het Jaar 1296, waarop de Graaf den geest gaf. VOSSIUS zegt, volgens de regte uitdrukking van zijnen vertaaler, den 26 Junij; BEKA en andere, den 27 Junij; het *Goudsche Chronijkje*, heeft dat de Graaf verslagen is op *St. Pieter en Paulus avond*, dat is, den 28 Junij; doch in de *Reformatie van* J. LE LONG word klaar beweezen, dat het geschied is op den 28 der meergemelde maand Junij. In de beschrijving van *Alkmaar*, door S. VAN EIKELENBERG, is ingevoegd een andere en laatere afbeelding van dien zelfden kist, welken BOOMKAMP naar het leven getekend heeft, met het in-

ingevulde opschrift; doch den dag bepaalende, niet gelijk LE LONG, op den 28, maar op den 27 Junij. De redenen van LE LONG zijn deeze: „ Want, (zegt hij), volgens het verhaal van M. STOKE, L. VAN VELTHEM, de *Goudsche Chronijk*, enz. werd hij op *St. Jans avond* in den zomer, dat is den 23 Junij gevangen, en vijf dagen daar na op *St. Pieter* en *Paulus avond* vermoord, zijnde den 28 Junij. Zo dat J. GYSBRANDS VAN LEIDEN deezen moord op den 27, en ook BEKA, een dag te vroeg stellen, vermids die Feestdag altijd op den 29 komt." Hier op gaat hij dus voort. Noch meer ben ik verwondert, dat in het *Batavia Sacra* gezegt werd: *van deezen Graaf* FLORIS *staat het volgende aangetekend, in het doodboek van St. Pieters Kerk te Utrecht, op den* 28 *Maij, in het Jaar* 1296, *is gedood den Doorluchtigen Graaf;* dan dit kan niet anders zijn, dan een fout van den Schrijver of drukker. Het bewijst dan LE LONG's gezegde, dat FLORIS den 23 gevangen, en 5 dagen daar na, dat is den 28, op *St. Pieter* en *Paulus avond*, vermoord is. Doch hier heeft hij STOKE niet wel ingezien: want deeze zegt, niet den vijfden dag daar na, maar bepaaldelijk regt op den vijfden dag van zijn gevangenis, en dus bepaaldelijk den 27. Want, hij werd gevangen den 23, zijnde in dat Jaar *zaturdag*, en dus *woensdag*, den 27, de vijfde dag. Dit word nader bevestigd uit den brief van LOEF VAN KLEEF, Heer van *Arkel*, aan den Koning van *Engeland*, te vinden in MIERIS *Charterboek;* daar in word de laatste dag van FLORIS leven genoemd *quarta feriarum*, dat is *woensdag*, zijnde den 27. En behoeft men wel te twijffelen, dat LOEF VAN KLEEF, die, in naam der Edelen en vasfallen van *Holland*, den Koning den gepleegden moord bekend maakte, den netten dag geweeten heeft?

FLORIS DE VIJFDE was rijzig en groot van persoon; van een schoone en deftige gestalte; welspreekend, aangenaam en vriendelijk van taal; dapper en kundig in zaaken van oorlog; een groot beminnaar van de vogeljacht, en gantsch niet afkeerig van de vrouwen. Ten opzigte van de Landzaaten was hij een groot voorstander van regt en geregtigheid, en tevens een vijand van alle onderdrukking, waar in de Edelen van

van dien tijd zig zeer te buiten gingen; verbeeldende zij zig, dat de wetten alleen gemaakt waren voor den gemeenen man. Dan, hoe fchoon deeze deugden in hem uitblonken, zij werden bezwalkt, door een dartel en wellustig leven. Men weet, uit zekere berichten, dat hij in onegt geteeld heeft eenen zoon, DIRK genaamd, bij KATHARINA VAN TEILINGEN, dochter van Heer WILLEM VAN TEILINGEN, en GERARDA of GEERTRUI VAN WOERDEN, dochter van HERMAN VAN WOERDEN, eene zeer fchoone vrouw. Zij was eerst de vrouw van ALBERT VAN VOORN, en daar na van WOLFERT VAN BORSSELEN, met wien zij te *Delft* werd omgebragt. Behalven deeze had hij nog een bastaard zoon, WITTE VAN HAAMSTEDE genaamd; een man, die zig naderhand zeer vermaard heeft gemaakt. Doch, onder alle zijne matreſſen, werd meest van hem bemind, ISABELLA, dochter van JAN DEN VII, Heer van *Heusden*, welke hij, tegen den wil van haaren vader, op zijn Lusthuis de *Vogelzang*, buiten *Haarlem*, als zijne bijzit hield. Deeze, zegt men, wilde FLORIS aan GERARD VAN VELZEN, met geweld ten huwelijk opdringen; doch dat die volſtandig weigerde, als een Edelman, 's Graaven hoer te trouwen. Hier uit zou naderhand ontſtaan zou, dat FLORIS de huisvrouw van VELZEN, na hem buitenslands gezonden te hebben, uit wraak daar over, op haar Slot *Kronenburg*, zoude verkracht hebben. Doch deeze gebeurtenis, en de daar uit gevolgde haat van VAN VELZEN tegen den Graaf, is reeds ten overvloede, door verſcheiden Schrijvers, met bondige redenen wederlegt, en aangetoond, dat dit een bloot verdichtzel is, of ten minſte zonder grond opgemaakt uit eene verkeerde lezing van MELIS STOKE. Men zie hier over SCHRIVERIUS, en anderen.

Maar laaten wij nu onderzoeken de bijzondere redenen van den haat der Edelen tegen Graaf FLORIS. De eerſte reden, en de voorname grond van den geſmeeden aanhang, was, het bovengemelde verbond, door FLORIS met FILIPS, Koning van *Frankrijk*, aangegaan. Zij beſchuldigden hem, dat hij daar mede het Land aan *Frankrijk* verkogt had. Maar dit was een bloot voorwendzel, om aan hun gedrag een ſchijn van recht te geeven: want de Edelen van *Holland*, die, in merk-

merklijken getale, daar bij waren tegenwoordig geweest, en die zelve dat verbond ondertekend hadden, rechtvaardigden hem genoeg. Zijne grootſte vijanden, en de aanleggers van die ſchenddaad, hadden daarenboven ieder hunne bijzondere redenen van misnoegen. FLORIS, dien wij zo even ſchetſten als een handhaver van het recht, zonder aanzien des perſoons, had, binnen *Leiden*, zekeren JAN, Neef van VAN VELZEN, om begaanen manſlag, doen onthoofden; en dit was de bron van zijnen haat, en niet het verkrachten van zijne vrouw. GYSBERT VAN AMSTEL had, verſcheiden Jaaren, in 's Graaven gevangenis doorgebragt; zijne goederen waren verbeurd verklaard en weg geſchonken. En of ſchoon FLORIS hem, zo wel als HERMAN VAN WOERDEN, die mede gebannen was, en zijne goederen verbeurd had, naderhand in hunne eer en goederen herſteld, en meerder gunſte en liefde betoond had, dan zij verdienden, was daar door wel hun openbaare haat, maar niet hun geheime wrok ter neder gelegd. Wat aangaat eene nog meer algemeene oorzaak, namelijk het verheffen van veertig huislieden tot den Adelſtand; deeze was mede niets meer dan een louter verdichtzel. Wel is waar dat FLORIS, in het Jaar 1290, twaalf Ridders van *St. Joris* geſlagen had; maar het is tevens waar, dat het geene boeren, maar Edellieden waren, en onder deeze zelfs GYSBREGT VAN AMSTEL, een zijner trouwloosſte verraderen. De gevolgen van deezen afſchuwelijken moord, en het lot der moordenaaren, zullen wij melden op het *Art.* JAN DE I, Graaf van *Holland*. Hier mede beſluiten wij het Artikel van FLORIS DEN V, den laatſten van dien naam onder de Graaven van *Holland*; ten ſlot 't ef nog bijvoegende deeze digtregelen van LANGENDYK.

Daar trotschheid, dartele min, en zugt tot hooger ſtaat,
Regeeren in het hart der Vorſten van de Landen,
Staan zij geſtaag ten doel voor oproer en verraad;
Dan valt hun kroon van 't hoofd, dan gaat hun roem te ſchanden,

ô FLORIS! *Konings telg! te dartel uitgeſpat,*
Ten ſpijt des adeldoms, dat hebt gij ondervonden;
Want, na ge op het Muider Slot, veel ſmaads geleden had,
Doorſtak u VELZENS *wraak met tweeëntwintig wonden,*

Zie alle de *Hollandſche Chronijken* van de tijden der Graaven, enz.

FLORIS, bijgenaamd DE ZVARTE, broeder van DIRK DEN VI, Graave van *Holland*. Hoe hij zig tegen gemelden zijnen broeder gedragen hebbe, om mede aan het bewind te koomen; hoe zijne aanſlagen ontdekt wierden; hoe hij zig tot de *Weſtfriezen* begaf, de Stad *Alkmaar* verbrandde, en *Kennemerland* verwoeſtte, doch eindelijk met zijnen broeder verzoende, hoe hij werd aangezogt tot het huwelijk met de Nigt van Graave HERMAN VAN KUIK, *Utrecht* innam, en daar na in of bij *Abſtede* vermoord werd: dit alles is reeds vermeld op het Art. DIRK DE VII.

FLORIS VAN HOLLAND, oom van Graave FLORIS DEN V, en geduurende deszelfs minderjaarigheid voogd van *Holland*, zo als op FLORIS DEN V gezegd is. Hij was de zoon van Graave FLORIS DEN IV, en dus de broeder van Graave WILLEM. In zijn beſtier over *Zeeland* gedroeg hij zig, in allen deele, zeer prijzenswaardig; gaf aan die Provintie verſcheiden wetten en ordonnantien, die nog onderhouden worden; hij werd, zo als boven gezegd is, in een Tournoiſpel, in het Jaar 1258, dodelijk gewond, en ſtierf den 7 April van dat Jaar.

FLORIS, die ten tijde van den Biſchop BALDUINUS DEN II, het Burggraaffchap van *Koeverden* bekleedde, was, door OTTO, Graaf van *Gelder*, of, zo als EMMIUS zegt, door eigen gierigheid, aangezet om de Kooplieden, die goederen en levensmiddelen uit *Friesland* naar 't Graaffchap *Benthem* en elders vervoerden, met onmatige tollen te bezwaaren. En daar hij des Graaven van *Benthem* en ook des Biſchops broeder was, doch deeze zo min als anderen ontzag, ontſtond daar uit

uit wel haast een oorlog onder hun. De Bisschop deed hem vermaanen en bestraffen; maar hier mede dreef hij zo lang den spot, tot dat BALDUINUS zijnen broeder in den ban deed; 't welk even weinig uitwerkte. Dus voerde de Bisschop een magtig Leger voor 't Slot, en bestormde het zo geweldig, dat hij en zijn schoonzoon zig genoodzaakt vonden, het aan den Bisschop over te geeven. Tot Kastelein van *Koeverden* werd daar na aangesteld, een *Hollandsch* Ridder, GYSELBERT POTKYN genaamd.

Deeze FLORIS had den toenaam van VERNENBURG, en was getrouwd met de moeder van de gebroeders RUDOLPHUS en VOLKERUS, wier vader mede RUDOLF genaamd was, die, in naam van zijnen oudsten stiefzoon, Slotvoogd van *Koeverden* was.

Zie BEKA; *Oudheden van Groningen*, bl. 529 en 530.

FLORISZOON, (ADRIAAN) Paus van *Rome*; zie ADRIAAN DE VI.

FLORIS VAN BLANKENHEIN, Bisschop van *Utrecht*; zie BLANKENHEIM. (FLORIS)

FLORIS VAN PALLAND; zie PALLAND. (FLORIS VAN)

FLORIS VAN MONTMORENCY; zie MONTMORENCY. (FLORIS)

FLORIS VAN WEVELINKHOVEN, Bisschop van *Utrecht*; zie WEVELINKHOVEN. (FLORIS VAN)

FLORIS VAN YSSELSTEIN; zie YSSELSTEIN. (FLORIS VAN)

FLORIS, OEM VAN WYNGAARDEN; zie OEM VAN WYNGAARDEN. (FLORIS)

FLORISZE, (PIETER) een man, die verdiende beter gekend te worden, dan wij in staat zijn hem te leeren kennen. Hij

was een van die weinigen, die niet door geboorte, maar enkel door zijne verdienſten zig eenen naam gemaakt heeft. Dus zijn het alleen zijne daden, die wij kunnen verhaalen.

FLORISZE of FLORISZOON beſchouwen wij dan eerst in de hoedanigheid van Schout bij Nacht, ten dienſte deezer Landen, in die benarde tijden, toen men helden, als uit het ſtof, zag ten voorſchijn komen, en die de aanzienlijke posten, welke zij bekleedden, niet verſchuldigd waren aan hunnen Adeldom, maar alleen aan ware verdienſten, waar door zij den Adeldom aan hun Geſlacht ſchonken.

De oorlog, tuſſchen de *Engelſchen* en *Hollanders*, in het Jaar 1651, zo ongelukkig aangevangen als ontrouw op den hals der *Nederlanders* geſchoven, had eenen bloedigen en zeer nadeeligen voortgang en einde. De *Engelſchen* vochten, volgens hunne gewoone trotschheid, om het *recht van de Zee*; en de *Nederlanders*, volgens hunne aangeboorene dapperheid, om de *vrije vaart* op dezelve. Op den laatſten Februarij van dat Jaar, en de twee volgende dagen gebeurde de vermaarde Zeeſlag, bij *Portland*, tuſſchen TROMP en BLAAKE, waar van de omſtandigheden op het Art. TROMP vermeld zullen worden. Hier zeggen wij alleen, dat PIETER FLORISZE, in dien ſlag, een geruimen tijd, in een bloedig gevegt was, tegen zes *Engelſche* Schepen; waar van TROMP hem ontzette. De belooning, welke hij, van de Staaten, voor zijne betoonde trouw en dapperheid genoot, beſtond in een geſchenk van 1220 guldens.

In het volgende Jaar was hij tegenwoordig in den Scheepſtrijd bij *Katwijk*, die TROMP het leven kostte. FLORISZE had daar bij de achterhoede. Hem en den Vice-Admiraalen DE WITTE en de RUITER gelukte het, eene zeer aanzienlijke Vloot Koopvaardijſchepen in en uit de havens van het Vaderland te geleiden. Voor deezen en andere dienſten, aan zijn Vaderland beweezen, werd hij, in het Jaar 1653, door de Admiraliteit van het *Noorderkwartier*, verheeven tot den rang van Vice-Admiraal. In deeze waardigheid werd hij, in het Jaar 1656, benevens den Luitenant Admiraal OBDAM, en den Vice-Admiraal DE RUITER, met een Vloot van veertig Schepen, naar de Oostzee gezonden, om *Dantzig*, indien het werd aangetast,

te

te beveiligen, en den Koophandel op de *Zond* te beschermen; 't welk onze vermaarde Zeehelden ook gelukte.

Den 18 van de maand October, in het Jaar 1658, liep de Vice-Admiraal FLORISZE, met de *Hollandsche* Vloot, in Zee; doch liet, op dien togt, in den Zeeslag, tegen de *Zweeden* dapper strijdende, nevens zijnen Kapitein en 36 Matroozen, het leeven. Zijn lijk werd, met dat van den Vice-Admiraal DE WITTE, waar aan de Koning van *Zweeden* alle eer deed bewijzen, naar *Holland* gevoerd; dat van PIETER FLORISZE, met veele staatsie te *Hoorn* ter aarde besteld, en, door 's Lands Staaten, aan zijne erfgenaamen een geschenk toegelegd, van 3000 guldens, om daar voor een Grafstede van marmer, of ander gedenkteken opterigten. Men ziet het nog heden, in de Groote Kerk te *Hoorn*, waar in zijn stoffelijk overschot, een Jaar na zijn overlijden, geplaatst werd. Men leest daar op de volgende regels.

PIETER FLORISZOON.

Die als een Held, den Brit, den Portugeesch, den Zweed
Voor Britland, Portugal, en in de Zond bestreedt;
Die Koppenhaven hielp ontzetten, door zijn kiel,
Rust hier, de Hemel is de haven van zijn ziel.

Geschoten en gestorven den 8 November, in het Jaar 1658.
's Mans afbeelding gaat, op meer dan éene wijze, in prent uit.

Zie Leven van TROMP, DE RUITER; *der Nederlandsche Zeehelden*; *Historie van Enkhuizen*, enz.

FLUSEN, ook wel FLUIJZEN genaamd, voortijds een vermaard bosch, tusschen *Medenblik* en *Staveren*, waar in de *Friesche* Vorsten hun Lusthof hadden. Anderen plaatzen het, met meer recht, in *Friesland*, Landwaarts in ten Oosten van de Stad *Hindeloopen*. Door eene gantsch buitengewoone zomer-

hitte geraakte dit bosch in brand; den grond zeer zwavel- en veenagtig zijnde, werd het geheel en al verteerd, en veranderd in een klein Meertje. In het Jaar 570 ontstond 'er een geweldig onweder, dat drie dagen en drie nagten aan hield. Het Lusthuis *Flusen* werd daar door zodanig met grondslagen en al weggespoeld, dat men de plaats niet meer kent daar het gestaan heeft. Het eertijds kleine Meertje verzwolg hier door verscheiden Landen, en kreeg eene merkelijke uitgebreidheid. Het draagt nog heden den naam de *Fluijsen*, strekkende ten Oosten van *Galama-dam* tot aan het *Heegermeir*.

VAN DER HOUVE, *Handv. Chronijk*, fol. 228. WINSEMIUS, *Chronijk van Friesland*, fol. 47.

FOCHTELE, een der 10 Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Stellingwerfoosteinde*, een half uur gaans Zuidoostwaard van *Oosterwolde*, waar mede het in het Kerklijke gecombineerd is; gelijk ook het Dorp *Appelsche*. *Fochtele* heeft 14 stemmen. Na bij dit Dorp ziet men eene der zeldzaamheden der natuur, namelijk een aflopend watertje, de *Vogelrijd* genaamd, uit de Veenen ontspringende, het welk, onder den grond duikende, op eenen afstand van 100 roeden, in de *Kuinre*, weder ten voorschijn komt.

Zie BACHIENE, *A.* bl. 1379.

FOCKEMA, een Adelijk Slot of Huis, in de *Friesche* Grietenij *Menaldumadeel*, onder het Kwartier van *Westergoo*.

WINSEMIUS.

FOCKO LUDIGMAN, was, omtrent het Jaar 819, *Potestaat van Friesland*, en de tweede op de lijst derzelven. Van zijne verrichtingen vind men weinige bijzonderheden aangetekend, als dat, onder zijn bestier, te *Dokkum* het Klooster van

BO-

BONIFACIUS gesticht werd. Het zelve werd eerst bewoont, door Reguliere Kanunniken, en daar na door die van de *Premonstranter* orde.

WINSEMIUS, *Chronijk van Friesland*, fol. 105.

FOELKE was de vrouw van OCCO, stichteres van eenige Kloosters in *Groningerland*; als dat van *Dijkhuizen*, in het jaar 1378; van de Abtdijen van *Ysle* en *Meerhuizen*, onder *Aurik*. Nogthans heeft zij daar door niet verdiend, in den rang der Heiligen geplaatst te worden; hoewel gemelde stichtingen, in die tijden, als een bijzonder werk van heiligheid werden aangezien. U. EMMIUS verhaalt van haar, dat zij haaren zoon KENO tot het pleegen van alle feitelijkheden aanspoorde. KENO had twee edele jongelingen, zonder dat men weet om wat reden, in hunne Kasteelen belegerd, en tot de overgave genoodzaakt. Volgens gemaakt verdrag bij de overgave, mogten die jonge Edellieden gedood, noch in een vuilen kerker gesmeeten worden; dit laatste geschiedde evenwel. FOELKE, die de sleutels daar van bewaarde, liet hun daar in bijna van ongemak vergaan. Doch haare wreedheid was daar mede nog niet verzadigt. Want, schoon deeze twee ongelukkigen haar zeer na in den bloede bestonden, besloot zij hun van honger te doen vergaan. Om verzekerd te zijn, dat hun, langs den eenen of anderen weg, niets werd toegevoegd, zorgde zij naauwkeurig voor alles, nacht en dag. De jongelingen, raazende van honger, aten eerst hunne kleederen, en daar na hunne eigen vuiligheid; dit den woedenden honger niet stillende, tastten ze hunne Ledematen aan. Dit trof KENO, die zo overgegeeven boosaartig niet was als zijne moeder; doch zij had hun in haare magt. Haar gruwzaam bestaan ging nog verder dan deeze boosaartigheid. Zij had één dochter OCCA, welke zij, na den dood van haaren man, had doen in 't huwelijk treeden met eenen LUTETUS DORNUMA. Deeze OCCA evenaarde niet alleen haare moeder in wreedheid, maar spatte daarenboven uit in allerhande onkuischheid, zonder naar man, of kwaade faam te vraagen; hoe meer zij vermaand werd, hoe

zij dartelen uitspatte. LUTETUS was verlegen hoe zig te gedraagen omtrent dit overspellig wijf, welk hij, schoon zij hem ondragelijk hoonde, om haare boosheid moest ontzien, om dat zij de minste forsheid niet ongewroken zou gelaaten hebben. Ten laatste verstout hij zig, de moeder daar over aantespreeken. Zij, die den geilen aart haarer dochter kende, en zelf daar door ontsticht was, door dien zij haar aanzienlijk Geslacht onteerde, zeide uit haastigheid, hij moest haar met strafheid behandelen; en, indien dit niet help, met den dood straffen. Zij voegde 'er nevens, geen beter raad te kunnen geeven, om de verdere onteering van haar Geslacht te verhoeden. LUTETUS, met zagtheid noch met hardheid iets winnende, en zij van kwaad tot erger overslaande, bragt haar, eenigen tijd daar na, om 't leven. FOELKE, hier van berigt ontvangende, scheen de moederlijke liefde boven te komen; althans besloot zij, met haaren zoon KENO, dit ombrengen van haare dochter niet ongestraft te laaten. Of zij wezentlijk uit liefde voor OCCA, en door medelijden over haaren dood, tot dat besluit gekoomen is; dan of zij LUTETUS dien raad met een valsch hart gegeeven had, om reden van twist tegen haaren schoonzoon te hebben; dan, eindelijk, of zij toonen wilde, dien raad niet gegeeven te hebben, en haare dochter voor onschuldig hield, durft EMMIUS niet bepaalen. Hoe het zij, in allerhaast, deed zij alles gereed maaken, om LUTETUS met geweld aantetasten; hoe meer hij haar smeekte en om verschooning bad, des te woedender wierd zij. Hij nam dan de wijk op het Kasteel van zijnen vader HERO DORMUNA, daar hij terstond door FOELKE belegerd werd. Vader en zoon, als tegen haare magt niet bestand, vielen spoedig dit monster van wreedheid in handen. Beiden vielen haar te voet, baden om genade en behoud van 't leven; maar al het antwoord, dat zij kregen, was, dat zij door beuls handen moesten sterven; 't welk ook terstond ten uitvoer werd gebragt. Allen, die het hoorden, stonden over haare wreedheid verslagen: doch niemand had den moed, een vrouw van die magt voor het recht te daagen. Het Slot van HERO niet alleen deed zij ten grond toe slegten, maar ook die van zijne vrienden, welke hem geholpen hadden. Gelukkig die geenen, die haare wraakzugt ont-

ontkwamen en met de vlugt hun leven behielden. Jammer is het, dat niemand der *Frieſche* Schrijvers het uiteinde van dit gedrocht onder het menschdom ons verhaald heeft. EMMIUS meld dit bovenſtaande op het Jaar 1409. SCHOTANUS zegt, dat uit het huwelijk van OCK, zo als hij de dochter van FOELKE noemt, waren voortgekomen één zoon KENO, die jong geſtorven was, en twee dochters, HEBE en ETTE, welke beide getrouwd zijn, aan aanzienlijke Geſlachten. HEBE was gehuwd aan UKE FOEKESZ, te *Lier*, en baarde THIED, huisvrouw van ULRIK, den eerſten Graaf van *Oostfriesland*, moeder van den vermaarden Graaf EDZARD. ETTE had ten man MAURITS CANCEMA, te *Dorium*.

SCHOTANUS, *Frieſche Hiſtorien*, bl. 234.

FOKKE ABELSZOON, een dier getrouwe en dappere *Watergeuzen*, die zig, onder het beſtier van WILLEM DEN I, ter Zee begaven. Hem komt mede de roem toe, van den *Briel* te hebben helpen inneemen, en den grondſlag der vrijheid leggen.

Vaderl. Hiſt. VI. Deel, bl. 308 en 345.

FOLKARDUS, volgens MENCO, de vijfde Abt van *Wittewienen* of *Bloemhof*, in het Jaar 1276.

Oudheden van Groningen, bl. 399.

FOLKENIS, Burggraaf van *Groningen*. Op het voorgaande Art. van FLORIS, Slotvoogd of Kaſtelein van *Koeverden*, hebben wij gezegd, dat hij de ſtiefvader was van RUDOLF en FOLKERIUS, en dat GISELBERT POTKYN in zijne plaats werd aangeſteld; deeze werd insgelijks naderhand afgezet, en opgevolgd door OTTO, Graaf van *Benthem*. De broeders RUDOLF en FOLKERIUS zaten onder dit alles niet ſtil. RUDOLF bragt vrienden en magen op de been, om den Biſchop

te bewegen, het Burggraaffchap van *Groningen* en het Kasteleinschap van *Koeverden* aan hem te rug te geeven. Doch dit van geene uitwerking zijnde, trachtte hij, met hulp zijner vrienden, den Bisschop daar toe te noodzaaken. De Bisschoppelijke goederen, in 't Land van *Drenth* geleegen, werden met geweld aangetast, en alles aan de roof- en plonderzugt ten prooije gegeeven. De Graaf van *Benthem*, hun het hoofd willende bieden, werd op de vlugt geslagen, de Voorstad van *Koeverden*, ja de Stad zelve afgebrand, en verdere vijandelijkheden bedreven. Kort te vooren had de jongste broeder FOLKENIS, die op het Slot *ter Horst* gevangen zat, de dochter van een veel vermogenden Ridder beslapen, en tot zijne vrouw genomen. De Ridder, ALBERT DE LEEUW genaamd, hier in genoegen neemende, bragt, door middel van zijne vrienden, zo veel te weeg, dat FOLKERIUS ontslagen werd. Hij, op vrije voeten gesteld zijnde, en gesterkt door de magt van den Graaf VAN GELDER, nam het Hof van den Graaf VAN BENTHEM in. De Gravin, met haar gantsche Hofgezin, haare juweelen en meubilen, vielen in zijne handen; voor haare vrijlaating moest, boven dit alles, nog groot geld worden opgebragt. FOLKERIUS werd daar na Burggraaf van *Groningen*. Zijn broeder RUDOLF was, eenigen tijd te vooren, buiten 's Lands gestorven.

Zie U. EMMIUS; PIKART, en anderen.

FOLKENIS, de 22 Abt van het eertijds vermaarde Klooster te *Lidlum*, in *Friesland*, was geboren op het Eiland *ter Schelling*, in de Buurtschap *Lies*. Na het overlijden van den Abt HESSELUS, werd hij, in het Jaar 1340, in deszelfs plaats verkooren. Te vooren was hij Pastoor en Deken van *Hoorn*, op het gemelde Eiland. Van lichaam was hij tenger en zwak, doch daarentegen kloek en grootmoedig van geest. Naauwlijks was hij Abt geworden, of hij vond zig genoodzaakt, het geld, door zijnen voorzaat HESSELUS verzameld, uit de kist te haalen, om den moord van LAAS te boeten, die door de Kloosterlingen was dood gemeeten. Vervolgens moest 'er een tweede moord geboet worden: te weten, die van TAILINGIUS,

Kos-

Koster van *St. Gregorius* Kerk, te *Asserburum*, insgelijks door eenen Lekebroeder omgebragt. De Abt, die dit bloedgeld moest betaalen, en zulks moede werd, besloot, de Kloostertugt te hervormen. Ten dien einde deed hij een groote en hegten Kerker bouwen, om de kwaaddoeners daar mede afteschrikken. De boekerij, welke de Monniken, in plaats van 'er gebruik van te maaken, den wormen tot een prooi hadden gelaaten, werd gezuiverd en met de beste boeken van dien tijd verrijkt. Ook deed hij de muuren van het Klooster herbouwen, en nog veele andere verbeteringen maaken. In zijnen ouderdom deed hij vrijwilligen afstand van het Kloosterbewind, en vertrok, in het Jaar 1439, naar *ter Schelling*. Na een rust van elf Jaaren genooten te hebben, aanvaardde hij, op sterk aanhouden, ten tweedemaale het bestuur. FOLKERUS, thans de tugt willende herstellen, en zelfs van den Kerker gebruik maaken, laadde zig hier door den haat der onbandige Kloosterbroederen op den halze, die van tugt noch van verbetering hooren wilden. In gevolge daar van beraadslaagden zij onder elkander, hoe zij hem best aan zijne dood vijanden, de RODAMA'S, zouden overleveren, en bepaalden hun dag en uur, wanneer zij den ouden man in den hof zouden kunnen overvallen. Zij namen hem gevangen, bonden hem met koorden, sleepten hem bij de hairen uit het Klooster, en joegen hem weg. Dit alles geschiedde in 't aanzien van alle de Kloosterlingen. Hij overleed weinige uuren daar na, en werd begraaven in het Graf, dat hij voor zig zelven gemaakt had.

WINSEMIUS; *Kerkl. Oudh. van Friesland*, II. Deel.

FOLKMARUS, VOLKMARUS, in oude geschriften WOLCKMARUS genaamd, was de XVI Bisschop van *Utrecht*, en opvolger van BALDRICUS. Hij beklom den Zetel in het Jaar 977, en bezat dien 13 Jaaren. Hij werd zeer geroemd, wegens zijne zagtmoedigheid en godvrugtigheid. Hij was van geboorte een *Fries*, en overleed, den 11 December van het Jaar 990. Van ALBERICUS, den vierden in den rang der Bisschoppen, zijn alle

de Bisschoppen van *Utrecht*, tot op zijnen voorganger toe, *Friezen* geweest. Zijn opvolger was BALDEWYN. Schoon hij 13 Jaaren Bisschop was, schijnt hij, echter, met weinige zaaken, buiten zijne bediening, zig bemoeid, en dus weinig stof om over hem te spreeken of te schrijven, dan die tot lof dienen, te hebben nagelaaten.

Bat. Sacra. O. H. van Kennemerland. enz.

FOLOPTA, een Adelijk Huis in *Friesland*, te *Meinertsga*, in de Grietenij *Barradeel*, in 't Kwartier van *Westergoo*; het word ook wel *Folta* genaamd.

FOLPERT VAN ARKEL, Heer van *Lee* en *Haastrecht*; zie ARKEL. (FOLPERT VAN)

FOLSGARA, een der veertien Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Wijmbritzeradeel*, binnensdijks gelegen, hebbende deeze Grietenij nog 14 Dorpen buitendijks.

WINSEMIUS, *Beschr. van Friesland.*

FONSAQUÆ DULCIS NOXIÆ, of *bron van schadelijk zoet water*. PLINIUS beschrijft zekere bron in *Friesland* aldus. Na dat GERMANICUS CESAR, met zijn Leger, over den *Rhijn* getrokken was, naar het Land der *Friezen*, vond men, aan den Zeekant, een bron van zoetwater. Eenigen daar uit gedronken hebbende, vielen hun, binnen twee Jaaren, de tanden uit, en wierden de kniegewrichten los. De Geneesmeesters noemden deeze kwaal mondeuvel (*stomacace*), of mond- en beenkwaal (*sceloturbe*) *scorbut*. Tot een hulpmiddel daar tegen werd uitgevonden het kruid, *Britannica* genaamd, in het Nederduitsch *Waterridder*, 't welk niet alleen dienstig is voor de zenuwen, en ongemakken van den mond, maar ook tegen allerlei zoort van slangen. Men vind geen het minste spoor, aan welken kant van het strand deeze bron gevonden werd.

werd. Hier door alleen berugt genoeg zijnde, had ze ook toen geen aanwijzing van plaats nodig. De oudste bekende bron, doch die thans verre van Zee aflegt, is *Oldeborn*, in de Grietenij van *Utingeradeel*, doch zedert gestopt, door dien de Kerk daar op gebouwd is: zo dat men over de schadelijkheid daar van niet kan oordeelen. Niet 't onrecht zou men mogen denken, dat dezelve niet verre geweest is van de *Post op Eems* (*Statio Amasia*) alwaar de Legers van GERMANICUS, eens en andermaal, bij een kwamen. LIPSIUS schijnt dezelve te stellen heel in *Westwoldingerland*, bij het moeras *de Bourtang*, om de menigte van Lepelbladen, die aldaar groeien: van welke hij meent, dat dit moeras den naam ontleend heeft, niet van *Bartange*, maar van *Bretane*; en dat men diensvolgens moet leezen, *het Kruid Bretaniea*, en niet *Brittania*. Doch, alzo dezelve niet meer aanwezig is, heeft men zig niet te vermoeijen, met het zoeken naar dezelve.

ALTING, *Not. Germ. Inf.*

FOOK, (ALBERT) in de beroerde *Leicesterſche* Factie, in den Jaare 1586, een der Regeeringsleden binnen *Utrecht*, welke voor het gezag van PROUNINK moesten onder doen. Na dat hij, nevens anderen, uit die Provintie gebannen was, namen hem de Staaten van *Holland* in bescherming, en gaven hem zelfs vrijheid, de schade, hem aangedaan, te verhaalen, op hun, die 'er oorzaak van waren.

Zie BOR, XXI. Boek, bl. 40.

FOPPINGA, een Adelijke Stins in *Friesland*, in de Grietenij *Menaldumadeel*, onder het Dorp *Dronrijp*, ten Zuiden de trekvaart.

BACHIENE, A. bl. 1319.

FORREST, (*'t Huis te*) oudtijds genaamd, 't Huis te *Oosterwijk*, lag onder *Kennemerland*, omtrent de *Beverwijk*, digt

digt bij het Huis *Meerenſtein*, op den weg van *Haarlem* naar *Alkmaar*. De Edelen van dit Geſlacht noemden zig naar dat Huis; doch geduurende den *Spaanſchen* oorlog, is het verwoest. De wooning, die 'er naderhand gezien werd, was, door den Heer NICOLAAS VAN CYS, van *Amſteldam*, gekocht van Mejuffrouw MARIA VAN DUVELANDE, die ze geërfd had van haare moeder MAGDALENA VAN FORREEST, eenige dochter van Heere JAN VAN FORREEST.

FORREEST, een aanzienlijk Adelijk Geſlacht in *Holland*, 't welk verſcheiden aanzienlijke mannen, zo in politieke bedieningen, als in geleerdheid, heeft voortgebragt: naar uitwijzen der de tegenoverſtaande Geſlachttafel.

FORREEST, (PETRUS) of FORESTUS, gebooren te *Alkmaar*, in het Jaar 1522, uit gemelde Edel en zeer aanzienlijk Geſlacht. Na zig, in den bloei zijner jeugd, vier Jaaren te *Leuven* op de Hooge Schoole geoeffend te hebben, reisde hij naar *Italie*, om zig nog verder bekwaam te maaken. Schoon hij te *Boulogne* reeds den rang van Doctor verkreegen had, trok hij, echter, naar *Frankrijk*, om nog verder te vorderen in geleerdheid. Hij bleef aldaar een geruimen tijd, eer hij naar zijne Geboorteſtad te rug keerde. Geduurende zijn verblijf te *Rome*, geraakte hij in kennis met eenen *Nederlander*, GYSBERT VAN DER HORST, welke aldaar Geneesmeester van een der Hospitaalen was; hier door had hij gelegenheid veel te zien en te leeren. In het Jaar 1545 te *Alkmaar* terug gekoomen zijnde, oeffende hij de Geneeskunde, geduurende den tijd van 12 Jaaren. Daar na werd hij te *Delft* als Stads Doctor aangeſteld; hij bediende dien post met roem, geduurende eenige Jaaren, tot op de oprigting der *Leidſche* Hooge Schoole, aan welke hij als eerſte Hoog-Leeraar in de Medicijnen werd aangeſteld. Tot in een aanzienlijken en eerwaardigen ouderdom bekleedde hij dien post en verliet den zelven met eer en roem; begevende zig toen naar *Alkmaar*, om het overig gedeelte van zijn arbeidzaam leven in rust te eindigen. Hij overleed 'er, in het Jaar 1597, in den ouderdom van vijfenzeventig Jaaren. De vrug-

ten

D. p,
knaap el-
E. ne-
knaap in
van F ur-
de, in 2,
Edelen 49
van D ch-
raad v Zij
van O het
ren: C aa-
F. N ter
na 2 k
on
nen

Ku-
er,
en
ks,
rde
oo-
van
ven
ee-
er,

Q. WILLEM VAN FORREEST, Ridder, Schepen van Delft in de Jaaren 1419, 1420, 1423, en 1424, Baljuw van Geervliet en het Land van Putten in het Jaar 1458. Hij trouwde met *Adriana Hart van der Woert*, dogter van *Boudewijn Hart van der Woert*, Schout van Delft, en Hoogheemraad van Delfland; hij verwekte één zoon: U.

R. JAN VAN FORREEST, Burgemeester te Haarlem, in de Jaaren 1469, 1472, 1475, 1476, 1480, 1481, 1485, 1487, 1493, en lieten na 2 kinderen: V. W.

S. KONRAAD VAN FORREEST, 3de zoon van *Adriaan*, had ter vrouwe *Agatha Uittenhage*, en ſtierf in het Jaar 1481, nalaatende één zoon: X.

T. *Ida van Forreest*, ongehuwd geſtorven.

I. TAFEL VAN HET 's GESLACHT VAN FORREEST.

Dl. XV. vlgde. 134.

HERBERT VAN FORREEST of FORREST, Ridder, vermeld op het Jaar 1296, als een der voornaamsten op een Tournooispel van omtrent 150 Ridders, volgens brieven, daar van voor handen. Hij was getrouwd met N. N. bij welke hij 3 kinderen verwekte.

1. *Steven van Forreest*, Ridder, volgens brieven vermeld in het Jaar 1314.

2. *Anna van Forreest*, Kanunnik van *St. Jans* Kapittel te *Utrecht*, ten tijde van Bisschop JAN VAN ARKEL. Hij was ingewijd bij het accord tusschen den gemelden Bisschop en *Adolph*, Proost te Deventer, te *Utrecht*, gemaakt bij STEPHINUS, Aartsbisschop van *Rieulen*.

3. ANSELMUS VAN FORREEST, Ridder. Hij was getrouwd met N. N. en verwekte bij haar een zoon: A.

A. GERRIT VAN FORREEST, die tot vrouw had N. N. bij welke hij verwekt heeft 2 kinderen: B.

B. 1. HERBERT VAN FORREEST, Ridder in Bij N. N. een zoon: C.

2. *Frouwe van Forreest.*

C. WILLEM VAN FORREEST, Ridder, Heer van *Forreest* en *Middelburg*. Hij verwierf in 't Jaar 1378, zijne gemelde ridderlijke waardigheid van den Heer VAN VOLTEN, z. VAN EGMONT-BERGEN, J. VAN DE WOLDE en H. VAN WOERDEN, bij wapene tilleren. Zijne vrouw was, *Lievaerts van Raedsberg*, bij welke hij een zoon had: D. E. F.

D. *Herpert van Forreest*, Schildknaap, zonder kinderen gehuwd.

E. JAN VAN FORREEST, Schildknaap, zoon van *Willem*, Heer van *Forreest en Middelburg*, geboren, in het Jaar 1326, bevond zich met *Ridder*, de Edelvrije Vrouwen van *Elrik van Raephorst*, Weduwe van *Rhijnland*, met *Heer* van *Oudshoorn*. Hij had en 3 kinderen: G. H. I.

F. NICOLAAS VAN FORREEST, had en 2 kinderen: K. L.

G. HERPERT VAN FORREEST, Schildknaap, zoon van *J. van Forreest*, Heer van *Forreest en Middelburg*, Ridder, in het Jaar 1367, en ligt begraven in de *St. Jans* Kerk te *Haerlem*, uitwonende een zoon: M.

H. *Dirk van Forreest*, gehuwd met zonder kinderen.

I. *Willem van Forreest*, zonder kinderen.

K. *Agatha van Forreest*, ongehuwd gestorven.

L. FLORIS VAN FORREEST, had en een dogter:

Catrijntje van Forreest, die een zoon had *Floris van Alkemade*.

M. JAN VAN FORREEST, Ridder, Heer van *Forreest en Middelburg*, daar hij meede vereert was in het Jaar 1372, in het Jaar 1390. Hoogheemraad van *Rijnland*, en in het Jaar 1403, wesende onder Ridders, in het beleg van *Harpstede*. Hij trouwde met *Ida Kaiser*, dogter van *Conraad Kaiser van Oosterwijk*, den Neef en Rijd wijf van Heer *Albert van Beijeren*. Bij haar verwekte hij 3 kinderen: N. O. P.

N. *Herpert van Forreest*, Schildknaap, Heer van *Forreest en Middelburg*, Amptsman, Schout, Ouderp, Schepenen, wiens tijde de bij verlijd ward, in het Jaar 1423, was in het Jaar 1425 Hoofdman van Rijnland, Hoogheemraad van Haarlem, in de Jaaren 1431, 1434, 1437, 1443, 1447, en in het Jaar 1459 Thesaurier der Stad. Zijne vrouw was *Maeritgen van Alkemade*, dogter van WILLEM. Zij wierd weduwe in het Jaar 1459, liefd in het Jaar 1487, en legt in de Groote Kerk begraven. Bij actien was begraven in 't Cloosster Klooster te Haarlem.

O. ADRIAAN VAN FORREEST, tweede zoon van JAN, en *Ida Kaiser*, begraven bij zijne broeder, met en vier kinderen Q. R. S. T.

P. *Willem van Forreest*, bijgenaamd *Kaiser*, naar zijnen moederlijken grootvader, trouwde met *Elisabeth van Alkemade*, en werd verlijd met 19 maten Lands buitendijks, bij Zaandam gelegen, benevens een deele in een koornmolen buiten Delft, ter beloning van trouwe en manschap aan Keer van *Oosterwijk*, zijn moeders vader. Zij stierven zonder kinderen; dus werden gemelde Landen bevonden op zijnen outsten broeder, *Herpert van Forreest*, boven gemeld.

Q. WILLEM VAN FORREEST, Ridder, Schepen van Delft in de Jaaren 1319, 1320, 1323, en 1324. Baljuw van Goeree en het Land van Putten in het Jaar 1332. Hij trouwde met *Adriana Hoet van der Woert*, dogter van *Rendewijn Hoet van der Woert*, Schout van Delft, en Hoogheemraad van Delfland; bij verwekte een zoon: U.

R. JAN VAN FORREEST, Burgemeester te Dordrecht, in de Jaaren 1460, 1472, 1477, 1480, 1481, 1485, 1487, 1493, en Schout en 3 kinderen: V. W.

S. KONRAAD VAN FORREEST, 3de zoon van *Adriaan*, had tot vrouwe *Agatha Cloosdogter*, en liefd in het Jaar 1481, nalatende een zoon: X.

T. *Ida van Forreest*, ongehuwd gestorven.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

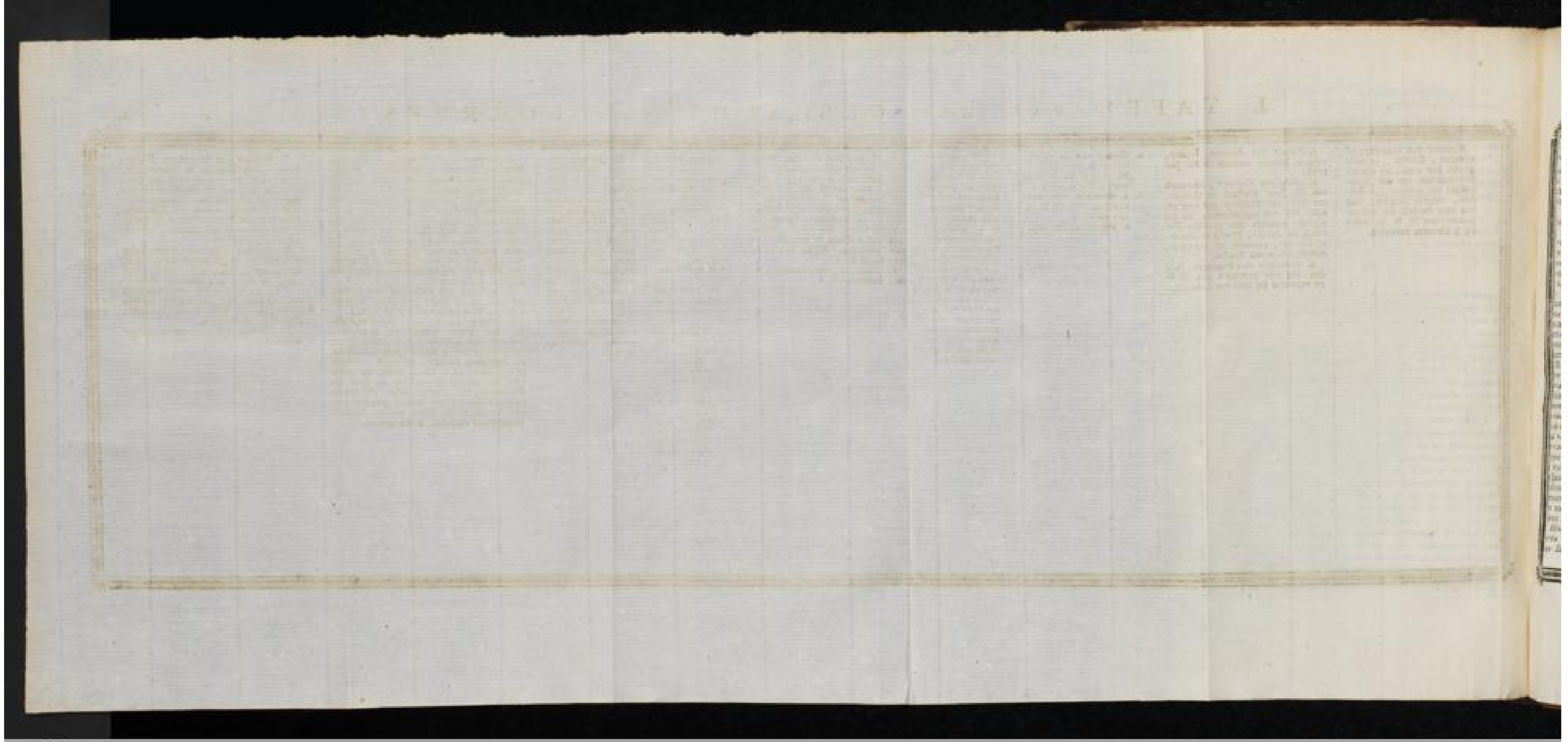

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

De zeven kinderen
van het eerste bed:

1. MARGRETA VAN F
verardus Geester
het tweede bed.

2. JORDAAN VAN FOR
beth Schilperood,
zoon: YY.

3. *Helwich van Forre*

4. *Helwich van Forre*

5. *Albrecht van Forre*

6. HEILWICH VAN FO
driaan van Veen
Heer Hugenwaard;

7. NANNING VAN FORR
tot 1636 Raad en
maar; in het Jaar
den Staat, in het
bosch; in het Jaar
meester van de D
Westfriesland; in
van *Holland*; in
tot opvoeding van
se van Oranje Hi
en was getrouwd
waar bij hij verwekt

V. De zeven kinderen van NANNING VAN FORREEST van het eerste bed:

1. MARGRETA VAN FORREEST, getrouwd met *Everardus Geesteranus*; liet kinderen na van het tweede bed.
2. JORDAAN VAN FORREEST, getrouwd met *Elizabeth Schilperood*, waar bij hij verwekte één zoon: YY.
3. *Helwich van Forreest*, jong gestorven.
4. *Helwich van Forreest*.
5. *Albrecht van Forreest*, beide zonder kinderen.
6. HEILWICH VAN FORREEST, getrouwd met *Adriaan van Veen*, Baljuw en Dijkgraaf van Heer Hugenwaard; hadden kinderen.
7. NANNING VAN FORREEST, sedert het Jaar 1603, tot 1636 Raad en Secretaris der Stad *Alkmaar*; in het Jaar 1629 Gecommitteerde van den Staat, in het Leger voor *'s Hertogenbosch*; in het Jaar 1626, Raad en Rekenmeester van de Domeinen van *Holland* en *Westfriesland*; in het Jaar 1656 Meesterknaap van *Holland*; in den Jaare 1666 aangesteld tot opvoeding van zijne Hoogheid, den Prinse van *Oranje* Hij stierf in het Jaar 1670: en was getrouwd met *Magteld Sonneveld*, waar bij hij verwekte 5 kinderen: ZZ.

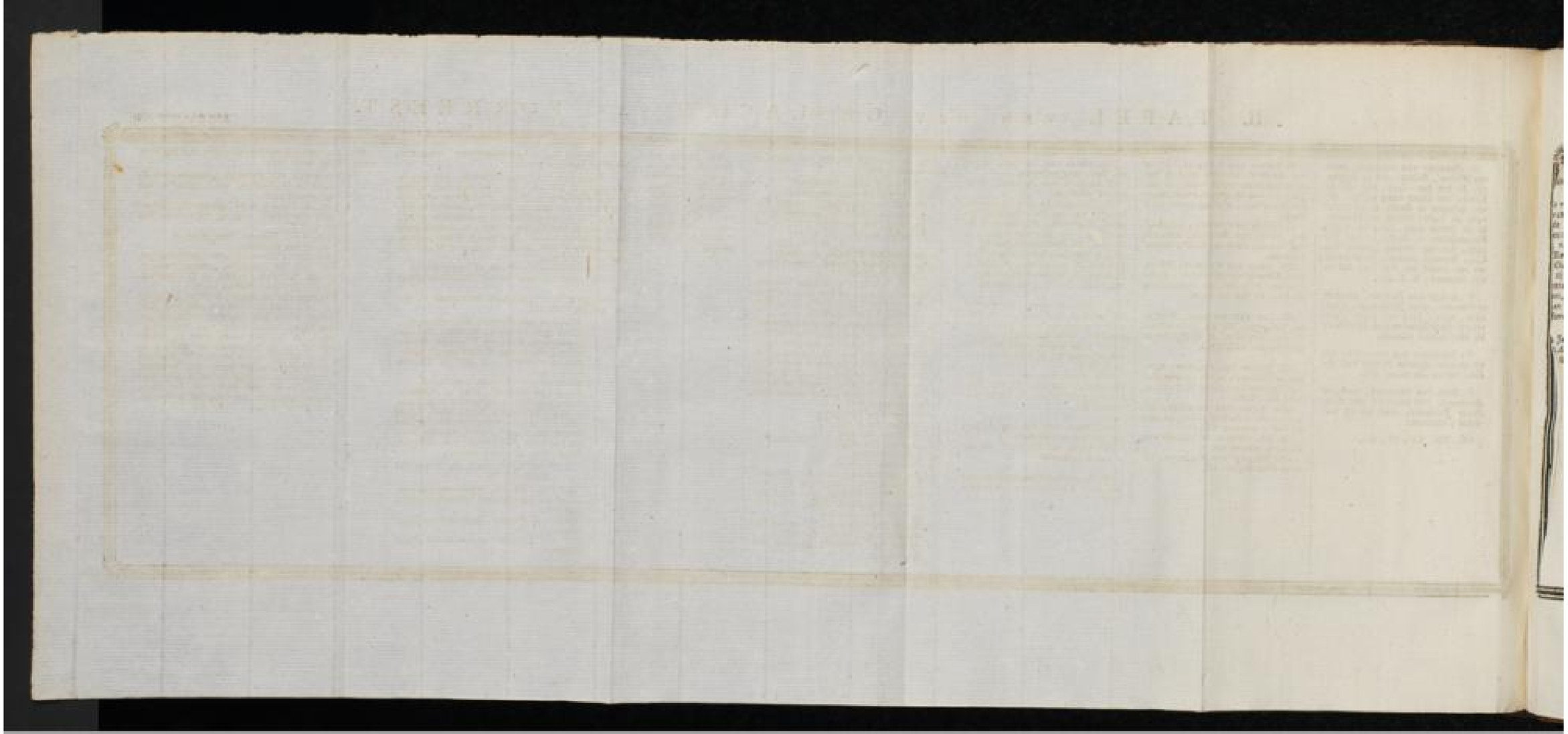

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

II. TAFEL VAN HET GESLACHT VAN FORREEST.

U. HERPERT VAN FORREEST, zoon van *Willem*, Ridder, den 14 Februarij, in het jaar 1452, met elke de Leenen van zijnen vader verrijkt. Hij was Schepen te *Delft*, in de Jaaren 1482 en 1482; Schout te *Alkmaar*, in de Jaaren 1483, 1484 en 1485; Burgemeester te *Delft*, in het jaar 1490, had uit vrouwe *Maria van Cats*, Regters *doctoor*, zoon wedduwe van *Aernd van Zwieten*: list na drie kinderen: Y. Z. AA.

V. *Andries van Forreest*, Schepen te *Haarlem*, in de Jaaren 1497, 1505, 1510, 1518, 1514 en 1515. Zijne vrouw was *Willemina van Alkrieken*: hij liet'er zonder kinderen.

W. KOLBERTS VAN FORREEST, had tot vrouwe *Agatha Potters van der Lee*, liet na drie zoons: BB.

X. DIRK VAN FORREEST, zoon van *Reinerus*, was getrouwd met *Hette Pieter Jordaens*, waar bij hij verwekte 3 kinderen:

CC, DD, EE, FF, GG.

Y. SARRA VAN FORREEST, dogter van *Herbert*, en wiens dood zij met zijne geadeten vertijd werd. In het jaar 1101 was zij getrouwd met *Albert van Naaldwijk*, den zij tienen zoon bracht.

Z. *Ursula van Forreest*, getrouwd met *Jacob van Berghen*, Kalkeleis van *Gouda*, zoon van *Jacob*, zonder kinderen.

AA. ANNA VAN FORREEST, had tot man *Albrecht van Alcrefoort*, Kalkeleis van *Woerden*, die verscheidene kinderen bij haar verwekte.

BB. JAN VAN FORREEST, Sterf in het Jaar 1561. Hij was getrouwd met *Maria Hakkefoot*, te *Delft*, list na drie dogters. IIII. LLKK.

CC. JORDAAN VAN FORREEST, Schepen te *Alkmaar*, had tot vrouwe *Aleid van Egmond Meregrave*, list na 2 zoons: LL. MM.

DD. JACOB VAN FORREEST, getrouwd met *Elisabeth Bellis*, en was bij haar 2 zoonen: NN. OO.

EE. FF. *Adriaan en Clement van Forreest*, zonder uit.

GG. WILLEM VAN FORREEST, die twee dogter: PP.

HH. *Maria van Forreest*, dogter van *Jan*, jong gestorven.

II. *Cornelia van Forreest*, ongetrouwd gestorven.

KK. MAGDALENA VAN FORREEST, bezitster van het Huis *Forreest*, genaamd *Oosterwijk*. Zij overleed in het Jaar 1554, met *Jan van Ruyven*, te *Utrecht*; bij haar in het jaar 1556: het Jaar daar na, herhuwde zij met *Jan van Duivenvoorden*, die Sterf te *Haarlem*, in het Jaar 1571, in de gevangenisse. Zij list 3 kinderen na.

LL. JORDAAN VAN FORREEST, zoon van *Jordaan*, was Thesaurier te *Alkmaar*, in de Jaaren 1531, 1532, Burgemeester, in de Jaaren 1535, 1537 en 1540. Zijne vrouw was *Margreet Beijers*, waar bij hij verwekte 17 kinderen: QQ.

MM. PIETER VAN FORREEST, Burgemeester te *Haarlem*, wonende *Margareta* van *Suffenham*, die list na zijne dogter: RR.

NN. *Dirk van Forreest*, Lijfarts van den Koning van *Polen*.

OO. JACOB VAN FORREEST, die zig te *Lubek* nederzette.

PP. JOSHUA VAN FORREEST, getrouwd met *Pieter Pallet Elsaria*, list na een zoon.

QQ. De zeventien kinderen van JORDAAN VAN FORREEST Elze:

1. *Aleid van Forreest*, ongehuwd.
2. *Maria van Forreest*, ongehuwd.
3. PIETER VAN FORREEST, vermaard Geneesheer te *Dordrecht*, gestorven in het Jaar 1557, was getrouwd met *Eva van Teijlingen*, en liet na 3 kinderen:

SS. TT. UU.

4. *Adriaan van Forreest*, ongehuwd.
5. *Geertruid van Forreest*, getrouwd met *Cornelis Kostkhain*.
6. DIRK VAN FORREEST, wonende eerst met *Maria de Groot*, en dan na met *Catharina Adams*, verwekte in 't 1, 2, in 't 2 huwlijk 6 kinderen: VV.
7. *Anna van Forreest*, ongehuwd gestorven.
8. NICOLAES VAN FORREEST, Raad en Pensionaris te *Alkmaar*, in den Jaare 1572, Gecommitteerde in den Vredehandel bij het sluiten der Unie; Raadsheer in den Hoogen Raad, in het Jaar 1581. Zijne eerste vrouw was *Christina Groenebel*, de tweede *Maria van Haeften*, Alkmaarsdogter, liet na 7 kinderen: WW.
9. *Clemente van Forreest*,
10. *Adriaan van Forreest*,
11. *Jacob van Forreest*,
12. *Aleid van Forreest*,
13. *Jan van Forreest*,
14. *Filippa van Forreest*,

} alles ongen.

15. JAN VAN FORREEST, Schepen *Alkmaar*, in de Jaaren 1574, 1575, 1576 1577, Gecommitteerde Raad in 't Jaar 1579. Zijne vrouw was *Maria Balle*; bij hen kinderen na, meest dochters.
16. ADRIES VAN FORREEST, had tot man *Daniel Blindberg*, en list kis teren na.
17. *Maria van Forreest*, getrouwd met *Pieter Sleijp*.

RR. *Joanke van Forreest*, dogter van *Pieter*, wonende met *Klaas Wijse*, en daar na met *Pieter Schrijnmaker*, Burgemeester te *Delft*. Zij Sterf in 't Jaar 1572, en werd begraven in de Oude Kerk te gemeld.

SS. De drie kinderen van PIETER VAN FORREEST en *Eva van Teijlingen* waren:

1. *Pieter van* of *Petrus Forestus*, geboren te *Alkmaar*, in het Jaar 1522; volbragt zijne Studien in de Generaliteit te *Leuven*, in *Italie* en in *Frankrijk*; bevorderde van daar naar zijne Geboortestad te rug, in het Jaar 1547; ocfende de Geneeskunde uitoet, werd daar na Stads Doctor te *Delft*, en eindelijk eerste Hoogleeraar te *Leiden*. Dien post bekleedde nedergelegd, keerde hij naar *Alkmaar* te rug, en overleed aldaar in het Jaar 1597.

TT 2. *Margreta van Forreest*, jong gestorven.

UU. 3. *Augustijn van Forreest*, mede jong gestorven.

VV. De zes kinderen van DIRK VAN FORREEST, wonende van het eerste bed.

1. *Margreta van Forreest*, jong gestorven.
2. JACOB VAN FORREEST, Secretaris en Gecommitteerde Raad van 't Noorderkwartier, trouwde *Maria van Egmond van der Nijenburg* en verwekte bij haar drie zoon: XX. Van het vde bed:
3. *Margreta van Forreest*, ongetrouwd.
4. ADRIE VAN FORREEST, Raad te *Alkmaar*, in het Jaar 1610; Burgemeester in de Jaaren 1612, 1613, 1616, 1617, 1618, 1620, 1621, 1617 tot in het tusgenomde Jaar Gedeputeerde van 't Land's generale middelen tot in het Jaar 1630. Zijne vrouw was *Aleid van Foen*, waar bij hij twee dogter.

Hester van Forreest, die ten man had *Nicolaes de Bye*.

5. *Clement van Forreest*, ongetrouwd gestorven.
6. *Geertruid van Forreest*, mede ongetrouwd gestorven.
7. *Maria van Forreest*, getrouwd met *Jacob Freberg*.
8. *Eva van Forreest*, getrouwd met *Simon Schenk*.

WW. De zeven kinderen van HADRIAN VAN FORREEST waren van het eerste bed:

1. MARGRIETA VAN FORREEST, getrouwd met *Everardus Grefferus*, list kinderen na van het tweede bed.
2. JORDAAN VAN FORREEST, getrouwd met *Elisabeth Schipperus*, waar bij hij verwekte één zoon: YY.
3. *Heinrich van Forreest*, jong gestorven.
4. *Helelich van Forreest*.
5. *Albrecht van Forreest*, beide zonder kinderen.
6. HADRIAN VAN FORREEST, getrouwd met *Adriana van Foen*, Suster van Dijkgraaf van Heer Hagenwaard, hadden kinderen.
7. NORBERT VAN FORREEST, Sinden het Jaar 1603, tot 1636 Raad en Secretaris der Stad *Alkmaar*; in het Jaar 1629 Gecommitteerde van den Staat, in het Leger voor *'s Hertogenbosch*; in het Jaar 1636, Raad en Rekenmeester van de Domeinen van *Holland en Westfriesland*, in het jaar 1636 Meesterknap van *Holland*; in den Jaare 1666 aangesteld tot opvoeding van zijne Hoogheid, den Prins van *Oranje*. Hij Sterf in het Jaar 1670: en was getrouwd met *Magteld Sonneveld*, waar bij hij verwekte 2 kinderen: ZZ.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

III. TAFEL VAN HET GESLACHT VAN FORREEST.

XX. JAN VAN FORREEST, zoon van *Jacob*, tot de Ridderlijke waardigheid verheven, door *Lodewijk den* XIII, Koning van *Frankrijk*; werd, in plaats van zijnen vader, Secretaris, en daar na Burgemeester van *Hoorn*; en Raadheer in den Hoogen Raad, in het Jaar 1634. Hij had ter vrouwe Jolina van Segwaard, en bij haar vijf kinderen; Aaa.

YY. *Nanning van Forreest*, zoon van Jocdaan, was Dijkgraaf van Geesmer Ambacht; sterf jong.

ZZ. De vijf kinderen van NANNING waren:

1. *Nanning van Forreest*, jong gestorven.
2. ANNA VAN FORREEST, getrouwd met *Pieter van Loon*, hadden kinderen.
3. *Nanning van Forreest*, sterf jong.
4. *Maria van Forreest*, ongetrouwd gestorven.
5. HESTER VAN FORREEST, getrouwd met Dirk van Forreest, zoon van Jan; deeze lieten kinderen na.

Aaa. De vijf kinderen van JAN VAN FORREEST waren:

1. *Antonie van Forreest*, jong gestorven.
2. DIRK VAN FORREEST, Secretaris in zijn vaders plaats, trouwde met *Hester van Forreest*. Hij liet na twee kinderen: Bbb.
3. MARIA VAN FORREEST, getrouwd met *Servaas Paauhuis*, Rnd-Pensionaris van *Schoonhoven*, Raadheer in de *Chambre demi Partie*, Meesterknaap van *Holland*; zij lieten kinderen na.
4. ANTHONIA VAN FORREEST, trouwde met *Frans van der Gon*, en hadden 3 kinderen.
5. ADRIAAN VAN FORREEST, getrouwd met *Geertrui van der Meere*; hij verwekte bij haar 2 kinderen.

   1. *Jan van Forreest*, jong gestorven.
   2. *Adriana van Forreest*, getrouwd met Anthonij de Veer, Secretaris in *'s Hage*.

Bbb. 1. JACOB VAN FORREEST, zoon van *Dirk van Forreest*, Secretaris in zijn vaders plaats, Burgemeester te *Hoorn*, trouwde met *Maria Sweers*; liet na 6 kinderen: Ccc.

2. *Mackteld van Forreest*, getrouwd met *Gerard van Egmond van der Nijenburg*, Burgemeester van *Alkmaar*, enz.

Ccc. 1. *Hester Maria van Forreest.*
2. *Antonetta van Forreest.*
3. *Dirk van Forreest.*
4. *Jan van Forreest.*
5. *Nanning van Forreest.*
6. *Catharina van Forreest.*

't Wapen van *Forreest* of *Forreest*, is een roode Face, getand onder en boven, in form van een zaag op een veld van zilver, anders dan het wapen van *van der Woert*.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

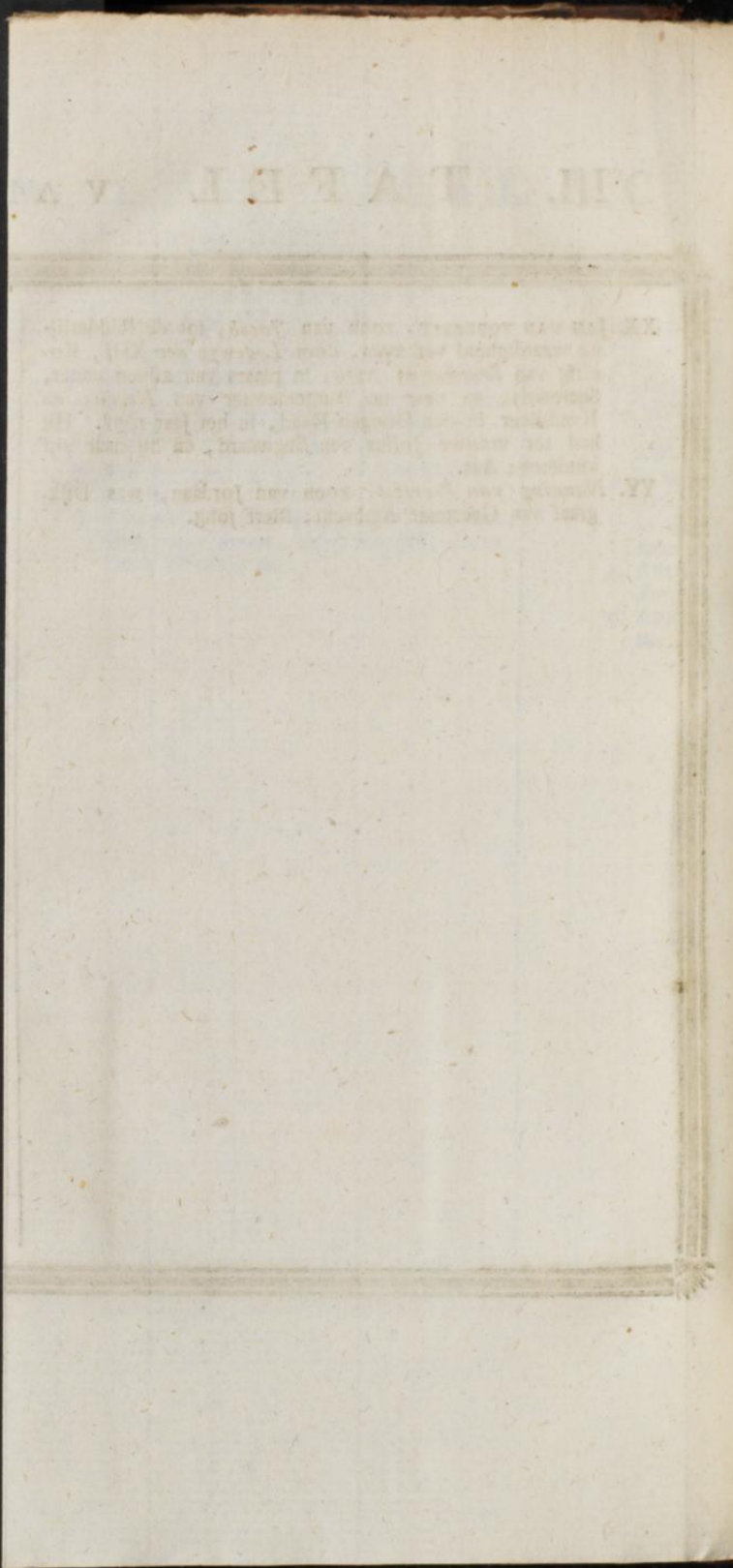

ten van zijne kunde zijn in 't Latijn gedrukt, onder de tijtel P. FORESTI *Opera*. In 't *Nederduitsch* heeft men van hem *Geneeskundige Waarneemingen*, enz. 's Mans afbeeldzel is op verscheidene wijzen in 't koper gebragt, doch het fraaijste Pourtrait van hem is dat van GOLTSIUS.

FORESTENSIS PAGUS, het Kwartier van de *Zevenwolden*, uitmaakende een derde gedeelte van *Friesland*, tusschen de ondiepten van den *Vliestroom* en de *Lauwers* gelegen; niet zo zeer in uitgestrektheid, als in magt minder dan de twee andere Kwartieren *Oostergoo en Westergoo*, van wegen den schraalen en slegten grond. Aan den Noordkant, paalt dit Kwartier aan *Oostergoo* en *Vredewald*, het welke behoort onder *Friesland* over de *Lauwers*. Aan den Oostkant grenst het aan *Drenth*; ten Zuiden aan *Overijssel*; aan den Westkant aan *Westergoo*. Onder *Zevenwolden* behooren tien Grietenijen en 't Steedje *Sloten*. Dit gedeelte van *Friesland* werd aangetast, door GUIDO VAN HENEGOUWEN, die 'er zig het Landrecht over aanmatigde, als of het zelve verknogt was met het Woudgeregt, het welk, door Keizer HENDRIK DEN II, in het Jaar 943, aan de *Utrechtsche* Kerk geschonken was. Zie verder ZEVENWOLDEN.

ALTING, *Not. Germ.*

FORSCHATE, heden ten dagen *Voorschoten* genaamd, een Dorp, twee uuren gaans van *'s Hage*, aan den kant van *Leiden*. Men vindt van dit Dorp reeds gewag gemaakt in de Blaffert der Kerklijke goederen van *Utrecht*; insgelijks in een giftbrief van FLORIS DEN V, van het Jaar 1281: dikwils word het genoemd door MELIS STOKE. Weleer behoorde het, als eene Heerlijdheid, aan het Geslacht van *Forschate*. Zie VOORSCHOTEN.

Zie HEDA.

FORTEMAN, (FYO) een *Friesch* Edelman, door zijne dappere daaden, in *Schotland* en elders verrigt, zeer vermaard,

GD

en de *glorie van zijn Vaderland* genaamd. Hij leefde ten tijde van Keizer KAREL DEN GROOTEN. In den veldslag der *Friezen* tegen de *Deenen*, bekwam hij dertien wonden, waar aan hij stierf, na een menigte vijanden verslagen te hebben. Zijn dood werd door de *Friezen* zeer betreurd. Uit zijn Geslacht zijn voortreffelijke helden voortgekoomen, tot aan het Jaar 1096, wanneer de laatste, TJEPKE FORTEMAN genaamd, in eenen togt naar 't *H. Land*, overleed.

Zie WINSEMIUS en SCHOTANUS.

FORTGENS, (MICHIEL) gebooren den 13 Januarij, in het Jaar 1663, en overleeden den 28 Augustus, in het Jaar 1695. Hij was, in de Gemeente der *Mennoniten* te *Amsteldam*, een zeer geliefd Leeraar, en is genoeg bekend, door zijne gedrukte Leerredenen, in drie deelen in 4to.

SCHYN, *Historie der Mennoniten*, II. Deel, bl. 658.

FORTRAPA, of FORTRAPPA, thans *Voorburg*. Het blijkt, uit een giftbrief van KAREL DEN EENVOUDIGEN, Koning van *Frankrijk*, van het Jaar 913, dat het recht der Kerke van *Egmond* zig niet alleen uitgestrekt heeft van *Kinheim* tot aan den *Rhijn*, maar ook nog een weinig verder, en zulks onder den naam van het Graafschap *Westfling*: gelijk nader blijkt uit den giftbrief van Keizer HENDRIK DEN IV, gegeeven in 't Jaar 1064; als mede dat de grenzen van dit Graafschap zig hebben uitgestrekt, van den *Rhijn* af tot aan *Fortrapa*, en wijders tot aan de Landstreek *Suthardersga*, daar naast tegen over gelegen, 't welk ik vermoede *Suthermeer* te zijn, om reden, dat KAREL het met den zelfden naam noemt, welken Keizer ARNULPHUS, in zijnen giftbrief van het Jaar 889, geeft aan de geheele Landstreek, die van den *Rhijn* tot aan de *Maas* loopt: naardien deeze plaats bijna even verre boven den *Rhijn* legt als *Voorburg*, eene zeer beroemde plaats, voor dat het

MICHAËL FORTGENS.

Schoon Mennoos Kerk uw' stem niet meer dan dertien jaaren,
O Fortgens, hoorde, en zag uw voorbeeld aan met vreugd,
Uw' vlyt verschafte haar een' ryken bondel blaêren,
Waar door gy noch elks hert sterkt in geloof en deugd.

Adr. Spinniker.

Bidlo pinx. J. Folkema Sculp.

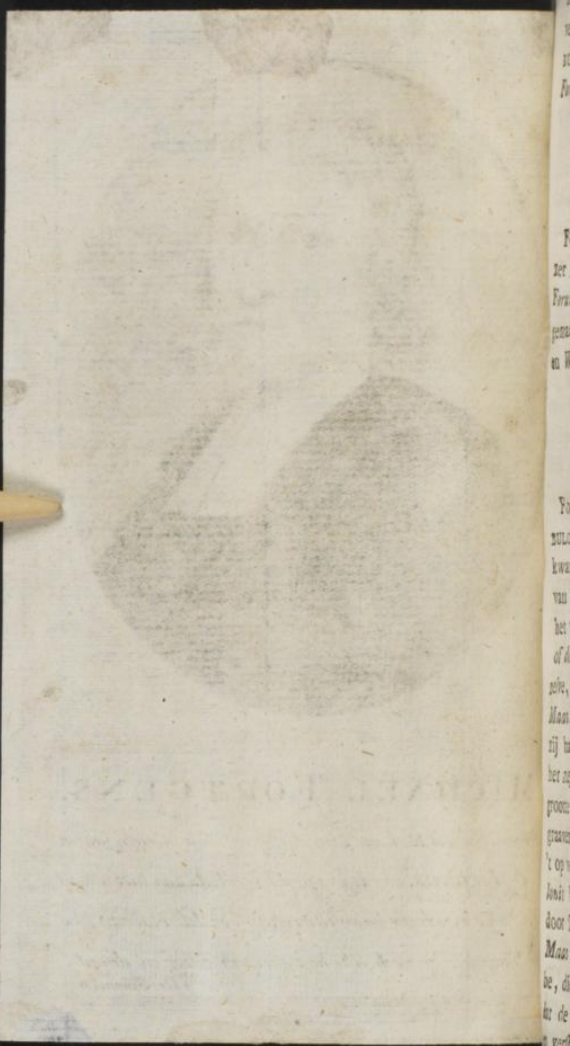

het Slot, beneden aan dien ſtroom, door de *Noormannen* vernield was. In het volgende Art. zullen wij zien, dat FORUM ADRIANI geene andere plaats is, dan *Voorburg*; des *Fortrappe* het zelfde is, ſchoon met een verkeerde benaaming.

ALTING, *Not. Germ.* part. II, fol. 59.

FORUM ADRIANI, het Marktvlek of Gerechtshof van Keizer ADRIANUS, een der oudſte Dorpen van *Holland*. Van dit *Forum* word, in de Reiskaart van gemelden Keizer, melding gemaakt, als leggende aan den Zeekant, tusſchen den *Rhijn* en *Waal*, twee uuren van Leiden. Zie VOORBURG.

ALTING, *Not. Germ.* fol. 66.

FOSSA CORBULONIS, de Graft of Grift van DOMITIUS CORBULO, een dapper en ervaaren *Romeinsch* Krijgsoverſte. Hij kwam, zo als op het Art. van CORBULO gezegd is, in plaatze van SANQUINIUS, als Stadhouder aan den *Neder-Rhijn*. Om het volk, 't welk onder zijn bevel ſtond, niet ledig te laaten, of door ledigheid kwaade ſtappen te doen begaan, deed hij het zelve, in het Jaar 47, een Graft graven, tusſchen den *Rhijn* en *Maas*, om den loop der eersgemelde Rivier te verleggen; zij had de lengte van 43000 treden of 170 ſtadien, volgens het zeggen van NICEUS, waar in TACITUS, ten aanzien van de grootte, weinig van hem verſchilt. Dat 'er een vaart is gegraaven, lijdt geen geſchil; doch aangaande de plaats is men 't op verre na niet eens. Eenigen willen, dat de *Fosſa Corbulonis* het vaarwater was, welk van den *Ouden Rhijn* af, door *Yſelſtein*, voor bij der *Goude*, en zo voorts naar de *Maas* liep; anderen dat men 'er de *Lek* voor te houden hebbe, die den *Rhijn* zodanig afgetapt en afgelekt zou hebben, dat de *Oude Rhijnſtroom*, onder anderen daar door, verſlijmt en verſtopt zoude zijn, aan het *Mallegat*, bij *Katwijk* aan Zee, buiten *Leiden*. Ook zijn 'er, die 'er de *Rotte* door verſtaan. Uit de woorden van TACITUS, welke aldus luiden:

In-

Inter MOSAM en RHENUM, *tria & viginti millium ſpatia, foſſam produxit, qua incerta Oceani vitarentur*; dat is: Hij heeft tuſſchen *Maas* en *Rhijn* een graft getrokken, drieëntwintig mijlen lang, om daar door de onzekerheid des Oceaans te beletten. Welke lengte van zo veele mijlen, zeven uuren en een twaalfde deel uitmaakende, volgens VAN LEEUWEN, met den afſtand van *Leiden* tot *Maaslandſluis* overeenkomt. Hij voegt 'er bij, dat nog tegenwoordig, omtrent *Maaslandſluis*, de boezem is, daar de uitwatering plagt te wezen, kan gezien worden, en bekend is bij den naam van de *Groote Vliet*. Dat deeze graft de *Lek* niet kan zijn, gelijk A. JUNIUS, ABR. ORTELIUS, en J. PONTANUS meenden, ſchijnt, behalven meer andere redenen, daar uit genoeg te blijken, dat die Rivier te verre van de Zee legt; en daarenboven de gezegde lengte van TACITUS en DIO, met die van de *Lek* niet overeenkomt. PH. CLUVERIUS is ook van dezelfde meening. Andere gedachten, en verdere redeneeringen daar over, vindt men bij VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.* fol. 114, en bij BLEISWYK, *Beſchrijv. van Delft.*

FOSSA DRUSIANA, of de vaart van DRUSUS; zie YSSEL. De *Rhijn*, eerst takken hebbende geſchooten, en die van het begin van het Land der *Bataven*, tot dat ze in Zee ſtort, door de *Waal* alleen, en door de Kil, die den naam van *Rhijn* behoud, verdeeld was, heeft, door het beſtier van DRUSUS, omtrent twaalf Jaaren vóór CHRISTUS, met drie gaten beginnen in Zee te loopen. Want men heeft een grift uit den *Rhijn* gegraaven, drie gemeene *Duitſche* mijlen en een vierde beneden de eerſte ſcheiding, recht tegen over de *Caſtra Herculis*, daar de landen iets laager zijn, tot aan de *Zaal*, om den *Yſel*, een Rivier afkomende uit het Land der *Brockteren*, ter lengte van drie gemeene *Duitſche* mijlen min een vierden. En dewijl de Kil van den *Zaalſtroom* te naauw was, om de afgeleide wateren van den *Rhijn* te verzwelgen, heeft men die zelve, met ongemeenen arbeid, veel breeder en dieper moeten uitgraaven; en, op dat de *Brockterſche Vegt* daar mede ook zou konnen afſtroomen, heeft men deeze Kil ook derwaarts moeten leiden, tot dat zij zig, over de

de zeer laage vlakte, wijd en zijd heeft kunnen uitzetten. TACITUS heeft deeze Grift, naar den aanlegger, de *Druſiaanſche Griften* genaamd; onderſcheidende, misſchien, het bovenſte en benedenſte gedeelte, door den vasten grond gegraaven, van het middelſte, en verre het grootſte gedeelte, gemeen aan de Kil en de *Zaal*. Zelfs heeft TACITUS niet geſchroomt, haar den naam van *Griften* te geeven. Langs deeze *Grift* nu hebben, in 't vervolg, niet alleen DRUSUS, maar alle de *Romeinſche* Heeren en Overſten, die na hem gevolgd zijn, hunne Legers langs den *Rhijn* op de Meiren en in de Noordzee gebragt, als zij de *Friezen*, *Cauchen* en verdere afgeleegene volken wilden beoorlogen. Het ſchijnt dat zij deeze *Grift*, daar te vooren geen Rivier was, den naam van *Nawaal*, als of men zeide *Tweede* of *Achterwaal*, gegeeven hebben; welke benaaming TACITUS ook gebruikt, gewag maakende van de Rivier *Nabalia*. Het voorſte en middelſte gedeelte hebben den ouden naam van de *Zaal* tot zo verre behouden, dat men aan beide de andere deelen, zo wel het bovenſte als het benedenſte, de zelve benaaming heeft gegeeven; en dat de geheele ſtroom, van den *Rhijn* tot aan de *Vegt* en het Meir toe, de *Zaal* genaamd is, en nu nog de *Tſel*, dat is, het *Zaalwäter*, geheeten word. Dewijl onze CLUVERIUS dit alles zeer krachtig en volkomen heeft verhandeld, wijze ik den Leezer tot hem; vooraf, echter, hem waarſchuwende, dat hij de aantekening van PTOLOMEUS, aangaande den *Vechtſtroom* (*Vidrus*) en deszelfs mond naar de Noordzee, niet ligtvaardig in den wind ſlaa, en zig niet laate om den tuin leiden, door de uitbreiding van CLUVERIUS hier over, als zijnde dezelve ongetrouw en vol misſlagen, gelijk ter zijner plaatze zal worden aangeweezen.

ALTING, *Not. Germ.* TACITUS, *Annal.* Lib. II.

FOSSA OTTONIANA, *de Grift of Graft van* OTTO, Roomsch Keizer, welke hij heeft doen graaven omtrent het Jaar 980. Bij de *Duitſchers* word zij *Hoffond* genaamd. Zie HOFSOND.

Fossa ottoniana. Julius cæzar meldt, dat de *Schelde* zijnen uitloop gehad heeft in de *Maas*; en ptolomeus zegt, dat dezelve, onder den naam van de *Maas*, uitgeloopen heeft in de Noordzee, ter plaatze daar nog de oude haven is, bij *Sluis in Vlaanderen*. Ook verzekeren ons de oude wetten der *Friezen*, dat omtrent de zelfde plaats het gat van de *Schelde* is geweest, ten tijde van Keizer karel den grooten. Doch dat de zaaken zig thans geheel anders vertoonen, zou, volgens het getuigenis der Jaarboeken van *Vlaanderen*, ontstaan zijn, door toedoen van Keizer otto den grooten, die, in het Jaar 949, heeft een zeer groote *Grift* laaten graaven, van de *Schelde* tot aan de Noordzee, tusschen het Land van *Cadzant* en *Walcheren*: waar door de oude Kil, na dat het water zig over de laage Landen verder verspreid had, allengskens vol slijk en modder geworden, en in Land verandert is; welk Land, als liggende binnen de *Schelde*, die vervolgens door de *Grift* zijne uitwatering had, de *Vlamingen* zig als eigen hebben aangematigd, al hoe wel de grond, Oostwaarts aan, altijd den *Taxanders* heeft toebehoord, of van het uiterste *Friesche Zeeland*, het welke in de Landtaale *Wasda* genaamd wierd, een eigendom geweest is. De *Zeeuwen* noemen deeze *Grift*, die al lang een groot Zeegat geworden is, de *Wester Schelde*, nu gemeenlijk de *Hond* genaamd, naar het geluid der baaren van de Zee, die aldaar, even als een knorrende hond, bruisschen. Dus zou men konnen gelooven, dat het woord ottoniana, bij de *Zeeuwen* in hottoniana verbasterd, en vervolgens verkort zijnde, *Hond* geworden is.

Alting, Part. II, fol. 59.

Fossum vetus; *de Oude Grift*. Dit is een vaart of *Grift* geweest, welke de *Hunsingers* tegen de *Fivelingers* beweerden, hunne grensscheiding te zijn; 't welk deeze ontkenden; waar uit een zeer groote tweedragt gereezen is. Doch de eersten, in het Jaar 1232. in een veldslag, overwinnaars geworden zijnde, hebben die graft, om dat zij met modder was gevuld, uitgegraaven, en tot aan de Zee toe voortgetrok-

trokken, op dat zij voor altoos tot eene grensscheiding zoude dienen: aldus ten minste verhaalt het EMO. Tegenwoordig is zij nergens meer te vinden.

Idem Ibid.

FOSTA, een afgod der *Oude Friezen*, die zijnen Tempel had op *Ameland*, aan welken zij hunne kinderen, even als aan den MOLOG, opofferden. Zie AMELAND.

FOSWERT, wel eer een voornaam Klooster, in de *Friesche* Grietenij *Ferwerderadeel*, onder het Kwartier *Oostergoo*. Het zou dien naam ontleend hebben van den Afgod of de Afgodinne FOSTA. Naderhand werd het een Klooster der *Benedictijnen*. Hoe het, door die van KLAARKAMP, in brand gestooken werd, zal op het Art. KLAARKAMP gezegd worden.

WINSEMIUS, *Beschrijving van Friesland*, fol. 83.

FOUDGUM, een der achttien Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Westdongeradeel*, onder het Kwartier van *Oostergoo*. Dit Dorp heeft, in de *Nederlandsche* Oorlogen tegen *Spanje*, zeer veel geleden; en ook, door den watervloed van het Jaar 1570, zeer groote schade bekoomen. Niet minder leed het in den vloed van het Jaar 1717, waar door een groot aantal van menschen en beesten omkwam.

Ibid.

FOUR, (PIERRE DU) was een van die geenen, van welke de moordzieke *Spanjaarden* zig bedienden, om, even als WILLEM DE I, door een gehuurden moordenaar, was omgebragt, door deezen Prins MAURITS te doen vermoorden. Deeze DU FOUR was soldaat, en werd, in het Jaar 1694, te *Bergen op den Zoom*, na gedaane Confessie, dat hij door

LA MOTTE, ASSONVILLE, en zelfs door den Aartshertog was aangezet om Prins MAURITS te vermoorden, ter dood gebragt.

Zie BOR, XXXI. Boek, bl. 31.

FRAAM, een Slot, wel eer geleegen bij het Dorp *Hunzingo*, in de *Groninger Ommelanden*, doch, met meer anderen, in het Jaar 1738, afgebroken.

FRANC of FRANK VAN BORSSELEN; zie BORSSELEN.

FRANCART, (JACOB) een beroemd konstenaar, werd geboo-ren te *Brusfel*, doch onzeker wanneer: dit weet men, dat hij leefde tusschen de Jaaren 1621 en 1650; zijnde het geboorte en het sterfjaar van den Aartshertog ALBERTUS, zoon van Kei-zer FERDINAND DEN II, die zijn Mecenas was, en hem, om zijne bijzondere bekwaamheden, veel gunst bewees. Hij was Bouw- en Vesting-Bouwmeester van *Brusfel*, en stichter van de Kerk der Jesuiten aldaar. Teffens was hij zeer bedreeven in de Schilder- en Meetkunst, doorzigt- en digtkunde. Groote achting werd hem toegedraagen door de Infante ISABELLA, voor welke hij zeer uitmuntende stukken geschilderd heeft. Naderhand ontdeed hij zig van alles, en gaf zig over aan het schilderen van Bloemen, die hij tot een spiegel van het vergank-lijk leven nam, en het zelve daar mede eindigde.

Zie HOUBRAKEN, I. Deel, p. 162.

FRANCHEIM, (MARCELLUS) of FRANCHEMIUS, gebooren te *Zutphen*, een zeer beroemd man in de XVII eeuw. Hij oef-fende zig in de taalen en rechten; doorreisde *Frankrijk*, *Spanje*, *Italie* en *Duitschland*; bezogt vlijtig alle geleerde mannen; werd Secretaris van den Kardinaal CLESEL, in het Jaar 1619, en overleed te *Duinkerken*, in het Jaar 1643. Zij-ne werken vindt men opgeteld bij VALERIUS en MIRÆUS.

FRANCI POPULI en FRANCIA REGIO; de *Franken*, een volk,

't

't welk, na het sluiten van een verbond met de *Overrhijnsche* volken, ter verdediging der vrijheid, zig vereenigd had. Zij waren voor eerst die geenen, die zig, een weinig boven het begin van het *Batavische* Eiland, langs den Oostelijken arm van den *Rhijn* en de Noordzee, uitstrekten, omtrent de oevers van de Rivier de *Sala* en het *Flie*, en het strand van de Noordzee tot aan de *Elve* toe, en dus geene andere, dan de *Amsfebuuren*, de *Cauchen*, de *Friezen* en de *Chamaven*. Vervolgens toont de Heer ALTING, dat deeze volken, in de Reiskaart van PEUTINGER, aan het Oostelijk gat van den *Rhijn* en de Noordzee, aangeweezen worden, door letteren, die onder elkander verward en vermengd staan, en dat eenigen, tusschen de *Eems* en het Oostelijk gat van den *Rhijn*, geene anderen kunnen zijn, dan de *Friezen*, die daar *Fresit* genaamd worden; dat voorts deeze *Franken*, door de gewoonte, den toenaam van *Saliërs* gekreegen hebben, naar de Rivier de *Zaal* of *Zala*, als de plaats daar zij zig vergaderden; zijnde dit bijvoegzel alleen een teken, waar door de *Franken*, die aldaar woonden, in de verblijfplaats hunner ouderen, onderscheiden worden van anderen, als weg gezondene volkplanters, zig in hooger Landen, naar het *Hartzwald* en aan den *Nekkerstroom*, digt bij de *Katten*, dat is *Hessen*, hebben neergeslagen, en die daarom *Chattuarien*, als of men zeide, buuren der *Katten*, genaamd zijn. Zo dat deeze gantsch geene gemeenschap hadden met het volk van den zelfden naam, 't welk aan de *Wezer* woonde en in dit verbond niet begreepen was; maar dat de *Romeinen*, van de woorden *Buuren* of *Buren*, *Varii* en *Barii* gemaakt hebben: gelijk reeds getoond is, bij de *Amsibarii* en *Answarii*; dat AMMIANUS MARCELLINUS deeze *Attuarien Franken* noemt, die langs den oever van den *Rhijn*, tegen over *Vetera* (*Santen*) woonden, alwaar wij boven getoond hebben, dat Keizer JULIAAN overgetrokken is; dat deeze zeer aanzienlijke en magtige volken ongelijk geschied, als men bij MARCELLINUS, in plaats van *Attuarien*, wil leezen *Amsivarii*, als of de eerste grondleggers van dit verbond der *Franken* hunnen toenaam hadden willen ontleenen van de *Emsbauren* (*Amsibarii*), zijnde een ellendig volkje, 't welk uit eenige geringe overblijfzelen we-

der herbooren is; dat het uit de Reiskaart van PEUTINGER blijkt, dat de Bondgenooten, in korten tijd, hunne grenzen langs den *Rhijn* tot in *Hesſenland*, het *Hartzwald*, en tot aan de *Nekker* hebben uitgebreid, om reden dat, in dezelfde Kaart, daaromſtreeks, met zeer groote letteren geleezen word, FRANCIA; en boven aan, BRUCTURI of BRUCTEREN: zo dat de geheele Landſtreek, welke weleer de *Sicambers* en *Ubiers*, als zij over den *Rhijn* woonden, bezeeten hadden, en daar naderhand de *Tenkters*, *Uzipeeten* en andere volken gewoond hebben, in dit verbond der *Franken* getreeden is. Maar of zulks door oorlog, of door verdrag geſchied zij, vindt men nergens uitdrukkelijk vermeld; hoe wel het nog waarſchijnlijkſt voorkomt, dat het door den oorlog geſchied is; als ook, om dat men vindt aangetekend, dat de *Broekters* hunne verblijfplaatzen overgebragt hebben naar die Landſtreeke, daar zij de oude bewooners hadden uitgedreeven; te meer, dewijl naderhand, onder de Kerklijke hulpbenden, of de keurbenden der Landſchappen, nergens meer gewag gemaakt word van de *Tenkters* en *Uzipeeten*, maar zeer dikwils van de *Saliers* en *Franken*; gelijk zulks uit de Keizerlijke aantekeningen blijkt. Hierom is het zeer waarſchijnlijk, dat die volken, door de *Franken*, zijn uitgeroeid, of uit hunne woonplaatzen verdreeven; en dat de *Sicambers*, om geene andere reden, door den Dichter CLAUDIANUS, onder de *Franken* geſteld worden, dan uit kragt van den Dichterlijken ſtijl, om dat de *Franken* toen woonden in het Land der *Sicambren*: hoe wel het ook gebruiklijk ſchijnt geweest te zijn, dat de *Broekteren*, die, zonder twijffel, een gedeelte der *Franken* uitmaakten, den naam droegen van *Sicambers*, om dat zij in hun Land waren komen woonen. Geheel onwaar is het evenwel, dat de regte en eigenlijke *Sicambers* in het verbond der *Overrhijnſche Franken* geweest zijn: dewijl het overvloedig blijkt, dat dezelve, onder de Regeeringe van AUGUSTUS, door zijnen ſtiefzoon TIBERIUS, in het wingewest der *Romeinen*, aan deeze zijde van den *Rhijn*, zijn overgebragt. Doch dat de *Thubanters* mede Bondgenooten zijn geweest, hoewel zij, in de Kaart, misſchien om hunne geringheid, niet vermeld zijn, is ligtelijk te gelooven:

eens-

eensdeels om de plaatzen, daar zij toen woonden; anderdeels en wel voornamelijk, om de vereeniging van dit volk met de nieuwe *Saliers*. Dit nu is de waare oorsprong der *Franken* en van het *Overrhijnsch Frankenland*. Veelen, die hier omtrent van andere gedagten zijn, vertellen niets dan sprookjes. Vraagt men naar den tijd, wanneer dit verbond gemaakt is, hier van is niets met zekerheid te zeggen. Het is wel niet onwaarschijnlijk, dat de strenge overwinning van MAXIMINUS, die een groot wreedaart was, op de *Germaanen*, en van den anderen kant, die der *Scijthen* op de *Romeinen*, die met het omkomen van DECIUS behaald is, eensdeels tot dit verbond, anderdeels tot den opstand van meer *Barbaaren*, gelegenheid gegeeven heeft, doch dat het zelve is uitgebarsten, onder de ongelukkige Regeering van GALLUS: want het is zeker, dat het zelve tot stand gebragt is, als AULUS POSTUMUS Landvoogd over *Galliën*, en Veldheer van het *Romeinsche* Land was, derwaarts gezonden door VALERIANUS, weinig meer dan vijf Jaaren, na de nederlaag van DECIUS. Want TREBELLIUS POLLIO schrijft, dat POSTUMUS niet lang daar na, door GALLIËNNUS met den oorlog aangetast zijnde, met zijne *Frankische* hulpbenden (*Franken*) over den *Rhijn* getrokken is. AURELIANUS, toen hij nog Overste van de zes keurbenden in *Galliën* was, heeft duizend *Franken*, die nu niet alleen door *Galliën* omzworven, maar ook zelfs door *Spanje* en *Africa*, bij *Mentz* verslagen. Na dat deeze, na vijf Jaaren geheerscht te hebben, gedood was, hebben zij, onder de Regeeringe van TACITUS, weder onderstaan, over de *Romeinsche* grenzen door te breeken, verscheiden aanzienlijke sterke, magtige en bloeijende Steden over den *Rhijn* bemagtigd, en zig bijna meester gemaakt van gantsch *Galliën*; ook zijn zij, onder de korte Regeering van FLORIANUS, niet onder de *Romeinsche* gehoorzaamheid gebleeven. Maar Keizer PROBUS heeft hen in ontoeganklijke moerassen neergeveld, en tot over den *Nekker* en *Elbe* verjaagd. Na deeze nederlaag, zijn zij onderdanig geweest, volgens het verhaal van VOPISCUS, laatende zij zich hier en daar als hulpbende vinden; dan hier door stout geworden, namen zij woonplaatzen, aan deezen kant van den *Rhijn*. Zomtijds werden zij weder van daar gedreeven, doch

zijn telkens te rug gekeerd, zo als bij hunne eerſte Koningen, CLOVIS, enz. gezegd is.

ALTING, *Not. Germ. Inf.* part. I. fol. 65. AMMIANUS, Lib. XX. C. 10. SUETONIUS, TACITUS, JULIUS CÆZAR, enz.

FRANCISCO BALDEZ; zie BALDES.

FRANCISCO DE MENDOZA; zie MENDOZA. (FRANCISCO DE)

FRANCISCUS GOMARUS; zie GOMARUS.

FRANCISCUS JUNIUS; zie JUNIUS.

FRANCISCUS SONNIUS; zie SONNIUS.

FRANCIUS, (PETRUS) werd gebooren te *Amſteldam*, den 19 Augustus van het Jaar 1645, en ſtierf 59 Jaaren daar na, op den 19 Augustus, en dus op zijne Geboortedag, van het Jaar 1704. Den grond zijner geleerdheid leide hij onder ADRIANUS JUNIUS, Rector der Illuſtre Schoole te *Amſteldam*: een man, allerbekwaamst om jongelingen te vormen. JUNIUS prees hem het leezen der ſchriften van OVIDIUS ongemeen aan, vermaanende hem, dien digter tot zijn voorbeeld te neemen. Van *Amſteldam* begaf hij zig naar *Leiden*, en volvoerde aldaar zijne taak verder onder GRONOVIUS, den vader, die hem wel haast van andere Leerlingen onderſcheidde, en als een vriend achtte, zo als de jonge GRONOVIUS daar na insgelijks deed. FRANCIUS, zijne ſtudien te *Leiden* volbragt hebbende, begaf zig naar *Engeland*, van daar naar *Frankrijk*, en liet zig te *Angers* promoveeren tot Doctor in de beide rechten. Terwijl hij zig te *Parijs* onthield, maakte hij kennis met verſcheidene Geleerden van die Stad, onder anderen met RAPIN. Uit *Frankrijk* begaf hij zig naar *Italie*, en werd aldaar van den Hertog COSMUS DEN III met agting ontvangen. Na zijne wederkomst te *Amſteldam*, beriepen hem Burgemeeſteren, in het

Jaar

PETRVS
FRANCIVS
PETRVS SCHEN D VIVVM PINXIT & Sculpsit.
Quem prbbat, et priscis io, Charisin commendat Apollo
Quem sibi suada peti FRANCIVS ora gerit.
Sanct. Breuzhusius.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

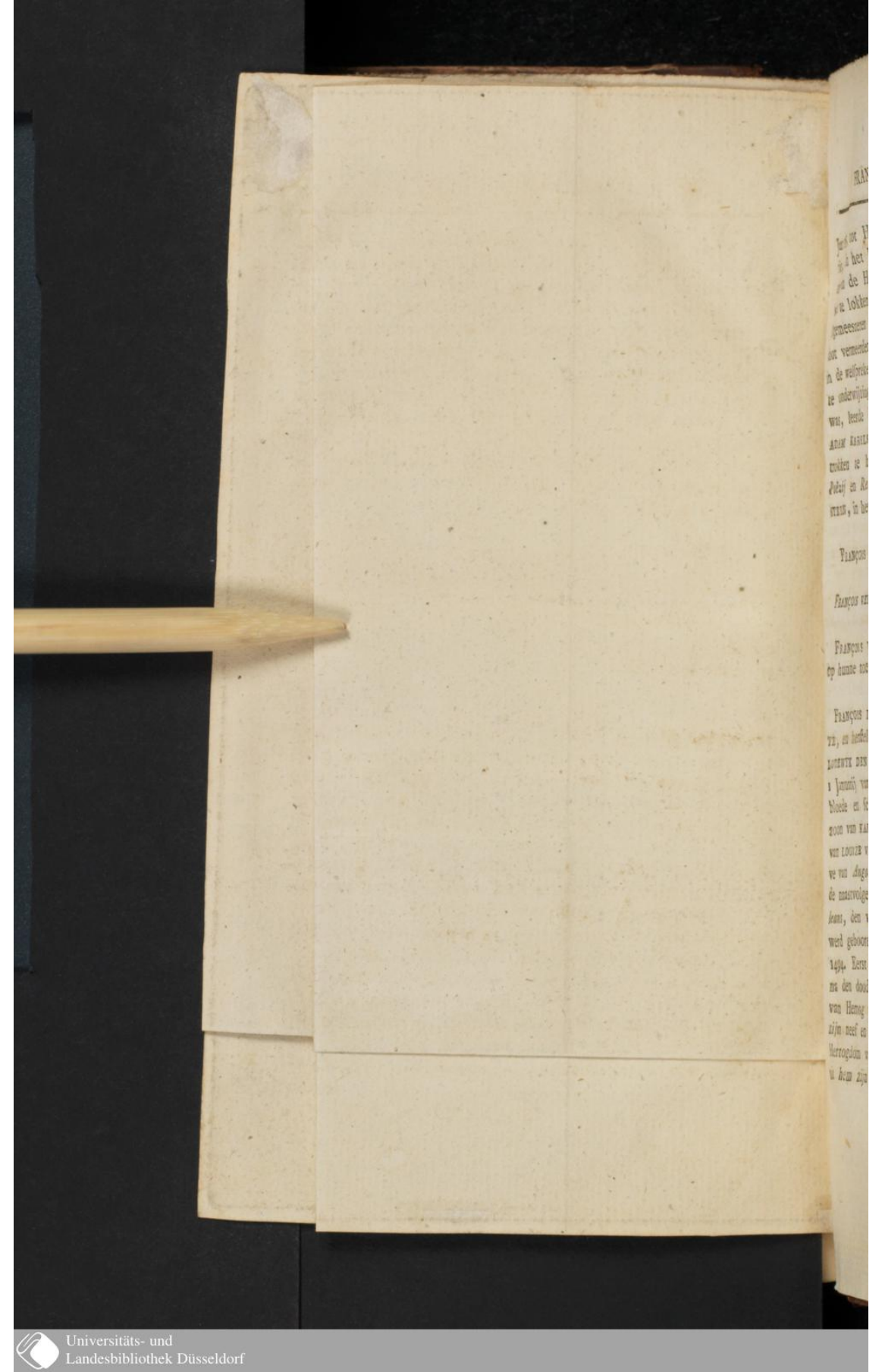

Jaar 1674, tot Hoogleeraar in de Welſprekenheid en Hiſtorien, en in het Jaar 1686, in de *Griekſche* taal. De Curatoren van de Hooge Schoole te *Leiden*, zogten hem derwaarts te lokken, door aanbod van het Hoogleeraarſchap; dan Burgemeesteren zijne verdienſten kennende, verbonden hem, door vermeerdering van Jaargeld. Uitmuntende was FRANCIUS in de welſprekenheid, waar in JUNIUS hem de eerſte en beſte onderwijzing gegeven had. Toen hij reeds Hoogleeraar was, leerde hij nog van een vermaarden Toneelſpeeler, ADAM KARELSEN, van wien hij zelfs getuigt, veel nut getrokken te hebben. De werken van FRANCIUS beſtaan in *Poëzij* en *Redenvoeringen*, allen bij één gedrukt, bij WETSTEIN, in het Jaar 1706.

FRANÇOIS DE VALOIS; zie ALENÇON.

FRANÇOIS VEER; zie VEER.

FRANÇOIS VERDUGO; zie VERDUGO, en meer andere, alle op hunne toenaamen.

FRANÇOIS DE I, Koning van *Frankrijk*, gezegt de GROOTE, en herſteller der Geleerdheid, volgde, in den Jaare 1515, LODEWYK DEN XII. op, die zonder manlijke nazaaten, den 1 Januarij van dat Jaar, geſtorven was, als Prins van den bloede en ſchoozoon van dien Vorst. Hij was de eenige zoon van KAREL VAN ORLEANS, Graave van *Angoulême*, en van LOUIZE VAN SAVOIJE, en kleinzoon van JOHANNES, Graave van *Angoulême*, bijgenaamd DE GOEDE: welke JOHANNES de naastvolgende broeder was van KAREL, Hertog van *Orleans*, den vader van LODEWYK DEN XII. FRANCOIS DE I, werd gebooren te *Cognak*, den 12 September, in het Jaar 1494. Eerst voerde hij den tijtel van Graaf van *Angoulême*, na den dood van KAREL zijnen vader, en vervolgens dien van Hertog van *Valois*. Want Koning LODEWYK DE XII, zijn neef en ſchoonvader, vermeerderde zijn erfdeel met het Hertogdom van *Valois*: hierom heeft men de Prinſen, die uit hem zijn voortgekoomen, bijgenaamd VAN VALOIS, of

ſchoon hij in de daad van den tak van *Orleans* was. Dewijl hij vermoedelijk erfgenaam van de Kroon was, vond LODEWYK DE XII, niet dan dochters hebbende, geraden, hem te doen trouwen met CLAUDIA VAN FRANKRIJK, zijne oudſte dochter, hoewel zij alreeds verloofd was aan KAREL van *Oostenrijk*, en de plegtigheid van dit huwelijk wierd gevierd te *S. Germain en Laije*, den 14 Maij des Jaars 1514. FRANCOIS DE I wierd te *Rheims* gezalfd, door den Aartsbisſchop ROBERT VAN LENONCOUR den 25 Januarij des Jaars 1515, en hij nam vervolgens den tijtel aan van Hertog van *Milaan*, om dat dit Hertogdom hem toebehoorde, ter oorzake van VALENTINA van *Milaan*, zijne overgrootmoeder, Gemalinne van LODEWYK, Hertog van *Orleans*, die te *Parijs* gedood wierd in den Jaare 1407. Hij ſtelde zig aan het hoofd van een magtig Leger, om zig meester te maken van dit Hertogdom, bij zijne komſte tot de Kroon; hoewel de Paus, de Keizer, de Koning van *Aragon*, en de *Zwitzers*, welke de overweldiger FRANÇOIS SFORZA in zijne belangen gebragt hadden, hem den ingang in het zelve betwistten. De Koning leverde aan de *Zwitzers* den ſlag van *Marignan*, welke twee dagen duurde, en ſloeg hen op den avond van den 13, en op den morgen van den 14 September des Jaars 1515. Zo gantſchelijk gewapend als hij was, bragt hij een gedeelte van den nacht over om zijne benden te ſchikken, en zijn geſchut te plaatzen, en het overige gedeelte rustte hij op de aſſuit van een kanon, daar hij, om de ontſteltenisſe wat neer te zetten, na zulk een langen ſtrijd, zig vergenoegde met een dronk waters, met ſtof en bloed gemengd. De Koning wilde in deeze gelegenheid meester zijn; de Ridder BAYARD MILAAN opende ondertuſſchen zijne poorten na deeze overwinning, en gantsch *Lombardië* onderwierp zig aan de *Franſchen*. De *Zwitzers* zogten hun Bondgenootſchap. Paus LEO DE X, te *Bologne* gekomen zijnde, had aldaar een mondgeſprek met den Koning, en overreedde hem aldaar eindelijk tot de vernietiging van de *Sanctio Pragmatica*, zo zeer begeerd door de Pauzen en het Hof van *Rome*. Men ſloot aldaar den 14 December des Jaars 1515 het *Concordaat*, wegens de benoeming tot de be-

beneficien, en het zelve wierd naderhand ingelascht in de XI zitting van het Concilie van Lateraan den 19 December des Jaars 1512. Men sloot den 16 Augustij van het zelve Jaar het verdrag van *Nojon*, dat niet lang duurde. Dit verdrag was geslooten met KAREL DEN V, die in het Keizerrijk volgde op zijnen grootvader MAXIMILIAAN DEN I, waar op de afgunst der twee jonge Prinsen wel haast uitborst. Door dit verdrag te *Nojon* moest KAREL *Navarre* overgeven aan HENDRIK D'ALBRET, zijnen wettigen Souverein. Hij brak zijne belofte, en de Koning, om hem die te doen houden, zond krijgsbenden derwaarts, die het zelve innamen, onder ANDREAS VAN FOIX, Heer van *l'Esparre*, in den Jaare 1521, en het zelve bijna ter zelver tijd weder verlooren. Van de andere zijde wierd de Keizer, zamengevoegd met de *Engelschen*, uit *Pikardië* verdreven, en de *Fransche* wapenen waren vrij gelukkig: want de Koning hernam *Mouzon*, dat ingenomen was door den Graaf van *Nassau*, verbrandde *Bapaume*, en onderwierp *Landreci*, *Bouchain*, *Hesdin*, *Fontarabie*, enz. Maar hij verloor *Milaan* den 19 November, en *Doornik* den 1 December des Jaars 1521. Het gedrag van LOUIZE VAN SAVOIJE, zijne moeder, was oorzaak van groote rampen. Het zelve was de reden van den opstand van KAREL VAN BOURBON, Konstapel van *Frankrijk*, die, zig aan de zijde van den Keizer gevoegd hebbende, het bevel hadde van zijne krijgsbenden. Het *Fransche* Leger wierd geslagen te *Bicquoque*, daar de *Zwitzertsche* Burggraaf VAN LAUTREK had het bevel van het Leger, en dit ongeluk wierd gevolgt van het verlies van *Cremona*, van *Genua*, van *Fontarabie*, enz. De Keizer, daar na in in Provence gekomen zijnde, wierd van voor *Marseille* te rug gedreeven in den Jaare 1524, en de Koning ter zelver tijd naar *Italie* trekkende hernam *Milaan:* vervolgens ging hij *Pavie* belegeren; maar ontijdig een gedeelte van zijne benden naar *Napels* gezonden hebbende, was hij te zwak om de *Keizersche* tegen te staan, en wierd gevangen op den 24 Februarij des Jaars 1525, na dat twee paarden onder hem dood geschooten waren. Deeze rampspoed bragt het gantsche Koninkrijk in eene groote ontsteltenisse. De gevangenis des Konings duurde nochtans

tans niet lang; hij geraakte in vrijheid door het verdrag, den 14 Januarij des Jaars 1526 te *Madrid* gemaakt, waar heen men hem gevoerd hadde, en wierd op zeer onredelijke voorwaarden te rug gezonden. Op zijne wederkomst deed hij krijgsbenden naar *Italie* trekken, om Paus CLEMENS DEN VII te verlossen, dien de *Keizerschen*, welke *Rome* ingenomen en geplunderd hadden, belegerd hielden. Hij verbond zig ten dien einde, den 17 Maij des Jaars 1526, met den Paus, de *Venetiaanen*, en de *Florentijnen*, en zond ODET VAN FOIX, Burggraaf van *Lautrek*, die zig meester maakte van een gedeelte van *Lombardie*, en die veel toebragt tot bevrijding van den Paus. Dit voordeel zou van de verovering van *Napels* zijn gevolgd geweest, zo de besmettelijke ziekten, die de *Spanjaarden* gunstig waren, het *Fransche* krijgsvolk met deszelfs Generaal niet weg gemaaid hadde in den Jaare 1528. Door het verdrag van *Kamerijk*, den 15 Augustij des Jaars 1529 gesloten, trouwde de Koning, die zedert eenigen tijd weduwnaar was, met ELEONORA VAN OOSTENRYK, zuster van den Keizer, en weduwe van EMANUEL, Koning van Portugal. In den Jaare 1533 geschiedde de bijeenkomst van den Paus en van den Koning te *Marseille*, daar het huwelijk vastgesteld wierd van HENDRIK, naderhand DEN II Koning van dien naam, met CATHARINA DE MEDICIS, nicht van den Paus. De Koning maakte zig vervolgens meester van *Savoije* in de Jaaren 1535 en 1536. Hij verdreef den Keizer met schande, die *Frankrijk* dacht te overstroomen, zijnde in persoon in *Provence* getrokken, en in *Pikardie* door zijne Generaals. FRANÇOIS deed den Prins van *Oranje* het beleg van *Peronne* opbreken, en de *Keizerschen* dat van *Turin*. Hij verbond zig met SOLYMAN DEN II, *Sultan* der *Turken*, nam *Hesdin* en *S. Paul* in den Jaare 1537 in, en deed den doortogt van *Suza* vermeesteren; maar hij verloor *Guise* en *Montreuil*. Men maakte in den Jaare 1538 een stilstand voor tien Jaaren te *Nice* in Provence, daar Paus PAULUS DE III de beide Vorsten een mondgesprek had doen houden den 18 van Junij. Het is waar, dat dezelve van geen langen duur was. Want de Keizer door *Frankrijk* trekkende, om de weerspannige *Gentenaars* te gaan dwingen, had

had aan den Koning het Leen van het Hertogdom *Milaan* beloofd voor hem of zijne kinderen; maar naderhand geweigerd hebbende zijn woord te houden, en eenige erkentenisse te betuigen voor de eerbewijzingen, die men hem in *Frankrijk* gedaan hadde, was oorzaak van de vredebreuk. De Koning viel in de Landen des Keizers in *Italie*, in *Luxemburg*, en in het *Rousillon* in den Jaare 1542. Hij ontzette *Landreci*, dat de Keizer belegerd hadde, in den Jaare 1543. Men nam *Nice* in den 20 Augustij van het zelve Jaar; en FRANÇOIS VAN BOURBON, Graaf van *Anguien*, won den slag van *Cerizoles* den 15 April des Jaars 1544, welke gevolgd wierd van de overgave van het Markgraafschap van *Montferrat*, uitgezondert *Casal*. De Stad *Mezieres* hield ook zes weken lang het Leger van den Keizer op, die het zelve in persoon gebood. Men maakte vervolgens te *Crespi* in *Laonnois* de vrede met den Keizer op den 18 September daaraanvolgende, en met den Koning van *Engeland* den 7 Junij des Jaars 1546. De Koning genoot niet lang deeze rust, zijnde gestorven aan eene langduurige en moeielijke ziekte in het Kasteel van *Rambouillet* den laatsten Maart des Jaars 1547, hebbende geregeerd 32 Jaaren en 3 maanden, en geleefd 52 Jaaren, 6 maanden, en 19 dagen. Zijne uitvaart wierd met eene ongemeene pracht gehouden; men zag op dezelve elf Kardinaalen. Hij wierd bij zijne uitvaart uitgeroepen: *een goedertieren Prins in vrede, overwinnende in den oorlog, vader en herstelder der goede letteren en der vrije kunsten.* Hij had te *Parijs* een Collegie aangesteld van vermaarde Hoogleeraaren in allerlei wetenschappen; en gaf blijken van zijne achting aan verscheide groote mannen, die hij van alle kanten uitlokte door zijne milddadigheden. Hij stelde dit Collegie aan op den Raad van BUDEUS, om daar in de talen, de Philosophie, de Geneeskunst, en de Wiskundige Weetenschappen te onderwijzen. Hij had altoos geleerde mannen omtrent zig, die hem onderhielden geduurende de maaltijd. Hij had gaarne, dat men hem sprak van de natuurlijke Historie, waar in hij zig zulk eene groote kennisse verkreegen hadde, door alleenlijk daar over te hebben hooren redeneeren, dat, hoewel hij niet in de letteren opgetrokken was, hij niet naliet te weten, en zelfs wel te passe bij te brengen

gen, alles wat de oude en later Schrijvers geſchreeven hadden van de dieren, van de planten, van de metalen, en van de koſtelijke geſteenten. Hij had zig daar toe bediend van JACOBUS CHOLIN, en naderhand van PETRUS DU CHASTEL, dien hij Biſchop maakte van *Macon*, Groot-Aalmoezenier van *Frankrijk*, en opziender van de Bibliotheek, die hij met groote kosten te *Fontainebleau* had opgerecht, hebbende ten dien einde gezonden in *Italie*, in *Griekenland*, en in *Aſie*, om aldaar handſchriften optezoeken, of om die af te ſchrijven, welke men niet kon bekomen. Vóór zijnen dood had hij beſlooten het getal der Koninklijke Hoogleeraaren te vermeerderen, en een Collegie te ſtichten om in het zelve zes honderd jongelingen in de wetenſchappen en in de Godvruchtigheid te doen onderwijzen. Deeze Koning deed ook een gedeelte der Koninklijke huizen bouwen, die in *Frankrijk* gevonden worden, en verſierde dezelve alle met tafereelen, ſtandbeelden, tapiſterijen, en koſtelijke huisſieraden. Men merkt ook aan als eene wonderlijke zaak, dat hij, altoos prachtig geleefd hebbende, en geduurende zijn leven belemmerd zijnde geweest met zwaare oorlogen, zo veele prachtige Paleizen heeft kunnen bouwen, zo veele koſtelijke zaken kopen, en dat hij, alle zijne ſchulden betaald zijnde, wanneer hij ſtierf, vier honderd duizend kronen in zijne ſchatkist heeft nagelaaten, en een vierde gedeelte van zijn Jaarlijksch inkomen, dat hij nog niet aangeroerd hadde. Deeze Prins had ook groote tegenſpoeden; en deeze vervoerden hem dikwils verder, dan de voorzichtigheid en de onzekerheid der gevallen moeſten toelaaten. Dit deed hem groote misſlagen begaan. Hij liet zig ook dikwils beſtieren door zijne Staatsbedienaars, en door de vrouwen, die hem in zotte verkwistingen het geld deeden verſpillen, dat hij tot groote ondernemingen geſchikt hadde. Buiten dat had hij nooit zijns gelijken in milddadigheid, in edelmoedigheid, en in goedertierenheid. Hij had eene groote liefde voor zijn volk, en ſtervende beval hij zijnen zoon uitdrukkelijk de lasten te verminderen, die hij genoodzaakt was geweest op het volk te leggen, om de onkosten van den oorlog goed te maken. Deeze Koning had tot zijn zinnebeeld genomen een Salamander in het vuur, met deeze

ze woorden: *Nutrisco & extinguo.* Na zijnen dood wierd zijn hart geplaatst onder een marmeren pilaar in de Kerk der Nonnen van Hautebruieres, en zijn lichaam met groote praal gebragt naar *S. Denijs:* want men telde daar bij elf Kardinaalen, en meer dan veertig andere Prelaten. Hij was tweemaal getrouwt, zo als reeds gezegd is; eerst met CLAUDIA van *Frankrijk* in den Jaare 1514, en daar na met ELEONORA van *Oostenrijk* in den Jaare 1536. Bij de eerste hadde hij FRANCOIS, DAUPHIN, gestorven door vergift: HENDRIK DEN II, die hem opvolgde: KAREL, jong gestorven in den Jaare 1545, zo wel als LOUIZE en CHARLOTTA: MAGDALENA, Gemalinne van JACOBUS DEN V, Koning van *Schotland*, zes maanden na haar huwelijk gestorven in den Jaare 1537: en MARGRETA, getrouwt met EMANUEL PHILIBERT, Hertog van *Savotje*. Hij had geene kinderen bij zijne tweede Gemalinne. Men zegt, dat deeze nooit zijns gelijken hadde in mildadigheid, zachtmoedigheid en pracht. De vrouwen bedurven hem zomtijds. Hij was nochtans wijs in het laatste van zijn leven, en vooral na zijne ontmoeting met de schoone FERRONIERE. *Memoires de Francois de Beaucaire, de Guillaume Paradin, de Martin & Guillaume du Bellai, & de Francois de Rabusin. Du Pleix & Mezeraij, Hist. de France. Guiciard. Paul. Jov. Thuanus.* enz.

Tot dus verre in het algemeen van deezen grooten Vorst, van zijne roemruchtige daden, enz. gesprooken hebbende, zal men hier nu nog eenige merkwaardige bijzonderheden bijvoegen, welke de schrandere BAYLE van zijne geschiedenisse en van zijn karakter in grooter getal opgeeft.

Deeze Koning is een der groote Vorsten geweest, welker goede hoedanigheden met verscheide gebreken vermengt zijn. De *Fransche* Historieschrijvers, als BEAUCAIRE, MEZERAY, VARILLAS, enz. erkennen deeze vermenging met de uiterste oprechtheid, en daar zijn 'er zelfs, die zig beklagen, dat de *Spaansche* Schrijvers, in plaats van zulks te erkennen, hun werk 'er van maken om aan deezen Vorst den lof te geven van een volmaakt Vorst. Dit gedrag zou van den eenen en van den anderen kant wel al te kunstig uitgevonden kunnen zijn; maar het zelve schijnt zulks minder te zijn van de zijde der

Fran-

Franſche Schrijvers dan van de zijde der *Spaanſche*; want daar zijn 'er weinigen dan blinden, die niet klaarlijk in de Regeering van FRANÇOIS DEN I kunnen zien eene lange achtereenvolging van misſlagen en van onvoorzichtigheden. Het verſcheelde weinig, of deeze Prins beroofde zig van de erfvolging tot de Kroon na LODEWYK DEN XII. Hij ging daar toe den breeden weg op door de tedere minnekozerijen, waar mede hij de jonge Koninginne bekoorde, met welke de gemelde Koning LODEWYK minder dan twee maanden voor zijnen dood trouwde. Want zo hij door den goeden raad van zijne vrienden zig niet had laten wederhouden, het zou hebben kunnen gebeuren, dat hij zig bij de zelve Koninginne een baſtaard zoon verwekt hadde, die, onder den naam van een zoon te zijn van LODEWYK, hem belet zou hebben ooit den troon van *Frankrijk* te beklimmen. Hoewel deeze geſchiedenis op verſcheide wijzen verhaalt word, men komt overeen, dat men hem het gevaar deed begrijpen, waar aan hij zig bloot ſtelde, en dat hij zijn voordeel deed met den goeden raad, dien men hem gaf; maar ten opzichte van de andere vrouwen nam hij weinig goede maatregelen in acht. Hij beſloot tot de reize naar *Milaan*, onder andere redenen, om aldaar zijn vermaak te nemen met eene ſchoone vrouwe. Men wil zelfs, dat het vermaak, dat hij nam met eene meeſteresſe, LA FERONNIERE genoemd, hem het leven kostte. Deeze vrouw was zeer ſchoon, en de Huisvrouw van een Advokaat te *Parijs*. Zij wederſtond een wijl het aanzoek des Konings, tot dat haar man, ziende, dat de Koning beſlooten hadde geweld te gebruiken, en het hem niet mogelijk zou zijn dien ſtorm te ontgaan, haar toeſtond den Koning te genoegen. Om geen beletzel in deeze zaak te geven, veinsde hij acht of tien dagen op het Land te moeten zijn tot verrichting van eenige zaken. Hij hield zig ondertuſſchen heimelijk in *Parijs* op, de bordeelen bezoekende, om zig zelf te beſmetten, op dat hij zulks vervolgens zijne vrouw mogt doen, en zij wederom den Koning. Zijn voornemen gelukte, zo als hij het overlegd hadde; en dus zag hij zig gewroken, over een hoon, dien de hovelingen gewoon zijn eene galanterij te noemen. De ongelukkige

vrouw

vrouw ſtierf aan het ongemak, en de man wierd door ſpoedige hulpmiddelen geneezen. De Koning had daar van alle de moeielijke toevallen; en dewijl de Geneesmeeſters hem behandelden naar zijne hoedanigheid, veel eer dan naar zijne kwaal, zo wierd hij niet recht geneezen, en naderhand verergerde het overſchot van zijne kwaal zodanig, dat men wil, dat hij daar door ſtierf. De voornaamſte der materesſen van deezen Koning bragt hem in het uiterſte gevaar van zijn gantſche Koninkrijk te verliezen. Hij hadt geen argwaan van deezen ſnooden toeleg; en den kwaaden keer ziende, welken de zaken namen, ontſnapten hem eenige murmureringen tegen de Goddelijke Voorzienigheid. Hij beſpeurde te laat, dat hij twee of drie perſoonen tot zijne gunſtelingen verkooren hadde, die zulks onwaardig waren, en welker kwaade raadgevingen hem bij uitnemendheid nedeelig geweest waren. Indien hij den Konſtapel van *Mommorenci* twaalf Jaaren eerder van zig weggezonden hadde, hij zou zig zelf niet in zulke moeielijke omſtandigheden en uiterſten bevonden hebben. Daar ſcheen buiten dat, om zo te ſpreeken, iets ongelukkigs in zijne geboorteſtar te zijn, waar door hij zelfs dan, wanneer hij, menſchelijker wijze, geſprooken, zig zelf naar de regelen der voorzichtigheid beſtierde, niet gelukkig was. Alle deeze zaaken, wel aangemerkt zijnde, maken zijne Regeering zeer verwonderenswaardig: want wie zou zig niet verwonderen te zien, dat deeze Prins, weinig begunſtigd van het geluk, kwalijk gediend door zijne eigen moeder, overgeleverd aan onvoorzichtige gunſtelingen, verraden door de geenen, die hij met zijne grootſte vertrouwelijkheid vereerde, zo roemruchtiglijk heeft kunnen tegenſtaan, als hij den Keizer KAREL DEN V gedaan heeft, dat is te zeggen eenen vijand, wiens ſtaaten veel grooter waren dan *Frankrijk*; die meerder geld hadde en meerder krijgsbenden dan hij; die een groot krijgsman was, en een zeer ſchrander Staatkundige; die getrouwelijk en bekwaamelijk gediend wierd door zijne krijgshoofden en door zijne Staatsbedienaars; en die bijna altoos onderſteund wierd door *Engeland*, of door andere machtige Vorſten tegen hem alleen? Alles wel overwogen zijnde, is het tot meerder eere voor FRANÇOIS DEN I, zijn Koninkrijk

in zulke omſtandigheden bewaard te hebben, dan het tot eere is voor KAREL DEN V, het zelve niet te hebben kunnen overwinnen. Men zou van deeze twee Vorſten mogen zeggen, dat de een zonder den tegenſtand van den anderen tot de algemeene opperheerſchappij zou hebben kunnen geraaken; en dat dewijl men zig meermaal verbond ten voordeele van KAREL DEN V, dan ten voordeele van FRANÇOIS DEN I, men den Koning van *Frankrijk* meerder vreesde dan den Koning van *Spanje*. Men mag daarenboven denken, dat zo de vrijheid van Europa niet volkoomen onderdrukt wierd door KAREL DEN V, men dieswegens bijna gantſchelijk verpligt is aan de dapperheid van FRANÇOIS DEN I. Het kwaade geluk van deezen Vorst heeft genoegzaam nergens meer in uitgeblonken dan in het verbond, dat hij maakte met SOLYMAN. Hij kon daar uit geen wezentlijk voordeel trekken, en verſchafte eene ſtoffe van geſchreeuw aan zijne vijanden, welke hem zeer hatelijk maakte, en die hem meer kwaad toebragt dan de *Porte* hem goed deed. Men zou niet dan door de grondregelen van eene zeer verderffelijke zedekunde de logenen kunnen verſchoonen, die over dit onderwerp in menigte door Europa gezaaid wierden. Men verſpreidde zelfs het *Latijnſche* Formulier van den eed, dien men vooronderſtelde dat deeze Prins gedaan hadt aan den Grooten Heer. Zie hier de vertaaling van het zelve: *Ik zweere en beloove bij den grooten en hoogen barmhertigen Godt, Schepper van Hemel en Aarde, en van alles, wat er is, en bij deeze H. Euangeliën, bij den H. Doop, bij den H. Johannes den Doper, en bij het Christen gelove, dat alles, dat ik weten zal, openbaar zal zijn aan den zeer hoogen Heer Sultan* SOLYMAN, *wiens Rijk God verſterke. Ik zal de eenige vriend zijn van de zijnen, en de vijand van zijne vijanden. Ik zal de verloſſer zijn van de gevangene Turken uit de boeien zijner vijanden: daar zal geen bedrog zijn van mijne zijde. Indien ik in deeze dingen nalatig ben, ik zal een afvallige zijn, en een overtreder der voorſchriften van het Heilig Euangelium en van het Christen gelove. Ik zal zeggen, dat het Euangelie valſch is; ik zal loogchenen, dat Christus leve, en dat zijne moeder maagd geweest zij; ik zal een zwijn ſlachten over de Doopvonte, en ik zal de*

de Prieſters van den Altaar vloeken; ik zal met wellust hoe-rerij pleegen op den Altaar, en ik zal de vervloekingen der H. vaderen op mij nemen. Alzo beſchouwe mij God van boven. Daar kan niets afgrijsſelijker, godloozer, noch verfoeielijker bedacht worden dan deeze eed; en daar door zelfs, en door eenige andere kentekenen, moet men oordeelen, dat het niet anders is dan eene gantsch onwaarſchijnelijke bedriegerij. Men heeft niet nagelaaten dit formulier als een echt ſtuk in te laſchen in een der boekjes, die tegen *Frankrijk* uitkwamen in den laatſten oorlog van de voorgaande eeuwe, dat is te zeggen in den Jaare 1692. Verſcheide andere beſpottelijke en plompe verzieringen wierden tot nadeel van deezen Prins geſmeed, die bij *Baijle* gevonden worden. FRANÇOIS DE I was oorzaak van eenige nieuwigheden, waar onder men voornamelijk rekenen mag de gewoonte, welke de vrouwen aannamen van ten hove te verſchijnen. Dit deed echter de *Saliſche* wet niet veranderen, welke niet toelaat, dat de Kroon van *Frankrijk* vervalt aan de ſpinrokken; maar men mag zeggen, dat ſedert dien tijd tot aan het einde van de XIV eeuwe, weinig meer of minder, *Frankrijk* door vrouwen geregeerd wierd. De uitdrukkingen, waar van MEZERAY zig bedient heeft, zullen hier niet kwalijk te pas komen. „ De Koning „ FRANCOIS DE I, (zegt hij) die eene edele drift hadt tot al„ le ſchoone zaaken, ſchepte een wonderlijk behagen in de „ pracht, geloovende, dat de zelve diende om zijne groot„ heid te doen blijken; en dewijl hij overreed was, dat de „ ſchoonheid der vrouwen den luiſter van zijne praal zou ver„ grooten, hier bij gevoegd, dat hij van eene verliefde nei„ ging was, zo heeft hij het eerst die ſchoone wereld gewend „ het hof bij te woonen. In het begin was zulks van eene „ goede uitwerking, deeze beminnelijke ſexe de beſchaafdheid „ en de heuschheid aldaar gebragt hebbende, en levendige „ aanprikkelingen van edelmoedigheid gevende aan de welge„ maakte zielen: maar na dat de onreinigheid zig daar onder „ mengde, en dat het voorbeeld der grootſten het verderf ge„ zag gegeeven hadde, wierd dat geene, dat te vooren eene „ ſchoone welle van eere en deugd geweest was, een vuile „ modderpoel van alle ondeugden; de overgeeving tot on-

„ kuischheid maakte zig meester van de gunst; men geraakte
„ in dezelve; men hield zig staande in dezelve door dat mid-
„ del; de waardigheden en weldaden wierden uitgedeelt naar
„ het eigenzinnig goeddunken der vrouwen. En om dat zij
„ gemeenlijk, wanneer zij eenmaal ongeregeld zijn, zig over-
„ geeven tot onrechtvaardigheid, tot bedriegerijen, tot wraak,
„ en tot boosheid, zelfs met veel meerder schaamteloosheid
„ dan de mannen; zo waren zij oorzaak, dat 'er zeer kwaade
„ grondregelen insloopen in de Regeering, en dat de oude
„ *Gaulsche* oprechtheid noch verder verbannen wierd dan de
„ kuischheid. Dit verderf begon onder de Regeering van
„ FRANÇOIS DEN I, wierd bijna algemeen onder die van HEN-
„ RIK DEN II, en overstroomde eindelijk alle bepaalingen on-
„ der KAREL DEN IX, en onder HENRIK DEN III." Men mag 'er onbeschroomd bijvoegen, dat zulks tot het einde van de XVI eeuwe duurde, zo als reeds gezegd is. Men heeft groot ongelijk gehad FRANÇOIS DEN I te beschuldigen van te veel toegeeflijkheid voor de Lutherschen van zijn Koninkrijk. Zo men gezegt hadde, dat deeze Prins zeer nuttig was voor de Protestanten van *Duitschland*, men zou zig niet bedroogen hebben. Hij bevrijdde de Republijk van *Geneve*, de Hoofdstad der Gereformeerden, hunne Moederkerke, die haare Apostelen en boeken in *Frankrijk* zond, en haare raadgeevingen aan alle kanten, tot ondersteuning van de gemeene zaak. Dit gedrag van FRANÇOIS DEN I vergrootte het Canton van *Bern*, waar van de hervorming nog het gevoel heeft. Hij deed regelrecht goede diensten aan het *Smalkaldische* Bondgenootschap, en noch meer van ter zijden; want hij was oorzaak, dat KAREL DE V in hondert gelegenheden de Protestanten van *Duitschland* vierde, om dezelve aftescheiden van de belangen van *Frankrijk*. De laatste Jaaren van FRANÇOIS DEN I waren een tijd van elende voor hem. De gevolgen van zijne onkuischheid, en het herdenken der ongelukken, waar in het kwaade beleid van zijne Staatsbedienaars hem gewikkeld had, dompelden hem in eene lastige verdrietelijkheid, die hem belette zijne waarachtige belangen te kennen; want hij bedroefde zig dodelijk over eene zaak, die hij als een goed geluk hadt moeten aanmerken. Dit was de dood van HENRIK

DEN

DEN VIII, Koning van *Engeland*, een Vorst, die zig zo menigmaal gewapend hadt tegen *Frankrijk*, en die altoos gereed geweest zou hebben het zelve het onderste boven te keeren, om het met KAREL DEN V te deelen. De moeielijkheden van FRANÇOIS DEN I, welke hem aangedaan wierden, bij gelegenheid of ter oorzaake van zijne kinderen, waren geene van zijne minste benaauwdheden. Zijn oudste zoon, FRANÇOIS genoemd, was gebooren te *Chateau d'Amboise*, den 28 Februarij des Jaars 1518. Hij wierd vergeeven in een kop frisch water door SEBASTIAAN MONTECUCULI, en stierf in het Kasteel van *Tournon*, den 10 Augustus des Jaars 1536. De Koning, zijn vader, verdroeg deeze dood zo ongeduldig, dat hij zig daar van in een langen tijd niet kon herstellen: want hij had groote hoop en goede verwachting van deezen zoon. De tweede zoon van FRANÇOIS DEN I regeerde na hem onder den naam van van HENRIK DEN II. Men moet niet twijffelen, of hij veroorzaakte veel verdriet aan zijnen vader, wanneer hij onderling verstand hield met MONTMORENCI, die in ongenade was, en dat hij eenen aanhang maakte tegen de Hertoginne van *Etampes*, de gunstelinge van zijnen vader. Hij maakte deezen aanhang met DIANA VAN POITIERS, zijne materesse, en men zou niet kunnen zeggen, wat kwaad deeze twee vrouwen veroorzaakten door haaren minnenijd. Indien de verdeeldheid, welke regeerde tusschen de meesteresse van den vader en de materesse van den zoon verdriet veroorzaakte aan den Koning, de tweedragt, die 'er was tusschen den DAUPHIN en zijnen broeder, den Hertog van *Orleans*, was voor hem geen minder oorzaak van smert en nadeel. De aanhang van de Hertoginne van *Etampes* koos de zijde van den Hertog van *Orleans*. Die van DIANA VAN POITIERS arbeidde tegen deezen Prins, en vergiftigde hem eindelijk. Wat verdriet was het niet voor FRANÇOIS DEN I te zien, dat zijn eigen zoon, zig meer dan hij moest in de zaaken dringende, hem noodzaakte voorbehoedzelen in het werk te stellen, die hem noch aangenaam, noch voordeelig waren? De aanhang van den DAUPHIN was oorzaak, dat de Koning de handen leende tot het vredesverdrag van *Crespij*. Deeze vrede, voordeeliger zijnde voor

den Hertog van *Orleans* dan voor *Frankrijk*, proteſteerde de DAUPHIN, die de grootmaking van zijnen broeder, noch het nadeel van het Koninkrijk kon dulden, tegen den zelven in het Kaſteel van *Fontainebleau*, in tegenwoordigheid van den Hertog van *Vendome*, van den Graaf van *Enghien*, zijnen broeder, en van FRANÇOIS, Graaf van *Aumale*, den 2 December. Men kan zig gemakkelijk verbeelden, dat de Koning van *Frankrijk* toen het lot had van verſcheide andere groote Prinſen, zeer ongelukkig zijnde in zijn huisgezin, duizend argwanen en duizend onzekerheden gevoelende, welke veroorzaakt wierden door den geenen, die zijn opvolger moest zijn. Zij, die den Hertog van *Orleans* vergiftigden, behielden misſchien het leven van tweemaal honderd duizend menſchen, en mogelijk bewaarden zij ook *Frankrijk* voor de rampſpoedige ſchande van de order der erfvolging te ontrusten. De bijnaam van DE GROOTE, die hem na zijnen dood gegeeven wierd, was van geen langen duur; het welk men beſluiten mag, om dat al de wereld zegt en ſchrijft: FRANÇOIS DE EERSTE, en niet FRANÇOIS DE GROOTE. Men zegt en ſchrijft: HENRIK DE VIERDE, of HENRIK DE GROOTE. Dat is het zelve. Het zou eveneens zijn met FRANÇOIS DEN EERSTEN, en met FRANÇOIS DEN GROOTEN, zo deeze laatſte tijtel niet kort na zijne geboorte vervallen was. FRANÇOIS verdiende nochtans dien eertijtel in zekere opzichten, en vooral ter oorzake van zijnen moed, en van die ongeveinsde en openhartige edelmoedigheid, welke zo zeldzaam is onder perſoonen van zijnen ſtaat. De ſtandvastigheid van zijnen moed was aan veranderingen onderworpen. Zij hield niet ſtand genoeg in de geſtrengheden van zijne gevangeniſſe. Hij ſcheen aldaar van verdriet te zullen ſterven; en hij betoonde een weinig te veel vreeze, weder in *Frankrijk* komende. MEZERAY zegt, dat hij, zo haast hij op den oever aan deeze zijde gekomen was, op een *Turksch* paard klom, als of hij eenige lage gevreesd hadde, en het paard de ſpooren gaf tot *S. Jan de Luz* toe, dat vier mijlen van daar geleegen was, en aldaar zig een half uur verfrischt hebbende, reedt hij met den zelven ſpoed naar *Bajonne*. Hij moet een onwaardig onthaal genooten hebben, geduurende zijne gevangeniſſe, dewijl hij zijne kinderen belastte

zulks

zulks te wreeken op ſtraffe van zijne vervloekinge. Men heeft ten onrechte voorgegeeven, dat FRANÇOIS DE I gebooren wierd na eene langduurige onvruchtbaarheid van zijne moeder. Verſcheide van die geenen, die het leven van FRANCISCUS DE PAULA geſchreeven hebben, verzekeren valſchelijk, dat de Prinſeſſe LOUIZE VAN SAVOIJE, Gemalin van KAREL VAN VALOIS, bij dien Heilig het ongeluk beklaagde, dat zij hadde van onvruchtbaar te zijn; en het was reeds een langen tijd, voegen zij 'er bij, dat zij deeze onvolmaaktheid gevoelde. FRANÇOIS DE PAULA verkreeg voor haar de bevrijding daar van door zijne gebeden, en daarom deed zij, van een zoon bevallen zijnde, den zelven FRANÇOIS noemen. Zie daar het geene zij vertellen. THEOPHILUS RAYNALDUS verhaalde, op het woord van deeze Schrijvers, het zelve in zijn *Trinitas Patriarcharum*, een werk, waar in hij den lof beſchrijft van S. BRUNO, Patriarch der *Karthuizers*, van S. IGNATIUS, Patriarch der *Jeſuiten*, en van S. FRANCISCUS DE PAULA, Patriarch der *Minimen;* doch naderhand, beter onderrecht zijnde, herriep hij het zelve. Het blijkt uit zijne werken, uit die van HILARION DE COSTE, van SAMMARTHANI, en van de andere *Franſche* Schrijvers, dat LOUIZE VAN SAVOIJE gebooren wierd in den Jaare 1477; dat zij met KAREL VAN ORLEANS, Graaf van *Angoukeme*, trouwde in den Jaare 1488; dat zij beviel van de Princeſſe MARGARETA, den 11 April des Jaars 1492, en van FRANÇOIS den 12 September des Jaars 1494; en dat zij haaren Gemaal verloor den 1 Januarij des Jaars 1496. Zie daar eene valschheid onwederſpreeklijk aangetoond, en een voorbeeld gegeeven van de voorbarigheid en onbedachtzaamheid, waar mede men in de Legenden der Heiligen hunne mirakelen ophoopt, zonder de moeite te nemen van de Genealogiſche of Chronologiſche tafelen te raadpleegen. Indien men dezelve nagezien hadde, men zou zig wel gewacht hebben te zeggen, dat eene vrouw, die van eene dochter bevalt in den ouderdom van vijftien Jaaren, en van eenen zoon in den ouderdom van zeventien, gezucht en geklaagd hadde over haare langduurige onvruchtbaarheid, en daar van alleen bevrijd was geworden door de gebeden van een Heilig. Het is te wenſchen, dat 'er niet anders dan eenvou-

digheid en ligtgeloovigheid geweest zij in het verbreiden van dit valsche mirakel, en dat de noodzaaklijkheden en de belangen van de gemeenschap (waar van met een woord gesproken is op het Artijkel van FRANCISCUS VAN ASSISE) de Minimen niet kunnen bewoogen hebben den Patriarch met deezen valschen roem te versieren. Men heeft FRANÇOIS DEN I geteld onder de Prinsen, die, den troon beklommen hebbende, zig niet hebben willen wreeken over de beledigingen, die zij in een gemeenen stand ontfangen hadden. Men geeft voor, dat hij, onder de Regeeringe van LODEWYK DEN XII, KAREL van *Bourbon* tot eenen tweestrijd uitdaagde, die door zekere aanbrengingen getracht hadde hem in ongunst bij den zelven Koning te brengen; en men voegt 'er bij, dat hij, op deezen Vorst gevolgd zijnde, zo weinig gedacht aan de vijandschap, die hij gehad hadde voor denzelven KAREL van *Bourbon*, dat hij hem verhief tot de waardigheid van Konstapel van *Frankrijk*. De liefde, die hij hadde voor de wetenschappen, is aan niemand onbekend; maar weinigen weten de bijzonderheid, die men daar omtrent heeft kunnen zien in eenen brief van ANDREAS ALCIATUS, die eerst gemeen geworden is in den Jaare 1697. De zelve was geschreeven van *Bourges* den 3 September des Jaars 1530. ALCIATUS verhaalt daar in, dat zekere JULIUS CAMILLUS, een geleerd man, hadt aangebooden aan FRANÇOIS DEN I, om hem in een maand tijds *Grieksch* en *Latijn* te leeren spreeken, in proza en in vaarzen, met zo veel sierlijkheid als DEMOSTHENES en CICERO, als HOMERUS en VIRGILIUS. Het was genoeg, dat de Koning hem een uur des daags gaf; maar CAMILLUS wilde alleen zijn met deezen Vorst; hij geloofde, dat zulk een groot geheim niet behoorde medegedeeld te worden dan aan gekroonde hoofden. Hij eischte ook voor zijne belooning een jaarlijksch inkomen van twee duizend kroonen in goede beneficien. De verzekerdheid, waar mede hij sprak, overreedde FRANÇOIS DEN I om te gelooven, dat 'er iets wezenlijks was in de ongemeene beloften van deezen persoon. Hij wierd na de tweede les weg gezonden, en met een geschenk van zes honderd kroonen begunstigd. Daar is eene andere bijzondere zaak, en van meerder belang, die eerst sedert weinig tijds bekend is, dat is, dat de Hertog van *Or-*

le-

leans, tweede zoon van FRANÇOIS DEN I, aan de Proteſtantſche Vorſten van *Duitſchland* aanboodt hunnen Godsdienst te doen prediken; men vermoedt, dat hij de voorſtellingen deedt met bewilliging van zijnen vader. De Schrijver van eenige zamenſpraaken, welke in den Jaare 1700 in *'s Gravenhage* gedrukt zijn, en die dezelfde was met den Aartsbisſchop van *Kamerijk*, die de gevallen van TELEMACHUS heeft uitgegeeven, heeft de gebreken van deezen Vorst zeer wel aangetekend, in de zamenſpraak, welke hij vooronderſtelde tuſſchen deezen Prins en LODEWYK DEN XII. Het is jammer, dat deeze zamenſpraak wat te kort is; men kan 'er weinig anders dan dit in berispen. FRANÇOIS maakte eene ordonnantie, waar door hij de gewoonte afſchafte van de openbaare acten in het *Latijn* te maken. NAUDEUS heeft zulks aangeroerd, en verſcheide andere bijzonderheden, betreffende de geleerdheid van deezen Prins, zijne ſchriften, en zijne genegenheid voor de geleerden. Onder de loſtuitingen, die hem gegeeven zijn wegens de zorge, die hij hadde om de wetenſchappen te doen bloeien, moet men niet vergeten de erkentenis, welke de geleerden hem betoond hebben over het doen maken van verſcheide uitmuntende drukken. Men behoeft deswegen maar na te zien PATRUS VICTORIUS, *in præfat. Comment. in VIII Libros Ariſtotelis de optimo ſtatu civitatis.* De doortocht, dien FRANÇOIS DE I deed maken dwars door een gebergte, is verwonderenswaardig. LEGER, in zijne *Hiſt. des Egliſes Vaudoiſes, I Deel, pag.* 2, vezekert, dat de *berg Viſol, die voor den hoogſten van Europa gehouden wordt*, en waar in de *Po* zijn oorſpronk heeft, *de berg is, waar van de geſchiedenis zegt... dat* FRANÇOIS DE I *denzelven gantſcheltijk deedt doorgraaven, om in Italie te komen.* „ En in der daad, „ voegt hij 'er bij, hoe wel de *Franſchen*, zedert dat zij „ het geheim gevonden hebben om den doortocht van den „ berg *Genevre* veel korter en gemakkelijker te openen, zig „ van de voorgemelde opening niet meer bedient hebben, „ dezelve is echter noch in ſtaat, en zal het ongetwijffeld „ zijn tot het einde der wereld, zijnde bijna gantſchelijk in „ de rots uitgehouwen: men heeft omtrent twee uuren nodig „ om 'er door te trekken; men kan de muilezels met hunnen

„ last daar door voeren, en al het ongemak, dat 'er is, be-
„ ſtaat daar in alleen, dat men 'er gantſchelijk niets zien kan,
„ en dat men 'er noodzaaklijk toortslicht in moet brengen."
Deeze Schrijver neeft den tijd van deezen wonderbaarlijken arbeid niet aangetekend, noch welke Hiſtorien daar van ſpreeken; maar men heeft geoordeeld, dat de onderneeming van FRANÇOIS DEN I in *Italie* in den Jaare 1515 daar van het tijdbeſtek is. MARTIN DU BELLAY ſpreekt 'er kortelijk van, en zonder eenig denkbeeld te geven van de wonderlijke moeite, die men hadde moeten doen in den doortocht der Alpen, in zijne *Memoir. Livr. I, a l'année* 1515, *pag. m.* 28. GUICIARDIN ſpreekt 'er omſtandiger van *L. XII, Folio m.* 356. MARILLAS doet niet minder in zijne *Hiſt.* FRANÇOIS DE I *Livr.* I, *pag.* 43, *d'Edit. de la Haije* 1690; zie hier zijne woorden: „ LAUTREK en NAVARRE met den bloem van
„ het *Franſche* Leger lieten *Geneve* (hij moest zeggen *den*
„ *berg Genevre*) aan de ſlinker hand, doorwaadden de Ri-
„ vier *Durence*, en begaven zig in den hals of ingang van
„ Argentiers, (*Argentarius vicus*), door een plaats, *Gille-*
„ *ſtre* genoemd. Zij boorden van daar door tot aan de rots
„ *S. Paulus*, die men met ijzer en vuur moest openen. De
„ twee volgende dagen waren de gravers meest onnut, want
„ dewijl 'er geen berg meer was, die niet van den anderen
„ was afgeſcheiden door afgronden, zo waren de mijnen en
„ doorgraavingen van geen gebruik meer, en men bediende
„ zig van bruggen van communicatie om het geſchut te ver-
„ voeren. De ſoldaaten en de gravers ſleepten het zelve in
„ de ontoegankelijke plaatzen met laſtbeeſten; zij vulden met
„ takkebosſchen de plaatzen, die gedempt konden worden;
„ en zo deeze plaatzen te wijd waren, voldeed men aan het
„ ledige door zwaare boomen en ſtutten. Men kwam op dee-
„ ze wijze aan den berg *Pied-de-porc*, daar men wanhoopte
„ door te booren, om dat dezelve uit een enkele rots be-
„ ſtondt, die van alle zijden ongenaakbaar was: maar NAVAR-
„ RE, die denzelven overal beproefde, ontdekte eene ader,
„ die zachter was dan de andere, en volgde dezelve zo
„ naauwkeurigljk, dat hij 'er zig een weg midden door maak-
„ te. Aldus kwam het *Franſche* Leger, door de behendig-

heid

„ heid der Ingenieurs, door den arbeid der ſoldaaten, en „ door de volſtandigheid der hoofden, met het einde van „ den achtſten dag in het Graafſchap van *Saluzzo.*" Hoe deeze beſchrijving ook wezen moge, men zal dezelve koud en laf vinden, zo men ze vergelijkt met die van PAULUS JOVIUS *in Hiſt. ſui temp. l. XV, folio m.* 301 *& ſeq.* Daar is een aanmerkelijk onderſcheid tuſſchen hem en VARILLAS. Deeze laatſte maakt geen gewag van TRIVULCIUS, aan wien PAULUS JOVIUS de eere geeft van deezen nieuwen weg uitgevonden te hebben, en de voornaamſte beſtierder van de uitvoering geweest te zijn. De laatſte zaak, waar mede men dit Artijkel beſluiten zal, is aanmerkelijk. Men geeft voor, dat FRANCISCUS DE PAULA eenen dag voor zijnen dood op deeze wijze ſprak met LOUIZE VAN SAVOIJE: *Uw zoon zal Koning van Frankrijk zijn, en in roem, in rijkdommen, en in geluk alle de Prinſen van zijne eeuwe overtreffen, mits dat hij zig bevlijtige om de hervorming der Kerke te bevorderen; maar zo hij zig daar toe niet bevlijtigt, zal hij zeer ongelukkig zijn.* Men moet hier bij aanmerken, dat FRANCISCUS DE PAULA ſtierf den 2 April des Jaars 1507, en dat LODEWYK DE XII, die toen regeerde, nog bijna acht Jaaren leefde, en dat hij eene Gemalin hadt, die niet onvruchtbaar was. *Baijle Dict. Crit.* en de Schrijvers, door denzelven bijgebragt.

FRANÇOIS DE II, ZOON VAN HENDRIK DEN II, wierd geboóren te *Fontainebleau* den 20 Januarij des Jaars 1544, zijn vader nog DAUPHIN zijnde; hij wierd genoemd Hertog van *Bretagne*, en gemeenlijk *Monſeigneur de Hertog.* Hij trouwde in den Jaare 1558, in den ouderdom van omtrent 15 Jaaren, met MARIA STUART, Koninginne van *Schotland*, eenige dochter van JACOBUS DEN V, en wierd om die reden toen *de Koning Dauphin* genoemd. Na den dood van HENRIK DEN II wierd hij in den ouderdom van zestien Jaaren te *Rheims* gezalfd, op zondag den 17 September des Jaars 1559. Onder zijne Regeering begonnen de partijſchappen, die al bij zijns vaders leven ontſtaan waren, veel onrust te maken, waar toe zijn jonkheid inzonderheid goede gelegenheid gaf,

naar

naar dewelke hij wel kroonmondig, dog noch te jong was om zonder hulp te regeeren. De Koninklijke moeder hield het met de *Guiſen*, die met de jeugt en zwakheid des Konings, wiens Gemalin hunne nichte was, hun voordeel deden, en zig zo volſtrekt ontzaggelijk maakten, dat de konſtapel van *Montmorenci*, en inzonderheid de Prinsſen van den bloede, ANTHONY VAN BOURBON, Koning van *Navarre*, en LODEWYK, Prins van *Condé*, zijn broeder, deeze onrechtvaardigheid niet kunnende gedoogen, daar over zeer verdrietig waren, en in het vervolg groote onluſten in het Rijk veroorzaakten. Inzonderheid is het bevel, dat in het begin der Regeering door toedoen van de *Guiſen* uitkwam, aanmerkenswaardig; uit krachte van het zelve moeſten alle de geenen, die iets te verzoeken hadden, zig op ſtraffe van de koord binnen 24 uuren van het Hof begeeven. Zij dachten zig hier door van den adel te ontſlaan, die hen hinderlijk hadde kunnen zijn. De jonge Koning was ook zo volkoomen door hen ingenoomen, dat geene voorſtellingen iets konden helpen; hoe wel men hem geſchriften tegen de *Guiſen* zelfs in zijn bedde deed vinden, waarom hij verſcheide malen wenschte, dat zij zig een tijd lang van het Hof wilden begeeven. De Prinsſen van den bloede, en inzonderheid de Prins van *Condé*, begaven zig derhalven eindelijk aan de zijde der Hervormden, het welk tot den eerſten inlandſchen oorlog in *Frankrijk* gelegenheid gaf. De eerſte wapenkreet wierd veroorzaakt door de zogenaamde zamenzwering van AMBOISE, waar in men wilde dat de Prins van *Condé* mede begrepen was, en welke daar op toeleide, dat men de *Guiſen* eerſtelijk te *Blois*, en naderhand te *Amboiſe*, waar heen zij zig met den Koning op het eerſte bericht van diergelijk een toeleg begeeven hadden, machtig mogte worden. Men had ten dien einde zorg gedraagen, dat van alle kanten krijgsbenden zouden aanrukken; doch de zaak wierd eerst door een Advokaat, aan wien RENAUDIE, de aanvoerder der Hugenooten, zig vertrouwd hadde, en daar na door een Edelman, LIGNIERES genoemd, verraden, die nog daarenboven alle de toebereidzelen en vastgeſtelde optochten der krijgsbenden ontdekten, en aldus konden de zamengezwoornen niets uitrechten, hoe wel zij poogden het Slot van

Am-

Amboise met geweld in te nemen, wordende zij niet alleen daar, maar ook onderweeg, van alle kanten naar de beraamde zamelplaats trekkende, te rug gedreeven, verstrooid, en de gevangenen, inzonderheid de voornaamsten, schandelijk ter dood gebragt. Ondertusschen wierden in des Konings naam eenige bevelen gegeven, welke de hardigheden, die tot nu toe tegen de Hervormden gebruikt waren, scheenen te matigen, en de Koninginne moeder bejegende hen ook wel, om hen dus in slaap te susen, en daar door de Prinsen van den bloede machtig te worden; tot welken einde eene vergadering der grooten van het Rijk beroepen wierd te *Fontainebleau*. De Koning van *Navarre* en de Prins van *Condé* kwamen aldaar wel niet; doch de brieven, die men van hen ontfing, en de beroerten, die ter zelver tijd in verscheide Provincien verwekt waren, waar door *Lion* terstond in handen der Hervormden gevallen was, veroorzaakten in den Koning zulk eene vreeze, dat hij na het sluiten der vergadering zig van *Fontainebleau* naar *S. Germain* begaf. Eindelijk, wanneer de Koning van *Navarre* en de Prins van *Condé* zig hadden laten overreden om te *Orleans* te komen, alwaar men voorgaf dat in 't kort eene vergadering der Staaten gehouden zou worden, wierdt de eerste terstond in verzekering genomen, en de Koning was zodanig tegen hem verbitterd, dat hij dikwils zeide, dat het natuurlijk vernust, zijne zelfsbehoudenisse, en de zorge voor het gemeenebest, eene voorbeeldelijke straffe van deezen Prins vorderden; waarom hij ook met des Konings kennis en goedvinden verwezen wierd om het hoofd te verliezen. Daar bij hadt men eene zekere geloofsbelijdenisse opgesteld, waar aan alle inwooners des Koninkrijks hunne toestemming zouden geven, en waar toe men reeds drie Legers geschikt hadde, die in alle de Provincien omtrekken zouden; door welk middel men de Hervormde Lere dacht uit te roeien. Doch eer het doodvonnis tegen den Prins uitgevoerd kon worden, wierd de Koning schielijk krank aan eene hoofdzweering, welke hij reeds een langen tijdt gehad hadde, en sterf daar aan nog voor het begin van de vergadering der Staaten, den 4 December des Jaars 1560, en wierd te *S. Denijs* zonder plegtigheden begraaven, welk

ge-

gebrek men den Hertog van *Guise*, als Opperhofmeester, toeschreef; weshalven dit opschrift op het doodkleed des Konings tegen den genoemden Hertog gehecht wierd: *Ou est maintenant Tannegu du Chastel?* dat is te zeggen: *Waar is nu Tannegui du Chastel?* Behalven de beroerten, welke door de heerschzugt der *Guisen*, en daar benevens om den Godsdienst ontstonden, is in zijne Regeering niets van belang voorgevallen, behalven dat hij eens in oneenigheid geraakte met ELIZABETH, Koninginne van *Engeland*, die zig de zaak der *Schotsche* Protestanten aantrok, waar tegen FRANÇOIS, ten gevalle van zijne Gemalinne, en om nog andere bezwaaringen, die hij tegen ELIZABETH hadde, hulpbenden tegen haar naar *Schotland* zond, waar over van de *Engelsche* zijde een vertoogschrift uitkwam, waar in echter alles aan de *Guisen* geweeten wierd. Maar deeze zaak wierd, na eenige voorafgegaane dadelijkheden, tot gering voordeel en eere van *Frankrijk*, bijgelegd, hoewel het toenmaals gemaakte tractaat niet uitgewisseld wierd. De Koning van *Spanje* trok zig in dien tijd de *Fransche* zaken aan, en men las eens ten hove, om de Prinsen van den bloede afteschrikken, een brief van hem, waar in hij schreef, dat hij, bericht zijnde, dat eenige onrustige hoofden voorgaven, dat de Koning onbekwaam was tot de Regeering, beslooten hadt denzelven benevens zijn Rijk in bescherminge te nemen. Hoe zeer echter onder hem op de behouding van den Roomsch Katholijken Godsdienst gezien wierd, de Kardinaal van *Lotharingen* kon nochtans de invoering van de Inquisitie in *Frankrijk* niet doordringen. Men kan van den Koning FRANÇOIS DEN II, wegens zijne jonkheid en kort Regeering, in welke hij boven dien niets naar zijn eigen raad gedaan heeft, niets goeds noch kwaads zeggen. Maar hem word het getuigenis gegeeven, dat hij meer tot deugd dan tot boosheid geneigd was, zo dat zijne dienaars hem *le Roi sans vice*, dat is *de Koning zonder ondeugd*, plagten te noemen. Voorts was zijne gemoedsgesteltenis, door zijne geduurige lichaams krankte zeer verzwakt, dewijl zijne langduurige verzweering in het hoofd was, en hij, in plaats van de gewoone opening door de neus, dezelve door de ooren hadde, welker verstop-

de stadt te ontsetten/ maer te vergheefs : soo dat de st
in compositie met de Bourgoensche treden moeste den
den Augusti.

In dese stadt wordt biptichlijck bewaert eenen Quar
liboeck met der penne geschreven die Sint Bonifaes
bzupckte/ te voozen ghenoemt Winfrid / de welcke na

de stadt te ontsetten/maer te vergheefs : soo dat de stadt in compositie met de Bourgoensche treden moeste den elfden Augusti.

Boni-
der
sen A-
ly

In dese stadt wordt vlytichlijck bewaert eenen Euangeliboeck met der pennen geschreven die Sint Bonifaes ghebruyckte/te vooren ghenoemt Winfrid / de welcke na Sint Clement grootelijck het Heylich gheloove in [illegible] e verbreydde; ende werdt naemaels met tweenvijftich medeghesellen ghemartiliseert in t'ghewest van Hollant / welck van sommigen Westvrieslandt genoemt wort: ende men seyt datter noch zijn van t'geslachte der gener die hem doodden/ ende dat die al t'saem met een witte plecke/blesse oft hayrlocke aen t'hooft gheboren worden.

Merck der ghener die van het geslachte zijn der moordenaers van S. Bonifaes.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſtopping eindelijk zijnen dood veroorzaakte, hoewel eenigen willen, dat dezelve door vergif verhaast wierd. Hij heeft door zijne jonkheid en zwakheid bij zijne Gemalinne geene kinderen geteeld. *Thuan. Lib. XXIII, XXIV, XXV, XXVI. Mezeraij. P. Daniel. Memoires de Caſtelnau.*

FRANEKER, in 't Latijn, *Franequera*, is de derde der ſtemmende Steden van *Friesland*: gelegen in 't Kwartier *Weſtergoo*, aan de trekvaart, tuſſchen *Leeuwaarden* en *Harlingen:* drie groote uuren gaans, van de eerst, en twee kleine van de laatstgenoemde Stad. Over den naams oorſprong en betekenisſe, worden veelerlei gisſingen gevormd: welke geen grond van eenige zekerheid hebben, en daarom geene aanmerking verdienen.

Die Stad is niet groot; hebbende omtrent een half uur gaans, in haar begrip: maar, luchtig en zinlijk bebouwd. Zij heeft, in haaren omtrek, weinig of geene gelijkheid met eenige der zogenoemde regelmatige figuuren: maar vertoont veel meer eene vermenging, van een *eirond* met *een vierkant*. In den aanvang haarer ſtichting, die aan den Jaare 1191 word toegeſchreeven, beſtond zij eeniglijk, in twee rijen huizen, met een watergracht, en eene dubbele ſtraat, in 't midden; oostwaard aanloopende, op de Hoofdkerk, rondom welke mede ſommige huizen waren gebouwd: en was beſlooten binnen eene watergracht, die nog in wezen, en, zedert de verdere uitzetting, ééne haarer binnengrachten geworden is. Zij is, van een enkele *aarden wal* omgeven: zonder van eenige vestingwerken voorzien te zijn; uitgezonderd één *Bolwerk*, aan den zuidoostelijken hoek der Stad; en ééne *halve Maan* of *Ravelijn*, 't welk daar geplaatst is, om de Noorder Poort te dekken. Die *Wal*, rijklijk met boomen beplant, verſtrekt tot een vermakelijke wandelplaats: des te meer, dewijl men daar allerwege een ruim gezicht heeft, over de vruchtbaare velden, die de Stad omringen: en op eene menigte van *Torens* der omliggende Dorpen; zo verre, dat men zegt, de *Wal* rondom wandelende, bij helder weer, meer als 150 Torens onderſcheidenlijk te konnen tellen.

Fra-

Franeker heeft drie Poorten: I. de *Ooster* of *Dijkſter Poort*; door welke men uitgaat naar *Leeuwarden*; gelijk ook, een eindwegs benoorden deeze Poort, de *Grift*, door welke men naar gemelde Hoofdſtad vaart, uit de Stad voortkomt, door eenen verwulfden brug, onder de Stads Wal; die de *Leeuwarder Pijp* genoemd word. De tweede is de *Wester-* of *Harlinger Poort*; buiten welke men rijd en vaart, naar *Harlingen*. De derde word genoemd de *Noorder Poort*. Behalven deeze is 'er een Water Poort, de *Doinjumer Pijp* genoemd; door welke men vaart naar 't Dorp *Doinjum*. Voorts, heeft zij drie bijna recht doorgaande *Straaten*, ter wederzijde der binnengrachten, met welke de Stad doorſneeden, en, in verſcheiden wijken, als kleine Eilanden, afgedeeld is; die op de uitgangen van alle de dwarsſtraaten, door bruggen aan elkander verknocht zijn.

Daar bij is zij tamelijk volkrijk, vervattende 3671 Inwooneren, in den Jaare 1748. Deeze drijven veel Koophandel in *Koorn*, en in *Wolle*. Behalven dat ook in de nabuurſchap deezer Stad, verſcheiden *Steen-* en *Pannen Bakkerijen* gevonden worden; inzonderheid van blaauwe verglaasde Pannen: waar aan ſommigen der Inwooneren eene goede kostwinning hebben. Deeze zijn meest naar den kant van *Harlingen*.

De Hoofdkerk, en thans de eenige, die bij de *Nederduitſche Hervormde Gemeente* gebruikt word, was, in de Roomſche tijden, toegewijd aan *S. Maarten:* gelijk veele andere Kerken in *Friesland*. Voor eenige Jaaren was in den *Toren* deezer Kerk, die hoog en ſpits is, de blixem geſlaagen; waar door dezelve gedeeltelijk afbrandde; dan, de goede voorzorge der Regeering, door de Studenten en Borgers geholpen, heeft den verderen voortgang van den brand geſtuit: en is het beſchadigde weer terſtond herſteld geworden. Deeze Kerk ſtaat op een ruim met boomen beplant Kerkhof, benoorden de Groote Markt, bijna in het middendeel der Stad: en mag voor eene der fraaiſte Kerken van geheel *Friesland* doorgaan. De *Dienst* word, door *twee Leeraaren*, in dezelve waargenoomen. Ook is aldaar eene *Waalſche* Gemeente, die door *éénen Predikant* bediend word. De Ge-

Gemeente der *Mennoniten* word bediend door één Predikant.

Eertijds bevonden zich, binnen deeze Stad, meer andere *Geeſtelijke Gebouwen:* daar onder ook een Klooſter der zogenoemde *Kruisheeren.* Doch, dit Klooſter is, in 't Jaar 1585, tot eene Academie, aangelegt.

Het voornaam werktuig, ter bevordering deezer goede zaak, is geweest Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU DILLENBURG, die 's tijds Stadhouder van *Friesland*; (van wien we meermaalen tot zijnen roem gemeld hebben.) Wordende de aanleiding daar toe allereerst gegeeven, door de Leeraaren der Kerken deezer Provintie, die, in den Jaare 1584, aan 's Lands Staaten, die's tijds binnen deeze Stad vergaderd, zekere remonſtratie overleverden; waarin zij, onder anderen verzochten, dat ten dienſte der jeugd, ten einde die met minder kosten, dan buiten 's Lands, tot allerlei fraaie wetenſchappen, aantevoeren, een *Seminarium* (*Kweekſchool*) mogte worden opgericht en eenige geleerde *Profeſſoren* aangeſteld. In welk verzoek, 's Lands Staaten niet alleen terſtond bewilligden; maar in den volgende Jaare, 1585, met advijs van Hooggemelden Stadhouder, 't beſluit namen, om eene volkomen Academie of *Univerſiteit*, daar van te maken; aan welke, in 't Jaar 1586, even die zelve vrijheden werden verleend, welke de Heeren Staaten van *Holland*, aan hunne *Univerſiteit* te *Leiden*, 10 Jaaren vroeger opgerecht, hadden toegeſtaan. De geestelijke goederen, inzonderheid van het gemelde Klooſter, die zedert de afſchaffing des Pausdoms, in 's Lands kist vervallen waren, werden ter zelver tijd ter goedmaking der daar toe te beſteede kosten aangelegt. En ten einde, géene jongelingen van een ſober beſtaan, van het voordeel deezer Hooge School te doen verſteken zijn, is 'er ook, op 's Lands kosten, eene opene tafel aangelegt, voor 60 Studenten, die daar, ſommigen voor een zeer geringen prijs, en andere de vrije kost hebben. Daar toe is een bijzonder Huis geſticht: 't welk aan de Voorſtraat ſtaat, en 's Lands *Oekonomie* of *Beurſe* genoemd word. Dit geſchied, onder 't beſtier van zekeren *Burſarius.* Met dit voorrecht, worden echter geene andere begunſtigd, dan die tot 't Leeraarampt worden aangevoerd; en wel, eenig-

lijk, die Inboorlingen, en Alumni, of Voedſterlingen deezer Provintie zijn, gelijk dezelve ook, ten dienſte deezer Provintie, bepaaldelijk zich verbinden moeten.

Deeze Akademie ſtaat onder het opzicht van vier Heeren Kuratoren: drie uit de Grietenijen, en één uit de Steden: aan welke ook een Secretaris is toegevoegt. Verſcheiden geleerde mannen hebben van tijd tot tijd het Hoogleeraarampt op deeze Hooge School met roem bekleed: onder welke, door hunne uitgegeeven Schriften, inzonderheid vermaard geweest zijn; WILL. AMESIUS: JOH. COCCÉJUS: CHRISTIAN SCHOTANUS: KAMP: VITRINGA: ADR. METIUS: GEORG. PASOR, en meer andere. Het getal der hedendaagſche Profeſſoren is tot XIV. bepaald: vier in de H. Godgeleerdheid: twee in de Rechten: twee in de Geneeskunde: en zes in de Natuur- en Wiskunde, beneven de Taalen, Geſchiedkunde enz. De Kerk van 't geweezen Kruisheeren Klooſter, waarin de Promotien geſchieden, ſtaat in 't weſtelijk deel der Stad: en van het Klooſter Gebouw zijn drie vertrekken, tot Auditoria (gehoorplaatzen) vervaardigt; in welke de Profeſſoren hunne openbaare Leſſen geeven, beneven eene vergaderplaats van den Akademiſchen Senaat: waarin de Afbeeldzels der in de Profeſſie deezer Akademie overleeden Profeſſoren hangen. Ook is daar bij eene voortreflijke Bibliotheek, en eene Anatomiekamer. Daar agter ziet men den *Hortus Medicus*; en een *Laboratorium*, voor de *Chijmie*.

Het Eeuwfeest deezer Academie, is in het Jaar 1785 met groote plegtigheid gevierd.

Behalven deeze Hooge, is 'er mede een Triviaale School: die door een Rector en Conrector word waargenoomen: ſtaande aan 't *S. Maartenskerkhof*.

Noord-westwaard van de *S. Maartenskerk*, ontmoet men, het Raadhuis: een oud Gebouw, dat zich ſierlijk voordoet, pronkende met een hoogen fraaien ſpitzen Toren. Ook is de Stad van een goed Borger Weeshuis voorzien: ſtaande, in 't zuidoostelijk deel, na bij de Tolbrug. Dit huis (hoe wel ook anderen eenig deel daar aan hadden,) voornaamlijk geſticht, door GER. AGRICOLA, Prior der geweezen Abtdij *Klaarkamp*: en is van genoegzaame ruimte en vermogen, om XL. kinderen

ren te bergen, en te onderhouden. Ook is 'er eene Stads Waag, enz.

Binnen *Franeker*, ziet men nog veele van die Stinzen of oude steene huizen; de meesten van die staan, langs de Hoogstraat, en op de Markt. Veelen derzelven zijn gebouwd, geduurende de binnenlandsche beroerten der *Vetkopers* en *Schieringers*, toen deeze Stad zonderling begon te bloeien; voornaamlijk door de Graaven van *Holland*, uit het Huis van *Beijeren*; die, zedert zij deeze Provintie onder hun bedwang gebracht hadden, dezelve met eenige voorrechten begonnen te begunstigen: daar onder ook, het halsrecht; 't welk anderzints, aan geene één Stad deezes Landschaps was toegestaan. Daar door werden veele Edelen deezer Provintie gelokt, om in *Franeker* zich neêr te zetten, die aldaar veel gezag oefenden: weshalven die Stad, (gelijk UBBO EMMIUS aanmerkt. *Reipubl. Frisi. fol.* 50.) al vroeg, de Zetel der Edelen plagt genoemd te worden. Deeze Edelen hebben die zelve Stinzen aangelegt; welke hunne naamen ontfangen, en tot heden behouden hebben, naar de Geslachten zelve, door welke zij gesticht, bezeeten en bewoond geweest zijn. Onder dezelve is meest aanmerkenswaardig *Sjardema*, of *Sjaardemahuis*; het welk behoorde aan 't Geslacht van *Sjaardema*; 't welk in deeze Stad altijd groot vermoogen had: zijnde drie Heeren van dit zelve Geslachte, alle SICKE SJAARDEMA genoemd, de één na den anderen, *Potestaaten* van *Friesland* geweest. Dit Huis had in den beginne, in 't oosten buiten de Stad, op de *Kalaheide* gestaan: maar, omtrent den Jaare 1440, naar de westzijde der Stad verplaatst: en strekte toen tot een Blokhuis; uit 't welk men, twee rijen huizen, op dit Slot aanloopende, gemaklijk beschieten en bedwingen kon: welke twee rijen gaande van dit Slot naar de *S. Maartenskerk*, (gelijk is aangemerkt) in dien tijd, de geheele Stad hebben uitgemaakt. Dit *Sjaardemahuis* is daar na afgebrooken. Voorts vind men daar: *Hottingahuis: Martenahuis: Botniahuis: Oud-Botniahuis: Dekamahuis: Kammingahuis: Okkingahuis: Offenhuizen:* enz. die van muuren voorzien, en op verwulfde Kelders gesticht zijn, en door hunne Torens, alle merktekenen van ouderdom vertoonen.

De eigenaars deezer gemelde Huizen waren allen van den *Schieringſchen Adel*; die, vermits *Franeker*, de eenige Stad van *Friesland* bewesten de *Lauwers*, hunne partij toegedaan, daar door de gemeene toevlucht werd der Edellieden van dien aanhang. Ter deezer oorzaake, heeft die Stad ook veel overlast moeten uitſtaan, van de *Vetkoopers*: inzonderheid, van de *Groningers*, welke door die van *Bolswerd*, die mede in 't zogenoemde *Groninger* Verbond ſtonden, geholpen werden. Dit geſchiedde inzonderheid in den Jaare 1495.

Als, in 't Jaar 1498, de Hertog ALBRECHT van *Saxen*, door de *Schieringers*, tegen de *Vetkoopers*, te hulp geroepen was, werd hij, binnen deeze Stad, plechtiglijk, als Erfpoteſtaat gehuldigt: waar hij ook beſtendiglijk zijnen Zetel hield: gelijk mede naderhand deszelfs zoons en opvolgers, de Hertogen HENDRIK en GEORGE van *Saxen*, die alle hunne Hofhouding hadden, op 't gemelde *Sjaardemahuis*, in het weſteinde der Stad ſtaande, met een wijde watergracht omringt. Daarom is dit Huis, na dien tijd, het Slot van *Franeker* genoemd geweest. Dit gebouw, middelerwijl, door ouderdom dreigende te zullen inſtorten; en van geen genoegzaam gebruik konnende wezen, om te mogen opwegen, tegen de kosten van deszelfs herſtelling, is het voor eenige Jaaren geheel afgebrooken. Die getrouwe aankleeving der *Franekers*, aan de *Saxiſche* Regeering, reeds in den aanvang, en ook, daar na, in een tijd, toen het gantſche Land tegen dezelve opſtond, heeft uitgewerkt, dat zij met veele voorrechten, door die Hertogen begunſtigd zijn geworden: als vrijdom van alle *Accijzen*, hoe genoemd: als mede den vrijen uitvoer hunner bieren, bij vierde deelen van een ton, ten behoeve der Landlieden; waar door de aftrek hunner bieren zeer mogt bevorderd worden. Zelfs had Hertog ALBRECHT, in wiens tijd, de Grietenij het *Bilt*, 't eerst bedijkt werd, aan de Stad *Franeker*, den eigendom van 200 Morgen Lands, in deezen ſtreek, na bij 't Dorp *Jacobs Parochie*, geſchonken: en men meent, dat bijaldien zij daarom hadden willen aanhouden, hun 't geheele *Bilt* zou gegeeven zijn. Hier bij kwam een ander voorrecht: behelzende dat geene omliggende Dorpen of Kloosters het recht van *Waage* hadden, noch eenige Koopman-

manschappen, noch Ambachten mogten oefenen: blijvende dezelve eeniglijk aan de Stad gehecht. De Giftbrief des Hertogs van *Saxen*, hier toe behoorende, was van den 12 Julij van het Jaar 1504. Daar bij had en behield die Stad, even gelijk *Leeuwaarden*, het recht, om onafhanglijk van den Hertog' en van deszelfs Gouverneur, haare eigen Regeering te stellen en te beëdigen. Daar bij zegt men, dat de omliggende Grietenijen, *Franekeradeel*, *Barradeel*, *Baarderadeel*, *Menaldumadeel*, en *Hennaarderadeel*, alle hunne Rechtsdagen binnen deeze Stad hadden; gelijk de eerstgemelde noch heden blijft behouden: en dat deeze eerstgemelde van daar den naam van *Frankeradeel* bekoomen hebbe: des te meer, dewijl de Olderman van *Franeker* in der tijd, te gelijk derzelver Grietman was; des deeze Grietenij, in zekeren opzichte, aan die Stad onderhoorig mocht geacht worden. De Vergaderingen der Leden deezer Grietenij worden binnen deeze Stad gehouden 's Donderdags; wanneer ook aldaar de weekelijksche Marktdag is. Dit één en ander, gevoegt bij de voordeelen, welke de Hertoglijke Hofhouding aan deeze Stad toebracht, kon niet nalaaten dezelve binnen korten tijd zeer te doen aanwassen en bloeien. En men meent, dat sommigen der hier voorgenoemde Adelijke Geslichten, geduurende de *Saxische* Regeering binnen *Franeker* aangelegt zijn. Maar even daar door, was zij te gelijk het voorwerp van afgunst voor de andere *Friesche* Steden. In den Jaare 1500, werd zij, om geene andere oorzake, dan dat Hertog HENDRIK van *Saxen*, binnen haare muuren zijne Hofhouding had, door de andere *Friezen*, aan wien deszelfs strenge Regeering langs hoe meer mishaagde, belegerd: doch deszelfs Vader, Hertog ALBRECHT, met zijne *Saxen* tot ontzet zeer schielijk opdagende, werden de *Friezen* geslagen en 't beleg opgebrooken. Men verhaalt, dat de *Friezen*, ten einde de vermeerdering der toevloeiende *Saxen* en andere vreemdelingen in hun Land voor te koomen, geduurende deeze belegering, eene soortgelijke list in 't werk stelden, als eertijds de *Gileaditen*; ten einde de *Ephraimiten*, hunne vijanden te ontdekken, door de uitspraake van het woord *Schiboleth:* waar van zie *Recht. XII.* 4. 6. dat zij, naamlijk die, welke als vreemdelingen bij hen

verdacht waren, ſommige *Frieſche* woorden deeden uitſpreeken: en dat ze allen, die in de uitſpraake deezer woorden, de *Frieſche* tongval niet konden volgen, zonder genade in 't water wierpen en verdronken: welk verdrinken, in dien ouden tijd, de gemeene doodſtraffe onder de *Friezen* was. Zie CHR. SCHOTANUS, *Hiſt. van Friesland*, bladz. 475.

Daar na heeft *Franeker* mede veel deel gehad, in alle de onlusten, die onder de *Bourgondiſche* en *Spaanſche* Regeering, wegens den Godsdienst, in deeze Landen gerezen zijn; waarin de *Spaanſche* Gouverneur KASPAR ROBLES zeer bemoeid geweest is: welke geduurd hebben, tot den Jaare 1578; als GEORGE DE LALAIN, Graaf van *Rennenberg*, eerst benoemde Gouverneur van *Friesland*, in naam der Staaten, aldaar, gelijk in de andere *Frieſche* Steden, de Regeering deed veranderen, door de Burgerij, die op Trommelſlag in de *S. Maartenskerk* gedaagd werden, om 32 mannen te noemen, uit welke de Stadhouder het behoorlijk getal der Regenten verkiezen zou. Door dit middel, werden de *Spaanschgezinden* uitgezet: en geene andere, dan die de zijde der Staaten waren toegedaan, in derzelver plaats geſteld.

De Stads Regeering, en de wijze van derzelver beſtellinge is door een bijzonder Reglement van Prins WILLEM FREDRIK van *Naſſau*, die's tijds Stadhouder deezer Provintie, en der Gedeputeerde Staaten, in den Jaare 1657, vastgeſteld. Ingevolge dit Reglement, werden alle Jaaren, den laatſten December, uit de XXX. Vroedſchappen, die voor al hun leven deezen post bekleedden, twee Burgemeesters benoemd, in de plaats van twee afgaande, om beneven de vier andere, drie Jaaren te regeeren: ſtaande die keuze, aan vijf Electeurs: alle Leden der Vroedſchap, door 't trekken van vijf zwarte uit de vierentwintig zilvere boonen, tot die verkiezing bevoegt. Dan hier in is daar na eenige verandering gemaakt: beſtaande de Regeering nu uit IV. Burgemeeſters; van welke Jaarlijks, uit een dubbeldtal van Vroedſchappen, door de Electeurs gemaakt, twee door den Prins Erfſtadhouder worden aangeſteld: aan welke een Sekretaris is toegevoegt. Behalven de IV. Burgemeeſters, blijven derhalven nu XXVI. Vroedſchappen.

Het

Het Rechtsgebied, anders gezegt, het Klokkeslag van *Franeker*, plagt eertijds van grootere uitgestrektheid te wezen, dan in deezen tijd; zo verre, dat 't westwaard tot aan de Zee gereikt hebbe: want uit een Giftbrief, door LUDOLF, Abt van 't *Cistertiesch* Klooster *Bloemkamp*, aan die van *Franeker* verleend, in den Jaare 1322, blijkt dat die van *Harlingen* mede daar onder begreepen zijn geweest. En alhoewel dit Rechtsgebied in volgende tijden is afgenomen, blijft 't toch het grootste van alle de *Friesche* Steden: hebbende meer dan drie uuren gaans in zijnen omtrek.

In dit District, liggen sommige zogenoemde *Uitbuurten*, zo veel gezegt als *Buitenbuurten*, die van de Grietenij *Franekeradeel* zig afscheiden, en onder zekere voorwaarden, tot het Stadsgebied gevoegt hebben: naamlijk, *Lankum: Wer: Arkens: Salwerd: Lutke*, dat is, *Klein Lollum: Doijem: Kie:* enz.

Desgelijks liggen in dit Rechtsgebied, de Edele Staaten *Liauta* en *Roordaburg*.

FRANEKERADEEL, de tweede Grietenij van *Westergoo*, in *Friesland*, paalt aan *Menaldumadeel* ten westen, en heeft haaren naam van de Stad *Franeker*, die allerwegen van dezelve omgeeven word; gelijk ook binnen deeze Stad, derzelver Rechtsdagen alle Donderdagen gehouden worden. De tegenwoordige Grietman is de Heer JOANNES CASPARIUS BERGSMA. Onder zijn gebied liggen XI. Dorpen. Van deeze, zo wel als van de voorige Grietenij, leggen eenige ten noorden, andere ten zuiden der Trekvaart, die van *Harlingen* op *Franeker*, en van daar naar *Leeuwaarden* loopt: als ten noorden: *Zweens* en *Peins*, *Ried* en *Boer*, *Schalsum*, *Boinjum*, *Herbaijum*, *Midlum:* en ten zuiden: *Achlum*, *Hitzum* en *Tjum*; ook telt men 'er verscheiden aanzienlijke Staaten of Stinsen.

BACHIENE, Abt. 1322.

FRANJUM, eertijds een Klooster, in de Grietenij *Menaldumadeel*, tusschen de Dorpen *Marsum* en *Englum*.

FRANK VAN BORSSELEN; zie BORSSELEN. (FRANK VAN)

FRANKEN, (FRANÇOIS) eertijds Pensionaris der Stad *Gouda*, en daar na Raad in den Hoogen Raade, word gehouden voor den steller van het nadrukkelijk Vertoog, in het Jaar 1584, door de Stad *Gouda*, ter Staatsvergadering ingeleverd, om de handeling met *Frankrijk* te weeren. In laater tijd, en wel staande de onderhandeling over het bestand met *Spanje*, werd hij gehouden voor een van die geenen, welke Prins MAURITS tot grooter rang, dan dien van Stadhouder, zogten te bevorderen; zijn gedrag althans in de Jaaren 1609 en 1618 bevestigde dit vermoeden. Voor 't overige was hij een man van uitmuntende bekwaamheden.

Zie *Vaderl. Hist.* VIII, IX en X Deel.

FRANKEN. (JAN) Deezen man, van laage geboorte, doch van eene edele ziel, zullen wij nader leeren kennen, op het Art. JAN VAN OLDENBARNEVELD, wiens getrouwe dienaar hij was, en dien hij, in de gevangenis, ja zelfs op het *Haagsche* Hofschavot, tot den laatsten snik, verzelde, volgens het verhaal daar van, op zijnen naam uitgegeeven.

FRANKENA, eene eigen geërfde Hofstede, nabij *Elslo*, in de Grietenij *Stellingwerfoosteinde*.

FRANS VAN BREDERODE; zie BREDERODE. (FRANS VAN)

FRANSE, (GOVERT) was een van de twintig persoonen, welke, door vonnis van ALBA, den 8 October, in 't Jaar 1568, uit *Schoonhoven* gebannen, en wier goederen verbeurd verklaard wierden, om dat zij tot de Hervormden behoorden.

Zie MARCUS, Sent. bl. 148.

FRAN-

FRANSENBURG, een oud Heerenhuis in *Gelderland*, bij het Dorp *Nijenbroek*, tusschen *Deventer* en *Haltum*.

FRANSUM, een Dorp in de *Groninger Ommelanden*, in het Kerklijke gecombineerd met *Ham* of den *Ham*, behoorende, ten aanzien van 't Burgerlijke, onder 't bewind van de Edelen Heeren Gedeputeerde Staaten dier Provintie.

FRASER, (JOHAN) een *Engelschman*, welke, in het Jaar 1673, te *Amsteldam*, in hegtenis genomen zijnde, vrijwillig beleed, door eenige voornaame luiden, in *Engeland*, gehuurd te zijn, om 's Lands Schepen in brand te steeken. Na deeze bekentenis werd hij, volgens inhoud van zijn vonnis, geblakerd en geradbraakt.

FRATERWAARD, een voornaam Landgoed, na bij *Dieren*, in *Gelderland*.

FRAUGAST; zie VROONE.

* * *
* *
*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf